Johannes Esto
Ühing

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub igal teisel kuul.

Nr. 1. **1. veebruaril 1935. a.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: mag. phil. Robert Birck: Tallinn, Koidu 12/1.

Ilmub „Kiriku Elu" lisana.
Hind: Üksiknumber 3 senti.

Ühine Kirik.

Igatsus „Uhise Kiriku" järele käib läbi kristliku maailma. Ikka jälle tõstab ta oma häält. Pea kõlab see hääl aralt ja õrnalt nagu kartliku lapse hääl, pea tõsiselt ja tungivalt nagu mõne jutlustaja oma, pea otsides ja kobades nagu lapse hääl, kes eksinud on ja koju tahaks — ema juurde, pea nagu uppuja meeleheitlik kisa mis appi hüüab. Pea räägib see igatsus üksikute suu läbi, pea on terved kogudused või kongressid, kes laenavad oma hääle igatsusele „Ühise Kiriku" järele. Erinevaimalt poolilt ja erinevaimail teil katsutakse jõuda killustuselt ühtlusele, vaenult rahule, vihkamiselt armastusele. Aga ikka veel käib igatsuse eesmärk sinavas kauguses ja ikka veel kõnnib igatsus ühtluse järele puhkamata ristiusu mail.

1. „Ühine Kirik"—ristiusu mõttevara.

Kui küsime põhjuse järele, miks just meie päivil igatsus kristliku ühtluse järele nii elavaks saanud on ja nii tugevaks, siis annab meile vastuse selle pääle pilk praegusaja usustatistikale. See ütleb, et veel iial ristiusu ajaloos ühtlus nii puudunud ei ole kui praegu. Mitte ainult ei välta lõhe erinevate, suurte usutunnistuste vahel veel praegu edasi, vaid pääle selle on kujunenud musttuhat uut usulist ühingut. Lõhenemis- ja purunemisprotsess läheb ikka kaugemale edasi. Ameerikas on lahkuskude, erinevate usuühingute arv kaugele üle 500 jõudnud. Ning Saksamaal olevat paljalt viimasel kahel aastal, riigi ja protestandi kiriku ühendamiskatsete kiuste, 250 uut usuühingut kujunenud. On siis liigagi loomulik, et niisugusel asja seisukorral kõigis tõemeelseis kristlasis igatsus kristliku ühtluse järele seda tugevamini liikuma hakkab.

See igatsus peab saama seda sügavamaks, mida enam mõeldakse ebaõnnistusele, mida põhjustab selline usulik vastolu. Pole vajagi 16. ja 17. sajandi ususõdasid või viimsete sajandite poleemilist kirjandust uurida, et tundma õppida usuliku ebaühtluse ebaõnnistust; küllalt on läbisirvida uue aja usulist kirjandust, kõige päält paljude lahkuskude oma, et sisemist jubedust tunda ebatõelikkuse, laimduse, kurjuse, jah, vihkamise ees, mis avaldub neis kristlikud olla tahtvais kirjes! On vaja omada vaid pisut peent tunnet, et tunda seda umbusalduse ja vastikuse jäist õhku, et näha eelarvamise mägesid, mis lahutavad veel praegugi avalikus elus erinevate usutunnistuste pooldajaid. Tarvitseb vaid mõne segaabielu südametunnistuskonflikte, selliste segaabielude laste usulist ükskõiksust lähemalt tundma õppida, et ära näha, millist ebaõnnistust veel tänapäev, ebaühtluse järeldusena, ristiusus päevpäevalt sigineb.

See ebaõnnistus avaldub selleski, et kristlaste ebaühtlus paganlikule ilmale suurim pahandus ja suurim takistus ristiusu levinemisele on. Võidakse täie õigusega öelda, et ristiusu killunemine tõsine hädaoht on ristiusu nõudele, olla üleilmline, üleüldine usk.

Ja ometi peaks kristliku Kiriku ühtlus olema just tema eriline iseloomustus. Nii arvas Kiriku asutaja ise, oma eluõhtul palvetades: „Isa, ma tahan, et nad üks oleks, nagu Sina ja mina üks oleme, et maailm äratunneks, et Sina mu läkitasid." (Joh. 17, 21.). Et kiriku ühtlus tema asutaja tahtmine on, selle üle ei või olla mingit kahtlust, sest saadik kui Kristus oma sõnad rääkis ühest karjasest ja ühest karjast, sest saadik kui ta ühe Kiriku kaljule rajanud, et mingi alilma võim, mingi eksimus ega mingi uskumatus teda ei rikuks. Ka Paulus ja suured esimeste sajandite kristlikud apologeedid nägid selles Kiriku ühtluses tema jumaliku päritolu ja kirjutasid terved teoloogilised harutused selle Kiriku ühtluse üle. (ef. Irenäus, adv. haereses 110; Cyprianus: De unitate ecclesiae. Clemens Alexandrinus: Strom. 7. 17; etc).

Kiriku ühtluse mõte on siis tõesti eht kristlik mõttevara.

Seepärast ei olegi imestada, et tänapäev, kuna paljudes hingedes tunda on kristliku mõttevara ärkamist, usuline killunemine tundub ideaalist äraeksimusena, Kristuse tahtmisest taganemisena, ja sellena ristiusuliste suure patuna. Nii kirjutas piiskop Söderblom: „Meie lahkuminekud löövad Kristuse uuesti risti! Nad annavad tema teotusele ja põlastusele. Meie lahkuminekud ei ole mõni väike kahju, vaid nad on kuritöö."

Seepärast peab kõigile, kes veel tõesti Kristusesse usuvad ja kellele usutunnistuse sõnad:

„Mina usun üht püha Kirikut", tõesti nende meelsuse väljendus on, usus ühinemine olema endastmõistetav kohus. Ta on neile Kristuse tahtmise täitmine, ristirahva „suure patu" jälle hääks tegemine.

2. „Ühine kirik" — Kristliku lootuse ese.

Kui meie praegusaja ühinemispüüetest räägime, siis ei taha me sellega küll mitte liialdatud lootuseid äratada, veel vähem julgeid ennustusi ühinemise võimaluse kohta julgeda. Näeme päris hästi raskusi, mis kõigile ühinemispüüetele vastu astuvad. Suurimad raskused ei asugi mitte usualal, enesel. Suuremad raskused asuvad inimeses endas. See on inimese mood: ta tahab õigust saada, tahab oma arvamises püsida. Ja see enese arvamine on mitte harva tugevalt mõjutatud igatlaadi eelarvamuste läbi. Ja isegi siis, kui tõde inimesele lähedale tuuakse, püsib võimalus, end tõe vastu enam või vähem teadlikult kaitseda. Sääljuures võivad suurt osa mängida kinnipidamine traditsioonest, avalikust arvamisest, poliitilisest seisukohast, isiklikust kasust. Nii on inimeses endas takistused ja kestvad hädaohtlikud momendid ristirahva ühtlusele.

Ja ometi ei kaota me lootust. See lootus toetub Kristuse sõnale ja palvele. Ja kuigi tee eesmärgile veel kauge oleks, ja kuigi me eesmärki elades ei saavuta, siiski ei kõigu me lootus.

Aga meie tohime ka loota, et Jumalal meiegi aja jaoks ei puudu õnnistuse vahendeid, millised meile veel tuntud ei ole. Kes oleks, inimlikult öelda, uskuda võinud ristiusu võitu paganluse üle, kes oleks uskunud õige usu võidusse 4-dal sajandil, kui Ariuse eksiõpetus kõige laiemaid ringe haaras? Ja ometi jäi Kirik võitjaks.

Ka täna pole „Issanda käsi lühike" (Is. 59,1). Seepärast on kõige päält püsivalt vaja palvetada, et Jumal Kiriku ühinemisele erakordse armuga appi tuleks. Küll pole see palve, vähemalt vanakristlistes kogudustes iial puudunud, kuid täna peab see palve üldisemaks ja tungivamaks saama. Rõõmustav on näha, kuidas veendumus ühe palveristisõidu tarvilisuse järgi ikka enam arusaamist ja vastukaja leiab. Selle märgiks on ameerika piiskopkondis sisseseatud usuühinemise palvenädala ikka laiemale levinemine.

Mida rohkem kasvab veendumus, et usus taas-ühinemise tegu kõige päält Jumala armu tegu on, ja et seda Jumala erilist armu ainult alandliku ja püsiva palvega loota on, seda enam võib kasvada ka meie lootus, et Kiriku ühtlus Jumala armukingina meile osaks saab.

„Ühine Kirik"—kristliku armastuse teos.

Kirikuühtlus on Jumala, aga ühes ka inimeste teos. Kaastööle selle teose kallal näivad aga kõige päält kutsutud olevat need, kes usuõpetajatena on ka rahva juhid usulisis asjus. On ju otse neil Jumala ees suur vastutus, kuulutada rahvale õiget usku. Nad on ka oma ameti poolt kohustatud kõik tegema, et rahvale lähedale tuua mõtet usuühtluse tarvilisusest, teda ettevalmistada usus ühinemisele, teda noomida, Kristuse tahtmist täitma ja teda õhutada ühisele palvele Kiriku ühtluse eest. Nad kõik peavad olema teadlikud selles, et kõigeenam nemad kaasa töötada võivad selleks, et Kristuse soov tõestuks.

See kaastöö peab aga sündima kristliku armastuse vaimus, sest ainult ehtsal kristlikul armastusel õnnestub see töö.

Kristlik armastus koristab kõigepäält mineviku takistused teelt ära. Kes näeb ebakristlikus vaimus vaid teiste patte minevikus ja rebib neid alatasa uuesti päevavalgele, see on võimetu kaastööle suure kristliku ühtluse teose kallal. Ikka näeb ta pinda oma venna, kuid mitte palki iseenda silmas. Tõelik kristlik armastus on aga teadlik, et, olgugi pattude arv ehk kui suur — patutunnistusele peab ometi järgnema andestus ja vabastus Apostel ütleb: „Armastus andestab kõik." Alles selline suurmeelne kristlik mineviku pattude andestamine ja unustamine võib vabaks teha tee ühtlusele.

Üksinda kristlik armastus suudab ka oleviku takistusi teelt koristada. Üks suurimaid takistusi on vastastikune tundmatus ja arusaamatus. Kes aga end tahtlikult eraldab — ütleme, põhimõttelikult ei loe iial teiseusuliste raamatuid, see jõuab paratamatult nii kaugele, et ta teisi ei mõista, et ta näeb kurja tahet sääl, kus on vast ainult teadmatus ja sissekasvanud eelarvamused. Teiste mõtteilma tungimine aga teeb pilgu tõele vabaks. Ta viib kuni sajandite kuhjatud eelarvamuste pahna ärakoristamiseni. Kristlik armastus sulatab umbusalduse, vastikuse ja vihkamise jäämäed, mis korjunud on erinevate usutunnistuste vahele. Nii valmib aegamööda, kuigi vast pikkamisi, jälleühinemise suur teos.

Meie ajakiri „Ühine Kirik" töötagu nüüd kaasa usuühinemise töö kallal. Et nüüd Katoliku Kirikul enamasti greeka-õigeusu Kirikuga kokkupuutumisi on, kuna ta temaga olulişelt ühtlane on, — nii hästi usu kui ka pühade Sakramentide suhtes,—siis pöörduks ta kõige päält katoliiklaste kõrval ka õigeusu ringide poole, ilma end selle juures luteri kirikulegi sulgemata. Tõe, aga ka armastuse vaimus käsitatakse sääl eriti neid usuküsimusi, mis põhjustanud on arvamuste lahkuminekuid ja lahkumist. Selle kõrval leiavad käsitust oleviku küsimused, mis valgustavad usulist seisukorda erilisil mail. Lõpuks leiavad võimalikult objektiivset kirjeldust mineviku ajaloolised küsimused ajaloolise uurimuse uusimailt seisukohilt vaadelduina. Meeleldi avab „Ühine Kirik" oma veerud ka teiseusuliste kaastööle, nii kaugelt kui need tõe ja armastuse vaimus kirjutatud on.

Peaks meie ajakiri vastukaja leidma, oleks meile rõõmuks teda sisult ja kujult suurendada.

Et üks sedalaadi ajakiri eesti kirjanduses puudub, loodavad väljaandjad toimetada lihtsalt lisa vaidlusküsimuste käsitamiseks, et sel moel edendada kõigi tõeliselt uskujate ühtlases Kirikus jälleühinemise suurt tööd, et täituks Kristuse soov ja palve: „Et oleks kõik üks, nagu üks oleme Sina ja mina."

E. P.

Ühtlus — Kristuse tahtmine.

Palvetada ja töötada kõikide kristlaste ühendamise eest ühes kirikus ei ole mitte kellegi üksikisiku enam-vähem õilis idee, vaid ta on meie Issanda Jeesuse Kristuse eriline soov, pühalikem ihaldus ja viimne tahtmine.

Oma surma eelõhtul oli meie Issand koos 12 jüngriga pühitsedes viimset Õhtusöömaaega. Need jüngrid kolme aasta kestes olid Kristusega sügavas intiimsuses, mis oli nii mõjuv, et ta ühendas kõik nende mõtted. Nüüd nad olid kogunenud tema ümber, nagu oksadki on koondunud tüvesse. Nad olid vastu võtnud püha Kommuniooni — arm ja armastus on nende sees. See on tõeline ühtlus. Aga see ühtlus polnud nii täielik. Üks neist oli pikkamisi eraldunud oma hingega ja südamega. Tema käsi oli veel teiste kätega pühal kommunioonlaual, aga tema tahe oli juba lahkunud. Varsti lähevad ka teised välja ja Jeesus jääb üksi oma püha Emaga, armastatud Johannesega ja mõnede naistega.

Kindlasti, meie Issand pidi siis mõtlema kõikide nende tulevase kristluse jagunemiste pääle, kõigi nende eraldumiste pääle, missugused peavad moondama ja lõhkuma Tema Kirikut. Kõik need pahandused olid Ta silmade ees, kui Ta nõnda palus :

„Püha Isa, hoia neid oma nime sees, keda Sa mulle oled annud, et nemad üks oleksid, nõnda kui meie. Kui ma nendega olin maailmas, hoidsin mina neid Sinu nime sees ; keda Sa mulle oled annud, neid olen mina hoidnud ja ükski ei ole neist kadunud, kui aga kadumiselaps, et kiri pidi tõeks saama. Aga nüüd tulen mina Sinu juurde ja räägin seda maailmas, et minu rõõm neil võiks olla täiesti nende sees. Mina olen neile Sinu sõna annud ja maailm on neid vihanud ; sest nemad ei ole mitte maailmast, nõnda kui mina maailmast ei ole. Mina ei palu mitte, et Sa nad maailmast ära võtaksid, vaid et Sa neid tigeda eest hoiaksid. Nemad ei ole mitte maailmast, nõnda kui mina maailmast ei ole. Pühitse neid oma tõe sees ; Sinu sõna on tõde ! Otsekui sina oled läkitanud maailma. Ja nende eest pühitsen mina iseennast, et ka nemad peavad tões olema pühitsetud. Aga mina ei palu mitte üksipäinis nende sinaste pärast, kes nende sõna läbi minu sõna sisse usuvad. Et nemad kõik üks oleksid, nõnda kui Sina, Isa, minu sees ja mina Sinu sees, et nemad ka meie sees üks oleksid, et maailm usuks, et Sa mind oled läkitanud. Mina nende sees ja Sina minu sees, et nemad täiesti oleksid ühes ja et Sina mind oled armastanud. Isa, ma tahan, et kus mina olen, ka nemad minu juures on, keda Sa oled mulle annud : et nemad näevad minu au, mida Sa mulle oled annud ; sest Sa oled mind armastanud enne maailma asutamist. Õige Isa, maailm ei ole Sind mitte tunnud ; aga mina tunnen Sind ja needsinatsed on tunnud, et Sina mind oled läkitanud. Ja mina olen Sinu nime teada annud ja tahan seda teada anda, et armastus, millega Sina mind oled armastanud, nende sees oleks ja mina nende sees." (Joh. 17, 11 etc.)

Seda viimast kõnet, seda pikka ja sügavat palvet pärast püha Eukaristia sisseseadmist, enne kannatamist, enne jüngrite lahkumist, seda palvet maailma apostlaadi eest võib vaadelda meie Issanda Jeesuse Kristuse Suure Palvena, Tema vaimliku testamendina.

Meie näeme sääl igas lauses meie Issanda tahtmist, et jüngrid püsiksid ühtluses ! Ning mitte ainult moraalses ühtluses, puht vaimlikus ja nägematus ühtluses, vaid tõelises, nähtavas ühtluses, et kõik võiksid näha neid ühendatuna : nad saavad üks olema, et maailm teaks, et Sina oled mind saatnud ! See nähtav ühtlus on Jeesuse Kristuse ülim tahe.

Mitte väga kaua aja eest ütles anglikaani Yorki ülempiiskop : „Ei ole olemas kedagi, kes meeliskelles võiks mõtelda, et praegune kristluse seisukord oleks vastav Kristuse tahtele : ja keegi ei või jääda ükskõikseks kohustuse vastu töötada kristlaste ühtluse hääks, kes on juba nii lahutatud."

Ning õigeusu Kirik ütleb püha Basiiliuse hääle läbi : Issand, vaigista ristikoguduse vaidlemised . . .

Ja Paavst Leo XIII : „Lahutatud vennad, milline ei oleks ka teie riitus, meie süda on teile avatud. Mõtelge Bessaarioni sõnadele XV. sajandil : Mida peame vastama Jumalale, kui ta küsib meilt selle sõprade vahe.ise lõhe põhjust, Tema kes meie kogumiseks ühe karjalauda ühtlusse tuli taevast, sai lihaks ja sai ristilöödud. Ning mis on meie vabandus järeltuleva soo ees ?"

Meie seesugune kohus on meile selge. Me tahame kõik töötada ühtluse hääks. See ei ole töö ühtluse hääks püsivalt meenutada põlgtusesõnu, vanu ja mõttetuid süüdistusi, katsuda leida teisest kirikust kõike võltsi ja halba.

See on töötamine ühtluse hääks : palvetada, et ühenduses Kristusega katsuda ikka paremini tundma õppida teist kristluse osa, nentides, et ainult siis saab täidetud Jeesuse Kristuse ülim tahtmine kui kõik on üks.

Ja tõesti, Kristuse tahe oli hää kõigile inimesile. Kui ilus oli Kirik, kui kõik need rassid ja templid olid koondletud ühtluseks. Ladina, kelti, germaani, briti, slaavi rahvad, idealistlikud ja realistlikud rahvused olid üks. Suurtes ordudes olid kõik rahvused esindatud. Mitmekesisus iga erikiriku liturgias ja riituses tõestas nende oma traditsioonide ja õiguste säilimist. Igal rahvusel oli oma ülikool ja selles ülikoolis oli esindatud palju teisi rahvusi. Igal koolil oli oma käsitlusviis, olid omad püüded — aga nad olid kõik kristlased. Igal rassil, igal hingelaadil oli oma enda koht selles määratus ühiskonnas ja kõigist neist erinevusist tulenes tõeline ja vaba ühtlus. Aga õpetuse ja valitsemise ühtlus andis sel.ele aktiivsusele sihikindluse ja tegevuse ühtlust, takistas lahkumisi ja lõhesid, pidas ühe ja õigeusulise suuna, koondas ja paljundas tööjõude.

(Järgneb)

Isa Vassiili.

Esimene Idamaa piiskop teel Rooma.

Teise sajandi alul (116) mõisteti surma Ignaatsius Antiookiast, Idamaa metropoliit — teine Antiookia piiskop. Ta toodi Antiookiast Rooma, et teda siin kiskjate loomade ette heita. Smürnasse pikemalt peatuma jäädes, sai ta teada, et rooma kristlased vaeva nägid, et temale mõistetud surmanuhtlust ärapöörda. See põhjustas teda Rooma saatma ühte kirja, palvega, tema nii palavalt ihaldatud martüüriumi mitte tühistada.

On tähelepanuväärіv, et Ignaatsius oma kirja aadressil rooma kogudust ülevoolavate avaldustega ja kiitustega otse üle külvab, enam, kui teisi, Smürna, Efesuse, Filadelfia, Trallese ja Magneesia, samuti temalt kirje saanud kogudusi. See on tõendis, et ta rooma kogudust eriti hindab.

Aunimedest, mis ta temale annab, on eriti kaks tähtsat. Esiteks tarvitab ta väljendust: „Kellel roomlaste piirkonnas esikoht on.“ Sellega peab tähendatud saama Rooma eelistis, mida ta omab apostlikirikuna omas piirkonnas, nagu Antiookia apostliku asutisena Süürias. Oli ju Antiookiagi Pauluse asutatud ja Peetruselt ajutiselt asupaigaks valitud.

Aga siis lisab ta veel ühe märkuse sinna juure (prokathemeny tys agapys), mida tõlgitakse: „Armastuses eesistnik“, või „Armastuseliidus eesistnik“. „Armastuses eesistnik“ ei või mitte üksnes seda mõtet omada, et neis sõnus ülistada tahetakse seda suurejoonelist armastustegevust, mida rooma Kirik osaks saada laskis usuvendile, ka kaugel asuvatelegi. Sest Ignaatsiuse kõneviis näitab, et ta „eesistuma“ erilise autoriteedi, ülimkorraldise mõttes arvab ja tarvitab. Väljendus „Agape“ vihjab armastussöömingule. Neis ristikoguduste agapeis oli üks eesistnik, nagu me veelgi vaadelda võime vanult katakombide piltidelt! Siin oli eesistnik see, kes leiba murdis, nii siis piiskop – kus piiskop oli. See kõlab nüüd kokku sellega, kui Ignaatsius nimetab rooma Kirikut „armastuses eesistnikuks“, ja temale ka muidu üleüldse eesistuja tiitli teiste koguduste ees annab. Ta nägi nii rooma konvendis kõigi ristiusu konventide piiskopi, kõigi agapede (armastussöömingute) eesistnikku.

Seda kinnitab üks vähe tähelepandud, kuid väga tähtis koht tema roomakirjast: „Mõelge oma palveis Süüria Kirikut, kelle karjane minu asemel on Jumal ja—teie armastus.“ Ta tahab öelda, et Süüria Kirik, kelle karjane tema senini olnud, tema äramineku järel karjaseta on. Aga ei! Täitsa ilma karjaseta ei ole ta mitte. Karjase ametit peab nüüd „Jumal“ ja „teie armastus!“ Õrnalt küll, kuid siiski selgesti tunnistab see sõna teadlikkust, et „armastus Roomas“ orvaks jäänud Kiriku üle karjane on, isegi kauges Antiookias.

Kui Ignaatsius edasi oma kirjas õnnitleb rooma kogudust, et ta teisi õpetanud olevat ja soovi väljendab, et püsiks, „mis teie õpetanud ja rõhutanud olete“, siis peab tollal juhuseid olnud olema, kus Roomast väljusid usulised juhatused ja korraldused.

See Ida metropoliidi kiri rooma kogudusele osutagu õrnal, kuid siiski selgel kombel sellele, kuidas tollal tunti vahekorda oriendi ja oktsidendi — ida ja lääne ürgkiriku vahel. **E. P.**

Ühinemisliikumisest.

Huvitav näide oludest apostlik õigeusuliste keskelt.

See on Szentes'i õpetaja Stepan Nemeti lugu. See laskis end mõne aja eest Homsi õigeusuliste patriarchilt piiskopiks pühitseda, millega siis esimene samm iseseisvaks ungari-ortodox Kiriku asutamiseks tehtud pidi olema. Homsi patriarch, Ignatius Aphram I. kuulub Süüria õigeusuliste Jakobiiti Kirikusse, kes 6. sajandil monophysiitide õpetuse vastu võttis. Ungari kultus-ministeerium, kes uue Ungari „õigeusulise“ piiskopi ametisse pühitsemise paberid läbi katsus, esitas nüüd kirikulooliselt täiesti õigustatud vaate, et Süüria Jakobiitide Kirik monophysitismi vastuvõtu tõttu mitte õigeusku ei kuulu ja et sellepärast Stepan Nemet jakobiidi piiskopiks pühitsemise läbi greeka-õigeusu Kirikust väljaheidetud on. Et aga viimane Ungaris seaduslikult tunnustatud on, mitte aga Jakobiitide Kirik, siis on uus „piiskop“ usutunnistusetuks lugeda! Sellepärast ei lubatud Nemetile Ungari õigeusulise patriarchi tegevuse ülevõtmist. Ruumeenia ja Lõuna-Slaavia õigeusu patriarchid keeldusid poliitilisil põhjusil pühitsemist ettevõtmast.

Rumeenia kuningas Karol võttis osa katoliku ristikäigust.

Lugoj's oli hiljuti Rumeenia katoliiklaste koosviibimine, millel olid esindatud mõlemate riituste piiskopid. Mõlemate riituste vahel valitseb eeskujulik üksmeel ja armastus. Nagu teatab „The Tablet“, võttis pühima Sakramendi ristikäigust osa ka kuningas Karol, keda olid saatmas tema ministrid.

Tähelepanu väärivaid konversioone.

Tähelepanu väärivamaks tähelepanu väärivate konversioonide hulgas viimaseil nädalail, võib küll pidada endise vene õigeusu kiriku ülemabti (archimandriidi) Skiuhusihu ületulekut katoliku Kiriku. Ta oli mitropoliidi sekretäriks New-Yorkis ja püüdis kogu oma tegevuse kestel saavutada vene shismatilise kiriku ühinemist katoliku Kirikuga, ning tema isiklik ületulek oli nende püüete üheks tulemuseks. Ülemabt Skiuhushiu oli vene metropoliidi poolt omal ajal eriti kohustatud hoolitsema veneusulise noorsoo eest, kes sündinud Ameerikas. Ka oli ta omal ajal eriti tegev Ameerika indiaanlaste seas, omades ka ise indiaani verd. Praegu valmistab ta end katoliku preestri kohuste täitmiseks ette.

Unioonpüüete suur tagajärg Bessaraabias.

Preester Irenäus Marioz teatab oma aruannetes, et Bessaraabias 300 lahkusulist preestrit Katoliku Kirikuga on liitunud. — Bessaraabia anastamise läbi Rumeenialt kaotasid õigeusulised sideme Moskvaga. Ei tahetud aga mitte liituda väikese Rumeenia kirikuga. Pius XI pidulikud seletused uniooniküsimuste üle juhtisid vaimulikkude tähelpanu Roomale. Mõnede ringkondade vastupanust hoolimata alustus unioonliikumine Bessaraabias. Öeldakse, et vaimulikkude eeskujule järgnevad ka usklikud.

Antiklerikalism Türgis.

Valitsus ei ole ära keelanud mitte ainult kirikliku rõivastuse, vaid ka kiriklike tiitlite tarvitamise. Nagu teatab „The Tablet“, on greeklased uute juhtnööride läbi väga haavunud. Isegi õigeusu Ülemasilmlist Patriarhi võetakse vastu sellise ebasoosinguga, et temale antud kontsessioon tegelikult peagu ei olegi enam kontsessioon.

Sofia püha Kirilli ja Metoodiuse kolleegium sai uue hoone.

Juba 54 aastat tegutseb Bulgaarias pealinnas katoliku kolleegium, mida juhatavad Kristlike Koolide Vennad (Freres des Ecoles chretiennes). Nüüd kolis kool uusisesse mugavaisse ruumesse. Uue hoone avamistalitusel avaldasid Prantsuse saadik Bulgaarias ja Bulgaaria haridusminister kiitvaid arvustusi vendade töö kohta. Kolleegiumi kasvandike seas on olnud sadandeid mehi, kes on silmapaistvad elu mitmekesiseimail aladel.

Trükitud „Edu“ trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1935.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub igal teisel kuul.

Nr. 2. **1. Aprillil 1935. a.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: mag. phil. Robert Birck: Tallinn, Koidu 12/1.

Ilmub „Kiriku Elu" lisana.
Hind: Üksiknumber 5 senti.

Lääne aktiivsus ja Idamaa kontemplatsioon.

Vene kirjanik Vl. Solovjev esitab oma raamatus „Venemaa ja ülemaailmline Kirik" rahva jutu püha Nikolai ja püha Kassiaanuse kohta. Kui need tulid taevast maa pääle, kohtasid nad vaese voorimehe, kelle koorem oli porri kinni jäänud. Püha Nikolai aitas vankrit välja tõmmata, määris aga selle juures oma riided. Kassiaanus sellevastu, kartes määrida oma riideid, seisis tegevusetult sääl juures. Kui mõlemad taeva tagasi saabusid, sai Nikolai oma palga kirikupüha näol, mida tema auks aastas peetakse kaks korda. Kassiaanus aga pidi rahulduma pühaga, mida peetakse ainult iga nelja aasta järele 29 veebruaril lisapäeva aastas.

Solovjevi silmis on Nikolai ja Kassiaanus sümbooliks mõlemale ajaloolisele kirikule, katoliiklisele ja õigeusulisele. Katolitsism tuleb maa pääle, et inimesi aidata nende vaimlistes ja maistes hädades. Õigeusu kiriku pilk on aga pöördud taeva poole, süüvinud igaviku vaatlusisse ja ta keeldub segamast maiseisse asjusse, et mitte määrida oma rüüd. Raamat jõuab otsusele, et kristlik ideaal sisaldab need kaks osaideaali, tegeliku ja kaemusliku ideaali, mis nüüd otsekui kahe kiriku vahel on ärajagatud.

Solovjevi põhimõtet jaatab ka Pariisis elutsev vene professor A. Kartašev. Neist lahkuminekuist kahe kiriku vahel kirjutab ta Pariisis ilmuva ajakirja „Put'i" veergudel. Tema arvates on see kindel tõik, mis ei vaja tõestust, et idakirik on läbi-imbunud askeetilisest ja ešatoloogilisest ükskõiksusest kõikide maise maailma alade vastu. Kartašev kahetseb seda ja näeb selles inimesekssaamise ja jumalinimsuse dogma alahindamist. Ta juhib tähelepanu katoliiklaste loosungile: Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. Ta soovib, et ka õigeusu kirikus saadakse aru vajadusest, Kristuse valitsust võidule viia ka kõikides maisetes olukordades. Ta nõuab tööd seltskonna kristlikuks muutmiseks, eelkõige ta nõuab ilmikute tööd. Ta avaldab üleskutse kiriku aktiivsusele, ilmikute apostolaadile ning ta tahab asutada ilmikutele mingi tegeliku ordu.

Me ei taha juurelda, kuivõrt õigustatud on tema õigeusu kiriku kriitika ja mil määral võib oodata tema lootuste täitumist. Me tahaksime ainult tähelepanu juhtida sellele, et Katoliku Kirikus ei leidu mitte ainult aktiivset, tegevat elementi, vaid et temas on kodu leidnud ka alati kontemplatiivne moment. Olgu siin viidetud ainult müstika õitsemisele Katoliku Kirikus. Seda möönavad ka sellised õigeusu autorid, kellel pärast sõda oli juhust kokku puutuda Katoliku Kirikuga ja tema vagadusega (näiteks Kartašev, Arsenjev). Nad on tugevasti muutnud oma vaate katolitsismi näilise vaimliku vaesuse ja näilise eranditu ilmlikkude asjadega tegutsemise kohta.

Igatahes võib mõõnda, et Katoliku Kirikus on rohkem esiletungiv aktiivne element, õigeusu kirikus aga rohkem kontemplatiivne. Seda enam tuleks soovida, et mõlemad kirikud üksteise leiaksid, üksteist läbi—immutaksid ja viljastaksid, et nõnda ü h e s Kristuse Kirikus tegelik ja vaatlev elu omavahel üksteist täiendades saaksid terve Kristuse rikkaliku külluse teostamiseks.

Ühtlus — Kristuse tahtmine.

(Järg.)

Ning erisuste segunemine usuühtluses, häätegevuses, põhjustas arenemise ja edu. Kristlus oli määratu elujõud. Kui Lääs oli üks, organiseerusid teoloogid, ehitati katedraale. Oli viljakas aeg, kui aposotlaadi vaim juhtis inimesi Kaugesse Läände ja Kaugesse Itta. Christoph Kolumbus tahab pärast palvet ja püha ühendust anda usku tundmatuile aladele — ning ta avastab Ameerika. Vasco ja Gama paneb risti oma mantlile ja otsides uusi radasid Kristusele ta sõidab ümber Hää Lootuse Kapi.

Kristlus, ühena, oli oma töös suur mesipuu — laialine kõikide rasside liit. Ühtlus haaras rahvaid, ilma et ta neid seganud oleks.

Kuid tuleb 1054 a. lõhe ja XV. sajandi reformatsioon. Sääl oli vigu, ning meie peaksime

nimetama sekelduste põhjustajaid: süüdlasi oli igalpool. Me ei süüdista kedagi; me otsime ainult kasutoovat, ning meile on praegu kasulik näha neid koledaid ebaõnnestumisi ja kahjusid, mis on eraldumiste tagajärjeks. Kirikulõhe ja reformatsioon olid kristluse tükeldamine ja killustamine. Kirik ei ole juba enam see õmblusteta rüü, vaid mosaiik, kus algpilt on ebaselge.

Nüüd ei saa kristlane, kes armastab elavat Kristust, lugeda K i r i k u ajalugu. Selle asemel ta näeb 3 päätükki, mis üksteiseie järgnevad, aga üksteist vastastikkuta kistavad: Katoliku Kiriku ajalugu õigeusu Kiriku ajalugu ja luteri kiriku või kirikute ajalugu. Agakus on Jeesuse Kristuse ainus Kirik?

Ja tulemuseks oli, et need mitmekesised rassid, mis varemalt rahuliselt koos püsisid ühes kristluses, nüüd valisid igaüks endale Kiriku, mis oli tehtud nende enda ettekujutuse järele.

Iga kirik kaotab tagasiviidult oma rassi väärtusile kõikide teiste rasside omadused. Ja me leiame, et siin kirikul ei ole seda anglo-saksi rahvastele omast algatusvaimu ja praktilise idealismi toetust. Tal pole seda germaani rahvaste metoodilise töö ja viljakuse abi. Sääl on Kristuse tõde ikaldunud slaavlaste usulise traditsionalismi müstika läbi, greeklaste idealismi läbi.

Ning missugust tööhulka teostati sellest ajast pääle tükeldatud kristluses, ning sedagi, suurema osa poolt kasutult: tööd ilma ühtluseta, ilma koostööta!

Kui palju võitlusi, tagakiusamisi, sõdu, hävitamisi — kui palju verevalamist ja viha on valitsenud lahutatud kirikute vahel!

Kuidas hinnata seda intelligentsuse ja energia väärtust ja hulka, mida kasutult on raisatud nii paljudes poleemitsemistes ja vaielustes! Ning kui palju geniaalseid vaime on töötanud üksteise vastu neis pimedais konfliktes, selle asemel, et töötada ainult Kristuse tõe leidmiseks!

Milline kahju on see sellepärast Kiriku arengule! Kuidas võib nüüd Kirik kergesti ja selgesti uskumatuile näidata Kristuse püha tõde, kui üks sellesama Kiriku osa ägedalt eitab kõike teise poole tööd, kus iga osa tegutseb teisele vasturäakivalt, ilma igasuguse poolehoiuta, igasuguse abistamiseta, ilma sõbraliku, rahulise ja armastava arusaamiseta teise töö suhtes. Siin vaba vaatlus on esile toonud ratsionalismi, mis ei ole väike osa ateismi ja materjalismi arengus. — Sääl Kirikul ei ole seda rikast ja suurepärast Idamaa müstitsimi juurdevoolu. Sääl kirik nõuab korda, autoriteeti, distsipliini, milline on parem Läänes.

Ning siiski, kas me ei ole kõik kristlased, sama Lunastaja vennad, sama Isa lapsed? Kas me ei ole selle sama Kristuse liikmed?

Kes ei kannata sügavasti nende lahutuste all, kes ei taju, kui ebanormaalne, talumata on praegune Kiriku seisukord, see ei ole vaadelnud ja omaks teinud Kristuse palvet:

Et nad kõik üks oleksid! **Isa Vassiili.**

Püha Johannes Kuldsuu kirjutab Rooma.

Esimene Johannes Kuldsuu kiri, Rooma piiskopile on pärit aastast 398. See kiri, on tähtis' kuna tema kaudu võib tundma õppida selle suure mehe suhtumist Rooma kirikupäässe.

Oli kombeks, et patriarkid ja metropoliidid nii üksteisele kui ka eriti just Rooma piiskopile teatasid oma pühitsemist ja ametisseseadmist ja saatsid ühtlasi oma usutunnistuse. Sellest pidid teised tundma, et nad olid õigeusklikud ja nendega ühendusse astuma.

Äsjavalitud Aleksandria patriarkid suvatsesid oma valimist alati Rooma piiskopile teatada, kes neile siis saatis ühtluskirja. Kinnitamise palve ei olnud sellise teatega tingimata seotud. Teatud ajast alates saatsid ka Konstantinoopoli piiskopid paavstile sellise teate oma valimisest ja pühitsemisest. See oli tunnismärgiks, et nad end mitte lihtsaiks piiskopeks ei pidanud, vaid niisugusteks, kes ametiastme poolest olid võrdsed suurtele metropoliitidele, isegi patriarkidele.

Sellise ordinatsioonitunnistuse saatis nüüd ka Krüsostomus kohe pärast oma metropoliidiks pühitsemist Konstantinoopolist Rooma. Selles ei olnud alguses küll midagi erilist. Erilise tähtsusega aga on tõik, et ta ühes selle ordinatsioonitunnistusega Rooma saatis ka veel teise kirja, milles ta oma isalikule sõbrale, Antiookia piiskop Flaviaanile palub kiriklikku ühtlust Roomaga.

Antookias, kus Krüsostomus oli olnud kaua katedraali jutlustajaks, olid kiriklikud olud väga segased. Juba peaaegu seitsekümmend aastat valitses seal kirikulõhe, skisma. Kaua aega oli isegi kolm piiskoppi üksteisega võistelnud, üks ariaanlane, üks melctiaanlane ja üks pauliaanlane. Ka pärast seda, kui Aariust pooldav piiskop keisri käsul linnast pidi lahkuma, jäid üksteisega vastollu mõlemad teised piiskopid, kes olid mõlemad katoliiklased. Ainult üks neist, nimelt pauliaanlane Evagrius, oli tunnustatud Rooma poolt, kuna piiskop Flaavian, Meletiose järeletuleja, ei olnud saanud Roomast approbatsiooni. Viimase tunnustamist püüdiski püha Johannes Kuldsuu Roomast saavutada. Tema vaeval oli ka tagajärgi. Flaaviani tunnustati Rooma poolt. Ning kui pauliaanlaste piiskop Evagrius 398 a. suri, siis tal ei olnud enam järglast. Sellega lõppes 70 aastat kestnud skisma.

Selgesti nähtub püha Johannes Kuldsuu püüetest, saada oma isalikule sõbrale Rooma ühtlust, kuivõrt tähtis oli temale Rooma piiskopiga ühtluses olemine. Selles püüdes peitub rohkem kui vaid püüe kiriklikule ühtlusele. Sest too kiriklik ühtlus sel määral, mil ta oli ühendus teiste idamaa piiskoppide ja patriarkidega, ei puudunud Flaavianil ega ka tema eelkäijal Meletiosel. Nii ei võtnud Meletios näiteks Konstantinoopoli kirikukogust mitte ainult osa (381), vaid ta valiti isegi eesisturiks. Sellega oli selge, et koosviibivad piiskopid ja metropoliidid temaga ühtluse alal hoidsid. Ka Flaaviani tunnustati teiste piis

koppide poolt. Kui siis püha Johannes Kuldsuu sellegipärast just Rooma tunnustamist nõuab, siis sellest ilmneb selgesti, et ta pidas seda piiskopi esimeseks ja tungivamaks kohuseks, olla just eelkõige Roomaga ühtluses.

See oleks selgitamatu, kui Rooma piiskop Johannes Kuldsuu silmis oleks olnud ainult „primus inter pares" — esimene omasuguste keskel. Isegi kui ta küsimuse ei ole teoreetiliselt küllalt läbimõelnud, siis pidi ometi tema teguviis, järjekindlalt läbimõeldud, juhtima juriidilise primaadi tunnustamisele. Igatahes ei oleks püha Johannes Kuldsuu iialgi hääks kiitnud oma järglaste Konstantinoopoli toolil, Footsiuse ja Miikael Kerulariuse tegu, vaid ta oleks just vastuoksa püüdnud, seda võimalikult ruttu likvideerida.

E. P.

Konstantinoopoli patriarhi ringkiri 1895 a.

Kirikute ühendamine on probleem, mis praegusaja kristlastele rahu ei anna. Ning mida usklikum on kristlane, seda vähem ükskõikselt võib ta mööduda sellest küsimusest. Aga selle küsimusega tegelemise juures ilmub erinevus mitte ainult sihi suhtes, vaid ka tee suhtes, mis peab sihile juhtima.

Ühele paistab siht kättesaadavas läheduses, teisele on vaid tulevikuunelmiks. Siin rõhutatakse rohkem ühist mitmete usundite vahel, sääl rohkem lahkuminekuid, mis usundeid üksteisest eraldavad.

Muidugi ei võiks kirikuühinemistööd edustada vastastikuste erinevuste salgamisega! Tõde ei tunne kontsessioone. Aga kahjulikult mõjustab ühinemistööd ka too, kes näeb ikka ainult erinevusi ja neid asetab ikka jälle esiplaanile. Kui puudutatatakse selliseid lahkuminekuid, siis peaks see sündima püüdega põhjalikumalt selgitada käsiteldavaid küsimusi, neist paremini aru saada ja sügavamast äratundmisest väljudes pürgida vastastikuse arusaamise poole. Kui see ei sünni, siis teeb lahkuminekute ühekülgne toonitamine „lahutatud vennad" üksteisele veel võõramaks. Selline erinevuste allakriipsutamine ei oleks siis mitte töö ühinemise hääks, vaid just ebaühtluse süvendamine.

Sellest vaatepunktist lähtudes võib ainult kahjatseda kahe kirjutise ilmumist, mis anti välja apostliku õigeusu kiriku liigete poolt. Ühte neist kirjutisist käsitlesime juba „Kiriku Elu" käesoleva aastakäigu teises numbris. See on eesti keelde trükitud kõne, millega piiskop Strossmayer Vatikani kirikukogul olevat esinenud paavsti eksimatuse õpetuse vastu. Me tõestasime, et nimetet kõne on võltsimine. Nähtavasti tõlgiti see kõne, mis olevat peetud 70 aasta eest, sellepärast eesti keelde, et äratada meelsust Katoliku Kiriku vastu. Kui väljaandjale oleks tähtis olnud küsimuse enda põhjalik tundmine, siis ta leidnuks küll muud kirjandust, mis seda küsimust asjalikumalt kirjeldanuks.

Läinud aasta novembris ilmus teine tõlge. See on Konstantantinoopoli patriarhi ringkiri 1895 aastast, mis sisaldab vastuse paavst Leo XIII-da ringkirjale 1894 a. Kui küsida, miks see ringkiri tõlgiti eesti keelde just nüüd, 40 aastat pärast ilmumist, siis vastab tõlkija V. M. eessõnas: „Meile ap. õigeusulistele siin Eestis on praegu väga kasulik teada, mis vastas Idamaa ap. õigeusu kirik tol korral paavstile, sest praegugi on meie Eesti pinnnal alustanud tegevust isikud, kes pöörduvad paavsti kutse mõttes meie ap. õigeusuliste poole."

Tõlkija tahab nähtavasti hoiatada õigeusulisi igasuguse kokkupuutumise eest Rooma-Katoliku kirikuga. Nii juhitakse kirjandusnimistus tähelpanu ka ainult sellisele kirjandusele, mis ladina-katoliku kiriku vastu on teadlikult adversatiivsel seisukohal.

Kui nüüd esiteks üldiselt asuda ringkirja vaatlusele, siis on temale iseloomuliku mõju annud väga tugevasti tema tekkimisaeg umbes 40 aasta eest. Seda võib esiteks ütelda terve kirjutamise tooni kohta. Rooma-Katoliku Kirikule seal armu ei anta. Teda esitatakse kui ainsat süüdlast kirikulõhe tekitamisel. Ning tema süüdi seletatakse tema kurja tahtmisega. Terve kiri sihtub sellele, et Rooma-Katoliku Kirikule ette heita tema patte ja teda manitseda loobumisele oma pimestatud olekust ja liituda ainsa tõelise ap. õigeusu kirikuga. Selle kohta mõningad näited:

Artikkel I-ses nimetatakse Rooma piiskoppide auahnuse „vaimu," mis sünnitas mitmesuguseid seaduse- ja evangeliumivastaseid uuendusi. „Läänes hakati rikkuma püha usutunnistust" (art. 7) . . . „ja järelikult langeb Rooma kogudus, kes on nii kangekaelne oma uutes väljamõeldustes ja ei taha pöörduda ülemaailmliste kirikukogude õpetuse juurde tagasi, täielikult ühe püha ülemaailmlise ja apostliku ristikoguduse kohtu alla" (art. 7). „Pärast poole aga võttis paavsti kogudus vastu uuenduse ka siin, omades omavoliliselt arvamise, et pühad annid pühitsetakse Issanda sõnade hüüdmisel: . . . " (art. 10). „Kui aga mõnikord mõned auahned Rooma piiskopid avaldasid ülemvõimule uhkusenõudlusi . . ." (art. 16). „ . . . Rooma piiskoppide auahneid nõudlusi ülemvõimule . . ." (art. 17). „Paavstluse niisuguste määratu võimuhimuliste nõudluste seemneid . . . " (art. 17). Paavstide poolt saadetud preestreid nimetatakse valeapostliteks, kes tulevad lambanahas (art. 25). Kokkuvõtlikult üteldakse: „Rooma kogudus aga on uuenduste, isade võltsitud teoste ja Püha Kirja ja pühade kirikukogude otsuste moonutatud seletuse kogudus. "(art. 20).

Sellevastu nimetatakse ap. õigeusu kirikut korduvalt tõe aluseks ja sambaks. Tema kohta ja temas nähakse ainult hääd, „ . . . ja eriti suur ja kuulus Jumala kaitstud Venemaa kirik hoidsid ja hoiavad aja lõpuni alal õigeusu, näidates endas rõõmustavat vabaduse eeskuju Kristuses."(art. 22) „Pöörduge tagasi ühise püha ülemaailmlise ja

apostliku koguduse rüppe, kes koosneb paljudest üksikutest jumalakogudustest, kes on üle terve õigeuskliku maailma Jumala poolt istutatud, nagu viinapuu, kannavad head vilja ja on katkemata seotud üksteisega ühise õndsakstegeva usu ühtsusega Kristusesse, rahu sidemega ja vaimuga, et teiegi säavutaksite soovitavat õndsust Kristuses" (art. 24) Just viimased laused annavad selgesti tunda, et ringkiri kirjutati juba 40 aasta eest, ajal, mil greeka õigeusu kirik veel vähemalt väliselt võis pakkuda ühtluse ja tervikluse pilti. Ei tohiks aga olla saladuseks, et seisukord praegu ei ole vähe muutunud ja et viimased 40 aastat sellele kirikule pole oma mõju avaldamata jätnud. Täna päeval ei ole ka see kirik enam omavahel üks. Venes on vähemalt kolm autokefaalset kirikut. Ning selles ei ole süüdi mitte ainult enamlus. Sest ka Ameerikas, kus enamlus ei valitse, püsib kolm õigeusulist, omavahel erinevat kirikut. Ning kuidas on lugu mujal? Bulgaaria usuteadlane Stefan Zankov loetleb mitte vähem kui kakskümmend autokefaalset või autonoomset kirikut. (Die orthodoxe Kiche des Ostens: Berlin 1928, lhk. 22 jj.) Keegi teine (Hünerman) kirjutab: „Kord nii vägevat vene-õigeusu kirikut ähvardab seesmine killunemine ning ta on jagunenud kaheteistkümneks mitmesuguseks kirikuks".

Ning veel nii mõndagi muud on muutunud. Kes pidanuks seda võimalikuks, et leidub õigeusu metropoliite, kes anglikaane, keda ometi aastasadu greeka-õigeusu poolt peeti häreetikuteks, nii ruttu püha Õhtusöömasja osadusse laseksid! Võiks küll siiski kahelda, kas Konstantinoopoli patriarh ka täna veel sellise rõhuga esitaks apostliku—õigeusu kirikut Jumala poolt ühtluses kaitstud kirikuna. Nii see ringkiri ei paista meile olevat enam ajakohane. Või, arvab tõlk tõesti, et praegu on veel ajakohane, leida kõike lõhestamisesüüd ainult ühe kiriku juures, laduda kõiki kirikuajaloo patte ainult tema pääle, esitada oma kirikut ainsa süütuna, tõe ainsa samba ja alusena?

Meil on võimatu, ühe artikli raamides käsitleda kõiki lahkuminekuid, mis on sellesse ringkirja kokkukuhjatatud. Järgneval ajavahemikul me käsitame üksikuid küsimusi põhjalikult ajaloolisest ja dogmaatilisest küljest. Siin tahaksime ainult ühesse põhimõttelisse küsimusse veel natuke põhjalikumalt tungida.

Patriarh toetub oma kirjutises ikka jälle esimese üheksa sajandi usule ja ta tahab ainsa normina maksvaks jätta seitse esimest ülemaailmalist kirikukogu. Ka meie tunnustame täiesti seitse esimest kirikukogu. Kes aga vaatleb seitsme esimese kirikukogu ajaloolist arenemist, see ei saa salata, et neis võib näha püsivat edenemist usutõdede selgema vormuleerimise suunas. Muidugi ei tule sellest aru saada nõnda, nagu oleks kirikukogudel pandud maksma tõdesid, mis enne olid tundmata. Võimatu on dogmade arenemine objektiivses mõttes, s. t. uute, varemalt tundmatute tõdede maksmapanek.

Sugugi pole aga võimatu dogmade arenemine subjektiivses mõttes, s. t. tõdesid, mis küll enne olid juba olemas, aga milliseid veel selgesti ei vormuleeritud, neid tõdesid võib aja jooksul selgemini ära tunda ja selgemini ning täpsemalt vormuleerida. Ainult nii on mõistetavad esimeste sajandite usuvõitlused ning ariaanlaste, pelagiaanlaste, monofüsiitide, monoteleetide ja teiste usulahkude hukkamõistmine. Sellega tõestab [esimese seitsme kirikukogu ajalugu selgesti, et dogmade arenemine subjektiivses mõttes on võimalik. Kui see ei oleks nõnda, siis peaks ka esimese seitsme kirikukogu otsused ja vormuleerimised õigustamatutena kõrvale heitma.

Kui aga üheksanda sajandini mööndakse sellist doogmade arenemist, siis ei suuda taibata, miks see areng peaks üheksanda sajandiga lõpetatud olema. Põhimõttelikult peab just vastuoksa ootama, et ka pärast üheksandat sajandit ära tuntakse ja selgemini vormuleeritakse usutõdesid, mis olid juba enne Kirikus olemas, ning mis aja jooksul on muutunud selgemaks vaidluse läbi uuesti esilekerkinud eksiõpetusega. Järelikult võib ütelda teiste sõnadega, et dogmade arenemine subjektiivses mõttes ka pärast üheksandat sajandit ei ole mitte ainult võimalik, vaid on tõenäoline ja isegi vajaline. Kui niiviisi patriarh eitab teatud õpetust ebakristliku ja ebakatoolsena, kuna viimane üheksanda sajandini veel polnud selgelt vormuleeritud, siis on selline väide õigustamata. Sellepärast, et mõnda tõsiasja alles pärast üheksandat sajandit selgemini vormuleeriti, ei või teda veel nimetada usu uuenduseks ega ka võltsimiseks.

Palju enam on vajaline kõikide nende küsimuste suhtes põhjalikult ja eelarvamusteta läbi uurida mitte ainult Püha Kirja, vaid ka Püha Suusõna õpetust, ja mitte ainult greeka-katoliku Kiriku Suusõna õpetust, vaid ka ladina-katoliku Kiriku oma.

Seesuguses meelsuses tahame tulevikus mitmekesiseid lahkuminekuid põhjalikult uurida. Sellejuures võtame tänulikult vastu iga asjaliku viipe, iga kaastöö selles suunas. Nii loodame, et suudame midagi manustada selgituseks ja vastastikuseks arusaamiseks.

E. P.

Johannes Kuldsuu liturgina.

386 a. alul, arvatavasti enne paastuaega, pühitseti Johannes Kuldsuu Antiookia patriarhaalkiriku presbüüteriks. Juba 381 aastast alates oli ta diaakonina selles kirikus tegutsenud. Nii diaakon kui ka presbüüter Johannese jauneim amet oli altariteenistus.

Kuna Johannes Kuldsuu oma jutlustes tihti kõneleb liturgiast, siis võib vähemalt rekontsrueerida Antiookia liturgia greekakeelse teksti pääosi neljanda aastasaja lõpust. Liturgia vorm on ligidalt sugulane n. n. klementiini liturgiaga ning ta on tekkinud vist umbes a. 300.

Diaakonina pidi Johannes teenima patriarh Flaaviani või selle äraolekul talitavat preestrit eukaristilise ohvri toomisel. Oma ametivendadega

seadis ta korda pühad riistad ja püha rõivastuse, ehtis altarit, pani leiva ja veini eukaristilise ohvri jaoks valmis ja võttis vastu ka usklikkude ohvriannid. Eukaristlise ohvri lõpul jagas ta ülejäänud ohvriannid, mida nimetati euloogiaks, vaestele.

Preestrina assiseeris ta ühes teiste preestritega patriarhile jumalateenistuslikel pühitsusil ning piiskopi asendajana võis ta ka ise jumalateenistust pidada.

Kõikide liturgiliste jumalateenistuste jauneim osa oli n. n. Eukaristia, see on püha Missaohver: „Neid pühi saladusi nimetatakse Eukaristiaks, kuna nad on paljude Jumala häädegude mälestus, kuna nende läbi ilmutatakse jumaliku ettenägevuse tähtsaim saladus ning kuna nad meid kõiges t ä n a m i s e l e õhutavad. Sest kui juba Kristuse sündi nimetati „kõigeks" (Matt. 1.22), kuidas peab siis nimetama ristilöömist, verevalamist, enda toiduks- ja vaimliseks söömingiks andmist?" (hom. Matt. 25. 8.)

Jumalateenistus kestis tollal kaunis kaua. Ta algas pühapäeviti harilikult kella 9 paiku ning lõppes alles kella 11 ümber või keskpäeval. Ka suurte pühade eelõhtuil peeti jumalateenistust (jutlus, Eukaristia ja Ühendus).

Enne kui usklikud kiriku astusid pidid nad eeskojas seisvas veeanumas või kaevus oma käed pesema; sest nad võtsid Armulaual Pühima Sakramendi peopesale.

Liturgiline missapühitsemine algas rahva, vaimulikkude ja piiskopi protsessionaalse rongkäiguga kiriku. Enne troonileastumist ütles piiskop usklikkudele kirikliku tervituse: „Rahu olgu teiega!" Need vastasid: „Ja sinu vaimuga!" Nüüd astus lugeja (lektor) amvonile, s. t. kahe trepiga varustatud kantslile, mis seisis kooril, ja luges üksikuid osi Vanast Testamendist või Apostlite tegudest. Lugemispalade vahele lauldi Taaveti Laule.

Enne igat lugemist prohvetitest või Evangeeliumist manitses diaakon rahvast rahule sõnadega: „Võtkem tähele panna!". Enne igat palvet aga hüüdis ta: „Palugem rahu inglit!".

Pärast epistleid järgnes Evangeelium, mida laulis diaakon või preester. Evangeeliumi pidid kõik püsti kuulma. Ainult Aleksandria patriarh jäi Evangeeliumi lugemisel istuma. Päris suuril pühil laulis Konstantinoopolis piiskop ise Evangeeliumi. Pärast seda läks piiskop või keegi preester amvonile ja pidas jutluse. See esitas enamasti äsja etteloetud evangeeliumiteksti seletuse või mõne Vana või Uue Testamendi raamatu jatkuva komentaari. Tihti jutlustas ka piiskop ise omalt troonilt. Kui oli koos mitmeid võõraid piiskoppe, siis võis ka sündida, et kaks või kolm piiskoppi järjest usklikele lühikesed kõned pidasi.

Pärast jutlust järgnes palve, mida palvetati üheskoos kõikide usklikkude poolt. Selle kestel pidid „euergumeenid" langetatud peadega seisma, ilma et nad tohtinuks kaasa palvetada. Siis leidis aset katehumeenide ja avalikkude patukahetsejate väljasaatmine, kes ei tohtinud osa võtta tõelisest eukaristilisest ohvrist:

Diaakon ütles enne ilusa palve, mille sõnastus meile Kuldsuu läbi on säilinud: „Palugem hardalt usuõppijate eest, et halastaja ja helde Jumal nende palved kuuldaevõtaks, et ta nende südame kõrvad avaks ja neile tõe sõna õpetaks, et ta oma vilja nende hingedesse istutaks ja oma usku nende südametesse kinnitaks, et ta neile ilmutaks õigluse Evangeeliumi ja neile jumalikku meelt annaks, et ta neile kasina südame ja voorusliku elu annaks, et nad alati seda mõtlevad, mis tema oma on, seda kaalutelevad, mis tema oma on, ja selle eest muretsevad, mis tema oma on, ja et nad päeval ja ööl tema seaduses püsiksid. Palugem veel hardamalt, et Jumal neid kaitseks iga kurja ja mõistmatu teo eest, iga saatanliku patu ja iga kurja vaenlase katsumise eest, et ta neid parajal ajal teeks pattude andeksandmiseks uuestisünni päeva ja surematuse rüü vääriliseks, et ta õnnistaks nende sisseminekut ja nende väljaminekut ning nende tervet elu, samuti nende maju ja elukortereid, et ta samuti rohkendaks ja õnnistaks nende lapsi, et ta neid viiks täie mehe-eani ja et ta neid targaks teeks ning et ta kõik nende tegemise ja tegematajätmise nende kasuks pööraks."

Nüüd käskis diaakon usuõppijaile üles tõusta ja ütles: „Paluge rahu inglit, teie usuõppijad, et teile tuleks rahuks kõik, mis iial teile sünnib; paluge teda, et tänane päev ja kõik teie elu päevad oleksid täis rahu ja et teie siht oleks kristlikult pöördud sellele, mis hää on. Iseennast usaldage elava Jumala ja tema Salvitu hoolde."

Pärast seda palvet käskis diaakon usuõppijaile kirikust lahkuda. „Kes usklikkude palvest ei tohi osa võtta, eemalduge". Samasugune nõue esitati avalikkudele patukahetsejaile: „Teie kõik, kes te patukahetsuses olete, minge välja!"

See ei tulnud harva ette, et mõned usklikud lahkujatega liitusid, kuna nende meelest jumalateenistus liiga kaua kestis. „Palvetada ma võin ju ka kodus," laususid nad, kui neilt seletust nõuti, „jutlust sellevastu võin ma ainult kirikus kuulda". „See pole sugugi õige," vastas neile kord Kuldsuu, „nõnda nagu kirikus, nõnda sa ei saa kodus omaette palvetada; sest siin paluvad kõik preestritega koos pühas ühtluses ja armastuses, ning see on mõjuvam, kui üksikolendi palve. Või mis ongi jutlus ilma liturgilise palveta (eukaristiline missaohver?) Enne see siis jutlus!"

Sedamaid kui katehumeenid ja patukahetsejad kirikust olid lahkunud, tõmbas preester kõrvale suured eesriided, millised altarit varjasid. Kõik usklikud langesid nüüd põlvili. Diaakon hüüdis: „Palugem kõik ühiselt", ja luges siis usklikkude palve. Viimasel lõpul vastas rahvas! „Issand, heida armu minu pääle ja päästa mind!" Siis tõusid kõik püsti. Nüüd hüüdis diaakon: „Leppige üksteisega ära!" Piiskop andis preestritele ja diaakonitele rahusuudluse üteldes: „Rahu olgu teiega!" Igaüks vastas: „Ja sinu vaimuga!"

Siis kaelustasid ja suudlesid usklikud üksteist sellesama tervitusega.

Pärast seda, kui jumaliku Lunastaja manitsus oli nõnda täidetud, algas päris ohvritalitus. Preestrid läksid proteesise juure, s. t. ettevalmistuslaua juurde ja tõid ohvriannid, leiva ja veini, altarile. Kui annete ohverdamine piiskopi või teeniva preestri poolt oli sündinud, hüüdis diaakon: „Seiskem hästi, seiskem vaga meelega!" Piiskop aga palvetas või laulis tänulaulu (prefatsiooni). „Meie Issanda Jeesuse Kristuse arm, Jumala Isa armastus ja Pühast Vaimust osasaamine olgu teie kõigiga." Rahvas vastas: „Ja sinu vaimuga." Piiskop: „Ülendagem oma südamed". Rahvas: „Meie ülendame neid Issanda poole". Piiskop: „Tänagem Issandat". Rahvas: „See on väärikas ja õiglane". Järgnev pikk palve loeteli Jumala peamisi häätegusid inimsoole ja lõppes kolmekordse kiitusega: Püha, püha, püha!"

Otse sellele järgnesid eukaristilise ohvri määramissõnad muutmisega. Veini ja leiva kujude ümbermuutmist Jeesuse Kristuse ihuks ja vereks nimetas Kuldsuu „muundumiseks" *) „See on minu ihu", nii kõlab sõna, mis meie ees lebavad anded muudab." Pärast seda muutmist on Kristus isiklikult malnis". Ning „see pole inimene, kes seda kaadab, et juuresolevad anded saavad Kristuse ihuks ja vereks, vaid Kristus ise, keda meie eest risti löödi."

(Järgneb).

Angliganismi ja õigeusu suhteid.

Anglikaani kiriku ja Idamaa kirikute suhted kuuluvad kirikuajaloo huvitavaimate päätükkide hulka. Kuna need suhted ka meie päivil veel ei ole kaotanud oma tähtsuse, olgu siin antud üldjoontes nende kujutelu.

1. Suhted 16.—19. sajandini.

Juba 16. sajandi keskpaigast tehti nii luteri kirikute kui ka anglikaani kiriku poolt katseid, läheneda Idamaa õigeusu kirikuile.

Melanchton oli tõlkinud Augsburgi usutunnistuse greeka keelde. Kui. 1559 a. greeka munk Demetrios Mysos uurimise otstarbel viibis Wittembergi ülikoolis, soovitati talle, seda teksti üle anda Konstantinoopoli patriarhile. Melanchton lisas tekstile juurde veel väga sõbraliku kirja. Aga sellest sõbralikust kirjast hoolimata ei saanud ta patriarhilt vastust. Patriarh Jeremias II mõistis 1575 a. hukka teistkordse memorandumi, mis oli toimetatud mõlemate Tüübingi professorite Jakob Andrease ja Martin Crusiuse poolt. 1577 pöördus Lukas Osiander veelkord kirjaga patriarhi poole, sai aga väga energilise tagasilükkava vastuse. Nii ei saavutanud see kirjavahetus omavahelist arusaamist, vaid kujunes ägedaks vaidluseks. Viimane sõna jäi sellejuures patriarh Jeremiasele.

Täpsemad teated anglikaani kiriku ja idakirikute suhetest, millistega oleme tutvunud, on pärit alles 17. sajandi esimesest poolest. Püüded lähtusid Canterbury priimase George Abbot'i (1610—1633) poolt ja nad olid pöördud Aleksandria patriarh Lukarise poole. Viimane oli sünni poolest kreetalane. Juba noore preestrina saadeti ta Aleksandria patriarh Meletios Pigase poolt saksa protestantide juurde, et nende toetusel saavutada oma nimetamist Konstantinoopoli patriarhitoolile. Sellel reisil õnnestus Lukarisel iseendale turvata häid protektsioone. Kohe mõjutasid teda kalvinistlikud ideed. Ta otsustas neile ideile teed murda ka idas. Saabunue tagasi itta, tegi ta hiilgavat karjääri. 1602 sai ta Meletios Pigase järeltulijaks Aleksandria patriarhitoolil ja 1620 isegi Konstantinoopoli patriarhiks, kellena ta end nimetas Kirill I. Konstantinoopoli patriarhina oli tal raske seisukord. Neli korda kõrvaldati ta ametist, seitse vastaspatriarhi tõusid etteotsa. Aga ikka jälle õnnestus tal pääseda valitsemisele, kuni ta 1638 a. ärakägistati. Tema kaudu evib Briti Muuseum oma kõige vanema Püha Kirja käsikirja, „Codex Alexandrinus'e". Kirill kinkis selle aastal 1628 priimas Abboti kaudu inglise kuningale Karl I-le.

Kirilli valitsuse ajal tuli Konstantinoopoli kalvinist Anton Leger. Patriarhi protektsiooni all nägi ta vaeva rahva protestantiseerimisega. Ta asutas protestantliku kooli ja kuulutas igalpool patriarh Kirilli usutunnistust. Seda usutunnistust on tihti eksiõpetusena hukka mõistetud, nii näiteks 1630 a. Konstantinoopolis Kirill II poolt, 1672 a. jällegi Dyonisios IV poolt, ja samal aastal 90 piiskopi poolt Jeruusalemas. Need selle Jeruusalema kirikukogu aktid, mis tuntud nime all „Dositheos'e tunnistus" kehtisid tulevikus idakirikuis ametlike dokumentidena võitlusel „häreetikute ja häresiarhide" vastu.

Jeruusalema sinodile oli jälle esitatud anglikaani kiriku küsimus idakirikuile. Sest kuigi Kirill Lukarise „häreesiad" mõisteti hukka, ei tahetud siiski lõpetada igat kontakti anglikaani kirikuga. Eriline anglikaani kiriku ja tema kalvinistlike ideede sõber oli näiteks metropoliit Metrofan Kritopulos. Ta oli õppinud usuteadust Oxford'is, ning siis oma teadmisi täiendanud Wittembergi, Tüübingi ja Helmstedti protestantlikes ülikooles. Helmstedtis oli ta 1625. oma usutunnistuse koostanud. Pärast seda, kui ta 1630 a. oli saanud Aleksandria patriarhiks, püüdis ta, kuigi mitte nii avalikult kui tema eelkäija Lukaris, levitada oma kalvinistlikke ideid. Küll ei jõutud selle usutunnistuse ametliku hukkamõistmiseni, kuid ometi vaadati tema pääle kahtleva pilguga. Jeruusalema sinod otsustas anglikaani kiriku kirjutusele vastata.

Sellega muutusid suhted anglikaani kiriku ja idakirikute vahel elavamaks. 1677 a. ehitas

*) Metarrythmizein (De sacerdotis 6—4).

Londoni piiskop Henryk Compton „kreeklasile“ Londonis kiriku, Neitsi Maarja auks. 1694 määras Oxford neile „Worcester College'i“. Aga kõik anglikaanlaste püüded, saada õigeusulisi lähemasse ühendusse anglikaani kirikuga, luhtusid.

18. sajandi alguses kuuleme jälle anglikaanlaste lähenemiskatsetest õigeusu kirikule. Aleksandria patriarh oli saatnud Inglismaale kaks saadikut, kes pidid raha korjama tema kiriklikeks otstarbeiks. Korjandusel oli hää tagajärg. Kohe arvasid anglikaanlased, et neil on nüüd jälle hää võimalus lähenemiseks. Nad saatsid jälle kord Londonist memorandumi Peeter Suurele ja Konstantinoopoli patriarhile. Tollal hakati idas ka anglikanismile otse propagandat tegema.

Aleppos ja Smürnas püstitati anglikaani kabelid. Inglise kaupmehed pidid ise kõikjal anglikaani kirikut propageerima, kuhu võimalik, ehitama anglikaani kirikuid ja kabeleid. Neile anti kaasa inglise kiriku kaanonid, liturgia, seadeldused, jah isegi kõik eeskirjad. „Meil on lootus, kirjutab Londoni piiskop Landi biograaf Peter Heylyn, et Inglismaa saab omale nõuda kiriku kõigis suuremais Türgi ja muhameedliku riigi linnades, kõigis maailma tuntud maade tööstusis ja istandusis. Sel viisil saab meie kirik olema niisama levinenud ja niisama katoliiklik nagu rooma kirik.“ Autor on sellejuures kahesilmavahele jätnud, et rahvuslik kirik ei saa siis veel katoliikliseks, kui ta üle terve maailma levib.

Kõigil anglikaanlaste püüetel oli aga vähe tagajärgi. Kui vaadelda kõiki anglikaanlaate katseid õigeusklike unioonile võitmisel, siis peab ütlema, et nad kõik on luhtunud. Küll oli vaimustus sellisest unioonist mõlemas leeris ajutiselt väga suur. Kuid õigeusuliste vaimustus jahtus alati õige pea. Sedamaid, kui tegeleti tõsisemalt kontroversküsimuste uurimisel, selgus õigeusklikele, kuivõrt palju täitsa protestantlikke ideid oli imbunud ka anglikaani kirikusse. See arusaamine sundis siis viimaks õigeusulisi ikka selliseist üsendamiskatseist tagasiastumisele. Unioon protestantidega paistis neile olevat võimatu ettevõtte.

(järgneb).

Õigeusu Patriarh Germanos †.

Õhtumaa õigeusu kirikut on tabanud raske kaotus: hiljuti suikus Viini haiglas igavesele unele õigeusu patriarh Germanos. Viimane on sünnilt greeklane (sünd. 1870 a.), õppinud mitmes Hommiku- ja Ohtumaa koolis, Athos'el, Ateenas, Konstantinoopolis, pärast Leipzigi ülikoolis, kus ta kokku puutub Nathan Söderblom'iga, pärastise Uppsala pääpiiskopiga ja kus ta võidetakse una sancta ideele. Uhe usuteadliku õigeusu haridusürituse rektorina Chalbis omandab ta ühtlasi ka piiskopiau, s. t. Seleukia piiskopi tiitli. Aga juba varsti pärast seda pääses ta Aleksandria patriarhitoolile ja ta saavutas nii suure mõju, et ta sai Ülemaailmalise Patriarhi, õigeusu kiriku ülemkarjase, asemikuks.

Viimasel aastakümnel oli ta väljaspool Katoliku kirikut asuvate kristlikkude uskkondade taasühinemispüüete tulisemaid eestvõitlejaid. Suurtel konverentsidel Edinburgis, Lausanne'is Stockholmis, Fanös esines ta kõikjal õigeusu kõnelejana.

Teatud õigeusklike jõudude koondamine õnnestus tal Soomes, kus ta Abo ja Viiburgi piiskopkonnad, s. o. Soome õigeusu kiriku, ühendas Konstantinoopoli ülemaailmalise patriarhi alla. Visitaatorina külastas ta ka Bütsantsi patriarhi ülesandel suuri Ohtumaa õigeusu kloostreid. Balamski Monastõr'i, ning kloostreid Laadoga järve ääres, ilma et tal oleks õnnestunud tollal kõrvaldada valitsevaid pinevusi vene ja soome kloostrielanikkude vahel.

Tema päris eriline poolehoid aga oli suunatud Inglismaa anglikaani kirikule, kellega ta tahtis astuda interkommuniooni (Armulaua osadusse) ja kellega koostöö eriti pidi viljelema Pühal Maal. Küll oli siin kaasmomendiks ka lootus, et Inglismaa võim ja rikkus o'eks aidanud ka väliselt tsaaririigi languse järele nõrgenenud õigeusu kirikut.

Sobiv võimalus võita Inglismaa sõprust õigeusule oli Greeka printsessi laulatus Kenti hertsogiga. Printsess Marina, Greeka kuninga tütar, oli õigeusuline, Kenti hertsog aga anglikaan. Nii lepiti siis abielupaktis kokku kahe laulatusega, ühe anglikaani ja teise õigeusu omaga. Viimase teostas patriarh Germanos ja pidas sellejuures menurikka laulatuskõne, milles ta jälle kord anglikaaniusulisel Inglismaal astus välja kristliku abielu pühaduse ja puutumatuse kaitseks.

See oli Patriarh Germanose viimane etteastumine. Kuuekümneviieaastane ametikandja tõmbus tagasi Viini haiglasse, kus ta hiljuti läks hingusele.

Õigeusuline katoliiklaste sõber.

Jugoslaavia kuningas Aleksander I.

Jugoslaavia katoliiklik rahvastik ei ole veel praegu lakanud leinamast oma suurmeelset protektori ja armastatud kuningat Aleksander I. Ikka jälle leitakse uusi vahendeid oma sügava kurbtuse ja valu väljendamiseks. Peetakse kõnesid, koosolekuid ja seltskondlikke õhtuid, kus mälestatakse mõrvari käe läbi nii õudsel teel surmasaanud riigijuhti. Dubrovnik'us asutati komitee, mis peab valima ja kinnitama kõige sobivama monumendi kavandi kadunud kuninga auks. Komitee aupresidendiks valiti Msgr. Carevič, katoliku diötsesaanpiiskop, kes talle pakutud koha ka vastu võttis. Liublianas asutati samasugune komitee, mille aktiivseks liikmeks on kat. preester isa Korožets. Katoliku kroaadid avaldavad oma kõige sügavamat kurbtust oma häälekandjas „Hrvatska Straza“. Kolmkümmend päeva pärast kuninga tapmist peeti panihiidad kõigis katoliku katedraalides la väiksemates kirikutes üle maa. Mitmed organisatsioonid annetasid Aleksander I surma puhul tema mälestuse jäädvustamiseks suuri summasid vaeste hääks. Aleksandri hauale asetas Liubliana „Universitas Alexandrina“ prorektor Rev. Dr. Matteus Slavič pärja, mis oli siira tänutunde väljenduseks, kuna nimetatud ülikool on lahkunud kuninga asutatud.

Ning kõik see masendav lein ja tõsine kurvatsemine katoliiklaste peres näitab seda tugevat armastust, mis oli juurdunud eriti sügavalt ka katolikuusulise rahva rinnus oma kuninga vastu. Ning see armastus ei ole mitte ainult fanaatilise massisugestiooni saavutis, vaid kauase vastastikuse soosingu ja poolehoiu tulemus. Siin ei olnud pimesi kuulekat vaimustust lööksõnatseva jnhi vastu, vaid teadlik ja ustav andumus armastavale häätegijale. Voolasid vaiksed, kuid tulised pisarad, aga siiski puudus märatseva massi kirglik viha.

Ja tõesti, Aleksander Ühendaja, maailmarahu eestvõitleja, õigeusu kiriku usklik poeg ja katoliiklaste sõber oli tegelikult ärateeninud selle südantlõhestava leina. Ta suurimaks teeneks, mis soetas talle ka hüüdnime Aleksander Ühendaja, on kolme erirahva, serblaste, kroaatide ja sloveenide ühendamine.

Eriti silmatorkavad olid eht kristlikud põhimõtted kuninga ilmavaates ja tema eraelus, kus ta esines armastava abikaasa ja eeskujuliku isana, innuka töömehena, kes pidas mõõdukust ja distsipliini. Ta püüdis o m a moraalset mõju säilitada ajal, mil ka Balkan on hädaohus, et talle võivad nakatuda mõned

Lääne-Euroopa „edu ja tsivi isatsiooni" saavutised nagu abielulahutus, sünnitamiskontroll, sterilisatsioon, nüdism jne.

Olles kuningas, oli Aleksander ometi demokraat. Lühikest aega enne oma surma esitas ta inglise naisajakirjanikule Annie O'B Christitch'ile (juunis 1934.) seaduseelnõu kavandi, mis pidi laiendama demokraatilise valitsusvormi mõjulepääsu tema riigiaparaadis.

Kuningas Aleksandril oli palju isiklikke sõpru katoliku vaimulikkude seas. Vastastikusest usaldusest olid tal tekkinud soojad suhted Msgr. Bauer'iga, Zagrebi pääpiiskopiga, Msgr. Rodič'iga, Belgradi pääpiiskopiga. Msgr. Gnidovec'iga, Prizren'i piiskopiga. Oli ka mitmeid katoliku ilmikuid, kellega ta armastas vestelda ja kelle arvamisi ta küsis keerukais probleemides.

Ta oli sügavalt liigutatud, kui Miss Christitch talle julges teatada, et oli kuninga ja kuningatari eest süüdanud kaks küünalt Zagrebi Kivivärava Jumalaema kuju ees. Kuninglik paar oli ka tegelikult osa võtnud selle imetegeva pildi juubelikroonimisest kolme aasta eest. Pääpiiskop Msgr. Bauer oli pidanud vabaõhuliturgia, kusjuures kuningas ja kuningatar hardalt põlvitasid lahtisel puiestikul.

Tihedad sõprussidemed ühendasid kuningat Msgr. d'Herbigny'ga, kellega ta oli tutvunud esimest korda bütsantoloogia kongressil. Siiraim sõprus endise Idamaa Instituudi juhiga kestis kuni surmani.

Jesuiitidest teadis kuningas vähe, kuni tuli äge antiklerikaalne aktsioon parlamendis. Kui Miss Christitch teda lühikest aega pärast seda aktsiooni külastas, näitas kuningas raamatukuhjale laual ja küsis:

„Kas teate, mida olin parajasti uurimas?"

Ajakirjanikutar ei võinud aimata.

„Jesuiitide ajalugu," lausus kuningas.

Aupaklikult küsis usutleja tema arvamist jesuiitide kohta.

„Nad on suurepärased. Nende kultuur, nende teadus, nende eneseohverdamine. Olen täis imetlust."

Varsti pärast seda sai väljasaatmise seadus tagasivõetud. Jesuiitide püha Peetruse kirik Belgradis, millele Belgradi linnavalitsus keeldus ehitusluba andmast, võis nüüd takistamatult ehitustöö algusele vastu vaadata.

Ka Kirik armastas Jugoslaaviat ja Püha Isa ütles, kui ta vastu võttis Jugvslaavia palverändureid: „Me armastame Jugoslaaviat ja igasugused väited selle vastu võivad tulla ainult vaenlasilt."

Msgr. Bauer väljendas kõikide Jugoslaavia katoliiklaste meelsust, kui ta ütles: „Issand heitku armu meie armastet kuninga hingele, ning peaks meie alati sügavaimat tänumeelt osutama tema hoolitsuste eest meie hääks."

R. S.

Ühinemisliikumisest.

Meet, kes seisis lähedal eesti rahvale.

Kuivõrt armastatud oli lahkunud kardinal-riigisekretär kõikide usklikkude poolt, näitab asjaolu, tema hingerahu eest peeti liturgiat ka Rooma greeka-katoliku kirikus Via del Babuino'l. Piduliku Leinaliturgia pidas Msgr. Calavassy, greeka-katoliku piiskop, isiklikult. Tähelepanu väärib seik, et sellest büsantsi riitusega jumalateenistusest võttis osa ka palju Vatikaani juurde akkrediteeritud diplomaatilise korpuse liikmeid. Kohal viibisid muuseas ka kardinal Enrico Gasparri ja Minoretti, kes ühtlasi Geenua pääpiiskop.

Ka eesti katoliiklased saadavad Jumala trooni ette oma hardad palved lahkunud kardinali eest, kuna ta oli mees, kes juba Vabariigi loomispäevilt on elava huviga jälginud meie rahvusriigi saamist. Meie esimeste rahvusväe sugemete tekkimisest ja arenemisest kardinal laskis anda endale püsivalt täpset informatsiooni. Meie esimese välisdelegatsiooni liikmeid hr. Virgot ja K. Pustat kohtles kardinal-riigisekretär sõbralikult ja manustas kõnelusele oma parimad soovid vaba Eesti tuleviku suhtes, avaldades oma tõsist sümpaatiat meie iseseisvuse püüete vastu.

Kardinal Gasparri oli meie vabadusristi kõrgeima järgu kavaler.

R. S.

Vene rituaalkunsti näitus Roomas.

Igaveses Linnas avati Petriano muuseumis hiljuti ajutiseks vana vene kunsti ja arhitektuuri näitus. Siin esitatud huvitav kogu on hiiglaväärtusega. Pildid on pärit paljudest hoonetest, mis nüüd juba on hävitatud. Pildid on kuulsate artistide Leonida ja Rimma Brailowskaja'te looming. Kardinal Sincero toimetas näituse õnnistamist märtsi algul. Avamistalitusel viibis Rooma koorekiht: vaimulikke, kunstnikke jne.

Usutruud vene talupojad.

Usutruu liikumine Nõukogude Venes võtab ikka enam maad. See maksab peamisalt nende alade kohta, mis sajandite kestel Kiriku mõju all seisid, nagu nimelt provintsid Vene-Poola piiril. Jumalatute suure propaganda kiuste tulevad talupojad ikka suuremail hulkadel jälle jumalateenistusele kirikusse. Nagu näitab statistika, kuulub Valgevenemaa neile aladele, millised jumalateenistuse-liikumisele ägedamat vastupanu avaldavad. Näide selleks on Joerkovicze küla Beresina ääres. Siin oli pühapäeval kell 10 üks talupoegade kooselek määratud. Koosoleku juhataja suureks pahanduseks ja ka suurimaks imestuseks läksid aga talupojad esmalt kiriku, kus sel ajal jumalateenistus algas. Koosolekule ilmusid nad siis alles kell 2 pääle lõunat. Nagu teatab komunistlik leht „Ster", sünnivad sellised asjad viimasel ajal sageli.

Varssavist.

30. novembril pidasid Varssavis konverentsi need linna piiskopid, kelle piiskopkondades leidub ühinenud kogudusi slaavi riitusega. Osa võtsid sellest istangust Vilno piiskop Jalbrzykowsky, Lublini piiskop Fulman, Podlachia piiskop Przezdziecky, Pinski piiskop Bukraba, sufragaanpiiskod Walczykiewicz ja Apostlik Visitaator piiskop Czarnecky. Tehti aruandeid uniooni seisukorrast nendest piiskopkondades ja ühinemisliikumise edenemisest. Asutati 5 uut slaavi riitusega kogudust. Samuti on tekkimisel uus kogudus Lublinis. Ühinenud kogudusi on arvult 45, preestreid 60, neist 24 ukrainlast.

Malabar.

Mineva aasta teisel poolel võis Trivandrumi pääpiiskop Mar Ivanios Kirikusse vastu võtta jälle ühe jakobiidi preestri. Kakskümmend perekonda 125 liikmega järgnesid oma hingekarjasele. Pääle selle nõustusid 150 inimest üleminekuga, ning nud on parajasti usuõpetusega tutvumisel. Kümne kuu jooksul, 1934. a. jaanuarist novembrini on pääpiiskopkonnas üleastunud 6478 isikut.

Hääli lugejaskonnast.

Et „Kiriku Elu" üksi ei suutnud rahuldada kõiki lugejaid, näitab ka järgmine kiri:

„Juba poolteist aastat tagasi kavatsesin „Kiriku Elu" jaoks kirjutada seeria artikleid, et tõestada apostlikuusulistele tarvidust ühinemiseks R.-Katoliku Kirikuga. Aga kui lähemalt tutvusin „K. Eluga", siis mõtlesin, et see üks kord kuus ilmuv leht ei sobi minu kavatsusele, seda enam veel, et „K. E." loevad vaid katoliiklased, kes endi usulistes tõekspidamistes niigi juba kindlad."

14. II. 35. J. J.

Keegi õigeusu preester kirjutab meile:

„Olen ammugi juba „Ühise Kiriku" veendunud pooldaja. Mitu korda isegi olen teinud kaudset propagandat ühtluse kasuks. Usun, et lühema või pikema aja vältel deklareerub sarnane chaos usundite vahel ja võime pühitseda sajandeid suikunud vennastuse uuestisündi."

1. III. 1935.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1935.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub igal teisel kuul.

Nr. 3. **1. Juunil 1935. a.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva t. 2.

Ilmub „Kiriku Elu“ lisana.
Hind: Üksiknumber 5 senti.

Ida ja Lääne askees.

Esimesel pilgul näib, nagu oleks ida ja lääne askees ja müstika erinevat laadi—kannavad nad ju välispidiselt erinevat pitsatit. Kui katsutakse iseloomustada ida ja lääne askeesi eriolulist, siis näiks, et idas ilmneb enam kollektivismi (koguolulist), läänes individualismi (isikuolulist). Erilisi raskusi näib tegevat idalaste askees. mis ilmneb — ütleme — püha Ignaatsius Loyola elus.

On tõsi, et püha Ignaatsiuse vaimulikud harjutused askeesi ajaloos ajajärgu kujundavad, et nad esindavad lääne metoodilise vaimu triumfi. See vaim näib võõras olevat idamaisele traditsioonile, milles on vähem metoodilist. Ent lähemal vaatlemisel ilmub, et läänemaine askees, eriti püha Ignaatsiuse oma, mida tahetakse tõlgitseda lääne vaimu iseloomuliseks väljenduseks, ei ole midagi eriti läänset, mis oleks tekkinud vana ida vaimu ja tema vaimlise vabaduse vastoluna.

Loetagu läbi näiteks püha Basiliuse reeglid, millede järel elavad veel täna pea kõik idamaa mungad, või Kassiaani kollektsioonid, millede järel elas ja veel praegu elab kogu ida askees. Loetagu püha Klimakuse või teoloog Studite või nii paljude teiste kirju, ja kohe märgatakse, et neis täptäpilt avaldub samane vagadus, mis püha Ignaatsiuse harjutusis. Lihasuretamise vajadust, alatasast võitlust endaga, sagedat südametunnistuse uurimist — kõik seda ei mõelnud välja püha Ignaatsius Manresas. Tema teene oli vaid, et ta kõik seda imehästi süstemaatiliselt korraldas. Ent vaimulikud õpetused ei too sisult mingit uut. Ta käib sedasama idamaa vana askeetilise traditsiooni rada.

Kust tuleb aga, et neid harjutusi võetakse uusaja uuendusena, uue, isikulise aegjärgu vagadusena? Tõsi on, et püha Ignaatsiuse harjutused meilegi näivad esindavat uut aegjärku. Kuid nad ei esinda seda mitte selle tõttu, et nad oleks sünnitanud individualismi vaimlikusse ellu. Individualism oli juba ennem sääl. Mis muud olid kõik Egüptuse ja Palestiina suurte askeetide vaevanägemised, kõik idamaa munkade nii valjud reeglid — mis muud olid nad, kui vaid isikliku sisetöö võiduroom?

Võiduroom hinges saavutatud võidu pärast üle saatana, maailma ja liha. Mis puutub eriti idasse, siis peab ütlema, et siin askees orakute ja munkade eesõiguseks jäi. Venemaal oli ta rahvale täiesti tundmata. Ainult „vanakesed“ oma üksikelamutes ja koobastes elasid tegelikku vaimulikku elu, lihasuretamises ja endaga võitlemises. Ainult nemad pidasid põlemas askeesi tuld. Rahvas, teiste vagade isikute jaoks oli vaid mingisugune udune usulikkus, ilma selgelt tõmmatud piirjoonteta, mida harilikult nähakse idamaise vagaduse iseloomuliku kollektivismina.

Mis puutub pühasse Ignaatsiusse, siis seisab tema töö selles, et ta geniaalselt ja julgelt kohandas vaimlise elu igavesi põhimõtteid oma aja kristlaste vaimlistele vajadustele. Ta pöördus uusaegseile inimesile ja ütles; „Kui sa tahad elada, nagu Kristus õpetas, — kui see nii on, kui tunneb su hing sellist ihaldust — siis järgne julgelt oma meistrile, salga iseennast ja järgne talle. Kuid selleks pole vaja end sulgeda ligipääsmatusse üksindusse.

Sa võid ja tohid, kui sa tahad, Jumala riiki levitada, ka oma vendade keskele jäädes. Ohuta nende vagadust hää sõna läbi, anna neile hääd eeskuju puhta elu läbi ja võida neid nii täiuslikule elule. Selles on kõik püha Ignaatsiuse uudsus: Ta ei mõtle välja midagi uut, vaid seab iga hinge ette täiusliku ja õhutab igaühte sellele elule. Ta ei näe täiuslikku elu mitte üksindusse rändamises, vaid annab talle uued tegutsemisealad, ilma midagi traditsioonilisest vaimuelust muutmata. Temale on askees apostlik tegevus. —

Küsime nüüd, kas selles midagi erilist läänlist on? Arvame, et ei! Kuid see on edusamm, mida me oma vendadele keelata ei tohi. Küll pole neil ühte püha Iganaatsiust, aga nad omavad oma „vanakeste“ kongides peidetud vaimlist elu. Meie kohus on, seda säält välja tuua, meie vendi seda tundma õpetada ja neile täiuslikkuse tundmist ja praktikat kergendada. Selle läbi ei muuda me midagi idamaa askeesi traditsioonsete põhimõtete küljes, mis ju idas ja läänes on needsa-

mad. Need tahavad oluliselt ühist askeesi levitada ja kõigepäält võidelda selle vale arusaamise vastu, nagu oleksid ainult erakud kutsutud vaimlise elu tundmisele, ja nagu oleks vajalik maailmast põgeneda, et Jumalale elada. Meie tahame õhutada enda valitsemisele, „agere contra'le" (tegutse vastu) s. o. pane patule vastu, — aga mitte Theeba või Kievi koobaste üksinduse vajalikkusele. Meie tahame juhtida idamaist hinge apostlikule tööle ja pühadusele, mitte ainult eraelus, vaid ka apostlikus tegutsemises. Oleme veendunud, et selline tegutsemine mingil moel anti-idamaine ei ole. Just see vagadus puudus meist lahutatud kirikul ja meie kohus on seda neile tuua. Öeldu kinnituseks tahaksin tähendada oma isiklikele kogemusile.

Mul oli sageli juhust harjutusi pidada inimestele, kes kuulusid täiesti oma hariduselt itta.

Kui ma noviitsmeister olin, juhtisin ma 30-päevaseid harjutusi hoopis erinevaile päältkuulajaile. Nende seas leidus ladina riituse rahvast, aga ka neid, kes alles eile veel õigeusku olid ja senini mingit kokkupuutumist ladina vaimuga omandanud ei olnud. Aga just need olid, ei mitte ainult piinlikult puudutatud püha Ignaatsiuse „hirmsast" meetodist, vaid ma võin julgesti tõendada, et nad tõsise rõõmuga „vaimliste harjutuste" sisse tungisid, samuti – isegi paremini veel, kui nende ladina seltsimehed. Võitlus iseendaga, vaatlemisreeglitesse süvenemine, eriline südametunnistuse uurimine, vaimlisile harjutusile pühendatud tunnid, möödunud vaatlemiste vastuhelk, kõik need üksikasjad olid neile noorile idamaalasile, mitte ainult mitterasked, vaid näis otse, et nende hinged ootasid, et nad avaneksid Jumala armu tegutsemisele.

Ilmalikkude isikute ja preestrite suhtes, kellele andsin rekollektsioone, võin tähendada, et kogemus oli igakord seesama : imetlus, rõõm ja teatav kahetsus, et nad neid vaimuliku elu hindamata hüvesid alles nii hilja tundma said.

Mulle on teada et ka teisedki said sarnaseid kogemusi. Näiteks rõõmustusid eksertsiitsiatehoones Belgias ikka paatrid, kui sääl viibisid vene õpilased Namuri konviktist. Need olid pääasjas veel õigeusulised. Just need tegid vaimulikke harjutusi nii hästi ja agaralt, sellise seesmise rahuldusega, et paatrid neid sageli nende belgia seltsimeestele eeskujuks panna võisid.

Usume, et need kogemused veenvad on. Seepärast oleks andestamata patt, kui meie katoliiklased, hüve, mida omame, ainult enestele peaksime. On ju just see meie askees ja seesmine elu evangeeliumi ja esimeste kristlikute sajandite askees, mis vaid lähedale toodud on uusaegsele hingele, kellel on hää tahe. See, kordame meie, on too, mida puudub meie lahutatud vendadel kõige enam peamiselt ja seda tahaksime neile anda.

Isa Philipp de Regis.

Tseesaropapism ja kirikulõhe.

On saanud peagu õigeusuliste ajalookirjutajate alaliseks harjumuseks, näha kirikulõhe tekkimispõhjusi ida- ja läänekiriku vahel vaid paavstide võimuhimus, kes endale, nagu üteldakse, üldkirikus primaadiõigusi omistasid (cf. P. Smirnov. Petrograd 1916. Lhk. 138), kes Kirikus teostasid isegi selliseid uuendusi, „mis puudutavad usuõpetuse ja kirikuvalitsemise olulisi aluseid" (Konstantinoopoli patriarhi ringkiri 1895 a. Art. 21). Nii lihtne, kui see kirikulõhe tekkimispõhjuste vormuleerimine ka olla võib, nii vähe vastab ta tõelisile ajaloolisile põhjusile. Skisma ei ole ju tekkinud äkki, vaid ta on pika ajaloolise arenemise lõpplüliks. Seda arenemist ei mõjustanud sedavõrt usulised lahkuminekud kui just teistlaadi põhjused. Üks pääpõhjusi oli tseesaropapism, mida siin püüame lähemalt kirjeldada. Seda tseesaropapismi võib jälgida juba esimese idarooma kristliku keisrini, Konstantiinus Suureni.

Kui Konstantiinus aastal 312 oli võitnud Milvi sillal keiser Maksentiuse, Itaalia ja Aafrika valitseja, oli ta Õhtumaa piiramatu isand. Kuna ta selle võidu omistas ristiusujumala abile, laskis ta oma eenmisel igavesse Rooma püstitada tema kuju, mis oma paremas käes kandis risti, ja mille päälkiri ütles, et ta „selle õndsusttoova märgi" läbi Roomale on tagasi annud tema endise hiilguse. Ta ise laskis end katehumeenina vastu võtta ristimisenõudjate ridadesse ja sellega peeti teda kristlaseks. Milaano ediktiga tunnustati siis ristiusku nii Ida- kui ka Lääne-Roomas üheõiguslise usundina paganluse kõrval. Sellega loovutati peagu lahutamatu ühendus riigi ja paganluse vahel ning ühtlasi ka paganlik riigikultus.

Juba Lääne-Rooma keisrina andis Konstantiinus Kirikule palju eesõigusi ja pani aluse arengule, mis ristiusu pikkamisi tegi riigiusuks. Kui ta siis 323 a. pärast Liciniuse võitmist sai ka Idarooma keisriks, laiendati ka idas neid läänes juba kehtivaid suhteid riigi ja kristliku usu vahel.

Aga Konstantiinus ei olnud mitte ainult Kiriku vabastaja. Keiser, kes julge otsusega oma valitsemise pani ristimärgi alla, kes söandas astuda Kiriku liitlaseks ja teha Kiriku Impeeriumi toeks, pidi sellega võitma silmapaistva juhtiva koha Kirikus endas. Tema läbi sõlmiti tihe liit Kiriku ja riigi vahel. Temaga algab selle liidu vaheldusrikas ajalugu, mis riigile ja Kirikule kindlasti on toonud suuri edemusi, mis aga ajaloo kestel rohkem kui ükskord on osutunud kahjuks mõlemaile poolile. Konstantiinuse poolt pandi alus ka tseesaropapismi süsteemile, mis eelkõige on saanud saatuslikuks idakirikule.

Kuidas sai Konstantiinus aru omast seisukohast Kirikus? Vana Roomariigi keisriaule oli omane, et keiser oli ühtlasi ka paganliku usundi pääks (Summus pontifex). Kui Konstantiinus oli saanud kristlaseks, taipas ta küll, et ta samas mõttes ei võinud saada ka ristiusu pääks. Tal

puudus selleks piiskopipühitsus ja sellega ka õigus tõeliselt ette võtta preesterlikke talitusi. Kuigi talle nõnda ka oli keelatud pääs pühamusse, leidis ta siiski teise tee oma võimu maksmapanekuks ka pühamus. Meil on tema sõna, mis väga hästi kujutab tema arusaamist keisri suhtest kirikuga: „Mina aga olen Jumalast kutsutud piiskop neile, kes on väljaspool". (Eusebius: „Vita Konstantina", 4, cap. 24). Sellega tahtis ta kindlasti tähendada, et tema keisriametile on omane midagi „preesterlikku", „pühitsetut". „Piiskopina väljaspool kirikut" asetas ta end üle kõikide „piiskoppide seespool kirikut", kes olid tema alamad. Idas „piiskopid seespool Kirikut", õhutatud tänutundest keisri suurte teenuste pärast Kiriku suhtes, ei keeldunud seda keisri vaadet õigustamast ja sattusid sellejuures tugevaisse liialdusisse. Nii nimetasid nad teda: „Isapostel" — „võrdne apostliga", „äravalitu", „Jumala võrdkuju", „preester ja kuningas".

Konstantiinus võttis oma au „piiskopina väljaspool Kirikut" väga tõsiselt. Ta pidas end tõesti Kiriku valitsejaks. Ta oli seda teinud juba Lääneriigi keisrina donatistlikes tülides. Muidugi oli Konstantiinus sellesse segatud donatistide kutse läbi ning Aafrikas ta oli veendunud vaheleastumise vajaduses, et riiklikes huvides säilitada rahu ja korda, mis näis olevat suures hädaohus. Kuid ta ei rahuldunud sellega, et kutsuda erapooletuid kiriklikke kohtunikke, nagu teda oli palutud, vaid võttis ise asja arengu enda kätte.

Ta võttis vastu donatistide protestid Rooma Sinodi otsuse vastu, hoolimata senisest kiriklikust kombest kutsus ta ise kokku sinodi Arles-i Prantsusmaal ja läks isegi nii kaugele, et ta tüli oma võimusõnaga lõpetas. Ning siin ei olnud ju tegemist ainult distsiplinaarküsimustega, vaid dogmaatiliste lahkuminekutega.

Tervikriigi keisrina jäi tema kiriklikesse suhteisse vaheleastumise viis samasuguseks. Riigi idaosa oli ariaani tüli läbi põhjani segipaisatud. Arius oli küll Aleksandria Sinodil (320—321) „Kristuse vaenlasena" kiriklikust ühiskonnast väljaheidetud. Aga võitlus kestis edasi ja lahutas Idamaa Kiriku kaheks leeriks.

Konstantiinusel silmanähtavalt puudus arusaamine tüliküsimuse olemusest. Aga sellegipärast astus ta vahele. Esiti manitses ta ühtlusele ühe kirjutisega, mille ta saatis Ariusele ja piiskop Aleksandrile. Siis saatis ta Cordoba piiskop Hosiuse Aleksandriasse, et see tüli lahendaks. Kui see läkitus jäi tagajärjetuks, kutsus ta ise kõik riigi piiskopid kokku sinodile, mis peeti 325. a. Nikeas. Õhtumaa kiriku esindajail õnnestus mõjustada, et vastu võeti Rooma kiriku õpetus „Homo-usios'est" — samaolemuslikust Jumala Pojast. Keiser ise jäädvustas oma nime kirikukogu aktidesse. Karmilt talitas ta siis Ariuse poolehoidjatega. Need, kes kangekaelselt keeldusid sümboolumile allakirjutamast, pidid reelu minema. Kuigi selline väljaastumine Kiriku huvide eest oli väga rõõmustav, võis see vahelesegamine kiriklikesse asjusse saada hädaohtlikuks. Terve hädaohu suurus tuli ilmsiks juba Konstantiinuse enda juures.

Konstantiinus astus välja „Homo-usios'e" eest peamiselt sellepärast, et ta nägi, kuidas enamik sinodi kirikisasid astus välja selle väljenduse eest ja sellepärast, et ta „Homo-usios'e" vastuvõtmise läbi pidas turvatuks kiriklikku ühtlust, mis paistis riiklikes huvides olevat tingimata vajalik. Kui ta pärast taipas, et ta oli selles eksinud, muutis ta oma hoiangut. Juba kolm aastat pärast kirikukogu võisid mõned ariaani piiskopid jälle tagasi tulla ja oma piiskopikohtadele asuda. Aastal 330 tagandati isegi Antiookia piiskop Eustathius ja asendati kellegi ariaanlasest piiskopiga. Samuti tagandati a. 335 keisri poolt kokkukutsutud Tyruse sinodil, millest võtsid osa ainult aariusemeelsed piiskopid, „Homo-usiose" veendunuim eestvõitleja piiskop Athanasius. Ähvardas isegi Ariuse pidulik rehabilitatsioon. Nii toetas Konstantiinus valesti mõistetud mure tõttu kirikuühtluse eest tegelikult oma elu lõpu poole ariaanlasi. Keegi ariaani piiskop ristis ka teda ennast lühikest aega enne tema surma.

Nii põhjendas Konstantiinus bütsantsi tseesaropapismi ja sellega andis ta tõuke arenguie, mis sai saatuslikuks idakirikule. Näidaku lühike selustus edaspidisest arenemisest, kuivõrd suurel määral keisrite vahelesegamine kiriklikesse asjusse on saanud kirikule saatuslikuks.

Nagu Konstantiinus, nii omistasid ka tema järglased endale au „piiskop väljaspool Kirikut". Nagu Konstantiinus, nii kutsuvad ka nemad kokku kirikukogusid, esinevad viimaste eesisturitena, juhatavad neid ja kinnitavad otsuseid oma allkirjaga. Nad kutsuvad piiskoppe, ja neid, kes ei taha tulla, ähvardatakse raskelt karistada; ning need ahvardused ei ole paljad sõnad. Keiser annab seadusi vaimulikkude käitumise kohta ja munkade elu suhtes. Ta „valvab" piiskopivalimise üle, eelkõige piiskopivalimise üle päälinnas nii agaralt, et ollakse sunnitud valima tema kandidaati. Ei ole sugugi harulduseks, et temale mittevastavad piiskopid lihtsalt tagandatakse ja asendatakse intrigantidega. Kurb näide selle kohta on püha Johannes Kuldsuu elulugu, keda tagandati ja reelati Bütsantsi õukonna õhutusel.

Aga mitte ainult kiriklikusse distsipliini ei segatud end nõnda, ka dogmaatilisis küsimusis arvasid keisrid endal tihti olevat otsustamisvõimu ja oma otsustamisele vastavalt astusid nad vahele usuasjade arutamisel. Sellejuures on nad üldiselt talitanud väga õnnetul kombel. Nii on see ajalooline tõik, et kõik eksiõpetused mis aastail 325—787 Kirikus tekitasid ärevust, on keisrite poolt kaitstud, toetatud või mõnikord isegi nende poolt leiutatud.

Nii astus Konstantiin avalikult välja ariaanlaste eksiõpetuse eest ja katsus viimast võidule viia Arles'i (353) ja Milaano (355) sinoditel ning Rimini ja Seleukia kaksiksinodil. Ka tema järglane keiser Valens oli veendunud ariaanlane.

Keiser Basiliskus andis keiserliku dekreedi, mis Chalcedoni sümboolumi pani anateemi alla ja avalikult kaitses monofüsiitide eksiõpetust. Vägivaldselt katsus ta igale poole ametisse panna

monofüsiitide piiskoppe ja patriarhe ning püüdis teha monofüsitismi ametlikuks riigiusuks.

Keiser Cenon (476—491) andis dekreedi, mis Chalcedoni kirikukogu ekspressiivselt hukka mõistis. Keiser toetas ka monofüsiitide piiskoppi Konstantinoopoli Akaatsiust ja julgustas sellega viimast esimese suure kirikulõhe tekitamisel (484--519).

Keiser Justiniaanus I (527-565) andis a. 544 välja keiserliku Kolme Päätüki Dekreedi, millega ta hukka mõistis n. n. Kolm Päätükki, s. t. kolm kirja usuküsimuste üle.

Keiser Heraklios (610-641) avaldas keiserliku dekreedi, ekthesis'e, milles ekspressiivselt õpetati monotelismi. Ka tema järeltulija, keiser Konstantsius II. püüdis vägivallaga monotelismi eksiõpetust võidule aidata. Kui tal ei õnnestunud paavsti oma nõusse saada, otsustas ta paavsti ära tappa lasta, mis aga korda ei läinud.

Leo III-da juures jõudis tseesaropapism haripunktile. Ta seletas avalikult: „Imperator sum et sacerdos". Peamiselt segas ta end kiriklikesse asjusse piltideaustamise küsimuses, tegi a. 726 korralduse kõikide avalikkude piltide kõrvaldamiseks, ning kiusas karmuse ja kalkusega taga kõiki pildiaustajaid. Selle teguviisi põhjused olid peamiselt poliitilist laadi. Leo tahtis pühapiltide keeluga meeldida oma sõjaväele, mis koosnes suuremalt jaolt Manikea asiaatidest.

Samas suunas talitas tema poeg Konstantiinus V, kes Konstantinoopoli sinodil, mis oli kokkukutsutud keisri „armu ja käsu läbi", laskis pildiaustamise tunnistada ebajumalateenistuseks ja saatana leiutiseks. Kõikide pildiaustajate kohta kuulutati kirikuvanne. Pildiaustajate kallal tarvitas ta piiritut karmust.

Kuigi Leo IV ise ei kiusanud taga pildiaustajaid, püsisid siiski karmid seadused ja Leo V, armeenlane, jatkas võitlust piltide vastu. Sarnleval kombel talitasid Michael II ja Theophillos.

Mainitud näited tõestavad, kui suur hädaoht oli tegelikult tseesaropapism ja kui palju halbu mõjusid Kirikule väljus just keisritest. Selle hädaohtliku mõju tagajärg on ka see, et Idamaa kirik ikka enam allus tollele keisri mõjule. Idamaa kirikuvürstidel ei olnud tihti julgust ja ka mitte jõudu vabanemiseks sellest hädaohtlikust mõjust. Tihti kaitstigi veel seda keisri sekkavalitsemist kiriklikesse asjusse. Nii seletas patriarh Menos Konstantinoopoli sinodil a. 536: „Et midagi Pühimas Kirikus ei pea tehtama keisri vaate ja käskude vastu." (cf: Mansi: Coll. Consiliorum 8/ col. 970). Diaakon Agapet aga ütles: „Et keiser allub ainult Jumalale, et Jumala ja tema vahel ei ole vahemeest," (cap. admonit. ad Justinianum). Samasse suunda kuulub ka mõningate vene usuteadlaste vaade, kes keisrikroonimises nägid midagi sakramendilaadilist, mis armu ja tarkust andvat kiriku valitsemiseks. (cf. Suworov: Kirikuõiguse õpperaamat 1902, lhk. 228). Kui pahaloomuliselt avaldus see keisrimõju Kirikus, esijoones just Ida- ja läänekiriku suhteis, see ilmneb juba sellest, et Konstantiinuse surmast alates (337) kuni 843 aastani, seega mitte vähem kui 217 aastat, ida oli läänest lahutatud kirikulõhe tõttu. Nende schismade juures ei tulnud enamasti põhjusi otsida usus, vaid keisrite poliitikas.

On selge, et selline keisrite mõju idakirikule pidi ähvardama viimase suhteid Kiriku tsentrumiga Roomas. Mida rohkem taandus Idarooma keisrite mõju Lääne-Euroopas, mida enam Läänes hakkas tõusma frankide tähtsus, seda enam pidi lõdvenema ühendus oriendi ja oktsidendi vahel. Ning kui siis isegi õhtumaa keisriau restaureerus, siis eemaldusid Idarooma keisrid veel rohkem Läänest ja tõmbasid täiesti nende mõju alla langenud kiriku ikka rohkem kaasa oma separatsioonipüüdeisse. Siis piisas vaid mingist põhjusest, et lõhenemist Ida ja Lääne vahel teha täieliseks. Nii oli tseesaropapism saatuslikult mõjunud, olles üks kirikulõhe pääpõhjusi.

Isa Metoodius.

Kas on kõik kristlikud kirikud katoliiklikud?

„Eesti Kirikus" nr. 19 tegeleb L. Raudkepp oma artiklis „Mõnda katoliku kirjandusest" ajakirjaga „Ühine Kirik". Me ei tarvitse käsitella kõiki artiklis puutuvaid küsimusi, nii huvitavad kui nad ka oleks, vaid tahame täna ainult artikli pääküsimust lähemalt valgustada.

Kui oleme õieti taibanud arutelu põhimõtet, peab L. R. nähtavasti ülearuseks lehte, mis tegeleb taasühinemise küsimustega. Tõestusena mainitakse, „et kõigi kristlikkude kirikute vahel on ju vaimne ühtlus olemas".

See ei võiks küll kerge olla, selgesti sõnastada, milliseis olulisis punktes siis tõesti juba ühtlus on saavutatud. Mitmekesiseil ühinemiskongressidel on seni igatahes asjata püütud kuidagi vormuleerida seda ühist. Sääljuures ei ole kaugemale jõutud üldisest vormelist, mis väljendab usku Jumalasse ja Jeesusesse Kristusesse. Aga ka see „usk Jeesusesse Kristusesse" ei olnud sellejuures sugugi täpse tähendusega. Suur osa kongressist osavõtjaid tõrkus nimelt, vormeli all „usk Kristusesse" mõista „usku Kristusesse kui tõelisesse ja samaolemuslikusse Jumala Pojasse." Mis jääb aga siis veel „olemusest" üle, miles on saavutatud juba „vaimne ühtlus".

Et sellest väga ebamäärasest ühtlusest ei piisa ja et see veel ei või tähendada Kristuse ühtlusesoovi teostamist, seda mõõnavad kaudselt kõik need, kes ikka jälle uuesti tõstavad hääle suurema ja tihedama kirikute ühinemise saavutamiseks. Kirikute tihedama liitumise poole püüdmine on sellepärast saanud meieaja tungivaks vajaduseks. Sellest vajadusest on siis ka tekkinud nood ajakirjad, mis peamiselt tegelevad kirikute taasühinemise küsimusiga. Mainime näiteks Prof. Dr. Heileri poolt Marburgis väljaantavat ajakirja „Eine heilige Kirche". Kui teistel maadel on see

probleem nõnda akuutne, tohiks sellel ?olla ka mõtet, tutvustada eesti rahvast nende küsimustega.

Tihedama kirikute ühinemise suhtes asub L. R. eitavale seisukohale ka sel põhjusel, „kuna ju kõik oleme katoolses, üldises Kristuse kirikus". Mida tuleb siin mõista sõna all „katoolne" ? Autor eraldab: „katoolne" (katolòs) laiemas mõttes, s. o. kogu ristikogudus, niihästi õigeusk, luterlik, kalvinistlik kui ka Rooma kirik," ja „katoolne" kitsamas mõttes ehk „katoliku kirik".

Mis puutub terminoloogiasse, siis pole siin kahjuks kooskõla. Peagu igal kirjanikul on oma isiklik terminoloogia. L. R. tuletab sõna katoolne sõnast katolòs. Tuleb aga tähelepanu juhtida sellele, et katolòs tarvitatakse vaevalt ühenduses Kiriku mõistega ja et kasutatav greekakeelne sõna on katolikos. Kui nüüd tahetakse maksma panna sõna „katoolne", siis peab ütlema, et selle all peitub sama mõiste, mida harilikult väljendatakse sõnaga „katoliku". Nüüd kerkib küsimus, kas võib autoriga nõustuda, kui ta ütleb, et kõik kristlikud usuühingud olevat juba Katoliku Kirikus ja sellega vääriva' nimetust „katoliku"?

On tõsi, et viimseil aastakümneil on tehtud katse: nimetada kõiki kristlikke kirikuid „katoliiklikeks". Nii kõneldakse anglo-katoliku, evangeelne-katoliku, greeka-katoliku, nagu oldi harjunud rääkima rooma-katoliku kirikust. Peab möönma, et siin on tegemist uuendusega. Igatahes keeldus luteri kirik ennem teadlikult ennast nimetamast „katoliku". Sellepärast muutis ta ka Nikea usutunnistuse, milles loeti: „ma usun üht, püha, katoliku ja apostlikku kirikut" (credo in unam, sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam), sõnadesse: üht ainust püha k r i s t l i k k u, apostlikku kogudust." Siin loobutakse nõnda teadlikult sõnast „katoliku". Kui nüüd siiski ka luterlikku, kalvinistlikku, anglikaani jne. kirikuid tahetakse nimetada katoliku (ehk katoolne), siis peab jääma teadlikuks, et siin on tegemist uuendusega. Nüüd peab küsima, k a s s e l l i n e u u e n d u s o n p õ h j e n d a t u d?

Sõnal „katoliku" on ristiusu ajaloos päris selge, täpselt piiriteldud sisu. Esiteks on kindel, et ta pole lihtsalt sünonüüm sõnale „kristlik", et siis mitte lihtsalt ka kõik „kristlased" ei olnud „katoliiklased". Nii ütleb Pacian Barcinona'st: „Kristlik on mu nimi, katoliku on minu lisanimi" („christianus mihi nomen est, catholicus vero cognomen" ep. 1 ad Symron. n. 4).

Ajalooliselt on ka kindel, et sõna „katoliku" tarvitati tollal vaid ainsa tõelise ühe Katoliku Kirikuna tuntud asutise poolt vastandina hereetikuile. Nii ütleb seesama: „Hereetilisest nimest eraldatakse meie rahvas nimetuse läbi, kui teda nimetatakse katoliiklaseks" (Ab haeretico nomine noster populus hac appellatione dividitur, cum catholicus nuncupatur; ibid.) Ta tähistas nõnda ainsat tõelist, ehtsat Kirikut vastandina eksiõpetusile.

Küll tegid siis juba hereetikud katset end nimetada katoliiklikeks (omnes haereticos se catholicos dici velint—St. Aug. ep. fundamenti c. 4). kuid tagajärjetult. Sest nii ütleb püha Augustiinus samal kohal: „Viimati kinnitab mind ka nimetus katoliku ise, kuna kirik pole saanud seda nime põhjusetult nii paljude eksiõpetuste keskel."

Kui me nüüd täpsemalt küsime, miks ainsat tõelist Kirikut vastandina hereetikuile nimetati „katoliiklikuks", siis on olemas eelkõige kaks elementi, mis sisalduvad selles mõistes, nimelt universaalsus ja ühtlus.

Esiteks universaalsuse element. Nii jutustab püha Miletʻi Optatus kahest piiskopist, kes pidid donatistlikus tülis otsustama, kus on tõeline Katoliku Kirik. Need seteasid, „et see on katoliku (Kirik), mis on levinud tervel maakeral" (illam esse catholicam, quae esset in toto orbe terrarum diffusa: de schism. Donat. 1, 26, samuti Isidorus hisp. Sent. I. 16; St. August. ep. 93 ad Vincent 7, 23). Neid tunnistusi selle universaalsuse elemendi kohta võiks suurel hulgal mitmekordistada.

Aga mõistega katoliku taheti ütelda veel rohkem. Ei tahetud mitte ainult väljendada tema tegelikku universaalsust, vaid ka tema imelist ühtlust. Ta ei ole mitte ainult kõikjal levinud (ubique diffusa) — vaid ka kõikjal üks ja seesama („ubique una" — „in omnibus una"). Seda tõestab jälle püha Pancianus (Barcinon.), kes on kirjutanud terve teose nimetusest „katoliku". Püha Augustiinus rõhutab jälle just seda imelist ühtlust vastandina hereetikuile. „Mitte kõik hereetikud pole levinud üle maakera, aga üle terve maakera on levinud hereetikuid, ühed siin, teised sääl, kunagi nad ei puudu täiesti. Aga nad ei tunne end. Sekt Aafrikas, mingi teine eksiõpetus Idamaal, teine Egiptuses, Mesopotaamias . . . Erinevais kohtis on nad erinevad . . . Katoliku Kirik aga tunneb kõiki, sest et ta kõikidega on levinenud." (sermo 46, 8, 18). Ta võrdleb siis Katoliku Kiriku osi ühe viinapuu okstega, mis küll on igalpool, aga siiski ühendatud ühe viinapuuga, kuna hereetikud on nagu maharaiutud oksad, mis sinna jäävad lebama, kus nad maha raiuti. Lühidalt sõnastab Augustiinus siis vahe Katoliku Kiriku ja hereetikute vahel järgmiselt: „Erisugusus ja jagunevus teeb hereetikud, rahu ja ühtlus aga katoliiklased." (Dissensio et divisio facit haereticos; pax vero et unitas facit catholicos. L. c. lit. Petil. c. 98.).

Sõna „katoliku" vanakristlik tähendus väljendab sellejärele levinevust üle terve maailma ühendatud täielise sisemise ühtlusega. Kui me nüüd kutsume seda mõistet kasutada mitmesuguste kristlikkude usuühingute kohta, siis saab kohe selgeks, et on võimatu teda omistada kõigile neile usuühinguile. Mõningate juures nende seast puudub universaalsuse element (anglikaani, kalvinistlik, zwingliaani, mitmesugused väiksemad sektid), teistel puudub usus ühtluse element. Ka luteri kiriku suhtes võib vaevalt väita sellist ühtlust. Toetumine piiblile kui ühisele ei lähe juba sellepärast, et just seda piiblit mitmesuguste suundade poolt (selle juures mõeleagu näiteks liberaalse ja konservatiivse suuna pääle) interpreteeeritakse erisuguselt. Isegi usk Kristuse Jumalusse ei ühenda neid

Jo[illegible]es Esto
[illegible]g

enam. Sellega puudub kindlasti too ühtlus, mis kristlik traditsioon on pidanud vajaliseks

Seega võib sõna „katoolse" tarvitamine kõikide kristlikkude usuühingute kohta olla ainult eksitav. Kui tahetakse siis väljendada, et kõik kristlikud usuühingud evivad midagi ühist, nimelt „kristlik elemist", siis kasutatagu selleks edaspidi väljendust „kristlik" isegi siis, kui seda nimetust pole samal viisil teostatud usuühingute juures.

Olgu veel nimetatud raskus, mis on L. Raudkepil Katoliku Kiriku vastu kitsamas mõttes. Ta arvab, et sõnad Matt. 23, 9: „Teie ei pea kedagi maapeal oma isaks hüüdma, sest üks on teie Isa — kes taevas on", „oleksid suureks vastuväiteks" seigale, et Paavst laseb end nimetada „Papa" — Isa. — Aga sama „vastuväitega" võiks siis esineda ka õigeusu preestrite vastu, kes lasevad end nimetada „Otjec" — isa. Sama „vastuväitega" võiks ka esineda luteri kiriku „õpetajate" vastu; sest peagu kõik eestikeelsed luteri piiblid tõlgivad järgmise salmi Matt. 23, 10; „Ja teie ei pea end mitte laskma õpetajaks hüüda, sest üks on teie õpetaja, Kristus." Ja ometi lasevad end kõik luteri vaimulikud nimetada „õpetaja". — „Vastuväide" langeb paraku sellega kokku, et sõnu „isa", „õpetaja" siin ei tohi mõista nõnda, nagu oleks Jeesus Kristus neid tiitleid tahtnud kaotada. Ta ei tahtnud ainult, et tema jüngrid neis tiitleis auahnelt oleksid otsinud isiklikku au, nagu tollal kirjatundjad, kuna tõeline au, mis varjul neis tiitleis, kuulub lõpeks vaid Jumalale. **E. P.**

Anglikanismi ja õigeusu suhteid.

(järg).

2. 19. sajandil.

19. sajandi alul avaldus tähelpanuväärne jõupuhkemine anglikaani kirikus. Asutati mitte vähem kui 12 piiskopkonda Inglise asumail kuni a. 1842. Otsekohest kontakti õigeusu kirikuga taotles aga jälle alles inglane William Palmer. Ta oli ebaharilikult andekas mees ja oli Oxfordi Magdalen College'i diaakon. 1840. a saadik leidub õigeusuliste juures tunnistusi tema vaevanägemiste kohta selle idee suhtes.

Ta tuli Peterburi Oxfordi piiskopi ja Inglise saadiku soovituskirjadega. Peterburis seletas Palmer sõnakuulelikkust Vene kiriku kõrgemate aukandjate vastu ja andis enda õigeusu kiriku kohtuvõimu alla. Ta lootis Vene kirikus Armulauale pääseda. Ent Püha Sinodi ülemprokurör andis talle vähe lootust. Parim Venemaa teoloog, metropoliit Filaret, nõudis, ta ütelgu lahti anglikaani kiriku 39 artiklist. Palmeri tõrkudes keeldus metropoliit talle Armulauda lubamast. Inglane pidi veenduma, et on võimatu protestantismi õpetust õigeusu omaga kooskõlla viia. Selle läbi ei lasknuõta end aga ära peletada, vaid palju enam kasvas veel temas soov, kuuluda õigeusu kirikusse.

Kas mäletad, Gregor?

N. Laueri jutustus praeguselt Venemaalt.

Kõik talumehed ja -naised olid koolisaali kogunenud kõnet kuulama. Külanõukogu oli kaugemast maakonna linnast jumalatute kihutusgrupi tulla lasknud ja kõiki külaelanikke karmi karistuse ühvardusel käskinud loengule ilmuda. See oli kaheksa päeva pärast ülestõusmisepühi.

Kokkutuubitult ja hirmunult istusid nad saalis, mille seintelt lupja langes, — mehed pluusides, naised kirjus rüüs. Nad ei oodanud midagi hääd neilt võõrastelt jõukudelt, kes läbi maa hulkusid, et Jumalat ja preestreid maha teha.

Vargsi libises nii mõnigi pilk vaiksele, tõsisele mehele, kes teises reas istus — preester Stefanile. Keegi e_ kõnelenud temaga, sest külanõunik ahtis umbusklikult ridu, aga külarahva pilkude^v rääkis sügav mure ja vaikne kaastunne. Nad k^st teadsid, et nõunikud olid teda silmanud. Vaikis^õik jumalatute kõne pääle, siis pidid usklikud t^ta Juudaks ja reetjaks pidama, tõusis ta üles ^edahakkas vastu, võidi teda usulise propaganda^j tegemise ja vasturevolutsiooni pärast vangistad^a.

T a ise näis muretu olevat. Tõsiselt, kuid hooletult ootas ta, mis tulemas. Jumalatute propagandajõuk ilmus. Seitse liiget suur, nende seas kaks tüdrukut ja üks vanem seltsimees. Nad tõmbasid pikad, veripunased ribad üle koolitahvli ja laulsid laule, mida kuuldes vanemad naised ehmudes risti ette lõid, nooremad poisid siin ja sääl naeru kihistasid.

Siis pidas vanem seltsimees pika kõne, milles ta paljude võõrsõnade abil talupoegile selgitada katsus, et Jumalat ei olevat, ei taevas ega maa pääl ja et Kristus mitte surnuist tõusnud ei olevat.

Palju ei mõistnud talupojad, kuid seda teadsid kõik, et kõneleja halb, kardetav inimene oli, kes neilt südamerahu ja kohtlast rahulolu võtta tahtis. Kössis ja kohmetult istusid nad ta ees, hirmunult ja nõutult, nagu kanad pulli ees ja hingasid vabalt alles siis, kui ta lõpetas. Pääle ta oma jõugu ei avaldanud talle keegi kiitust, kuid keegi ei julgenud teda ka segada. Vähe ärritatult rõhuva vaikuse tõttu tõusis kõneleja uuesti ja küsis: „Kes julgeb vastu rääkida või mulle vastu vaielda?"

Oli veel vaiksem – õudselt vaikne. Rahvas sirutas kaela õieli, nende silmad rippusid põlevas ootuses preester Stefani huultel.

See tõusis ja vaatas kurvalt üle oma koguduse. Siis ütles ta: „Kodanik seltsimees, ma ei tee pikka kõnet! Luba mulle mõni sõna."

„Ah, papp," ütles Jumalatu, „rahvas, ta peab muidugi rääkima, selle eest maksate ju talle. Kõnele, isake!"

Stefani mõistis pilget, kuid see ei tabanud teda. Kindlalt ja selgelt vaatas ta üle koosviibijate, kes nagu sügavas hädas lootes ta otsa vaatasid.

1841 a. pöördus ta tagasi Oxfordi. Siin olid parajasti Newmanni kaudu väga elavaks saanud küsimused Katoliku Kiriku liitumisest anglikaani omaga. Palmer ise sööstis vaidlusisse ja avaldas brošüüre, milliseis takaitses liitumise võimalust õigeusu kirikuga, esitades sellega kesktee (via media) võimaluse protestantismi ja paavstluse vahel. „Anglikaani kirik peaks vaid oma protestantlikest põhimõtteist vabanema." Need brošüürid aga tegid ta kahtlaseks anglikaani kiriku silmis. Ükski piiskop ei tahtnud talle soovituskirja kaasa anda teiseks retkeks Venemaale. Ainult piiskop Luscombe, kes tegutses Pariisi Inglise saatkonnas, muidu aga oli hoopis tähtsusetu, varustas teda sellega. 1842. a. sügisel tuli ta Peterburi. Ehkki kiri igas punktis oli koostatud nii, et ta Palmeri arvates pidi vastuvõetav olema Pühale Sinodile, ei võetud teda ometi vastu. Sinodi vastus kõlas: „Vene kirik võivat oodata Briti kirikute täielikku allumist Idamaa Emakirikule'."

Peterburis loodeti, et Palmer õigeusu kirikusse astub. Arhijerei Vassiili Kutnievič'ile tehti ülesandeks talle õpetust anda. 1843. a. möödus pikkade usuteaduslikkude vaidlustega. Palmer tundis lõpeks, et 39 artiklit on häreetilised ja oli valmis sinodi ees nendes sisalduvat eksiõpetust ära vanduma. Ometi tahtis ta ühtlasi edasi anglikaani kiriku lapseks jääda, selle mõttega, et mõlemaid kirikuid ühendada. Sellega ei nõustunud Püha Sinod, kes seletas: „Nii kaua, kui Inglise piiskopid valmis ei ole hukka mõistma 39 artiklis sisaldavaid eksiõpetusi, pole lootagi, et Idamaa ühinemisele kaldub."

Palmer pöördus tagasi Inglismaale ja püüdis Inglise priimast (kiriku kõrgemat vaimulikku ülemust) ja teisi piiskoppe oma ideile võita. Aga kõikjal ootas teda tagasilükkamine. 1845. a. astus Newmann avalikult katoliku usku. See üleastumine pani leegitsema usulised kired anglikaani kirikus. Palmerile mõjus ta vaid, teda seesmiselt veel enam anglikaani kirikust eemaldades. Sel ajal püüdis metropoliit Filaret väga Palmerit, teist Oxfordi meest, võita liitumisele õigeusu kirikuga. Selleläbi taheti küll vast sumbutada määratut muljet, mis Newmanni üleminek isegi õigeusu kirikus esiletoonud oli. Polnud ju Newmann igapäine inimene! Ta saatis otsemat teed oma voliniku, Aleksei Čumjakovi. Oxfordi, et Palmerit ühe Idamaa kiriku tunnistamisele ja sellesse astumisele mõjutada.

Aastal 1849. —1851. järgnesid läbirääkimised Ateenas ja uus retk Venesse. Palmer oli valmis üleminekuks, terve grupp anglikaane olid nõus tema eeskujule järgnema. Sääl purustas terve lootuse Konstantinoopoli patriarhi Antimos IV-da vastus!

Patriarh nõudis nimelt Palmeri tingimusita taasristimist, kuna protestantide ristimine maksvuseta olevat. Palmer tähendas selle pääle, et Vene kirik Läänemaa ristimist maksvaks tunnistavat. Sellele vastas patriarh, et selles punktis

---

Siis ütles ta, iga sõna rõhutades, nagu seesmise hõiskamisega vana Venemaa juubeldavat Lihavõtte tervitust: „Ja siiski on Kristus ülestõusnud!"

Ja nagu hirmsast luupainajast vabastatuna tõusis püsti terve koosolek ja andis võimsa kooris koguduse vastuse: „Kristus on tõesti ülestõusnud, alleluuja!"

Jumalatu kõneleja muutis värvi. Tema antud märgi pääle pakkis jõuk oma transparendid ja märgusõnapaelad kokku ja lahkus saalist.

Kuid samal ööl vangistati Stefani. Riietatult ootas ta vangistajaid ja järgnes neile kõhklemata. Ütlemata vaevamistega saadeti ta Moskva tsheka ette.

Stefani Sergejevič oli 37 aastat vana, kui ta hakkas oma eluga jumalagajätma ja lahkumisele valmistuma. Ta ei jätnud kedagi maha, sest ta oli vene õigeusu preestrile lubatud abielust loobunud ja ainult ühte leskinud sugulast oma väikest majapidamist juhtida lasknud. Ka ei jäänud tal varandust maha, pääle mõnede raamatute, millest tal küll kahju oli. Kuid lõikavat valu tegi talle mõte oma kogudusele, kelle ta teadis nüüd kaitsetuna ja abituna olevat jumalatute küüsis. – Vene čeka kuulab üle ainult öösiti, nagu ka mahalaskmisi öösiti toimetatakse. Juba kaks korda oli Stefanit varsti pärast kesköö kongist väljaviidud ja kohtuuurija ette seatud. Vaigus oli nii seatud, et ta eredalt ja teravalt kaebealuse näkku paistis, nii et kohtunik tema näojoonte iga liigutust näha võis, kuna ta oma nägu varju jäi — kaebealusele vaevalt tuntav.

Teisel ülekuulamisel öeldi preestrile, et ta tõenäoliselt maha lastakse ja et endale temaga suurt tüli ei tehta.

Nii ootas siis vang ööst õhe, et talle järele tullakse, ta käed seljale seotakse ja ta keldri surema viiakse. Seepärast ei imestanud ta mitte vähe, kui teda kolmandat korda ülekuulamisele viidi. Öö oli soe ja ebaharilikult mahe, nagu loodud Jumala kiituseks tähissädeleva taeva all.

Oli Stefani mitu käiku läbisammunud, kus ta kannatustest kurnatud vange suurel arvul seismas nägi, tõukas sõdur ta ühte väikesesse kambri, kus, pimedas, istus keegi čekist. Laual oli revolver.

„Teil on viis minutit aega," seletas čekist, „allumiseks ja allkirja andmiseks, et te oma endist eksitust ära vannute, ja jumalausu hullustuseks ja pettuseks seletate. Vaid sellel tingimusel võite arvestada proletariaadi armuga."

Stefani ei pidanud kaua aru. Ta teadis, selle paberiga astuksid čekistid tema vaese, hüljatud koguduse ette: „Vaadake, Teie preester on äravandunud. Nüüd kinnitab ta ise, et usk on vaid oopium rahvale!"

„Ei," ütles ta, „ma ei kirjuta alla. Kinnitagu mind Kristus!"

(Järgneb).

Vene kirik eksituses olevat! Nõnda ka siin pole ühtlust! Üks õigeusu kirik heidab teisele õigeusu kirikule eksimust ette! ja nii tähtsas asjas!

Palmer oli pettunud — pettunud olid ka tema sõbrad. Üks neist kirjutas talle: „Ma ootasin ainult Sinu õigeusu kirikusse vastuvõttu, et kohe Su eeskujule järgneda. Kuid nüüd: mitte, mu armas! Üksed, mis ei tahtnud avaneda ühe nii agara paluja ees, nagu Sina . . . ei või Kristuse Kiriku uksed olla. Lähemail päivil astun ma Rooma Kirikusse."

Palmer ise vajas veel kolm aastat otsimist Veelkord külastas ta talle nii armsaid Idamaa kohti: Kairot, Jerusalemma, Smürnat. 1854. a. lõpul tuli ta Rooma. Mõnenädalase arutluse, ühe palve- ja kahetsusnädala järele andis ta 28. veebruaril 1855. a. Rooma kolleegiumi kabelis roomakatoliku usutunnistuse. Umbes kakskümmend aastat elas ta rahulikult ja rõõmsalt, kuueköitelise teose „The Patriarch and the Tsar", kallal töötades. Veelkord 1876. a. külastas ta oma sõpru Venemaal. Veel ikka lootis ta, et sõbrad, keda ta armastas, sama tee leiavad, mis tema leidnud oli. Ta suri Roomas 1879. a.

Palmeri eeskuju ergutas teisi Ameerika ja Inglise tegelasi järeletegemisele. Kuid keegi ei suutnud temaga võistelda kannatuse ja püsivusega.

1864. a. külastas Dr. Young Venemaad ja algas läbirääkimisi piiskoppidega. Samuti läks piiskop Troll San-Franciskost Serbiasse ja Bulgaariasse. 1865. a. kujunes koguni Inglise-Ameerika komitee ühinemise saavutamiseks Idamaaga. Ent Palmer nägi õieti ette, et kõik need püüded luhtuvad.

Igatahes on ülihuvitav tähele panna, et just see mees, kes agaraimalt ja püsivaimalt ühinemist püüdis, mõtles, et kirikuühtlust kusagil mujal teostatud pole,kui aga rooma-katoliku kirikus ja viimati, oma rahvuskiriku roomavastaseid eelarvamusi võites tee sinna ja rahu sääl leidis.

(Järgneb)

E. P.

Ühinemisliikumisest.

Hispaanias võtab hoogu unioonimeelsuse kasvatamine.

Hulk hispaanlasi läks pühale Armulauale idariituse järele.

Aprillikuul peeti Madridis San Isidro pääkirikus pidulik liturgia idariituse kommetele vastavalt. Jumalateenistusel teenisid isad Pop ja Morillo, S. J. Isa Pop on rumeenlane, kuna isa Morillo, kes kuulub ka idariitusesse, on puht hispaanlane. Mõlemad preestrid on olnud kiriklikul tööl vene õigeusuliste keskel Poola piiril. Mainitud Püha Missa pidi tähistama Madridi katoliiklaste ühinemist Püha Isa sooviga, kes samal päeval pühitses Vatikanis lepitusteenistust Missaohvri näol enamlise Venemaa jumalavastaste roimade eest.

Samal hardustoimingul palus Tema Pühadus Pius XI. ka Jumalat, et lahkunud idariitusega vennad võiksid tagasipöörduda Püha Emakiriku hõlma. Suur hulk Madridi elanikke sai sel päeval Jumalaarmu idariitusele vastavalt, s. t. usklikele anti Kristuse Ihu ja Verd nii leiva kui ka veini kuju all. Sellised jumalateenistused on jõulisiks meeleavaldusiks, mis väljendavad, kuivõrt sügavale on katoliiklase südamesse laskunud tema jumaliku Õpetaja südamesoov : „Et kõik üks oleksid".

Ikoonade näitus Madridis

Et katoliiklastele võimaldada paremat arusaamist idamaisest usulisest kunstitoodangust, avati hiljuti Madridis ikoonade näitus. Väljapanekuid selgitavad perioodiliselt korraldatud loengud ikonograafia j. t. idamaa kunstisse puutuvate alade üle, mis suuresti kergendavad näituse mõistmist.

Esimene türgikeelne katoliku karjasekiri.

Esimest korda ilmus hiljuti katoliku piiskopi karjasekiri türgi keeles. Karjasekiri kannab Türgi Apostliku Delegaadi, Msgr. Roncalli, allkirja. Msgr. Roncalli on ka ühtlasi Istambul'i (Konstantinoopoli) Apostlik Vikaar.

Rumeenia ja Püha Tooli vahel valitsevad soojad suhted.

Rumeenia suhted Paavstitooliga on viimasel ajal muutunud üha südamlikumaks. Aprillis korraldas Rumeenia saatkond Vatikanis piduliku vastuvõtu, mis kujunes hiilgavaks sõpruseavalduseks. Ohtust võtsid osa kardinalid Pacelli, Sincero ja Dolci, Msgr. Msgr. Ottaviani ja Pizzardo, Msgr. Valeri, Apostlik Nuntius Rumeenias, Saksa, Belgia, Peruu ja Hispaania saadikud ning mitmete teiste maade diplomaatilised esindused.

Idariitusega kolleegiumide üliõpilased Püha Isa juures.

Püha Metoodiuse surmapäeva mälestamise puhul Püha Isa võttis vastu idariitusega kolleegiumide üliõpilased. Audientsist võtsid osa Böömi, Poola, Vene, Ruteeni ja Greeka kolleegiumid.

Idariitusega panihtida inglise kardinal Bourne'i eest.

Kõrgestipühitsetud pääpiiskop Mar Ivanios pidas Travancore'is piduliku leinajumalateenistuse hingusele läinud Vestminsteri'i ülempiiskopkardinal Bourne'i eest. Jumalateenistus peeti süüria-malabari riituse järele. Vaimulikud olid kogunenud katafalgi ümber ja suitsetasid viirukit. Liturgiaeelses leinapalves loetleti lahkunu teeneid Kiriku hääks.

Pääpiiskop Mar Ivanois oli ka ise saanud tunda Inglismaal viibides surnud kardinali lahkust. Viimase õhutusel korraldas tollal Rev. Msgr. Grudgeon, usulevitamise rahvusdirektor, mitmeid loenguid ja koosolekuid, millised katoliiklasile selgitasid Malabari taasühinemise suure juhi toetamise vajadust.

„Meie armastame Isa ja Mirjami".

R. P. Ed. F. Madras ameerika jesuiidi professor Bagdadi Kolledzhis, kelle esimene klass koosneb kolmest juudist, kolmest muhameedlasest ja 22 kristlasest mitmesugu riitusest, jagas oma õpilastele jõuluks mitmesugu pildikesi jõulukohase sisuga. Et mitte haavata mittekristlaste tundeid, ta jättis need ilma piltideta.

Veidi hiljem tulid noored muhameedlased, kes olid kadedusega silmitsenud väikeste kristlaste pilte, preestri juure paludes ka omale selliseid pilte. „Aga teie olete ju muhamedlased." — ütles neile preester, „kas te tõesti tahate kristlikke pilte?" Sellele vastasid noored: „Aga meie ju ka armastame Isa ja Mirjami!" (millised on araabia nimetused Jeesuse ja Maria tarvis.) Ning noored araablased said igatsetud pildid-

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas Vene tän. 16. 1935.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Jlmub igal teisel kuul.

Nr. 4. 1. Augustil 1935. a.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva t. 2.

Ilmub „Kiriku Elu" lisana.
Hind: Üksiknumber 5 senti.

Kiriklik ühtlus erinevalt vaadelduna.

Ikka enam maad leiab ristirahva seas mõte, et praegune kristlaste killustus ja kristluse lõhestumine erinevaisse usundeisse ja kirikuisse on ebaloomulik seisukord. Kasvab arusaamine ja äratundmine, et see ebaühtlus mitte ei vasta selle mõtetele ja soovidele, kes tahtis, et „kõik oleks üks". Seepärast saab ikka tugevamaks ja valjumaks soov lahutatud kristlaste liitumise pärast ja usulises kirjanduses kohtame ikka jälle mõtteid, mis räägivad kristlike kirikute ühtlusest.

Kuna aga soov kristliku ühtluse järele ikka valjumalt kõlama hakkab ja — võib öelda, üldiseks on saanud, siis võib teisest küljest suurt erinevust tunda ses laadis, kuidas nähakse ja püütakse teostada kristlikku ühtlust.

1) Esmalt võib kindlaks määrata erinevaid motiive, mis lasevad paista püüdmisväärsena liitumist. Enamikul väikseist usuühisusist, aga ka teatud suhtes anglikaanidel, protestantidel ja õigeusulistel tuleb see püüe ühtluse järele igatsusest millegi kaotatu poole, rahvuslike või riikliku piiride vahele surutavuse ja ängistuse tundest. Harva leidub siin veel teadvust, et ollakse terve Kristuse Kirik. Tuntakse end ainult osana teiste osade kõrval, oksana teiste okste kõrval. Sellest tundest, olla vaid üks osa teiste kõrval ja mitte enesest küllastuda, tärkab igatsus ühtluse järele. Sest tuleb erinevate usuühingute liitumisvajadus, nagu see ilmus Stokholmi ja Lausanne'i ning teistel, väiksematel ühinemiskongressidel.

Katoliku Kirikus selle vastu voolavad ühinemispüüded teisest allikast. — Muidugi rõõmustuks temagi kui kõik Kristusesse uskujad, ja end kristlasiks nimetajad vähemalt armastuses liitunud oleksid ja ta hindaks seda liitu kristluse mõtte kinnitusena võitluses kõigi enamliste, uuspaganlike ja ebakristlike püüete vastu. Ent see pole mitte nii, nagu tunneks ta end üksinda nõrga olevat ses võitluses. — Ei — ta on sügavalt veendunud, et ta on Kristuse tõeline Kirik ja sellena Kristuse tõotuse: „Põrgu väravad ei võida teda", kandja. Ka ei ole Katoliku Kirikus püüe ühtlusele mitte mahajäetuse tunde või väljatõugatuse või oimetuse tundmuse sünnitatud. Palju enam on ta püüe, mis sündis oma hüvede täiusest. Täidetud teadvusest, Kristuse tõeline Kirik, tunneb ta end Kristuse kandjana, teab, et temas on varjul Kristuse täius. Kui ta ühtlusele püüab, siis mitte selles mõttes, nagu arvaks ta, et ta senini seda ühtlust ei oma, vaid tungivast armastusest, ka teisi sesse ühtlusse vastu võtta, selle õnnistustäiusest osa võtta lasta.

2.) Ka pole ajendlikud jõud ainult erinevad, vaid püütavat ühtlustki mõistetakse mitmet viisi. Enama jao teiste usuühingute juures on ühtlus, millele püütakse, ühtlus armastuses, vast ehk ka ühtlus tegevuses. „Life and Work" — „Elu ja töö" — kõlab märgusõna, mis on vajutatud sellele ühtlusele. Mis puutub ühtlusse usus ja usutunnistuses, siis piirdutakse selles ühtluse minimalismiga. Oldakse valmis kokkuleppele. Otsitakse võimalikult üldiseid vorme, milles ehk kõik ühineda võiksid, räägitakse üldisimais väljendusis Kristusest ja tema Kirikust.

Kuhu viivad need kokkulepped, selleks pakub huvitava näite õigeusu Kirik. Sajandeid läbi oli uhke see kirik oma õigeuskluse pääle. Mitte harva ei rõhutanud ta Katoliku Kiriku vastu väga oma õigeusklikkust ja nägi „Filioque's" („Isast ja Pojast" — Nikea usutunn.) ja usus Maria patuta saamisse — „ladina ketserlusi", mis iga ühenduse rooma-katoliku kirikuga võimatuks teeksid. Olgu siin meeldetuletatud Konstantinoopoli patriarki ringkiri a. 1896.

Nüüd on silmatorkav, et just selle õigeusu kiriku üksikud harud silmnähtavalt vaeva näevad anglikaani kirikuga ühinemiseks. Uusimal ajal alles teatati, et arutlused ühinemiseks anglikaani kiriku ja Serbia patriarkkonna vahel on käimas. Autokefaalse metropoliitameti häälekandja Varssavis püüab õigeusklikke selles ühinemises veenda. Ka Eestis ei puudunud õigeusklikke, kes mõttele sellisest unioonist väga sõbralikult vastu tulid.

Näib, et on unustatud „õigeusu kiriku" varem seisukoht. Ei mõelda küll enam sellele, et pisut enne sõda veel vene püha sinod ketserlusiks tunnistas anglikaani usutunnistuse 39 §§, et koguni greeklased anglikaani ristimist maksvusetuks pidasid. Enne sõda ei tahetud anglikaani hierarkiat seepärast tunnustada, et tal puuduvat apostlik jär-

jekord. Näib ka unustatud olevat, et anglikaani teoloogia ainult 2 sakramenti omab. Üldse kõik vahed on unustatud, nagu näib. Mõnes õigeusu Kiriku osas lastakse anglikaane ühisarmulauale, ohverdatakse koos protestantidega, tunnistatakse maksvaks mitte ainult ristimine vaid ka preestriamet ja kiriklik jurisdiktsioon anglikaanelt. Nii kaugele ulatuvad praegu kokkulepped sääl, kus ladina Kirikule alati rõhutati, et mingeid kokkuleppeid ei võida teha.

Katoliku Kirik ei või seda kokkuleppe teed mitte minna. Talle on tehtud etteheide, et ta mitte osa ei võtvat neist üldkristlikest püüetest ja „oma uhkes seisakus" püsivat. Ent see pole mitte uhkus. See on tõe omamise teadvus. Ta tunneb end tõe sambana ja põhialusena ja elab veendumuses, et tõe küsimusis järelandvat kokkuleppet ei tohi olla. Seepärast on tema ühinemispüüete eesmärk maksimalism usus, see on: terve, täieline kitsendamatu Jeesuse Kristuse usk tingimusita, ilma lahutisteta. Muidugi lubab see ühtlus usus mitmekesidust liturgias ja distsipliinis aja, maade ja hariduse erinevustele vastavalt. Asjus, mis iseenesest ja Kirikus on inimlik seadlus, võib ka inimlik mitmekesidus avalduda, kuid mis Kirikus on jumalikku, usu tões, sääl peab maksma täiuslik ühtlus ja terviklus.

Meie seisame kesk võitlust Kiriku ühtluse eest. Meie truudus Kristuse vastu ja tema tahtmise vastu nõuab meilt selle ühtluse püüdmist, mille kinkis Kristus ja mida ta kohustavalt nõuab oma Kirikult. Ainult see ühtlus armastuses, aga ka usus ja usutunnistuses võib lõppeks kustutada igatsuse kirikliku ühtluse järele.

Et nemad kõik üks oleksid...

(Joh. 17, 20. 23.)

Käesolev artikkel on toimetusele saadetud nähtavasti õigeusuliste ringest. Arvesse võttes artikli kaalukat ja asjalikku sisu, avaldame selle tänuga ja loodame, et meid ka edaspidi tuumaka kaastööga toetatakse.

Toimetus.

Üheks meieaja aktuaalseks küsimuseks on kirikute ühinemine.

Käesolev raske aeg, mil peale maailmasõja puhkemist hoogu on võtnud igasugused marksistlikud maailmavaated ja nendega ühenduses olev eitav suhtumine ususse ning jumalasalgajate liikumine, mille peaülesandeks usu hävitamine Kõrgema Olevuse sisse, moraali ja voorüse seaduste kaotamine ning tahe inimest loomaks muuta, nõuab meilt tõsist suhtumist kirikute ühinemise küsimusse.

Jumalasalgajate liikumine on sihitud kõikide usutunnistuste vastu ja et oleks võimalus suurema tagajärjega võidelda selle inimkonna õnnetuse vastu, on soovitav, et kristlikkude kirikute ühinemine võimalikult pea sünniks. Olgugi, et see küsimus näib olevat lihtne, ei ole see tegelikult nii. Olemasolevate kirikute seast võivad ühinemise mõttes kõne alla tulla ainult kaks kirikut, s. o Rooma Katoliku ja Kreeka Katoliku (Õigeusu) Kirikud, sest et nemad omalajal Kristuse poolt loodud Ühise Püha Üleilmlise Apostlite Kiriku osad olid.

Peale riituste eraldavuse (vahe) ei ole mainitud kirikutel enam mingit olulist vahet ja põhjust, mis takistaks kirikute ühinemist ja oleks segav ajaloolise vea ja Kristuse tahtmise vastase kuriteo hääkstegemisel, mis oli toimepandud 1054 a.

Ma ei tahaks uskuda, et keegi õigeusulistest, kes hästi Kristuse Kiriku ajalooga ja oma usuga tutvunenud, takistuseks peaks asjaolu, et Katoliku Kirikus mõned dogmad (põhiõpetused) olemas, mis seni Õigeusu Kiriku poolt pole ametlikult vastuvõetud.

Need dogmad on: Paavsti eksimatus usulistes asjades (ex cathedra), püha Neitsi Maria ilma patuta saamine, Püha Vaimu väljaminek Isast ja Pojast (filioque) ja lõpuks puhastustuli.

Kui Oigeusu kirikul neid dogmasid ei ole, ei tähenda see veel, et Õigeusu kirik neid tunnistada ei võiks, või ei ole kunagi tunnistanud seda, mis Katoliku Kirik nende dogmadega allakriipsutada tahab. Kuna leidub suur kirjandus, mis neid küsimusi arutab, siis ei pea ma tarvilikuks nende asjade juures pikemalt peatuda, vaid soovin igaühele, kes asja selgitamisest huvitatud, endale muretseda vastav kirjandus. Tahaksin ainult nentida, et Õigeusu kirik enne lõhenemist Katoliku Kirikust on tunnistanud Paavsti terve Üleilmlise Kiriku peana ja kui seda praegu eitatakse, siis ainult sihiga Kirikute lõhenemist õigustada ehk vabandada.

Õigeusu kirik, Paavsti kirikupeana eitades, tahab öelda, et ainult Üleilmlised Täiskogud on Kiriku kõige kõrgem instituut.

Kas Katoliku Kirik seda ei tunnista ja kas Õigeusu kirik ka elab maksva põhimõtte järgi?

Küsimuse vastuseks toon väljavõtte tuntud vene filosoofi Solovjevi raamatust „Venemaa ja Üleilmline Kirik".

„Sel ajal, ütleb Solovjev, kui suured Kiriku Täiskogud mängivad suurt osa katoliku usus ja elus, on Kristlik Ida juba tuhat aastat jäänud ilma sellest tähtsast Üleilmlise Kiriku tegurist ja meie paremad teoloogid (näiteks Filaret Moskvast) ise tunnistavad, et Ida Kiriku jaoks pole võimalik Üleilmlist Täiskogu seni, kuni ta Lääne Kirikust lahutud" (lhk. 90). Sellest järgneb, et Katoliku Kirik ikkagi tarvilikuks peab kokku kutsuda Üleilmlisi Täiskogusid vaatamata sellele, et katoliiklased paavsti Kiriku peana ja tema eksimatust usulistes asjades tunnistavad.

Õigeusu Kirik aga, eitades paavsti Kiriku peana ja teist Üleilmlist Kiriku pead ja tunnistades kõrgeima Kiriku instantsina Üleilmlist Täiskogu, ei suutnud peale Kirikute lõhenemist kokku kutsuda tuhande aasta jooksul ühtki Üleilmlist Kontsiiliumi ja selle tõttu tekib niisugune situatsioon, et kõik üksikud autokefaalsed Õigeusu kiriku pead (kõrgemad vaimulikud juhid) tahes-tahtmata oma kirikutes olukorra sünnil peavad mängima paavsti osa.

Toon ühe näite: R. T. nr. 48/35 a. avaldati

äsjakinnitatud Eesti Apostliku Õigeusu kiriku põhimäärus.

Sissejuhatuse § 1 ütleb, et Eesti Apostliku Õigeusu kirik on Püha Üleilmlise Apostliku Õigeusu kiriku osa.

I peatüki § 1: Eesti Apostliku Õigeusu Kirik (Mitropoolia), tunnistades oma peaks Issanda Jeesuse Kristuse, seisab vennalikus vahekorras kõigi Apostliku Õigeusu kirikutega.

§ 2. Eesti Ap.-Õigeusu kirik on rahvakirik ja omab enesekorraldamise ja omavalitsemise õiguse.

Teiste sõnadega see peaks tähendama, et Eesti Apostliku Õigeusu kirik, olles Püha Üleilmlise Apostliku Õigeusu Kiriku osa, on täiesti iseseisev ja omab enesekorraldamise ja omavalitsemise õiguse nagu kõik teised autokefaalsed Õigeusu kirikud.

Eesti Ap.-Õigeusu Kiriku kõrgem vaimulik juht ja eestseisja on Mitropoliit. Olgugi, et põhimääruses on ettenähtud piiskoppide kogu, Kiriku täiskogu jne., missugused nagu piiravad Mitropoliidi õigusi, ei ole see faktiliselt ja juriidiliselt nii.

§ 11 (2 peatükk) näeb ette, et Mitropoliidil peale muude õiguste on olemas õigus võtta vastu piiskoppide peale antud kaebusi ja anda neile seaduslik käik (p. 9); anda armu ja vähendada karistusi (p. 10); kinnitada või määrata ametisse ja vabastada ametist kloostrite juhatajaid ja praosteid ning nende abisid (p. 12); teha vaimulikkudele ja köstritele hoiatusi, manitsusi ja noomitusi, neid ümber paigutada kohtadelt ja tagandada ametist ning tarbekorral keelata neile ameti pidamine ajutiselt või jäädavalt ühes ametipühitsuse mahavõtmisega vaimulikkudelt või ilma selleta (p. 14); anda ametikõrgendust (p. 15).

§ 12-nendas on ettenähtud, et Mitropoliidi otsused on lõplikud, see tähendab, et pole mingit edasikaebuse võimalust.

Põhimääruse järgi (§ 19 p. 1, 3, 4, 6) kuulub usutõdede alalhoid ja nende seletamine Ap. Õigeusu seisukohalt, piiskoppide ametisse pühitsemine, piiskoppide peale (mitte aga Mitropoliidi peale) antud kaebuste otsustamine ja jumalateenistuse pidamise korrasse ja Kiriku praktikasse puutuvate küsimuste lahendamine küll piiskoppide kogule. Kuid arvesse võttes, et piiskoppide kogu on otsusevõimeline kui on koos vähemalt kaks piiskoppi, nende hulgas Mitropoliit, et kõik asjad otsustatakse lihthäälteenamusega, kusjuures häälte poolenemisel annab ülekaalu juhataja s. o. Mitropoliidi hääl. Et praegu meil Eestis ainult kaks Õigeusu Kiriku piiskoppi s. o. Mitropoliit ise ja üks ülempiiskop, siis peab igaühel vist selge olema, et Mitropoliidi hääl on ikka ülekaalus ja et põhimääruse § 19 ettenähtud õigused kuuluvad täielikult Mitropoliidile.

Samasugune olukord on ka Kiriku täiskoguga. Kiriku täiskogu juhatajaks on Mitropoliit (IV peat. § 23). Kui Mitropoliit ei ühine täiskogu otsusega, siis annab ta selle küsimuse ühes oma põhjendusega uueks otsustamiseks järgmisele täiskogule. Ei ühine Mitropoliit ka sel korral tehtud otsusega ja leiab, et see otsus pole vastuvõetav Eesti Ap. Õigeusu kiriku seisukohast, siis on tal õigus panna seisma selle otsuse teostamine ja otsida teid asja lahendamiseks kanoonilises korras (§ 32. IV peat.).

See tähendab jällegi, et täieline võim kuulub Mitropoliidile.

Kuna põhimääruses pole ettenähtud, et Mitropoliit kuuluks Konstantinoopoli Patriarki jurisdiktsiooni alla, mis ka päris õige, sest et Eesti Õigeusu Kirik on just niisama iseseisev nagu Konstantinoopoli Õigeusu kirik, kusjuures terve vahe ainult Kirikute kõrgemate vaimulikkude juhtide tiitlis seisab ja Õigeusu kirik, nagu meie juba teame, Üleilmlise Kiriku pead ei tunnista, vaid üksikute Kirikute kõrgemad juhid alluvad jurisdiktsiooni mõttes ainult Üleilmlise Kiriku täiskogule ja kuna Õigeusu Kiriku Täiskogu tuhande aasta jooksul pole kokku tulnud ja ei teagi, kas ta kunagi kokku tuleb, siis võib otsusele tulla, et kõik Õigeusu Kirikute pead, ka meie Mitropoliit, ainult Jumala ees vastutavad.

Seega mängib Mitropoliit, olgugi sui generis, Eesti Õigeusu Kirikus paavsti osa.

Tuhat korda on õigus V. Solovjevil, öeldes, et meie, nii öelda, õigeusulistel, mitte midagi ei maksa mittevõimalikku Ülemaailmlist Täiskogu vastu panna Katoliku Kiriku reaalsetele täiskogudele ja oma asja kaitsta relvaga, mille nad kaotasid, ja lipu all, mis nende käest võetud.

Kas nendel on tõesti niipalju julgust, kirjutab Solovjev, et endid terve maailma poolt irvitada lasta, tunnistades Peterburi Sinodi või Konstantinoopoli Patriarkaati Üleilmlise Kiriku õigeks esindajaks?

Mis puutub Jumalaema ilma patuta saamisse, siis tarvitab Õigeusu kirik oma lauludes väljendusi nagu ilma kõige patuta Neitsi, kes Sa ülem oled kui Keerubid ja palju ausam kui Seeravid, missugused väljendused faktiliselt tähendavad sedasama, mis katoliiklased Jumalaema ilma patuta saamise dogmaga tahavad öelda (nagu teada, on keerubid ja seeravid ilma päritud patuta).

Püha Kirja päätükkide võrdlemise läbi võib otsusele jõuda, et Püha Vaim on välja läinud mitte ainult Isast, vaid ka Pojast.

Puhastustuli. Nagu teada, leiab peale inimese surma aset kohtumõistmine, kusjuures inimese hing läheb kas taeva, kui ta ilma patuta, või põrgu. Võrdlemata palju on neid inimesi, kes oma patte, võibolla, on kahetsenud, aga ei jõudnud ära kanda karistust oma pattude eest ja seega ei ole väärilised minna taeva. Kas niisuguse inimese hing peab tõesti minema põrgu, kust enam mingit väljapääsu ei ole?

Meie teame, et Katoliku ja Õigeusu Kirikud hingepalveid surnute eest peavad. Kui nüüd inimese hing taevas on, siis ei olegi enam vaja tema eest paluda. Kui ta aga on põrgus, siis ei saa aidata enam mingi palve, kuna sealt väljapääsu ei ole.

Seega peab tunnustama Katoliku Kiriku seisukohta, et see hing, kes ei või veel pärida taevariiki ja ei ole ärateeninud põrgut, et see hing asub kohas, mis Katoliku kiriku poolt nimetatud puhastustuleks. Niisuguse hinge eest tuleb Jumalat paluda, et Kõigevägevam heidaks armu puhastustules oleva hinge pääle.

Takistus Kirikute ühinemiseks, minu arvates, seisab esiteks selles, et Õigeusu kirik ehk õigemini õigeusu rahvas väga vähe Katoliku Kiriku põhiõpetustest teab ja seega ei aimagi, et Õigeusu kirikul ja Katoliku Kirikul on peagu ühed ja samad põhiõpetused ning alused. Katoliku Kiriku põhiõpetustega tutvunemist aga takistab ükskõiksus ja enamiku õigeusuliste hingesse juurdunud valearvamine või ebausk Katoliku Kiriku suhtes.

Teiseks takistuseks puhtsüdamlikule õigeusulisele on need vead, mis ettetulnud ajaloolise Kirikute ühinemise läbi ja missugused vead tõesti suurt kahju tegid Kirikute ühinemise asjale.

Ei saa aga järelmõtlemata kinnitada, et neis vigades süüdi on ainult Katoliku Kirik, vaid teatavas mõttes on selles süüdi ka need õigeusulised vaimulikud, kes Üleilmlise Kiriku rüppe tagasi tulles püüdsid kohe ilma sunnita oma algatusel kopeerida Katoliku Kiriku riituse erilisi omadusi, alates riidest ja lõppedes jumalateenistusega. Sellest on tekkinud praegu õigeusuliste ringis valearvamine, et Katoliku Kirik nagu ei hinda ja ei soovi tunnistada Ida Kiriku riitust ja tahab, nii öelda, latiniseerida Ida Kiriku kommet. See arvamine on täiesti vale.

Õigeusu Kirik palvetab oma jumalateenistustes Kirikute ühinemise eest. Et niisugune tung ühinemisele tõesti aset leiab, tõendab see fakt, et üksikute autokefaalsete (iseseisvate) Õigeusu Kirikute kõrgemad vaimulikud juhid on osa võtnud Kirikute ühinemise konverentsidest. Kui me aga tuttvuneme nende sammudega, siis peame imestama, et räägiti ikkagi nende Kristlikkude Kirikutega, kes ka õigeusu Kirikute seisukohast kuuluvad ketserlikkude kirikute hulka. Ei peaks kahtlust olema ja kõik puhtsüdamlikud õigeusulised peavad ühinema sellega, et Kristus, Jumala poeg, võis asutada ainult ühe Kiriku, anda talle ühe usutunnistuse, mida fikseeriti kindlaks Püha Üleilmlise Kiriku täiskogude (kontsiiliumide) poolt ja mida antakse edasi ka püha suusõna õpetuses. Need usutunnistused mis lähevad lahku Üleilmlise Kiriku täiskogude otsustega, tunnistatakse ketserlikkudeks usutunnistusteks ja langevad needmise alla ning ei anna päästmist. Kui Õigeusu Kirik tahab kaitsta õiget usku, siis ei tohi tema esindajad arvestada nende kirikutega, mis asutatud inimeste poolt, mitte rääkides sellest, kas esindajatel on sünnis mainitud kirikute jumalateenistusest peagu ametlikult osa võtta. Sealjuures aga teame väga hästi, et Õigeusu Kiriku vaimulikud juhid päris ametlikult on osa võtnud anglikaani Kiriku jumalateenistustest, olgugi, et seni lahtine küsimus, kas anglikaani vaimulikud on ka õige ametipühitsusega ja kuivõrt see Kiriku usutunnistus on kooskõlastatud Kristuse õpetusega. Kui aga ühinemisest Katoliku Kirikuga räägitakse, missugune, nagu juba mainitud, enne lõhenemist oli ühendatud Õigeusu Kirikuga, siis, nõnda nimetatud „õigeusu usutunnistuse puhaduse ja puhtuse kaitsjad", kelledeks esijoones olla tahavad vene õigeusulised, mõtlevad välja igasuguseid vasturääkimisi, ketserlikke dogmasid, missugused nagu oleksid Katoliku Kirikus ja missugused nagu takistaksid mõlemate Kirikute ühinemist, hoopis unustades ära, et maha tehes Katoliku Kirikut, nemad iseennast naeruväärseks teevad.

Nende vastuväidete tühisuse tõendamiseks toon mõned väljavõtted vene filosoofi V. Solovjevi raamatust „Venemaa ja Üleilmline Kirik". „Kui lihtsate inimeste käest küsida nende usust, siis saate vastuseks, kirjutab Solovjev, et õigeusuliseks olla tähendab olla ristitud kristlikus usus, kanda rinnal risti või mõnda muud pühakuju, kummardada Jeesuse ees, palvetada Kõige Pühama ja ilma patuta Neitsi poole, mitte töötada pühapäevadel, paastuda ettenähtud korras, austada piiskoppe ja vaimulikke, osa võtta pühadest sakramentidest ja jumalateenistustest. See on vene rahva ja ka meie õigeusk". „Katoliiklastel," ütleb Solovjev, „on need samad printsiibid nagu meil. Mis ka meil püha, on ka püha nendel (katoliiklastel). Toome esile ühe fakti: mitte ainult Jumalaema austamine, katoliku usu tähtsamaid jooni, praktiseeritakse õigeusuliste seas, vaid on ka erilised Jumalaema pühapildid, missugusi austatakse vene õigeusuliste ja katoliiklaste poolt (Censtohovi Jumalaema, Poolas)."

Iga õiglane kristlik inimene peab endale küsimuse esitama, miks on olemas nii palju erinevate usutunnistustega kirikuid? Kas see oli alati nii, või oli varemalt ainult üks Kristuse Kirik? Kui üks, siis kus ta praegu asub? Kui Kristuse Kirik ka praegu püsib ja püsima ta peab, sest põrgu väravad ei pea seda (Kirikut) mitte ära võitma (Matt. 16, 18), siis on iga inimene kohustatud teda otsima, tutvunema tema põhiõpetusega ja Kristuse Kiriku liikmeks saama. Selleks ei tohi takistuseks olla ei sugulus, elu materjaalne külg, eksiarvamised, ei kolleegid, sõprade pilkamine, ei, lõpuks, oma elu kaotamine. (Sest, kes iial oma elu tahab hoida, see kaotab selle; aga kes iial oma elu kaotab minu pärast, see leiab selle. Matt. 16, 25). Õige Kristliku Kiriku leides, peab igaüks aitama ka oma sõpradele ja tuttavatele tema leidmist.

Et õige Kristliku Kiriku liikmeks saada, ei ole õigeusulistel vaja oma praegust riitust vahetada lääne Kiriku omaga, vaid ta peab õige Kristuse Kiriku põhiõpetused vastu võtma s. t. end endisse olekusse üles seadima, millises olid tema esivanemad.

Ka tervel Õigeusu Kirikul oleks olemas see võimalus.

Kui meie, nõnda öeldud mehaanilise palve lugemise asemel Kirikute ühinemise eest neid palve sõnu hästi aru saame ja täie innuga samme astume palves äratähendatud Kristuse soovi täitmiseks, siis võime julgesti veendunud olla, et Jumala abiga Kirikute ühinemine sünnib varemini kui meie seda võime ette kujutada.

Olgu see meie elu sihiks ja peaülesandeks.

Observator.

Anglikanismi ja õigeusu suhteid.

3. 20 sajandi pöörandul.

20. sajandi pöörangul näeme õige elavat läbikäimist anglikaanide ja õigeusuliste vahel: lähenemispüüete agaraim edendaja oli Gibraltari piiskop Sandford.

Juba selle eelkäija Harris võttis sageli osa õigeusuliste jumalateenistusist ja püüdis nendega sõbralikku suhtlemist algatades ametlikku läbikäimist mõlemi Kiriku vahel saavutada. Järgnes ametlik kirjavahetus Canterbury Primas'e ja Konstantinoopoli patriarki ning greeka sinodi vahel. Tänutäheks said anglikaanid õigeusulistelt tõotuse, et nemad anglikaani surijaile oma vaimuliku abi lubavad kui seda soovitakse.

Sandford pidas läbikäimist õigeusu piiskoppidega väga agaralt. Tema elulookirjeldus mainib 45 konverentsi, mida ta pidas oma peagu 30 aastase (1874—1903) ametaja jooksul erinevaimate metropoliitide ja piiskoppidega Kirikuühtluse küsimuste üle. Ent kõik need konverentsid ja läbirääkimised näivad ta lootust Kiriku ühinemisele ennemini vähendanud olevat. Ühes oma ringkirjas a. 1899. kirjutab ta oma usklikele: „Praegusis olukorris on ühinemisprojektid— Utoopia! Tõe huvides ei või meie oma õpetust olulisis punktes mitte muuta... Veel vähem aga võime arvestada mingi järeleandmisega oma Idamaa vendilt."

Sandfordi järglaseks sai William Edward Collins, ülitubli iseloomu ja kõrge intelligentsiga mees. Ta sai juba 37. aastasena piiskopiks ja suri juba 24. märtsil 1911., alles 46. a. vana. Tema mõju anglikaani Kirikus oli väga suur. Tema mõjule on tänada, et 1908. a. Lambethi konverentsil otsustati, anglikaani teolooge saata õppima õigeusu patriark Joachim III seminari. Tema järglane, doktor Knight töötas edasi tema mõttes. Motiivide kohta, mis osa mängisid lähendamispüüete juures anglikaanide ja õigeusuliste vahel, kirjutas Knight: „Minu eelnik Collins teadis hästi, et idamaa kiriku sõprus anglikaani kirikuga ja sidemete loomine temaga mitte täitsa vabad pole poliitilist laadi motiivest."

Kui seda ei unustata, siis mõistetakse, miks Nikolai Teise valitsusest saadik tähtsat osa etendasid lähenemiskatsed vastastikusis poliitilisis suhteis Peeterburi ja Londoni Kodade vahel. Nii läkitati Nikolai II. kroonimiseks piiskop Creighton ametlikult Peeterburi. Siin võeti teda hiilgavalt vastu, kutsuti tsaari poolt kaks korda lauda, ja kord eraaudientsile. See hiilgav vastuvõtt meelitas Yorki ülempiiskopi, Maclagani samuti Venemaale sõitma. Ta tahtis sellele reisule oma abikaasa ühes võtta. Teda pidi aga veenma, et abielus piiskop venelasile midagi võõrast olevat. Siis reisis Maclagan üksinda. Metropoliidi juurde Peeterburis ilmus ta „kardinali rõivais".

Temagi vastuvõtt ei jätnud lahkuselt midagi soovida. —„Poliitilise" vastukülastusena saatis õigeusu Kirik kuninganna Victoria jubileumiks juunis 1897. ülempiiskopid Soomest Londoni. Sellelgi puhul räägiti mõni viisakas sõna kirikute ühtluse vajaduse kohta. Kuid Viipuri ülempiiskop Antoonius ei jätnud tähendamata, et ühtlus usus vajalik eeldus on kirikute ühtlusele.

Kuid mitte ainult Inglismaa anglikaani kirik ei otsinud liitumist õigeusu Idamaa kirikuga. Ka Ameerika piiskopkirikult tehti 20. sajandi pöörangul ühinemiskatseid. Ameerika piiskop Grafton tuli 1908. a. Peeterburi, kirikute ühinemise asju ajama. Tema säälolek kestis viis nädalat. Ta võttis osa jumalateenistusest lillasse riietatult, suudles risti jumalateenistusel ja sai ise piiskopilt kolmekordse suudluse. Ta levitas oma usutunnistust, kust ta teadlikult kõik ketserluse oli kustutanud ja 39 artiklis kõik õigeusuliste olulised usulaused, kõigepäält 7 sakramendi ja pühakute austamist tunnustas. Graftoni koheldi tema Peeterburis viibimise ajal otsitud viisakusega.

Ka patriark Joachim III (1902—1902) kaldus ühinemispüuetele õigeusu ja anglikaani kirikute vahel. Ta pöördus koguni ühes ringkirjas kõigile õigeusu kirikuile küsimusega, kas oleks läbiviidav kristlikkude kirikute ühendamine. Aga vene sinod lükkas tagasi selle ettepaneku. Kirjas 23. veebruarist 1903. on: „Kõigepäält on vaja, et otsekohene idamaa õigeusu kirikutega ühinemisesoov ei väljuks mitte ainult ühest anglikanismi voolust Kõrge Kirikust, vaid et ta tuleks anglikaani üldkonnast. Vajalik on, et kalvinistlik liikumine, mis kõrvale heidab seda, mis meie tunnustame Kiriku olemuseks ja tuumaks, oma mõju Kirikus kaotaks."

Sellest on näha, kui väga veel a. 1903. mõlemi Kiriku ühinemisele takistust tegid erinevused usus.

Küsimus, mis suurt osa etendas, oli siin anglikaani pühitsemiste maksvuse tunnustamine. Juba varem oli pöördutud paavstile Rooma palvega nende pühitsemiste maksvuse tunnustamise pärast. Selle küsimuse pika, hoolsa arutelu järele oli aga Leo XIII ühe kirjaga a. 1896. nende pühitsemiste maksvusetust seletanud. Seda suurema agarusega nägid vaeva nüüd nii hästi Inglismaa, kui ka Ameerika piiskopliku kiriku anglikaanid nende pühitsemiste tunnustamise saavutamiseks õigeusulisilt.

Kuid juba Bonni kongressil 1874. olid õigeusulised tagasilükanud neile ettepandud 90. artikli, kus öeldakse: „Tunnustame, et anglikaani kirik ja temast tärganud kirikud on säilitanud katkestamatult piiskoppide järjekorra edasikestvust."

Oigeusu teoloogid, niihästi Greeka- kui Venemaal olid nende pühitsemiste maksvust alati eitanud.

Greeklased esitasid pühitsemiste maksvusetuseks kaks põhjust.

I) Pühitsetavate piiskoppide järjekorra katkemine, ja preestri ametiedasiandmise õiguse puudumine.

II) Võimatus, et eksiusulistel oleks elav ja täisõiguslik preestriamet.

Esimese põhjuse oli ka Korn otsustavalt kindlaks kuulutanud. Teine põhjus muidugi on vale ja teda ei tunnustata ka venelasilt, sest see viiks

tingimata selleni, et peaks seletama kõik ketsereilt jagatud sakramendid maksvusetuks.

Sõjani oli venelaste juures anglikaani pühitsemiste maksvuse eitamine üldine. Nii kirjutab tuntud liturg Aleksej Malcev (Aktid. Kõide II p. XV-XVI): „Idamaa kirikut juhitakse Kristuselt seatud hierarkia kaudu... Anglikaani kirik aga tunneb oma juhina ilmlikku paavsti, monarhhi...“ Siis ütleb ta: „Anglikaani piiskopel on võimata pühitsemiste juures omada võimu seda edasi anda oma järglasile, seda, mida õigeusu Kirik preestriameti olemusena näeb, nimelt täit voli, 7 sakramenti jagada... ja muutmist toimetada, millesse ei usu anglikaani Kirik. See võim on võimatu anglikaani piiskopil, kuna ta kokku ei käi õpetusega, mida kaitseda tema on vandunud (samas par. XXIII).

Toodud ülevaade näitab meile, et 20. sajandi pöörangul õigeusu ja anglikaani kirikute vahel küll aset leidsid sõbralikud suhted, et aga nii enne kui pärast olulised erinevused usus ühinemist võimatuna paista lasksid.

Üks taasühinemise eestvõitlejaid.

Aastakümnete eest tegutses kristlaste usus ühinemise alal evangeelne pastor Johann Lortsing. Selle aasta maikuul sai ta 70 aastaseks. Ainsa soovina seks päevaks oli ta oma sõpradele väljendanud: nad võiksid igapäev ühe palve paluda ususühinemise eest. — See mees väärib tuttavamaks saamist.

Lortsing põlveneb isa poolt luteri õpetajaperekonnast. Ka tema ema sugukond koosneb suurelt osalt luteri õpetaja perekonnist — ulatudes tagasi, kuni kuulsa esiisani, rootsi kantsler Aksel Oxenstjernani. Sündinud 1865 Berliinis, käis ta sääl algkoolis ja gümnaasiumis. Gümnaasiumi lõpetanud, õppis ta usuteadust Greifsvaldis ja Erlangenis ja ordineeriti 1890 luteri vaimulikuks. Esmalt oli ta abijutlustaja, siis õpetaja Spenge's ja Puger'is. 1. juulil 1912. vallandati ta enese nõudel tööst ja elab sest saadik Göttingenis, enamasti tegevana kirjandusalal.

Tema sisareng juhtis teda ikka lähemale ja lähemale Katoliku Kirikule. 1922. kirjutas ta oma kirja: „Katoliku vagaduse olemus“. Tõuke seks kirjaks andis protestandi professori dr. Heimi raamat: „Evangeelse ristiusu olemus“, milles Heim katoliku vagadust võltsilt iseloomustab. Selle vastu seab Lortsing, ilma mingi poleemikata, katoliku vagaduse, nagu ta ise teda näeb. Ja peab tunnistama, et Lortsing temasse on tunginud sügavale. Järgnesid vanakatoolse liturgiaga liitudes mitu annet: „Vaimulikke lugemisi“. Siin osutub Lortsing oivaliseks liturgika tundjaks. 1929. ilmus väga loetav raamat: „Kuidas tekkis õhtumaine kirikulõhe.“ See on vastuseletus professor Heimi päris valele teooriale. See on ainus puht poleemiline kiri, vormilt vast siin ja sääl pisut karm, aga põhjaliku ja laialise uurimise tõttu asjalik. 1930. a. ilmusid, Augsburgi usutunnistuse juubelipidu puhul mõned viimistletud kirjad, mis leidsid laialist levi. Eelvalmistusel on teos Martin Luteri kohta.

Kui kirjaniku seisukohta kujutleda püütakse, siis jaatab ta sisult täitsa Katoliku Kirikut ja katoolset mõte. Ta raamatuist hõõgub katoolne vaim. Ent tal on ka arusaamist sellest, mida ta leidnud hääd ja ilusat evangeelseis kogudusis. Ühes kirjas räägib ta kord „ülendavaist kogemusist“ oma endises tegevusringis ning ta tunneb end veel praegu ühenduses kõikide ev. kogudustega, kelle eest ta kord hingekarjasena hoolitses. Ta jutustab: „Ma olen oma mineviku ilma murruta ja lõhanguta võtnud oma praegusse mõtlemisse, uskumisse ja tahtmisse. Mõlemad on kokkukasvanud vaimliseks üksuseks ja ma tunnen ikka sügavamini, et tõeline ja ehtne katoolne on tõelise ja ehtsa evangeelilise ainus ülendus ja täiustelu; et see, mis ma noorpõlves õppisin, sügavaimas mõttes katoolsele mitte

---

Kas mäletad, Gregor?

N. Laueri jutustus praeguselt Venemaalt.

(Järg.)

„Ei,“ ütles ta, „ma ei kirjuta alla. Kinnitagu mind Kristus!“

Čekist hakkas revolvriga mängima: „Kodanik, on viimane tund, võtke aru pähe! Juba palju preestreid on oma eksimuse ära näinud ja Nõukogude teenistusse heitnud. Need elavad ja töötavad, töötavad hariduse edustamisel — ma mõtlen, seegi on kristlus!“

Stefan ei vastanud enam. Ta ei pannud tähele sõnu, vaid häält, mis talle rääkis. Kas ei olnud ta seda häält mitte juba kuulnud? Seda pehmet, kõlavat häält, mis ilusast minevikust tema juurde tungis?

Asjata vaevas ta end, et čekisti näojooni ära tunda: nad olid varjus ja mütsiga kaetud.

Siis kõlas see hääl jälle, seekord karedalt ja nurgeliselt: „Teie vaikite? Teie ei taha? hüva! Kandke siis tagajärgi! Sõber seltsimees!“

Uks avanes. Sõdur palja püssitikuga astus sisse, tõmbas nööri taskust ja köitis Stefani käed selja taha.

Tule, isake!“

Mehaaniliselt järgnes Stefani. See oli küll surmaminek. Ta katsus palvetada, aga ta meeled olid üliärksad ja tundsid igat kahinat. Ta pidi end jalul hoidma ja ta käed said äkki raskeks. Tema taga tuli čekist, revolver käes.

Nad läksid kaks treppi alla. Igal astmel vajus Stefani põlvili. Ta hing oli rahulik, aga ta vaene keha rappus surmahirmust.

Äkki nägi ta end keldris. Laias käigus seisid inimesed — Surmakandidaadid, kes tema poole vaatasid lootusetus kurbuses.

Stefani pilk langes kahele naisele — küll vist ema ja tütar. Ema oli kokkuvarisenud, tasa kaevates, südamlikema õrnusega ikka jälle hüüdes: „O Vanja, Vanja, kes hoolitseb sinu eest!“ Tütar seisis püsti, nägu kahvatu kui marmor, silmad pool kinni, võimetu kaebama, või kurtma — vapustava kannatuse kuju!

vastu ei räägi, vaid temas oma täiendust leiab. Minu elumälestised, kui ma neid kord kirjutaksin, oleksid päris kindlasti katoolse mõtte ülistus. Ent nad sisaldaksid ka kiidulehti evangeelse õpetajamaja ajaloole ja evangeelsete koguduste kaunidusele ja tuumakusele, ja kaugeulatuslikule, ohvriröömsale evangeelsele kristlikule armastusele. —

Lortsing näeb tervet katoolset tõde, aga ta tahaks ühteaegu ka võimalikul ühinemisel kaasa võtta ühte pühasse Katoliku Kirikusse evangeelse kristluse suuri vagadusväärtusi. Ta arvab, et kõige päält kiriklik liturgia, suudab püstida silla, millel kohtuda võiksid kristlikud usutunnistused. Sellele sihivad ka tema vaimulikud „liturgilised loengud." Teisena rõhutab ta vastastikust arusaamist. Ja see on tõsi, et ühinemispüüe algama peab vastastikuse arusaamise püüdega. Siin on veel suurim puudus.

Ent Lortsing teab ka, et sihile viia ei suuda mitte üksinda inimtarkus ja inimpüüe, vaid ainuüksi jumalik arm ja valgustus ülevalt. Sellest tuleb tema palve rõhutamine, ja tema ohvri mõistmine. „Tähtsam, kui kõik kirjanduslik tegevus, on mulle ohver ja kannatus tõe eest. Iial ei ole ma nii väga eneses ja Jumalas, kui siis, kui ma ohvrivaimu õieti tabanud, või õigem, kui tema mind tabas."

Loodame, et Lortsingi kirjanduslik tegevus, samuti, kui tema palve ja ohverdamine lahutatud ristirahva ühendamistööle õnnistuseks tuleb.

E. P.

„Tseesaropapism ja kirikulõhe".

Vastus härra ülempreester Koklale.

„Usk ja Elu" nr. 6 väljendab end härra ülempreester Kokla meie poolt ülalmainitud päälkirja all toodud artikli kohta. Selle kriitika sisu on kahjuks vähe asjalik:

Ta algab ebatäpsusega: „Muidugi, arutaja leiab a i n u k e s e põhjuse: kreeka keiser haaras võimu üle kiriku." Meie artikkel aga ei väitnud midagi „ainukesest põhjusest" — vaid sääl üteldi „üks pääpõhjusi oli tseesaropaism". See ei ole ometi seesama.

Ei ole nimetatud ühtki asjalikku põhjust, mis ümberlükkaks ja nõrgendaks meie artiklis püstitatud väidet. Näiliste vastuväidetena nimetatakse noorpõlve mälestusi kooliajast, milliseis enesestki mõistetavalt nähakse kirikute lahutumise põhjust vaid Katoliku Kiriku juures. Me loodame, et härra Kokla ei pea koolis õpitut viimaseks tarkuseks nii tähtsais usuküsimusis. Me peame kogu oma koolitarkust püsiva uurimise läbi täiendama ja laiendama. Ning selle kohta ei tohiks ju olla kahtlust, et just vene aja ajalooõpetuses õpitu vajab väga tublisti õiendust ja täiendust,

Näiteks mainime vaid üht seika. K. ütleb koolis õppinud olevat, et protestantism on tekkinud Katoliku Kirikus — ja ta tahab sellega küll Katoliku Kiriku süüks ajada protestantismi. Vormel on väga lihtne . . . arvatavasti seatakse siis õigeusu kirik sinna kõrvale ühtluse eeskujuna, milles ei ole olemas mingisuguseid killunemisi ja osanemisi. — Ning mis ütleb K. killunemiste ja osanemiste kohta õigeusu kirikus pärast sõda? Siin on küll ka kooliteadmine osutunud vägagi täiendust vajavaks.

Just ida- ja läänekiriku suhete üle on viimaseil aastakümneil avaldatud väga palju ajaloolisi uurimusi. Neis küsimusis ei piisa tunnetega otsustamisest, siin võivad kõneleda ainult tõigad.

Muuseas näib K. lõpus asjalikult ometi mõõnvat seda, mida meiegi tahtsime tõestada. nimelt, et keisrivõimu mõju idakirikus oli kahjulik, sest ta kirjutab: „Kui keisrit peeti osaliselt „piiskopiks väljaspool Kirikut", Kõigekõrgema kohus on juba selle üle käinud." Milleks siis selline vastus, kui me ometi sedasama väidame? **E. P.**

Sõdur viis Stefani kahestteistkümnest isikust mööda ja tõukas ta lõpeks ühte väiksesse, sumbunud ruumi. Üks lamp valgustas vaevaliselt võlvialust. Sel valgusel tundis Stefani põrandal vereloigu. Nurgas seisid ämber ja luud, Ta astus paar sammu ja seisatas, koledast hirmust vapustatud.

„Nägu minu poole!" käskis tema taga üks hääl.

Stefani pöördus, suu nagu küsivalt avatud, silmad laiali lahti, suunatud mehele, kes talle järginud oli, nüüd trepil seisis ja revolvrit laskevalmilt käes hoidis. Kuna ta hukkamõistetust kõrgemal seisis, langes valgus heledalt tema näole, millelt ta mütsi tagasi lükanud oli, et paremini sihtida võiks.

Kaks, kolm hetket seisis Stefani tummalt ja kahvatult oma timuka ees, siis rippus ta pilk kohutavas äratundmises cekisti näol ja ütlemata valus korisedes tuli küsides ta huulilt: „Gregor, sina?"

Ja pikkamisi, nagu määratu valu poolt rõhutuna varises kokku hukkamõistetud preestri kogu. Nuuksumine. nagu surmale haavatud südamest, rappus tumedas ruumis ja käed katsid nagu põletavas häbis nägu.

Čekist aga laskis relva langeda, ilma tulistamata ja toetus kaamena ja ägades, tuksuv nägu tarretanult ülespoole, keldri sissekäigu vastu. Alles siis, kui naabrusruumist teravad paugud kajasid ja üks surmakanditaat hirmsalt karjatas, tuli elu temasse. Ta ruttas Stefani juurde, raputas teda ja ütles: „Tõuse püsti, Stefani Sergejevič, see oli ju ainult proovilaskmine!"

Ja kuna kõrvalruumis lühikese veerandtunni jooksul jooksul kaksteist inimelu halastamatult kustutati, astus Stefani surmakeldrist jälle üles ja läks čekistiga selle kambrisse tagasi.

Raskelt hingetõmmates langes Gregor. čekist, oma toolile. Ta lausus: „Istu, Stefan! Seda nimetan jällenägemiseks kurblikes olukorris!"

Gregor Ivanovič, kuidas tuled sina čekasse? Gregor, sina, mu parim sõber preestriseminaris?"

„See on paha lugu. Kuid ütle mulle, ma pole sind ometi ennem liialt kohutanud? Tead, ma ise vihkan ju neid labaseid proovitulistusi, milliseid meile kästakse ette võtta uurimisealuste vangidehirmutamiseks. Jumal taevas, küll on see elu!" (Järgneb).

Lastekodu Narvas.

Narvas juhivad katoliku õed lasteaeda. Umbes 40 last enamasti vaesemaist perekonnist käivad lasteaias. Siin on tegemist peamiselt niisuguste emade lastega, kes masendavate olude survel on sunnitud otsima tööd väljaspool kodu, või kes on ometi sedavõrt koormatud majatööga, et neil on peagu võimatu oma lapsi õieti valvata ja neid õieti kasvatada. Seepärast on need emad tänulikud, et õed nende muret osaliselt vähendavad.

Kuna oleks võimatu, lapsi saata lõunaajaks koju, antakse neile lõunaks maksuta suppi. Ka muidu katsutakse, sel määral, kui seda lubavad piiratud olud, aidata. Kuid esmajoones püütakse hää kasvatuse poole. Vastu võetakse nii katoliku kui ka mittekatoliku lapsi.

Hääst vaimust ja kasvatuslikest tagajärgist tuunistab linna järelevalveametkonna hinnang, kes tunnistas, et lastela on üks parimini juhatatuid terves linnas. Peamiselt torkas ametnikele silma laste loomulik rõõmsus ja lõbusus.

Peaks oletama, et selline lastela, mis tõesti vastab vajadusele, leiab kõikide poolt lahket pooldamist kaastööna nii hädavajalise noorsookasvatuse alal. Nagu näha märkustest, milliseid toob „Vesti Dnja", näib mõnele lastela pinnuks silmas olevat. Eriti rõhutatakse, et vastu võetakse ka õigeusulisi lapsi, mis näib olevat eriti ebameeldiv. On tuttav, et luteri kirik juba aastaid peab samasugust lastelat Mustvees, milles mitteluterlike laste protsent on suhteliselt suurem. Selle üle ei ole „Vesti Dnja" meie teada veel ärritunud. On kuuldud isegi kiitvaid hääli. Miks see kahesugune mõõt?

Ühinemisliikumisest.

Ida kirikuõiguse kodifitseerimine.

Idakiriku kanoonilise õiguse kodifitseerimistöö, mida algatati juba lahkunud kardinal Gasparri poolt, on jõudsalt edenemas. Kodifitseerimine toimub paavstliku komisjoni poolt, mida juhatab nüüd kardinal Sincero. Tööd jatkatakse samal meetodil, nagu kardinal Gasparri elu ajalgi.

Esimesed kolm köidet on juba valmis. Esimene sisaldab üldised reeglid ja definitsiooni. Teine käsitleb juriidilisi isikuid. Ta kõneleb just eriti regulaar- ja diötsesaanpreestrite, koguduse vaimulikkude, kiriklikkude aukandjate ja usklikkude kohustusist. Kolmas köide on pühendatud sakramentidele.

Kaks viimast raamatut on veel koostamisel. Neljas peab käsitlema kohtukorda ja viies räägib eksimusist ja karistusist. Esimesed kolm raamatut, kuigi töö nende põhiainete kallal on juba lõpetatud, lähevad veel revideerimisele, millejuures neid veel lisamärkustega varustatakse. Kodifitseerimist toimetavad mitmed komisjonid, mis kõik sõltuvad paavstlikust komisjonist, mille eesotsas kardinal Sincero.

Idakiriklik hommikteenistus Frankfurdi ringhäälingus.

St. Georgeni ülikooli kirikus, Frankfurdis Maini ääres, korraldas 2. juunil Idakiriklik Tööühendus („Ostkirchliche Arbeitsgemeinschaft") idariitusega katoliku liturgia. Jumalateenistus lõppes palvega kristlaste ühinemise eest usus. Liturgia anti edasi Frankfurdi raadio kaudu.

Paavstliku Piiblikomisjoni nõuniku kõne idariitusest.

Mai keskpaigas kõneles Londonis, Püha Johannes Kuldsuu Ühingus Rev. John M. T. Barton, D. D. (Doctor of Divinity — usuteaduse doktor) „Idamaa liturgiate uurimisest". Reverend Barton, Paavstliku Piiblikomisjoni nõunik, juhtis tähelepanu seigale, et praegune paavst ja tema eelkäijad on annud tõuke kristliku Ida tundmise levitamisele kõigis katoliikliku Lääne usuteaduskonnis.

Selliseks uurimiseks on olemas mitmeid kaaluvaid põhjusi. Idaliturgiad on ülikaunid juba oma algupärase ilu poolest — nad on ülirikkad oma teoloogilise sisuga, täis lõõmavat hardumust ja askeetilist õpetust. Ilma idaliturgiate teataval määral tundmiseta ei maksa katsudagi tõsisemat läänеriituste uurimist. Nende riituste uurimine kõrvaldaks igasugused provintsialismi jäljed läänekatoliiklaste suhtumisest Idamaa usulisisse koondusisse. Idariituste kitsendamisele peaks vaatama kui raskele ülekohtule viimaste vastu ja kui avaldusele, mis on otse vastolus Püha Tooli seisukohaga.

Reverend Barton, D. D., soovitas lugeda ka üksikuid teoseid, mis võiksid tunduvalt kergendada Kiriku idaharu liturgia tundmist:

1) Liturgies Eastern and Western, by Dr. Brightman.

2) Institutiones Liturgicae de Rituibus Orientalibus. Père J. M. Hanssens, S. J.

Suur anglikaanlaste misjon

külastas Balkani riikide riigikirikuid; ta viibis esiti Belgradis, siis Sofias ja Bukarestis. Külaskäigu otstarbeks oli tihedama ühenduse jaluleseadmine anglikaani riigikiriku ja Kagu-Euroopa õigeusu vahel. Esijoones plaanitsetakse asutada midagi „kirikuühenduse" taolist, mis peab teostuma vastastikuse Armulauale laskmise kaudu; Ühise juhtiva organi loomisele ei ole küll mõeldud. Erilisi tagajärgi oli misjonil Rumeenias, kus igatahes peab arvestama just usuliselt kõige väärtuslikemate ringide opositsiooniga õigeusuliste seast. Kirikudelegatsioon tõi ka Canterbury pääpiiskopi kutse, vastukülaskäiku teha anglikaani misjonile Inglismaal.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1935.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Jlmub igal teisel kuul.

Nr. 5. 1. Oktoobril 1935. a.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva t. 2.

Ilmub „Kiriku Elu" lisana.
Hind: Üksiknumber 5 senti.

Võitleja kirikuühtluse eest.

V. Solovjevi 35. a. surmapäeva puhul.

Käesoleva aasta talvekuul saab 35 aastat sellest, mil varises hauda üks silmapaistvamaid suurmehi vaimuvallas, Vladimir Sergejevič Solovjev. Olgu siin pühendatud mõningaid mõtteid sellele suurele võitlejale kirikuühtluse eest.

Mis puutub selle mehe tähtsusse mõtteteaduste alal, siis tahame selle kohta mainida ainult üksikute eriteadlaste otsuse. Vene üljkooli professor S. Frank nimetas ühel loengul Berliinis Solovjevi vene usufilosoofia geniaalseks põhjendajaks.

Koblinski-Ellis, tema õpilane, kirjutas temast: „Kui Solovjevi nimetada mõtteteadlaseks, luuletajaks või õpetlaseks . . . , siis pole see õigustamata. Ta on ju mõtleja Kanti, Schellingi või Hegeli tasemelt ning ometi võib kergesti märgata, et tema „filosoofias" peitub midagi, mida ei evinud mitte keegi neist abstraktseist transtsendentaalfilosoofidest ja et just see väljendamatu midagi on pääasi. Õigustatult võrreldakse Solovjevi luuletajana Novalise ja Sukovskiga, ja ometi ilmneb ka siin hiigelvahe, kui märgatakse, et ainult Solovjevi juures peitub pontilis-sümboolse unenäo taga müstiku nähtav tegelikkus. Kui teda aga võrrelda müstikute Böhme, Baaderi ja Svedenborgiga, siis märgatakse jälle, et ta leidis liiatigi meisterliku vormi oma nägemuste ja oma müstiliste „kohtamiste" jaoks. Kirjandusliku kriitikuna, kes seisis A. Grigorjevi tasemel, kirikuajaloolasena, kes võib võistelda silmapaistvamate uuemate autoritega, oli ta ühtlasi midagi kõrgemat, nimelt see, mis võib olla paraku ainult nägija.

Solovjevi tähtsaimaks ja originaalseimaks küljeks oli tema ainulaadne sünteetiline suhtumine usuteadusse ja müstikasse, originaalselt ühtlase usu- ja tarkusõpetuse mõttes, mis saavutas oma täiuse kristoloogilis-sofiaanilises idees. See idee, või palju enam see ideede ring on mõõduandev ja iseloomustav tervele Solovjevi maailmavaatele. Ta elab edasi hilisemate tähtsate vene müstikute teostes, nagu P. Florinsky, N. Berdjajevi, S. Bulgaovi ja V. Iljini juures:"

Et aru saada Solovjevi usulist seisukohta ja usulist arengut, peab lähtuma tema mõtteteaduslikest vaateist. Mõtteteaduses püüdis ta leida igasuguses loodolendite paljuses kõrgemat ühtlust. See põhimõte kõrgemast ühtlusest valdab ka Solovjevi õpetust Kirikust, alates päris väliste asjadega, nagu Rooma valimisega püha Peetruse asukohaks, kuni kõige tähtsamate õpetusteni Kiriku ülesehitusest.

See suurema ühtluse põhimõte viib teda hädavajaliselt „universaalkirikuni". „S s o b o r n o s t i's", s. t. „õigeusu kirikute kogus" ei võinud ta leida selle põhimõtte täielist teostamist. Oma suures teoses „La Russie et l' Eglise universelle" avaldas ta oma põhjused selleks.

Kuskil peab olema Kiriku suurem ühtlus, „universaaltahe" (p. 116), selleks, et võiks kõnelda tõelisest ühtlusest. Peab olema üks ainus tahe, mis kõiki muid võiks sundida (lhk. 117). See üks ja ühendav tahe „ei ole vähem reaalne ja elav" kui üksiku oma, aga „ta on ühtlasi ka universaalne" (lhk. 112).

Põrgu väravad ei või Kristuse tõotusele vastavalt iialgi Kirikut võita, s.t. nad ei suuda iialgi rikkuda tema õpetuse tõde. Kust tuleb aga Kiriku liikmete hulga juures otsida seda rikkumatut „universaalusku ? Kirik on eksimatu. Kuidas võtab üksikliige osa sellest eksimatusest? Solovjev vastab:... „See usk peab olema manifesteeritud ühe ainsama poolt, kes kujutab kõikide tõde. Kuna see kõikide sisemine ja täieline ühtlus pole realiseeritud, k u n a n i i s i i s k õ i k i d e ü h t l u s p o l e m a n i f e s t e e r i t u d o t s e s e l t i g a ü k s i k u p o o l t, s i i s p e a b t a t e o s t a t u d o l e m a ü h e ü k s i k u k a u d u" (p. 119). See üksik võib olla ainult paavst Roomas, Universaalkiriku pää. Kolmanda raamatu 10-das päätükis arendab siis Solovjev paavstliku primaadi õigustamist.

Pärast seda, kui ta on kõrvale heitnud arvamise, et nägematu pää, Kristuse, kõrval pole ruumi nähtaval pääl, jatkab ta: „Aga tõeline Kristus on maa pääle asutanud tõelise Kiriku ja ta on sellele annud aluseks k e s t v a i s a d u s e, mis u n i v e r s a a l s e l t o n j a o t a t u d k õ i k i d e l e s o t-

siaalse organismi (Kiriku) osadele, mis aga reaalselt püsib tervele ihule kõikide usklikkude ühise isa isikus, ülema pontifeksi või preestri par excellance näol" (lhk. 312). „Paavstlus on piiskopivõimu absoluutne täius, samuti nagu viimane kujutab preesterliku võimu relatiivset täiust." (lhk. 313).

Solovjev oli sellele arusaamisele jõudnud raskeis võitluseis kogu oma kasvatuse ideedega. Aast. 1890. tegi ta järeldused oma äratundmisest ja liitus Universaalkirikuga.

Püüe inimkonna ühtluse poole universaalkirikus jäi ka nüüd tema südame palavaks ihalduseks. Püüe kirikute ühtluse poole näis talle tsentraalse seisukoha pärast, milline on Kiriku kaudu Jumalaga ühendatud inimesel, miski olulisena, ühe päätunnusena nende suhtes, „kes käivad armastuse teel". (Lhk. 332).

Kus on tõde? *)

Oma eelmises artiklis: „Et nemad kõik üks oleksid," mis ilmus „Ühises Kirikus" nr. 4/35 a., nimetasin mina mõned Katoliku Kiriku põhiõpetused, missugused nagu takistavad Apostliku Õigeusu Kirikule ühendada end Katoliku Kirikuga. Nendest põhiõpetustest aga on tõepoolest ainult üks, mis tunnistatakse peapõhjuseks ja peatakistuseks Oigeusu Kiriku ehk õieti selle Kiriku eestseisjate poolt s. o. nimelt paavsti primaat ja tema eksimatus usulistes asjades (ex cathedra).

Et see nii on, seda tunnistab esiteks Kirikute lõhenemine 1054 a., mille peapõhjuseks oli Konstantinoopoli patriarki vastupanu paavsti ettekirjutusele. Teiseks, nagu näeme Poola Apostliku Õigeusu Kiriku häälekandja „Voskresnoje Cztienije" nr. 42/26 a. artiklist „Kiriklik ringvaade", on see peapõhjus aktuaalne ja maksev tänini. Mainitud ajakirjast loeme, et kristlikkude Kirikute ühinemise kongressil Schveitsis osavõtnud Sofia peapiiskop Stehvan sai Berni linna vanakatoliiklaste poolt kutse neid külastada.

Vanakatoliiklaste kirikus ütles peapiiskop oma sõnas kokkuvõetult muuseas järgmist:

1) Vahet vanakatoliiklaste ja Õigeusu Kiriku vahel ei olegi üldse olemas,

2) õigeusulised oleksid väga õnnelikud, kui poleks olemas Vatikani dogmat paavsti primaadi ja tema eksimatuse kohta usulistes asjades,

3) sel korral võiksid nemad pöörduda Rooma poole ja Room nende poole ja nad tunnistaksid paavsti kui esimest ühesuguste seas,

4) Katoliku Kirik on ideaalselt organiseeritud ja distsiplineeritud. (Poola Autokefaalse Õigeusu Kiriku häälekandja „Voskresnoje Cztienije" nr. 42/26 a. lhk. 661, 662).

Nagu teame, on vanakatoliiklaste grupp ellu kutsutud peale Vatikani dogma vastuvõtmist (1870 a.) nende isikute poolt katoliiklaste seast eesotsas prof. Ignaz v. Döllingeriga, kes leidsid soovimatuna mainitud dogma vastuvõtmist. Ainult selles seisab oluline vahe Katoliku Kiriku ja vanakatoliiklaste vahel, kui mitte arvestada veel sellega, et vanakatoliiklased oma preestritele abielluda lubavad, mis Katoliku Kirik keelab. Kui nüüd peap. Stehvan oma kõnes mainis, et vanakatoliiklaste ja Õigeusu Kiriku vahel mingit vahet ei ole, siis on tema sellega ka kinnitanud, et teised vanakatoliiklaste ja seega ka Katoliku Kiriku põhiõpetused ei mängi mingit osa Kirikute ühinemise küsimuses ja ainult Vatikani dogma maksmapanemises Õigeusu Kiriku piiskopid näevad takistust ja kui seda ei oleks, siis õigeusulised, tunnistades paavsti kui esimest ühesuguste seas, võiksid takistamata pöörata Rooma poole. Selleks aga peaks veel põhjuse see asjaolu, nagu mainis peap. Stehvan, et Katoliku Kirik on ideaalselt distsiplineeritud ja organiseeritud.

Mina ei hakka käesolevas artiklis esile tooma neid pühakirja põhjusi, mille peale Katoliku Kirik on rajanud oma õpetuse paavsti primaadi ja tema eksimatuse kohta usulistes asjades. Kes sellest küsimusest huvitatud, võib vastavat kirjandust lugedes oma teadmisi täiendada.

Mina tahaksin ainult mainitud küsimust lahendada, praktilisest seisukohast väljaminnes, ja selgusele jõuda, kas ei nõuagi Kiriku elu ning tema heakäekäik ise paavsti olemasolu terve Kiriku peana ja tema eksimatust usulistes asjades.

Kristus-Jumal, kõige targem Olevus, midagi luues, võis, minu arvates, luua ainult täiuslisi asju. Kui võtame maailma, alates mikroskoopilistest olevustest inimeseni ühes tema keha, mõistuse, mõtete ja äratundmisega, siis peame tahes tahtmata tunnistama, et Jumal kõik väga otstarbekohaselt ja täiuslikult loonud on. Kristus on Kiriku looja. Kas see Kirik ei pea siis loodud olema kõige täiuslikum ja otstarbekohasem. Arusaadav, see ei või teistmoodi olla. Jumala poolt loodud Kirikus peab olema ilu, teatav kindel kord, distsipliin, tarkus j.n.e., kuna Kirikuga on Jumal ja Tema püha Vaim. Kristus-Jumal teadis, et Kirik peab püsima maailma lõpuni, teadis, mis tal tuleb tulevikus läbi elada ja selle tõttu ta andis oma Kirikule kõik, et ta võiks võidelda selle maailma vürstiga ning sellest võitlusest väljatulla võitjana. Sest et Kiriku võit on Jumala võit.

Ilma teatava korrata ja distsipliinita ei või ükski organisatsioon püsida. Kord ja distsipliin igas inimeste organisatsioonis s. t. niisuguses organisatsioonis, mille liikmeteks on inimesed, ripub ära juhatajast. Ei olegi niisuguseid organisatsioone, mille eesotsas poleks juhatajat, olgugi esimehe nime all. Juhataja on see isik, kelle käes on kontsentreeritud kõik organisatsiooni või seltsi asjad ja kes seltsi ka tegelikult juhatab. Öeldakse, et Kirikul juhatajat ühe isiku näol vaja ei lähe. Et püha Kiriku juhatajaks on Üleilmline Täiskogu ja Kiriku pea ainult Kristus.

Päris õige, Kristus on oma Kiriku pea. Kas aga võib sellest järeldus teha, et inimesed Kiriku liikmeteks olles ei vaja nähtavat juhatajat? Minu arvates, ei! Kui koguduse eesotsas seisab preester

*) Meile juba eelmisest numbrist tuntud Observator õigeusuliste ringest saadab meile teise artikli, mis meile näib eriti väärtuslikuna vaatepunkti poolest, millega nähakse katoliku kirikut.

piiskopkonna eesotsas piiskop ja patriarkaadi eesotsas patriark. siis, küsitakse, miks ei või terve Kiriku eesotsas seista kirikupea? Kui selles nähtakse Kristuse õiguste piiramist kui kirikupea oma, siis võidakse sama eduga öelda, et Kristus-Jumal omab küllaldaselt jõudu ja võimalusi piiskopkonda juhatada, ilma et selleks vaja oleks piiskop piiskopkonna juhatajana. Seda võib nentida ka koguduse kohta. Ma arvan, et mõistlikule inimesele selge on missugusele absurdsele otsusele võib jõuda juhataja olemasolu tarvidust eitades. On väga omapärane vaade, kui öeldakse, et ainult Üleilmline Täiskogu võib Kirikut juhatada ja Püha Vaimu väljendaja olla.

Kas Püha Vaim tõesti ei või tegutseda ühe juhataja või isiku kaudu, vaid ainult Täiskogu läbi, millest võtab osa palju vaimulikke?

Üleilmline Kirik on elav organisatsioon, missugune vahetpidamata tegutseb inimkonna sees inimeste valgustamiseks Kristuse õpetusega ja pühakirjas peituvate moraalsete reeglitega. Üleilmline Kirik koosneb paljudest osakondadest kõigis maailma osades ja paljudest sajandite poolt pühitsetud riitustest (kommetest). Iga päev nõuab igasuguste küsimuste lahendamist, missugused küsimused võivad lahendatud saada ainult Püha Vaimu otsekohese juhatuse all, kuna nendest küsimustest mõnikord ära ripub mitte ainult inimeste õndsus ja saatus, vaid ka Kiriku, Kristuse keha, saatus ja heakäekäik. Üleilmlist Täiskogu ei või aga nende küsimuste lahendamiseks iga kuu, ehk aasta kokkukutsuda. Tekkib küsimus kas Kirikut selle aja jooksul juhatatakse ilma Püha Vaimuta?

Seda aga ei või olla, sest et Kristus ütles: Tõe Vaimu, keda maailm ei või vastu võtta, sest ta ei näe teda mitte, ega tunne teda mitte; aga teie tunnete teda, sest tema jääb teie juure ja peab teie sees olema (Joh. 14; 17) ja siis veel: Ja vaata, mina olen igapäev teie juures maailma otsani (Matt. 28; 20). Järjelikult Püha Vaim on igapäev Kirikuga ja juhatab Kirikut kellegi kaudu. Ei või selle tõttu midagi imelist olla, kui Püha Vaim Kirikut juhatab kirikupea paavstiga kaudu.

Kuna Kristus-Jumal on oma Kiriku looja ja kuna tema Kiriku eesotsas seisab paavst, siis oleks, minu arvates, Jumala teotamine öelda ehk koguni arvata, et Püha Vaim ei annaks paavstile, kui ainsamale Kiriku juhatajale ja peale, Kiriku asjades — Jumala asjades — oma püha toetust ja nõuannet. Ja kas kahekümne sajandi jooksul Jumal ei ole siis küllaldaselt näidanud Kirikule paavstiga eesotsas oma head meelt?

Pühakirjas me leiame Jumala sõna, mis kõlab järgmiselt: Aga hoidke valeprohvetite eest, kes teie juure tulevad lammaste riideis, aga seestpidi on nemad kiskjad hundid. Nende viljast peate teie neid tundma (Matt. 7; 15—16). Selleks, et õigeid Kristuse õpilasi ja tema Kirikut ära tunda, on vaja otsustada vilja järele. „Hea puu ei või paha vilja kanda, ega paha puu head vilja kanda“ (Matt. 7; 18). Kahetuhande aasta jooksul vaatamata hirmsale võitlusele, mis Kirik läbi elama pidi, või õieti tänu sellele võitlusele, on Kirik nii tugevnenud ja kosunud, et tema on käesoleval ajal ainus keskpunkt ja varjupaik õnnetule inimkonnale.

Kui Teil kunagi oli võimalus tutvuneda Katoliku Kiriku statistiliste andmetega, siis Teie teate, kui suur ja jõukas ta on. Kui palju tema oma heategevate seltside, haigemajade, kloostrite ja teiste asutuste läbi hääd teeb. Paljud ja paljud inimesed elavad muretut elu ja on uhked, et nemad selle Kiriku liikmed. Ka rahvusvahelises elus on Katoliku Kiriku läbi korda läinud mõnikord rahvaid ära hoida sõdadest ja verevalamistest. Ainult hiljuti on inglise tööliste partei liider leidnud paremaks pöörata paavsti poole palvega välja astuda rahu säilitamiseks. Terve tsiviliseeritud maailm võib uhke olla selle töö peale, mis Katoliku Kirik inimkonna hea käekäiguks senini on teinud.

Olge kindlad, et kui ei oleks maailmas seda ainsat kokkujoodetud kõva distsipliiniga ning ühtlasi usuga oma jumalikusse päritolusse Kirikut, siis poleks ka mitte midagi üle jäänud õigest kristlusest ja inimesed oleksid ammu juba maha kistud kristlaste aluselt. Et see senini pole sündinud, seda peavad inimesed tänama Katoliku Kirikule ja selle kirikupeale—paavstile, kes Püha Vaimu toetusel nii palju jõudu on leidnud, et Kristuse poolt antud usku puhtalt alalhoida ja sellega mitte ei lasknud talitada nii, nagu seda tahtsid lihalikud ja kirglikud inimesed. Tõesti, ainult selle tõttu, et paavst Kristuse asetäitjana võis ja ongi valitsenud Katoliku Kiriku üle, Katoliku Kirik on nii tugev ja võib mängida seda osa, mida ta peab mängima, kui Kristuse Kirik.

Õigeusu Kirik võib seda tõendada: Oigeusu Kirik oli kord (enne lõhenemist 1054 a.) osa õigest Üleilmlisest Kristuse Kirikust. Niisugusena ta oli kutsutud Jumala poolt inimeste päästmiseks ja oli tugev ning kindel oma tegudes. Kui aga inimeste tahtmine hakkas mängima suuremat osa kui Kiriku looja—Jumala tahtmine ja Õigeusu Kirik läks lahku Üleilmlisest Kirikust, siis kadus Õigeusu Kirikust ka selle Püha Vaim, kes ütles:

„Ja mina ütlen sulle ka: Sina oled Peetrus ja seesinase kalju peale tahan mina ehitada oma Kiriku ja põrgu väravad ei pea seda mitte ära võitma (Matt. 16; 18).“ Enne lõhenemist oli 7 Üleilmlist Täiskogu, millede peal Õigeusu Kirik on ja võiski uhke olla. Peale lõhenemist (1054 a.) Õigeusu Kirikul pole enam olnud Üleilmlist Täiskogu. Aja jooksul on see osa Kristuse Kirikust enam ja enam lõhenenud paljudesse autokefaalsetesse Kirikutesse, missugused küll tegutsevad ja talitavad Õigeusu Kiriku nime all, aga kellede vahel pole märgata faktilist ühtlust. Iga niisugune autokefaalne (iseseiser) Kirik on olukorra sunnil muutunud rahvuslikuks Kirikuks ja elab iseseisvat elu. Nagu mina juba nentisin, pole nende vahel Üleilmliste Täiskogude ja üleüldise juhataja puudusel faktilist ühtlust. See on aga veel vähe. See patriark, ja nimelt, Konstantinoopoli oma, kes just igatses suurt osa mängida, ammu pidi leppima sellega, et teda ainult tiitli järgi veel üleilmliseks patriarkiks hüütakse. Missuguses seisukorras Konstantinoopoli patriark on, võib näha Õigeusu Kiriku piiskop Aleksise artiklist: 1918 aastal suri patriark Her-

mann V. Türklased ei lubanud teist patriarki valida ja patriarkaadi eesotsas seisis mitropoliit Nikolai Kesariast. 1922 a. 1925 aastani aga s. t. kolme aasta jooksul vahetasid neli patriarki. (Voskresnoje Cztienije nr. 3—28 a., lhk. 44).

Lausanne'i lepingu järgi 24. juulist 1923 a. oli patriarkile lubatud Konstantinoopolis olla, aga tema seisukord oli väga raske. Tema kari jäi väljaspool Türkimaad nii, nagu teisedki patriarkaadid, ja nemad ei või seega teda aidata moraalselt ega materjaalselt. Konstantinoopoli patriark on jäänud viie piiskopkonnaga Türgimaale ja täielikult vangiks sellesse riiki, sest et vaba sisse- ja väljasõit Türgimaalt on temale keelatud (Voskresnoje Cztienije nr. 3—28 a. lhk. 44). Missugune õudne pilt!

Olles juba kord Kiriku lõhenemise põhjuseks ja algatajaks, Konstantinoopoli patriark ka veel nüüd oma juba kärbitud võimu suurendamiseks näitab üles karuteeneid Õigeusu Kirikule sellega, et katsub oma jurisdiktsiooni alla võtta võõra patriarkaadi kogudusi ja piiskopkondi ilma kanoonilise õiguseta. Paljudel on vist veel meeles Vene Õigeusu Kiriku lõhenemine. Oma õiguste kaitseks leidis Vene Õigeusu Kiriku patriarkaat tarvilikuks saata Konstantinoopoli patriarkile vastava teadaande 10. juunist 1931 a. (Leedu Õigeusu Kiriku piiskopkonna häälekandja nr.2 (131 a.), milles Vene patriarkaat peaaegu avalikult konstateerib asjaolu, et Konst. patriark ebakanooniliselt talitades võttis oma jurisdiktsiooni alla mitropoliit Euloogiuse, kellele oli keelatud jumalateenistuste pidamine, seega ise kuulub keelu alla. Toon mõned väljavõtted: „Kõikide ajaloos tuntud vankumiste juures, siin on ikkagi harjutud Üleilmlise Patriarkaadi peale vaadata, kui õigeusu ja apostlite täiskogude kaanonite autoriteedilise hoidja peale. Sellele vaatamata on märgata mitropoliit Euloogiuse asjas täiesti vastupidist. Meie teame, et p. App. 16 reegli järgi, piiskop, tähelepanemata jättes määratud (seadusliku kirikliku ülemuse poolt) keeldu ja vastu võttes keelu all oleva kiriklase ühendusele, kuulub ise keelu alla, kui „ebakorra õpetaja"; et äratõugatu (keelatu) ühe autokefaalse kohaliku Kiriku kõrgema võimu poolt, ei või ühendusele võetud saada teise autokefaalse kohaliku Kiriku poolt (Soofia Kirikukogu, reegel I).

Selle tõttu teade mitropoliidi Euloogiuse ühes tema kiriklastega vastuvõtmise kohta Teie Pühaduse poolt Üleilmlise patriarkaadi ühendusele ja kanoonilise jurisdiktsiooni alla paneb meid kõiki imestama." Kui Õigeusu Kirik oleks tänini ühtluses Katoliku ja seega Üleilmlise Kirikuga, siis oleks Vene Õigeusu Kirik juba ammu oma nõudmiste täitmist saavutanud, sest et paavst — terve Kiriku peana, oleks oma otsuse langeda lasknud ehk vähemalt kokkukutsunud asja lahendamiseks Üleilmlise Täiskogu. Nüüd aga ei ole kellelgi võimalust korrale kutsuda uhkeks läinud ja kõrklevat Üleilmlist patriarkaati. Kas Kristus-Jumal tõesti tahtis näha oma Kirikut lõhendatud, ilma ühtluseta ja tsentralisatsioonita? „Tõe Vaim jääb teie juure ja peab teie sees olema (Joh. 14; 17)."

Kus on siis see tõe Vaim Õigeusu Kirikus? Kas Üleilmlise Patriarki juures, kes Kiriku lõhenemisele kaasa aitab ja seega kõige suurema kuriteo toime paneb, või Vene Õigeusu Kirikus, misugune Kirik Konstantinoopoli patriarki süüdistab ebakorrektsuses või isegi ebakanoonilises teguviisis? Võib olla Bulgaaria Õigeusu Kirik on selles mõttes õnnelikum?

Aga ka see Kirik, nagu loeme ajakirjast Voskresnoje Cztienije nr. 7, 28 a. lhk. 112, on 1872 a. saadik skismaatiliste eksimustega üle külvatud. Poola Õigeusu Kiriku loomise juures oli omal ajal ka jutt, et selle Kiriku iseseisvus on ebakanooniliselt saavutatud. Kelle käest ja kust õigeusu inimene võiks vastuse saada selle väga olulise ja ülitähtsa küsimuse peale, kui tuhande aasta jooksul pole kokku tulnud Üleilmline Täiskogu ja kui ei ole Õigeusu Kirikus üldist juhatajat ehk pead, kes sellele küsimusele vastuse anda võiks. Kristus ütles: „Vilja järgi tunnete neid ära". Neid häid vilju pole aga Õigeusu Kirikus mingi päras näha.

Või kas hea vili seisab ülestõusmise pühade lahutatud pühitsemises, või avaliku ja üldise pihtimise instituudi sisseseadmises ehk, võibolla selles, et tahetakse saavutada ühinemist teiste kristlikkude kirikutega kirikute ühinemise kongressidel, kus ei saadud ühtlust küsimuses, kas tunnistada Kristust inimesena ja Jumalana või ainult jumalisena, ning mille liikmete vahel pole veel selge, kas tunnistada seitset sakramenti, või mõned sakramendid üldse maha kustutada tähtsusetutena.

Väga hea teene oleks Õigeusu Kirik ülesnäidanud Katoliku Kirikule, kui viimane läheks või talitaks piiskop Stehvanuse näpunäidete järele ja ei tunnistaks enam paavsti oma Kiriku peana ja seega end laseks lõhkuda. Tõesti, kui võõras peaks olema Õigeusu Kiriku kõrgematele vaimulikkudele Üleilmlise Kiriku püha heakäekäik, kui nemad oma mittekristlikkude sihtide saavutamiseks miitte ainult ise ei soovi paavsti primaati ja tema eksimatust tunnistada, vaid veel hellitavad lootust, et ka Katoliku Kirik nende omapärastele ja maa- nakuulsatele jälgedele läheb.

Tahes õiglaselt talitada, pean tunnistama, et Õigeusu Kiriku kõrgemate vaimulikkude juhtide seas on mõned, kes taotlevad Õigeusu Kiriku ühinemist Katoliku Kirikuga, kui õige Kristuse Kirikuga. Nendel on aga väga raske Üleilmlise Kiriku rüppe tagasi tulla, kuna nemad ei ole kindlad selles, et nende kari, kes tuhande aasta jooksul oma vaimulikkude suust Katoliku Kiriku kohta ainult halba kuulis, nendele järgneb; nemad kardavad, et nemad üksi jäävad. Aga see asjaolu ei või moraalselt võetuna takistuseks olla tagasi pööramiseks Üleilmlise Kiriku rüppe ja mina tahaksin nendele öelda Õigeusu Kiriku kõrgema vaimuliku — Leedu Õigeusu Kiriku mitropoliidi Elewfeeriuse—sõnadega, mis sihitud Vene Õigeusu Õhtumaa kogudustele: Mitropoliit Euloogius lahkus pikkamööda Kiriku kõrgema võimu jurisdiktsiooni alt... arvan ainult kartusest, et kui tema jääb ühendusse mitropoliit Sergiusega ja täidab tema korraldusi, et temast lahkub terve kari ja tema jääb vähestega, kui mitte üksipäini. See armastus oma karja suhtes ei ole kristlik, mis elab Kristuse tões, vaid puht ilmlik, maapealne, täis inimlikku hirmu (Leedu Õigeusu

piiskopkonna häälekandja nr. 2, 31 a. lhk. 18). Sealsamas Elewfeerius ütleb: Tema (Euloogiuse) järgi on läinud vaimulikud ja peaaegu kõik Kiriku liikmed, kes oma enamuses vähe arusaanud täideviidud suurte Kiriku sündmuste loomusest. Ärgu petku end need keelu all seisvad vaimulikud, kes otsustades suhtuda nende peale pandud keelule, kui tühisele teole, otsiksid endale varju selles, et seisavad Konstantinoopoli patriarki jurisdiktsiooni all. See on enesepetmine, ekslik enese rahuldamine (sealsamas lhk. 24).

Seda kõike võib öelda Kirikute suure lõhenemise kohta, mis toime pandud 1054 a.

Väga ja väga süüdi on need, kes ilmalikkude, maapealsete ja inimlikkude põhjuste pärast on lõhenenud Üleilmlisest Katoliku Kirikust, kaasa tõmmates enese järele eksitusse oma karja, kes oma enamuses vähe on aru saanud läbiviidud suurte Kiriku sündmuste loomusest.

Ärgu petku end need, kes omale on otsinud varju selles, et nemad on läinud Konstantinoopoli patriarki—lõhenemise algataja—jälgedele; see on enesepetmine, ekslik enese rahuldamine.

Ja, väga õieti väljendas end mitropoliit Elevfeerius, kes ütles:

„Meie Issand Jeesus Kristus, armastus ja tõde ise, oma Kirikut kaitstes sisemisest tülist ja hoolt kandes rahu eest tema sees, mille abil saavutatakse päästmist, käseb välja tõugata Kirikust seda selle liiget, kes patustanud oma venna vastu ja kes ei taha meelt parandades temaga ära leppida (Matt. XVIII, 15—17). Mis ta ütleb aga nende kohta, küsib m. Elevfeerius, kes meelt parandamata peab viha Tema (Jumala) poolt määratud Kiriku võimu vastu, kes ära lõhub üksmeelt ja kes mitte ainult üksipäini, vaid kaasa tõmmanud on eksimusse teisi ja iseäranis „väikseid vendi", kes ilma vale arvamiseta ei või endale vastust anda, kus on tõde ja kus patt (lhk. 24).

Kiriku suure lõhenemise tagajärjed, kui Jumala nuhtlus, lasuvad lõhutud, tüliga õnnetu Õigeusu Kiriku peal tänini.

Ainult seda rasket pattu ära parandades, tagasi tulles Üleilmlise Kiriku rüppe ja alandades enda uhkust, Õigeusu Kirik saab jälle tugevaks ning muretseb endale apostli Peetruse ja tema järeltulijate—paavstide—kaudu Jeesuselt Kristuselt — meie Jssandalt—jõudu edaspidiseks viljarikkaks tööks inimkonna heakäekäiguks ja pääsmiseks antikristuse võimust. Selles on tõde.

Observator.

Külaskäik Aleksandria patriarki, kopti kiriku ülemkarjase juurde.

Prantsuse naiskirjanik Henriette Celaire elas mitu aastat Abesiinias. Kairos peatudes tegi ta kopti kiriku juhile külaskäigu, mida ta järgmiselt kirjeldab:

Kopti Aleksandria patriark elab Kairos. Abessiinlased nimetavad teda oma paavstiks, on ta ju see, kes ametisse paneb ja pühitseb Abessiinia kristliku kiriku „Abouna" see on: isad.

Kuna ma kaua aega Abessiinias elanud olen ja ajuti Kairos peatun, palusin temalt audientsi, mida ma ka sain. Üks noor egiptlane, patriarki õepoeg, saatis mind ja oli mulle tõlgiks.

Patriarki palee seisab kesk Kairo päriselanikkude linnaosa. Sõna, „palee" on õieti liig tore. Ülepea — midagi ei tõmbaks temale tähelepanu, kui mitte ei seisaks palee õues püha Markuse kirik. See tähendab koptidele sama, mis Peetri kirik Roomas katoliiklastele.

Astume paleesse, millel on väga kodanlik väljanägemine. Lihtsalt sisseseatud vastuvõtukambris ootavad parajasti mõned preestrid tema „Õndsust". Nii kutsutakse nimelt patriarki. Ei kesta kaua, ja patriark ilmub. Ta kannab pikka, musta, lihtsat preestritalaari. Ta on suur ja kõhn. Ta nägu, mida voolinud on mõtlemine ja palve, on askeedi nägu. Lloyd George, kes teda kord aastate eest nägi, ütles ükskord: „Aleksandria patriark on püha."

Kui ütlesin, et tulen Addis Abebast, selgis patriarki nägu kohe. „Ah, Abessiinia," ütles ta naeratades, „ma olin kord sääl. Üle ühe kuu olin ma Addis Abebas. Tollal panin ametisse praeguse Abouna. Minu ärareisul kinkis mulle neegus (Abessiinia valitseja) selle ilusa teenistusrõivastuse ja selle toreda tiaara." Patriark viis mu ühe klaaskapi juurde, milles leidusid mõlemad pühad esemed. Missa rõivad olid üleni kaetud kuld-tikandustega. Samuti tiaara teemantidega.

Neid küllalt imetelenud, hakkasin ma küsitlema: „Abessiinia Abouna ei ole abessiinlane?" küsisin esmalt.

„Ei, see pole pruugiks, abessiinlast selle ametiga varustada."

Selleks võetakse ikka egiptlane."

„Öeldakse," küsisin edasi, „ta ei tohtivat kuni oma surmani Addis Abebat hüljata?"

„Kes ütles seda Teile?" lausus patriark. „Jah, ennem oli see nii. Kuid ainult materjaalseil põhjuseil. Tollal oli reisimine raske ja ühendused halvad. Kuid iseenesest on Abouna vaba ja võib reisida, millal ja kuhu ta tahab. Oma Abessiinia Abounaks nimetamisest saadik oli ta juba mõned korrad Egiptuses."

Ma tean, et abessiinia ja egiptuse kristlased viiendast sajandist saadik kopti Kiriku kujundavad. Millised erinevused on nüüd kopti ja rooma kiriku vahel? Ma istusin kopti kiriku ülemkarjase vastas — ja mul oli nii ülim võimalus, end õpetada lasta.

Minu küsimusele vastas patriark: „Katoliiklaste ja meie vahel on vaid hoopis tähtsusetud erinevused."

„Koptid ei tunnusta aga Rooma paavsti autoriteeti?" küsisin edasi. Patriark tegi elava käeliigutuse ja ütles: „Meie austame paavsti kui katoliiklaste pääd. Näeme temas kogu kristliku maailma ülimat kiriklikku aukandjat. On ta ju püha Peetruse järglane. Oleks mul juhus, kord Rooma tulla, siis oleks mu esimene käik Vatikani, teda austama, keda teie Pühaks Isaks kutsute."

Sellal astus teener sisse ja tõi kohvi, paksu

kui šokolaadi. „See on eht Abessiinia mokka," kiitis patriark. Kui me korraks maitsenud olime, rääkis ta edasi: „Ristiusk toodi Egiptusse ja Abessiiniasse püha apostel Markuselt. Seepärast on neeguse õuemärgis veel täna kaks lõvi. Oma pöördumise eel olid abessiinlased juudiusku. Veel tänapäev peavad nad kõrgeks paljuid vana testamendi määrusi. Maal peavad talupojad veel tänapäev sabati. Kõik abessiinlased lõigatakse ümber. Kõigile ristiusku abessiinlastele on keelatud sealiha söömine."

Kaua oleksime sel kombel rääkida võinud abessiinia rahva juudi pruukidest. Kuid patriark juhtis juttu jälle abessiinia kopti usundi kristlikule põhisisule.

„Meie usund on seesama mis teiegi katoliku usk."

„Aga teie olete monofüsiidid," viskasin ma sekka.

„Need on teoloogilised peensused," möönis patriark. „Teie ütlete: Kristusel on inimlik ja jumalik loomus. Meie ütleme: Kristusel on vaid üks loomus. Ta oli täiusline inimene ja täiusline Jumal. Need mõlemad loomused olid nii lahutamatult seotud teineteisega, et nad ainult uhe loomuse kujundasid. Aga neist dogmaatilisist erinevusist hoolimata on meie liturgia seesama, mis teie oma. Meil on seitse sakramenti ja meie usume, et pärast pühitsemist leib ja vein Lunastaja ihuks ja vereks muutuvad. Igatahes — kinnitamissakramenti jagame ühes ristimisega. Pühast Vaimust ütleme, et ta väljub vaid Isast, mitte aga ka Pojast. Kuni 15. sajandini oli ristiusk abessiinlaste ainus usund. Muhamedi usku vallutajate survel astusid paljud üle — islami. Tolleaegsel Abessiinia keisril õnnestus põgeneda. Ta pöördus Rooma paavsti poole. See palus portugaallasi, keisrile appi tulla. Portugaallastel õnnestus tõesti, muhameedlaste valitsusele lõppu teha ja keisri ta riiki tagasi saata. Nii tänavad abessiinlased oma vabadust ja kristliku usu säilimist omal maal paavstile ja portugaallastele. Praegu on kaks kolmandikku kristlasi. Ristiusk on riigiusk. Veel tänapäev ei või muhameedlane pääseda ühessegi kõrgemasse riigiametisse Addis Abeba riigivalitsuses."

Mu külaskäik oli kauemini väldanud, kui ma kavatsesin. Tõusin. Patriark andis mulle märku, oodata ja läks kõrval-kambri. Tagasi tulles hoidis ta käes kopti roosipärga. Pärjal oli 33 pärlit — vastavalt Issanda kolmekümne kolmele eluaastale.

„Iga pärli juures palvetatakse üks „Küürieleison," ütles patriark mulle jumalagajättes.

Abessiinia ristiusk.

Ajakirjas „Berliner Kirchenblatt" avaldab dr. Hermann Trefzgr huvitava käsitelu, millise siin toome lühendatult.

Abessiinias on esindatud mitmekesised usundid. Kopti kiriku alla kuulub peagu viis miljonit või 43,5% Abessiinia rahvastikku. Kopti kirik on riigikirik. Jääk jaguneb — järjestatud arvulise koostise ja tähtsuse järele— islamile, animistlikule paganausule ja juudiusule.

Riigikirik on kopti kirik neeguse riigis. Sellega on tema osa kindlaksmääratud: altar on trooni toeks, patriarhi rist annab kuninga valitsuskepile pühitsuse. Vaimulik seisus on eeskätt riigi teenijaks, siis alles kiriku oma. Preesterkonna ameti vajadused sõltuvad valitseja vajadusist. Kuulutab kuningas kellegi oma eelkäijaist pühaks, annab ta seaduse, mis puutub kiriklikesse aladesse, siis peab patriarh sellist kanonisatsiooni või sellist dekreeti väärikalt hindama; sest oma ameti ja eluga on ta kuninga kätes ja kõik õigus — ka kiriku oma — väljub kuningast.

Säält tuleb aga ka mõõduandev otsustamine moraali üle. Selle tõttu on ka veel praegugi kõlbliselt lubatud mitmenaisepidamine ja orjus, mis on kõrgemate kihtide puutumatuks eesõiguseks, samuti konkubinaat ja abielulahutamine. Lahutamatuna kehtib ainult veel sakramentaalne abielu, mis aga nüüd veel esineb harva. Kristlik ülekohtukstunnistamine piirdub n. n. kapitaalpattudega: mõrv, abielurikkumine, paastumiskäsust üleastumine ja salajane vargus; paganliku arusaamise järele, mis mitte nii väga ei vaata kurjale eneses, vaid palju enam paneb rõhku mingile välisele kvaliteedile, näiteks julgusele, ei arvata röövimist (sellega kaasaskäivate hädaohtude pärast) mitte patuks. Nende raskete pattude jaoks annab preester eriti absolutsiooni. Muidu palub iga usklik n. ö. iga päev pattudest vabastamist. Nii tihti, kui ta nimelt kohtab oma „hingeisa", hüüab ta talle — otsekui tervituseks— „Vabastage mind!", millele preester vastab ristimärgiga ja sõnadega: „Ole vabastatud!"

Paastu loetakse usulise elu tuumaks. Ta kestab ümmarguselt 200 päeva aastas ja ta lubab päevas ainult ühekordset toiduvõtmist. Teatud aegadel, nimelt Suure Nädala viimaseil päevil, loobuvad paljud täiesti söögist ja joogist.

Usulise elu väline täitmine tõrjub peagu täiesti välja sisemise kasvatuse ja pühitsuse. Ilmikut hinnatakse tema paastumise hulga, retsiteeritud Taaveti laulude ja teiste palvete arvu ning muude välispidisuste järele, preestrit liturgiliste talituste täpsuse järele, munka vastavalt tema ihupiinamisile. Kõikide nende kõrgete usuliste harjutuste algupärane mõte saab vaevalt veel tuntavaks.

Erihariharidust ilmavaimulikule ei anta. Ta on enamasti ka ise jälle preestripoeg, õpib juba noorpõlvest saadik kultuse keelt, geetsi surnud semiidi keelt ja kristlikke talitusi ning ta abiellub veel enne preestrikspühitsemist, missugune talle antakse piiskopi poolt palve ja kätepealepanemisega. Harilikult võtab ta jälle preestri tütre. Nii on ilmavaimulikkude seisus teravalt eraldatud teistest seisustest —sarneldes Vana Testamendi leevitite omale. Küll on aga pühitsetul alati võimalus tagasi astuda oma ametist. Alamaid pühitsusi tunneb Abessiinia kirik ainult veel rituaali järele; kõik nende talitused sooritab diaakon, keda juba enne 15-dat eluaastat oma kohustuste jaoks välja valitakse.

Suure austamise osaliseks saavad rahva pool

vallalised mungad. Nad on noorsoo kasvatajad ja suurte pühamuste eest hoolitsejad. Just vastuoksa õhtumaisele munklusele ei ole kopti ordumehel kindlat paigalasumist ega ühist elu. Tal on täieline liikumisvabadus — väljaarvatud kohustus osa võtta vajaliste asjade õiendamisest seespool kloostrit ja jumalateenistusist, eriti just öisest kooripalvest; ülematel on isegi oma maja ja oma söögituba kloostri läheduses. Orduõdedeks võetakse vastu ainult naisterahvaid küpsemas elueas.

Kuigi leidub sakramentide vastuvõtmisel ja jumalateenistuses kõikjal olulisi vorme, siiski ilmneb siin teisest küljest ka palju võõrast pruuklust. Nii eelneb poeglaste ristimisele, mida antakse 40-dal päeval pärast sündi, ümberlõikamine 8-dal päeval; tütarlaste ristimist toimetatakse 80 dal päeval. Kinnitamine, mida toimetatakse ilma kriisamita kohe pärast ristimist, ei kehti iseseisva sakramendina. Püha ihu ja püha verd ei hoita alal. Viimane salvimine on peagu praktikast kadunud. Israeliidi kultust tuletavad meele ka üksikasjad kirikuehituses ja jumalateenistusel. Nii on kirik mosailise eeskuju järele jagatud eelõueks (lauljatele), pühamuks (jumalateenistusest osavõtjaile) ja kõigepühamaks (teenivaile preestreile). Ka jumalateenistus tunneb kolmikjaotust: laul, intsensatsioon (viiruki suitsetamine) ja missa. Laulu algatab rahvas, koor jatkab trummi ja kandle saatel ning lõpp toimub lauljate tantsuga. Intsensatsiooni toimetab preester, paludes Taaveti laule ja käies kolm korda ümber altari. Pühapäevadel ja pühadel liitub selle tseremooniaga püha missa, mis — kuigi teises järjekorras — sisaldab meie missa olulisi osi: Ohverdamine, intsensatsioon, epistel, evangeelium, prefatsioon, kaanon, püha ühendus. Nüüd tõmmatakse tagasi eesriie, mis senini varjas preestrit kõigepühamas rahva pilkude eest, ning diaakon kutsub usklikke astuda Issanda lauale. Kuna missa pikkade tseremooniate tõttu kestab umbes kolm tundi, siis arvavad mõned, et piisab kiriku välismüüri suudlemisest — nende hää tahtmise tunnuseks.

Preestrite, lauljate ja rahva kultuseosaduses aga avaldub rohkem algupärasena kui õhtumaises kirikus ürgkristlik mõte koinooniast, osadusteadvusest usklikkude vahel, kes kaasateostavad altari püha saladust.

Dogmaatiliselt on kopti kirik oluliselt jäänud seisma idakirikute usuteadusliku arengu juure VI. sajandil. Ta ei eita mitte ainult Kristuse kaksikloomust Jumala ja inimesena, milles ta andub monofüsitismile, vaid ka Püha Vaimu väljumist Isast, ja Pojast, iga inimhinge otsest loomist Jumala poolt (lapse hingele vaadatakse tradutsianismi mõttes kui vanemate hinge osale), õige hinge otsest eenmist taevasse (ta laseb taevamääratud hinge kuni viimse kohtupäevani viibida „Aabrahami süles") j. m. Püha Kirja raamatute hulka loeb ta pääle Katoliku Kiriku kanooniliste raamatute veel teisi, nagu Henoki raamatut, Pastor Hermase raamatu jne.

Eriti austatud pühakud on pääle õndsaima Neitsi Maarja, kelle pilt Jeesuslapsega ei tohi puududa üheski usklikus majas, veel pääinglid Miikael, Gabriel ja Raafael, apostelvürstid Peetrus ja Paulus, evangelistid, püha Georg ja püha Johannes Kuldsuu.

Nii leidub Abessiinia kirikus ürgkristlikku usuvara, kuid see on segatud ja tihti kaetud mitmete mosailiste ja tihti isegi paganlikkude usuliste kujutluste ja pruukidega: ümberlõikamine ristimise kõrval, hingamispäeva pühitsemine pühapäeva kõrval, juudi puhtuseseadus, jumalateenistuslikud harjumused ja eeskirjad templiehituseks. Paganlus aga on heitnud oma varju kristlikule kirikule, mis moonutab ja tumestab kristlikku eluviisi oma hirmsa ebausuga, mis avaldub madude austamises, ohvrites saatanale, ebakristlikus deemonite kartuses, ennustamises lindude lennu ja laulu järele jne. Kuivõrt aga islam, nimelt just kõlblikes vaateis, on mõjutanud selle maa kristlust, seda võib rohkem tajuda tõmmates paralleele moraalsete olukordadega kui eksaktse uurimisega.

Maailmaühing Rahvusvahelise Sõpruse Edendamiseks kiriku kaudu.

Käesoleva aasta augustil tuli Chamby ob Montreux's kokku Maailmaühing Rahvusvahelise Sõpruse Edendamiseks Kiriku kaudu. Kolmekümnelt maaltoli kogunenud üle saja delegaadi Euroopast, Ameerikast ja Jaapanist. Õigeusu kiriku esindajaid võis näha anglikaanlaste kõrval, reformeeritud vaimulikke luterlaste kõrval, metodiste baptistide, vabakirikute esindajaid riigikirikute esindajate kõrval.

Kuigi juba sellise kirju kristlikkude usundite segu olemasolu valusalt puudutab igat tõelist kristlast, siiski on see teiseltpoolt tervitatav, et siia ühisele koosolekule kogunes nii paljude rahvuste ja usundite esindajaid. Pääle selle püüti ühiste jumalateenistuste kaudu süvendada ühtekuuluvuse tunnet kõige rahvusliku ja kirikliku mitmekesiduse pääle vaatamata. Ühised laulud kõlasid mitmesugustes keeltes ja lõpuks palvetati ühiselt Meie Isa.

Käsiteldud küsimuste juures avaldus ometi sisemine pinge, eriti pinge luterluse ja reformeeritud vaadete vahel. Ähvardab luterluses kvietism, mis maailma jätab tema saatuse hoolde, nii esineb siin aktivism, „mis tegevuse ja resolutsioonidega usub võita deemonlikke vastolusid."

Arutati küsimusi kirikute suhtumisest poliitikasse ja vähemusrahvuste probleemidesse, misjuures nenditi Rahvasteliidu võimetust just viimases küsimuses. Maailmaliit nõudis, et üksikud sektsioonid oma maadel astuksid välja rassiliste, keeleliste ja usuliste vähemuste kaitseks.

Itaalia-Abessiinia konflikti suhtes võeti vastu resolutsioon, milline anti üle samal ajal Pariisis peetavale Kolme Riigi Konverentsile. Sõda kahe kristliku rahva vahel, kes mõlemad on Rahvasteliidu liikmed ja allakirjutajad Kellogi paktile, oleks katastroof: „iga rahvas, kes murrab oma antud sõna tarvitada ainult rahulisi abinõusid rahvusva-

heliste tülide likvideerimiseks, seisab süüdimõistetuna mitte ainult inimsoo süüme läbi vaid ka Jeesuse Kristuse vaimu ja tema käskude läbi."

Huvitav oli suhtumine kaitseväeteenistusest keeldumise probleemisse usulisil põhjusil. Lahendusena soovitatakse tsiviilteenistuse sisseseadmist kaitseväeteenistuse asemel. „Maailmaliit ei ole sugugi usulise antimilitarismi pinnal; aga ta astub välja tsiviilteenistuse eest usuliste kaitseväeteenistusest keeldujate kasuks."

Rahvusvaheliste konverentside kõrval toimuvad ka regionaalkonverentsid, kus käsiteldi osaprobleeme üksikute maade vahel. Selline regionaalkonverents toimus septembri alul ka Tallinnas. Niipalju kui on kuulda, arutati siin kirikute suhtumist enamlusse. Muidugi on enamlus tänapäev rahvusvaheline probleem, aga võib ütelda, et tal siin on veel eriline regionaalne tähtsus.

Ühinemisliikumisest.

Idamaa kirikuvürstid kardinalidena.

Hiljuti läbistas suurt osa ajakirjandust teade, et 6 ühinenud hommikumaa patriarhi kutsutakse konklaavi, et nii idakiriku piiskoppidele võimaldada osavõttu paavstivalimisest. Teade äratas palju tähelepanu, kuid teda ei kinnitatud Vatikani ringkonnist. Hommikumaa piiskoppide osavõtt paavstivalimisest ei oleks aga sugugi, millele juhib tähelepanu Berliini „Germania" 23. VI. 35, ka uuemas kirikuloos selles suhtes mitte just novum, kuna mitmel juhul on järgnenud orientaalsete kirikuvürstide nimetamine kardinalideks, millega teatavasti on seotud õigus ja kohus osa võtta paavstivalimisest. Nii Kiievi mitropoliit Isidor kui ka õpetatud greeklane Bessaarion olid kardinalid Roomas: viimasel oli isegi paavstikandidaadina väljavaateid. Mineval sajandil oli 3 kardinali ühinenud hommikumaa kirikust: Pius IX. nimetas Lwowi greeka-katoliku mitropoliidi pääpiiskop Lewitzki kardinaliks; tema järglane Leo XIII. nimetas esiteks armeenia-katoliku patriarhi Antonius Hassuni ja pärast Lwowi greeka-katoliku mitropoliidi Silvester Sembratoviczi. Kui paavsti-valimisest osa võtaksid 6 ühinenud hommikumaa patriarhi, keda alulmainitud teates nimetati, siis tuleks see ainult võrdlemisi väikese ühinenute arvu kohta: nimelt oleksid esindatud 165 000 greeka melkiiti, 420 0 0 maroniiti, 60 000 süürlast, 135 000 armeenlast, 100 000 kaldealast ja 45 000 kopti Egiptuses. Ühinenute üldarv Katoliku Kirikus ületab aga juba 8 miljoni; hommikumaal valitsevaile patriarhidele allub järelikult ainult kaheksandik üldarvust. Arvuliselt kõige tugevamad on bütsantiini riitusega ukrainlased 5 miljoni hingega ja rumeenlased 1,5 miljoni hingega. Mõlema suure usklike kogu eesotsas seisab mitropoliit, ukrainlaste jaoks Lwowis ja rumeenlaste jaoks Alba Juulias. Seni on juba 2 mitropoliiti Lwowist ülendatud kardinalideks; see praktika võimaldaks ka edaspidi idakiriku kirikuvürstide osavõttu paavstivalimisest.

25000 isikut pöördus tagasi Ühiskiriku idariitusega.

Nagu teatab „Osservatore Romano" 11. VII. 35, tuli 1934 a. tagasi Üldkiriku 25000 idariituslast. Neist on 10000 süüria jakobiidid Malabari rannikul. Need tagasipöördujad on astunud oma sammu tänu kahele endisele skismaatilisele jakobiidi piiskopile, Mar Ivaniosele ja Mar Theophilosele. Slaavi skismaatilisist idakirikuist on astunud tagasi Katoliku Kiriku 9125 isikut: siia lisandub veel 2279 malabarlast, kes ei ole jakobiitliku päritoluga, 2147 kopti, 350 süürlast, 523 melkiiti ja 400 etiooplast. „Osservatore" nimetab neid tulemusi väga lohutavaks, ta rõhutab aga, et 200 miljoni dissidendi tagasitulek Kirikusse on kaasaja katolitsismi raskemaid probleeme.

Külaline Prantsusmaalt.

Prantsusmaalt saabus külla dominikaanipaater Dumont Lille'ist, vene väljaannete „Istina" toimetaja, kes ühtlasi on ka idariitusega preestrite seminari rektor. Ta püüab nii Soomes kui ka Eestis tutvuda õigeusu kloostrite eluga. Ta on veetnud mõned nädalad Vaalamo kloostris ja ta tahab tundma õppida Petseri kloostrit.

Valimised greeka—ühinenud mitropoliiditoolile Blaj's

toimusid eripõhikirja alusel, mis kujutab privileegiumi greeka-katoliku kleerusele. Praegune valimise vorm on lubatud Idakiriku Kongregatsiooni poolt 11. 3. 35. Senise 263 hääle asemel on nüüd ettenähtud 100 valimishäält, mida pärastiste valimiste juures vähendatavat veel viiekümnele. 60 % valijamehi peab olema Blaj pääpiiskopkonnast endast, 10 % igast üksikust suffragaanpiiskopkonnast (kokku 40 %). Kuna vanasti kleerus valis ise oma valimisasemikud, siis on valimisõigus nüüd piiratud teatud kiriklikkude ametite pidajaiga: doomhärrad, piiskopliku kantselei direktor, pääpiiskopkonna dehandid ja dekanaadinotarid, preestriseminari direktor, ning piiratud arv samu aukandjaid suffragaanpiiskopkonnist. Piiskopel valimisõigust pole. Valimine ise toimub konklaavipäraselt — suletud katedralkirikus, mida valimise lõpuni ei tohi avada.

Ilus näide vendlusest.

Algeria pääpiiskopi, Mgr. Leynaud' ootas ta tagasitulekul Prantsusmaalt liigutav kingitus Algeria Suurelt Rabilt. Üks kiri sellelt ootas teda, milline sisaldas 700 franki, kogutud säälsete juutide poolt protestina kuritahtliku siiütamise vastu, mille ohvriks langes katoliku kirik Foukas. Mgr. Leynaud vaimustatult tänas Suurt Rabbi kingituse eest, mis kasutatakse kiriku uuesti ehitamiseks. Ta kirjutab kui väga „katoliiklased hindavad seda suurmeelsuse avaldust oma Jisraeli vendade poolt."

Maailmasõja lõpust saadik on ehitatud Algerias üle saja kiriku. Kõrve lõunapoolses osas on rida uusi kirikuid ehitusel.

Paavsti primaat tõestatud jakobiidi dokumentide najal.

Nagu teatab „Osservatore Romano" 2. VIII. 35, ilmus hiljuti Alweye (Indias) Pühima Südame liiga õhutusel Alweye seminari üliõpilase Toomas Inhikalodili suurimus „Paavstlik primaat jakobiidi dokumentide alusel", mis äratas suurt tähelepanu usuteaduslikes ringes". Autor, kes hästi tunneb jakobiidi liturgiat ja ajalugu, astus alles lühikese aja e est tagasi Katoliku Kiriku. Oma kirjutises toob ta teiste jakobiidi ajaloolaste seas esijoones väljavõtteid Gregor Bar Hebraensi töödest, kes tõestab, et püha Peetrus, pühitsenue ühe piiskopi Antiookias, asus Rooma ja siin 25 aastat valitses Kirikut. Jakobiidi kaanonite seast, milliseid nimetab Inhikalodil, väärib erilist tähelepanu järgmine: „Saab olema neli patriarhi vastavalt neljale maailmakaarele; nende patriarhide ülemaks saab olema Rooma patriarh."

Gregoriaani kalendri maksmapanecku pärast Kreekamaal

on tekkinud päris lõhe greekamaa õigeusus. 3 rahvuskiriku piiskopid tahavad tingimata pidada Juliaani kalendritja nad otsustasid kujundada endale erisinod. Pääle selle pühitsesid nad 7 piiskoppi. Kiriklik kohus otsustas nende tagandamise, mida aga siiski veel pole läbi viidud. Ülemaailmlik patriarh Photius II. mõistis hukka opositsiooni hoiangu ja lubas oma moraalset tuge ametlikule riigikirikule.

Idaharu piiskop ostis protestantidelt misjonihaigla.

Kõrgestipühitsetud isa Mar Ivanios, Trivandrumi pääpiiskop, ostis Nellikkakuzhi's Neyattinkara's, 1900 ruupia eest senise Travancore'i protestantliku misjonihaigla (The Protestant South Travancore Medical Mission Hospidal). Ülempiiskop loodab seda suurt võlga tasuda summadega, mis loodetavasti annetatakse isikute poolt, kes tunnevad huvi katoliikliku raviravimismisjoni vastu.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1935.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Jlmub igal teisel kuul.

Nr. 6. **1. Detsembril 1935. a.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva t. 2.

Ilmub „Kiriku Elu“ lisana.
Hind: Üksiknumber 5 senti.

Ühinemistöö tõeline meelsus.

Kristlikkude kirikute lahusolek kujutab enesest suure probleemi. Me leiame endid nii paljude usulahkude ees, kes kõik väidavad, nad olla pärit Kristusest. Ühed nimetavad endid kirikuiks, teised vennastusiks — nad on üksteisele suletud, mis on tõde ühtedele, ei kõlba teistele. Selline seisukord on ebanormaalne. Kristus ei asutanud mitu kirikut, vaid ainult ühe: sellele tema mõttele vastavalt tegutsesid esimesed kirikukogud, esimeste sajandite kirikuisad on kirjutanud, et neid veendi leida Kristust ainult ühes jagamata Kirikus, ning kõik, mis oli lahus sellest ühtlusest, oli hirmus nende silmis. Mis oli hirmus tollal, peab olema hirmus nüüdki, ning kui näeme kristluse praegust seisukorda, siis igaüks meie seast peab küsima endalt, miks kristlased pole ühendatud ühes usus, ühes kõlblises praktikas, ühes, vaid ühes vendluses. See on suur probleem, ning sellest ei või kõrvale puigelda. Nood, kellele praegune seisukord ei kujuta mingit probleemi, kes võtavad teda normaalsena, on pimedad, kes ei taipa usku, mida nad tunnistavad, või nad on imelikus eksiarvamises, mõteldes, et kõik usud (selline väljendus on rumal), on võrdselt õiged. Mõned ütlevad: Mina olen õigeusuline, kuna olen greeklane või venelane, too on katoliiklane, sellepärast, et ta on poolakas; ning need teised on luterlased, kuna nad on sakslased, ning nad nõustuvad sellega, et on olemas kirikuid, milliste man on määravaks teguriks rahvas. Aga selline oli judaistlik viis, millise just kristlus on põhjalikult väljajuurinud. Need on raskes eksituses, ning me p e a k s i m e tegema kõik mis võimalik, et neid sellest päästa, et neile teha tuntavaks selgelt ja siiralt kõike, mis on sallimatu, ainult kristlikult vaate kohalt, vastavalt nende oludele.

Sellepärast töötamine taasühinemise hääks pole mitte nagu mõni muu uus aktsioon, midagi mis sarnleks intriigile või täiesti uuele ja kasutule töö-le, töölised taasühinemise hääks pole mitte nagu mõned tülitekitajad, kes tükivad segama asjade kaasaegset stabiilset seisukorda, vaid nagu arstid, kes panevad oma sõrme haiguse juurde üteldes: siin on korratus teie tervises, mille all te kannatate, siin te pole terve, ning siin kohal peab teile tehtama lõikus. Tehke läbi operatsioon, teie ei või teisiti oma elu jatkata.

Meie peame lahkuma sellest olukorrast: selleks peab esitama teda siiralt ja selgelt — et kõik taipaksid, kui hädaohtlik ja ebanormaalne on see olukord. Peamiseks takistuseks ja hädaohuks on praegu tõesti masside teadmatus ja nende puudulik arusaamine küsimusest: on palju neid, kes naeravad nende üle, kes töötamas sel alal, kes mõtlevad, et kõik peab jääma nõnda nagu ta on. Ei — me peame muutuma.

Kas see on võimalik? ning kuidas? Meile on selge, on ainult üks võimalik tee, üks kasutatav abinõu: taaspüstitada seda kirikuühendust nagu Jumal tahab, alludes tema pühimale tahtele, s. t.: meelestada, et ühendus on eranditult usuline, ning et teda võib saavutada selles küsimuses mitte kompromissidega ega lepingutega, ei poliitilisist ega ainelisist lähtekohist väljudes, vaid ainult usulise töö kaudu.

Usuline ühtlus: see on meie siht. Me ei nõua ühtlust kõiges, mis pole mitte puhtusuline, nagu rahvuslikud kombed, riitused, keel, kirikuõigus, distsipliin. Ei — kõiges selles on vabadus. Peame ühinema puhtusulisel pinnal. Aga mis see on? Mida tähendab usuline vaim?

Ma küsin Teilt! Kas see on tõeline usuline, vaim otsida teise juurest ainult neid punkte, m i s l a h u t a v a d, endale hüpnoseerida tülisid alalõpmata, moonutada tõike, oletada teiste juures võltse ja pahu kavatsusi, jääda pimedaks hää vastu ja takistada seda, mis on hää, ütelda et ei uurita fakte ega tõde, vaid iseenda tundmusi oma isiklikku maitset? Kristus on jätnud meile ainult ühe käsu meie usu aluseks: armastada Jumalat ja oma ligimist kui iseennast. „See saab maailmale tunnuseks,“ ütles ta, „et te minu jüngrid olete.“

See saab olema suurem sallivus, suurem usulisus hoolikalt uurida kõike seda, mis on ühine meie lahutatud vendadega, rõhutada ühtiva usu tunnuseid, ning viimaste hulk on arvukas, nad moodustavad peagu terviku.

Meie palvetame, ning teie palvetate samuti. Teie palute sama Jumalat, sama Kristust, te pa-

lute sama Õndsaima Neitsi Maarja poole, teil on samad pühad. Kas teile, katoliiklasile, ütleb süüme ülestõusmispühade pühitsemisel, mis toimub samuti teie õigeusuliste vendade juures, et teie tunnete sama usku Ülestõusnud Kristusesse?

Kas teie, kes te austate Czenstochova või Lourdes'i püha Neitsit, kas te taipate, et Meie Püha Ema Kaasanist on seesama m e i e Neitsi, kes armastab ühtlaselt kõiki oma lapsi? Tunda seda ning elada selles usu ühenduses peagu terviklikult ühtelangevusele vastavalt, see on tõeline usuline pind, millisele võime laskuda, ning me peame süüvima sellesse olukorda.

Paar aastat tagasi oli kellegil piiskopliku kiriku vaimulikul, pärastisel konvertiidil Spencer Jones'il idee oma ajakirjas „The Lamp" soovitada kõigile kristlasile palveoktaavi pidamist 18. jaanuarist 27. jaanuarini, et Jumalat paluda kirikute ühinemise eest. Selle idee võttis esiteks vastu Bostoni kardinal William O'Connel ning viimati võeti ta täiesti vastu ka paavst Benediktus XV poolt. Sel sõja ajal, ning samuti möödunud aastal võttis ühes katoliiklastega neist pidulikest palveist Lyonis osa ka metropoliit Euloogius.

Neid palveid tehakse 18. kuni 27. jaanuarini. Kas teie, õigeusulised ja katoliiklased, ei võiks ühineda just neil samul päevil, ühiseiks palveiks sellesama Jumala poole kirikute ühinemise eest selle sügava tundmusega, et me oleme vennad — paluge seda Jumalat, et tema oma määratu halastusega annaks meile aru ja leida tagajärgi ühes tõelises armastuses meie kirikute mõjuva ja tõeliselt usulise ühenduse saavutamiseks.

Filioque.

Kiriku lahkuminekust saadik on Püha Vaimu väljumine Isast ja Pojast, nagu seda lühidalt väljendab sõna: „Filioque", vaidlusküsimuseks Ida ja Lääne vahel. Kirglikkus, millega käsitati seda küsimust on osalt küll vaikinud. Siiski aga on tähtis veel praegu pisut lähemalt vaadelda seda vana Kiriku õpetust tema ajaloolises arenemises.

Filioque küsimus on peamiselt dogmaatiline ja peab seda lahendama sellisena Püha Kirja ja traditsiooni põhjal. Ta on aga ka liturgiline küsimus ja sellisena nõuab ta „Filioque" paigutamist usutunnistusse. Käsitame esmalt dogmaatilist küsimust.

Makedoonlaste vastu, kes salgasid Poja jumalsusega ka Püha Vaimu oma, seletati teisel üldisel kirikukogul Konstantinoopolis aastal 381., et ka Püha Vaim Isast väljub ja et teda ühtlasi Pojaga kummardatakse ja austatakse. Selle läbi, enesestmõistetavalt, ei salatud Püha Vaimu Pojast väljumist.

Võitluses makedoonlastega Püha Vaimu jumalsuse üle osutasid greeka kirikuisad Atanaasius, Basiilius j. t. rõhutades tema väljumisele Isast, ometi Poega vahendajana positiivselt tunnustades. Palju enam kõlas nende valem: Isast Poja kaudu („persilium").

Nii kirjutab püha A t a n a a s i u s oma esimeses kirjas Seraapionile: „Nagu Poeg ütleb: Kõik, mis omab Isa, on minu! (Joh. 16, 14.) — nii on meie arusaamise järgi see „Kõik" P o j a l ä b i Pühas Vaimus. (Sic haec omnia per Filium in Spiritu Sancto esse deprehendimus). Seepärast nimetab ta Poega „Püha Vaimu allikaks". (de Redemptione 9.).

Selgesti õpetab ka püha B a s i i l i u s Püha Vaimu väljumist Poja kaudu: „Tee Jumala äratundmisele läheb ühest Vaimust ühe Poja kaudu ühe Isa juurde. Ja ümberpöördult: loomulik heldus ja pühadus ja kuninglik väärilisus voolavad Ainusündinu kaudu Vaimule. (de Spiritu Sancto C 18. n. 47). Contra Eunomium III. 1. kirjutab ta: „Kuna tema, Vaim, oma olemuse temalt, Pojalt, omab ja üsna sellest ürgsusest sõltub..." On küll katsutud eitada selle teksti õiget algupära, kuid kahtlemata on ta eht.

Püha G r e g o r N a t s i a n t s i s t jaatab Püha Vaimu väljumist Isast ja Pojast, nimetades Püha Vaimu „Mõlemist ühendatuks". Ka ladina Isade juures tuleb ette valem: „Isast Poja kaudu". Kõige enam tarvitatakse aga idakirikus väljendust: „Püha Vaim väljub Isast ja Pojast". (Filioque).

Greeklased pole iial eitanud, et see õpetus ladina isade keskel üldine on. Loomulikult peaks see üksinda juba piisama, näiteks, et see õpetus mitte ketserlik olla ei või, nagu Phootsius väitis. Näib, et ta valemit: „Poja kaudu" ei tunne, olgugi, et see ette tuleb, mitte ainult ladina, vaid ka greeka isade juures. Oma kirjades „filioque" vastu ei maini ta kunagi neid greeka isade tekste, ja ilma selge tõenduseta ei taha meie seda tõena võtta, et ta sihilikult neist oleks vaikinud. Oleks ta neid teadnud — kuidas oleks ta siis võinud nii vaielda Filioque vastu, mis üldiselt ütleb ometi sedasama.

Filioque tuleb ette mitte ainult ladina, vaid ka hommikumaa Isade juures. Nii kirjutab püha E f r a i m Surnute ja püha Kolmainsuse hümnis nr. 11.: „Püha Vaim väljub Isast ja Pojast". Ja D i d ü m u s A l e k s a n d r i a s t ütleb: peab võtma tõena, et Püha Vaim Pojalt võtab selle, mis kuulub tema loomusse... Vaim ei oma muud olemust, kui seda, mis talle Pojalt antakse. [1]) Ta ütleb veel: „Sest Jumala Vaim on niihästi Isa kui Poja Vaim. Isa ja Poja vahel, Isast ja Pojast".[2]) Püha K ü r i l l u s A l e k s a n d r i a s t kirjutab mitte vähem selgelt: „Kuna Püha Vaim väljub Isast ja Pojast, on selge, et ta on jumalikku loomu". (Migne P. G. 75, 585).

Nii on näh[ä]t „filioque'i" mitte hukkamõista ei saa ilma, ei [m]ukka mõista ühtlasi terve rida pühi ja kuulsaid kirikuisasid. Pääle selle on tõsiasi, et Phootsiuse õpetus „Püha Vaim väljub a i n u l t Isast", üheski isade kirjas ei leidu.

Kuna mõlemad väljendused: „Pojast" ja „Poja kaudu" on ühevääriliset ja üheõiged, on nad mõlemad ka vastu võetud katoliku Kirikult usutunnistusse, mis pidulikult allakirjutati üldise ida ja lääne Kiriku poolt Firenze kontsiilil.

Muidugi toetusid kõik need isad, kellede ütelusi siin tsiteerisime, oma õpetuses Pühale Kirjale

1) Migne P. G. 39. 1065
2) Migne P. G. [illegible]

ja kui on võimalus nende kirju lugeda, nende täies koosseisus, siis saadakse ka autentse selgituse Kirja tõestiste kohta, milliseid siin lühidalt mainime.

Püha Kirja tõestis, millele isad hulgana oma õpetuses toetuvad, on väljenduses: „Poja Vaim", (Kaal. IV 6.), „Kristuse Vaim", (Rom. VIII g., Vil. I., 19., I. Peetr. 11.).

Üldiselt tunnistatakse ka õigeusu Kirikus, et Püha Vaimu „Isa Vaimuks" kutsutakse, kuna ta Isast väljub (Mat. X 20.).

Samuti peab siis tunnistama, et Püha Vaimu „Poja Vaimuks" kutsutakse, kuna ta Pojast väljub. On küll väidetud, et väljendus: „Püha Vaim" ainult Poja ja Vaimu olemussarnasust tähendab. Kuid oleks see nõnda, siis peaks, mõlemate olemussarnasuse tõttu Poega „Vaimu Pojaks" nimetada võima, mis ilmselt õigeusu Kiriku õpetusega ei sobi.

Ladusa tõestise võib tuua Joh ev. XVI. 13-15: „Kui aga tuleb Tõe Vaim, õpetab ta teile kõik tõtt, sest ta ei õpeta midagi eneselt, vaid kõik, mis ta on kuulnud, ütleb ta ja tulevikku kuulutab ta teile. Kõik, mis iial on Isal, on minu. Seepärast olen ma öelnud: „Ta võtab minu omast ja kuulutab teile."

Siin viib Poeg Vaimu samasse sõltuvusse enesega, kui ta enese vahekorra kaudu Isaga ütleb: „Kõik, mis iial on Isal, on minu. Seepärast olen ma öelnud: tema võtab minu omast."

Poeg väljub Isast, niisiis väljub Püha Vaim Pojast.

Edasi nimetab ta ühise jumalsuse omamise selle põhjuseks, miks Püha Vaim tema omast võtab: „Kõik, mis omab Isa, on minu, sellepärast võtab ta minu omast". Selle võtmise kohane peab olema andmine Pojalt. Meie teksti järgi tuleb seda jumaliku loomu jagamist ühes Isaga mõista.

Nii väljub Püha Vaim Isast ja Pojast. (Filioque).

Isa Metoodius.

Anglikanismi ja õigeusu suhteid.

Ilmasõja ajal — kuni 1920. a.

Aastal 1906. asutati Londoni selts, nimega „Anglikaani ja ida-õigeusu kirikute ühing". (Anglican and eastern-orthodox Churches Union). Liikmetena võtsid sest osa anglikaanid, venelased, greeklased ja süürialased. Ka viis vene piiskoppi kirjutasid liikmeiks.

Kuid vene vaimulikuseisuse osavõttu välismaa ühisustest ei nähtud Peeterburis meeleldi. Seepärast otsustati asutada puht vene selts Venemaal. 1912. a. pidas see Ülemprokuröri ametikorteris oma esimese koosoleku ära. Eesistnik oli piiskop Euloogius, üks rooma Kiriku suuri vaenlasi. Esimesel istangul otsustati anglikaani piiskoppe kutsuda pidama loenguid kirikuajaloost.

Esimesena kutsuti F. V. Puller. Mai kuul tuli see Peeterburi ja pidas siin Maria Taevamineku Päeval esimese loengu. Nädala jooksul pidas ta veel kolm. Loenguid kuulasid suure huviga Ülemprokurör ja umbes 300 valitud päältkuulajat. Huvitav on, lühidalt mainida ühte loengute pääküsimust.

P. de Regnoni teosele: „Etudes de theologie positive sur le Sainte Trinite" toetudes tõi Puller tõenduse, et õhtumaa Kiriku valem „Filioque" on samatähendav ja samaõige, kui ida valem: „per Filium", nagu seda 787. a. Nikea kirikukogul väljatöötati ja üldisel kirikukogul tunnustati. Päältkuulajad avaldasid rahulolu. Ka „filioque" usutunnistusse vastuvõttu, millest rääkis Puller, tunnustati üldiselt. Pärast trükiti Pulleri ettekanded inglise ja vene keeles. (Venekeeles: Gonricu Kosciel-nym: Cerkovnyj Viestnik 1914).

Ilmasõda tõi alul teatava suhete jahenemise anglikaanlaste ja vene õigeusuliste vahele. Selle vastu kujunesid need väljaspool Venemaad, eriti serblaste ja anglikaanide vahel väga südamlikuks. See nähtus selles, et korduvalt lubati anglikaanlastele pidada jumalateenistust õigeusu kirikuis — ja teiselt poolt jälle õigeusu jumalateenistust Londoni p. Pauli katedraalis. Õigeusu preester Nikolai Velimirovitš pidas Inglismaa suurimais linnades jutlusi milledel oli suur menu.

Aegamööda leidsid teed Londoni ka teised õigeusu piiskopid, nagu: Küpruse metropoliit, Karlovitsi piiskop, rumeenia, armeenia, greeka ja lõpuks ka piiskopid Venemaalt. Kõiki võeti Londonis lahkeimalt vastu ja nad pidasid pidulikke jumalateenistusi.

Juba a. 1914. oli Ameerikas tärganud mõte, kokku kutsuda kõigi kristlaste maailmakonverentsi. Võideti selle kavatsuse poole ka kõigi õigetusku venelaste ülemkarjane Ameerikas, piiskop Platon. Tema vahendusel anti õhutust selleks Peeterburgi keiserlikule vaimulikule akadeemiale. Siin oldi mõttega päri. Maailmakonverentsi sekretär, Robert Gardiner kirjutas selle kirikute ühinemise kohta artikleid, mis ilmusid pea kõigil Euroopa mail. Ometi võttis see idee ainult aegamööda maad.

Ametlikud suhted anglikaani ja õigeusu kirikute vahel jäid kaunis viluks kuni 1917. aastani. Esimesel kolmel sõjaaastal ei usaldanud Canterbury priimas ette võtta ühtki tähtsamat sammu ja kui ta seda katsuski, siis ei vastatud talle Peeterburist. Nii jäi see revolutsiooni puhkemiseni. Alles pärast seda, nii kirjutas inglise ajakiri: „Christian East" „tuli silmapilk esimeseks vahendituks mõttevahetuseks Canterbury piiskopi ja vene kiriku vahel". 15. apr. 1917. läkitas anglikaani priimas pühale sinodile „anglikaani kiriku nimel" Lihavõtte tervituse „Hristos voskres". Telegramm oli väga südamlik, avaldati ka, tõenäoliselt inglise saadiku toimetusel, vene ajakirjanduses — jäi aga vastamata. Isegi kirjutise vastuvõttu ei kinnitanud vene sinod.

Kuid pea muutusid olud tähtsalt.

Augustikuul 1917. astus, pärast hulga aastaid kokku vene Sobor, mis oma koosolekuid pidas kuni 1918. a. sept. 11. nov. 1917. saatis inglise priimas anglikaani Kiriku nimel telegrammi, milles

seisis: „. . .sügava, vennaliku poolehoiu kindlustamine vene kiriku piiskoppide, vaimuliku seisuse, ja ilmikliikmete vastu. Ühtlasi avaldame lootust ja tõotame palvetada, et meeldiks, meie Issanda ja Lunastaja Jeesuse Kristuse vahendusel, Kõikvõimsale Jumalale, täita sel ajal kogu vene kirikut tarkuse ja võimu vaimuga...“

See telegramm jäi kolm kuud vastamata. Kuid siis antud vastus ületas kõik lootused. Sobor oli nimelt otsustanud, Moskva patriarkaati, mis 235. a. suikunud oli, jälle jalule seada. Esimeseks patriarkiks valiti Moskva metropoliit Tihon. See oli kaua aastaid olnud õigeusu piiskopiks Ühendriikides ja tal oli suur poolehoid anglikaanidele. Kohe pärast patriarki troonile saamist (4. dets. 1917.), tegi ta järgmise otsuse: „Peab tegema vastavaid samme, eesmärgiga, astuda suhteisse inglise ja ameerika piiskopliku kirikuga, et saavutada nende kirikute ja vene kiriku vahele kindlamate suhete loomist“.

See tekst läkitati sedamaid telegraafi teel Londoni ja ta äratas siin suurt lootust. Juba lühikese aja pärast saabus Londonist vastus:

Tema Pühadusele Tihon'ile
Suur-Venemaa patriarkile.

„Tohin inglise kiriku nimel läkitada Teie Pühadusele meie aukartlikemaid ja vennalikke tervitusi. Pimeduse ja segaduse tundidel peab pöörduma inimkond terves ilmas meie püha usu sidemetega ühendatud kristlikule Kirikule, et leida valgust ja päästmist. Tõotame Teie Pühadusele oma südamlikke palveid, et voolaks Teile Jumala õnnistus. Et Püha Vaim Teie mõtteid, sõnu ja tööd juhiks, et ta Teie Pühadusele jõudu annaks Jumala auks ja vene rahva kasuks täita neid kõrgeid ja pühi kohustusi, mis meie Issanda ja Lunastaja Jeesuse Kristuse Kirikus Teie pääle on pandud. Neid kohuseid, millele kutsuti Teie Pühadus neil raskuste ja hirmu ajul püha patriarkaadi uuendamise kaudu.“

Sellele vastas patriark Tihon järgmise kirjutisega, kus pärast tänamist loeme: „Tunnil, mil puhkeb maailmas kristusevastane vaim, täitugu teie palved; ühinegu kristlased mehises võitluses meie püha usu kuulsa lipu all, meie Lunastaja risti ümber.“

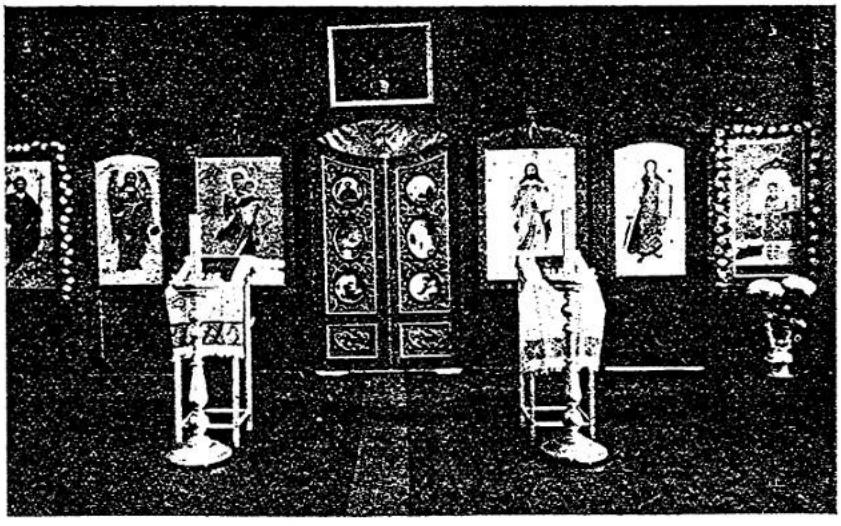
„Rõõmustume, et vene kirik anglikaani kirikule on nii lähedane. Püha Vene Õigeusu Kiriku nimel palume Teid uskuda, et meie kõrgelt hindame ja täiesti jagame Teie veenet, kõige päält selles, et neil pimeduse ja segaduse tundidel peab pöörduma inimkond terves ilmas meie püha usu sidemetega ühendatud kristlikule Kirikule, et leida valgust ja päästmist.

Tahame siis palvetada, et mööduks Jumala vihakarikas inimkonnalt. Lühendatagu äravalitute pärast katsumise päevad. Lõpuks valgustagu ja lähendagu teineteisele armastuse ja ühtluse vaimus üldine õnnetus kõiki ristirahva harusid.“

Raske on otsustada, kas lähendamispüüete juures patriark Tihoni juhtis puht usuline hool, või olid siin kaasamõjumas poliitilised põhjused. Tõsiasi on, et Tihon omas enamlaste vastu algatatud võitluses väga lootis inglise kuninga ja president Wilsoni abile. Igatahes, need lootused ei pidanud täituma.

Aastal 1919. pöördusid Odessa ja Arhangelski piiskopid inglise hierarkia poole tungiva abipalvega oma usklikkude eest. Need palved pidid mõjuma, et inglise vägevad Venemaalt mitte ära ei kutsuta. Kuid need palved jäid tagajärjeta. Ka Ameerikale pandud lootused luhtusid. Olude areng Venemaal tegi vaheajal pikema suhete volitamise anglikaani ja vene kiriku vahel võimatuks. Peagi takistati Tihoni kõvasti tema tegevuses ja lõpuks vangistati ta.

Katoliku Kiriku idaharu kabel Narvas.

See on idariitusega katoliku kabel Narvas. See kabel on idamaine, kõikide oma idamaiste jumalateenistustega, vastavalt idakiriku traditsioonile pühade kirikuisade ajult, ning ta on katoliku kirik

samuti kui olid ka need kirikuisad nagu püha Johannes Kuldsuu, püha Vassiilus Suur j. t.

Mitmed küsivad milleks ja mis otstarbeks see kirik on ehitatud. Need, kes viimistlesid selle jumalakoja, need kes igapäev selles paluvad, need on Püha Altari Sakramendi ees mõttes arutelenud Kristuse õhtupalvet Tema testamendina, ning nad on saanud aru, et Kristuse viimane soov oli kõikide ühtlus. Nende süüme ütleb neile, olgugi mõningate arvamine ja asja seletamine missugune tahes, et see on austuse ja armastuse tõestis ida traditsioonide vastu ning nad on ehitanud selle täiesti nende esimeste sajandite tegelaste vaimus, kes täiesti tunnustasid Kiriku ühtlust, kes ei lubanud tekkida Läänest lahusolevat õigeusu kirikut Greekas aastani 1059, Venemaal kuni XIII sajandini, vaid kes austasid teda ühtluses Rooma paavstiga: pühad Johannes Kuldsuu, Vassiilius Suur, Atanaasius, Vladimir, Kürillus ja Metoodius on meie suuriks kaitsepühakuiks. Ning meie oleme kindlad, et me, pöördudes selle varase Õigeusu Kiriku poole, millel on niipalju au ja lugupidamise ning armastuse tunnustusi kõikide kristlaste poolt.

Meie ei leia selliseid hiilgavaid usuõpetlaste, pühakute, märtrite nimesid sellest viimaste sajandite lahutatud õigeusu kirikust, nagu leiame neid tema püsivuse esimesel kümnel sajandil.

Selle tõe taaselustamine, tema ilmutamine kõikidele, kelle silmad pole kaetud pimedusega, oli selle kirikukese ehitamise esimeseks otstarbeks. Sel otstarbel me palvetame temas, sel otstarbel toome temas püha ohvri.

Üks Issand, üks usk, üks ristimine, üks Jumal ja kõikide Isa. (Eev. IV. 5—6.).

Tsaar, kes sai üksiklaseks.

Vene rahva keskel elab jutt, et tsaar Aleksander I., Napoleoni äravõitja, silmakirjaks olevat haigestunud ja surnud Lõuna-Venemaa väikeses sadamalinnas Taganrogis, Aasovi mere ääres. Ta tahtis tagasi tõmbuda üksindusse. Sääl tahtis ta oma elukäiku lõpetada vaikses maailmast lahusolekus ja südamlikemas ühenduses rahvaga.

Tsaari piinasid terve ta elu valusad südametunnistuse-pisted. Ta tundis end kaassüüdlasena oma isa, tsaar Paul I. surmas. Tema nõustumisel pidid vandeseltslased selle troonist lahtiütlemisele sundima. Kuid vastu tema tahtmist surmasid nad tema.

Eluaeg kannatas Aleksander arvatava verisüü hirmsa koorma all. Ta süvenes piiblisse. Siit otsis ta teed kergendada südametunnistust.

On teada, et tsaaril nõu oli katoliku usku heita. Ta sõlmis ühendust Püha Tooliga, et saavutada paavstilt andestust. Tema pöördumist hoidis tagasi vaid tema kuningavanne, valitseda oma rahvast vene tsaarina ja greeka-õigeusu kiriku ustava pojana.

Rahvajutt räägib, et tsaar Taganrogis, kus ta viibis oma raskehaige abikaasa, tsaaritar Eliisabethi, sündinud Badeni printsessi tervise pärast, sai ühel jalutuskäigul ühe kasaka äkilise surma tunnistajaks. Viimane langes kaljusel kaldal äkki ühes oma ratsuga kokku.

Selle sündmuse mõjul otsustas Aleksander samal päeval maailmast pageda. Ta tahtis elada teist elu kahetsuses ja alanduses. Tema pilk pidi olema vaid igavikule suunatud.

Surnud kasak. kes tsaarile eksitavalt sarnanes, pandi tsaari univormis surnuraamile. Põskhabeme külgekleepimise teel tehti teda tsaarile veel enam sarnaseks. Pärast pidulikku õnnistust maeti ta vaikselt. Tühi puusärk pitseeriti Taganrogis, saadeti Moskva kaudu Peeterburi ja maeti sääl Romanovite hauaruumi, Peeter-Pauli kindluse katedraali.

Kinnipitseeritud puusärki ei avatud ei Moskvas, ega ka Peeterburis. Kõrgema käsu peale oli loobutud mõlemis päälinnas kombeks olevast laiba avatud puusärgis vaatamiseks välja panemises.

Kui möödunud sajandi kolmehümnendail aastail Siberis ülesastus ja end Fedor Kusmitsiks nimetas kõrgekasvuline, auväärt rauk, kes asus elama Tomski lähedale, kaupmees Hromovi maalale, tundis rahvas temas ära tsaar Aleksander Pavlovići.

Pärast asus Feodor Kusmits Tomski. Kaupmees Hromov laskis talle omas aias linna piiril sisse seada lihtsa ühekambrilise majakese. Siin elas ja suri Fedor Kusmits.

Uurimised, mis käsile võeti möödunud sajandi lõpu poole, et selgitada vanakese Fedor Kusmitsi isiku saladust, ei andnud mingit tulemust. Polnud võimalust avada tsaari puusärki, et kindlusele jõuda surnu isiku kohta.

Alles hiljem avasid enamlased, ehteid ja väärtasju otsides tsaaride haudu. Sääl ilmus siis, et tsaar Aleksander I. haud tühi oli.

Legend saab nüüd ajaloolise tõestuse. Emigrantluse uurijad võisid kokku kanda välismaa arhiivides rahvajuttude näol tõelisuse tunnistusi.

Kõik pole veel selge. Aga ikkagi on ajaloo uurijail dokumente, mis selle kasuks räägivad, et Aleksander pärast oma näilist surma Katoliku Kirikusse astus. Kirikus seni tundmatu kangelasliku loobumisakti läbi kindlustas ta endale igavesti väärtuste saamiseks vabaduse ja vaikse endassesüvenemise.

Praktilist katolitsismi ei suutnud tolleaegne tsaar igatahes mitte harjutada, kuna Tomskis ja ümbruskonnas sel ajal ühtegi katoliku preestrit polnud. Nii ei käinud tolleaegne tsaar Tomskis kolmekümne aasta jooksul kordagi armulaual. Alles surres võttis ta Aleksejevi kloostri õigeusu mungalt isa Bartolomeilt püha teeroga.

Päältnägijailt on tõendatud külaskäik, mis tegi tsaar Nikolaus I., Aleksandri vend ja järgnik, Fedor Kusmitsile tema üksik-asulas. Saatjaskond jäi aeda. Mõlemad mehed jutlesid üksinda onnis.

Tsaar Nikolause onnist lahkudes märkasid saatjaskonna härrad tema silmis haruldast helget vaadet. Ta oli sügavasti liigutatud. Vaikides ja mõttes sammus ta aiast välja.

Teadmata on, kuidas tsaarid Aleksander II. ja

Aleksander III. Fedor Kusmitsi legendi üle mõtlesid, selle vastu on aga olemas selge tõendis, et tsaar Nikolai II. üksiklase isiku kohta mingit kahtlust polnud. Ta austas teda vana-vanaonuna ja tsaar Aleksander Esimesena.

Vanakese hauale, mida ta aujärjepärijana kord oma reisul itta külastas, laskis ta panna marmortahvli. See kandis päälkirja: „Siin puhkab Jumalalt õnnistatud vanakese Fedor Kusmitsi laip." Ta eritles Fedor Kusmitsi tiitliga „Jumalalt õnnistatu", See on tiitel, mida kandis ainult tsaar ja mida ametlikult tarvitati aktes ja dokumentes.

Pisut valgust oletatavale vastuvaidlematule tõendis-materjali leidmisele tsaari salaaktes Fedor Kusmitsi kohta, heidab veel tsaariajal eraisikuilt toimetatud kohapäälse uurimise saavutis. Siin on tegemist ühe pärastise munga jutustusega, kes saatis ise Bartolomeid, selle minnes pühade sakramentidega Fedor Kusmitsi juurde.

Tollal oli munk alles 12. aastane poisike. Ta pidi vanakese kambrisse viiva ukse ees preestrit ootama.

Mis kambris sündis, ei võinud ta kuulda. Äkki oli tal aga, nagu oleks keegi maha langenud. Ta avas ukse. Sääl silmas ta preestrit Fedor Kusmitsi ees põlvedel lamavat. Ta kuulis vaid sõnu: „Majesteet! ma pean Teie ees põlvitama!" Ehmunult ja põrutatult on ta siis ruttu ära jooksnud.

Ka kaupmees Hromovi tütre lihtne jutustus evib ajaloolise väärtuse. Ta kergitab katte Aleksandri maailmapaolt.

Preili Hromov mäletab. et pärast vanakese surma ta isa Peeterburi kutsuti. Siin andis ta ära vanakeselt enne selle surma saadud esemed, ühe pitseeritud kirja ja püha Aleksander Nevski kuju, mille tagaküljel tsaarinna Katariina II. nime algustähed olid. Teatavasti oli tsaarinna Katariina II. noore aujärjepärija kasvatust isiklikult valvanud ja juhtinud.

Kirjas võis küll olla vanakese saladus. Nikolai II. pidi seda teadma. Muidu oleks võimata olnud, et ta üksiklast selle mälestusplaadil nimetas Aleksander I. ametliku aunimega „Jumalalt õnnistatu".

Proua Hromov jutustab vanakese harjumusist. Need olid üldiselt tuntud tsaari harjumustena. Ta ei istunud kunagi kaua lauas. Ta suvatses äkki üles tõusta ja kambris edasi tagasi kõndida.

Kord kaupmees Hromovi, kelle vastu tal piirita usaldus oli — paludes, talle oma vanemate nimesid öelda, et neid palves võiks mäletada, vastas ta: „Kogu Venemaal palvetab püha kirik minu vanemate eest."

Kas mäletad, Gregor?

N. Laueri jutustus praeguselt Venemaalt.

(Järg.)

„Gregor, oled sa äravandunud? Sundisid nad sind? Ütle mulle, Gregor, kas elab su hing veel?"

„Ma ei tea seda, Stefani Sergejevič! Mul on käsi halvasti käinud sellest ajast saadik kui viimati nägime. Pea pärast ametissepühitsemist abiellusin Niina Feodorovnaga — kuid sina ei tunne teda. Ta oli uhke ja ilus — ent mina olin tema jaoks vaene. Pärast, 1923 a. vangistasid enamlased minu. Ma oleksin kõik ärakandnud, aga kesk minu vangipõlve hülgas Niina minu. Hülgas minu, oma seadusliku abikaasa! Hülgas, et abielluda kellegi Nep-lasega! Seadus lubab ju abielulahutust tuju järele. Mulle aga murdis truudusetu tegu selgroo! Kõik oli mulle nüüd ükskõik! Ja kui ceka mulle valida andis: kas Siberisse, valge surma küüsi rännata, või ceka juurde ametisse astuda ja neetud ameti tööriistaks saada, valisin viimase. Võibolla selleks, et kord kättemaksta . . . "

„Mitte nii, Gregor," manitses Stefani vannutavalt. „Andesta, nad ei tea, mis teevad!"

„Sa oled ikka veel vana Stefani," ütles cekist valulikul toonil. „Vaga hää. Sa olid parim meie seas preestriseminaris, ja seepärast suredki märtrina. Kas mäletad. kuidas sind veel Lihavõttel külastasin ja pudeli veini kaasa tõin. Veini, mis meie maal nii haruldane on?"

„Mäletan, Gregor. Ja kas sina mäletad, kuidas meie üheskoos altari ääres seisime? Mäletad Gregor, kuidas meie kuldseist uksist sisse astusime, sina diaakoni uksest ja arhimandriit ning mina parempoolsest uksest?"

„Mäletan, Stefani . . ."

„Kas mäletad, et minu kõrval seisid, kui viimaseid Ülestõusmisepühi pidasime? Kui kaunilt sa laulda võisid, Gregor! Veel ikka kuulen toredat „hagios't" enne Muutmist — lauldud sinu pehme, tugeva häälega!"

„Mäletan. Stefani . . ."

„Kas mäletad, Gregor, kuidas sa jälle mu kõrval seisid, kui ma esimest korda ohverdasin? Kuidas me üheskoos laulsime ja kuidas meie emake nuttis?"

„Mäletan, Stefani . . ."

„Sa laulsid madalamalt kui mina ja meie hääled kõlasid koos ja kandsid meie südamete hõiskamise üle õitseva maa . . ."

Gregori pää oli vajunud rinnale. Pisarad veeresid ta palgeil. Stefani pale aga helkis nagu päike ja tasa, tasa hakkas ta „hagiost" (püha) laulma — seda toredat greeka liturgia viisi. Ja vaata: tasa hakkas kaasa kõlama teine pehme mehe hääl. Ceka vangla kuristikust tõusis üles tähistaeva poole Jumala kiitus ühelt pühakult ja ühelt kahetsejalt patuselt.

Kui Stefani pidi tagasi pöörduma oma kongi, kaisutas teda Gregor ja suudles teda mõlemale palgele.

Nelja nädala pärast saadeti preester Stefani Siberi. Ta imestas, et teda maha ei lastud. Kas oli Gregor ehk tema eest kostnud?

Vaikselt ja kannatlikult tegi ta tööd siin hirmsal maal; ilma kojupöördumise lootuseta, naelutatud reelatu raskele ristile, ilma sakramentide lohutuseta, ilma ohvrita ja jumalateenistuseta.

Kuid otsatut rõõmu andis talle pool aastat hiljem halastaja Jumal: Gregor järgnes talle. Ta oli čekast lahkunud, ja kui ta kinni võeti, laskis ta end rõõmuga Siberi saata.

„Sellest öötunnist saadik ei leidnud ma ei

Õigeusulise seisukoht.

Saab ikka rohkem ja rohkem selgemaks, et igasuguse ühinemistöö aluseks peab olema vastastikune psühholoogiline arusaamine, hää tahtmine mõista üksteise seisukohta.

M. Kobilinski-Ellis, kes oli kirjanik täis V. Solovjevi -vaimu ja kes oma eluõhtul on ühinenud Rooma Kirikuga, kirjutab järgmiselt:

„Ma olin ammu veendunud taasühinemise vajaduses õigeusu ja katolitsismi vahel. Ajal enne sõda olin ma õppinud tundma katoliiklust ja selle hardust, ning ma olin neid armastanud . . Poolteist aastat ma olen palvetanud igapäev pool tundi või tunni tabernaakli ees. Ma olin veendunud. Kuid ma pole „uneerunud" venelane kes, pärast seda, kui ta siht on saavutatud, läheb puhkusele oma tööst. Ma olen ühinemistööline, kes tahab aidata teisi iseenda kogemustega, ning mitte ainult õigeusulisi, vaid ka katoliiklasi.

Kas soovite teada saada kõiki minu mõtteid nende küsimuste üle? Minu esimene arvamine on: kui me tahame saavutada ühinemist, me vajame unionistlikku * (ühinemis-) psühholoogiat. Sellepärast me ei pea üksteisele mitte esitama kasutuid ja võimatuid nõudmisi. Meie, idakristlased, ei taha sugugi et läänekristlased omandavad meie usuteadusliku mõtteviisi, aga nemad samuti ei tohi meile pääle sundida oma. Kristus ei nõudnud, et ma pidin saama tomistiks Tema Kirikust osasaamiseks, mitte keegi apostel pole seda nõudnud, mitte keegi paavst ei nõua seda. Kuid mitmed katoliiklased, isegi need, kes kõnelevad ühinemisest, räägivad, nagu poleksime meie, ühinenud õigeusulised, veel vabanenud kirikulõhest seni, kuni me pole loobunud plaatonlik-kristlikust mõtteviisist. Ning mina töötan kõigest väest selle mõttetuse vastu ühinemise nimel. Idakristlane, kes tunnustab Rooma Paavsti Kiriku valitseva ülemkarjasena, see on võimalus, mis on täiesti mõistlik, mida võib teostada. Aga vene kristlane, kes keeldub elamast vastavalt oma liturgiale, armastamast Jumalat ja maailma vastavalt iseenda geeniusele, oma maailmavaatele, Idamaa teaduse vanade-traditsioonide päranduse, see venelane pole venelane ega kristlane—ta on loll.

Solovjevi credo on ainuke võimalik psühholoogiline kuju, mis vajaline, mille näol hää tahtmisega idakristlane, armust haaratult, võib teostada oma taasühinemist Roomaga.

See on ta tekst: „Ma kuulun Õigeusu Kiriku, sest ma tunnistan Roomat ülemaailmliku kristluse keskusena; nii et ma võin ilma ladinlaseks saamata

---

puhkust ega rahu, Stefani, mu vend. Ma olin oma Issanda hüljanud ja pidin ta nüüd jälle üles otsima."

Nad töötasid ääretuis mõisis terve päeva ja magasid pika öö viletsas barakis, alatasa halastamatust külmast piinatuna, vaesed kõige poolest. Murega vaatasid nad vastu päevale, mil nende vanad, kaasatoodud riided ja soojad jakid ärakuluvad.

Möödus hirmus talv ja jälle tuli kevad ja ülestõusmispüha.

Ühel õhtul seisis Stefani — oli esimene soe õhtu — üksinda baraki ees, vaatas taeva poole ja mõtles õhtukellade helisemisele kaugel läänes ja lõunas. Sääl laskus tema õlale käsi: „Stefani Sergejevič, mäletad, et kaheksa päeva pärast on Ülestõusmispüha?"

„Mäletan, Gregor!"

„Ja et meie Kristusega ülestõusma peame?"

„Usun seda, Gregor!"

„Stefani, mu vend, kas tahad sa meie mahajäetuses püha ohvrit tuua, „hagios't" laulda ja Kristuse ihu ning verd meile jagada — ka mulle, patusele?"

„Oo, kui meeleldi, mu vend. Aga valvurid?"

„Need ei sega."

„Kuid kuidas saame veini püha ohvri jaoks?"

„Selle eest lase mind muretseda. Mine valmistul Kristus on ülestõusnud!"

Ja Stefani valmistus. Üsnikud vangid pühendati ettevõtmisse, ehitati altar, nõutati rüü, valvurid osteti ära sigarettidega. Ja Gregor oli tõesti ühe kruusi ehtsat veini muretsenud. Kust küll?

Pääle pihtimist ja andestamist seisis ta teenides primitiivselt koostatud altari ääres, vaatles preester Stefani talitust ja laulis temaga inglite laulu „hagios" Siberi õhe. Siis lähenesid kõik preestrile, suudlesid ta kätt, võtsid püha leiba ja veini, mis preester neile ulatas. Gregor lähenes viimasena ja kui tema, äralangenud preester ja kahetsev patune oma huultega lihtsat karikat puudutas, värises ta keha.

Vaikides põlvitasid armastusesöömingust osavõtjad kõval põrandal, „Vaata, kuidas ta kahetseb, et ta oma Jumala salgas!" pomisesid möödavad vangid kaastundlikult,

Stefani ei läinud mööda oma vennast. Hellalt kummardus ta: „Tõuse, Gregor, ja käi Kristusega!"

Kuid Gregor ei vastanud.

Siis võttis Stefani kahetseja oma kätele ja nägi, et siin on palavikuhaige, kes juba meelemärkuseta. Nad kandsid ta oma asemele ja Stefani istus sinna äärde. Seesmine hääl ütles talle, et on tulnud Gregori tund.

Ja kui tuli tund, kus pidi surema Gregor, siis küsis sel helgel tunnil Stefani: „Ütle, Gregor, kuidas sa nii ruttu haigestusid?"

Sääl naeratas Gregor ja ütles: „Ma müüsin oma sooja jaki, et veini osta pühiks. Siis pidin nii palju külmetama, et haigestusin. Kuid südames oli nii soe, nii soe!"

Stefani vaikis. Sõber oli oma elu ohvriks pannud, et ohvrit altaril võimaldada. Tummalt hoidis ta vaese Gregori palavikulist kätt, kuni tuli surm.

Kahetseja laiba ümber kogunesid vangid. Laiba ees seistes tõstis Stefani käe. Tekkis püha vaikus. Siis ütles Stefani — ja ta hääles oli võiduhõise: „Kristus on ülestõusnud!"

Ja kõik vastasid ülestõusmishõiskega, mis kunagi ei kustu:

„Kristus on tõesti ülestõusnud, alleluuja!"

(Lõpp.)

tunnistada end kuuluvaks Ülemaailmlikku Õigeusku, kõiges tões ja avameelsuses." Mina samuti olen saabunud Rooma selle valemiga. Teie olete rooma katoliiklane, mina olen rooma õigeusuline. Vene õigeusk ei vaja latinismi, vaid Roomat. Miks ? Sellepärast, et õigeusk ilma Roomata on, nagu ütleb Solovjev, vale traditsioonist kõrvalekaldumine. Kui õigeusk saab Rooma Õigeusuks, siis ta ainult jatkab taas Kiievi Venemaa traditsiooni. Ning see ei ole mitte tühja jutu puhumine õigeusuliste ees, kes ei soovi ühinemist, selleks, et eksitada meid meie teelt. See on veendumus, tugev ja õnnelik, ilma igasuguse kahtluseta, mis juhib meie teed. Ei, see pole mitte paljas sõnakõlks.

Ma olen vana mees, ma olen selle üle mõtisklenud poole oma elu aja: ma olen sellest läbiimbunud. See on just Rooma, mida venelased vajavad. Ainult see sotsiaalne, kiriklik organism, ainult see müstiline jõud võib manustada tugevust Idamaa vanale kujukale müstikale.

Kuid järgmine lause on samuti õige: Rooma vajab ka meid. Kuna Rooma ja terve läänekristluse misjon ei ole piisav seni, kuni „Püha Venemaa" misjon pole täidetud. Ma olen õigeusulisena astunud püha Peetruse sammashoonesse, ida minu meeles ja südames, tema teaduse müstilise traditsiooniga, tema plaatonlik-kristliku mõtlemisviisiga, mis on rohkem kui ajalooline pärandus, ta on elav usk rahvalises hinges . . ."

Kas see pole tõsi, et meie tahame, kõik meie kristlased, üksteiselt, et ühinemine oleks meie ühine töö, et ta oleks kasulik nii ühtedele kui ka teistele, ning ainult siis ühinemine saab olema tõeline. hää ja ihaldamisväärne, kui iga kristluse osa esitab iseenda kogemused, iseenda traditsiooni, kunsti ja maitse aarded, oma kombed ja oma psühholoogia.

Sel viisil on ühinemine tõeline erinevate osade ühinemine, ning Üks Kirik saab olema sel kujul universaalne Ühena, mis koostatud mitmekesiseist osist.

Ühinemisliikumisest.

Vene emigrantide kirikust.

Ajakiri „Irenikon" arvab vene emigrante 1½ miljonile, kellest 600.000 Euroopas elavad. Nende kultuurkeskused on Pariis ja Belgrad. Tugevad on noorsoogrupid, kus rahvuslikke tendentse Berdjaevi ja usulikke Fedotovi all üldises antikommunistlikus vaimus hoitakse. Need töötavad tugevasti lahkuminevalt. Ühtlasem on vaimne suun organisatsioones vene tööliste kristliku põhialuse loomiseks. Usundite vahelised suhtumised kalduvad eriti Suur-Britannia ja Põhja-Ameerika kirikutega liitumisele. On selleks tärganud erilised toetusorganisatsioonid. Üldine toetustöö tuleb pääasjalikult Pariisi õigeusu usuteaduse instituudi hääks. Instituut ja püha Sergiuse õigeusu kiriku kogudus on mahutatud hoonetesse, mis ehitas 1857. a. Friedrich von Bodelschwingh Pariisi saksa luteri kogudusele. Nad võeti neilt pärast sõda ja müüdi 1924. a. vene piiskop Euloogiusele. 1926 a. saadik takistab kõiki töid emigrantide kirikute lõhenemine. Metropoliit Antoni juhitud erakonna asupaik on Karlovec Jugoslaavias. Tema vastane, metropoliit Euloogius elab Pariisis. Antoonius püüab vene Kiriku koondamist uue metropoliidi all, kellele läheks üle vana Kiriku õigused. Euloogius tahab, et jääks sõltumatuks diaspora kirikute iseloom.

Veel märkmeid Abessiinlast.

Võime manustada veel mõningaid märkusi Abessiinia kiriku seisukorra kohta.

Kuni 1929. a. ei valitud abuunaks, selle kiriku juhiks, kes on tegelikult ainuke piiskop, mitte kunagi abessiinlast, vaid Egiptuse koptide seast keegi munk püha Antoniuse ordust. Kui 1929. a. abuuna oli surnud, siis sai etioopia valitsus nelja etioopia piiskopi pühitsuse, missugused ta oli määranud, kuid abuuna valiti kopti munkade keskelt Kairo patriarki poolt. Valitsus aga tahab saada täitsa sõltumatuks Kairo patriarkist.

Mungad mängisid Abessiinias suurt osa. Ei saa kahelda, et nad on mõjutanud kirjandust, ning nende läbi säilitatigi see etioopia kirjandus, mida kaasajal uuritakse. On teoseid, mis on säilinud etioopia keeles, kuid milliseid ei leidu üheski teises keeles.

On olemas kolme liiki abielusid: kodanlik alguses, milline on lahutatav, kiriklik, tihti mitu aastat pärast seda. milline on lahutamatu, väljaarvatud abielurikkumise juhul; kui abielu lahutatakse, siis pooled on ekskommunitseeritud, ning esineb ka vaba-abielu.

Paha asi on see, et sääl on nii palju vallaslapsi, et ei tehta vahet seaduslikult ja väljaspool abielu sündinud laste vahel.

Aga paastumine on väga kõva: nad pigemini kaadaksid roima kui sööksid paastupäeval. Iga isik kolmeteistkümnendast eluaastast peab pidama paastu. Neljakümnel päeval abessiinlane ei söö enne hilja õhtut. Paast on kristliku elu mõõdupuuks. Püha nädala kestel on keelatud igasugune töö ja liiklemine.

Portugaallaste ajast saadik sel kirikul polnud kontakti ühegi teise kirikuga pääle kopti oma. Kuid viimasel ajal on olnud kokkupuuteid: Menelik II valitsuse ajal abuuna Matervos sai loa vastu võtta kutset vene valitsuse poolt ning ta külastas vene kirikut. Eduard VII-da kroonimise puhul saatsid nad kuningale risti, mida kanti protsessiooni eesotsas.

Etioopia kirik on säilitanud rahvusliku ühtluse ja on alal hoidnud moraalse taseme, mis on veidi kõrgemal kui ümbritsevate afrikaanlaste oma. Tuleb soovida, et tal oleks rohkem kontakti teiste kristlastega, et lahti saada provintsialismist, mis saatuslikult takistas laialatuslikumat arengut.

Õigeusulised viibisid katoliku jumalateenistuse.

1934. a. septembrikuul, kui USSR võeti vastu Rahvaste Liitu. siis Genfi protestandid, õigeusulised ja vanakatoliiklased pidasid oma kommetele vastavalt koos jumalateenistuse usulise tagakiusamise ohvrite eest Nõukogude Venes. Katoliiklased ei võinud sellisest tseremooniast osa võtta. Aga meie lahutatud vendade juhid tulid ja palusid katoliku piiskopkonna juhatust, et katoliiklastel olnuks omalt poolt samal ajal, ja samaks otstarbeks usuline tseremoonia nende oma kultuse järele, et palves tähistada kristlikku solidaarsust ja vendlust.

Katoliiklik tseremoonia peeti Pühima Südame kirikus Genfis. Kohal viibisid esimeses järjekorras õigeusu vaimulikud, et ühendada vaikselt oma palveid ja kannatust katolikkude vendade omadega.

Protestantliku õpetaja mõtteid ühtlusest.

See on kellegi Prantsusmaa protestantliku ühiskonna silmapaissvama pastori hiljutine tunnistus:

„Mina olen üks neist, keda täidab ühtluse saladuslik kojuigatsus; olen ka üks neist, kes on püüdnud paremini tundma õppida Katoliku Kirikut ning kes on sellest rikkalikult kasu saanud ja kes armastavad oma vendi sellest suurest kirikust.

Kuidas teostada seda ühtlust. mida meie palavaimalt ihaldame ? Ma ei tea. Mida ma aga tean, mida ma usun. see on, et ta teostatakse kord, sest teda peab teostatama, kuna Kiriku Jumalik Juht seda tahab, „et maailm usuks, et Jsa on saatnud Mind!"

Mulle näib et selles kristlased võivad olla üksmeeles ja ühendada oma ohked ning palved".

Vene õigeusu piiskoppide konverents

peeti emigreerunud hingekarjaste poolt patriarh Warnawa õhutusel. Selle ülesandeks oli kõrvaldada vene ametikandjate vahel välismaal seni valitsenud lahkhelisid ja luua ühtlast kiriklikku kohtupidsmist. (Michael)

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1935.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

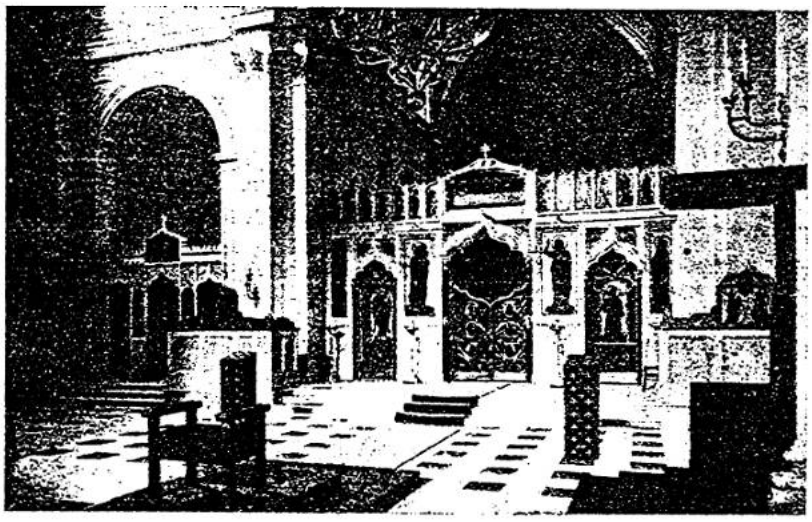
Ilmub igal teisel kuul.

Nr. 1. **1. Veebruaril 1936. a.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva 2.

Ilmub „Kiriku Elu" lisana.
Hind: Üksiknumber 5 senti.

Kas Roomas latiniseeritakse?

Akadeemilised õigeusulised naised, kes mullu augustikuul Eestist sõitsid Rooma, võisid külastada seda kirikut, mis mõne aasta eest ehitati ja varustati vastavalt idamaiseile viisele ning pühendati pühale Antonile: meie õndsale ja jumalakartlikule Isale Antoonius Suurele. Püha Isa nõudmisel ei hoitud kokku kulusid, et korraldada teda hiilgavalt vanade õigeusu traditsioonide kohaselt. Ikoonad ja ikonostaas joonistati S. Maltsevi poolt. Kirikut kasutavad Roomas vene idakolleegiumi üliõpilased. Praegu on viimaseid 30 ümber. Hästi tunnustatud kooriga sooritavad nad kõiki bütsantiini riituse hiilgavaid ja mõjuvaid tseremooniaid.

Ikoona.

Ei ole olemas suuremat ega kardetavamat ristiusu vaenlast kui kõik see, mis teda teeb väikeseks ja kitsaks.

Igaüks, kellel on kristlikku meelt, sel ei puudu hämmastust, jah isegi pahameelt, nähes kaupluste vaatekastides Kristuse kujusid segipaisatud tantsitaride ja nukkude kujudega. Veendunult peab mõtlema, et need, kes anduvad selliseile väljapanekuile või need, kes selliseid vaatlevad ilma et nad imestuksid, asetavad Kristuse ja pühad marionettide tasemele, ning asetavad samale tasemele püha ja profaanse, selle, mida inimsugu pühalikult austab, ühes sellega, mis talle on ainult mängukanniks ja koomiliseks lõbustamiseks. Kas ei nähta tihti ikoonasid segatult kaussidega ja muu sellesarnase pudukaubaga vanakraami kauplusis?

Üteldakse kahtlemata, et need kujud pole muud kui puu- või savitükid, ja et need ei sisalda midagi jumalusest. Sama palju tõe pääle toetudes

võidakse ütelda, et meie keha ei ole muud kui rakukeste, kontide ja vere mass, ning et tal ei ole õigust mingisugusele tähelepanule. Aga meie keha on vaimsete ülesannete teenistuses, ta on vaimu tööriist, ning kui niisugusel on tal õigust lugupidamisele, millega koheldakse isikut. Kas pole ikoonal õigust vastavale tähelepanule tema joonistaja soovi tõttu, Kiriku tõttu, kes on lubanud selle kultuse, ning selle loomuse tõttu, mida ikoona kujutab?

Ma tean küll, et on olemas veidraid hardusliкke pilte, et sageli võetakse neid pilte või kujusid ebausklikuks kasutamiseks, ja et isegi kõige uskmatumad inimesed neid tarvitavad maagiliste amulettidena, et ära hoida haigusi või vältida autoõnnetusi. Sellised väärpruugid pole muud kui mässutsemine pühade ja ülevate pruukide vastu.

Ikoonade kasutamine oli, see on tõsi, peagu tundmata esimeste kristlaste juures. Elades tagakiusamise ajajärgul, neil ei olnud vahendeid kunstikultusele pühendamiseks ega vabadust oma usu objekti avalikuks avaldamiseks. Ei kujutatud midagi, või lihtsalt pöörduti sümbolite juurde, nagu kala, ankur, leib, tallekene. Konstantiinist ja Kiriku vabastamisest saadik levis pühapiltide kultus kindlakujuliselt terves kristluses. Pärast pilditüli lubas II Nikea Kirikukogu (787), et võidakse kujutada Lunastajat, Püha Neitsit, ingleid ja pühakuid hõbedast vaasidel, riidetükkidel, müüridel ja laudadel, majades ja maanteedel. Kirikukogu korraldas, et neile kujutistele tuleb osutuda teatud lugupidamist — nagu Püha Risti vastu, Pühade Evangeeliumide vastu ja teiste pühitsetud esemete vastu, mitte kummardamise kujul, mida ei väärі miski muu kui ainult Jumal, vaid teiste lugupidamise tunnuste kaudu, kuna neile piltidele avaldatud austus suundub nendele, keda nad kujutavad.

Selline on Kiriku ühine õpetus, niihästi Ida kui ka Lääne oma. Muide praktika erineb mõlemate kirikute vahel. Kuna suur pilditüli mässas peamiselt idas, siis on see täitsa loomulik, et ikoonade kultusele omistati idakirikus liiga suur tähtsus.

Aga et mõista seda kultust, peame pöörama tähelepanu kahele pääpunktile:

1) Ei või ikoonale omistada tähtsust kui usuliste olundite kujutusele, vaid ainult kui Kiriku üldise tunnetamise väljendusele. See pole kellegi kunstniku individuaalne erilooming, vaid kogu Kiriku mõtlemisviisi silmnähtavaks tegemine. Kollektiivne ja mitte individuaalne tunnetuse väljendus, see nõuab kunstnikult täielist ja terviklikku kiindumust, kui mitte Kiriku õpetusse, siis vähemalt oma käesolevasse kunstilisse ideaali, mida sajandid on edasi annud kristliku traditsiooni kaudu. Õigeusu kristlane evib solidaarsuse tundmust Kristuse müstilise ihuga ja püüet oma õndsuse saavutamiseks, mitte ainult oma isikliku täiustamise abil, vaid ka täites Kiriku eeskirje; ta näeb, ühe kiriku ikoonade paljal vaatlemisel, et tema usk on tema isade ja esivanemate oma, pühade ja apostlite oma, kes kõik otsekui viibiksid siin kohal. Sellepärast vanal Venemaal ei olnud mitte igaüks, kes tahtis, ikoonade joonistaja. Igaüks teab, et on olemas maalijate koole „ikonograafidele", milliseis oli vähe meistreid, kes olid kohustunud säilitama vana traditsiooni ja kaitsma tüüpe, mis juba olid lubatud Kiriku poolt. Ikoona ei olnud mitte paljalt joonistis puule, vaid tema definitsiooni osaks said vaimne element, mida ta pidi avaldama, tema müstiline kutsumisevõime, palve, mis temasse maaliti, õnnistamine, mille ta pidi vastu võtma; ilma nende elementideta ikoona ei oleks ikoona.

2) Ikoonad püüavad lõplikku sarnlevust, mitte isikute välise esinemise poolest, vaid esijoones oma vaimse korrastelu suhtes.

Ei ole olemas midagi vähem realistlikku kui on ikoona. Vaadeldes Onnistegija näojooni, Ida ei näinud undki sellest, teda kujutada otseselt, sellisena, nagu traditsioon teda näitab meile täna. Vanad pildid kujutavad teda meile täiskasvanuna, või Messiiasena, kõikide inimlikkude lootuste teostumise sümbolina, surma jumaliku Võitjana. Neis vanus ikoones, mis on säilinud tüübilise ikoonana, pole mingit maalilist ega loomulikku joont; otsese reaalsuse muljetele, mis meil on kogu joonistelu seaduseks, astub vastu ja avaldab mõju nende ikoonamaalijate juures abstraktne rütmika; nad eralduvad tajumatul viisil loodusest, elust, otsesest vaatlusest, et pageda kuhugi hieraatilisse, abstraktsesse maailma, kus vaid idee üksi peab avalduma. Sellepärast ka nimetatakse neid joonistajaid „ikonopistsi" (ikoonakirjutajad); kirjutatakse, aga ei joonistata. Niisiis ikoonade joonistaja juures pole reljeefi, sügavussuhete ega perspektiivi otsimist; sääl on selge lihtsus, kus üksikud on karmilt korraldatud terviku alla, väljenduste idealism, ebaisikulised ja abstraktsed näojooned; Kristus pole portree, vaid inimese ideaal; ainult joonistatud rütmitunne, täieline tasakaal ja taust kujude väljenduse tugevndamiseks.

Vaadelgem näiteks vana bütsantiini Kristust, parema käe sõrmed tõstetud, et õnnistada ja samal ajal ütelda: „Vaigistuge, koguge end, saage vaikseks oma sisemises korratuses." See on mulje tema hieraatilise liigutuse puhul. Teine pahem käsi hoitud evangeliumiraamatul: „Mina olen Tee, Tõde ja Elu. Mina olen eukaristlik vili, ja teie olete selle terad, mis on asetatud Kiriku südamesse. Mida pean ma soovima, kui vaid seda, et ühes teiega, suure ihaldusega pidada seda viimast Armastuse söömaaega? Ning teie, mida peate teie ihaldama, kui mitte, et teid muudetakse Jumala jahuks, et viimaks valmistatakse igaviku leivaks?"

Tuntud tüüp, rituaalne shest, Idamaa pühitsetud inspiratsioon; nende kujutelmade kaudu laskume minevikku, me võtame osa ristiusu sajandeist.

Aga kas evitakse õigust, või lihtsalt kas võidakse kujutada jumalust? Seda me vaatleme järgmisel korral.

Isa Vassiili.

Ärgu käigu tõe vastu!

Õigeusulises ajakirjas „Usk ja Elu" nr. 11/22 nov. 1935 artiklis „Paawstlikku Wõimu" pealkirja all katsub selle artikli kirjutaja waielda minu artikli wastu, mis ilmus „Üh. Kirikus" nr. 51 okt. 1935 pealkirja all „Kus on tõde".

Autor ütleb oma artiklis järgmist: „Jumala püha Waim on töötanud ja töötab igaühe sees, kuid kõiki köitwat juhiwõimu ühe inimese kätte ei ole ristiusu Alustaja ning Lõpetaja andnud. Usume, et Ta tegi seda oma jumalikus tarkuses. Ühe inimese juhtiw wõim, nagu seda propageerib rooma katoliku Kirik, ripub ära ajalikkudest elukeerdkäikudest ja kui nende najale Waimu tööd köita (distsipliin, arw), siis on see liig maine. Ainsa õige juhi põhimõtte andis Jumala Poeg: „kes teid kuuleb..."

Selle põhimõtte tõestas kõige otstarbekohasemalt Kirik enne 1054 aastat kui ta otsustas usukorra esimese hoidaja au anda Rooma paawstile, teisele kohale Konstantinoopoli patriarki jne.

Kui hiljem esimese au põhjal taheti ka usulist ainuwõimu, oli loomulik ja õige, et õigeusu'ised ei wõinud seda tunnistada ja teine hoidaja esimese kohused pidi wõtma oma kätte."

Minu wäite peale, et lõhenemise tagajärjed, kui Jumala nuhtlus, Õigeusu Kiriku peal tänini lasuwad ja et Õigeusu Kirik jälle tugewaks saab, kui ta tagasi tuleb Katoliku Kiriku rüppe, ütleb autor järgmist:

„Kui oli Jumaliku tõe kehastuseks üksainus inimene, Jumalainimene, kui Ta Kolgatal kõikide hirwitada oli ja maailmawägewad nõudsid: astu ristilt maha! — Eks olnud Ta siis, küsib autor, „Observatori" tõe järele üks õnnetu olewus? Ja kui Ta oma argadele õpilastele ütles: ega sulane pole suurem kui isand — eks olnud Ta uhke? „Püha Peetrus, arwab kirjutaja, vidas end teistega ühewäärseks, oli ka teiste käsutada, samuti peab o'ema ta järgnik (Ap. t. 14). Kui aga taheb ta, mitte oma ametwendade wolitusel, waid usulisel õigusel pea ja juht olla, siis ei tule Õigeusu Kirik niisuguselle ühtlusele, sest seda ei ole Jeesus õpetanud. Ka praegune usklikkude hulk Katoliku Kirikus ei kõiguta õigeuslaste usku nende tõe sisse. Juhtuks," kirjutab autor edasi, „et paawst wõtab südame rindu ja ütleb Mussolinile: „Mu poeg, sa pead ülekohtust sõda, pista mõõk tuppe!" ja duce wangistaks ta, — eks ole siis ta piiskopid samuti igamees omaette juhid, nagu praegu õigeusu piiskopid. Kui nii! see tõde puudub, on antikristuse riigikord kohe käes. „Edasi," mainib autor, Konstantinoopoli patriarki kohta: „Usk on riigi wõimu käes. Ei sobi riigi wõimule usuliste wõimukandjate kokkutulek, tehakse takistusi. Nii oli see enne, ongi nüüd.

Würstide kõrwal istub paawst. Ei ole temalegi sobiw õigeusu juhtide kokkutulek. Wõib temagi tõkkeid teha oma wägewate läbi."

Wastuseks artikli „Paawstlikku Wõimu" autorile, peab ma tarwilikuks, esiteks, tähendada, et mina oma artiklis, kui kirjutasin paawstist ja tema tähtsusest Kiriku elus, pole üldse puudutanud neid pühakirja põhjusi, mille peale Katoliku Kirik oma õpetuse paawsti primaadi ja tema eksimatuse kohta usulistes asjades on rajanud, waid pöörasin lugejate tähelepanu selle peale, et mina, ainult praktilisest seisukohast wäljaminnes, selgusele jõuda soowisin, kas ei nõuagi Kiriku elu ja tema hea käekäik ise paawsti olemasolu tõrwe Kiriku peana. Artikli kirjutaja on aga kõrwale kaldunud minu artikli sihist ja üle läinud hoopis teisele alusele — pühakirjale ja toonitanud, et pühakirja järgi Jumalapoeg kellelegi kõiki köitwat juhiwõimu inimeste seast andnud ei ole. Kuna aga see wastuwäide millegagi põhjendatud ei ole, siis tuleb teda tühjasõnaliseks tunnistada. Autor arwab edasi, et Jumalapoeg, juhiwõimu mitte andes, seda jumalikus tarkuses tegi. Mina aga, kui kristlik inimene, arwan, et artikli kirjutaja seega tahtmata meie Issanda Jeesuse Kristuse au teotab. Ja seda järgmistel põhjustel: Kas tõesti wõib uskuda, et Kristus-Jumal ise kes teab, mis oli ja mis tulewikus wõib sündida ja seega ka on teadnud, et Õigeusu Kirikul peale lõhenemist korda ei lähe tuhande aasta jooksul ühtki Täiskogu kokkukutsuda ning et see Kirik niisugusse wiletsasse seisukorda sattub, nagu ta ammust ajast tänini on, just selle tõttu, et temal kõikwõimsat pead ei ole, kas tõesti wõib uskuda, kordan mina, et see Jumal niisugust korralagedust oma Kirikus tahtis ja selles „Paawstlikku Wõimu" autori usu järgi, oma jumaliku tarkuse tippsaawutust nägi. Waewalt!

See Jumal, kes teadis, mis Tema Kirikul tulewikus läbi elada tuleb, see Jumal andis oma Kirikule kõik ja ka paawsti, et ta selle maailma würstiga wõidelda ja sellest wõitlusest wõitjana wäljatulla wõiks.

Edasi nimetab artikli kirjutaja Konstantinoopoli patriarki Õigeusu Kiriku hoidajaks. Arwatawasti on aga autoril omapärane waade hoidaja kohustuste peale. Mina arwan, et hoidaja on niisugune isik, kes peremehe huwidega ja bona fide walitseb temale usaldatud wara üle.

Õige hoidaja kohustused seisawad selles, et tema kõik abinõud tarwitusele wõtab selleks, et tema majapidamises ja temale alluwate inimeste seas ka rahu ja arusaamine walitseks ning et kõik seadusepäraselt sünniks. Senini aga oli Konstantinoopoli patriark — teine paawst — nagu ta end nimetab, ainult nende isikute warjupaik ja kaitse, kes oma seaduslikule ülemusele alistuda ei soowinud. Selle tõttu ongi arusaadaw, et paawst niisuguseks „hoidajaks" olla ei tahtnud. Autor soowis arwatawasti oma sõnadega ristile löödud Jumalainimesest öelda, et ka Õigeusu Kirik, Jumala tõe kaitsjana inimeste poolt sai ristile löödud, ja et see Kirik, Jumala tõde kaitstes ristilt maha tulla ei wõi ja ei saa senini, kui inimesed ei nõustu Õigeusu Kiriku s. t. meie Issanda tõega. Kas see on aga nii? Kas Õigeusu Kirik peab ka wankumatult oma tõekspidamisest kinni?

Kuuskümmend aastat sellest tagasi Itaalia teadusemees O. Tondini Guarenghi kirjutas ühe raamatu nime all „Rooma paawst ja Ida Kiriku paawstid". See teos sai 1899 a. tõlgitud wene keelde. Mainitud raamatus autor tähendas, kuidas Ida õigeusk, Rooma paawsti primaati mitte tunnistades, lõpeb sellega, et ta tegelikult loob niipalju paawste, kuipalju on Õigeusu autokefaalseid Kirikuid, sattudes sellega wastuollu oma teooriaga piiskoppide wõimu ühewäärsuse kohta. Mõni nendest Kirikutest kaotas paawsti priwileegiumi, misugune sattus aga ilmalikkude wõimude kätte.

Näituseks, tsaristlikul Wenemaal kiriklikuks jurisdiktsiooni alluks, kiriklikuks wõimuks, oli tsaar, kes walitses Kiriku üle Peeter Suure poolt loodud sinodi kaudu. Õigeusu aktides, näituseks, keiser Paul I ukaasis 1797 a.

troonipärimisest, Wenemaa keisrit tituleeritakse „kiriku peaks" s. t. nimetuseks, mis toob esile õigeusuliste seas wõõrastuse, kui katoliiklased mainitud nimetust paawsti kohta tarwitawad. Selle peale waatamata ei riskeerinud Wene Õigeusu Kirik kunagi awaldada protesti niisuguse keisrite „tsesaropapismi" wastu. Ei protesteeri ka nende õigeusu riikide Kirikud, kus nende Kirikute üle walitseb kõrgeim ilmalik seaduseandluse ja administratiiwinstants. Olid ka mõned õigusteadlased, nagu Wenemaal prof. M. Suworow, kes teoreetiliselt tõendasid mainitud kõrgema wõimu olemasolu Õigeusu Kirikus. Nemad annawad sellele wõimule need samad priwileegiumid, missuguled kuuluwad katoliku dogma järgi Rooma Piiskopile, wäljaarwatud eksimatust usulistes asjades. Wenemaa keiser kinnitas ka pühakute wäljakuulutamise otsuse. Peale maailmasõda, õigeusu „paawstide" arw silmanähtawalt suurenes, kuna suurenes ka autokefaalsete ja autonoomsete Kirikute arw. Mõnes riigis mõni autokefaalne Kirik wabanes küll peast tsaari krooniga aga ei suutnud kunagi iseseiswaks saada riiklikust wõimust. Paremad Õigeusu Kiriku pojad ütlewad, et Peeter I ajast, Õigeusu Kirik on halwatud; seda sama wõib kinnitada ka meie ajal iga Õigeusu Kiriku suhtes, kuna need kõik, enam wõi wähem, peawad oma wõimu jagama ilmalikkude wõimudega. Nemad on „autokefaalsed" ainult teiste iseseiswate Kirikute suhtes, aga mitte riikliku wõimu suhtes. Omandades näiliselt wälist autokefaaliat, nemad ei omanda tõepoolest seesmist iseseiswust. Selles seisabki wahe Ida paawstluse ja Rooma paawstluse wahel. Õigeusu Kirik omandab ühe iseäralise paawsti wõimu omaduse, mida Ida Kiriku „paawstid" kasutawad palju rohkem, kui Rooma paawst. See on anathema tarwitamine ühe piiskopi poolt teise suhtes. Rooma Kiriku ekskommunikatsioon, katoliku dogmaatika seisukohast wäljaminnes, on täielikult arusaadaw. Rooma piiskop, kui püha Peetruse järeltulija, on nähtaw Kristuse asetäitja, terwe Kiriku Ülemkarjane, Õpetaja, Isa ja ka Kohtunik.

Selle dogma saawutus on: kes tahab Kristuse Kiriku õigeks liikmeks olla, see peab ühenduses olema ka terwe Kiriku peaga, paawstiga.

Selles mõttes püsib ühe kirikisa wäljendus: Kus Peetrus, seal ka Kirik". Teadlik ja wabatahtlik lõhenemine Peetrusest, kes oma järeltulijates elab (püha paawsti Leo sõna), eraldab kristlast Kristusest.

Kellegi äralahutamine Paawsti poolt ühtlusest Kirikuga mingisuguse üleastumise eest ekskommunikatsiooni läbi raiub katki müstilise wereloone, mis üleastuja hinge ühendab elustawa halastuse allikaga.

Õigeusulised wõiwad mainitud tõde mitte tunnistada, aga nad ei ole mitte seisukorras ümberlükata selle tagajärgi terwes katoliku dogmas. Hoopis teistmoodi näeb wälja asi, kui õigeusu piiskopid ükshteist ekskommunitseerriwad. Küsitakse, missuguse aluse peale rajawad nad oma õigust, äralahutades endaga ühewäärseid wendi Kristuse Kirikust.

Niisugust lahutamist aga teostatakse wäga tihti õigeusulisте juures. Jätame kõrwale möödalaimud aastad. Waikime ka anathemast, mille osaliseks sai terwe Bulgaaria Kirik Konstantinoopoli patriarki poolt ainult selle eest, et tema soowis saada autokefaalseks.

Waikime ka wastastikusest wandumisest pretendentide poolt ühe ja sama trooni peale Antiokia piiskopkonnas. Wõtame Wene Kiriku.

Wene Kirik lagunes mitmesse täitsa iseseiswasse Kirikusse.

Ta koosneb patriarki Kirikust, sünodaalsest Kirikust ja Ukraina Kirikust. Patriarki Kirik koosneb weel Peetri ja Sergiuse poolehoidjatest ja Grigooriuse poolehoidjatest. Lääne Õigeusu Kiriku üle walitseb osaliselt sinod, osaliselt aga mitr. Euloogius Pariisis, kes allub Konstantinoopoli patriarki jurisdiktsiooni alla. Ja igaüks nendest wannub teist. Iga niisugust wandumist tunnistatakse ühe wennaliku Kiriku poolt ja ignoreeritakse teise poolt. Mis peaks niisugune wandumine (anathema) tähendama? Wõiks weel tema mõtteist aru saada, kui see tähendaks, et mõned piiskopid, kes mõnes asjas ehk teoreetilistes probleemides ei saawutanud kokkulepet ja kelledel ei ole ülemwõimu neid asju lahendada, leidsid paremaks wastastikuseid läbirääkimisi ja läbikäimisi lõpetada, arusaades, et parem hoopis waidlused kõrwale jätta, kui tülitseda. Aga õigeusu piiskopid tarwitades anathemi soowiwad silmanähtawalt anathema läbi saawutada midagi suuremat. Selleks on küllalt tutwuneda wastawate aktidega. Nendes teatatakse, et niisugune ja niisugune piiskop lahutatakse ära Kristuse Kirikust. . . et tema kaotab piiskopi õigusi . . . . et tema piiskopi teod kaotawad makswuse, on pühaduse teotamine, ei oma enam Jumala õnnistust, et kiriklased ja kiriku liikmed, kes senini on seisnud tema jurisdiktsiooni all, wabanewad alistumisest temale; arusaadaw, et kui keegi jääb niisugusele piiskopile truuks, et ta ka needmise alla langeb. Iga õigeusu piiskop, kes wannub oma wenda, nagu ütleb oma teoga: kes mitte minuga, see on ka mitte Kristusega. Kas see ei ole mitte selle priwileegiumi riisumine, missugune kuulub ainuüksi paawstile ja missugune on takistuseks ühendamisele Roomaga. Mainitud põhjustel on ka arusaadaw tuntud filosoofi ja Pariisi õigeusu usuteaduskonna instituudi professori Nikolai Berdjajewi hädaldamine. Tunda üht iseseiswat paawsti oma üle, ütleb ta, on küllalt raske, aga weel wõimalik kannatada, aga omada neid 24 — see wõrdub olemisele hullumajas (ajakirjast „K Sojedineniu" nr. 2/34 a. S. J. Urban). Kui Õigeusu Kirik on lööbud risti, siis ainult oma kõrgete juhtide omapärase poliitikaga, aga mitte Jumala tõe kaitsmise tõttu. Mul tundub, et „Paawstlikku Wõimu" autorilt wõiks nõuda, et kui tema midagi ümber lükata soowib, et ta siis ka rohkem uskumapanewamaid ja põhjalikumaid tõendusi oma artikli aluseks ette tooks.

Ap. t. p. 14 hoopiski ei wõi ümberlükata, et Peetrusi Jumalapoja poolt terwe Kiriku peaks tehti. Mina wõin nimetada palju pühakirja artikleid, kus jutustatakse abielurikkumisest, tapmisest, löömisest j. n. e. Ega selle läbi keegi ei ole weel arusaamisele jõudnud, et pühakiri niisuguseid moraaliwastaseid ülesastumisi lubab. Et selgusele jõuda, kas Peetrus ja tema järeltulijad-paawstid, Kiriku peadeks määratud said, on waja põhjalikult tutwuneda Uue Testamendiga, Püha Suusõna õpetusega ja Kiriku Täiskogude tööga ning protokollidega.

Siis ainult wõib seda küsimust positiiwselt ehk negatiiwselt otsustada. Et mitte tühjasõnaliseks olla, katsun mina käesolewa artikli piirides, kuiwõrd see wõimalikuks osutab, midagi öelda ka nendest pühakirja tõendustest, mis Peetruse kui terwe Kiriku pea õigusest räägiwad. Ja kõik apostlid olid küll ühewäärsed, kuid ühele nendest ja nimelt Peetrusele peale apostli ameti,

oli Jumala poja poolt antud weel eriline ülesanne — kõik apostlid ühendada üheks hierarhiaks, kaitsta Kirikut lõhenemisest ja walitsewa, õpetawa ning õndsakstegewa Kiriku peaks olla. Apostlite walimise juures pani Jeesus Siimonile nime: „Peetrus" (Mark. III, 16). Niisuust nime pole sel ajal üldse rahwa seas tarwitusel olnud ja selle tõttu peab niisugust ümbernimetamist tunnistama faktiks, mis tõestab Peetruse edaspidist osa Kirikus.

Enne oma surma Jeesus uuesti lubab Peetrust oma Kiriku peaks teha: „Aga kui Jeesus tuli Keisarea Wiilippuse linna rajale, küsis tema Jüngritelt ja ütles: Keda ütlewad inimesed mind, inimese Poja, olewat? Aga nemad ütlesid: Mõned ütlewad, et sa oled Ristija Johannes; aga teised Eelias, aga teised Jeremias ehk üks prohwetitest. Tema ütles neile wastu: Aga keda teie mind ütlete olewat? Siis wastas Siimon Peetrus ja ütles: Sina oled Kristus, elawa Jumala Poeg. Ja Jeesus wastas ja ütles temale: . . . Sina oled Peetrus ja sellesse kalju peale tahan mina ehitada oma Kiriku ja põrgu wärawad ei pea seda mitte ära wõitma.

Ja mina tahan sulle taewariigi wõtmed anda ja mis sina maa peal kinni seod, see peab ka taewas kinni seotud olema ja mis iial sina maa peal wäästad, peab ka taewas päästetud olema (Matt. 16, 13 — 19)."

Õigeusulised ütlewad, et selle lubaduse osalisest said kõik apostlid. See ei ole mitte õige järgmistel põhjustel: Jeesus on pööranud, neid sõnu öeldes, ainult Peetruse poole: Sina oled Peetrus, kahan sulle taewariigi wõtmed anda, ja mis sina seod ja päästad j. n. e.

Ülemkarjase wõim sai antud esialgu ainult Peetrusele ja siis teistele apostlitele Peetrusega koos (Matt. XVIII) s. t., et apostlid wõiwad Jeesuse Kiriku üle walitseda ainult Peetrusega koos, kuna Peetrus erilise wolituse järgi ka ilma teiste apostliteta. Igasugune teine Matt. XVI ja Matt. XVIII tekstide interpretatsioon oleks ekslik, kuna sel korral Jeesuse seletused olekski üksteisele wastuoksa ja mitte kooskõlastatud. Peab tähelepanu pöörama ka selle peale, et Jeesus öeldes apostlitele: Tõesti mina ütlen teile: Mis teie maa peal seote, peab ka taewas päästetud olema (Matt. 18 18), ühtki sõna pole maininud kaljust wõi wõtmete wõimust. See tähendab, et Peetrus üksipäini oli Jeesuse poolt antud wõim, mis wõtmetega on seotud. Et wõtmed tõestawad piiramata wõimu, praegusel korral Kirikus, näeme Ilm. III, 7: . . . Seda ütleb see Püha, see tõsine, kellel on Taaweti wõti, kes lahti teeb ja üksi ei pane kinni; ja tema paneb kinni ja üksi ei tee lahti.

Edasi ütleb Jeesus jälle ainult Peetrusele: Ole mu tallekeste karjane, „hoia mu lambaid kui karjane". Ole mu lammaste karjane (Joh. 21, 15—17). Seega sai jällegi Peetrus Jeesuse karja (Kiriku) ülemkarjaseks.

Õigeusu Kirik wõib ühtlusele Katoliku Kirikuga ainult siis mitte minna, kui see Kirik ei soowi sihilikult Jumala tahet täita.

Sel korral ta kaotab aga Kristuse Kiriku iseloomu. Kui ta aga ka edaspidi Kristuse Kirikuks olla tahab, siis temal ei ole mingit walikut, waid ta peab Üleilmlise Katoliku Kiriku rüppe tagasi tulema.

Mis puutub Itaalia-Abessiinia tüli asjasse, siis ärgu parem käigu sotsialistidega ja wabamüürlastega s. t. Kiriku waenlastega käikäes, kes ka ootawad, et Paawst end sellesse asjasse segaks. Sellel soowil on oma tagamõte, mis Üleilmlise Kiriku wastu sihitud on.

Katoliiklased teawad, et püha Isa ainult Jumala tahet täidab ja et paawst, kui Jumala ja Tema riigi huwid rikutud saawad, kõik teeb mis waja läheb, et Jumala soowi ja Tema seadusi tähele pannakse. Kartusest Mussolini ees ei wõi siin üldse juttugi olla.

Kui aga midagi Kiriku peaga, paawstiga, juhtuks, (ajaloos leiame palju tõendusi selle kohta, et paawstid oma kõrge ameti eest kannatama pidid), siis on Kirikul olemas oma kanooniline õigus, teised kõrgemad juhid, seesminc ja wälispidine distsipliin, juhtidel wastutuse tunne paawsti ja Kiriku Täiskogu ees ja ka, mis kõige tähtsam, Jumala abi ja tema tõde, mille wastu kõik Kiriku waenlased mitte midagi ära teha ei suuda.

Artikli „Paawstlikku Wõimu" wiimane lause selle kohta, et ka paawst tõkkeid teha wõib Õigeusu Täiskogu ehk juhtide kokkutulekuks, näitab ainult, missuguste ebinõudega Katoliku Kiriku wastu wõidelda tahetakse. Ärgu käigu tõe wastu!

Obserwator.

Kirikuühtluse oktaav.

Kaheksa palvepäeva taasühinemise hääks, 18.–25. jaan. 1936.

„UT OMNES UNUM SINT."

Käesolev artikkel saadeti meie lehe toimetajale ingliskeelse lendlehe näol anglikaani vaimuliku Rev. H. J. Fynes—Clinton'i poolt. Londonist. Kuna artikkel näitab kõrgekiriku tegelaste vaateid ja tegevust kirikuühtluse suhtes, pakkudes meie lugejaskonnale rohkesti uudset ja huvitavat, avaldame ta eestikeelses tõlkes.

Toim.

Möödunud aasta lendleht, mis trükiti Kirikuühtluse Oktaavi Nõukogu poolt ja mis kutsus kaastööle oktaavi pidamisel Inglise kiriku preestreid ja ilmikuid 18. — 25. jaanuarini, kõneles usaldusest, millega see palve tehti silmnähtava tõusu alusel viimase viie aasta kestel kirikute arvus, kes olid kohustunud oktaavist osa võtma. See lendleht on trükitud isegi suurema usaldusega ja samal põhjusel.

Tähelpanuväärt edusamme on tehtud kolmes suunas möödunud aasta jooksul, nimelt, meie oma rahva seas, ühenduses sarnlevate püüetega rooma koguduses, ning õigeusuliste seas.

1. Konstantne arvestus meie oma preestritest, kes pidasid oktaavi 1935 a., on tuhat viissada. Nende arv, kes on saatnud oma nimed tema dogmaatilise aluse pooldamise tunnistuseks, oli 942. kasv 67 võrra. (1929 a. koguarv 79.) Kolmkümmend üks usulist ühendust pidas oktaavi ja peagu kõik neist tegid lisaks veel mõne hardusakti Pershore kloostriülema üleskutsel, ühendades oma palved mitmete Prantsusmaa usuliste majade omadega.

2. M. l' Abbé Couturier, kes juba mõningaid aastaid on korraldanud oktaavi Lyoni pääpiiskopkonnas, turvas mullu selle palvelise ühenduse mõlemate maade usuliste majade vahel. Soovides ühendatud meie oma usuliste majadega, tehti oktaavi ajal eripalveid Amay ja Haute Combe'i benediktlaste kloostreis, Notre Dame des Dombes ja Tarnié trappistide juures, assumptsionistide ja mitmeis karmeliitide ning Neitsi Maarja Ilmumise majades. Sel aastal ta saadab järgmised teated kolmest trappistide kloostrist: —

Notre Dame des Dombes (Lyoni lähedal) kloostrist: „Teie võite oma sõpradele Inglismaal teatada meie sümpaatiat selle armastuse ideaali vastu" (s. t. oktaavist osavõtt.)

Tarnié kloostrist: „Mis puutub oktaavisse, siis oleme Nashdomi prelaadi kutsel juba sellega ühinenud. Tahame jatkata. Oktaavi ajal kõik liturgilised teenistused on ohverdatud selle püüde eest ning usklikke palutakse ohverdada kõiki oma erapalveid ja kõiki oma häid tegusid."

Aiguebelle'i kloostrist: „. . . . ning oktaavil 18. — 25. jaanuarini tahame pühendada erilist tähelepanu sellele (kirikute ühinemine) ja meie ei unusta inglise Nashdomi kloostrit, mis pühendub nii erilisel viisil sellele usulisele liikumisele."

Edasi nendib Père Couturier, et ühe ordu provintsiaal on käskinud neis palveis ühineda ka sõltuvaid kloostreid Inglismaal. Inglise rooma-katoliiklaskonnas pole vähe teisi, kellel on kasvav sümpaatia ühtluse ideaalide vastu. Nende seisukohta on hästi väljendanud isa Henry St. John, O. P. „. . . . . Järelikult, sel seisukohal asuksid selle vaate esindajad, tuleb väljaspool üksikisikute silmapilkset allaheitmist otsida ja töötada ning palvetada liikumiste hääks seespool usulisi ühendusi, mis nüüd on lahutatud Kiriku ühtlusest. See toob nad kord tagasi sellele ühtlusele nende seltskondliku traditsiooniga, mis pole hävitatud, vaid täiendatud ja puhastatud." (Blackfriars', August, 1935, p. 633).

3. Mõned ida õigeusulised võtsid oktaavist osa esimest korda möödunud aastal. Kolm õigeusu kirikut Lyon'is pidasid teda täielise pidulikkusega ja vene katoliku kabelis loeti ette kiri, mis kuulutas oktaaviga liitunuiks neli õigeusulist vene pääpiiskoppi ja piiskoppi, kes olid ise osavõtmas. Ka teatas üks vene õigeusu klooster Bulgaariast, et ta on kaasatöötamas: ning suure Petseri kloostri abt-piiskop Eestis, kirjutades Pershore'i ja Nashdomi abtile, ütles, et liturgiat peeti tema kloostris igapäev ja ta ise teenis pühapäeval oktaavi ajal. Berliinist kirjutas pühade eluviisidega piiskop Tihon, ta korraldanud katedraalis ja piiskopkonnas liturgia vastava palvega kõikide kristlaste ühendamise hääks, ning jutluse. Ta ütleb: — „See palve ja see idee on eriti lähedal meile venelasile, kuna meie oma maa ja kiriku Kolgata meile on näidanud, kui vajaline vastuaktsiooniks rahvusvahelise jumalatuse vastu on see ühinemine."

Ühtluse alus. — On selgesti arusaadnd mõlemalt poolt, nii õigeusuliste juures kui ka mujal, et Kirikuühtluse Oktaavi Nõukogu edustajail on silmi ees tõeline ja täieline dogmaatiline ühtlus, mis on rajatud Ülemaailmliste Kirikukogude otsustele ja kirikisade õpetusele. Nõukogu, ühes kogu rooma ja õigeusu kirikutega, usub, et see on ainukene ühtluse viis, mis täiesti vastab meie Issanda tahtmisele kui ta palus „et nad kõik üks oleksid". Iga lahtiselt seotud ühendus oleks päris kasutu kristliku usu ja moraali kaitsena. Üksteise lahkuminekute viisakas tunnustamine ei ole ühtlus selle sõna uustestamentlikus mõttes: ning midagi vähemat kui just kristlaste sügav ühtlusmõiste oma jumaliku Õpetaja Ühes Ilmutuses ei oleks iialgi suutnud välja tuua oma usundit katakombide pimedusest, et teda asetada kõrgemale keisrite troonidest ja panna teda kehtima Universaalse Tõena.

Tänapäeva kristlik probleem ei ole täiesti sarnlematu algkiriku omaga, selles mõttes, et läheb ikka selgemakujuliseks kokkupõrkeks maiste jõudude ja Tema usundi vahel, kelle riik pole mitte sellest maailmast. Peab kogema avalikku rünnakut usule ja ristiusuliste tagakiusamist suuremas osas Euroopa maist. Igalpool on jumalavastased organiseeritud jõud töö1, tungides kavakindlalt paljuisse hädaohutuina näivaisse sotsiaalse ja kasvatusliku sihiga organisatsioonesse. (Enamikus inglise provintsilinnus, olgu nad kui suured tahes, on tunnustatud kauplusi, kust võib osta nende kirjandust). Kuid näib, et kristlased püstitavad veel mõjuvamaid võresid üksteise tõkestamiseks, kui selle vastu, mis ähvardab neid kõiki.

Suurem kui avalik rünnak on kõigile kristlasile üldine hädaoht kasvavalt materjalistlikult rõhumiselt igapäevases elus. Mitte ainult ei põhjusta praegune majanduslik süsteem olukordi, millistes miljonid, kes on kaotanud töö, pole võimelised täitma oma loomulikke ülesandeid, vaid teiste hääkäekäik on ostetud selle kulul, mis on vaimne ja üleloomulik. Ulatus, milles tänapäev sunnitakse keskpärasele inimesele pääle sügavale juurdunud materjalistlikku filosoofiat, on tihti päris arusaamata. Ning, näiteks, kuna on selge küllalt, et jõukus sõltub enam ja enam suurendatud läbimüügist, siis propaganda ajalehes, kinos, seinareklaamidel ja taevakirjas peab veel halastamatumalt õhutama kasuahnitsemist. Igapäev, päev otsa ja suuremjagu ööd moodsale inimesele on päälesurutud arvamine, et tal peab olema see materjaalne hääolu, ja et ta ei saa elada evimata veel enam seda materjaalset hüvangut. Inimlik raass Hiinast Peruuni pole iialgi olnud nii hästi organiseeritud kogu oma ajaloo vältel sellise kindlakujulise antikristliku filosoofia ja sotsiaalse õpetuse vastuvõtmiseks. Kõige selle vastu kuuldakse muidugi kenake hulk kristlikku protesti. Kuid see kõla kandub rohkem oma lahkhelindliku lärmi kaudu kui mingi kellukese sarnase selguse läbi. Siiski on olemas erand. Palju aastaid on Paavsliikud Ringkirjad kordanud kristlikku seisukohta iga moodsa probleemi suhtes kui see kerkis. Traditsioonilises kuues, kuid moodsa muljekusega paljastati näiteks sissepugeva materjalismi nisve (pahesid), või seletati õigeid suhteid tööandja ja töölise vahel, või nenditi piisavalt abielu kristlikku mõistet ja „sündimiskontrolli" põlgtusväärsust. Selliseist nentimisist ei võinud lahku minna ühegi tõe-

lise kristlase arvamine — just vastuoksa, iga kristlane peaks püüdma kõrvale heita igasuguse takistuse, mis võimaldaks talle lahkarvamuse nende autoriga.

Ühendatud kristlaskond üksi suudab võidelda nii avaliku rünnaku kui ka materjalismi universaalsete jõududega. Nagu Suures Maailmasõjas võit polnud turvatud (kindlustatud) Liitriikidele, kuni kõik nende jõud polnud ühendatud ühe generalissimo alla. nii ka nüüd, kui kristlased ei taha, et nende usund kistakse „maa mülgastesse ja koobastesse", siis nad peavad olema tahtlikud oma eelarvamuste ja ennakute otsuste, rahvuslike uhkuste ja kadeduste kõrvale heitmiseks, nii et nad jätaksid vabaks tee vaatluseks iseenda teenete läbi, missugused dogmaatilised lahkuminekud hoiavad neid lahus maapäälse Kiriku traditsioonilisest pääst. Ainult sellise juhi all osutuks see kristlastele võimalikuks, evida seda jõudu, mis tuleb teadvusest, et nad on „üksteise liikmed" vastavalt oma jumaliku Õpetaja erilisele soovile. Selleks otstarbeks Kirikuühtluse Oktaavi Nõukogu kõige tõsisemalt kutsub üles palvele kõiki inimesi, kellel on hää tahtmine.

Selle ideaali jälgimisel tuleb võtta seisukoht mõningate tõikade suhtes, milliseid peab hästi meenutama. Rooma ei taha ja ei saa lahkuda oma de fide definitsioonidest. Poliitikat, distsipliini, igasuguseid eba-olulisi asju võib muuta, kuid mitte iialgi usu ja moraali küsimusi.

Sellepärast kinnitame taas järgmisi nendinguid aksiomaatilistena ja fundamentaalsetena: —

a. Maailma pöördumine sõltub Jumala Kiriku nähtavast ühtlusest, kuna meie Issand palvetas „et nad kõik oleksid üks . . et maailm usuks."

b. Ta hoolitses selle ühtluse alalhoidmise vahendite eest. Nähtava Ihu nähtava pea määramisega: „Sina oled Peetrus, ja sellele kaljule tahan ma ehitada Oma Kiriku."

Ajalugu on näidanud, millise seletuse Kirik on annud sellele tekstile, sest keegi muu ei ole iialgi olnud Kiriku tunnustatud peaks maa peal kui vaid see, kes istub Peetruse troonil. Lahutamine sellest ühtluse keskusest on juhtinud lahkunuid alati teistesse skismadesse, kuna selle tunnustamise tulemuseks peab olema vajaliselt kõikide jagunemiste tervendamine.

c. Dogmaatilised dekreedid, mis puutuvad Püha Peetruse järguniku supremaatiasse ja tema eksimatusse usu ja moraali suhtes, kuigi neid ei või ümberlükata, isegi mitte paavsti enda poolt, möönavad siiski seletust ja edaspidist definitsiooni, mis teeks nende üldise vastuvõtmise katoliikliku meelsusega isikuilt mõõdapääsmatuks.

Edasi, võib loota, et need agenda punktid, mis olid jäänud üle Vatikani Kirikukogul, nagu need, mis puutuvad Kiriku müstilisse loomusse, tulevad kaalutlemisele ja määramisele selliseis definitsioones, et kujuneks tõsine tasakaal õpetuses Püha Peetruse järguniku ja ülejäänud Apostliku Piiskopkonna ja usklikkude kogu suhteis.

Peab arvestama selle tõigaga, et need kolm punkti, millised oleme ülestähendanud, on esimesed põhimõtted Roomaga, ning oleks kasutu katse asju ajada temaga ühinemise suhtes, kui jätame kõrvale selle arusaamise. Eeldame, et ta meeleldi seletaks, mis need põhimõtted sisaldavad, igale kristlikule koondusele, mis tõsiselt nõuaks seletust asjaajamise eesmärgil. Aga asjaajamise katsed oleksid määratud ebaõnnestumisele, väljaarvatud sel juhul, kui need põhimõtted võetakse alusena vastu eelduseks enne kui saab teha midagi edaspidist.

Ühinemisvaimu tegelik avaldumine.

See oleks täiesti ekslik, arvata, et need kristlikkude kirikute ühinemispüüded puutuvad ainult kirikute kõrgemate ametikandjate väiksesse kogusse. Ei — see on vaim, mis meil peab olema meie elus. On olemas ühtluse stiil, ühtluse meelsus, ühtlusele vastav viis ellu ja inimesisse suhtumiseks. See on totalitaarne liikumine, mis täidab kõik elu tunnid ja toimingud.

On olemas inimesi, kes mõtlevad, et mõned noorsoo-organisatsioonid, nagu skaudid, avaldavad mõju ainult vahete-vahel, näiteks mõne aja kestel, kui skaudid on laagris või tegemas mõningaid harjutusi. Ei: rühma noormeeste keskel võib näiteks kohe ära tunda neid, kes on olnud skautluse mõju all. — Need poisid, tugevate lihaksetega ja lihtsad, pruunikspõlenud näoga ja siiraste silmadega, mis otsekoheselt vaatavad meile otsa — esitlevad endid kartuseta ja liialduseta kindlusega, mis on rajatud nende süümele (südametunnistusele) ilma upsakuseta. Nad räägivad rahulikult, ilma et nad otsiksid sõnu. Nad otsustavad selge mõistusega, ning kui neil otsustamiseks ei ole põhielemente, siis nad peavad suu.

Nad oskavad vaadata ja eelarvamused ei kata nende silmi. Neil on maitset: nad teavad, kuidas ilusasti sisustada tuba. Nad põlgavad tagamõtteid, sõnakõlkse, valetamist, seltskondlikke konventsioone. Nad on lihtsad.

Ning nad on häätegevad. Tihti tuntakse neid ära sellest häädusest, sellest tundmusest, mis tuleb arvututest häädest tegudest. Alati valmis, andma vastust, mida nõutakse — nende hääd teod tulevad põlevast armastusest, elavast ristiusust, mis pole iialgi unustanud läkitust: Armastuse Seadus.

Nii ka need, kes nõuavad ühtlust — terve nende elu on täidetud sellest vaimust, mis on teistest arusaamine, Armastuse Seaduse tõeline teostamine.

Me võime neid ära tunda kahest väga lihtsast asjast:

1. nad ei nimeta oma kirikut mitte kunagi rahvusliku nimega. Neile sõnad: anglikaani kirik, vene kirik, poola kirik on võimatud. See oleks teotus ühtluse tõeliste jüngrite suus.

2. Nad ei otsi ega räägi iialgi teiste vigu. Nad ei vaidle, kuid nad katsuvad aru saada. Nad ei taha sõnasõda, vaid vastastikust mõistmist. Nad ei küsi selle järele, mis lahutab, vaid selle järele, mis

ühendab. Nad vaatavad lahusoldud sajandeile kui pühaduse teotusele, ning nad on nõus tegema kõik mis võimalik selle lõpetamiseks.

Nad tajuvad Kiriku palvet ning nad ei ütle ainult suuga: „Et Jumal püha kogudust heas seisuses hoiaks ja kõiki ühendaks, — Issand heida armu," vaid terve oma südamega, kogu meelega ja oma aktiivsuse võimega, valmis teostamisele mitte unelmana, mis on kahtlaselt julge ja poeetiline, vaid tungiva vajadusena, milleks peavad koonduma kõik kristlikud püüded:

„Et Jumal püha kogudust heas seisuses hoiaks ja kõiki ühendaks, — Issand heida armu!

Isa V.

Usu tagakiusamisest Venes.

Keegi Hollandi potestandi kirikuõpetaja, kes võis teha mitmed tähelepandamatud reisud Soomest Nõukogude Venesse, avaldab mõned huvitavad andmed, muuseas praeguse katoliku kleeruse seisukorra kohta. Endisest viiest piiskopkonnast on järelejäänud veel kolm. Mohilevi piiskopkonnas, mis on kokkusulanud Minski piiskopkonnaga, on praegu veel 16 kleerikut. Aastal 1926 oli neid veel 85 ja 1917. a. 473! Neist saadeti maapakku, või pandi kinni 69. Lomsk-Titomiri piiskopkonnas, kus oli katoliiklasi 527.000, oli sellele vastavalt ka preestreid arvukalt. Praegu on järele jäänud veel 26. Tirapoli piiskopkonnas loeti aastal 1917, 181 preestrit 384,066 katoliiklase pääle. Praegu on need pea viimseni kadunud. Nimetatud õpetaja teadete järgi kasvab usuline elu kestvalt jõu ja ulatuse poolest. Suur on salajaste koguduste arv, kes peavad oma koosolekuid katakombides. Trükitud piibleid asendavad käsitsi kirjutatud.

Tamovist teadustatakse, et ühte säälset kooli, kus käivad 10—15 aastased lapsed, noorkommunistliku organisatsiooni poolt kontrolliti, et kas jumalatuse-liikumine ka õpetajate ja õppurite poolt leiab eeskirjale vastavat edendamist. Laste ihu läbiotsimisel leiti, et nendest 45 protsenti kantsid õigeusu kirikus pruugitavaid riste. Küsitud lapsed seletasid, et ristid neile kaela riputasid vanemad, manitsusega, neid mitte milgil tingimusel ära võtta. Läbikatsumise tagajärg oli, et koolijuhataja ja mitu õppejõudu vallandati ja jumaldatute usaldusisikutega asendati. Kaks õigeusu preestrit, Ksenofontov ja Burdõkov, mõisteti seaduse vastu hakkamise pärast mõni aastat tagasi kümneks aastaks maapakku, Põhja töölaagri. Mõlemil õnnestus hiljuti oma sunnipaigalt pääseda. Nende põgenemine näis juba õnnestunud olevat, kui neid soome piiri lähedal veel tabati. Mõlemad põgenikud toimetati Petrosadovski, kus neid rahva sisekommissarist erikohtu läbi mahalaskmise surma mõistis. Lühike aeg pärast seda täideti otsus.

Ühinemisliikumisest.

Idariitusest kardinal.

Hiljutisel uute kardinalide määramisel Püha Isa andis purpur-riietuse ka Tema Õndsusele Mar Gabriel Tappunile, Antiookia süüriariitusega katoliku patriarkile. Uus kardinal sai Roomas suure huvi ja sümpaatia osaliseks. Nagu meile igavesest linnast teatatakse, tekkisid tema vastuvõtmise rituaali ümber isegi erivaidlused, kuna ta patriarkina teistest piiskoppidest kõrgemal seisis ja ainsana idaharru kuulus.

Kõige viimane idariitusest kardinal oli Silvester Sembratovič, Lwowi ruteeni pääpiiskop, aastal 1895.

Seminaride ja ülikoolide püha kongregatsiooni korraldus.

Juba 1935 a. näärikuul saatis seminaride ja ülikoolide püha kongregatsioon kõigile katoliiklike õppeasutiste juhatajaile kirja, milles nõuti, et kõigis kiriklikes seminares ja teisi kolleegiumes katoliku noorsoo jaoks tuleb pidada aasta jooksul üks päev, mil avalikud dissertatsioonid, loengud ja koosolekud on pühendatud kristliku Ida tundmaõppimisele.

Rumeeniast.

Õigeusu kiriku kogu, mille avaistang oli 14. oktoobril 1935 a. . valis kõrgestipühitsetud Bessarion Puiu, Hotini piiskopi. Cernauti pääpiiskopi ja Bukovina metropoliidi kohale. Msgre Puiu on õppinud Bukarestis ja Kiievis. Ta on teerajaja taasühinemise poole. See oli tema kes esindas Püha Sinodit katoliku metropoliidi Msgre Suciu matustel.

Eestist.

Kirikuühtluse oktaavi pidamine

kujunes sel aastal kogudusis eriti elavaks. Tallinnas pühendati igapäev pärast Püha Missat veel erilised palved kirikuühtluse hüäks. Isa Vassiili sõitis oktaavi puhul Tartu, kus ta pühapäeval, 19. jaanuaril, pidas jutluse, mis valgustas Kirikuühtluse Oktaavi Nõukogu tegevust ja sihte. Petseris peeti katoliku kabelis oktaavi puhul idariitusega liturgia.

Eriti boogsa kajastuse leidis ühtlusidee Narva Neitsi Maarja Ootamata Rõõmu koguduses. Oktaavi ajal pühapäeval käis Armulaual hulk inimesi. Üldse on koguduses viimasel ajal märgata rohkem elevust. Lastekodu kasvandikud on juba kaks korda esinenud näidendiga. Ühel korral oli päältvaatajaid 250 ümber.

Arvustus.

„The Eastern Churches Quaterly."

Nii on uue ingliskeelse idakirikuile pühendatud ajakirja nimi. Uus Žurnaal hakkab ilmuma neli korda aastas ja tema toimetajaks on tüsedad idaküsimuste tundjad Dom Bede Winslow ja Donald Attwater. Nagu eessõnas mainitakse, kavatsetakse uue ürituse kaudu igapidi edustada Püha Isa ideid, mis väljendatud ringkirjas „Rerum Orientalium". Tahetakse avaldama hakata usuteaduslikke, ajaloolisi, liturgilisi ja kultuurseid artikleid, mis kõik peab suurendama õigeusuliste ja katoliiklaste omavahelist arusaamist, armastust ning lähenemist.

Peab märkima, et Inglismaal ei ole järjest kasvamas mitte ainult arusaamine katoliiklaste ja anglikaanlaste vahel, vaid et inglise katoliiklased ka üha innukamalt anduvad ühinemistööle idariitusega vendade seas, sõlmides sõprussidemeid ja süvenedes idariituse vaimusse.

Esimene idaküsimust käsitleva ajakirja number sisaldab huvitava artikli, kus Kirikut vaadeldakse Kristuse Müstilise Ihuna, uusi huvitavaid andmeid Abesiinia kirikuelust, ülevaate rituaalse sisuga ja palju muud, millesse lugeja võib huviga kiinduda.

R. S.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1936.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub igal teisel kuul.

Nr. 2. 1. Aprillil 1936. a.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva 2.

Ilmub „Kiriku Elu" lisana.
Hind: Üksiknumber 5 senti.

Kõrgestipühitsetud kardinal Tappouni — kõikide lemmik.

Terve katoliiklik maailm oli rõõmsalt üllatunud, kui äsjamääratud kardinalide nimistus hakkas silma Tema Õndsuse Süüria katoliku Patriarhi Ignatius Gabriel Tappouni nimi. Meile, idariituslasile, valmistab eriti rahuldust siinkohal mainida, et Püha Isa hiljutine otsus ei tekitanud rõõmu ja vaimustust mitte ainult idaharu ridades, vaid leidis elavat poolehoidu ja osavõtlikku tunnustamist ka kõikjal meie ladina kaimude keskel. Kõrgestipühitsetud isa Tappouni kardinaliks nimetamine leidis sooja ning üpris sõbralikku vastukaja kogu katoliiklikus ajakirjanduses. Igalt poolt tervitati Püha Isa õilsat sammu ja rõhutati uue idariitusest kardinali kõrgeväärtuslikke isiklikke omadusi ja tema arvukaid ametalalisi teeneid. Süüria patriarhi nimetamine Pühasse Kolleegiumi leidis nii kaaluvat allakriipsutamist, et vahel otsekui kippus varju jääma fakt, et oli veel nimetatud tüse rida teisi kardinale. Igatahes on meile see uueks kujukaks näiteks, kuivõrd laialdasel määral tuntakse kaasa ja pööratakse tähelepanu idaharu eluavaldusile lääne katoliiklikus ühiskonnas. See näitab, kuivõrd tugevasti ühinemismeelsus on haaranud katoliiklasi, kuivõrd lõplikult ühinemisidee on vallutanud nende südamed.

Idariituse piiskop nimetatakse kardinaliks — ja ühehäälne ning üksmeelne vaimustus on kõikjal selle sündmuse reaktsiooniks! Kas võib veel olla toredamat ja rohkem illustreerivamat kaasaelamise näidet?!

Eriti palju huvi on pühendanud uuele kardinalile prantsuse katoliiklik ajakirjandus, kuna Tema Eminents kardinal Tappouni on tuntud suure Prantsusmaa sõbrana. Tema Õndsus on ka Auleegioni ordeni kavaler. Prantsuse Vabariigi president Lebrun saatis isiklikult uuele kardinalile oma soojimad õnnitlused.

Vastne kardinal on sündinud Mossulis, Irakis (endises Mesopotaamias), 3. novembril 1879. Ta kuulus perekonda, mis oli katoliiklik juba aastast 1772. Õpingud sooritas ta prantsuse dominiiklaste koolis ning pühitseti preestriks 9. novembril 1902 a. 1908 sai ta Apostliku Delegatsiooni sekretäriks. Piiskopiks pühitsemine toimus samal ajal, mil tapeti Msgre Flavian Malke nii paljude teistega usulise viha loites kristlaste tagakiusamisel, mis leidis aset sõjapäivil, 1915. a.

Mardiini patriarhaalse vikaarina võttis Msgre Tappouni oma eelniku, Msgre Ephrem II Rahmani äraoleku ajal vastu kõik õnnetud, kes talle ette juhtusid ja hoolitses nende eest.

1918 a. vangistati Msgre Tappouni Mardiinis ning saadeti türklaste poolt Alepi sõjaringkonnakohtu ette. Teda peeti kinni saladuses ning tal tuli maitsta sõjaväelaste toorust, kuni teda isegi ähvardati surmata tema vangivahtide poolt. Teda päästis ainult lubadus anda hääd jootraha. Siis veeti ta Djebel Salmani mäele ja heideti ühesse kitsasse koopasse. Viimati vabastati ta säält oma truu kaaslase, praeguse Homs'i piiskopi Joseph Rabbani, rohkete vaevanägemiste tagajärjel.

1919 a. maikuul sai ta Alepi vikaariks ning 1921 a. veebruaris pääpiiskopiks.

Süürlaste patriarhiks valiti ta ühehäälselt 24. juunil 1929, kohe pääle oma eelkäija Msgre Rahmani surma.

Uue kirikuvürsti kardinaliks määramise puhul

ootas teda otse õnnesoovide sadu, mis illustreerib ilmekalt kõrgestipühitsetud patriarhi suurt populaarsust. Liibia president käis teda kaks korda külastamas. Süüria president ja peaminister, mõlemad muhameedlased, saabusid isiklikult õnnitlema. Telegramme ja õnnesoove saabus tervest maailmast kardinalidelt ja piiskopidelt. Iraki kuningas kirjutas oma kojameistri kaudu erilise tänukirja Idakirikute Püha Kongregatsiooni Sekretärile kardinal Sincero'le. Oma kirjas tähendas Tema Majestcet. et ta näeb rahuldustundega, kuidas valitsev paavst asetab ühele ja samale tasemele Ida ja Lääne, valides kardinaliks Iraki poja.

Oma kõnedes Roomas tähendas vastne kardinal muuseas, et Antiookia patriarhitooli ajalugu on verine lehekülg kirikuajaloos, kuid isade veri ja kannatused on ainult kinnitanud truudust ning ustavust Püha Peetruse Toolile ja valitsevale paavstile.

Kõnedes rõhutas Tema Õndsus ka eriti veel püha märtri Ignaatsiuse traditsiooni Antiookia kirikus. On ju püha Ignaatsiuse tunnistus kõikide idakatoliiklaste omadest kõige selgem, kui ta tervitab Rooma kirikut „kõikide kirikute emana". Tänapäev puhkeb see meelsus idas jälle õitsele, kuna idakiriku lapsed elava usuga jälle kogunevad Püha Peetruse Tooli ümber.

See patriarh Tappouni kardinaliks määramise aktsioon ei jätnud muljet avaldamata ka õigeusuliste pääle. Keegi neist mainis, et see tähendab universaalsemat koostööd kogu kristlaskonnaga Kiriku keskvalitsuses. Tema Eminentsi vastuvõtul Beyruthis olid esindatud kõikide usundite aukandjad.

R. S.

Ikoona.

(Järg.)

Maikuul pakub loodus oma võlu neile, kellel on õnn pageda linnade teesetdud õhkkonnast. Kõikjal kiirgab rõõm, elu — lindude laul, avanevad õilmed, soojenev õhk, millest hingub tema nooruslikke puhanguid, jäärt vabanenud jõed, mis taasärganud elule, kõik nad tervitavad teid, kutsuvad teid, ning üks sõna tuleb teie huulile: kevad!

See kevad, see pole sugugi paljalt see, mida teie silmad näevad, see, mida teie haistmismeel tajub, samuti ei seisne ta neis mahedais hõljundeis, mis teid embavad, vaid see on nähtamatu, tunnetamatu jõud, mis hingestab ärkamisel kõiki neid olendeid. Tema hoiab kõiki neid tuhandeid kandleid sellel rõõmusteleval kontserdil. Teie ei näeks seda jõudu, teie ei tunneks teda tegutsemas, ning see uus vaatepilt, mis teile avaneb, nii võluv, nii kõnelev, ilmutab ta teile, ning muljub ta teisse. Selles vaatepildis, selle kaudu võite seda jõudu näha. Ilma selleta ta ei oleks midagi muud, kui vaevalt tunnetatav julge idee, nagu linlasele, kes jääb oma tuppa suletud akendega; kuid siin ta on malnis, malnis neil haljendunud puil, malnis selles linnulaulus, malnis liilia lahtipuhkemises meie silmade ees.

Ikoona on selline vaatepilt: ta tunnistab Malnidusest. Ta tunnistab Üleinimliku malnidusest pühakuis, ta tunnistab Jumaluse Malnidusest. Nende kõhnunud joonte alt, nendest sügavatest pilkudest, sellest palvelisest olekust teie näete läbi paistmas Vaimu, teie tunnete Teda malni olevat. Vaim ise jääb nähtamatuks, teda pole rohkem kujutatud ei enne ega pärast, teie näete temast nagu tajutavat väljendust, teie leiate end olevat mingi malniduse ees.

Niisiis evitakse näiteks kevadpilti, nagu oleme näinud; pilt, mis kõneleb meie meeltele, mis mõjub meie meeltele, mis nende kaudu kutsub esile mingi idee. Kas võime endale kujutada samal viisil Jumalust, Seda, kes on lõpmatu, Igavene, Muutumatu? Temas endas kindlasti mitte! Tema on Nähtamatu, Väljendamatu, Tajumatu. Kuid kas võib endale teha temast kauget pilti? Muidugi, sest Jumal ise on kannud hoolt selle eest, kui seda nii võiks ütelda. Pärast seda, kui Jumal oli teinud inimese oma näo järele, ütleb piibel, ta andis meile pildi endast, kus ta tõeliselt oli olemas, Kristuse. Asudes jäljendama Kristuse näojooni, maalija annab meile siis pildi sellest, kes oli kehastatud Jumalus. Lõpmatu, Nähtamatu on hingestanud tema näojooni, Tema on rääkinud selle suuga, Tema on näinud nende silmadega, Ta on armastanud selle südamega, ning südant võib pidada armastuse sümboliks.

Kuid see Malnidus pole muud kui vaid ideaal:

Kevadele, mis hingestab meie puid ja põlduside, on antiikilma rahvas annud keha; nad on temast teinud jumalatari, kes isiklikult külvab oma andeid loodusele, mis on joobunud õnnest. Meie, just vastuoksa, ei näe muud, kui vaid ühte jõudu, sümbolit, ideed

Jumala Malnidus on kutsutud meie meelte ette ikoona kaudu: see paneb meid mõtlema Nähtamatule, on sümbol; oma hardumuslikkuse kaudu, joonistelu kareduse kaudu kutsub ta meid palvele. Kahtlemata: Jumal on nähtamatu, kuid Kristuse ikoona jooned näitavad meile, kuidas Nähtamatu end on näidanud, ta on kõige täiuslikum tema piltidest.

Ikoona ei paku meile mingit reaalset Jumala Malnidust. See ei leidu kusagil mujal, kui vaid e u k a r i s t i a s, kus aine, leiva ja veini aine muutumine Kristuse ihuks ja vereks meile teatab, et Jumalus sääl on, nähtamatult malnis, peidetud, kuid siiski malnis. Ikoona annab meile midagi nähtavat, tuletab meile meele seda, mis Jumalast on ilmunud meie lihastele silmadele. Eukaristia annab meile Jumala enda, kuid peidetult, vaba kõigest, mis nähtav, mis võiks teda meenutada, peidetud leiva ja veini kujude all, et meile näidata tema kohalviibimist meie toitmiseks.

Sel viisil meil on siin kaks malnidust: üks, meeltele, kahtlemata väga vaimnenud, nii vähese ainesisalduvusega kui võimalik, kuid kõigest hoolimata siiski meelte jaoks pöördudes meelte poole, ning see malnidus on nõrk, ta on vaid meeletuletus, ta p o l e r e a a l n e.

Teine malnidus, Eukaristia oma, ei pöördu meelte poole, ta eksitab viimaseid, ei paku neile

midagi, petab neid isegi, kuna ta annab neile leiba ja veini toiduks.

Kuid see on malnidus vaimule, usule, ning see Malnidus on palju ülevam, ta on reaalne: Tema kaudu puudutame Jumalat tegelikult.

Ning seda sisaldab üks üldine seadus: viletsad on need reaalsused, milliseid saavutame meelte kaudu: kõik, mida nähakse, mida kuuldakse, mida puudutatakse.

Vaim saavutab otseteed reaalsuse: ta läheb olemuse enda juurde, ning see on vaim, mis ülendatud usu kaudu, Eukaristias jõuab Jumalani.

Isa Vassiili.

Püha Vassiiliuse ordu taassünd Rumeenias.

Pärast seda, kui Rumeenia transilvaani piiskopid olid teostanud oma kiriku ühendamise Rooma Püha Tooliga 1700 a., püüdsid nad taaskujundada Püha Vasiiliuse Ordut. Selle ajani selle ordu liikmed rahuldusid üksiklasliku monastilise eluga ja kaunis piiratud kultuuriga, mis igal juhul oli võimetu avaldama tõsist mõju Rumeenia rahvastiku pääle. Edasi Transilvaania õigeusulised rumeenlased on kokkupuutumiste tõttu maarahvaga sattunud tugeva kalvinistliku mõju alla. Sellepärast ei suutnud ka usuline elu Rumeenia kloostreis areneda normaalselt.

Kuid Roomaga ühinenud Rumeenia transilvaani piiskopid leidsid endid varsti soodsates oludes oma soovide teostamiseks usulise elu suhtes, mis vastav katoliikliku Ida vanadele traditsioonidele. Keiser Karl VI, olles Transilvaania suurvürst, andis tagasi ühinenud piiskopi käsutusse Blaj lossi (saksa keeles „Blasendorf"), ühes kauuis laialdase pärisomandusega. See on koht, kuhu agar piiskop Innocent Micu asutas basiliaanide kooli aastal 1747, kooli, mis pidi pühitsema uut traditsiooni Rumeenia basiliaanide usulises ja apostoolses elus. Olles sunnitud oma poliitiliste vastaste surve tõttu tagasi tõmbuma Roma, Innocent ei võinud näha esimeste kasvandikkude sisseastumist oma instituuti. See rõõm jäi tema järgnikule. Renè Paul Aaronile, kes 18. oktoobril 1754 a. uues Pühima Kolmainsuse Kloostris algas noorte basiliaanipreestritega Rumeenia idariituse kursust. Rumeenia katoliku rahvas sai varsti aru oma karjase töö kõrgest tähtsusest. Ühinemine Roomaga oli annud neile sotsiaalse vabaduse, kuna enne seda rumeenlased, n. n. „valahhid", olid orjad. Protestantidel oli harjumuseks ütelda, et Rumeenia katoliiklased on vaid koid rõivatüki sees.

Esimesel aastal kolleegiumil oli vaid 198 õpilast, teisel aastal juba 300. Piiskopil olid mõningad raskused noorte poeglaste ülalpidamise eest hoolitsemisega: kuid tema ind ületas nad täiesti. See oli esimene Rumeenia kõrgem kool, mis oli iial olemas olnud.

Samal ajal omati mõlemas Rumeenia vürstiriigis, Moldaavias ja Valahhias. Rumeenia teadusmehe professor Misaeli tunnistuse järele vaevalt kaks või kolm greeka algkooli. Need kaks maad, milliste osad olid isegi Bessaraabia ja Bukoviina, olid Türgimaa ülemvõimu all, valitsetud greeka vürstide poolt, kes ei lubanud ühtegi Rumeenia asutust. Transilvaania saadikute koda, mille liikmeks oli piiskop Innocent Micu, ei tahtnud veel tunnistada rumeenlasi rahvusena. Ainult suursuguseid rumeenlasi võeti 1744 a. vastu kolme tunnustatud rahva: ungarlaste, sakslaste ja sekside (Attila jõukude järeltulijad, kes kõnelevad mingit ungari murrakut) hulka: ning rumeenlaste lapsed jäid orjadeks, vähemalt mis puutus kooliskäimise õigusse.

Professor Elias Radulescu, kuulus Rumeenia keeleteadlane, tunnustas selle kolleegiumi asutamise suurt tähtsust; kui ta Blajs möödus selle eest, ta tõstis oma kübara, üteldes: „Siin tõusis rumeenlastele päike."

Et turvata Rumeenia munkadele veel kindlamat tulevikku, piiskop Aaron asutas Blajs Püha Neitsi Maarja Kuulutamise Kloostri, kus mungad elasid vaid täpselt tähelepannes oma reeglit. Lühikese aja jooksul kasvas munkade arv tunduvalt; isegi abielumehi astus Blaj kloostrisse, kuna nende naised samuti pühendusid kloostrielule.

Piiskop saatis kolleegiumi professoriteks basiliaane, kes olid õppinud Propaganda Kolleegiumis Roomas; sääl, Roomas, nad olid võinud tutvuda oma ladina algupäraga, ning nad leidsid endid veel tihedamalt ühendatud katoliiklusega.

Kõige kuulsamate basiliaanide hulgast võiks nimetada Peeter Maioni, Samuel Kleini ja Georg Sinčai'd Nad on ärateeninud Rumeenia kirjanduse äratajate nime. Sinčai, hoolimata määratuist raskusist, nähes ajajärku, mil ta elas, võis kirjutada Rumeenia ajaloo kroonika.

Õnnetuseks sellele imetlusväärsele tööle andis surmava hoobi Josef II poliitika. vaenuline Katoliku Kirikule. 765 konvendi hulgast, mis suleti selle monarhi poolt, leiame ka Püha Neitsi Maarja Kuulutamise Kloostri ja ordu seminari, mis oli kasvuhooneks Pühima Kolmainsuse Kolleegiumi vaimulikele professoreile. Ordu varandus sõltus piiskopist; lubati ainult noviitse 28. eluaastast alates.

Pühima Kolmainsuse Kolleegium jatkas püsimist, kuid ilmikpreestritega ja ilmikprofessoritega; basiliaanide arv langes kolmele ja 1883 a neid ei olnud rohkem kuid vaid üks, kes suri 1932 a.

Kuid Ettenägevus ei lasknud surra seda ordut, mis Rumeenias oli saavutanud nii suured teened See oli Bixadi kloostris, Satmari maakonnas, Põhja-Transilvaanias, kus kogunesid taas basiliaanid, kes tulid Ungarist, aladel, mis hiljuti liideti Rumeeniaga. Võeti vastu uus korraldus, mis oli väljatöötatud Püha Tooli poolt, ning praegu Bixadi klooster sisaldab 40 ordumeest, kellest 9 preestrit ja 5 õpilast, teised on ilmikvennad ja noviitsid. Moiseiu klooster samas maakonnas on samuti neile üleantud.

24. novembril 1935. kolm munka, selmet teha oma professiooni välismaal, võisid esimest korda oma töotuse anda Moiseius, ning 4. detsembril,

kolm teist, Bixadis. Selle kahe paiga kirikud olid liiga väikesed, et vastu võtta seda usklikkude rumeenlaste hulka, kes polnud veel varemalt näinud nii ilusat vaatepilti.

Preestrid püüdsid Roomaga ühinenud rumeenlaste seas propageerida eukaristilist kultust ja Püha Neitsi austamist. Nad pidasid ka oma piiratud arvust hoolimata rahvamisjoneid. Bixadis nad on avanud isegi püha Vassiiliuse trükikoja, kust on väljunud vähemalt 150.000 rumeeniakeelset raamatut ja populaarset brošüüri.

Bixad on ka arvurikaste palverännakute keskuseks.

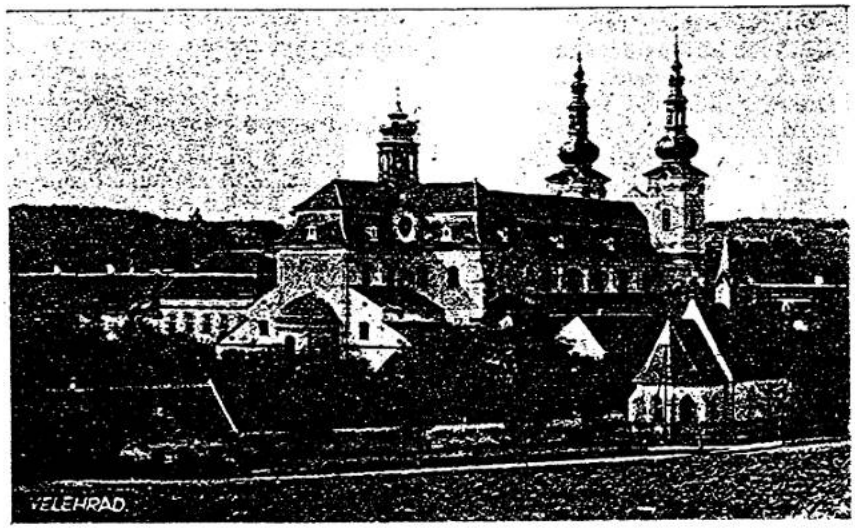
Pärast Transilvaania rumeenlaste uniooni 1700 a. terve rumeenlik rahvastik oli katoliiklik, väljaarvatud Brasovi linn, mis sõltus Valahhia vürstist. Kuid võitluste ajal Preisi kuninga Friedrich II-ga, serbia ja valahhia agitaatorid külvasid lahkhelisid maa keskmises osas; põhjaosa jäi puutumatuks.

Pärast maailmasõda ja Transilvaania poliitilist liitumist Rumeeniaga avaldus vaenuline agitatsioon ka põhjas.

Rumeenia basiliaanide taassünd on Rumeenia katoliku usklike elavuse tõestuseks; annaks Jumal, et nad võiksid jatkata kristliku Ida suuri traditsioone, mis ei tohi kaduda.

F. Wiercinski.

Velehrad.

Üks populaarsemaid pühi paiku, kus lööb inimkonna süda: koht, kus puutub kokku kaks maailma; sinna tulid vennad Kirill ja Metoodius, üheksandal sajandil, tooma idast bütsantsi tavadega, kuid truudena ja siiraselt allunuina Rooma Paavstile, Kristlikku usku Moraavidele ning nad ristisid peagu esimesina kõik slaavlased. Seal maeti püha Metoodius, Moraavia ja Pannoonia (Ungari) apostel. Ning seal, kus juba praegu 30 aastat peetakse kolme kuni nelja aastaste vaheaegade järele kongresse, kuhu saabuvad kõikjalt kristlased, kes on töötamas Lääne kiriku ja Ida kirikute ühenduse abistamise kallal. Seal õigeusulised ja katoliiklased kohtusid sageli vendluse vaimus, jättes kõrvale kõik tülid ja arusaamatused, ning see on esijoones, mida võidakse näha, olgu siis ühinemiskongressi pidulikud päevad, või püha Kirilli ja Metoodiuse pühal, viiendal juulil, kui katoliiklikkude moraavide hulgad, riietatud oma värviküllastesse rahvusrõivastesse ja lauldes oma elavat usku oma pühade Apostlite töö ülistamiseks. Nii palju palveid on üteldud selles kohas, nii palju hüüdeid inimeste poolt, kes on nii mimekesised seisukorra ja päritolu poolest, et, instinktiivselt, vihkamise ja arusaamatuste pimedatel tundidel, iga kristlane püüab sääl saavutada lootust, usaldust ja kuulata Kiriku südamelööke, selle Kiriku omi, mis on üks, katoliiklik, apostlik, kes kutsub kõiki omi lapsi ühtlusele ja armastusele.

Sel aastal, juulikuul, 15. kuni 19., peetakse unionistlikku kongressi samal kohal, millega meie, Eestis, mõttes ühineme.

Hommikumaa kirikud ja Paavstlus.

Meie päevil Konstantinopoli Kirik, Footiuse ja Mihael Cerulariuse traditsioonide pärija ning edasiarendaja, nimetab ennast uhkusega 7 üleilmlise Kontsiili Kirikuks. Kerkib küsimus: missugune oli 7 Kontsiili arvamine Rooma Kirikust? Missugused olid nende vahekorrad Rooma Kirikuga? Kuidas suhtusid nad Rooma Paavstisse? Vastusest nendele küsimustele oleneb suurel määral meie suhtumine Footiusesse ja tema poolt esilekutsutud Kiriku lõhenemisesse.

Selle küsimuse kohta ilmus hiljuti suure anglikaani ajaloolase S. Herbert Scott'i sulest kõrgeväärtuslik teos. Scott võtab üksikasjalisele uurimisele tekste, mis valgustavad ajajärku Kiriku tekkimisest kuni Footiuse ajani ning jõuab järgmistele tulemustele:

„Meie oleme katsunud käsitada Hommikumaa Kirikute ja Rooma suhete küsimust ajaloo uurimisel tarvitatava meetodi järele, erapooletult, asetades ennast eemalolija seisukohale, kes võimalikult katsub vältida vaidlusi . . . Isegi sel korral kui ristiusu looja ei ole loonud Kirikut (nagu mõned uurijad kinnitavad), ka siis kui apostlid ja eriti Paulus on valesti mõistnud ja moonutanud lihtsa algõpetuse (nagn teised arvustajad tõeks peavad), jääb ajalooliseks faktiks, et juba 180 a. kui mitte varem kõik ristiusulised ühiskonnad olid koondunud üheainsasse Kirikusse, mille juht ja pea asus Roomas. Tuleb võtta vastuvaidlemata tõena, et sellest ajast peale kuni meie poolt vabalt valitud 891 aastani Rooma oli järjekindlalt enesele nõudnud tunnustust kõrgema kirikuvõimuna ning et Kirik sellele nõudmisele vastuvaidlematult alistus. Meil oli võimalus näidata, et juba enne Rooma keiserriigi ristiusuliseks saamist Hommikumaa Kirikud tunnistasid seda võimu. Meie poolt kogutud andmed näitavad, et ka pärast, kui Rooma keiserriik oli muutunud ristiusuliseks ja Rooma keisrid võtsid elavalt osa kõigist kirikuküsimusist, Rooma autoriteet oli üldiselt maksev Hommikumaa Kirikutes. See autoriteet oli tunnustatud kõigi kaasaskäivate järeldustega tegelikkuses ning paavstide eneste poolt määratud ulatuses. Kogu Kirik alistus sellele autoriteedile. Faktid tunnistavad vastuvaidlematult ühise ja lahutamatu Kiriku usku sellesse, et Kristuselt oli antud Peetrusele midagi erilist ja kõrgemat, mille osaliseks ei saanud teised apostlid ja et Peetrus seda edasi oli andnud sellele, keda Kirik üksmeelselt tunnistas tema järglaseks, ühtlasi ka pärandades Roomale selle tähtsuse ja autoriteedi, mida ta omas ristiusuliste ilmas. Võiks ehk selle kohta tähendada, et Kiriku talitusviis ei olnud õige. Jääb siiski tõsiasjaks, et Kirik niiviisi talitades oli ühel meelel."

Scott'i väited on sellepärast eriti tähtsad, et nad tugenevad ainuüksi tekstidel. Scott tsiteerib ka praeguseaja autoreid, ühtlasi rõhutades, et ta on neid valinud peamiselt isikute hulgast, kes ei kuulu Rooma mõjukonda. Evesuse ja Halkedoni suurkonsiile uurides, ei pühenda Scott oma erilist tähelepanu mitte paavsti läkitustele, mis legaatide poolt konsiilidel ettekanti; paavstide seisukoht Rooma ülevõimu küsimuses on üldiselt teada Püha Celestiini ja Püha Leo sellekohastest avaldustest. Scott'i huvi pöördub peamiselt küsimusele, mida arvavad Püha Kirill, Johannes Antioohiast, Teodorik, Flaviaanus ja Hommikumaa piiskopid nähes paavsti legaate juhtimas nende nõupidamisi ja kuulates paavsti läkitusi. Autor annab sellele küsimusele järgmise vastuse:

„Hommikumaa Kirikute esindajad tunnistavad Eevesuse Konsiilil, et

1. Room on eriti selleks määratud, et olla ristiusu keskkohaks;

2. See on nõnda sellepärast, et Room oli Peetruse apostliku tegevuse asukohaks;

3. Rooma päralt on tegelikult ülivõim ristiusu Kirikus;

4. See on Roomale antud Kristuselt eneselt, seega jumaliku päritoluga;

5. Celestin on Peetruse järglane ja tema võim põhjeneb sellel, et Peetrus elab edasi oma järglastes ja avaldab ennast oma järglaste läbi;

6. Tugedes oma päritud õigusele, Celestiinile kuulub võim Konstantinopoli patriarhi vallandada ja otsustada selle üle, missugune peab olema ainuõige ristiusk."

Samuti Halkedonis ei ole paavsti võim ainult näiline. Paavstile ristiusus kuuluv esikoht on tõeliselt see, mida võiks nimetada „supremaatiaks"; see on võim oma otsusi tegelikult maksma panna. Nagu Celestiin Evesuses oma otsuste täitmist uõudis, nii esitab ka Leo oma ettepanekuid Halkedoni Konsiilile ainult vastuvõtmiseks ja kinnitamiseks Konsiili ülesandeks on kinnitada ja maailma ees õigeks tunnistada paavsti poolt ülesseatud doktriini; piiskopid peavad avalikkuse ees võtma omaks selle. Paavsti esitis tuleb, see on tõsi, konsiilis arutusele; kuid see ei sünni mingisuguse kokkuleppe saavutamiseks, sest piiskoppide osa piirdub ainult sellega, et kõne all olevale doktriinile anda suuremat mõju, kuna Leo poolt tehtud otsus jääb püsima muutmatult."

Kuid kas see pole Halkedoni Kontsiil, kus esineb kuulus kanon 28, ja kas ei ole see kaanon, mis näib põhjendavat Uue Rooma patriarhi õigusi, ja missugust Püha Leo pole kunagi tunnistanud? Kas Hommikumaa piiskopkondade tõelised arvamised ei väljendu just kõne all olevas kaanonis? Scott'i arvamine on, et tähendatud kaanoni olemasolu paavsti õigusi ennemini kinnitab kui neile vastu räägib. Paavsti legaatide vastuseis kaanonile on esile kutsutud seega, et kaanon ei arvesta eritähtsust, mille omavad eudiste konsiilide otsuste kohaselt Aleksandria ja Antioohia. Kaanon ei eita õigust, mis on Roomal esikohale ristiusu kirikus, just vastupidi, ta kinnitab seda õigust. Paavsti vastuseis põhjeneb ainult sellel, et kaanon taotleb Aleksandria ja Antioohia tähtsuse vähendamist. Lahkuminekut tekitab siin ainuüksi küsimus, missugused peavad olema Aleksandria ja Antioohia patriarhide õigused.

Rahuldusega tuleb märkida neid selgeid mõtteavaldusi, mis tulevad anglikaanlaste keskelt, kes

kuigi mitte katoliiklased, käesolevas küsimuses piinlikult kinnipeavad ajaloolistest faktidest; see annab tunnistust uue vaimu sündimisest. Missugune vahe, kui vaatleme Scott'i väiteid ning Anglikaani Kiriku aukandjate manifesti, kus soovitatakse tarvitusele võtta palveteoktaavi,(selle tõlge ilmus „Ühise Kiriku" viimases numbris), ja teiselt poolt, Konstantinopoli patriarhi Antiim VII jämedat kirja 1895 a., missugune oli määratud vastuseks paavst Leo III heatahtlikkudele ettepanekutele; ning üllatav on, et üks Tartu professor pidas tarvilikuks avaldada kolm aastat tagasi seda kirja, mis on täiesti võõras uuele suunale, mis võetud nende poolt, kes tõsiselt mõtlevad ja kelle arvamine mõõduandev. Kui soov olemas ajaga kaasa sammuda ja tõsist tööd teha, siis on selleks parimaid teid. Hommikumaa Kirikutesse kuuluvad õiged usklikud, kes kõrgelt hindavad kiriku ühtlust, vaatavad meie päivil ahastusega tagasi ristiusu alguspäevile, mil ristiusulised olid koondunud ühteainsamasse karja. Ja võib olla imestusega, kuid sügava liigutusega nad näevad, et karja juhiks oli üksainus karjane, Vanaaegne Rooma paavst; ajalugu tõendab seda nendele, kes kannatavad ja otsivad. Oleks ehk olnud soovitav, kui H. Scott oma teostes kuuldavaks oleks teinud ka neid hääli, mis on läinud välja Roomast. Nimetan siin Klementi, Viktor, Erienus't, Julius't, Celestiini, Leo't, Gregor I ja Martin I, kes kõik on tõendanud, et Peetruse Toolile kuulub esikoht ristiusu Kirikus. Scott ei kõnele meile häältest, mis kostavad Roomast, ta eelistas kuulatada Hommikumaa poole; kuid häältel, mis tulivad sealtpoolt, oli seesama kõla: 7 Üleilmlise kontsiili Kirikule Scott on toonud 7 Üleilmlise kontsiili vastused. Vastused ei erine üksteisest ja kinnitavad kõik, et Peetruse Toolile kuulub esikoht, mis väljendub mitte ainult erilises aus vaid ka võimus.

Niisugune oli Hommikumaa Kirikute veendumus enne Footiust.

Mispärast ja kuidas võis selles veendumuses tulla muutus?

Maroniidi kesksemінar Ghazir.

„Ühisele Kirikule" kirjutanud P. Gh. Khabul, seminari direktor.

Maroniidi kesksemінar, mis usaldatud Jeesuse Seltsi preestrite hoolde, avati Ghaziris (Liiban) 15. oktoobril 1934 a. ning avamishooajaks voolas kandidaate seminari kõigist Liibani maakonnist. Praegu võib loendada viiskümmend viis õpilast, kellest neliküммend üheksa Väikseon s Seminaris; kuus ülejäänud üliõpilast, üks usuteadlane ja viis filosoofi, on tulnud Beiruthi idaseminarist. Need viimased ei evi abinõusid ülikoolikursuse lõplikuks sooritamiseks, ning sellepärast nad saavad Ghaziris meie juhatuse all seda, mis nad vajavad, et olla kord innukad ja haritud preestrid, vastavalt meie kesksemінari põhikirjale.

Seminaris oleks olnud veel suurem arv õpilasi, kui meie poleks olnud sunnitud kaheksa tükki saatma tagasi nende perekonnisse. Me ei leidnud nende juurest nimelt neid intellektuaalseid või moraalseid kvaliteete, millised on nõuetavad kirikliku seisuse juures.

Ghaziris on esindatud kõik riituse piiskopkonnad, väljaarvatud Egiptuse ja Tüüruse omad. Siin üksikasjalisemad andmed selle kohta:

Patriarhaalsest diötseerist		13	õpilast
Beiruthi	piiskopkonnast	23	„
Saida-Deir-el-Qamari	„	7	„
Baalbeki	„	4	„
Tripoli	„	4	„
Küpruse	„	2	„
Alepi	„	1	„
Damaskuse	„	1	„

Kesksemінari avamise ajal Tüüruse piiskopkonnal polnud veel piiskoppi. Tema Ekstsellents Monsignore Paul Me'onchi, uus titulaarpiiskop, oli nii lahke meile lubada mitmeid kandidaate tulevaseks aastaks.

Meie õpilased on jagatud, araabia keele jaoks, kuude kursusse, vastavalt nende võimetele ja omadustele:

4	õpilast	kolmandas
5	„	neljandas
13	„	viiendas
9	„	kuuendas
8	„	seitsmendas
10	„	kaheksandas

Võõrkeelte jaoks nad on jaotatud viide kursusse:

5	õpilast	neljandas	
7	„	viiendas	
6	„	kuuendas	
12	„	seitsmendas	
10	„	kaheksandas	(esimene sektsioon)
ja 9	„	„	(teine „)

Kõik võtavad ladina keelt kuuendast kursusest alates.

Süüria keele jaoks, mis on liturgiliseks keeleks, oleme nad jaotanud nelja kursusse.

Nende raamatud, õpperaamatud ning kirjalikud tööd on korraldatud vastavalt parimaile moodsaile meetodeile.

Erilist hoolt on kantud riituse liturgia põhjaliku uurimise eest. Selleks oleme võtnud seminari teenistusse kaks tunnustatud professorit. Üks neist, silmapaistev, väga haritud maroniidi preester, pidas väärtusliku kursuse liturgia ja tseremooniate üle. Olles varustatud ilusa häälega, mis sügavas kooskõlas Idamaa muusikaga, õpetas ta rituaalset laulmist võistlematu autoriteediga. Päälegi loeb ta igal hommikul seminaristidele püha Armulaua Liturgia ja pühapäevadel ja määratud pühadel ta ilmutab nende ees Suurel Armulaualiturgial kogu süüria liturgia rikkuse ja värvikülluse-Noveenid ja Pühima Sakramendiga õnnistamised toimuvad vastavalt samale liturgiale.

Teine professor pidas maroniidi kirikuajaloo

kursuse; ta aitab ka oma ametivenda liturgilise laulu õpetamisel.

Kokkuvõttes, kõik see annab meie seminaristidele suure vaimuavaruse, et neid kaitsta kitsarinnaliste ja eksklusiivsete ideede eest; me püüame neile sisendada sügavat lugupidamist ja tõelist armastust oma riituse ja oma rahva vastu, keda nad kord peavad teenima preestritena ja misjonäridena.

Kesksemінari eesotsas on Isa Superior, Isa Prefekt, kelle hoolde on usaldatud õpingute juhtimine ning Isa „Spirituaal", kelle kohuseks on selgitada õpilaste süümet ja aidata neid vooruste saavutamisel, milliste hulgas eelkõige on hingede kuulekus, alandlikkus ja innukus.

Õppepersonaal koosneb kaksteistkümnest professorist, kellest kolm on jesuiidipreestrid, kaks prantsuse seminaristi ja üks eraisik. Need kolm viimast on ametlikult poolt komandeeritud. Kõik teised on preestrid ja suured maroniidi seminaristid, kelle hoolde on usaldatud araabia ja süüria keelte õpetamine.

Oma õpilaste kirjanduslikul ja teaduslikul kasvatamisel me pole hooletusse jätnud vahendeid nende võistlusinnu ergutamiseks parimais kolleegiumes Me oleme neile korraldanud võistlusi samade klasside õpilastega püha Joosepi ülikoolist Beiruthis ja vendade maristide kolleegiumist Jounié's. Et turvata rohkem vabadust kirjandite parandamisel, usaldati viimane isikutele, kellel pole mingisugust kontakti võistlejatega. Hoolimata meie seminari algelisest seisukorrast, vallutasid meie seminaristid kohe aukohad üldisel klassifikatsioonil.

Korraldati laagreid, kuised kogumised leidsid aset: need on rahulisteks jõukatsumisteks õpilase ja õpilase vahel, sektsiooni ja sektsiooni vahel, kus näidatakse oma teadmist peetud tundides, valmistatud kirjandites, antud seletusis.

Igal trimestril teeme eksamid kõige selle kohta, mis on läbivõetud möödunnd kolme kuu jooksul. Sageli on meil eksamiteks võõrad professorid Ghaziris, et harjutada lapsi kõnelema isikute ees, kes neile on tundmata ning selleks, et need annaksid meile aru ka iga õpilase tõelise intellektuaalsuse kohta.

Meie laste tervis on meil eriti südame ligidal. Üks sanitaarvend on alati nende jaoks kättesaadaval; üks hää arst on olemas nende hääolu kaitseks. Majja on seatud duššid, talvel soojad, suvel värsked; jalutuskäigud, vähemalt kaks korda nädalas, kustutavad kõik väsimuse, mis on tekkinud õppimise tagajärjel.

Lubatagu meil lõpetada tunnistusega: seminari algsaanmud olid vaevarikkad, kuna enamik meie õpilasi tuleb liibani küladest, kus nad on käinud ainult algkoolides. Kõik paneb neid hämmastama nende uues elus. vaikus, õppimine, klass kindlaksmääratud tundidega, kaunis karm kord. Neil oli vaeva endid paenutada. Ajajooksul ja autoriteedi lakkamatu kannatlikkusega kõik see on silundunud. Tänapäev, see on meile meeldivaks seigaks avaldada, et oleme avastanud kaunikese hulga oma õpilaste juures tõelisi aardeid kahekordses suunas: nii intelligentsi kui ka harduse seisukohalt. See on meile tõeliseks õhutajaks, et mitte milgil viisil lakata neile andmast lõplikku kujundelu ja neis arendamast neid andeid, milliseid neile on osaks saada lasknud meie Issand. Niisiis, Jumala abiga, me loodame neist teha innukad preestrid, kes on võimelised edukalt töötama meie Hää Õpetaja ja maroniidi rahva auks.

P. Gh. Khabul,
direktor.

Kas kirik annab meie hingedele rahu?

Pole olemas silmatorkavamat nähet, kui määratu inimhulk avali südamega, valmis jälgima jooksvaid sündmusi, olgu need siis õnnistavad või hukutavad, kõik need meeste ja naiste pilgud, lahti tulevikule, nälgides rõõmu järele. Kas on olemas veel mõjukamat vaatepilti, kui kõik need tuhanded olevused, kes igal õhtul jooksevad tormi kinosaalidele, et mõnede tundide jooksul unustada päeva piinad, vaeva ja raskused? See on tõik, et kõigil neil inimestel puudub midagi, mis turvaks nende tasakaalu! See on kindel, et nad tulevad otsima ühe unenäo ebatõelisuses, mis kopeeritud valgele linale, mingi ebakorrapärastatud janu kustutamist, mis vaid ärritaks nende tänava, büroo või tehase lagedat materjalismi. Neid on sääl lugematuid ning siiski — nad jäävad võõraks üksteisele. Sellest hoolimata kõik jälgivad sedasama unenägu. Silmapilgu neid võib näha askeldamas piletikassa juures, maksmas oma koha eest ning siis nad kaovad sellesse ruumikasse, lagedasse saali, kus nagu täht ööpimeduses paistab helgistatud kinolina, millesse kiinduvad nende pilgud kesköönі. Nad on siin, liikumatult oma toolides. Näib, nagu oleks nende oma elu hääbunud kolmeks tunniks, et anda ruumi teisele elule, mis neis kujuneb, kasvab ja neid valdab, tundmatu, ebatõeline ja parem, mis kerkib, heljub ja sureb kunstlikult, sellel helendatud linal. Milline sobiv tund kõigile mõjudele. Väljapääsu juures võib vaadelda publiku näoilmet, mis sündinud pimeduses. Kui see kolmetunniline unenägu äratas neis häid tundeid, need mehed ja naised kannavad oma nägudel liigutatud, õrna ja peagu rõõmulist naeratust; mõnel võib olla pisar silmalaugel instinktiivse tänuna! Vaadelgem neid selle „tsenseeritud", tühimeelse, peagu pornograafilise filmi lõpul, ning te näete neid uuesti valguse käes, silmad punased ja täis häbi, liikudes palavikuliselt. Siin tõeline magnetism täidab hingi: kehata hääl linastuse kõrval mõjub rohkem kui pikk ja viimistletud kõne.

Missuguse rahu aga toob meie hingesse vaade Tiibeti kõrgeile mägedele mis kutsuvad vaikusele! Missugune mõju on vaatepildil kangelaslikkusest, pühendumisest teadusele, kunstile, humaansusele, või vaatepildil häbematusest, roimadest, ebaaususest! — Maailm on samuti suur vaatepiltide saal, suur kinoteaater. Ning kristlik maailm — see annab meile vaatepildi, mis peab mõju avaldama meie moraalile meie elus. Aga milline võib olla see mõju,

kui Kristuse õpetus pole mitte selge nagu on valgus mägedel, kui näeme nii palju kirikuid õpetamas Kristuse nimel, kuid lahutatuina võideldes üksteise vastu. Kus on tõde? Missugune on tõeline Kristuse Kirik? Milline demoraliseeriv vaatepilt näha sellist vaenlust kristlaste vahel, sellist lahkuminekut, sellist mitmekesisust nende usus ja moraalis! Ning kristluse tõeline süüme nõuab lahendust. Too rahvas läheb kinno, kuna tema süda on tühi, ta tahab vaimset, peagu nõiduslikku valgustamist. Need inimesed tahavad seda. Ning samuti kristlaste hinged tänapäeva suurte sotsiaalsete, usuliste ja kõlblike probleemide puhul tahavad lahendust, ja nad loodavad, et Kirik selle neile annab.

Aga Kirik võib seda anda, hävimata autoriteediga nii et kõik rahulduksid, ainult siis, kui ta on Üks, Üks Kirik.

Isa Vassiili.

Usulisest ärkamisest Venemaal.

Paraleelselt välise kirikukorra lahendusela areneb Venemaal taasärkamine usulises mõtlemises, tundes ja tahtmises. Juba ammu sai teatavaks see usuline ärkamine vene intelligentsi poolt, kes elab välismaal.

Nõukogude juhid näevad selles nähtuses revolutsioonivastast liikumist. Kuid nemad tunnistavad avameelselt, et võit usu üle suurem on kui see mõnel teisel teaduslikul alal.

Pariisis ilmuva vene ajakirja „Vozrozhdenie" järgi kirjutas Moskva tööliste häälekandja „Rabotshaja Moskva" 6-al juunil 1934 a. järgmist: „Jah, raske on vana maailma hävitada. Küll võib keha surmata, aga võimata on hävitada rahva hinge."

Kristuse teenimisest Venemaal teatab meile professor Timashev ajakirjas „Vozrozhdenie" 15-al juunil 1935 a. järgmist:

„Ristiusu seisukord on ühtlasi enam või vähem soodus kui esimesel aastasajal, mil leidis aset kristlaste tagakiusamine. Vähem soodus sellepärast, et Nõukogude poliitika otsesele tagakiusamisele paneb vähem rõhku, kui igasuguse kirikutegevuse mahasurumisele, eriti just avaliku häätegevuse piirkonnas ja noorsoo kasvatamises. Samal ajal aga peitub rahva hinges tugev usuline jõud. Vaatamata rahvahulkade väljalangemisele kirikust, on säilinud nende hinges armastus Jumala vastu.

Usklikkude arv näib tõusvat alatasa. Arvurikkad uued usulised liikumised sektide näol tõusevad ellu."

Tähelpanuväärt on asjaolu, et need uued usulised liikumised püüavad teineteisele läheneda ja vastastiku teineteist toetavad. „Vozrozhdenie" 9-al juunil 1935 a. ütleb: „Vana kiriku pooldajad ulatavad käe uuenduste kirikule, sektide liikmed vene õigeusulistele ja need katolikuusu preestritele. Usulised vaenud on pea täiesti kadunud.

1929 a. seaduse põhjal on ühe uue koguduse asutamiseks tarviline 20-ne liikmeline koguduse nõukogu, kes vastutab riigimaksude eest. Maksud on kõrged. Kirikuid maksustatakse võrdselt kuulavabrikutega, kuna nad vaimulikele valmistavad niipalju küünlaid.

Praegu olevat õigeusu kirikul Nõukogude Venes 36.000 kogudust, see tähendab 720.000 inimesel on julgust kangelasmeelsusele. Kõik nad ohverdavad Kristusele.

Rändpreestrid läbistavad maa ühes jumalateenistusel tarvisminevate abinõudega. Nemad on avaldanud snurt mõju usuelu taasärkamisele. Isegi kolhoosidesse tungib vaimulike ja ilmikusklike mõju.

Väike osa usklikest arvab hääks kannatlikult koguda uut usulist jõudu katakombides. Kirikud ou nende vaate järgi rüüstatud jumalasalgajate poolt.

Umbes 1000 usklikku: nende hulgas preestreid, õpetlasi, üliõpilasi ja professoreid, põgenes Volga äärde metsadesse. Siin nad pühitsesid öösiti oma usu saladusi. Vaimulik seisus elatab end armuandidest. Tihti pole tal muud kui kirikute korjanduste sissetulekud.

Mitte igalpool ei sünni kirikute sulgemine rahulikult, tuleb ette juhuseid, kus kirik suletakse valitsuse poolt, kuid avatakse uuesti rahva poolt.

Jumalateenistustel kirikutes, millised tarvitamiseks veel vabad, ei viibi üksnes raugad, vaid inimesi igast vanaduseastmest ja kihist.

Lapsi ristitakse suurel hulgal, isegi kommunistide perekonnis. Matusetalitus on kodanlik. Mõned päevad pärast matusetalitust peavad preestrid vastavad palved. Ka pühapildid pole majadest kadunud. On palju juhtumeid, kus kommunistlik noorsugu kirikukooris laulab ja tööliskonna kirikuis jumalateenistusist osa võtab.

Jumalasalgajate perest tärkab ajajooksul ikka rohkem ja rohkem usuvalgustajaid. Usuline idee on rünnakul, mitte aga taandumisel.

Ühinemisliikumisest.

Rumeeniast.

Rumeenia on maid, mis näitab kõige suuremat huvi ühinemisküsimuste vastu. Mitte ainult ei saada Rumeenia õigeusuline episkopaat korrapäraselt teatud arvu seminariste õppima Strasbourgi katoliku ülikooli, vaid veel hoopis hiljuti esitas dr. Gorgesku vaidlusteemiks 40-le katoliku ja õigeusu teadlasele vastata järgmisile küsimusile:

1) Kas poleks soovitav, kuna kõik rumeenlased on poliitiliselt ühinenud, et ühineksid ka mõlemad Rumeenia kirikud, katoliku ja õigeusu oma?

2) Kas rumeenlased kalduvad rohkem ühinemisele slaavi Idaga või ladina Läänega?

3) Millised oleksid sellise uniooni tulemused kultuurile, kultuurile, moraalile ja usule?

4) Millised on pearaskused, mis takistavad seda uniooni, ja millised on keinud nende kõrvaldamiseks?

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1936.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

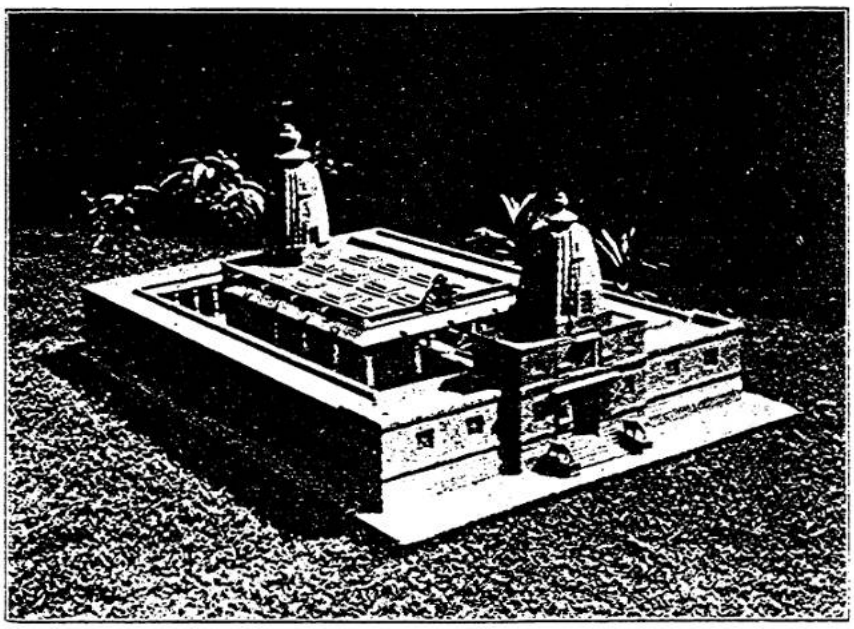
Ilmub igal teisel kuul.

Nr. 3. **1. Juunil 1936. a.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva 2.

Ilmub „Kiriku Elu" lisana.
Hind: Üksiknumber 5 senti.

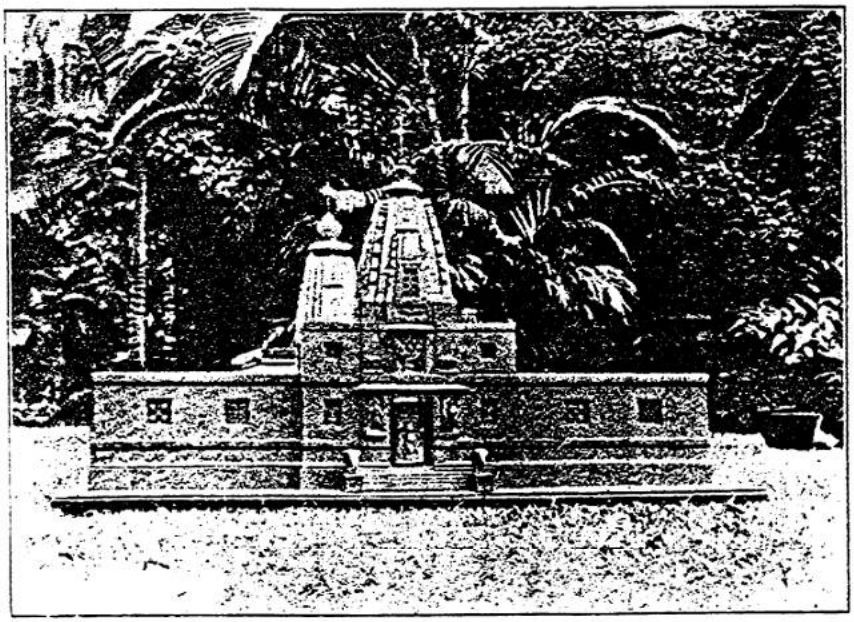
India rahvuskunsti pôiming kristlikku hardusellu.

P. Herase kavand.

Katoliku kirik india stiilis.

Hiljuti asetleidnud keskustelus avaldas keegi luteri kiriku noorsoolane oma võõrastust selle üle, et Katoliku Kirik võtnuvat vastu nii palju „paganlikku". Kui mu mõttelend pärast jälle kandus sellele jutuajamisele, tundus too võõrastus mulle veidi võõrastavana, sest katolitsism pole enesesse tegelikult iialgi immutanud midagi spetsiifiliselt paganlikku. Eksitakse rängasti, kui kõiki ristiusu nähteid, mis väliselt sarnlevad teatud paganlikele nähteile, hakatakse iseloomustama paganlikena. Tõde seisneb selles, et need nähted ei ole „paganlikud" ega ka „kristlikud", vaid on indifferentsed, erapooletud, üldinimlikud. Võtame juhu, et pagan pühitses vanaisa sünni- või surmapäeva. Kui see pagan nüüd kristlaseks saab, siis ristiusk ei keela tal sugugi oma vanaisa austamist jatkata. Ta võib seejuures isegi kasutada mõndi teatud põliseid rahvuslikke sünnipäevakombeid, mis kindlasti juba olid tarvitusel tema vanaisa eluajal, sel määral nii nad ei kujuta otseselt paganlikku. See tõstab veel sündmuse väärikust ja elustab lahkunud perekonnaliikme kallist mälestust lastelaste silmis. Selline lugu oli Jaapanis: ainult et siin oli tegemist juba paljude vana-vana-vanaisade austamisega. Muidugi tuleb siin täpselt eritella esivanemate kummardamist ja esivanemate austamist. Esivanemate kummardamine on loomulikult keelatud igale katoliiklasele, kuid lugupidamist avaldasid oma haudavarisenud perekonnaliikmetele ka Jaapani katoliiklased. Muidugi on Kirik ka siin igasugustele liialdustele pannud kindlad piirid. Esivanemate austamine enesest on aga üks tähtsamaid rahvuslikkuse väljendusvorme. Ning sellest on praegusel rahvustunde tõusuajal arusaadud ka meil

P. Herase kavand.

Katoliku kirik india stiilis.

Eestis. Ning mõned, kelle arusaamine sellest küsimusest ületas juba kaine mõistuse kitsad piirid, mõtlesid, et nad esivanemate austamise otstarbel peavad astuma taarausku. Sest tegelikult tahetakse esivanemate usu ja kommete elustamisega ju ikkagi avaldada austust esivanemaile endile. Ma ütlen: ületas kaine mõistuse kitsad piirid, sest kaine mõistus on tõesti väga piiratud. Kaine mõistus võib näiteks ütelda, et kaks kord kaks on neli. Ta vaeneke on piiratud, sest ta ei või väita, et kaks korda kaks on viis, kuus jne. Liialdus on aga alati väljakasvamine kaine mõistuse piiridest. Meie kirikuisad on kestvalt rõhutanud, et Kiriku teeks on kuldne kesktee. Nii on ka Kiriku seisukoht rahvusküsimuses: Kirik ei ole rahvusvaheline, lihtsalt internatsionaalne, ta ei ole ka puht rahvuslik. Marurahvusluse äärmuste vastu ta on alati agaralt võidelnud. Kirik on aga ülerahvuslik. Tema maailmavaade piirdub paraja vööga. Kirikut võib selles mõttes teatud määral võrrelda eesti rahvaga. Oma geograafilise asendi tõttu on eesti rahvas praegu kahepoolse äärmusliku rebimise objektiks. Idast laostav internatsionalism püüab eestlust haarata oma hõlma, läänest upsakas, raassivalitsuslik marurahvuslus püüab Eestit muuta oma tallermaaks. Kuid eesti tee on kuldne kesktee. Eestlane on juba oma loomult tasakaalukas, äärmusist hoiduv. Ning need alalised sinna-tänna tirimised ajaloo vältel on teda muutnud veelgi tasakaalukamaks.

Ning kuna Kirik rahvuslikesse püüdeisse suhtub väge soojalt, siis on ta ka kohalikule hardus-elule annud rahvusliku värvingu. Ta arvestab ka palju raasside hingeeluliste erinevustega. Nii ongi Kirik õhutanud ja soodustanud riituste tekkimist. Ta on riitusi hoielnud ja viljastanud suure õrnusega, nagu aednik, kes emalikult õrnutseb oma puukoolis noorte võsude ümber. Ning nagu puud on mitmekesised oma õievõlu ja vilja maitsekuse suhtes kuid siiski jäävad ühele pinnale, ühe aedniku hoiule, nii ka riitused jäävad ühele õpetuslikule pinnale, ühe karjase hoiule. Senini meil on tekkinud 11 riitust. Miks ei peaks see orgaaniline areng veel jatkuma? Meie kõik oleme siin kuulnud väga palju kiitvat müstikast India rahvuslikus kunstis. Katoliku Kirik on juba senini rohkem kui iga teine usuline ühendus pühendanud tähelpanu ja huvi Idamaa erirahvuste rituaalseile nähteile. Nüüd on koostatud kavandeid india suursuguse, muljeka ehitusstiili rakendamiseks kristliku vagaduse teenistusse. Hindulaste ehitusstiil aga avaldus kõige ilmekamalt oivaliste templite ehitusel. See ei tee aga veel sugugi stiili kui niisugust paganlikuks, et teda tarvitati paganlikkude templite ehitamisel.

Kes veel lähemalt tahab tutvuda katolitsismi ja paganluse suhetega, sellele võiks soovitada „Kiriku Elu“ nr. nr., 3 ja 4, 1934 a., kus mainitud küsimusi on käsitatud väga põhjalikult.

Reg. Sorokin.

Anglikaani kirik ehk „Inglismaa kirik“.

Kõigi õhtumaiste kirikute hulgas ei seisa üksi kirik katoliku kirikule nii lähedal, kui seda on „Inglismaa kirik“ ehk n. n. anglikaani kirik. Juba see olukord, et ta end tihti nimetab „Anglocatholic Church“, annab teatud roomasõbraliku püüde sellele kirikule. Ka edaspidine olukord, et sellest kirikust nii palju üleastumisi on katoliku kiri-

kusse, laseb õiglaselt paista otsust, et nende sihiks jääb katoliku kirik. Kui sellepärast Berliini protestantlik kirikuleht esitab arvamise, et Saksamaa protestantlikule kirikule rootsi luteri kirik seisab lähemal kui anglikaani kirik Canterbury'st, siis võime sellest küll aru saada.

Juba Thomas Moruse pühakskuulutamine läinud aastal on „Inglise kiriku" või anglikaani kiriku tekkimise teemat küllalt puudutanud, Tegelikult, nagu kirjutab anglikaani piiskop Short St. Asaph (Wallis) võlgneb inglise kirik oma olemasolu „eraldamisele". Ta lõplik eraldumine Roomast on pärit kuninga Heinrich VIII-da abielulahutusest, mille kaudu viimane püüdis vabaneda oma seaduslikust naisest Arragonia Katharinast. Protestant Th. A. d'Aubigné läheb isegi veel kaugemale, kuna ta ütleb: „On tihe suhe mõlemate lahutuste vahel, abielusakramendi lahutamise vahel ja Inglise kiriku ühtluse vahel, ja see pole muud kui põhjuse ja tagajärje suhe. On õieti vähe tröostiv kuulda, et ilma Heinrich VIII-da abielusegadusteta poleks olemas anglikaani kirikut. Saksa kiriku lõhestamisel oli ikkagi poliitilise kõrval ka eetiline tagapõhi. Inglise lõhestumisel puuduvad igasugused kõrgemad motiivid. Heinrich VIII „Inglise kiriku asutajana", nagu teda nimetatakse, pole just tugeva iseloomuga isiksus, rääkimata veel et ta oleks ümbritsetud pühapaistest ja kõlblikust tõsisusest, nagu seda võiks arvata usu alustajast. Ikkagi on tema püüdeid krooninud edu ja pärast lahutust Roomast on kuningas katsunud õigustada oma sammu sellega, et ta polevat teinud midagi muud kui uuesti ja täielikult jaluleseadnud Inglismaa iseseisvuse ja kuninga väärikuse. Pole ka puudunud katseid põhjendada sellise sammu vajalisust inglise vanakiriku kõlblise langusega. On toodud näiteina Lollardid, Wicliffi, kes olevat reformatsiooni ettevalmistanud. Aga on küllaltki tähelepanuväärne, et just inglise parimad usulised jõud seisid vastu Inglismaa lahkumisele Pühast Toolist, ja et kuningas Heinrich VIII-as ise oli tuliseim Paavsti autoriteedi kaitsja, enne kui ta veel ei mõtelnudki Inglismaa lahtikiskumisele Kirikust, mis sündis alles, kui paavst keeldus nõustumast Anna Boleyni naimisega. Alles pärast teostatud murrangut on otsinud vanades paavstivastastes teostes, nagu Heidelbergi õigusteadlase Badna Marsiliuse töis, argumente, mis õigustanuksid tema eraldumise sammu. Ka vaimulik seisus ei järgnenud vabatahtlikult kuninga otsusele. Inglise kiriku pea Canterbury ülempiiskop doktor William Warham, kes alla kirjutas kuninglikule lahutuspalvele paavstile, on parlamendi seletusega, et kuningas olevat kiriku pea, ainult nii kaugelt nõustunud, kui see mitte Kristuse käsu vastu ei käi - „as far as the law of Christ will allow a supreme head". Sellepärast ta on ka pärastpoole sattunud kuninga viha alla, kes juba varakult laskis ametisse panna kardinal Wolsey, oma hilisema kantsleri ja sellega teda seadis Canterbury ülempiiskopist Warhamist kõrgemale. Warham oli ka pärast eraldumist aastal 1531 veel südames jäänud katoliiklaseks, mitte aga tema järeltulija Cranmer, kes lordide Somerset'i ja Northhumberland'i valitsuse all Heinrich VIII-da ustava nõuandjana tegi kõik, et traditsioonilisse kirikumõistesse sisse viia protestantlikke mõisteid; oli ju Cranmer isiklikult ja sugulussidemete poolest seisnud lähedal Saksa usupuhastajatele. Heinrichile järgnes tema veel mitte kümneaastane poeg Eduard VI (1547 - 1553), kelle alealisust kasutati reformatooriliste ideede edaspidiseks edasitungiks. Alles katoliikliku Maria all seati vana jälle jalule 1553 a. Siiski Inglismaa Elisabethi esiletõus tegi katoliiklikule restauratsioonile järsu lõpu ja Elisabethi ajast peale katkeb ka anglikaani piiskopitoolide apostlik pärandamine. Elisabeth laskis anglikaani piiskopitoolid, mis kõik orvustunud peale ühe, kuna vanad piiskopid olid surnud või oma piiskopitoolilt mine na kihutatud, uuesti täita, kuigi Elisabethil polnud eestkätt võimalik leida katoliiklikku inglise piiskoppi, kes oleks valmis olnud uute vormide järele ametisse õnnistama Inglismaa väljavalitud ülempiiskoppi dr. Mathew Parkeri. Sääl tuli William Barlow, kes katoliikliku Maria ajal pidi Inglismaalt põgenema Saksamaale, ja see, kes isegi ebakindlalt (Eduardi korraldusel) oli ametisse õnnistatud, andis Parkerile õnnistuse 17. detsembril 1559 a. Lambethi lossi erakabelis, kahe teise piiskopi juuresolekul, kes ka olid õnnistatud Eduardi formulaari järgi. Kolm päeva hiljem õnnistas seesama Parker nelja teist inglise piiskoppi. Sellega algas uus hierarhia, millel enam polnud nõudmisi apostlikule piiskopitooli pärivusele.

Kui sajandeid hiljem oxfordliikumise mõjul jälle maksvusele pääsis arvestamine vana apostliku pärimisega, laskis Leo XIII aastal 1896 komisjonil kardinal Mazellase eesistumisel seda küsimust põhjalikult uurida, tulemusega, et anglikaani piiskoppide ametisseõnnistamine ei olevat õige ja sellepärast apostlikust piiskopitooli pärivusest ei võivat juttugi olla enam. Ägedad anglikaanlased, kes lootsid Inglismaa massilist tagasitulekut emakiriku juurde, olid sellest otsusest äärmiselt pettunud, nagu uniooni kuulsad eestvõitlejad Lord Ripon ja Lord Halifax. Aga kahtlemata oli viimaste sajandite kestel anglikaani kirik tugevasti taaskatoliseeritud, vähemalt ühes suunas, mis on tuntud „High Church" (kõrgekiriku) nime all. Teises suunas „Low Church" (alamkirik) või „Evangelical Church" oli protestantismi pesitsuskoht, kuna „Broad Church" (lai kirik) kaldus saksa rahvusluse poole ja kõik, ka vabamõtlejad, darvinistid, leidsid sääl pelgupaiga.

Sellest võib juba arvata praeguse anglikaani kiriku raskust. Heinrich VIII-da all oli ta veel õpetuse ja sakramentide poolest katoliiklik, Eduard VI-da ajal ta protestantiseeriti. Elisabethi ajal kõrvaldati kuninga tiitlist „Head of the Church", kirikupea, ja kuningale jäeti ainult eesõigused, mis talle kuulusid Pühakirja kuningate eeskuju järgi. Artikkel 37-dale tehti lisa, et Paavstil enam Inglismaal pole mõju.

Kiriku autoriteet, mis tänini kuulunud Paavstile ja kirikukogudele, läks aegamööda parlamendile üle, mis astus kirikukogude asemele. Convocations (vaimulikkude koosolekud) lõpetati 200 aastaks, ja selle asemele lülitati sisse parlament, mis pidi seisukohta võtma kiriklikes asjus. See läks veel kuidagi viisi, niikaua kui parlamendi liikmed

olid inglise kiriku liikmed. Asi muutus aga keerulisemaks, kui pärast uniooni läbi Shotimaaga ka presbüüterlased parlamenti sisse pääsesid, või isegi 19-al sajandil, kui pärast emantsipatsiooni akti väljakuulutamist katoliiklaste kõrval ka juudid ja vabamõtlejad sissetungisid alamkotta. Seal pani end ikka tugevamini maksma omavalitsuse vajadus, vajadus kõrvaldada parlamendi eestkostmist, seisukord, mille mõttetus näitas end palveraamatu tülis. Palveraamat oli kaks korda revideeritud (1927—1928).

Uus kiriklik revideerimine mõisteti parlamendi poolt hukka, kuni see mõne aasta eest teostati. Parlamendil on ka mõju kõrgemate kirikukohtade täitmise juures. See tuli nähtavale Canterbury piiskopitooli täitmisel. 1896 a. suri ülempiiskop Benson, kuulsate konvertiitide isa. Tema asemele tahtis minister Salisbury paigutada dr. Temple'i, Londoni piiskopi. Temple oli hea valitsuse ametnik, kuid omas veidi kahtlase mineviku. Ta oli 60-dail aastail kaasatöötanud ühe väliskirikliku teose „Essays and Reviews" kallal, mis jälle kõne alla võeti kui ta pidi saama Canterbury peapiiskopiks, niisiis inglise kiriku peaks. Kõik protestid dr. Temple'i vastu lõppesid, kui Temple'i isik parlamendi poolt loeti peapiiskopi ametit väärivaks. Arusaajad inglise riigimehed on alati tunnetanud seda anglikaani kiriku nõrkust.

Nad on kõik tunnud Heinrich VIII-da põhiviga, on aga suurelt osalt nüüd asunud n. n. kesk-teele; inglise kirik olgu suure katoliku kiriku haru, aga ilma Paavstita. Ühtluse sidet peetakse ainult veel vaevu alal kuulsa palveraamatu „Common Prayer Book" kaudu, mis on jäänud inglise kiriku palve ja usuraamatuks. Aga see raamat on kaasateinud omad võitlused. Pärast tema teist revideerimist 1662. a. on ta säilitanud veel palju katoliiklikku vara usus ja liturgias, aga kõige uuemas väljaandes tulevad ka lahkhelid High-Low — ja Broad Church'i vahel ses raamatus väljendusele. See raamat, mis kõigi vastu peab õiglane olema ja lõpuks kedagi täiesti ei rahulda. Sest lõpuks on ta, nagu Newman tähendab, ka ainult parlamendi akt. Ja kes teab, missugustele muutustele alistuvad parlamendid, nagu juhuslikud enamused tihti otsustavad rahvuse tähtsamaid küsimusi, võib see tähendada, et paljudelt ustavatelt anglikaanlastelt tuleb kuuldavale hüüd: „Tagasi Augustinuse ja Eduard Usutunnistaja kiriku rüppe, tagasi püha Peetruse juurde, kellele vanad anglosaksi kuningad oma rahva ja maa andsid truuduse pandiks."

Usuvastaste silmapetteid.

Isa Joseph Ledit, kelle hoolde on usaldatud jumalasalgajate liikumise ja viimase eluavalduste uurimine, on kirjutanud inglise kuukirjas „Month" huvitava ülevaate neist manööverlikest tehinguist, milledega kristlikku maailma usuvastaste keskvalitsuse poolt ninapidi veetakse. Kuna kirjut's tõotab olla huvitav ka meie lugejaskonnale, avaldame ta eestikeelses tõlkes. Toim.

PÜHA ISA, ainuke riigimees maailmas, kes tunneb maailma tervikuna, kes vaatab maailmale Jumala vaatepunktist, kes sellepärast asju näeb nende õigeis suhteis ning hindab neid nende vastava väärtuse kohaselt, ütles kardinalidele jõulu ajal, et jumalavastane liikumine, olles kaugel oma jõu raiskamisest, on tihendamisel ja avardamisel nii Vanas Maailmas kui ka Uues. Kuna lugu on selline, meie kristlased peame kindlasti isegi veel suurema hooga, intelligentsiga ja valmisolekuga sellele vastu astuma. Praegu ta ei ole, võibolla, mitte nii väga uudismaal: tegelikult ta on siirdunud paljudel kohtadel põranda alla; ta on rohkem libe ja rohkem võimeline end varjama, nii et ta on suuteline petma isegi mõnda äravalituist. Ning viimati ta on osavalt kasutanud sügavale juurdunud ja maailma haaravat rahuiha, ning Inglismaal ja Ühendriiges ta on suutnud rakendada oma „kultuurse tegevuse" toetamisele hulk haritud rahvast, kellele kristlus ja moraalsus, mis sellele rajatud, tähendavad vähe või mittemidagi.

Mullu detsembris (7-dal ja 8-dal) need osavad propagandistid konstrueerisid Londonis „Nõukogude Vene Sõprade" kongressi, ning neil õnnestus kokku ajada hulk rohkem või vähem silmapaistvaid isikuid, keda kutsuti imetlema Nõukogude valitsuse paindumata patsifismi ja mitteuskuma õelaid jutte usulisest tagakiusamisest, milliseid levitatakse vaenlaste poolt.

Mis puutub eelmisse, siis on palju tõestusmaterjali, mis paneb toetama Paavsti hoiatust, et võitlust moodsa ühiskonna kristlikkude aluste vastu hoogendatakse, selle juurde võime tagasi pöörduda; piisab paljast Mexicо, Brasiilia ja Uruguay nimetamisest — siin on see meie asi, näidata, kuidas hoolimata muutusekuuldustest, mis lastud lendu juulis, 1935. a. Venemaal endal jatkub saatanlik sõjakäik usu vastu, metsikult ja halastamatult.

Neid kuuldusi on agarasti levitatud, et kergendada valitsuse rahanduslikke operatsioone välismaa võimudega, ning et suurendada tema mõju Genfis. Nende hulgas oli teade, Kruticy auväärt Metropoliit Peter olevat tagasipöördumisel oma reelust, ning Moskva Metropoliit Sergius olevat saanud valitsuse loa pühitseda pan-venemaalist sinodit 1936. a. Siiski, kõik, mis seni selles suunas on sündinud, on see, et Kruticy Metropoliiti pole tagasipöördunud, kuna Sergius sinodi väljavaatest hellitatuna leidis võimaluse kaotada oma „Alalise Nõukogu", nii et valitseda vene kirikut üksi.

Jälle, kuigi arvestatakse, et oma kakskümmend miljonit inimest, naisi ja lapsi, on liikmeteks seltsides, mis pühendatud ateismile, on juhtivate nõukogude ja nõukogudemeelsete kirjanike poolt või diplomaatide poolt esitatud palju väiteid, et on lõppenud kristliku praktika vägivaldne allasurumine ning usuline hardus on nüüd tegelikult „vaba". Need kuuldused võitsid seda enam uskumist, kuna keegi oli kuulnud, et läbirääkimiste ajal USSR-i ja üksikute läänerahvaste, eriti Prantsusmaa, Tshehhoslovakkia ja Rumeenia vahel, Lääne riigimehed olevat püüdnud Nõukogudele südamele panna, et nende usuvastane seisukoht olevat kooskõlastamata lootusega lepitada avalikku arvamist Läänes.

Eriti ilmus prantsuse ajakirjanduses ühenduses M. Lavali külaskäiguga Moskva palju artikleid,

mis arutasid prantsuse peaministri julget interventsiooni usulise vabaduse huvides. Veel enam, kui M. Alphand, Prantsuse suursaadik N. S. V. Liidus, tuli Leningradi 1935. a. novembris, ta võttis osa missast, mida avalikult pühitseti Notre Dame de France kirikus, ning seletas, et kõik prantsuse kodanikud, Nõukogude autoriteetide uute lubaduste põhjal, olevat sest ajast peale vabad teha sedasama.

* * *

Sellest hoolimata oli 1935 aasta üks kõige koledamaid katoliiklastele Nõukogude Venes. Õigeusulised ja protestandid on samuti kannatanud väga palju, kuid minu käesolevad andmed kõnelevad eriti katoliiklastest.

1934. a. olid umbes kolmkümmend preestrit teenistust pidamas usklikele Poola päritoluga Ukrainas. Umbes kakskümmend neist olid endise Zitomiri ja Kaminieci maakondade territooriumil. Sääl on praegu (novembris 1935 a.) neist järgi ainult neli. 1935 a. aprilli kuus kakskümmend kuus preestrit hoolitsesid saksa päritoluga usklike eest endises Tiraspoli piiskopkonnas. Kõik, väljaarvatud kolm, on hiljuti arreteeritud. Samal aastal arreteeriti isa Hieronymus Cierpiento Siberis, isa Sabudinski ja isa Wargidze Kaukasuses, isa Wierbicki Tambovis. Nende protsessidel määrati väga rasked otsused – tihti pääle kümme aastat Solovki karistuslaagris.

1932 a. isa Algermissen avaldas oma raamatus „Die Gottlosenbewegung der Gegenwart", 1933 (lhk. 125), algupärase koopia „usuvastasest viisaastakust", millele on allakirjutanud Stalin, Bekhterev, Jaroslavski, Cohen ja Lobaševski, milles esineb järgmine märkus:

> Viisaastaku kolmandal aastal 1934—1935, ateistlikud rakud peavad töötama suurema energiaga. Käesoleva aasta määraks on NSVL välja tõmmata kõiki usuteenreid, kes ei nõustu loobuda usulisest tööst.

Nõukogud on muidugi vormiliselt eitanud seda ebameeldivat avastust, kuid keegi preester, kes on veel Venemaal, kinnitas meile oma isikliku kogemuse ja vaatluse põhjal, et valitsus aktiivselt püüab hävitada katoliku usu viimaseid jälgi enne teise viisaastaku lõppu. Teod on veenvamad kui sõnad.

Isegi enne neid arreteerimisi oli igasugune preesterlik tegevus tõsiselt takistatud. 1929 a. 8-da aprilli seaduse 19. artikli põhjal oli iga preester seotud ühe püsiva elukohaga. See on tõsi, et üks sama seaduse paragrahv õigustas preestrit pidada teenistusi korrapäraselt mitmes paigas, kuid seda õigust, mida tegelikult ei võimaldatud, kitsendas edaspidi veel seadus sisepasside kohta. Seetõttu preester ei võinud lahkuda oma linnast (või sellest linnast, kuhu ta oli saadetud G. P. U. poolt) ilma kohalikkude omavalitsuste loata, mis oli piiratud vormaliteetidega, milliste tõttu tegelikult selle saamine muutus võimatuks. Niisiis usklikud tõid ajutiselt oma haiged kirikute juurde salvimisele, aga kui liiklemisvahendid kollektiviseeriti ja kirikupühad kaotati, sai ka see tegelikult võimatuks. Kollektiivtalu eesnik, kuigi ta oleks seda pooldanud, ei võinud loovutada hobuseid selleks teenistuseks. Varsti sai see katoliiklastele tavapäraseks asjaks surra ilma sakramentideta. Mitte ükski preester ei võinud külastada maja ilma perekonnapea kirjaliku loata, kes, kui ta oli kommunist, vaevalt sõandas seda usu julgustamist. Need kitsendused sundisid katoliku preestreid jääma peagu täitsa tegevusetuiks oma kodudesse. Püsiva arreteerimise võimaluse kartusel vaatasid nad abitult pealt, kuna heade katoliku perekondade lapsed pikkamisi kaotasid oma usu jumalatus koolis, jumalatus pioneeride leeris, jumalatus komsomolis. Nad lihtsalt ei võinud midagi teha selle vältimiseks. Mõningaile on see olnud lohutuseks, et neid arreteeriti ja sunnitööle mõisteti.

Isegi jumalatu ajakirjandus on rohkem kui ükskord vastumeelselt tunnistanud usklike püsivust oma usu teostamisel neis hirmsais olukorris ning see on olnud tõsi eriti Odessa ja Saratovi ümbruskonna saksa katoliku külade kohta. Sellest hoolimata Nõukogude võimud jätkavad lausa häbematusega kinnitamist, ning nende silmapette ohvrid Inglismaal ja mujal uskumist, et Venemaal ei ole usu tagakiusamist!

Moskval oli omalajal üle tuhande kiriku, nii katoliku kui õigeusu omasid: praegu seal on ainult kolmkümmend viis, ning neidki võib hoida alal ainult suurima raskusega. Et pidada kirikut tarvitamisel, kakskümmend viis usklikku peavad endist moodustama ühenduse nimetusega „Kiriku-Nõukogu; nemad on vastutavad kiriku eest, kõige kirikus leiduva vallasvara eest, usklike käitumise eest. Kui näiteks jumalavastased vargad murravad sisse kiriku ja varastavad varandusi, siis „Kiriku-Nõukogu" peab neid tagastama väärtuses, mis määratud Nõukogude võimude poolt. Pealegi saavad need usulised usaldusmehed tähistatud inimesteks ja eriti vastutavaks arreteerimise ja deporteerimise otstarbel. Minu teada on kaks korda kõik silmapaistvad Leningradi „Kiriku-Nõukogu" liikmed arreteeritud. 1935 aasta kestel ütleb meile Jaroslavskij, võitlevate ateistide president, et lehtedes oli palju teateid, mis paljastasid „Kiriku-Nõukogude" liikmete, kes on tuntud võitlejatena ja klassivaenlastena, püüdeid mängida juhtivaid osi kollektiivseis talundeis. Kollektiivne talupidamine on paljudes N.V.S.V. Liidu osades ainukeseks elatisvõimaluseks väljaspool linnu ja linnakesi, sellepärast õnnetud „kiriku võitlevad liikmed" peavad kas surema nälga enamlaste ajakirjanduse solvamiste all, või loobuma oma kiriklikest ühendusist. See kõneleb tublisti vene katolitsismi kõrge standardi kasuks, et igalpool, kus preester oli kättesaadav, katoliiklased, kõige selle kahekssteistkümne aasta jooksul iialgi ei ole kartnud riskeerida oma vabadusega ja vahel oma eluga luues „Kiriku-Nõukogusid".

Siis seal tulevad kõik need mitmekordsed taksid maksta: korrapärased maksud kiriku kohta tõusevad vahel 4.000 rublale aastas; kinnituslõivud, määratud kohalikkude omavalitsuste poolt, ulatuvad mõnikord 10.000 rublale aastas; lõppeks, summad, milliseid võib nõuda igal ajal paranduste ettekäändel. Senini usklikud on maksnud kõik need taksid ja lõivud, korralised ja erakorralised, isegi juhtudel, kui preestrid on lakanud pidamast teenistusi

oma kirikutes olles takistatud arreteerimise läbi või muul teel. Siiski, pärast oma karjase pikalevenitatud äraolekut usklikud harilikult lakkavad maksmast neid ülespuhutud takse, ning kirik suletakse. Seetõttu tähendavad preestrite hulgalised arreteerimised 1935 aasta jooksul, et võrdlemisi lühikese ajavahemiku järele Venemaal vaevalt on järelejäänud mõni katoliku kirik.

Vaheajal aktiivne rünnak Jumalale ja Tema Kristusele iialgi ei lakka. Ta ei ole mitte ainult võitlevate jumalasalgajate asjaks, vaid terve kommunistliku partei omaks. 1935 a. „Pravda" mitmeidki kordi laitis jumalasalgajaid innu puudumise pärast. Kommunistliku erakonna häälekandja N.V.S.V. Liidus kõneles neljandal juunil ühes artiklis „kommunistliku moraali" üle, mis ilmus ametlikele teateile parteidistsipliini kohta määratud ajalehe veerul, kõvasti nende erakonna liikmete vastu, kes olevat veel mõjutatud usu „metsikute eelarvamiste" poolt. 21-sel juulil, kirjeldades usulise elu uuenemist teatud maakonnis, keegi kirjanik avaldas üleskutse parteiorganisatsioonidele ja töölisühendustele nentida, et „usuvastane propaganda on oluline osa meie üldisest võitlusest kultuuri eest, tööliste hariduse eest, viimaste kapitalismi jälgede väljajuurimise eest inimeste südametuunistusist." Samal kuupäeval oli trükitud teade Kiievist, et oli sündinud „imetegusid" Jordani kirikus, ning kohalikud jumalasalgajad polnud näidanud küllaldaselt energiat selle suhtes. *)

(Jätkub järgmises numbris).

*) Näitena, kuidas ilmlikud lehed kasutavad jumalasalgajate liikumist sensatsiooni otstarbeiks, võime esitada seda teadet, mis, avastatud ühest „Pravda" pimedamast nurgast, telefoneeriti „Manchester Guardian'i" kaastöölise poolt oma lehele, kus ta 22-sel juulil ilmus rasvaste pealkirjadega: „Holy Russia again? Miracles in Kiev; Slack Godless Societies." (Kas jälle Püha Venemaa? Imetcod Kiievis; Lodevad Jumalasalgajate Ühingud).

Sanitaarabi Abessiiniale

Araablaste sissetungimise ajast saadik on arstiteadus ja tervishoid Abessiinias edenenud vaid vähesel määral. Tegelikult on araablased aastasajandite jooksul olnud nende väheste arstlikkude teadmiste toojateks mida praegu võib seal kohata. Pärismaalased, kelledest enamjagu on muhameedlased, või paganad (9000.000 elanikke, millest 5000.000 Gallad, kelle hulgas vaid 12.000 kristlast) lisasid sellele ebausklikke kombeid ja šarlataanlikke fantaasiaid. Nüüdisaja arstiteadus on neile arusaamatu ning enamjagu nende ravimismeetodeid on küllalt algelised.

Mustad rõuged esinevad tavaliselt jaanuari kuni märtsi kuuni. Tema tekitajaks on kuri vaim. Järelikult korraldatakse kurjade vaimude manamisi, mis koosnevad paberil kirjutatud nõiasõnade pealepanemisest, mitte ainult ravimisel vaid ka preventiivvahendina Samal viisil tarvitatakse ka hirssi; seda asetatakse haige kõrvale, sellega kastetakse haige mädahaavu ning seda heidetakse tema ümber. Kuni viimase ajani riik ei hoolinud rõugete panemisest, kuid Abessiinia kaupmehed ostavad kaitserõugeid ning müüvad neid siis maal, kaugel keskustest, suurte kasudega.

1919.a. möllas raske gripitaud mis nõudis palju ohvreid, eriti kiire südamerabanduse tõttu. Laibad lebasid tänavail ning langesid hüäänide ohvreiks. Elanikud, võimetud end aitama, põgenesid mööda maakondi. Arstid kelledest enamjagu langes taudi saagiks, ravisid seda taudi eukaliptuse essentsiga, konjakiga ja halva maal toodetud alkoholiga. Kohvi, seitsmeaastane või moodustasid tähtsa arstimi.

Tähtsamais keskusis, näiteks Addis Abedas, on väga levinud tüüfus ühenduses nahahaigusega (typhus exanthematicus). Taud möllab „kremeti" aasta-

Katoliiklik sanitaarpunkt Abessiinias.

ajal, mil pilvedega kaetud taevas peidab päikest ning vihm sunnib elanikke endid koguma, neljaviie kuu jooksul, mustades onnides mis tulvil täiu. Haiguse arenemise ajajärk on kaksteist kuni kaheksateist päeva, lööved on vähe nähtavad abessiinlaste musta nahavärvi tõttu. Haiguse kestus on 15 kuni 18 päeva, kaheksandal või kümnendal päeval esineb sagedasti deliirium, põrn on väga laienenud. Sel väga raskel haigusel on halb prognoos, surevus on 40%. Abessiinlastest arstide poolt rakendatavaid meetodeid on nõiasõnade-kirjutiste panemine pähe ja neerudele. Neid kirjutisi kastetakse Chikomoniga imbutatud lehtedega. Haigetuba parfümeeritakse põletades eesli kapja ja musta koera peaaju. Haiguse alguses tehakse kuklas verelaskmist erisarvega. Haige sööb, mida ta tahab.

Tüüfuse palavik esineb sageli „kremeti" aastaajal, samuti, nagu eelmine haiguski. Düsenteeria juhtumid on väga sagedased kõigil aastaajul, joogivee kaevude alalise mürgituse tõttu. Pärismaalased eelistavad nende arstide ravimismeetode „kabela" leiva ja kohvi näol. Surevus on 20%. Sooltepõletik esineb peaasjalikult pärast suure paastu aja, millel abessiinlased söövad palju toorest liha.

Abbai jõe kallastel, sinisel Niilusel, Avash, arvurikaste järvede kaldail, malaaria esineb raskemal kujul ning väga sagedasti nende taudide tagajärgedeks on nii suur surevus, et elanikkond paanikas põgeneb jõgede viljakailt kallastelt. Mõnede arstide arvates pole kiniin üksi mõjukas. Salvarsan-kiniin annab häid tagajärgi. Abessiina arstid usuvad, et malaaria põhjuseks on veevaim, kuri vaim, millest ainult võlurtrikid võivad edukalt jagu saada. On ka olemas arstimeid küüslauguga, seitsmeaastase võiga, kuid need vahendid on ainult palliatiivse iseloomuga (nad ei suurenda häda, mõjuvad veidi kergendavalt). Kiniinil on mõnede abessiinia arstide silmis teatav mõju, kuid sellele tuleb ilmtingimata lisandada palvet.

Kärnatõbi on rahvuslik, perekondlik haigus: kõik on kärnatõvest rabatud, orjast ja tema lapsest kuni isandani. Isand ravib end vahetevahel kuumade alkoholi vannidega, orjad ei ravi end mitte kunagi, või vähemalt väga harva. Lapsed kannatavad peaasjalikult selle haiguse all, nad on kaetud kraapimisjälgedega ja kärnadega. Silmahaigustest tuleks nimetada kõige tähtsamana limanaha põletikku (prantsuse k. conjonctivites purulentes)-glaukoomid. Ravina tarvitatakse „koul" juurte süsi, segatud pipraga, millega määritakse meelekohti.

Lastehaigusi on väga mitmekesiseid, kuid sarlakeid ega difteriiti ei esine. Laste surevus on väga suur diarree, düsenteeria ja tiisikuse kätte. Naiste sigitusvõime on niivõrd suur, et selle tõttu takistatakse raassi hävingut, mis oleks muidu paratamatu laste kõrge surevuse pärast. Lapsed alla ühe aasta saavad seitsmeaastast võid: emad annavad neile, et neid tervistada, kõike musta ja nakatavat, mida võib kujutella. Kui arst avaldab vastupanu, saab temast vaenlane, võhik ema silmis.

Abessiinias on 1.500.000 pidalitõbist. Nad on koondatud suurte kogude kaupa, kus nad elavad armuannetest. Abessiinlased ei kohtle pidalitõbe kui nakkushaigust, vaid kui pärivuslikku haigust. Leeprahaiged elavad täiesti vabalt, kontaktis terve elanikkonnaga, keda nad ekspluateerivad ja nakatavad järjest suuremal määral. Neegus kaitseb neid. Nad on valitsetud erilise eesniku, „Choum'i", poolt. Harraris prantsuse katoliiklikul misjonil on väikene leprasoorium. Abessiinlased ravivad pidalitõbiseid taimede abil, milliste nimesid nad eurooplastele ei avalda. Nad teevad nahale lõikeid ning pistavad sinna sisse taimede osad. Sellele lisaks tulevad veel üksikud väävel-alkaliin vannid.

Euroopalised arstimissaavutised põlvenevad vaid esimesest itaalia-Abessiinia sõjast. Vene tsaarivalitsus saatis esimesena sel ajal Punase Risti haigla tarvilise sanitaarmaterjaliga. Venelaste lahkumisel asendasid neid prantsuse arstid.

Mõnede usuliste misjonite käsutuses on arste. Ameerika misjonil olid Addis-Abbebas esmajärgulised haiglad. Ras Tafari ehitas kirurgilise kliiniku, mille juhatajaks oli rootsi arst protestandi misjonist.

Katoliiklikud misjonärid avasid hospitali Fimma (Kaffa) maakonnas: nad omavad Addis-Abebas apteegi, mis andis juba enne sõda tasuta arstlikku nõuannet. 1902 aastal prantsuse kaputsiinlased avasid Harraris leprosooriumi, kus raviti viimasel aastal umbes viiskümmend haiget isa Charles'i ja mõnede frantsiskaanlaste poolt.

Katoliiklikud arstid nägid esimestena imetlemisväärset ülesannet, mis neid ootas sellel maal. Nii näiteks Pariisi Katoliikliku Instituudi professor Georges Pécoul jättis maha oma kodumaa, et pühendada oma jõu ja oma elu Abessiinia materjaalseks ja usuliseks hüvanguks. Tomistlik filosoof, selge ja terase vaimuga, vaimukas professor, esmajärguline kirjanik, ohvrimeelne ja omakasupüüdmatu, ta oli Pariisi koondanud suure arvu noori katoliiklasi, kes teda sügavalt armastasid ja talle alati truuks jäid. Ta elas püha Dominikuse tõelise pojana; ta usuline elu oli kindel ja helen-

Professor Pécoul, kes suri kangelaslikult Abessiinia pidalitõbiste ravimisel.

datud. Mõne aasta eest tema ja ta perekond ühes nelja pojaga lahkus Addis-Abebasse. Ras Tafari võttis teda lahkesti vastu ja aitas teda võimalust mööda. Lühikese aja jooksul tegi ta palju häid haigete teenistuses. Tulevik näis lootustäratavana, kui Jumal teda enda poole kutsus mõnenädalase kannatuse järele, haiguse tõttu, mille ta oli saanud haigete ravimisel.

Mida tahab, mida on teinud Katoliku Kirik abessiinlaste hääks, seda ütleksid meile misjonärid pidalitõbiste juurest ja professor Pécoul — oma eluga, selgemalt kui mingi kõne abil.

Palugem Jumalat. . .

On vist avalik saladus, et terve Õigeusu Kirik on killustatud mitmesse üksikusse iseseisvasse kirikusse, mis omavad autonoomse hierarkia ja iseseisva elu. Tahtmata kerkib esile küsimus: kas on see nõnda õige? Kas vastab see Kiriku Looja tahtmisele ja kas võib killustatud Kirik saavutada neid eesmärke, mille teostamiseks ta Jumalapoja poolt asutatud ja ellu on kutsutud? Kas ühtib see Kiriku üleilmlise põhiõpetusega? Need küsimused on suurema tähtsusega ja selle tõttu palun mina käesoleva artikli lugejate käest luba pikemalt nende küsimuste juures peatuda.

Õigeusu Kiriku üleilmsuse seisukoha väljendajaks on teiste seas ka prof. N. Berdjaev. Tema kirjutab: „Õigeusk vaatab üleilmsuse põhiõpetuse peale teisiti, kui katoliiklased, tunnistab teda vertikaalselt, aga mitte horisontaalselt.

Katoolne arusaamine hindab üle kõige üleilmlise Kiriku välist ühtlust ja temale tundub, et Kirik laguneb, kui see väline ühtlus hakkab vankuma. Õigeusk hindab vähem Kiriku kõigemaapealse organisatsiooni välist ühtlust, üleüldse vähem hindab sisseseadlust. Õigeusuline arusaamine tunnistab, et iga piiskopkond oma piiskopiga faktiliselt võib olla iseseisev ja vertikaalse joone järgi kõigemaapäälne. Üleilmline ühtlus seejuures jääb püsima. Ainult selle tõttu, leiab artikli kirjutaja, võis õigeusu Kirik end alal hoida Venemaal meieaja hirmsate tormide, segaduste ja tagakiusamiste juures. Meie arusaamisel, kirjutab edasi autor, Õigeusk peab küll püüdma välisele ühtlusele, kuid ta omab jõudu ka elada ilma mainitud ühtluseta. Selles peitub Õigeusu Kiriku püha suusõna õpetuse jõud, Püha Vaimu and, lõpetab autor (Tee, Pariis, nr. 3 lhk. 146/26 a.).

Ei tohi mingit kahtlust olla, et Kiriku kõigemaapäälne põhiõpetus võib olla vertikaalne, võib, nii öelda sihitud olla hinge põhjast taeva poole. Kuid eitada Kiriku kõigemaapealse põhiõpetuse horisontaalset omadust, tähendab ära salata pühakirja ja kirikuisasid. Vertikaalsus Kirikus ei heida välja horisontaalsust, vaid vastupidiselt kinnitab teda. „Horisontaalse" Kiriku levimine tõendab tema sees palavat „vertikaalset truudust" sellele, kes ütles: minge õpetage kõik rahvas (Matt. 28—19).

Mis tähendab Kiriku üleilmsus? II Üleilmline Kontsiiliumi poolt vastuvõetud usutunnistuses, Kirik on nimetatud „Katolikän" s. t. katoolseks, üleilmliseks. Kreeka sõna „Katolikos" tähendab üleüldine, universaalne. Püha Kirill Jeruusalemmast mõistab sõna „Katolikän" nõnda: Kirik nimetatakse katoolseks selle tõttu, et ta on terves maailmas, ühest maailma piirist teise maailma piirini, . . . õpetab kõiki põhiõpetusi . . . alistab kõiki inimesi tõele usule . . . arstib välja igasuguseid patte. Õnnis Theodorit kirjutab:

„Kirik on üks maapeal ja merel, mispärast meie ka ütleme palves: üks püha katoolne ja apostoolne Kirik, kes on maailma ühest piirist teise maailma piirini j.n.e.

Kirik on ikka katoolne või üleilmline, kuid ta pole korraga saanud end terves maailmas välja laotada.

Selle tõttu tuleb Kiriku üleilmlisest põhiõpetusest aru saada selles mõttes, et Kirik alati püüab Õnnistegija sõnu täita: „Peate minu tunnistajad olema . . . maailma otsani (Ap. teod 1—8). On tarvis nentida, et tõeline üleilmsus on lahutamata teistest olulistest Kiriku omadustest, eriti Kiriku ühtlusest õpetamises ja juhatamises.

Mainitud põhjustel peab üleilmsuse mõistet kooskõlastama õpetusega Kiriku ühtlusest. Kristuse Kirik on üks kahes mõttes: on ainult üks ainus Kristuse Kirik ja selles Kirikus on kõik ühendatud. Kirik on Jumala poolt loodud, ta on Jumala „käte töö". Selle tõttu kannab kõik tema sisekorras Jumala täiuslikkuse pitsatit.

(Jätkub järgmises numbris)

Observator.

Tallinnast.

26. mail korraldati ap.-õigeusulises Issanda-Muutmise Peakirikus soome apostl.-õigeusu vaimuliku seminari õpilaste kontsert. Kirikutäis rahvast oli ilmunud jälgima huvitavat kirikumuusikalist üritust. Esireas võis näha hulk kohalikke õigeusu vaimulikke, eesotsas kõrgestipühistetud mitropoliit Aleksandri ja ülempreestrite Nikolai Päts'i ja Mihail Uusnaga. Kuigi häälematerjali ja esitamise tehnilise viimistelu suhtes mõni paljunõudlik kuulaja ehk täiel määral ei rahuldunud, peab siiski igaüks tunnistama, et liturgilised palad esitati ilmse hardusega ja armastusega asja vastu. Lauljate sisemine andumus ja elav kaasaelamine ettekantavaile palvuslauludele nakatas ja paelus varsti ka kõiki kuulajaid. Üldse jättis meeldiva mulje kontserdil valitsenud palveline meeleolu. Kontsert algas ja lõppes mitropoliidi õnnistusega. Peab ütlema, et see oli tõesti v a i m u l i k kontsert, kuigi sõna „vaimulik" kava pääl puudus. Kahjuks on viimasel ajal see sõna tihti muutunud ärisildiks olles kaotanud oma tõelise sisu, kuna kõrgest kunstilisest tasemest hoolimata n n. „vaimulikud kontserdid" tihti osutuvad hoopis „ilmlikeks", sest puudub side laulude sõnastuse ja lauljate eneste meelsuse vahel Nende tõsiste, mustadesse sutaanidesse riietatud soome noormeeste juures aga rääkisid sõna ja süda laulmisel ühist keelt Sellepärast meeldiski kontsert. R. S.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1936.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub igal teisel kuul.

Nr. 4. **1. Augustil 1936. a.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva 2.

Ilmub „Kiriku Elu" lisana.
Hind: Üksiknumber 5 senti.

Peetruse primaat — Kristuse tahe. *)

Ükski sündmus evangeeliumis ei väljenda meile nii selgesti Kristuse tahet Peetruse seisundi kohta Jumala riigis ja kirikus, kui tähtis sündmus Genetsareti järve ääres. See nähtub meile sellest juba, et vaevu võime leida Pühast Kirjast midagi nii vaidlusi tekitavat, kui Matteuse sõnad 16, 16—18. Kõik katsed aga, tõendada selle teksti ähmasust, on toonud esile ta selguse veel puhtamal kujul. Asjatult on püütud näha ses tõotuses „Koguduse-teoloogia" moodustist. Mida enam neil katseil on puudunud objektiivseid aluseid, seda rohkem veel nad väljendunud kui umbkaudse arvamuse valangud. Tekst ise lähemal vaatlusel tõestab meile seda tõsiolu, mis avaldub kõikjal evangeeliumes Jssanda suhtumises Peetrusse.

See sündmus omab erilist pidulikkust. Alul mainitakse asukohta, siis tuuakse esile kaaluv küsimus: „Kelleks peab rahvas inimesepoega?" Lõpuks paisub aga suurim küsimus: „Teie aga, kelleks peate teie mind?" Peetruse vastus on usutõendus Kristuse messiaanlikku läkitusse ja jumalikku loomusesse. Sa oled Kristus, elava Jumala poeg."

Lembelt võtab Kristus vastu selle usutõendi, kuid ta toonitab, et see tunnistus pole vaid Peetruse pälve, et seda pole välminud ta enda mõistus, vaid et see tõendus, see tunnistus, on Jumala armuand temale. „Mitte liha ja veri pole seda sulle teatanud, vaid minu Isa, kes taevas on." Sellele järgnev Peetruse esilevalik on Kristuselt vastukink oma jüngrile, ega tule mõista mingi tasuna Peetruse isikliku teotsuse eest. Veel vähem saab olla ta uue kutse aluseks ja põhjendiks usk inimliku sünnitisena, ainult see usk võib olla seda, mis antud Jumalalt, hoitud Jumalalt ja ikka jälle kinnitatud tema poolt.

Peetruse esilevalik erilisele kutsele avaldub selgesti järgnevais sõnus: „Ma ütlen sulle, sina oled Peetrus (Kalju), ja sellele kaljule tahan ma ehitada oma kiriku ja põrgu väravad ei pea seda mitte võitma. Sulle annan ma taevariigi võtmed. Kõik, mida sa maa peal kinni seod, peab taevaski seotama, ja kõik, mida sa maa peal lahti peastad, peab ka taevas peastetama."

Sõnad on selged. Kolmes kujutelmas on antud Peetrusele ta amet. Esimesena on kujutelm kaljust. „Sina oled Peetrus-Kalju", see on uus antud nimi. Juba tollal kui ta, juhituna vennalt Andreaselt, tuli Issanda juurde, määrati uus nimi talle: „sina oled Siimon Joona poeg, sind peab Kaljuks hüütama." Siis veel ei mõistnud Peetrus, miks teda Kaljuks nimetati. Teda nimetati Kaljuks, kuna ta pidi kalju olema, kalju, millele Kristus tahab ehitada hiigelehitise, oma koguduse templi.

„Sellele Kaljule tahan ma oma Kiriku ehitada. Kui väga sest nimest paistub Peetruse esilevalik, nähtub juba sellestki, et nimetus ‚kalju' antakse Vanas seaduses Jumalale endale, Messias aga on tuntud üldiselt „nurgakivi" nimetusega. Järelikult on sõna mõtteks: mina olen nägematu kaljupinnas, millel lasub mu kirik, sina aga pead olema nähtavaks kaljupinnaseks. Kaljusele pinnale tahab Issand ehitada oma kiriku, nagu too arukas mees mõistujutus, kes ehitas omagi maja kaljule, et tormid seda ei hävitaks ega veevood purustaks. Peetrus peab seega olema kirikule selleks, milleks on kaljupind suurele ehitisele, majale või templile: Nagu kaljupõhjale tuginev maja saab sellelt oma kindluse ja püsivuse, samuti peab ka kirik leidma tuge ja kindlust Peetruselt. Mitte Peetruselt kui Joona pojalt, vaid Peetruselt kuivõrd ses peitumas on Jumala valgust ja Jumala väge, kuivõrd ta ise täidetuna Jumala vaimust tugineb tõelikule koguduse kaljule — Kristusele.

Mida tähendab aga „olla kalju" ühele kogudusele, riigile, nagu seda on Kirik? See, mis annab kogudusele kindluse, teda ühendab ja juhib, on tugev autoriteet, tugev valitsus. Nii kaua ja nii kindlalt püsib vaid kogudus, kui kindel temas on autoriteet, tugev valitsus, mis peegeldub juba sõnast „kalju",

---

*) Kui käesolev artikkel oli juba trükikojas ladumisel, juhtusime lugema kirjutist ajakirjas „Usk ja Elu", kus avaldati kahtlust ka siin esitatud küsimuste suhtes. Kuna „Ühisel Kirikul" väiksema kausta tõttu on vähem ruumi kui „Usk ja Elul", ei suuda ja ei taha toimetus igale vastuväitvale artiklile otsese vastuse näol reageerida. Niisugune seisukoht on tingitud ka sellest, et suur osa vaidlusküsimusi on juba siin piisavalt käsitatud. Puuduva osa toome süstemaatiliselt tulevikus.

Veel enam selgub see aga järgnevas lauses: „Põrguväravad ei pea seda mitte võitma.“ Neis sõnus on antud Peetrusele selline tugevus, et teda hävitada ei suuda ükski põrgu võim ega vaenlane. Kuidas aga võime hävitada kirikut? Vaatamata füüsilisele vägivallale, peamiselt autoriteedi ja valitsemisühtluse hävitamisega või õpetuse võltsimisega. Siin aga on antud Peetrusele tõotus, et tema autoriteet kiriku juhtimisel ja korraldusel, et tema autoriteet õpetuse puhtuse kaitsel sedavõrd tugevneb, et ükski võim ei suuda hävitada kirikut.

Teine kujutelm ülendab Peetruse maapealseks Kristuse asemikuks. „Sulle tahan ma taevariigi võtmed anda.“ Jällegi mõeldakse taevariiki mingi majana. Kes evib maja, kindluse või linna võtit, on ühtlasi valitsejaks majas, mitte küll täiesti omanik, ometi kui oma isanda asemik ja nagu valitseja. Tollal ja hiljemgi veel oli kombeks anda üle valitsejale linna võtmed kui tunnustusi ülevõimule linna suhtes. Järelikult kui Jssand andis Peetrusele rajatava Jumalalinna võtmed, seega määras ta tema oma asemikuks, andes ühtlasi talle suurima võimu linnas, teeb ta elanike isandaks ja linnas leiduvate väärtuste halduriks. Seega on Peetrus Kristuse asevalitseja, riigikantsler Jumala riigis.

Veel kolmanda kujutelma valib Jssand tõenduseks, et Peetrusele antud võim on piiramatu võim. „Mida sa iganes maapeal seod, seda peab taevaski seotama, ja mida sa iganes maa peal lahti peastad, seda peab ka taevas lahti peastetama.“ „Siduma“ tähendab „millelegi kohustama“, „lahti peastma“ — „mingist kohustusest vabastama.“ Nii õeldi Helleli õpetusest, et see midagi „sidus“, millest Schimasi õpetus „vabastas“.

Kuna Kristus seega annab Peetrusele täieliku võimu kirikus siduda ja peasta, muidugi vaimseid asju, ta usaldab talle kõrgeima kohustava võimu, s. o. seaduse andva ja valitseva võimu nende üle, kes kuuluvad kirikusse. Tema otsused pole autoriteetsed vaid sedavõrd, et nad ainult väliselt seoksid, vaid nad on nii tungivad ja sügavalt kohustavad südametunnistusele, et neid ka „taevas“, sealpool ilma, Jumalalt endalt tunnustatakse ja hinnatakse.

On täiesti mõistetav seega neist kolmest kujutelmast: Kristus ehitusmeistrina valib ning määrab Peetruse vundamendiks, aluskaljuks, millele ta ehitab oma kiriku, Kristus kuningana määrab Peetruse asevalitsejaks oma maapealses riigis, Kristus ülemkarjasena, kellele usaldatud kõrgeim sidumis- ja peastmisvõim, annab üle sidumis- ja peastmisvõimu Peetrusele. See on tõotus.

Isegi kui meile poleks teatatud sündmusest Tiberi järve ääres, kus Kristus täitis oma tõotuse, (Joh. 20) andes üle oma ülima karjasevõimu, me ometi teadnuksime, et see on sündinud, sest Kristus, Jumala Poeg räägib tõtt ning peab, mida ta on tõotanud.

Kristus on rajanud oma Kiriku aga igaveseks ajaks. Sellepärast peab ka selle vundament aegade lõpuni püsima. Kuigi sureb Siimon Joona poeg, Peetrus, kaljumees, peab elama. Peetrus kaljuna peab aegade lõpuni kandma Kirikut, olema toeks ja ühendajaks sellele. Ja ta elab edasi nois mehis, millised tuntud Peetruse järglasina, Kristuse asemikena, Kiriku ülimkarjaseina ja õpetajaina — Rooma paavstena.

See on loogilise mõtiskelu paratamatus ja ometi osutub raskeks moodsaile inimesile, järgida sellele mõttekäigule. Ka usklikud kristlased kes tahavad õilsalt uskuda Kristusse, kes püsivalt ja kiindunult on otsimas teda kirjades, tõmbuvad ehmunult tagasi, kui neile seesama Kristus läheneb Kirikus. Kui nad aga kohtavad inimest Kristuse asemikuna, suurima autoriteediga, siis pulbitseb neil südames vasturääkivus. Nad kardavad kaotada oma vabadust, ega suuda uskuda, et Kristus võis anda nõrga inimese kättesse isegi sügavasse südametunnistusse tungiva võimu. See tähendab, nad kardavad võimu vabale inimesele, vahest isegi vägivalda teiselt inimeselt.

See moodsa inimese kartus oma vabaduse pärast on mõistetav. On ju õige, et Kristuse tõotusega on antud inimkätesse pea kohustav autoriteet, millist iialgi pole evinud kuningadki ja keisrid maailmas, autoriteet, mis haarab ka sügavamad hinge hämarused. Ja ometi ei pruugi moodne inimene karta säärast autoriteeti. Sest ta pole sugugi laostatav sest autoriteedist. Kui suur poleks ka see autoriteet, ta pole ometi piiramatu, ega saa muutuda omavoliks.

Kahekordse tõkkega on piiratud see autoriteet: esimene neist on Jumala seadus, nagu see heiastub loodusseaduses ja Jumala käskudes. Peetruse autoriteet ei saa iialgi olla vastu Jumala seadusele, tõeseadusele, õigusseadusele, ega iialgi headuse vastu. Kui aga toimuks see seik, siis ametikandja ületaks oma võimupiire ning lakkaks olemast autoriteet. Selline seadus aga kaotaks kohustava jõu.

Teiseks tõkkeks sellele autoriteedile on isikliku südametunnistuse piirid. Enda isikutunnistus on ja jääb üksikinimesele viimaseks kohtuks ja viimaseks seaduseks ta teotsusel. Kui mingi väline seadus räägiks tungivalt ja selgesti vastu südametunnistusele, siis inimene võiks ja peabki järgima südametunnistusele. Nii on Jumal siiski varjanud ja kaitsnud inimvabadust, vaatamata autoriteedile, millise ta annud inimkätesse Peetruse läbi.

Ja inimesed, kes tundes end seotuina selle autoriteediga, millise annud Kristus Peetrusele ja selle järglasile, on teadlikud omas rikkuses, mis antud neile seega, et Kristus kinkinud neile suurima õpetaja, suurima preestri ja suurima karjuse maailmas, kui juhi ja juhtija elu eksiradadel. Nad teavad ka, et hoolimata sest suurimast autoriteedist inimkätes, nad ei allu mingile türanni omavolile, vaid hüüavad teda, kes kandmas autoriteeti, armsa nimega „isa“. Aunimetus „isa“ on kõrgeim, mida iganes suudab saavutada inimlik autoriteet. Seega on lahendatud selgesti ja täiuslikult „autoriteedi ja vabaduse“ küsimus.

E. P.

Solvav sümpaatia.

Rahu, armastus, sallivus, leplik meel ja vastastikune sümpaatia — nende lööksõnade all proklameeritakse meie päivil kaasaegse avaliku elu juhtmõtteid. Poliitilisel maailmatribüünil pasundatakse neid sõnu ja nende variante aiva kasvava hooga igasse suunda, nii et nende kõla automaatselt rahvale on pähe kulunud.

See automaatne kudrutamine kestab aga üha edasi, kuna samal ajal telgitagüseis lihutakse ja tahutakse aina kasvavas vihkamispalavikus relvi. Ristiusuline teab, et sellise õela silmakirjalisuse lokkamine on tingitud tõelise kristliku armastuse puudumisest nii paljude inimeste südameis. Kristlasele peab olema selge, et kõik need rahusõnad ja sõprustunded on ainult värvirohkuses virvendavad seebimullid, kui nad tegelikult ei rajane ega tugene Kristuse vaimule, mis ainsa tõelise ligimesearmastuse tagatiseks. Armastus, mis ei hoova jumalikust armastusest, on variseerlik viisakus, diplomaatiline mantel, esinduslik kate, mille abil roomates ja lipitsedes püütakse teostada tihtipääle alatuid sihte. Vahel aga libiseb see kate ettevaatusest hoolimata vähe kõrvale ja paljastab tsipa teesklejate tõelist meelsust.

Rahu, armastus, sallivus, leplik meel ja vastastikune sümpaatia — kristlasele ei ole need mitte ainult ilusad sõnad, mis põhjustavad õilsaid tunnetevärinaid ja sageli ülespuhutud vaimustust, vaid nad on tegeliku, igapäevase teotsemise otsesed ja tõelised juhtnöörid. Kristlane, kellel Kristuse helge eeskuju igal hetkel silma ees, püüab neid sõnu elada (kuigi grammatiliselt mitte korrektne väljendus, siiski mõttele vastav). Kristuse eeskuju jäljendades kristlane ei teosta neid kõrgeid ristiusu põhimõtteid mitte ainult läbikäimises naabritega ja üksikute kaasinimestega, vaid see kristlik elupraktika on talle kohtlemise juhtnööriks ka erinevate inimgruppide, teiste inimraasside ja isegi loomade suhtes, keda inimene Jumala kätetööna armastab ja austab. Nii on mitmed kristlased rahu- ja sõpruseaadete teostamiseks loonud n. n. Lepitusliidu, mis on leidnud elavat poolehoidu ka eriti luterlaste ringkonnis ja mille Eesti osakonna esimeheks on prof. dr. H. B. Rahamägi ning innukaks tegelaseks proua Rahamägi. See ei ole loodud mitte ilusate sõnade tegemiseks, vaid nende sõnade teostamiseks. Niisugune rahutöö on üpris tervitatav ja asiolu, et Eesti ev.-luteri kiriku juht on andunud sallivuse ja lepituse edustamisele, püörab kõikide pilgud lugupidamise ja poolehoiuga prof. Rahamäe poole. Õpiti hindama tema püüdeid ja loodeti, et nad kannavad rohkesti vilja eesti luteri kiriku liikmete seas.

Kui valus oli aga katoliiklase hämmastus, kui talle tänavu ühel ilusal suvipäeval juhtus kätte „Eesti Kirik" nr. 27. Sääl arvustab J. Ora ap.-õigeusulisi kirikulehti, millistest ta arvab leidnud olevat labaseid ja väiklasi kallaletunge ev.-lut. kiriku ja tema ametikandjate vastu. Ja kuna J. Ora on väljalugenud vaenuavaldusi, püüab ta sellele vaenule ka leida põhjendust, ning annab järgmise seletuse:

> „Lõpuks kriipsutaksin alla eesti ap. õigeusuliste sümpaatiat [1]) Rooma katoliku kiriku vastu. Selgemalt ilmneb see soojasõnalises, heatahtlikus artiklis Ungari katoliikluse üle („E." nr. 20/21, 1936, lhk. 6—7,) kus rõhutatakse eriti „vaimlist sugulust". Artikkel, mis silmnähtavalt katoliiklase või katoliiklikult häälestatud õigeusuiise koostatud, on nii kui näha vist esimesi samme uniaadi poole, mida ju aastaid propageerinud eesti katoliiklaste ajakiri „Ühine Kirik", mis muide ka järjekindlalt kirjutab Eesti ap. õigeusu kiriku suursündmusist."
>
> „Sellest seisukohast on ka arusaadavad ap. õigeusu ajakirjanduse tendentskirjutised, mis teadlikult on vist määratud lõhe süvendamiseks luterluse ja idamaise kiriku vahel."

Niisiis sümpaatia Katoliku Kiriku vastu on see, mis häirib. Katoliku Kirikut peavad vist kõik põlgama. Kui tema kohta ilmub sõimuartikleid, sadagu talle selga tuld ja tõrva, keegi ei hakka tema kaitseks sulgegi määrima. Nii oli see siin, ka ateistlike kirjanikegi poolt Maarjamaaks nimetatud pinnal, kaunis kaua. Kuid et iseseisvas Eestis, kus võõraste ajaloolaste ja isandate massisugestioon enam ei tohiks olla mõõduandev, tärkava generatsiooni võsu näeb sümpaatiat, heatahtlikkust ja ühtlust kirikute vahel sellisest võõriti suhtuvast vaatevinklist, see teeb eesti katoliiklaskonna, ja ma mõtlen ka iga tõsise Kristuse poolehoidja, südamepõhjast kurvaks. Ja tärkab küsimus, väga valus küsimus: Kuidas võib sellise mõttelennuga artikkel ilmuda ev.-luteri kiriku ametliku häälekandja veergudel, kust varem oleme lugenud nii südamlikke sõnu vastastikuse sümpaatia ja sallivuse edustamiseks, milliseid võis viia kooskõlla kirikujuhi lepituslike püüdeiga?

J. Ora spektrumist vaadatuna siis tähendab ap. õigeusuliste sümpaatia Katoliku Kiriku vastu luterlaste solvamist?! Alguses arvab J. Ora, et õigeusulised solvavad ev. luteri kirikut ja tema ametikandjaid, siis ta „kriipsutab alla ap. õigeusuliste sümpaatiat Rooma katoliku kiriku vastu" ning lõppeks väidab, et sellest seisukohast olevat arusaadav ka kõik too vaenutsemine, nagu võiks veidi teiste sõnadega väljendada J. Ora mõttekäiku. Ja seda sümpaatiat J. Ora püüab järeldada heatahtlikust, soojasõnalisest artiklist Ungari katoliikluse üle. Muide, kui õigeusulised pühendavad mõne rea ka Ungari katoliiklastele, siis ei tähenda see veel mitte rohkem, kui vaid fakti, et on tähelepanu pöördud ka madjaari hõimlaste suurimale rahvagrupile, sest luterlased näivad unustanud olevat, et katoliiklased on Ungaris teiste usunditega võrreldes arvuliselt esikohal. Aga kui niisuguses artiklis juba tahetakse näha rohkem, siis peab tegema järelduse, et hirmul on suured silmad. Mis puutub „vaimlisse sugulusse", siis seda ei saa ju keegi eitada, seepärast ongi Katoliku Kirik kõikide kristlaste

[1]) Sõrendused minu poolt R. S.

ühendamise aktsiooni alanud õigeusuliste juures. On vaja ainult võtta välja „Ühise Kiriku" esimene number, kus selgesti on öeldud, et ühendamistöö pürgib kõikide kristlaste lähendamisele ja ühendamisele.

Kuna J. Ora arvustus nägi trükimusta luteri kiriku ametlikus häälekandjas, siis võib oletada, et luterlaste seas on teisigi veel, kes tema seisukohaga ühinevad, kes temaga nõustuvad, kes samuti kahju tunnevad õigeusuliste sümpaatiast Katoliku Kiriku vastu. Ja nagu hoobina näkku tundub seik, et toda meelsust kantakse avalikkuse ette nähtavasti selleks, et see mõtteviis hõlmaks veel rohkemgi pooldajaid. Juba varem ilmus J. Ora sulest „Eesti Kirikus" hoiatus Katoliku Kiriku eest, nagu oleks viimane mingi hädaohtlik ning kahjulik üritus. Pean küsima: kas mõjuvad sellised haavavad kirjutised positiivselt kaaskristlaste üksteisest lugupidamisele ja naaberkirikute soiidaarsusele?

Ja kui J. Ora artiklist mitte rohkem ei nähtu, siis vähemalt see on täiesti selge, et ap.-õigeusuliste sümpaatia Rooma kiriku vastu äratab selles noores luterlases rahulolematust. Katoliiklase isiklikud tunded, mis selle kirjutise puhul küll on saanud valusa piste, jättes täitsa kõrvale, peab puht seltskondlikust seisukohast lähtudes tähendama, et see rahulolematu rahutus on juba rohkem kui imelik. Miks kõik see „allakriipsutamine" ja ebasõbralik näoilme katoliku ja õigeusu kiriku lähenemise puhul? Kas on see lihtsalt kadedus või isegi „armukadedus"? Kas nähakse Katoliku Kirikus „võistlejat"? Need hüpoteesid näivad esimesel pilgul küll õige ebatõenäoliste võitu. Peagu võimatud võimalused. Aga siiski. . .

On olemas andmeid, mis lubavad meil aimata neid tagamõtteid, millistega mõnelt poolt evangeeliumiusuliste leerist püütakse võita ap. õigeusuliste sõprust.

Eesti ev.-luteri kiriku saksa praostkonna sisemisjoni õpetaja Steinwand pidas kord Hollandis protestantliku maailmaliidu koosolekul huvitava loengu, kus ta esijoones peatus just siinse õigeusu kiriku seisukorra juures, esitades muuseas ka protestantide ülesandeid ja kavatsusi tööks õigeusuliste keskel. Loengus ütles ta nii mõndagi, mis meile ehk sisendab uue mõtte eelpooltoodud kahtluste lahendamisel. Toome üksikud väljavõtted pastor Steinwandi kõnest:

> „Õigeusulise rahvastiku hulgas on olemas ka evangeelne liikumine, ja nimelt on seejuures tegemist suure hulga väikeste algmetega ja püüetega, milliseid nende suunavõtmise poolest võib kokku võtta kahte gruppi."
>
> „Oleskleb evangeelne liikumine, mis väljub eeldusest, paganlusega läbiimbunud greeka-õigeusu kiriku vastu tulevat võidelda nagu iga ebausu vastu. Olevat vaja üksikuid vene kristlasi võita evangeeliumile, neid kokku liita evangeelseisse koondusisse ja sel teel vene kirikus esile kutsuda reformatsiooni. Seda teed mööda käivad kõik varjundid evangeeliumikristlasi, baptiste j. m."
>
> „Üks teine evangeelne liikumine tahab sooritada ainult positiivset ülesehitamistööd ilma greeka-õigeusu kirikut seejuures hävitamata. Ta lähtub eeldusest, et see ei või olla meie ülesandeks, greeka-õigeusulisele kristlaskonnale päälesuruda läänemaise laadiga jumalateenistuslikke vorme ning kujutlusi, vaid tähtis on ainult see, et vene kristlaskonda toetatakse võitluses komunismi ja ilmistumise vastu ja et talle nii palju kui võimalik pakutakse evangeeliumi vaba kuulutuse ja trükitud sõna näol, ilma praegusel hetkel määramata, kuidas peaks järgnema selle kiriku evangeeliumile vastav puhastus!" [2])

Niisiis on hoogu võtmas „(usu) puhastus" õigeusu kirikus! Saab näha mil see paras hetk saabub! Kuulame aga veel edasi katkendeid loengust:

> „Balti Venemaa-töö heidab kõrvale kirjeldatud evangelisatsioonivormid. Ta läheb teisi teid ja loodab, kaasa aidata tohtida tegeliku evangeelse liikumise puhkemisele seespool vene kirikut. Evangeelse liikumise all tuleb sel juhul mõista liikumist evangeeliumi poole. Balti Venemaa-töö ei võitle õigeusu kiriku vastu, vaid katsub luua avatud uksi evangeeliumile. See sünnib mitmesugusel kombel. Kolm aastat püsib lasteaed, mida juhivad evangeelsed lasteaednikutarid ja mis sooritab kaugesihilist kasvatustööd. [3]) Kõige mahajäetumad ja vaesemad lapsed, niisugused, kes tihti pääle ainsa kasvatusvahendina õppisid tundma piitsa, kes on surutud ebatõesse ning kibestumisse, korjatakse üles ja kasvatatakse armastusrikka ja hoolika kohtlemise läbi avamõttelisiks (aufgeschlossenen) elurõõmsaiks lapsiks. Puuduva kristliku maja asendab siin kristlik lasteaed."

Edasi pajatab pastor Steinwand, et rida rahvamisjonäre reisib läbi maa, kuulutab evangeeliumi ning neid võetekse igalpoolulahkesti vastu. Üks neist olevat jutlustanud isegi Petseri kloostris umbes 1500 inimese ees. Balti Venemaa-töö olevat korraldanud luteri õpetajate ja õigeusu preestrite vahelisi konverentse, mis kõikide osavõtjate juures olla esilekutsunud suurima tänulikkuse. Pärast esimest konverentsi püüdnuvat preestrid rohkem jutlustada, toetanuvat rahvamisjonäre, hoolitsenuvat

---

[2]) Saksa keeles sõna-sõnalt: „. . . es kommt nur darauf an, dass man die russische Christenheit im Kampf gegen Kommunismus und Verweltlichung unterstützt und ihr soviel als möglich das Evangelium in freier Verkündigung und im gedruckten Worte darbietet, ohne im Augenblick zu bestimmen, wie eine evangeliumsmässe Reinigung dieser Kirche zu erfolgen habe."

[3]) Pastor Steinwandi sõnad: „Die Baltische Russlandarbeit verwirft die oben geschilderten Formen der Evangelisation. Sie geht andere Wege und hofft, zur Entfaltung einer tatsächlichen evangelischen Bewegung innerhalb der russischen Kirche beitragen zu dürfen. Unter evangelischer Bewegung ist in diesem Falle eine Bewegung zum Evangelium hin zu verstehen. Die baltische Russlandarbeit kämpft nicht gegen die orthodoxe Kirche, sondern versucht offene Türen für das Evangelium zu schaffen. Das geschieht in verschiedener Weise. Seit drei Jahren besteht ein Kindergarten, der von evangelischen Kindergärtnerinnen geleitet wird und eine Erziehungsarbeit auf weite Sicht leistet."

Uute Testamentide ja evangeeliumide leviku eest. Korraldatakse piibliringe, levitatakse usulisi lendlehti Püha Kirja seletustega, koolitatakse piibliringide juhte ja kristlikke kooliõpetajaid jne. jne.

Rahuloluga nendib õp. Steinwand: „uksed kuulutusele on igalpool lahti, usaldus on olemas."

Rõhuga aga toonitab lektor: „. . . Balti Venemaa-töö ei käi kuulutamisel iseradu mitte sel põhjusel, et ta oleks vastuolus sektidega, kuid talle juhiti kätte need teed, sest võitluses enamlaste jumalavastase propagandaga pidi ta püüdma l i g i p ä ä s e d a t e r v e l e r a h v a l e." Niisuguste sõpruspüüete taustal on arusaadav, et Katoliku Kiriku lähenemise puhul tekib pahameel.

Niisiis sektidega ei oldagi vastolus, metoodiliselt käiakse ainult iseradu, sest muidu pole ligipääsu kogu rahvale. Lugupeetud lugeja ise võib teha lõplikemaid järeldusi neist katkendeist. Huvitav on aga sõnastus, mille abil väljendatakse siin kindlakujulisemaid kavatsusi. Näiteks öeldakse, et Balti Venemaa-töö katsub luua avatud uksi evangeeliumile. Minu teada ei ole uksed evangeeliumile õigeusu kirikus Eestis sugugi suletud. Ei kõrgestipühitsetud mitropoliit Aleksander, Eesti ap. õigeusu kiriku sinod, esinduskogu ega ka mingisugune teine kiriklik organ pole millaski piiblit ega evangeeliumi keelu alla pannud. Niipalju kui olen kuulnud mitropoliidi jutlusi, on sääl just vastuoksa evangeeliumi ennast ja evangeeliumile vastavat elu propageeritud .Sellise evangeeliumipärase elu propageerimine ongi ju tegelikult „liikumine evangeeliumi poole". Kuid me kõik teame, mida tavaliselt mõistetakse „evangeelse liikumise" all. Protestantide seas on ju üldiselt moeks oma kirikuid nimetada „evangeelseiks" kirikuiks.

Omapärane on ka väljendus lastekasvatuse kohta: „Puuduva kristliku maja asendab siin kristlik lasteaed." Kas arvatakse, et Peipsi ääres ei ela kristlased?

Kõik see näitab aga, et teispool on õigeusuliste suhtes teatud kavatsused, ja seega seletubki, et katoliiklased on pinnaks silmas, kui nad omalt poolt ühendumispüüdeid ilmutavad. Katoliiklased aga on siirasuse mõttes oma püüete teostumist teadlikult raskendanud. Katoliiklased ei avalda oma kavatsusi selgesõnaliselt mitte ainult väljaspool Eestit, vaid ajakiri „Ühine Kirik" on asutatud just selleks, et Katoliku Kiriku kavatsused oleksid igaühele nagu lahtine raamat. Katoliku Kirik on ütelnud selgelt ja otseselt, mis ta tahab, mille poole ta pürgib, kuigi just see on kihutanud häireseisukorda kõik vastased, kellele Katoliku Kiriku sammud varjamatult on tuntud. Seeläbi on sihtide teostamine loomulikult kõvasti raskendatud, kuid Kirik ei taandu oma põhimõtetest, milliste pidamine alati on olnud seotud suurimate ohvritega ja raskustega. Per aspera ad astra!

Meid solvab ainult see, et sümpaatia Katoliku Kiriku vastu võib tunduda kellelegi solvavana.

Reg. Sorokin.

Usuvastaste silmapetteid.

Joseph Ledit.

(Järg.)

Kui võitlevate jumalasalgajate „presiidium" Moskvas 21. märtsil 1935. a. kokku tuli, võeti muu hulgas vastu järgmised resolutsioonid:

Hoolimata paljudest sammudest, mis tehtud Keskkomitee poolt, usuvastane töö Tšeljabinski maakonnas pole edenenud. Sääl pole olemas võitlevate jumalasalgajate organisatsiooni. Võitlevate jumalasalgajate ühenduse kesknõukogu on otsustanud pöörduda *Kommunistliku partei* (kursiivkiri minu poolt) Maakonnakomitee poole ja paluda viimast organiseerida komiteed, mis tooks kokku ringkonna võitlevad jumalasalgajad ning *määrata selle töö jaoks seltsimees Mjakotini* (kursiivkiri minu poolt).

Ning jälle:

Oli otsustatud pöörduda Kommunistliku Partei Saratovi Maakonnakomitee poole, ja k o m s o m o l i d e Saratovi Maakonnakomitee poole ja paluda neilt kiita hääks sarnlevaid resolutsioone, mis kindlustaksid radikaalse muutuse usuvastase töö arengus.

9. juunil 1935. a. võitlejate jumalasalgajate ülevenemaalisel kongressil võis president Jaroslavskij ütelda:

Hiljuti rohkearvulisi *Partei* organisatsioone on pärinud usuvastase töö seisukorra üle. Nii näiteks Moskva regionaalkomitee, võitlevate jumalasalgajate ühenduse peamiste seltsimeeste osavõtul, on uurinud mitmeid ringkondi. See on meie kohuseks, hoolitseda, et see seisukoht, mis on ainuke õige, võetakse vastu parteikomiteede poolt maakonnis, maades, vabariikides, ning just eriti ringkonnis.

Näidaku need vähesed märkmed, et Nõukogude valitsuse ja Vene kommunistliku partei jumalavastane ja tagakiusav töö oli 1935.a. suurem kui kunagi enne. Kui lugu on niisugune, miks siis levitati vastukäivaid teateid ja eriti, miks levitati neid 1935. a. juulikuus?

Enne kui püüame vastata sellele küsimusele, on tarvis lühidalt meenutada Nõukogude innukat aktiivsust ühenduses Itaalia-Abessiinia sõjaga. Augusti kuust alates Nõukogud on näidanud erakordset aktiivsust „rahu", „rahvusvahelise moraali" ja „survealuste inimeste õiguste" eest. Sellel aktiivsusel on olnud kolmekordne avaldumine: a) diplomaatiliselt, Nõukogude välisministeeriumi ametnikkude kaudu; b) kommunistlikkude parteide ja teiste „ühisrinde" organisatsioonide kaudu üle maailma; c) kavalamate kommunistlikkude seltside kaudu, nagu on „Nõukogude Vene sõbrad", V. O. K. S. ja sellesarnased moodustised.

Nõukogude diplomaatide peidetud askeldused Genfis on suurelt osalt järelduslikuks nähteks. Veel see on väga silmatorkav, et härra Litvinov on mängimas väga silmapaistvat osa Liidu asjades, niiviisi määratult kahjustades selle moodustise pre-

stiiši: tema kõned on põhjustanud suure hulga mõttevahetusi, ning kulisside taga ta on olnud väga energiline.

Komintern, teiselt poolt, on töötanud palju avalikumalt. Oktoobri lõpul ilmus kuukirjas *Lettres de Rome sur l'athéisme moderne* sari üheksateistkümnest dokumendist, mis olid väljavalitud palju suuremast hulgast, kirjeldades kominterni aktiivsust terves maailmas. Lõpptulemus, millele tuldi, oli see, et missugused ka kommunistide ja teiste „ühisrindega" liitunud isikute soovid võisid olla, nende agitatsioon püüdis esile kutsuda teist maailmasõda. Igatahes tegelikult puudus vaid karvavõrt selle diagnoosi teostumisest: Euroopa oli hirmus lähedal vallapuhkemise veerel, kui lakkamatult tehti katset Prantsuse valitsust üle võtta pahema tiiva poolt. Hoare-Lavali rahukava, see jahmatama panev välk sinitaevast, oli nähtavasti paanikast sisendatud katse vältida rasket häda.

„Nõukogude Venemaa sõbrad" ja teisi V. O. K.S.-iga ühendatud organisatsioone on samuti töötanud väga aktiivselt. Oleme juba nimetanud nende püüet samastada maailmarahu pühat eesmärki Nõukogude Venemaa toetamisega, pidades Londonis möödunud detsembri kuul „Rahu ja sõpruse nädala ning kongressi N. S. V. L.-ga". Selle kongressi kutse, mis trükitud sekretäri poolt, on pooliktõdede ja tolmu silmapuistamise meistertöö.

(Järgneb.)

Palugem Jumalat . . .

Kiriku on püüdmine end igakülgselt täiendada ja piiramata ühendada. Õige Kristuse tahtmise kirjelduse Kiriku ühtluse kohta leiame meie ap. Pauluse õpetuses Kirikust: (Eev. IV 1—16). Sellele tekstile vastavalt: 1) On Kirik üks nähtav elav keha, üks täiuslik „seltskond" usklikke, kes ühendatud oma vahel nägemata elulisele algusele alistumise ja nähtavate ühtlustavate organite lihalikkude ahelatega, 2) Kristuse ihu ülesehitamine usus ja armastuses Jumala poolt leiab aset kättesaadavate inimeste teenimise läbi, eriti hingekarjaste ühe õpetava hierarkia läbi, 3) Hingekarjased omandavad õpetaja võimu Kristuselt, kes neid „määras" selleks, et kaitsta usklikke igasuguste „tuulte", ketseriõpetuste ja lõhenemiste hukutavast mõju eest, 4) Kõikide usklikkude vennalik ühendus Kristuses nõuab nende alistumist Kristusele — Peale, Tema poolt selleks valitud hierarkide näol. Kui sellega ühendada veel mõned väljavõtted pühakirjast ja nimelt Matt. XVI, 18; XII, 25; Joh. X, 16; XVII, siis saab silmanähtavaks, et usutunnistused, milledes on võimaldatud Kiriku lõhenemine sektidesse või keskkohast äraripuvatesse täitsa iseseisvatesse „autokefaalsetesse kirikutesse", ei või olla Kirikuks või sellele kuuluvaks osaks — „haruks". Kirikus võib olla ainult üks hierarkia; mitme täitsa iseseisva hierarkia föderatsioon pole kooskõlas tema iseloomuga. Üksikute osade täieline autonoomia Kirikus pole lubatav. Kirik pole üksikute tema iseseisvate osade liit, kes ühendatud vaimliste alguste ja usu ühtluses, vaid üks Jumala poolt loodud keha, kes elustatud ühe ja sama Vaimu poolt ja pühitsetud ning juhatatud ühe alalise tiheda kokkujoodetud hierarkia poolt, ühe ülemhingekarjasega eesotsas. Kes ei hakka uskuma seda, mis õpetab hierarkiline Kirik, see peab „hukka mõistetama" (Mark XVI,16), sest mitte tunnistada õpetavat Kirikut, tähendab mitte tunnistada Kristust ennast. Sellest järgneb, et õpetav Kirik peab olema ülekõige üks, tema sees peab olema kõrgem asutus, mis kõrvaldaks piiratud mõistusega inimeste poolt tekkivaid arusaamatusi. Selles mõttes pole õige vaatekoht nendel, kes räägivad Lutheri või õigeusu Kirikute üleilmlistest omadustest. Lutheri kirik üldse ei oma ühtlust. Mitte ainult Lutheri kiriku iga üksik osa on täitsa iseseisev ja ja õpetab oma arusaamise järgi, vaid ka iga õpetaja tihti läheb lahku Lutheri kiriku maksva õpetusega ja, nii-öelda, lõpetab ja muudab seda, mis tema arusaamise järgi, Luther oma elus ei jõudnud reformeerida ja muuta. Ära langenud Õigeusu Kirik omab rohkem dogmaatilist ühtlust, kui Lutheri kirik, kuid orgaaniline-hierarkiline Kiriku keha üleilmline ühtlus puudub ka seal. Prof. N. Berdjaev eksib väga, kui arvab, et Õigeusu Kirik Venemaal võis end peagu alalhoida selle tõttu, et ta tunnistab üleilmsust ainult „vertikaalselt". Õigeusu Kiriku edu ja alalhoidmise põhjused peituvad rahva hinges ja on palju sügavamad ja keerulisemad. Peab tähendama, et Katoliku Kirik, kes tunnistab üleilmsust kahes mõttes, on 1900 a. jooksul väga ja väga palju kannatada saanud ning läbielanud. Ka praegu elab Katoliku Kirik läbi hirmsa tormi Mehhikos, mitte rääkides juba Katoliku Kiriku kannatamistest Venemaal, kuid selle vahega ainult, et tagakiusamise jõud tema vastu oli palju suurem, kuna jumalasalgajad esijoones tahtsid hävitada niisugust kõva distsipliiniga ja ühtlusega kokkujoodetud organisatsiooni, nagu seda on Katoliku Kirik. Kuid Katoliku Kirik elab Venemaal vaatamata suure tagakiusamise peale. Ta omab salajaselt ka oma hierarkiat ja seda kõik mitte selle tõttu, et Katoliku Kirik paavstiga eesotsas on kokkuleppinud Vene Nõukogude Valitsusega, nagu seda Kristuse Kiriku vaenlased ilma tagajärjeta tõendada katsuvad, vaid selle tõttu, et Kristuse Kirik on üks, omab üht hierarkiat, omab Kirikupead-paavsti, kes leiab teed Venemaale saatmiseks piiskoppe inimeste seas, kes oma veendumuste eest valmis on ohverdama oma elu viimse veretilgani ja sõitma Venemaale tema hierarkilise elu ülesehitamisel. Meie teame, et üks autokefaalne Kirik ei tohi end segada teise autokefaalse Kiriku sisemistesse asjadesse. Kujutame endale ette, et kõik õigeusu Kiriku piiskopid ja teised vaimulikud oleksid interneeritud laagrites ehk lihtsalt ilma pikema jututa äratapetud. Kust ning kelle käest oleks õnnetu Õigeusu Kirik Venemaal saanud abi ja toetust? Kas keegi auväärsetest lugejatest on kunagi kuulnud, et mingi teine autokefaalne Õigeusu Kirik oleks revolutsiooni ajal s. t. umbes 18—19 a. kestel tegudes appi tulnud vennaskirikule. Et Konstantinoopoli patriark on oma mõju suurendamiseks oma jurisdiktsiooni alla võtnud ebakanooniliselt Vene õigeusu Kirikuga ühenduses olnud piiskopkondi, seda teame kõik. Aga see ei ole mitte abi,

vaid omakasupüüdmine. Organisatsiooni ühtlus, nagu see maksab Katoliku Kirikus ja üleilmsuse horisontaalne arusaamine nõuab Kiriku ülemhingekarjaselt abinõude tarvitusele võtmist abi saamiseks sellele Üldkiriku osale ehk piiskopkonnale, kes mainitud abi januneb. Nii on teada piiskop d'Herbigny sõidust Venemaale, kellel korda on läinud jalule seada Katoliku Kiriku kaanonilist hierarkiat, mis nii tarvilik oli Kiriku edaspidiseks eduks ja õitsenguks Nõukogude Venemaal. Ja see ei ole mitte ainsaks juhuseks.

Kristus, Kirikut asutades, omas soovi, et Kirik oleks välja laotatud terves maailmas. Minge ja õpetage kõik rahvas, ütles Ta. Selletõttu peab Kirik, olles oma Looja tahtele alandlik ja sõnakuulelik, täide viima tema peale pandud ülesannet võimalikult pea ja intensiivselt:

Misjonitööd tehes Kirik ei soovi omandada mingit võimu rahvaste peale, nagu seda öeldakse ilma aluseta Kristuse Kiriku vaenlaste poolt, vaid talitab oma Looja tahtele vastavalt. Ei tohi olles kristlane ja omades kõiki abinõusid päästmiseks ja õndsakssaamiseks, ainult rahuldust tunda oma eesõigustatud seisukorrast ja mitte näidata oma vendadele teed päästmiseks. See oleks väga sarnane isikule, kes, olles teistega kuskil maaaluses käigus eksinud ja leidnud sellest pääseteed, teisi lasknud seal hukka minna, ise oma päästmisest rõõmu tundes. Kristlik Kirik nõnda talitada ei või. See oleks ebamoraalne toiming. Kuid selleks on vaja ühtlustatud teguviisi, vastavat kava, haritud hingekarjaste kaadrit, distsipliini, materjaalseid võimalusi j. n. e. On teada, et Õigeusu Kirik lõhenemise tõttu ei saanud tuhande aasta jooksul Üleilmlist kontsiiliumi kokkukutsuda.

Peaks olema selge, et niisugune asjade seisukord ei või kaasa aidata ühtlustatud tegevuse kava kokkuseadmiseks terve Õigeusu Kiriku jaoks. Iga autokefaalne Kirik on mures oma sisemise elu korraldamisega ja selle tõttu ei või küsimus misjonitöö toetamise kohta Üldkiriku huvides kõne alla tulla. Puudus haritud hingekarjastest annab end tunda igalpool. On teada, et Eestis seni täielikult puudub vaimulik akadeemia kõrgema vaimuliku hariduse saamiseks.

Ainult hiljuti avati Petseri kloostris vaimulik seminar kolmeaastase kursusega, kuid tuleb kahetsusega märkida, et niisugune seminar ei või kõige parema tahtmise juures anda kvalifitseeritud hingekarjaste kaadrit, kuna ta on lühiajaline ja ka puuduvad vastavad õppejõud. Käesolev ajajärk aga, millel inimesed erilise kõrge kultuurilise ja haridusliku tasapinnaga nõuab hingekarjastelt palju teadmisi, mitte ainult omal alal, vaid ka üldteadmisi. Nad peavad oskama koguduse liikmetele ja eriti indeferentsetele isikuile ja ateistidele vastust anda iga ettepandud küsimuse peale. Rahuldava vastuse mitte saamise korral võib ka uskliku koguduse liikme kõikuma lüüa ja põhjust anda tema ükskõikseks jäämiseks usuasjus.

Kõrge tasemega vaimuliku seminari avamine nõuab aga palju materjaalseid võimalusi, suurte kogemustega õppejõude j. n. e., missugused aga harilikult puuduvad vaestel, iseseisvatel kirikutel. Kui aga nõutakse teadmiste olemasolu lihtsatelt hingekarjastelt, siis seda enam nõutakse suurte teadmiste olemasolu Kiriku eesotsas seisvatelt isikutelt. Kuid elu näitab vastupidist. Väikesed iseseisvad kirikud sattuvad raskustesse ülemhingekarjaste valimise juures. Peab arvestama sellega, et piiskopi kandidaadiks Õigeusu Kirikus olla võib ainult isik munga seisusest või lesk. Sobivaid isikuid leida nende seast on mõnikord võimata. Ja siis valitakse olukorra sunnil ülemkarjane nende seast, kes paremate kandidaatide olemasolu juures poleks kunagi valitud. Niisugune seisukord on väga kahjulik mitte ainult üksikule iseseisvale Kirikule, vaid ka tervele Õigeusu Üldkirikule. Katoliku Kirikus, kus üks ainus hierarkia paavstiga eesotsas, võivad piiskopid valitud saada kõige väärikamatest ja suure hingekarjase staashiga ning kõrge haridusega isikutest. Iga inimlik organisatsioon siin maailmas peab omama edu ja õitsengu saavutamiseks raha.

Kirik kulutab iga aasta suuri summasid kirikute, seminaride, koolide, ülikoolide, haiglate, kloostrite ja teiste asutuste ehitamiseks ja ülalpidamiseks. Suur, tugev, distsiplineeritud ja paljude liikmetega Kirik võib ilma suurema vaevata mainitud otstarbeks raha kokku korjata. Üksikul iseseisval Kirikul on see ülejõu raske ja mitte teostatav ülesanne.

On ka juhtumeid olnud, et iseseisev autokefaalne Kirik ei omanud oma ülemhingekarjase väärilise ülespidamiseks raha. Kui meie veel juure lisame asjaolu, et autokefaalsete Kirikute vahel mõnikord vaidlused ja arusaamatused tekivad, missugused lõpevad sellega, et üks autokefaalne Kirik vannub teist, mis usklikkude seas tekitab pahameelt ja lugupidamatust hingekarjaste vastu, siis on saavutatud täielik pilt, ja iga tõsine usklik inimene, kel kallis Kiriku heakäekäik, peab tahtmata ja suure kurbusega tunnistama, et niisugune asjade seisukord ei või ja ei saa olla kooskõlas Kristuse-Jumala tahtega ja sooviga. Peale mainitut ei või kahtlust olla, et üksikud iseseisvad Kirikud tuhande aasta jooksul niisuguse keskasutuse puudumise juures, kes omaks kontrollimise ja distsiplinaarkaristamise õigust üksikute iseseisvate Kirikute üle ning ühtlasi õigust tutvuneda ja seisukohta võtta üksikute iseseisvate autokefaalsete Kirikute sisekorra ja usutunnistuste üle, võiksid Üldkiriku usutunnistuse ja dogmaatika asemelt maha jääda ja selle tõttu viia inimesi mitte päästmisele ja õndsakssaamisele, vaid hukatusse.

Edasi. Iseseisva kiriku püsimise juures igas riigis, võib ilmalik riiklik võim oma organite läbi mõju avaldada Kiriku peale ja alistada teda oma tahtmisele ja soovile oma riiklikkude eesmärkide saavutamiseks. Ja tõesti, autokefaalne Kirik, olles ilma kaitseta, on sunnitud väga ja väga tihti arvestama selle riigi võimuga, milles tema asetseb. Näituseks võib käesoleval korral olla Õigeusu Kirik Venemaal tsaari ajal, kus Kirik oli täielikult ilmaliku võimu mõju all.

Ma arvan, et rohkem näiteid meil otsida pole vaja, kuna nad meid ümbritsevad ja paistavad silma. Kas on see aga õige? Kas meie ei pea, pü-

hakirja sõnade järgi, andma keisrile, mis keisri oma ja Jumalale, mis Jumala oma (Matt. 22;21) ja kas on õige, et maailma Looja „kätetöö" äraripuks inimestest. Kirik võib oma eesmärke saavutada ainult siis, kui ta on täitsa iseseisev organisatsioon selles mõttes, et ta ei allu ühelegi riigivõimule, mis teda takistada võiks mingisuguste maisete, ajutiste ja möödaminevate sihtide pärast saavutada neid igaviku eesmärke, mis Jumalapoeg Kiriku asutamisel on talle aluseks pannud.

Mis puutub aga ilmalikkudesse asjadesse, siis peab kirik, arusaadav, arvestama riigi võimuga ja andma keisrile, mis keisri kohus.

Lõpetades oma artiklit, prof. N. Berdjaev toonitas, et Õigeusu Kirik peab püüdma vaimsele ühtlusele. Mina tahan omalt poolt juurde lisada, et Õigeusu Kirik peale tuhande aastase kaenemist vaevalt suudab oma jõuga teostada ühtlust ja nimelt seda ühtlust, mis kuulub Kristuse kiriku — Kristuse ihu ülitähtsaimate omaduste hulka. Kuid mina olen kindel, et Kristus-Jumal Õigeusu Kiriku vaimlistest silmadest kord maha kisub katte ja et see Kirik Jumala suure armastuse läbi leiab tee Kristuse laeva juhataja-paavsti poole ja tema läbi saavutab mitte ainult vertikaalse, vaid ka horisontaalse üleilmsuse, mis kuulub püha kõigemaapealse apostliku Kiriku—Katoliku Kiriku tähtsamate omaduste hulka.

Palugem selle eest Jumalat!

Observator.

Suurvürstitari kaunatusrikas surm.

Suurvürstitar Elisabeth, tsaaritari õde ja sündinud Hessen-Darmstadti printsess, on terroristide poolt tapetud vene suurvürsti Sergei abikaasa. Ta elas kloostris ja langes enamlaste ohvriks.

Vaikse Nädala pika jumalateenistuste sarja lõpul tulid Lihavõtted oma kellahelinaga ja rõõmuga, mida isegi enamlikud ähvardused ei suutnud sumbutada Marta- ja Maarjaõdede südameis.

Lihavõttenädala kolmandal päeval pühitsesid õed Moskva kaitsepühaku, Ibeeri Jumalaema püha; piduliku liturgia pidas kabelis Moskva patriarh. Pärast jumalateenistust palvetasid suurvürstitar ja patriarh koos.

Vaevalt pool tundi pärast patriarhi lahkumist piirati klooster ümber mingi punaväe üksuse poolt. Punaväelased olid tunginud vastuvõturuumi ja nõudsid suurvürstitarilt kongregatsiooni mahajätmist ja otsekohest kaasatulekut.

Kartes neid tuhandeid Moskva mehi ja naisi kes teda armastasid, valetasid enamlased, et teda viiakse keiserliku perekonna juurde Jekaterinburki.

Suurvürstitar tundis, et tal tuleb jäädavalt lahkuda õeskonnast ja vastu minna surmale. Sellepärast palus ta mõni tund pikendust, et pikale teekonnale ettevalmistada ja õdesid jumalaga jätta.

Enamlased keeldusid luba andmast. Nad nõudsid, et tema ja üks talle eriti andunud nunn, õde Barbara, kohe tuleksid leedulaste ja madjaaride valve all kaasa. Teda veeti jaama ja asetati rongile, mille sihtkoht oli tundmata.

Tunni aja pärast saabus rong püha Sergiuse kloostri jaama. Sääl anti talle tinti ja sulepea, et ta võiks kirjutada lahkumiskirja kongregatsioonile.

Lõppeks saabus rong Jekaterinburki. Siin heideti ta paariks päevaks vanglasse. Jekaterinburgist veeti ta Permi. Sääl jagasid tema vangipõlve survürst Sergei Mihailovič ja printsid Johann Konstantinovič ning Igor Konstantinovič.

Nüüdsest peale elasid tema ning ta sugulased oludes, mis nädalast nädalasse läksid hullemaks. Vange, kellele alguses oli lubatud teatud määral vabadust, kitsentati ikka enam ja enam. Nende sööki vähendati peagu näljaratsioonideni. Õde Barbara, kes oli olnud suurvürstitari saatjaks, oli sunnitud tagasi pöörduma Jekaterinburki.

17. juulil tapeti Jekaterinburgis keiserlik perekond. Samal päeval kõvendati valvet Permi vangla ümber.

Kaheksateistkümnenda juuli öösel kuulis keegi talupoeg Alapajevski kaevanduspiirkonna ümbruses, paar miili linnast eemal, kasutamata seisnud rauamaagikaevanduste läheduses imelikke hääli. Kui ta sellele kohale lähenes, kus tulid need hääled, nägi ta suurvürstitar Elisabethi ja keiserlikke printsesse enamlastejõugu meelevallas.

Tema jutustuse järele sidusid enamlased suurvürstitaril silmad kinni. Siis viskasid nad tema veel elusalt ühesse kaevanduskuristikku. Ta kuulis veel selgesti suurvüstitari viimaseid sõnu: „Isa, andesta neile: sest nad ei tea, mis teavad!"

Printsid visati tema järele sisse. Ka õde Barbara jagas nende saatust. Tema omal palvel oli ta saanud loa Jekaterinburgist tagasipöörduda, et jääda oma auväärse kloostriülemuse kõrvale. Selle õudse toimingu lõpul viskas keegi laadungi käsigranaate alla ning kuuldi kõrvulukustavat mürsku.

Idakiriklikult alalt.

Juunis külastas p. Katariina kloostri varemeid ja tutvus Tallinna pp. Peetri-Pauli kirikuga üks karjalaste vaimlisi juhte, õigeusuline kirjanik Iivo Härkönen, kellega „Ühise Kiriku" kaastöölisel oli võimalust vähe keskustella. Rõõmsa üllatuse valmistas seik, et Iivo Härkönen oli elavalt huvitatud usuküsimusist, milliste kohta ta avaldas ärksaid ja tõhusaid mõtteid. Tema suust on varem ka ilmunud huvitav ülevaade: „Suomenkielisen kr. -katolisen kirjallisuuden alkuvaiheet". Broshüüri lugedes tundub kohe, et selle on kirjutanud mees, kes oma ülesannet võtab tõsiselt, kuna teos ilmutab teaduslikku põhjalikkust ulatusliku materjali kokkukandmisel. Iivo Härkönen on ka kauni välimusega Karja'a ajakirja „Viena Aunus" päätoimetajaks. Säärane ilus ja sisukas ajakiri näitab ilmekalt, et meie hõimud karjalased veel teiste hõimude sekka pole uppunud, vaid et nende seas on käimas innukas ja ülesehitav töö omapärasuse säilitamiseks. Me teame, et selline iseolemisse süvenemine ei tähenda sugugi separatismi, vaid tõstab soome-ugri hõimkonna erilaadikülluseks, kauniks ühikuks, kus hõimud nagu lilled aasal ilmutavad oma individuaalset ilu. Sest säärane omapära, mis nii sügavalt läbipõimunud idakirikliku hardusega, on pälvinud säilitamist ja see oleks kuritegu, teda lasta lihtsalt laguneda.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1936.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Jlmub igal teisel kuul.

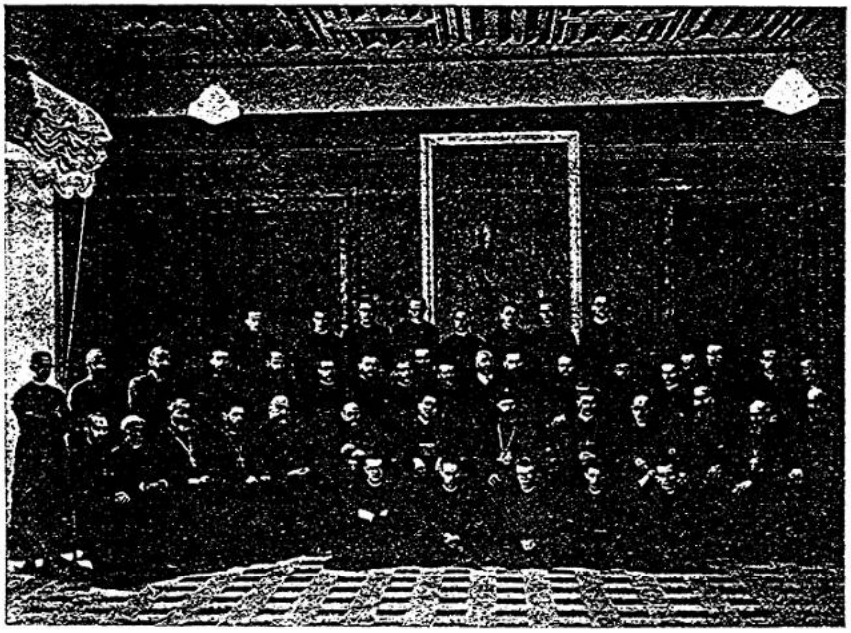
Nr. 5/6. **Oktoober/Detsember 1936. a.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva 2.

Ilmub „Kiriku Elu" lisana.
Hind: Üksiknumber 10 senti.

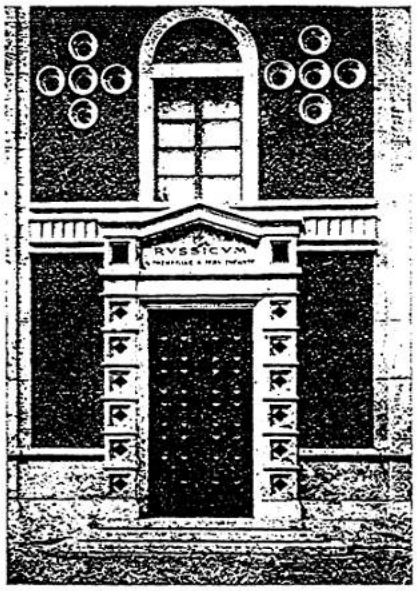
Eesti, Venemaa ja Katoliku Kirik.

Olümpiavaimustus pole veel lahtunud, kuigi ta hakkab lahtuma. Olümpiamõtteid kollitab veel kodanikkude ajudes. Seetõttu juhtubki, et nii mitmitte ainult higi, nagu tehti Berliini kehakultuuri katsumispäevadel, vaid hakatakse valama verd. See väline võitlus ja vihavaen on ainult vältava

Venelaste kolleegium „Russicum'i" õpilased ja õppejõud Roomas vaimulikkude vaatluste puhul. Osa võtmas oli ka hulk vene vaimulikke mujalt. Esireas näha nimekamaid mehi, nagu ukrainlaste piiskop kõrgestipühitsetud Nikolai Czarnecky, kannatusrikka minevikuga piiskop Sloskans, teadlane vürst Volkonski ja endine riigiduuma liige isa Sipjagin.

meid tavalisi asju vägisi kipub nägema läbi olümpiaprilli. Ja lõppeks võibki ju tervet elu vaadelda olümpiaadina. Erakonnad, maailmavaated, usundid: kõik nad võistlevad üksteisega tänapäeva maailmas, ning sageli nad kulutavad selleks veel palju rohkem energiat ja jõudu kui meie võidukad olümpiasangarid. Ja see vaimne olümpiaad on paiguti arenenud jälle nii kaugele, et ei valata vaimse võistluse väljendus. Vihkamisdeoloogiast puhkenud mäss on ainult nagu röövlind, kes äsja on lõhki ajanud munakoore ning asub oma verejanulise tava harrastamisele. Mitte hispaania kommunistid ja vene enamlased pole alustanud võrratult jälki vennatapmist, vaid Karl Marx, Friedrich Engels ja Ko., kes „leiutasid" klassivõitluse ja seega suutsid õpetada kahele inimgrupile,

„Collegium Russicum'i" peasissekäik.

kuidas üksteist edukamalt vihata. Marurahvusluse teoreetikud omalt poolt oskasid maakerale manada tõupuhtuse ja kahekümnenda sajandi müütose lööksõnu, mis lõid lõkkele teise värvinguga põlgamishullustuse. Vaimsel olümpiaadil on võistlus muutunud võitluseks, ning võitlejad on hakanud üksteist vihkama.

See areng on seda kurvem, et maailma suurrahvaid suudetakse kiskuda ühe või teise vihkamisteooria katsejäneseiks. Rahvas iseenesest on hää ; ta tahab vaid, et teda ei rõhuta, nagu ütles Macchiavelli oma teoses „Il Principe". Me peame aga kahjuks nentima, et on olemas õelaid tõusikuid, kes osavalt tõmbavad rahvast oma mürgise mõju meelevalda. See mõju on seda laostavam, mida rohkem positiivseid väärtusi sisaldab rahvas, mis on langenud säärase hingehävitava türannia ohvriks. Lugedes näiteks vene suuri kirjanikke ja mõtteteadlasi, oleme üllatunud, kuivõrd tugevasti ja ennastsalgavalt vene rahvas suudab armastada. See omadus on veedelnud ja võlunud nii mitmeidki lääne vaimusuurusi, kes Venemaad on võinud külastada pikemat aega, nagu maadeuurija Fridjof Nansen, kes oma imetelu avaldab raamatus „Venemaa ja maailmarahu". Kui see armastus ja andumisvõime seni pole kannud veel väärikat vilja, ning on tekitanud vastuoksa just pahandust ja ääretut viletsust, siis on selles süüdi Venemaa senised juhid ja nood vääraated, milliste orjadeks venelasi kuni praeguse hetkeni on rakendatud. Nüüd aga õpetatakse vene rahvast taas süstemaatiliselt ja kõige kavalamate võtetega — vihkama! Ja kes ei taha omandada klassivõitluse vihkamistehnikat, selle elu hakkab Venemaal käima allamäge.

See vene hiigelrahva traagika on kõikjal laias maailmas äratanud sügavaimat kaastundmust Igaüks, kelle südames vähegi veel leidub humaansuse südet, on kindlasti juba oma mõttemõlgutusis kaalunud võimalusi, mis võiksid kõne alla tulla vene rahva abistamisel. Ja Läänest antigi abi. Näljaaastatel välisriikide Punane Rist on teinud tänuväärt tööd. Kuid Punase Risti aktsiooniga saadi kustutada ainult osalt ainelist, füüsilist nälga. Vene rahvas aga jäi edasi kannatama. Terve kristlik inimkond tunneb kaasa, kuid aidata ei saa. Paljud vene pagulased arvavad, et nende isamaa oleks päästetud, kui uus laastav reaktsiooniline revolutsioon pühiks üle Euraasia lagendikkude. Kuid need oma reaktsioonilistesse ideedesse kuivanud valgekaartlased eksivad samuti räigasti. Kui ka kõik emigrantide kindralid varustada moodsaimate hävitusvahenditega ja kõik punased kas või surmakiirtega ärasulatada, vene rahvas jääb siiski viletsusse vintslema, kui teda ei rakendata kord inimelu suurimate ideaalide teenistusse. Tsaar õpetas maailmasõjas venelasi vihkama sakslasi, praegu õpetatakse rahvast vihkama kõiki, kes kuidagiviisi väljaspool töölisklassi. Kuid vene rahvas ei suuda saada õnnelikuks, kui on ülespiitsutatud ainult tema madalamad instinktid. Kui kauaks suudab üldse mingi rahvas elada vihkamise ikke all? Kas ei mõju see vihkamine, mida talle lakkamatult ja süstemaatiliselt süstitakse, kord süstijate eneste vastu? Vihkamine jääb vihkamiseks. Lõppeks on see ükspuha, keda vihatakse.

Vene rahvas aga nälgib armastuse järele. Senini rahvas on armastanud, kuid teda ei ole armastatud. Rahvas armastas tsaari, armastas õigeusu kirikut, armastas kõige mitmekesisemaid ideid. Patriarh Niikoni ajal õigeusu kirikust eraldunud vanausulised ehk raskolnikud olid seevõrra tugeva armastusega kiindunud oma vigasesse liturgiasse, et verised tagakiusamised ja kasakate piitsad ainult veel suurendasid nende kiindumust, milles oli kahtlemata tubli annus rahvapärast jonni. Kuid see staarovertside lugu iseloomustab kõige ilmekamalt vene hinge traagikat. Rahvas on nimelt rakendanud oma armastuse ja andumuse ideede teenistusse, mis üldse säärast kiindumust ei väärigi. Seepärast on kõige olulisem, mida venelane vajab : jõuküllane, täisväärtuslik ja hoogne ideaal, mis oma sisemiselt kvaliteedilt täiel määral vastaks andumuse ja armastuse kvaliteedile, millega venelane on suuteline kohtlema oma ideaale. Ning see tõeline ideaal peab veel oma sisu kaalukuselt ületama igasuguse inimmeeltega tajutava vaimuväärtuse ja vooruse. See pakutav aade peab olema ammendamatu. Ta peab evima igavikuväärtusi, sest aade, mis ei suuda jääda kestvalt siduvaks, ei suuda tagada ka kestvat heaolu.

See vene rahva aatenälg ja kobamine adekvaatsete ideaalide järele on Lääne-Euroopa olümpiastaadionil põhjustanud uue võistluse, nimelt aadete üleproduktsiooni ideede maailmaturul. Anarhistid, evangelistid, fashistid : kõik on katsunud, kust nad mõne vene pagulase on kätte saanud, kellesse nad istutavad oma maailmavaateid ja keda nad koolitavad, et see pärast nende mõisteid ja nende ellusuhtumist propageeriks oma kannataval kodumaal. Lahkuminevamad voolud ja kahtlasemad liikumised õngitsevad venelaste hingi.

Muidugi on siin osalt ka abivalmsus ja kaastundmus ajendeiks, mis kihutavad euroopa agitaatoreid oma ideid eksportima Venemaale. Igaüks ju arvab, et tema ideed võib peituda Venemaa päästmine. Kuid osalt on õhutajaiks ka auahnus, pime fanatism ning lootus, et võidakse ise kord mängida venelaste pimeda ohvrimeelsusega ning nautida selle tingimusteta andumuse vilju.

Meil Eestis on tekkinud viimasel ajal otse vaimuvarade laat. Siin propagandamehed pakuvad oma aateid vähempakkumise teel. Selles on lõviosalt süüdi kindlasti Venemaa lähedus. Tänu meie valitsuse valvsusele ja politsei kõrgele tasemele kõik poliitiliste ideede eksportöörid ja importöörid on oma kaubaga pidanud kolima välja või kaduma põranda alla, kust nad samuti enne õhtut päevavalgele koogitsetakse ja parajasse paika pandakse. Ususallivus aga heiastub erinevamate usuühingute üritusis ja urgitsusis. Kõik teevad tasa-pisi ja pisi-tasa oma ettevalmistustöid Venemaa „evangeliseerimiseks". Kõik valmistuvad vaimuvarade väljaveoks. Kuski Helveetsias ilmub ajakiri seltsilt „Licht im Osten". Sellest nähtub selgeilmeliselt, kui tähtsaks üks usulahk peab piiriäärseid maid Venemaa „evangeliseerimisel". Ja mida üritavad siis sellised asutised nagu Tartu Lutheri Akadeemia ja n. n. „Baltische Russlandsarbeit"? Kellele ja mille jaoks peavad teed tasandama venekeelsed ajakirjad „Elu Päike", „Valgus" j. t.? Eks need katsed ole kõik väikest viisi hoovõtud hüppamiseks Venemaale!

Kõik need pisikesed hoovõtud jättis aga kahesilmavahele prof. Jaan Tõnisson, kui ta kord avalikkuse tähelepanu juhtis ühele veel pisemale üritusele, arvates, et Eesti on Katoliku Kirikule hüppelauaks Venemaale. See eht sportlik võrdlus sobib hästi meie olümpiameelsusse: seepärast kraamimegi need andmed välja oma mälukolkast.

Peab tõesti imestama, miks siis Katoliku Kirik on valinud just säärase hüppelaua, kus juba nii palju hüppajaid ees. Vene piiri ääres on ju olemas ka puht katoliiklikke maid, kust hüppamine oleks hoopis lahedam ja seljatagune kindlam. Sest 2357 katoliiklast ei moodusta ju mingit vajalise tugevusega toetuspunkti. Ja pealegi kõnelevad tõsiolud, et Katoliku Kirik Eestis senini on suunanud oma tegevuse pearaskuse hoopis teistele aladele, kui hoovõtmisele Venemaale hüppamiseks. See on tegelikult alusetu, et just väike Eesti Vabariik oleks valitud selleks eriliseks „hüppelauaks". Nagu avarale Venemaale mujalt ei pääseks!

Tõsi küll, et ka Katoliku Kirik on püüdnud ja püüab abistada vene rahvast. Suure nälja ja ikalduste ajal Püha Isa leidis teid ja võimalusi surmavalus tõmblevate venelaste ja nende laste aineliseks toetamiseks. Katoliku Kirik armastab venelasi. Armastus on Kristuse pärandus oma Kirikule. Keegi ei ole suutnud iial armastada nii tugevasti kui Kristus ja keegi ei suuda iial armastada sellise hõõgsoojusega kui Katoliku Kirik. Armastuses on peitunud Kiriku suurimaid jõude. Armastus on loonud need märtrite hulgad, kes aegade vältel võidukalt valguvad igaviku vainudele. Armastus on hingestanud kõik need püha-

Venelaste kolleegiumihoone esikülg ja püha Antooniuse idariifusega kabel Roomas.

kud, kes maisega maadeldes saavutasid surematuse võidu. Armastus on Katoliku Kiriku olemus. Ja Katoliku Kiriku armastus on igavene, sest ta on Kolmainu Jumala Igavese Armastuse heiastus. Püha Vaim, Armastuse Kehastus, kes Kirikut õpetab ja hingestab, hoiab alal lakkamata armastuse sideme Kolmainsuse ja Kiriku vahel. Ja see on põhjus, miks Kirik tunneb end eriti ligitõmmatuna vene rahvale: Kirik tajub, et see rahvas januneb armastuse järele, ja Kirik ruttab seda janu kustutama. Kirik armastab küll kõiki rahvaid, kuid venelaste puhul lisandub armastusele veel kaastundmus, mis kahekordistab, jah mitmekordistab poolehoiu neile slaavi kannatajaile. Ükski teine rahvas maailmas ei janune tänapäeval nii taluvalt armastuse järele kui venelased.

Jumalik armastus on see aade, mille teenistusse tulevad rakendada taas vene rahva jõud; ainult siis võib ta püsivalt õnnelikuks saada. Ja meile tohiks olla selge, et seda armastust puhtal kujul ei suuda anda keegi muu kui see, kes teda puhtal kujul on tänini säilitanud. Ühegi maapealse asutise ega organisatsiooni ajalugu ei jutusta meile nii palju kestva armastuse jõust kui Katoliku Kiriku ajalugu. Ja sellel armastusel on veel otsene alaline allikas: Katoliku Kirik on säilitanud elava ja reaalse ühenduse sakramentaalse Kristusega. Ei tohi unustada, et see, mis iga päev sünnib Katoliku Kiriku altaritel missa ajal, on suurima armastuse teostumine siin armastusevaeses maailmas. Et aru saada, kuivõrd tihedas seoses Kirik on Igavese Armastusega, tuletatagu veel meele, et Kirik on Kristuse Müstiline Ihu.

Armastus on niisiis peamotiiv, miks Katoliku Kirik nii innukalt ja suure huviga on tegelenud ning tegeleb Venemaasse puutuvate küsimustega. Teiseks põhjuseks tuleb veel Kiriku misjoniseerimiskohustus Punane materjalism on Venemaal hakanud kasvatama uut põlve — ateistlikku generatsiooni. Tuleb esitada küsimus: Mis on paganluse ja ateismi vahe ja kas paganad Aafrikas ei ole siiski veel õnnelikumas seisukorras kui ateistlik noorsugu Venemaal? Kes vajab rohkem abi?

Kerkib aga veel küsimus, kas see oleks Eestile kahjuks, kui ta oleks Katoliku Kirikule hüppelauaks Venemaale? Kui üldse kord niisugune võimalus võiks teostuda, peaks eeldama, et katoliiklusel Eestis oleks rohkem pinda.

Vana eesti iseseisvuseaja kokkuvarisemisest saadik eestlased on seni ainult kultuuri ja vaimuväärtusi teistelt vastu võtnud. Taanlased, rootslased, sakslased ja isegi venelased on importinud siia oma vaimu. „Noor-Eesti" liikumine tõi meie vaimuinimestele uue tuule: romaani rahvaste kunst ja kirjandus oli värskeks puhanguks, mis eestlasi õhutas üha suurema innuga omandama Lääne-Euroopa kultuuriaardeid. „Noor-Eesti" rüpes tekkis samuti juba esimesi tegeliku hõimutöö algeid; õpiti soome keelt prantsuskeelsete sõnastikkude kaudu ning keeleteadlane Kettunen lõi „Noor Eesti" liikumisele kaasa. Taheti ka soomlaste, kui lähima suurema hõimurahva vaimseid saavutusi enesesse immutada ja ärakasutada. See ilmnes ka keeleuuenduslikus liikumises, kus eriti soome keeleline põhimaterjal sai eeskuju valimisel mõõduandvaks. Ja nii see oligi loomulik. Soome-ugri rahvaste pere peaks veel palju rohkem omavahelist vaimset vahetuskaubandust harrastama. See on terve kultuurse maailma võidukäigu süsteem: Üks rahvas laenab teiselt, üks võtab, teine annab. Hiinamüür tähendab vastava kultuuri enesetapmist. Meil Eestis too loomulik areng on omariikluse ajal läinud edasi hiigelsammudega. Suur tung inglise kolledžitesse näitab, et meil hoogsalt hakkab kodunema anglo-saksi kultuur.

Võõra kultuurmõju vastuvõtmine ei tohi aga sündida eksklusiivselt. Importi peab tasakaalustama eksport. Ei tohi ainult võtta, peab ka andma. Eesti tahab olla ja on Lääne-Euroopa kultuuri viimaseks eelpostiks Idas. See seisukoht paneb pääle ka kohustusi.

Ei saa ütelda, et vaimse väljaveo katsed Lääne-Euroopa seni oleksid õnnestunud täiel määral. Traagika peitub siin selles, et eesti rahvas on väikerahvas. Seetõttu on kirjandus vaimsel ekspordil otsekui jäänud ukse taha. Mehi, nagu Ludvig Juht. Ed. Viiralt j. t. on küll maailmale näidanud, mis eestlane kunsti alal suudab saavutada. Eestitar Miliza Korjus on isegi saanud täheks filmitaevas, kuid ühedki tähed ei kaota harilikult nii ruttu oma läike kui filmitähed. Lurich ja Palusalu on Eesti nime teinud kuulsaks, kuid nende saavutised ei kuulu vaimse ekspordi hulka.

Ei tohiks ka liialt kulutada energiat selleks, et et oma kultuuriväärtusi välja vedada maisse, kus kultuur on kõrgem. Ja ekspordil peab hoolikalt kaalutlema, mida eksportida. Väljaveetavad väärtused peavad olema püsivad väärtused. Ja missugused väärtused on veel püsivamad kui ristiusu igavikuväärtused ja kristlik kultuur? Maad, mis on välja saatnud misjonäre, on oma nime ajaloos ehtinud surematu kuulsusega. Misjonärid on need, kelle peale kodumaa võib olla uhke. Kuid tegelikult ei saa see olla mingi rõõmu põhjuseks, et kodumaa poegi on saanud punakindraliteks, selle asemel, et oma jõude rakendada isamaa teenistusse või kuidagi teisiti taotella positiivseid ja ülesehitavid sihte. Samuti ei saa hoobelda kurva tõigaga, et linnal Kingisep on eesti kommunisti nimi.

Lõppeks sellega peab nõustuma iga mõistlik inimene, et see ei oleks riigile ja rahvale ei häbiks ega kahjuks, kui Eesti olekski Katoliku Kirikule hüppelauaks Venemaale, ja sealt isegi veel edasi, Aasiasse. Kui lugu nii oleks, siis avaneks ka eestlasile endile võimalus, olla tähtsaks teguriks Katoliku Kiriku ammendamatute vaimuvarade vahendamisel viljakaile uudisväljadele. Ja kui need ristiusu lopsakad viljad siis tärkavad, kasvavad ja kerkivad igavikku, siis eesti tulevail põlvil oleks uhke teadvus, et nende esivanemad on aidanud külida seda, mis Jumalale meelepäraline ja millest inimestel on hea meel.

Praegu aga astub Katoliku Kirik kõikjal üle maailma samme Venemaa abistamiseks, samuti nagu ta kogub kõikjal üle maailma raha ja töölisi Hiina, Jaapani ja teiste misjonimaade ristiusustamiseks. Kõikjal mujal aga on seda tööd tehtud palju rohkem kui Eestis. Eriti hoolt on pühendatud venelastele katoliiklike ristiusuliste keskuses Roomas. Püha Isa isiklikul soovil asutati venelastele „Collegium Russicum", kus on vastu võetud ka teisi vene keelt rääkivaid õppehimulisi. Kolleegiumi kõrval asub suurepäraselt ja maitsekalt sisustatud pühakoda slaavi riituses, püha Antooniuse kabel.

Samuti on olemas ka venelastele ja nende hõimlastele kolleegium Poolas, Dubnos. See kolleegium on kohandatud idariituslasile kõige mitmekesisemaist rahvusist. Ka Leedus on venelastele pühendatud erilist huvi.

Piirimaades see töö on eriti arusaadav. Kristus andis meile suure käsu, armastada oma ligimest kui iseennast. Kes on siis õieti meie ligimene? Loomulikult see, kes meile ka tõesti on ligidal. Miks peaksime minema otsima oma ligimesi Hiinast, Jaapanist või hottentottide keskelt, kui me näeme, et rahvas meie külje all kannatab ja vajab meie abi? See armastamine nõuab küll teatud hulga enesesalgamist, sest kõik piiriäärsed rahvad mäletavad veel liiga elavalt vene tsaaride ja nende käsilaste iket. Võiks isegi ütelda, et ümberkaudsed rahvad on hakanud vihkama venelasi. Kuid see on just Kiriku ülesanne, tasandada vastolusid rahvaste vahel ja neile meenutada Kristuse ülimaid käske. Kirik ei tunne ega tunnusta vihkamist. Kirikus ja kiriklikus töö- ning kiriklikkudes ordudes elavad ka vaenlased rahvad rahus ja kristlikus armastuses. Kirikul pole tähtis, kas su riigivorm on demokraatia või monarhistlik, kas sinu kodumaal valitseb diktatuur või rida nõukogusid, kes lõpeks samuti võiksid talitada

kristlikus vaimus. Ainult Katoliku Kirik võib tasandada vastuolud rahvaste ja riikide vahel, sest ta pole mitte rahva, vaid rahvaste kirik. Et Katoliku Kirik aga võiks teostada oma aateid maailmarahu ja sotsiaalse hääolu suhtes, selleks Kristus peab saama maailma kuningaks.

Elagu Kristus, Kõigeülespidaja, Kõiksuse ja Armastuse Kuningas!

Reginald Sorokin.

Sinu tahtmine, Kristus Jumal, sündigu!

29. detsembril 1936 a. suri Konstantinoopolis patriark Photius II ja 18. jaanuaril 1936 a. on Istambulis asetleidnud uue pariarki valimine, milleks on saanud mitropoliit Benjamin.

Ühenduses sellega tekivad mõned mõtted . . .

Igaüks meist teab, et oli aeg, millal Apostlik Õigeusu Kirik oli ühenduses Rooma Katoliku Kirikuga. Vaatame nüüd, mis sellest ajast kirjutab õigeusuline ajakiri „Voskresnoje Cztienie" 3. juulist 1927 a. nr. 27, lehek. 301: „Olles ühenduses teiste Kirikutega (Õigeusu Kirikutega), Rooma Kirik erines teistest kõva distsipliiniga, kiriku võimude suure autoriteediga ja ka piiskopi ameti välise austamisega. Need omadused näitasid üles tähtsa ja hea mõju Kiriku elus. On teada, et ketseriõpetused ja lõpmata vaidlused, mis esile toodud ketserite poolt IV ja V sajandil, leidsid aset kogunisti või peaaegu kogunisti, idas." „Selle tõttu", ütleb edasi autor, „on suur lääne Kirik väljatöötanud oma hierarkilise elu ilusa ja korras distsipliini. Ambroosiuse, Leo ja Grigoriuse, kuulsate vana Rooma vagade meeste, näol, Kirik andis Kiriku organisaatorite, kaitsjate ja Kiriku õiguste väljendajate ning Kiriku omapärasuse hea eeskuju. Lääne mungad olid hoolikad tegeva armastuse väljendajad ja levitasid Kristuse õpetuse valgustuse ikka kaugemale ja kaugemale põhja poole, Briti udustele saartele, neitsilikkude metsadega ja lumega kaetud saksade ja Skandinaavia rahvaste maakohtadele. Ida-Kreeka maailmaga piirduv slaavi maailm viibis veel pagana pimeduses, aga saksa suguharud olid juba kõik valgustatud mehelikkude ja kartmata Rooma Kiriku teenrite läbi. Kui Idakirikud olid üles kihutatud sisemiste arusaamatustega ja usuliste vaidlustega, Rooma jäi rahulikuks majesteetlikuks pealtvaatajaks ja võttis osa vaidlustest niivõrd, kuivõrd selleks andis tõuke apostliku tooli kõrge väärtus, ja asjaolude sunnil: Paavstid mõistsid hukka ketseriõpetusi, saatsid oma saadikuid Üleilmliste Kiriku Täiskogudele; ise nemad aga peaaegu kunagi pole lahkunud Roomast. Ainult kaks nendest, õnnetu saatusega, Libeerius ja Honorius, puutusid kokku ariaani ja menopheliitide ketseriõpetustega, kuid ükski neist," kirjutab autor, „pole ketseriõpetuste algatajaks olnud, ükski pole end ketserite hulgastuste levitajaks teinud, mis jumalikkude kalurite vanadele kombele vastukäiks, kes Jumala armuga maailma püüdsid." Nagu nendest ridadest selgub on autor ettetoonud terve rea Rooma Kiriku positiivseid külgi. „Kuid need positiivsed küljed," ütleb autor, valitsesid Rooma Kirikus ainult seni, kui Rooma oli ühenduses Õigeusu Kirikutega". See viimane lause peab vist ära seletama kirikurahvale, mispärast Õigeusu Kirik praegu ei või ühendusse astuda Rooma Katoliku Kirikuga. Eeltoodust ei saa aga kõige parema tahtmise juures autori lõpptulemusele jõuda. Ei saa selge mõistuse juures olles arvata, et Rooma Kirik, kes ühenduses oli eksiõpetustega üleküllvatud Õigeusu Kirikutega ja sel ajal omandas Üldkirikule väga kasulikud positiivsed küljed, Õigeusu Kirikust lahku minnes need positiivsed küljed meile tundmata ja arusaamata põhjusel korraga on kaotanud. Võib küll nõustuda seisukohaga, et kui ühes perekonnas on olemas kaks venda, kellest üks vend elab eba moraalset elu, et sel korral teise venna iseloomu positiivsed küljed võrreldes esimese venna omadega tunduvalt silma paistavad. Aga ei saa ometi öelda, et kui õiglane ja hea vend teisest lahkub, et tema korraga oma iseloomu head küljed kaotab. Vastupidi, võib arvata, et ta iseloomu moraalne tasapind mitmekordselt tõuseb, kuna puudub takistus, mis moraalset edasijõudmist pidurdada võiks. Nii oli ka Rooma Katoliku Kirikuga.

Sel ajal, kui Rooma Katoliku Kirik seisis ühenduses Õigeusu Kirikutega, oli paavstil palju tegemist Õigeusu Idas valitsevate eksiõpetuste hukkamõistmisega ja seal teatava korra loomisega, nagu see sünnis ühele Kristuse Kirikule. Kui nüüd Rooma Kirik niisugusel raskel ajal väga kõrgel moraali ja õige Kristuse õpetuse alusel seisis nii, et õigeusuline ida sellega pidi arvestama, et mitte eksiõpetuste kuristikku langeda, siis kuipalju enam võis end selles mõttes arendada Rooma Kirik, kui Õigeusu Kirikud, need eksiõpetuste laotajate pesad ja allikad, nagu autori sõnadest teisiti aru saada võib, end omavoliliselt Kristuse Kirikust lahti kiskusid? Õigeusuline ajakiri „Usk ja Elu" nr. 2/36 a. artiklis: „Patriarh Photius II" nime all kirjutab keegi Pr. S. järgmist: „Maailma linnadeks loeti Rooma, Konstantinoopol, Aleksandria, Antiokia ja Jerusalemm. Nende linnade piiskoppe hakati nimetama isadevanemaiks (patriarkideks, paavstideks) ja nende kohuseks jäi korraldada kõigemaapealseid pühade koosolekuid õigeks usukuulutamiseks vastavalt usutunnistusele: „Mina usun ühtainust püha, kõigemaapealset (katoolset) apostlikku kogudust." Esimeses järjekorras jäi see õigus Rooma piiskopile, aga kui ei peaks tarbekorral Roomas piiskoppi olema, või kui tema ise peaks põhjuseks saama kõigemaapealset pühade koosolekut pidada, siis läks esimene õigus Konstantinoopoli piiskopile edasi, samadel põhjustel Aleksandria piiskopile jne. IX sajandil ei allunud Rooma piiskop sellele korrale; ta hakkas seletama, et ta ap. Peetruse järgnik ja et püha Peetrus oli teiste apostlite ülem; siis tema kui järgnik peab ka teiste ülem olema. Selle valeõpetuse pärast" kirjutab autor, „oli vaja kokkukutsuda kõigemaapealne pü-

hade koosolek. Kes pidi seda tegema? Loomulik, mitte Rooma piiskop, sest koosolekut oli vaja tema enese õpetuse vastu. Järjekordselt langes kokkukutsumise kohus Konstantinoopoli piiskopi peale ja tema tegi seda. Et aga Rooma paavst ei allunud sellele koosolekule, siis tehti otsus Jeesuse seaduse kohaselt: „Kui su vend kogudustki ei kuula, siis olgu ta su meelest kui pagan ja tölner. See sündis aastal 1054 ja sellest ajast," autori arvamise järgi, „hakkas Rooma piiskop oma erausku pidama, kuulutades, et tema läbi avaldub õige Jumala tahe." See on küll üks väga huvitav luuletis, aga kui niisugune ta, kahjuks, ei ole kooskõlastatud tõega, mis tõsiasjades on kõige tähtsam tegur. Esiteks peab mainitud saama, et Konstantinoopoli patriarkaadi autonoomseks tunnustamine ja palliumi väljaandmine konstantinoopoli patriark Pheophilaktile sündis alles 933. a. paavsti Johanni poolt Itaalia valitseja Albrechti mõjul, peale seda, kui Albrecht vangistas paavsti ja jõuga tema käest selle väljapressis. Kuni 933 a. oli Konstantinoopoli patriarkaat äraripuv paavstist, kes temale siis ka palliumi väljaandis tunnistamiseks, et patriark tema – paavsti — poolt on kinnitatud. Samuti saavad ka praegu Rooma Kiriku patriarkid paavsti poolt kinnitatud. Edaspidi omandasid paavsti loaga autonoomia ka teised Õigeusu Ida patriarkaadid. Õigus Üleilmliste Täiskogude kokkukutsumiseks kuulus paavstile ja kui keisrid mõnikord ka ise Täiskogu kokkukutsusid, siis tegid nad seda paavsti loaga. Nii on Konstantinoopoli diaakon seitsmendal täiskogul teatanud, et enne seda ärapeetud täiskogu ei või üleilmliseks tunnustada, kuna paavst sellest pole osa võtnud (Üleilml. Täisk. teod, Kaasan, 1891 a. VII. lhk. 208). Kuuenda Täiskogu isad ise on tunnistanud, et Üleilmlised täiskogud paavsti osavõtul kokkukutsuti. (Ül. täisk. teod Kaasan, 1882 a. VI, lhk. 242). Selle tõttu ei vasta tõele Pr. S. väide, et Konstantinoopoli patriark oli õigustatud ilma paavsti loata Täiskogu kokkukutsuma. Edasi peab tähendatud saama, et Kiriku õpetus paavsti primaadi kohta kunagi pole Üleilmlise Täiskogu poolt hukka mõistetud. Selle tõttu ei saa mainitud õpetust valeõpetuseks lugeda. Pr. S.'i juttu, et selle valeõpetuse pärast Konstantinoopoli patriarki poolt Täiskogu kokkukutsuti, ei saa tõsiselt võtta ja on puht väljamõeldis.

On teada, et Õigeusu Kirik ainult seitse Üleilmlist Täiskogu tunnistab ja nimelt: 325, 381, 431, 451, 553, 681 ja 787 a. kokkukutsutud Täiskogusid. Rohkem Üleilmlisi Täiskogusid Õigeusu Kirikus pole olnud. Kirikute lõhenemine sündis aga 1054 a. Küsitakse nüüd, missugusel Täiskogul sai paavsti üle kohut mõistetud, mis annaks õigeusulistele õiguse paavsti ja terve Rooma Kiriku suhtes kohaldada Jeesuse seadust: „Kui su vend jne?" Kui aga niisugust Üleilmlist Täiskogu, kus oleks otsustatud paavsti ühes suure Rooma Kirikuga Üleilmlisest Kirikust väljaheita, pole olnud, kas võib siis öelda, et Rooma Katoliku Kirik ei ole enam eht Kristuse Kirik ja et paavst hakkas terve Rooma Katoliku Kirikuga 1054. a. saadik oma erausku pidama, mis pole kooskõlas Üleilmlise Kiriku põhiõpetusega? Seda julgevad öelda ainult isikud, kelledel ei ole mingit vastutuse tunnet, või need, kes pole hästi informeeritud asja õigest seisukorrast. 1054 a. saadik ja eriti viimasel ajal on üksikutes Õigeusu Kirikutes nii mõndagi sündinud, mis annaks põhjuse kahtlustamiseks, kas need Kirikud veel on Üheainsa püha katoolse apostliku koguduse ehk Kiriku osad. Aga selle peale vaatamata kõik läheb endiselt.

Need Kirikud, nagu varemgi, nimetavad end Õigeusu Kirikuteks ja keegi ei tule mõttele neid Üleilmlisest Kirikust väljaheita, sest et, esiteks, Üleilmline Täiskogu, kelle kompetentsi see kuulub, juba 787 aastast saadik Õigeusu Kirikus kokkutulnud ei ole ja teiseks, üksikud patriarkaadid, ühesarvatud ka Konstantinoopoli oma, teavad väga hästi, et nemad nendes asjades Jumala poolt niivõrd suurt õigust saanud pole, et kohtumõistjateks olla oma vendade ning Kiriku osade üle.

Järjelikult on ka Õigeusu Kirikute teguviis Üleilmlise Katoliku Kiriku ja paavsti vastu seadusevastane ja tühine.

Et lõhenemine Ida ja Lääne Kiriku osade vahel on absurdne, seda on arusaanud ka paremad Õigeusu Kiriku pojad. Nii kasvab iga aastaga nende õigeusuliste arv, kes niisugust lõhenemist ebaõigeks tunnistanud ja selle tõttu Rooma Katoliku Kiriku rüppe tagasi on pööranud. Ka Konstantinoopoli patriark Vassiilius III hellitas lootusi, et kui temal korda läheb Õigeusu Kiriku Üleilmlist Täiskogu kokkukutsuda, Õigeusu Kirik ühendusele läheb Rooma Katoliku Kirikuga. „Kui elan kuni konts ili kokkukutsumiseni, siis sõidan ise paavsti juurde, ütles patriark Vassiilius III, ja palun teda, et ta halastaks igal pool tagakiusatud Kiriku peale ja ilmuks Täiskogul, et ühes meiega tulevale Antikristusele vastuseismist avaldada (Voskresnoje Cztienije nr. 7/28 a. lhk. III).

Kahjuks, suri see mees varsti, jättes täitmata väga suure tähtsusega ülesande. Kuid meie peame rahul olema ka sellega. Tema käitumisest ja sõnadest selgub, et Kristuse Kiriku lõhenemist mõistetakse hukka ja taaslülitamise vajadust tuntakse ka Konstantinoopoli patriarkide poolt, kellede eelkäijad oma väga omapäraste käitumiste läbi lõhenemise kordaminekuks tunduvalt kaasa aitasid. Kuid see on veel vähe. See tark ja asjatundja patriark näitas tervele Oigeusu Kirikule õige tee.

Ta ei rääkinud mitte Lutheri Kirikust, või Anglikaani Kirikust, ka mitte lõpmata arvuga sektidest, kuna tema teadis, et Oigeusu Kirik on osa õigest Kristuse Kirikust, kes ainult asjaolude sunnil Üldkirikust lahutatud, ja selle tõttu ühendusse astuda võib ainult üheväärilise Kirikuga. Tema näitas Katoliku Kiriku ja paavsti peale, kuna ta tundis, et see Kirik maailmas on ainus, kes Kristuse poolt on asutatud ja kelle käest, nagu ka vanasti, abi saada võib hädatundidel. Tema lootus oli rajatud Peetruse-Kalju peale ja tema järeltulijate peale, kes Kristuse Kiriku algusest saadik Õigeusu Kirikutele õiget teed näitasid ja neid Kirikuid valeõpetuste mõjudest päästsid.

Mina ei tea mitte uue patriarki maailmavaadet ja seisukohta. Kuid ma tean, mul on kindel, van-

kumata usk, et ka Istambulis kord saab valitud patriark-pühak, kes saab olema Jumala käes abiks, mis aitab kaasa terve Õigeusu Kiriku taaslõimitamiseks Rooma Katoliku Kirikuga, ja seega viib täide patriarki Vassiiliuse III soovi. Teist teed, kui ta ainult ei taha hukka minna. Õigeusu Kirikul ei ole, kuna see tee on algusest saadik Kristuse poolt ettemääratud.

Meie aga, kes tahame olla Kristuse soovi täitjateks, peame terve jõuga kaasa aitama, et Õigeusu Kirik astuks ühendusse Katoliku Kirikuga, et nagu patriark Vassiilius III ütles, mõlemad Kirikud, kes peale ühendamist üheks Kristuse Kirikuks liituvad, võiksid oma terve jõu rakendada võitluseks Antikristusega.

Sinu tahtmine, Kristus Jumal, sündigu...

Vox orientalis

Tõe iseenese pärast.

Iga kristlik inimene, ameti peale vaatamata, muuseas ka kirjanik, kellel on kallis mitte ainult sihi saavutamine ükskõik missuguse abinõuga ehk võtame, vastase ületrumpamine, vaid tõde iseenese pärast, peab, kui ta käsitleb usuküsimusi ja kirjutab niisugustes ajalehtedes või ajakirjades, mis pühendatud usuküsimuste probleemide harutamisele ja tõe rahvale kätte juhatamisele, oma artiklites tarvitama ainult neid fakte ja asjaolusid, mis hoolikalt ja täpselt kontrollitud, et mitte mingi eksituse või teadmatuse pärast kahju tuua nende „väikeste vendade" hingedele, kes igas artiklis ettetoodud asjaolu puhta tõena vastu võtavad ja selle läbi hukatusse võivad sattuda.

Ajakirjas „Usk ja Elu", kahes viimases numbris (8 ja 1936 a.) ilmus kellegi Y Z sulest artikkel nime all „Märkmeid Rooma Paavsti Eksimatusest", mis on mõeldud vastulöögiks minu artiklile „Ärge minge tõe vastu."

Mina poleks sulge kätte võtnud, kui mitte mainitud artiklis poleks terve rida vastuväiteid, missugused jällegi on kooskõlastamata pühakirja tõemõistega.

Tahes kaasaaidata ühenduse saavutamist Rooma Katoliku ja Õigeusu Kirikute vahel, ei pea mina võimalikuks vaikida seal, kus tahetakse ebaõigete faktidega süvendada seda kuristikku, mis juba aastatuhandete vältel eraldab Õigeusu Kirikut Rooma Katoliku Kirikust. See ebanormaalne ja tervele Kristlikule Kirikule kahjulik arusaamatus peab kõrvaldatud saama võimalikult kiiresti, selleks et Ühendatud Kristlik Kirik võiks väljaastuda nende koondiste vastu, kelle elusiht seisab Kiriku ja moraali hävitamises. Tõe saavutamine ja ühenduse küsimus on need tegurid, mis mind tegutsema panevad Selle tõttu olen mina ka rõõmus, et ajakirja U. ja E. paigutatud artikli autor oma kirjutise sisu jälle kontrollinud on ja õiendanud mõned väited, mis sinna arvatavasti eksikombel on sisse sattunud.

Kuid kahjuks on, nagu mina juba nentisin, selles artiklis veel palju teisi autori väiteid, mis õiendamist nõuavad ja selle tõttu olen mina sunnitud seda tegema, kuna autor vaatamata hoolika kontrollimise peale, seda ei ole teinud.

Ruumi ja aja puudusal ei või mina käsitlemisele võtta neid asjaolusid ja autori arvamisi, mis tema poolt kinnitatud pole pühakirjaga ehk teiste tõendustega ja jäänud nii-öelda tühjasõnalisteks.

Teisi vastuväited tahan aga pikemalt arutada.

Selle tõenduseks, et Peetrus ise ega tema kaasaeglased ei tea Peetruse eesõigusest ja eksimatusest midagi, toob autor ette pühakirjast teksti Kaal. 2, 11—14, ja tõenduseks, et Jerusalemma Täiskogus Jakobus selle juhataja, aga mitte Peetrus ning et Peetruse nime ei ole nende hulgas, kes pühakirjas on ettetoodud esialgse ristikoguduse vanematena ning sammastena — Ap. teod. 15; Kal. 2. 9. Võtame nüüd pühakirja kätte ja uurime:

Õige küll, et Peetrust Pauluse poolt noomiti (Kaal. 2, 11—12). Kuid kui meie selle pühakirja peatüki võrdleme teise pühakirja peatükiga ja nimelt Ap. teod. 11, 1—18, siis paistab meile silma, et Peetrus õieti talitanud, kuna tema Püha Vaimu poolt juhatuse saanud, ja et Paulus Peetrust ebaõiglaselt noominud.

Pühakiri (Ap. teod. 11, 18) ütleb selle kohta: „Aga kui nemad (s. t. apostlid ühes Paulusega) seda (Peetruselt) kuulsid, jäid nemad vait. Ülevaltoodu tõendab jälle, et Peetrus oli kirikupea, kuna Püha Vaim just Peetrust juhatas küsimuses, mis oli tähtis terve kiriku jaoks, ja tema õitsenguks, ning näitas talle kuidas tema ülemkarjasena peab tegutsema Püha Paulus aga oli Kristuse poolt valitud apostliks, kuid temale Kristus pole kirikupea õigusi annud. Ja selle tõttu, kui tema oma õiguse piiridest üleastudes Peetrust hakkas noomima, oli Peetrusel küllalt häält tõsta ja öelda, et tema Jumala nimel talitab, et Paulust ühes teiste apostlitega vaikima panna.

Ap. teod. 15: Kui apostlid Jerusalemmas kokku tulid ja vaidlused tekkisid, siis, ütleb pühakiri, tõusis üles Peetrus ja seletas Täiskogule ära kuidas peab talitama ja jällegi jäi kõik rahvas vait (Ap. teod. 15, 12). Jakobus, sõna võttes, väljendas ainult Täiskogu tõekspidamise, et Peetrusel on õigus.

Siin igatahes jääb YZ saladuseks, kust ta võtab, et Jakobus Täiskogu juhataja.

Vaatame nüüd edasi. YZ tahab tõendada pühakirja tekstiga, — Kaal. 2, 9, et Peetrus ei seisa esialgse ristikoguduse vanemate ning sammaste hulgas. On see õige? Ei!

Pühakirja tekst kõlab nõnda (Kaal. 2, 9): „Ja kui Jakobus ja Keevas ja Johannes, keda sambaiks peeti, armu tundsid.....

Pühakirja järgi said kolm apostlit sambaiks peetud, s. o. Jakobus, Keevas ja Johannes. Siin pole Peetruse nimi küll mitte nimetatud otseselt, vaid Peetruse nimi on siin varjatud Keevase nime all. Seda tõendab Joh. 1. 43: „Ja tema viis ta Jeesuse juure. Aga kui Jeesus teda nägi, ütles ta: Sina oled Siimon, Joona poeg, sind peab hüütama Keevaks, see on äraseletatud: Peetrus.

Ja veel Matt. 16. 18: Ja mina ütlen sulle ka: Sina oled Peetrus ja seesinase Kalju peale tahan mina ehitada oma koguduse j. n. e. Niisiis, ristikoguduse sambaks peeti Jakobust, Keevast-Peetrust ja Johannest ja ei vasta tõele YZ väide, et Peetruse nimi ei seisa nende hulgas, kes pühakirjas on ettetoodud esialgse ristikoguduse vanematena ning sammastena.

YZ kirjutab - lasi ajakirjas U ja E. nr. 9/36 a. järgmist: „Edasi on vastuvaidlematult vanemaiks raamatuiks ka ap. Pauluse omad. Neis kõigis ta kinnitab Õigeusu Kiriku õpetust Kristusest kui ainsast kirikupeast, nagu see ka teisiti ei ole ettekujutatavgi. „Autor toob siin tõenduseks tekstid p. Pauluse kirjadest Eevesuse rahvale (Eev. 2, 19—20) ja Korintuse rahvale (I Kor. 3, 11) ning Peetruse raamat 2. 4—6. Arvatavasti on auväärt YZ unustanud veel I Kor. 10, 4, mis ka nagu kinnitab YZ arvamist ja mis mina juba omalt poolt tõe saavutamiseks juure lisan. Olgu pääle. Kuidas neid tekste arusaada? Teie olete . . . . . apostlite ja prohvetite raja peale üles ehitatud." (Eev. 2, 20).

Lugupeetud YZ tahab sellega öelda, et Kirik pole rajatud mitte Peetruse peale! Peab mainima, et Peetruse võim ei eralda siin, vaid vastuoksa kinnitab „apostlite rada". Igatahes, ei tohi siin segi paisata kaks mõistet: Rada, alus või vundament (Kreeka keeles femelios), vundament, mis ehitatud, kaljuga, keevaga (kreeka keeles Peetrus), mille peale vundament pannakse.

Pühakiri nõuab, et meie need kaks mõistet eraldaksime. Lunastaja kiitis inimest, kes pani aluse kalju peale (Luuk. 6, 48).

Kui femelios on Peetrus ühevääriline teiste apostlitega, kui kalju tema ületab neid. Kirik on rajatud apostlite peale, kuid apostlid on „rajatud" Peetruse peale.

Edasi YZ tahab öelda, et mitte Peetrus, vaid Kristus on kalju, mille peale Kirik ehitatud ning et Kristus on nurgakivi.

On küll õige, et Kristus on kivi ja seejuures veel mitmes mõttes: kui kalju, mille peale Kirik ehitatud, kui phemelios ja kui nurgakivi, mis ühendab kaks kristluse voolu, ja nimelt, kristlust, mis ühenduses juuda rahvaga, kristlusega, mis ühenduses paganatega. Kuid just selle pärast, et Kristus on kivi, pea, see," kellele on antud kõik võim taevas ja maa peal", tema oli õigustatud tegema Siimonist, Joona pojast, abinõu ehk oma eesõiguste kaasomaniku ja kalju, kes kindlustaks maa peal Kristuse Kiriku äravõitmatust. Selles mõttes oli temal jõud ka kõiki apostleid teha aluseks, mis pandud Kalju-Peetruse peale ja kõiki inimesi või usklikke — kivideks (lifos), mis pandud apostlite ja prohvetite raja (aluse, vundamendi) peale, nagu apostlid ise rajatud Peetrus-Keevase peale. Kõik vastuväited on tulnud Kristuse kõikvõimsuse mitte mõistmisest ja Jumala poolt antud seaduste loogika kõrvaleheitmist.

YZ otsib edasi toetust püha Johannes Kuldsuu ja püha Kipriani juures. Kuid kahjuks ei ole autor nende vagade ja pühade meeste opetusega päris tuttav, muidu poleks ta neid appi kutsunud. Mis ütleb selle kohta püha Johannes Kuldsuu: „Kristus on Peetruse õpetajaks määranud mitte selle trooni (Jerusalemma trooni) jaoks, vaid maailma jaoks . . . Praegu on temale usaldatud hooldamine vendade üle. (Беседа 88 на Иоан., изд. С. П. Б. Духов. Академія. 1934 г. томъ VIII, стр. 599—601.)

Püha Johannes Kuldsuu ütleb edasi: „Nii oli Peetrus, nende kogu ülem, kõikide apostlite suu, selle vennastuse pea, terve maailma (вселенная (ülem) предстоятель), Kiriku alus. (Беседы на евнгія, изд. С. П. Б. Дух. Акад. 1900 г. тома VI, стр. 571).

„Jumal andis temale võimaluse langeda, kuna tahtis, nagu teda (Moosest), teha terve maailma ülemaks (начальникомъ), et . . . . . ta oleks armulik" ütleb edasi p. Johannes Kuldsuu. (Творенія, изд. с. П. Б. Дух. Акад. 1906 г. томъ XII, стр. 289).

Sellest vist jatkub, et tõendada püha Johannes Kuldsuu poolehoidu paavsti primaadi suhtes.

Mis ütleb aga püha Kiprian: „Jumal rajab oma Kiriku ühe peale ja temale usaldab oma lambaid, et karja hoida . . . . .

Iga algatus tuleb ühendusest, ja Peetrusele antakse eesõigus, et oleks Kiriku ja kathedri ühendus . . . . Kes Kirikule vastu hakkab, kes end ära lahutab Peetruse troonist, mille peale Kirik rajatud, kas võib see arvata, et ta veel Kirikus on? küsib p. Kiprian. (Püha Kipriani teod, Kiev, 1879, II. lhk. 172).

Niisiis tuleb konstateerida, et austatud YZ vastuväited ei ole rajatud pühakirja ega Püha Suusõna õpetuse peale, vaid on ainult autori arvamise tulemused See ei ole veel mitte nii halb. Kuid mina imestan, et ajakirja Usk ja Elu toimetaja, kes preester ja auväärt usuteadlane, võimalikuks leidis avaldada oma ajakirjas artikli, mille sisu pühakirjaga kooskõlastatud ei näi olevat, vaid on lihtsalt pühakirja üksikute lausete kogu, mille abil iga hinna eest tahetakse saavutada võitu poleemiseerimises, olgugi, et selles kannatab kõige püham, mis inimestel on, püha tõde. Kui see autori eksitus, siis on see väga kahetsusväärne eksitus, sest sellest võib inimese hing kahju saada. Selle tõttu olin mina sunnitud ka sõna võtma.

Lugupeetud YZ'ile võin mina ainult soovida, et kui tema ajaloo teadmised sarnlevad pühakirja tundmisele, tema parem loobuks polemiseerimisest. Talitagem tõe iseenese pärast.

Observator.

Konstantinoopoli patriarhidest.

Juba varem on selles ajakirjas kirjutatud Bütsantsi keisrite kirikupoliitikast, kes end ikka ja jälle segasid kirikuasjusse. Nad vaatasid kirikule kui riigivõimule alluvale kogudusele, kelle iseseisvust nad vähemalt tegelikult ei tunnustanud. Endastmõistetavalt väljendus see kõige enam just Konstantinoopolis. Selle linna piiskop, kes omas näiliselt suure võimu ja lugupidamise, pidi kõigi

teiste piiskoppide hulgas olema esimene keisri sulane.

Kui Konstantin Suur 11. mail 330 Bütsantsi linna keiserriigi pealinnaks nimetas, polnud linn piiskopi asukohana mitte veel kuigi vana. Vaevalt leidub tänapäeval veel ajaloolast, kes väidaks, nagu oleks esimene Bütsantsi piiskop Stachys olnud, kes apostel Andrease poolt piiskopiks Konsekreeritud. Üldiselt loetakse nüüd Metrophanes't (307—314) esimeseks piiskopiks Samuti polnud konstantinoopoli piiskopil algusest peale erilist tähtsust kirikuhierarhias. See ilmneb selgesti juba esimese ökumeenilise Kirikukogu kaanonitest Nikeas (325), mis andis Rooma, Aleksandria ja Antiookia piiskoppidele erilise jurisdiktsooni võimu, ja Jeruusalema piiskopile määrati isegi eriline aukoht. Tähelepanuväärt on, et Konstantinoopoli piiskopi kohta mingit seisukohta ei võetud ja näib, et ta isegi Konsiiliumist osa ei võtnud. Konstantinoopol allus Heraklea metropoliidile, kuna Heraklea oli esimeseks metropoliidi asukohaks Traakia provintsis.

Esimese 50 aasta jooksul pärast Nikea konsiiliumi oli Konstantinoopoli kirikuelus palju segadusi. Lakkamatult kestsid tülid õigeusuliste, ariaanlaste, semiariaanlaste ja teiste vahel. Piiskoppe tagandati või kutsuti tagasi vastavalt sellele, millist voolu pooldas keiser. Kuna aga tolle ajajärgu kaks võimsamat keisrit Konstantius (337—361) ja Valeus (364—378) eranditult arianismi pooldasid, said ariaanlased idas suure võimu, ja 40 aastat valitses Konstantinoopolis piiskopina ariaanlane. Nii suur oli väärõpetajate võim, et katoliiklased lõpuks ühegi kiriku üle keiserriigis ei võinud valitseda.

381. aastal kutsus keiser Theodosius Konsiiliumi kokku, et Konstantinoopoli kirikuelus uuesti korda luua.

See Konsiilium püüdis esmakordselt uuele keiserriigi piiskopile kätte võita erilist võimu ja au, põhjendades seda kiriku seadustega. Kolmandas kaanonis on selle kohta üteldud, et Konstantinoopoli piiskop järgneb auastmes Rooma piiskopile, sest Konstantinoopol on Uus Rooma (Hefele, Conciliengeschichte B. 2, lkg. 17). Selle kaanoni põhjal võis Konstantinoopoli piiskopile, kuna Konstantinoopol oli nüüd keiserriigi pealinn, metropoliidi õigused anda terve Traakia provintsi üle. Tegelikult on ta neid õigusi pärast Konsiiliumi kasutanud. Kuid kolmas Konstantinoopoli Kaanon näib tahtvat seda printsiipi maksma panna kogu riigi, isegi kogu kiriku kohta. Kuna Konstantinoopol on teine, s. o. Uus-Rooma, siis peab tema piiskop Rooma piiskopi järel esimesel kohal seisma. See tähendas kallaletungi Rooma ülemkarjase õiguste jumalikule päritolule. Kas oli ta seepärast eesõigustatud seisukorras, et Rooma oli esimene riigipealinn, või seepärast, et ta polnud mitte üksi Rooma piiskop vaid ühtlasi ka Peetruse järglane ning Kristuse asemik? Veel näeme meie, et Rooma piiskop just põhimõttelikult selle Kaanoni vastu vaidles. Kuid kirikukonsiiliumis ei pidanud tarvilikuks sõna võtta selle kohta ei uuesti valitud Konstantinoopoli piiskop Nektarius (381—397) ega ka teised piiskopid.

See Kaanon andis Konstantinoopoli piiskopile ainult auastme, ja nii juhatas Nektarius 394. a. sinodit, kuigi Aleksandria ja Antiookia patriarhid ka osa võtsid (Hef. B. 2, lk. 532) samuti ka Sisinnius 426. a. Antiookia patriarhi juuresolekul.

On ka päris kindel, et keiserriigi piiskopid ainult sellega ei piirdunud. Teatud määral andis olukord neile selleks tõuget ja võimalust. Esiteks see asjaolu, et vaatamata Sardica Konsiiliumi (343) määrustele, kõigist maakondadest piiskopid Konstantinoopolisse tulid oma kaebusi keisrile esitama, sageli jättes kõrvale oma otseseid ülemaid: metropoliite ja patriarhe. Kui keiser neid asju ise ei otsustanud, siis saatis ta kaebajad kohaliku piiskopi juure, kes siis niinimetatud kohalise sinodi abil otsustama pidi. See sinod koosnes piiskoppidest, kes juhuslikult Konstantinoopolis olid. Endastmõistetavalt juhatas sinodit kohalik piiskop, kes siis ka sageli metropoliitide ja piiskoppide tüliküsimusi lahendas, kes allusid hoopis teistele patriarhidele. Teiseks kutsuti Konstantinoopoli piiskoppi tema suure mõju ja võimu tõttu sageli teistesse kiriku sinoditesse juhatama, tekkinud raskusi lahendama, vaimulikke piiskoppideks õnnistama jne. Võiks öelda, et see pruuk andis talle kaugelt suurema võimu kui ta kaanonitest ammutada võis.

Selle kombega oli aga kindlasti 2. kaanon vastolus. Sest viimane ei keelanud üksi piiskoppidele ja metropoliitidele end teiste asjusse segada, vaid hoidis ka muutmatult kinni sellest, kuidas Hommikumaa provintsid jagatud olid: Egiptus (Aleksandria), Idamaa (Antiookia), Aasia (Ephesus), Pontus ja Traakia (Hef. B. 2, lkg. 16). Tähelepanuväärt on, et see kaanon Traakia provintsi pealinna ei nimeta. Kuid see ei tarvitse sihilikult nii juhtunud olla, sest ka Pontuse pealinna ei nimetata. Igatahes ilmneb sellest, nagu juba nägime, et ka kirikuseaduslikult Konstantinoopol esikohal seisis. See kaanon oli ka heaks kaitsevahendiks Konstantinoopoli nõudmiste vastu, olgugi et ta alguses tekkis protestina Aleksandria vastu, kes segas end Konstantinoopoli asjusse. Ent kui keisrid siiski lubasid oma asukoha piiskoppidele teiste diötseeside üle otsustada, ja kui piiskopid keisri nõuande järele käisid, siis ei saa eitada, et seeläbi 2. Konstantinoopoli kaanonit rikuti, kuigi teised piiskopid ei julgenud keisri ja tema kaitsealuse vastu protesti tõsta.

Kronoloogilises korras toome siin mõned näited sellest võimuhaaramisest. 383. aastal lahendab Nektarius ühe Cappadokia piiskopi tüliasja, mis kuulus Pontuse provintsi. Eelpoolnimetatud sinodil 394. a. langetab ta oma otsuse kahe piiskopi tüliküsimuses, kes kuulusid Antiookia jurisdiktsiooni piirkonda. Isegi püha Johannes Krüsostomos (398—407) keda meie mitte isiklikus auahnuses süüdistada ei tohi, on siiski püüdnud oma õigusi laiendada, ja teatud rahuldustundega ütleb tema biograaf Theodore, tema kohta, et ta Traakia, Pontuse ja Aasia provintse valitses. Ta konsekreeris Ephesuse piiskopi mis kuulus õieti kohaliku piiskopi valdkonda; ta lahendas tüliküsimuse Nikea ja Nikomedia vahel, mis jällegi allusid Pontuse provintsile. Aastal 400 tagandas ta Ephesuse piiskopi, juhatas sinodit Ephesuses, ja nimetas uue piiskopi. Varemalt mainitud Sisinnius (426—427) nimetas Prokluse piisko-

piks Cyrikusse. Aasia provintsis, kuid kohapealsed elanikud keeldusid teda vastu võtmast. Proklus sai ise pärast Konstantinoopoli piiskopiks ja määras 439. a — Cäsarea linna elanikelt selleks ergutatud — Thalessiuse piiskopiks Cyzikus'se, mis kuulus Pontuse provintsi, ning Basiliuse ta nimetas piiskopiks Ephesusse. Tema järglane Flavianus lahendas Sardes'i piiskopi ja viimasele alluva kahe teise piiskopi tüliküsimuse, kuigi Sardes kuulus Ephesuse jurisdiktsiooni võimkonda. Kui Flavianus 449. a. Ephesuse röövlisinodi poolt tagandati, sai Anatolius Konstantinoopoli piiskopiks, kes pooldas monophysiit Dioscorus't, ja Maximuse määras Flavianus Antiookia piiskopiks tagandatud Domnuse asemele. Ühe tüliküsmuse Tyzus'e ja Berytus'e vahel lahendas Anatolius Berytus'e kasuks, mis ka Antiookia patriarhaati kuulus ja tugevndas sel kombel keisri dekreeti, mis nimetas Berytuse linna kiriku metropoliks. See otsus tühistati Chalcedoni konsiiliumi poolt.

Nende kallaletungide kõrval, mis niisiis olid suunatud idasse ja eriti kolme provintsi — Traakiasse, Pontusesse ja Aasiasse, leidis samal ajastul aset ka juba juhtum, et Konstantinoopoli piiskopid keisri toetusel püüdsid oma võimu laiendada ka Läänes. Aastal 379 liitusid Ida-Rooma riigiga ka Ida-Illyria provintsid: Docia ja Makedoonia. Keisri arvates pidi nüüd tarvitama kiriklikku ülemvõimu ka Konstantinoopoli piiskop. Theodosius II andis välja aastal 421 vastava seaduse ja võttis selle aastal 438 oma koodeksisse. Aga kui paavst protesteeris selle vastu, ei saanud see seadus kehtivaks, ja paavsti vikaar jäi Thessalonikasse alles, tarvitades seal kirikuvõimu nagu varemgi.

Mõned aastad hiljem, nagu järelkajana 431. aastal taunitud nestorianismile, tekitasid monophysiidid segadusi. Uus väärõpetus näis saavat võitu Ephesuse röövlisinodis, kuid mõisteti hukka neljanda üldkonsiiliumi poolt Chalcedonis aastal 451.

Sellel sinodil astus Konstantinoopol teise ning väga tähtsa sammu oma võimu laiendamiseks, millest kirjutame edaspidi.

J. M. A.

Usuvastaste silmapetteid.

Joseph Ledit.

(Järg.)

Laialt levinud huvi, mille äratas Rt. Hon. Anthony Edeni külaskäik Moskva, demonstreeris populaarset sümpaatiat järjekindla rahupoliitika vastu, mida ajas Nõukogude valitsus oma algusest saadik ja mida ta jatkas Rahvasteliidus. Vaheajal, rahvusvahelise seisukorra tõsidus on saanud sellise ulatuse, et ta on teinud koostöö Suur Britannia ja N.S.V.L. rahvaste vahel olulisemaks maailmarahu teguriks kui kunagi enne. Käesoleval hetkel on suur ihaldus mõlemate maade rahvaste hulgas töötada koos selles asjas. Allakirjutanute arvates see otstarve peaks leidma väljenduse N.S.V.L.-ga rahu ja sõpruse rahvuslikus demonstratsioonis.

On tähtis parandada võltsmuljeid, mis veel on valitsemas paljude inimeste meelis siin riigis selle silmapaistva edu suhtes, mis on tehtud Nõukogude Liidus sotsiaalseil, majanduslikel ja kultuurseil aladel.

Meeleavalduse eeskava serveerib poolik-tõdesid selgete võltsteadete eest:

Nüüd on möödas päevad, mil briti publikut võidi viia uskumisele, et Nõukogude Venemaa seisab kõige tsivilisatsiooni ja kultuuri hävitamiseks. Tänapäeva mõtlevad mehed ja naised keelduvad vastuvõtmast neid lugusid usulise tagakiusamise ja nälja, orjalaagrite ja vabaduse puudumise üle, mis ilmuvad teatud meie päevalehtedes. Iga aasta on näinud kasvamas nõudmist usaldatava informatsiooni ja eelarvamusteta otsuse järele elu kohta uuel Venemaal.

Nõukogude valitsuse kompromiteerimata rahupoliitika on aegamööda võitnud igal maal maailmas hää tahtmisega inimeste lugupidamise ja imetelu. Litvinovi (Märkus: ei härra ega seltsimees) ja tema kolleegide aus ja otsustav seisukoht Genfis desarmeerimise ja väikerahvaste iseseisvuse eest on õhutanud, rohkem kui kõik muu, uue huvi suure sotsiaalse muudatuse vastu, mida teostatakse N.S.V.L.-us.

Et jatkata oma aktiivsust „rahu" eest, Nõukogud peavad hakkama läbi murdma „legendide ja võõriti seletamise tammi, mis ümbritseb N.V.S.V. Liitu". Seda enam on põhjust, et katoliiklased peaksid vastu tegutsema faktide loeteluga sellele valede sõjakäigule.

Sellele kongressile olid oma soovituse annud 151 silmapaistvat inglast, kelledest tegelikult igaühe nime võib leida kogundis *Who's Who*[1]) Nad olid reastatud mitmete liikide kaupa — teadus ja haridus, rahu ja poliitika, *Trade Union,* kooperatiivtegelased, usuühingud, autorid ja kirjamehed, arstiteadlased, muusikud ja näitlejad, kunstnikud ja reisijad. Vähestel nende seast olnuks õigust õigeusulise kristlase nimele katoliiklaste silmis: mitmed olid otsustavad usu vaenlased: keegi, neis olukorris, pole asetanud oma huvisid kõrgemale, kui paljalt maisetele ideaalidele, või askeldusile, mis neid haaravad.

Neist 750 või 800 delegaadist, kes olid igapäev osavõtmas ja kes esindasid 1,5 miljoni inimesi, ainult vähesed olid tõeliselt eminentsed oma positsioonis, kuid me võime kindlasti tõendada, et kaunis suur murdosa briti publikust on osavalt läbimanöverdatud Nõukogude Venemaa poolt, viimase sihtide toetamiseks.

Seni oleme tegelenud ainult faktidega; nüüd püüdkem neid, küll veidi vähema kindlusega, seletada.

Juulis Nõukogude Venemaa teeb energilisi katseid levitada kuuldusi, et usk ei ole mitte ainult talutav N.V.S.V. Liidus, vaid et sääl on lubatud

---

1) „Who's Who" — avalikkude tegelaste nimistu, midagi meie biograafilise leksikoni taolist.

tõeline vabadus. Augustis Nõukogude Venemaa hakkab tundma hiigelisi „rahu" ja „rahvusvahelise moraali" vastu.

Kas see on juhuslik kokkujuhtumine? Kas asjad nii „lihtsalt just juhtuvad" Nõukogude Venemaal? Ei. Ma olen kindel, et mitmesugused organisatsioonid, mis püüdsid Inglismaal midagi teha tagakiusatud vene kristlaste hääks, nagu baptistide maailmaalliants, juudi päästeorganisatsioonide föderatsioon, vene abistamisfond, sõprade ühing [2]) ja katoliku päästekomitee Venemaa jaoks nõustuvad minu väitega. Väike hulk inimesi on vähem spontaansed ja rohkem süstemaatilised kui Venemaa Nõukogude valitsejad.

Aga see oli raske Nõukogude agentidele jätkata laiaulatuslikku propagandat „rahu" eest, või „rõhutute kaitseks", kui nad alati võisid põrgata vastusüüdistusele, et nad ise on kõige vägivaldsemad süüme rõhujad. Nõukogud ei ole kunagi saanud õieti jagu Mr. Motta ja Mr. de Valera kõnedest Genfis, tollal, mil nad nõudsid vastuvõttu Rahvasteliitu, ning see ärritas neid eriti, nentida, et need interventsioonid tulid väikeste maade poolt, millistel ei olnud midagi võita ega kaotada uuendatud suhete läbi N. V. S. V. Liiduga

Ning nüüd, tunnusena, et üks teine väike rahvas neid läbi näeb, Uruguay, kes nägi, et ta mitmete aastate vältel on tehtud kommunistliku propaganda keskuseks Lõuna-Ameerikas, katkestab diplomaatilised suhted. Võib kujutella Nõukogude diplomaatide viha vastulöögi puhul sellisel halval ajal, mis vähendab nii tugevasti nende omistatud agarust maailmarahu eest, ning annab lisatõestust sellele, et nende oletatud antikristliku tagakiusamise lakkamine nende oma alamate keskel on alusetu kuulujutt. Leopard pole muutnud oma plekke.

(Lõpp)

2) Society of Friends—n. n. kveekerid.

Ühendumismeeleavaldus slaavi apostlite mälestuseks.

Slaavlaste apostlid pp. Kirill ja Metoodius on meile selle kauni kooskõla ja ühtluse eeskujuks, mis vanasti valitses Ida ja Lääne vahel. Seepärast ongi nende pühakute mälestus üpris kallis kõigile tõelisile ühinemispüüete harrastajaile. See seik on annudki tõuke kirikute ühinemise kongresse hakata pidama Velehradis, kus oli vanasti püha Metoodiuse piiskopkond. Velehrad on väike küla Tshehhoslovakkia Vabariigi piires, Lõuna-Moraavias. Velehradil ei ole olemas hotelli ega raudteejaama, kuid tal on oivaline basiilika, jesuiitide kolleegium, tore raamatukogu ja hiigelhoone harduslikuks tagasitõmbumiseks.

Sel aastal pühitseti ka ühtlasi püha Metoodiuse 1050-dat surmapäeva. Unioonikong-

Katoliiklikke moraavlasi kirevais maalilisis rahvusriideis oma puukirikukese ees. Hulkadena voolas neid usklikke talupoegi kokku Velehradi, et osa võtta oma apostlite mälestamispühitsusist ja pidulikest jumalateenistusist ühinemiskongressi puhul.

ress, mis peeti ühenduses sellega, on arvult seitsmes, mille päevumist on näinud väike moraavlaste küla.

Kongressile sõitis eesti ühendumisliikumise harrastajate esindajana isa Vassiili, kes kokkutulnud vaimulikkudele ja ilmikutele andis edasi rohkeid tervitusi. Üldse oli kongressile saabunud 12 katoliku piiskoppi ja 350 liiget Poolast, Tshehhoslovakkiast, Bulgaariast, Eestist ja mujalt. Õigeusuliste osavõtt ei ole iial puudunud Velehradist. Tänavu Chicago piiskop dr. Leontye võttis just eriti kongressi otstarbel ette pika reisi Ühendriikidest Euroopa mandrile. Olomouc'i pääpiiskop dr. Precan, kes avas seeaastase kongressi, tervitas Chicago piiskoppi eriti südamlikult. Samuti oli kohal hulk õigeusulisi venelasi. Pikapääle on ikka rohkem ja rohkem Velehradi kongressi otstarbeks saanud teaduslik uurimus. Juureldakse suure hoolikusega ja innuga kristlikku Itta puutuvate küsimuste kallal.

Igal hommikul peeti liturgiat ühes või teises idaharu riituses. Liturgiat pidasid suure pidulikkusega Ukraina piiskop Czarnecky ja Bulgaaria piiskop Kurtev hulga vaimulike osavõtul. Kongressile kogunenud inglased olid iseäranis uhked oma noorele kaasmaalasele isa Wilcock'ile, kes paar aastat tagasi täiesti pühendus slavooni riitusele, räägib vene keelt juba nagu sündinud moskvalane ja on võitnud kõikide venelaste sümpaatia, kellega tal on olnud tegemist. Isa Wilcock ja belglane isa Robert van Cauvelaert, Amay'st, pühitsesid liturgiat kahekesi. Lihtsad moraavlased, kes muide on harjunud ladinariituse kombeiga, olid nüüd hardusega andunud idaliturgia kuulamisele. Neile piisas sellest, kui neile öeldi, et see kõik on katoliiklik. Nad ei olnud sugugi tõrksad ega hämmastunud Kitsarinnalised haritlased mujalt Euroopa mandrilt võiksid minna õppima nende lihtsameelsete talupoegade juure, kes neile täpselt võiksid seletada, miks missat võib pühitseda nii mitmel viisil. Kindlasti nad lõpetaksid oma seletused väitega, et paavst soovib kõikide riituste austamist ja armastamist.

Kongressil lahendati hulk huvitavaid teaduslikke küsimusi. Professor Grivec ja professor Vajs heitsid värsket valgust probleemile, kas slaavi apostlite poolt toodud liturgia oli ladinlaste oma või idalaste oma. Arutelust selgus, et võrdselt kasutati mõlemaid slaavi rahvaste evangeliseerimisel. Dr. Thomas Kurent näitas, et pp. Kirill ja Metoodius samastasid valitsevat paavsti püha Peetruse ja tema järglastega ning viitasid temale kui apostolicus'ele. Preester Severin Salaville, A. A., valgustas Püha Vaimu väljumise küsimust. Väga delikaatset ja õrna küsimust käsitas prof. Raes, S. J., Idamaa Instituudist. Lektor püüdis nimelt lahendada bütsantiini riituse tarvitamist puhtal kujul, s. t. segunemata ja vaba kõigist latinismest, võrreldes seda riitusega, mis teostamisel Ukraina ühendkiriklaste juures ja mis rikas latinismest.

Kokkutulekute lõpul võeti vastu resolutsioon, et järgmine Velehradi ühendumiskongress tuleb pidamisele 1939. a., Florentiini Unioon viiesajaaastase juubeli puhul.

Püha Isa saatis kongressile oma õnnistuse kardinal Pacelli kaudu.

Slaavlane Eestist.

Eestist.

Eestis asuvate idakiriklaste esindajana VII-le kirikuühinemise kongressile sõitis „Ühise Kiriku" kaastööline isa Vassiili. Kongress peeti traditsiooni kohaselt Velehradis, Tshehhoslovakkias, 15. – 19. juulini. Osavõtmas oli 1 kardinal, 12 piiskoppi ja 350 liiget Tshehhoslovakkiast, Poolast, Jugoslaaviast, Inglismaalt, Prantsusmaalt, Hispaaniast, Belgiast, Saksamaalt, Ühendriigest ja mujalt. Igapäev peeti pidulikku liturgiat idariituses 4 idaharu piiskopi ja 8 preestri poolt. Kongress langes ühte slaavlaste misjoniseerimise mälestamisega, pp. Kirilli ja Metoodiuse juubelipüha pühitsemisega. Traditsiooni järele asunud nimelt püha Metoodiusе metropoliiditool Velehradis. Selle juubeli puhul Tshehhoslovakkia Vabariik on müügile lasknud isegi erilised kirjamargid pühakute näopiltidega. Velehradis kirjad varustatakse erilise juubelipostitempliga.

Mõnedes õigeusu kogudustes Eestis on järjekindlalt märgata liikmete juurekasvu ja püsivat arengut koguduse majandusliku seisukorra tõusuteel. Näiteks Tallinna Issandamuutmise koguduse 1935.a. aruanne näitab, et aasta jooksul on salvitud terveit 45 isikut. Usust taganejaid on tagasi tulnud 6. Usust lahkunuid oli 26. Sellele eelneval aruandeaastal (1934) aga oli seisukord järgmine: salvituid 26, tagasitulejaid 4, usust lahkunuid 27. Koguduse liigete üldarv 1935. a. lõpul oli 6372, sellele eelneval aastal 6113. Aruanne lõpeb sõnadega: „Ühist tööd on Taevane Isa heldel käel õnnistanud. Olgu Talle au ja kiitus igavesti!" Selline meelsus on kindlaima edu tagatis!

Isa Vassiili kaheandeline prantsuskeelne broshüür „L' Appel des Races au Catholicisme", mille autor lõpetas Eestis tegutsedes, on välismaa asjaomases ajakirjanduses äratanud elava vastukaja. Eriti ühineb autori avaldatud seisukohtadega prantsuse benediktlaste misjoniajakiri, mis pühendab tähendatud väikestele broshüüridele mitu leheküIge.

R. S.

Sultani hõbejuubel

Käesoleva aasta märtsikuul pühitses Tanganjikas, Ida-Aafrikas, oma valitsemise hõbejuubelit Tema Majesteet Sultan Rubinda, Ihangari valitseja. Rubungo linn, kus peeti suurejoonelised pidustused, oli täidetud kõrgemate erasikute, kaitseväelaste, misjonäride ja rahvahulkadega, kes kõik võsimatu t võtsid osa rõõmumeeleavaldusist. Juubel algas suurmissaga sultani palees. Missat pühitseti Tema Majesteedi omal palvel tänujumalateenistusena.

Sultan ristiti mittekatoliku misjonäride poolt juba 1928 a. Ta suhtus alati lahkesti meie Valgeile Isadele, ja lubas oma lastel saada katoliiklasiks. Tema esimene naine sai katoliiklaseks, kui ta oli Valgete õdede haiglas Kashoshis. 1932. a. sultan ise asus oma abieluküsimuste korraldamisele ja kui ta oli mitmenaisepidamisest loobunud, mis tema seisukohast oli küllaltki suureks ohvriks ristiusule, võeti ta ise vastu Katoliku Kiriku rüppe.

Sultan Rubindat austatakse väga tema õiglaste otsuste pärast pärismaalaste protsessidel. Ta on esmajärguliseks häätegijaks misjonäridele ja tema eriline hool on suunatud Rubya seminarile.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 1. oktoobril 1936.

ÜHINE KIRIK

1

Sisu:

Rumeenia idaharu tööpõllult.

Palveoktaav kristlike kirikute ühendamiseks 18.—25. jaanuarini 1937. a.

Õigeusklik ilmikute kirikukogu Ateenas.

Isa X-ile, Eesti Õigeusu Kiriku preestrile.

»Paavsti võimutäius«.

Dokumente »Filioque« kohta õigeusu kiriku-raamatuis.

Miks võitlevail jumalasalajail on olnud edu?

Arvustust.

Idamaiselt tööpõllult.

LAUATARBED
MÄRGIGA
HÕBEDAST
UUSHÕBEDAST
ALPAKKAST
MUNK
ALANDATUD
HINNAD
%J·KOPF
TALLINN
PIKK 27

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 1 | 1. märtsil 1937. a. | III aastakäik.

Bibliotheca Universitatis Tartuensis
180325

Kirikuühtluse sõber eesti lääneharu ülempiiskopiks.

Möödunud aasta detsembrikuu 27. päeval pühitseti Tallinna pp. Peetri-Pauli kirikus Adrianopoli ülempiiskop Ekstsellents Eduard Profittlich, lugupeetud ja armastatud Apostlik Administraator eesti katoliiklastele. Pühitsemist toimetas paavsti nuntsius Ekstsellents Antonino Arata Soome ja Läti piiskoppide kaavitamisel ja paljude preestrite ning suure rahvamurru osavõtul. Idaharu oli esindatud pühitsemisel eelkõige kõrgestipühitsetud isa Peetriga. Pääleselle viibisid kohal veel isa Vassiili, isa Methodius ja dr. Sakarias. Kõrgestipühitsetud piiskop Peetri käsundusse olid antud kaks hüpodiakoni rõivastusse riietatud noormeest. Kõrgestipühitsetud isa Nikolai Czarnecki, Apostlik Visitaator idaharu jaoks, saatis oma südamliku tervitustelegrammi. »Hoia, oh Issand, Püha Apostlikku Õigeusu Kogudust, — meie kodumaad ja tema valitsust, — meie Püha Isa Rooma patriarhi Pius Üheteistkümnendat — ja meie ülempiiskoppi Eduardi — ja kõike õigeusu ristirahvast — ja pikenda nende elupäevad.« R. S.

Rumeenia idaharu tööpõllult.

Pühakud võidurõõmutsevas Kirikus on sidemeiks Jumala ja võitleva Kiriku liikmete vahel. Kuid sellest hoolimata on nad ka lülideks, mis ühendavad võitleva Kiriku liikmeid omavahel. Elav andumus pühakuile, mida teostame omalt poolt taevas olevate pühakute auks, ühendab meid ka omavahel. Mõtleme ainult neile suurile pühitsusile, milliseid peetakse nende pühakute auks, kes on peamiselt rahvapärased, ning me tunneme ilma raskuseta nende suurt ühendavat võimu.

Seepärast on see ka suure tähtsusega, et neid pühakuid, kes Jumalat teenisid siin maailmas ühe lõplikult kujunenud riituse piires, tuntakse ja austatakse ka teiste katoliku riituste juures. Meie ladina riitus on ses suhtes väga avar, me leiame temas kergesti pidulikke pühitsemisi pühakute auks, kes on teeninud oma Loojat mõne idariituse hõlmas. Teiselt poolt, meie katoliku idariituste juurest me leiame senini vaevalt ametlikke ja avalikke pühitsemisi katoliku pühakute auks, kes on kuulutatud pühaks pärast kristliku ida kurba eraldumist katoliikluse keskkohast. Me teame väga hästi, et meie idariituse vennad teostavad truult oma lugupidamisavaldusi hilisemaile ladina pühakuile, aga senini me ei leia veel nende jaoks kiriklikke teenistuseeskirju oma mitmekesiseis idaharu riituse tüüpides.

Agaral Rumeenia ühinenud piiskopil Msgre dr. Valerian Trajan Frentiu'l Oradea Mare'st Transilvaanias oli juba ammu mitmete aastate eest õnnelik idee kutsuda oma piiskopkonda frantsiskaanipreestreid-konventualiste oma naabrusest Moldaaviast, kus need töötavad juba 600 aastat Issanda viinamäel. Sääl neil on praegu kümme rumeenia katoliku kloostrit ladinariitusega ja üks väike seminar novitsiaadiga ning õitseva usuteadusliku haridusega. Sellest keskkonnast kutsuski Msgre Frentiu mitmeid isasid oma piiskopkonda, et nad võtaksid vastu ühinenud rumeenlaste riituse ja töötaksid agaruse ja armastusega, mille nad pärinud oma kuulsalt asutajalt Assiisi Frantsiskuselt. Seda ettevõtet kergendas tublisti seik, et isad konventuaalid Moldaaviast pole mitte ainult Rumeenia kodanikud, vaid et nad on ka rahvuselt rumeenlased ja rumeenia keel on nende emakeeleks.

Seepärast nad avasid Oradea Mare's novitsiaadi ühinenud rumeenlaste riitusele, sellal, kui mitmed isad, kes senini kuulusid ladina riitusesse, võtsid vastu rumeenia riituse. Seni nad juhtisid selles riituses Dragesti kogudust Oradea Mare juures ja Oradea Mare's endas katedraalkogudust.

Uute kirikuühinemise apostlite ind, mis kord on saanud nii tuliselt tõuget Lyoni's nende püha kaasvenna Bonaventura kaudu, kandis ka varsti juba tuntavaid vilju. Muide olnuks soovitav, et Dragesti kirik, kuhu isad on rajanud oma uue apostliku tegevuse aluskivi, esitaks kõige väärikamalt seda suurt eesmärki, mille saavutamiseks isad ongi tulnud Transilvaania.

Tema Ekstsellents Msgre dr. Frentiu ja teiste katoliku sõprade rohke ainelise toetusega võisid isad konventuaalid Dragestis püstitada uue ilusa kiriku rumeenia stiilis. See oli väga õnnelik idee valida uue kiriku nimi- ja kaitsepühakuks püha Antooniust Paduast, kelle haud mainitud linnas on usaldatud oma ordu kaasvendade, konventuaalpreestrite hoole. Msgre dr. Frentiu, kes agarusega, mis võrdselt tuline ja tark, on annud oma piiskopkonna liikmete hulgas nii tugevat hoogu eukaristlikule kultusele, kiitis täiel määral hääks isade konventuaalide ilusa idee ja pühendas nende esimese kiriku Transilvaanias pühale Antooniusele.

Hiilgavad tseremooniad algasid laupäeval, 13. juuni õhtul. Msgre dr. Frentiu pidas oma riitusest preestrite arvurikka assistentsiga piduliku õhtuteenistuse ja pühitses uue kiriku pühapilte. Terve õhtupooliku otsa vooris vagu palverändajaid kiriku poole; usklikke saabus [illegible] idariituse kogudusevaimulike poolt, kaasas kirikulippe ning rist, lauldes usulisi laule. Laupäeva öö vastu pühapäeva

veedeti palves, kuigi tulijate hulgas oli ka selliseid, kes olid matkanud jala üle saja kilomeetri. Pühad liturgiateenistused algasid pühapäeval, 14. juunil, juba hommikul, kella 5. ajal. Kuna kirik oli liiga väike sellise palverändajate hiigelmassi mahutamiseks, püstitati väljaspool kirikut roheliste okste alla altar, kus preestrid väärikalt võisid pühitseda ja jagada püha Armulauda. Piiskoplik liturgia ühes kirikupühitsemise toiminguga teostus Tema Ekstsellentsi enda poolt idamaa riituse traditsioonide järele. Tema Ekstsellents ise pidas piduliku kõne, mis kriipsutas alla eriti pühaliku tseremoonia suure tähtsuse. Rumeenia ühinenud seminaristide koor laulis kirikus endas; väljas, rohelisist oksist improviseeritud kabelis laulis liturgiaks ühinenud rumeenlaste kooli koor Oradea Mare'st. Nimetatud kool kuulub ühinenud piiskopkonnale.

See oli muidugi loomulik, et kodanlikud võimud maakonnast ja naaberlinnust võtsid osa pühast talitusest. Muide see toiming nõudis kõigilt osavõtjailt silmapaistvat ohvrimeelsust, mis avaldus ettevalmistustöis ja kannatlikus kaasategemises. Kell 2 p. l. pühitseti vesperit ja liikvele asus oivaline ristikäik püha Antooniuse pildiga ja tema reliikviatega, mis eriti seks puhuks kohale saadeti Paduast. Kõik Oradea Mare seminaristid võtsid sellest ristikäigust osa ja igaüks neist kandis seejuures valget liiliat. Kella 4 ajal korraldas Oradea idaharu kool suurepärase koosoleku mitme väiksema loenguga, lauludega ja deklamatsioonidega püha Antooniuse auks.

Hilise ööni külastas usklik rahvas uut kirikut, et saavutada toties-quoties indulgentsi (epiteemiat), mis oli määratud Püha Tooli poolt.

Pühitsuste viljadeks ongi juba mõned ilmlikud avalikud üritused, mis peavad olema ühtlasi tuleviku kindlustamiseks. Palverändajaile on võimaldatud saabumine Dragesti raudteega ja omnibusega. Võib näha, tänu Jumalale, et üleloomulik jõud toob neidsamu lohutavaid tulemusi kõikjal, kus ta leiab inimliku tahte kaastööd.

Palugu püha Antoonius Ida ühinemise eest! **Felix Wiercinski.**

Palveoktaav kristlike kirikute ühendamiseks

18.–25. jaanuarini 1937. a.

Sel aastal saime kahelt poolt korraga kutse liituda palves ristirahva ühendamiseks jaanuarikuise palveoktaavi kestel.

Ühelt poolt kutsuvad katoliiklasi anglikaanlased. Palveoktaavi edustamise ühingu nimel saatis meile kutse R. P. Corbould, Carshalton'ist, Inglismaalt. Nagu teatas õigeusuliste häälekandja »Elutõde«, oli sama organisatsioon saatnud kutse ka eesti õigeusulistele. Oma proklamatsioonis kirikuühtluse hääks palvetamise õhutamiseks kriipsutab see anglikaanlaste selts alla, et terve taasühinemise idee ei saa muidu teostuda, kui vaid kolme järgmise põhimõtte alusel:

1. Kristlikkude dogmade puhtakujuline tunnistamine, nagu need dogmad on väljendatud esimeste kirikukogude poolt, kaasa arvatud Trento kirikukogu.

2. Tunnustades väärtust, mis sisaldub Kristuse tõotuses püha Peetrusele ja tema järgnikele, Rooma piiskopele: »Sina oled Peetrus (kalju), ja sellele kaljule ehitan oma Kiriku.«

3. Nentida, et Vatikani kirikukogu (1870) pole lõpetatud ja et ta pärast paavstluse eesõiguste kuulutamist jättis lahtiseks pärastise lõpliku lahendamise jaoks Rooma piiskopi ja Idamaa patriarhide suhete küsimuse.

Teiselt poolt saatsid meile samasuguse kutse püha Benediktuse vendluse, ühe õigeusulise ühenduse liikmed, kelle presidendiks on Berliini piiskop Tihhon ja sekretäriks Sergei Bolshakov. See organisatsioon saatis samasisulised kutsed laiali ka mitmeile õigeusu piiskopele, samuti arvukaile katoliiklikele rühmitusile Ühendriiges, Kanadas, Belgias,

Poolas, Prantsusmaal ja Saksamaal . . . Ühendus rõhutab, et üle tuhande kardinali ja piiskopi on kirjutanud alla palvele, mis saadeti paavst Pius XI.-le ja nõudnud, et ta teeks sunduslikuks tervele katoliiklikule Kirikule oktaavi pidamise. Edasi toonitab selts, et mineval aastal eriti peeti oktaavi Petseri ülempiiskop Nikolai poolt ja ühe auväärse õigeusu kloostri poolt Bulgaarias. Samuti pühitseti palvenädalat mitmete õigeusu koguduste poolt Lyonis, Prantsusmaal. Selleks andis kõrgema loa ja nõusoleku metropoliit Euloogius, Konstantinoopoli patriarhi eksarh Lääne-Euroopa vene koguduste jaoks. Oma loa andis ka ülempiiskop Serafim.

Innuga ühinesime nende pühade palvetega kõigis Eestimaa katoliku kogudusis. Oleme veendunud, et me ei suuda teha midagi kasulikku nii tähtsa ja tervet ristirahvast huvitava probleemi lahenduseks, kui me mitte otsekohe ei pöördu Jumala poole, kes üksi on võimeline tõstma meie südameid alandusele ja vaimsele armastusele.

Niisiis oleme kohustatud Jumala ees otsima vahendeid, mis teeksid lõpu meie sekulaarsele lahusolekule. Peame otsima, ütlen mina. Sellal kuulen aga mitmelt poolt hääli, mis ütlevad: Ei, ärgu teostugu ühtegi uniooni Katoliku Kirikuga.

Miks mitte? Ja kuulen vaid juttu poliitilistest hädadest, põhjusist, mis tekkinud ajaloolisist malekäikudest ning sissekukkumisist. Ja üteldakse: Õigeusu kirikul pole olnud õnne Katoliku Kirikuga, mitte kunagi pole jõutud kooskõlla, kõik ühinemiskatsed on läinud nurja.

Oleme veendunud, et on vaja otsida üles mineviku nurjaminekute põhjusi, et mitte tulevikus uuesti langeda nende samade arusaamatuste ohvriks. Sellepärast arvame, et ühinemisküsimus võib ja peab taas uuenema, ja et võiakse saada süüdlaseks selles, et siin võetakse ses asjas negatiivne hoiak: Taasühinemine on kohustus, ja et midagi, ei ükski sõpruse ega vastumeelsuse, poliitika ega võimaluste arvestamine ei tohi tõusta selle kohustuse täite tõkkeks. See kohustus on sama käskiv nagu needki, milliseist meie Issand ütles, et nende teostamisel peab olema valmis lõikama ära oma käsivart või rebima välja silma pigemini, kui neid jätta täitmata. Millisse needusse on langenud küll need isikud, kes Jumala kohtu ees endile võiksid ütelda: mina võinuksin soodustada oma vendade ühinemist ühes ainsas Kirikus, ja ma pole seda mitte teinud. Tööväli on avatud, tee on vaba, me võime veelgi kõik, kui oleme inimesed hää tahtmisega, töötada selle kristlikkude jõudude koondamise hääks. Ning oleme väga õnnelikud, et sel aastal üleskutsed tulid anglikaani kiriku ridadest ja õigeusu kiriku autoriseeritud ühingute poolt.

Munkpreester V.

Õigeusklik ilmikute kirikukogu Ateenas.

Möödunud aasta 29. novembril ja järgnevail päivil peeti Ateena ülikooli aulas kongress, millel esines umbes 30 usuteadlast mitmest õigeusulisest, rahvuslikult lahusolevast ja omaette valitsetud kirikust — Greekamaalt, Jugoslaaviast, Rumeeniast, Bulgaariast ja Poolast. Maapaos oleva vene kiriku esindajaina võtsid konverentsist osa saadikud Pariisist. See kongress oli otsekui ärkamine lahusoleva greeka-katoliku kiriku usuteadlaste peres, ärkamine tarretusest, mis küünib kaugele minevikku, aega enne Bütsantsi keiserriigi laostumist ja Konstantinoopoli langemist (a. 1453).

Kongressi esimees, Ateena ülikooli professor Alivizatos, rääkis oma avakõnes ise täitsa siiralt lagunemisest, millesse Kirik mõnel põhjusel langenud. Nagu näitab Ateena kongressi üritamine ja koosseis, pole ka praegu õigeusulise kirikuelu ja usuteadusliku uurimise taaselustamine kaaluvalt kutseliste juhtide, piiskoppide, käes, vaid usuliselt agarate usuteaduse professorite käes, kes päälegi on eranditult ilmikud, s. t. ei kuulu vaimulikku seisusse.

Huvitavaks kokkujuhtumuseks minevikuga, kus keisrid sageli kutsusid kokku ja avasid kirikukogusid, on tõsiasi, et

selle ilmikute kirikukogu avas Greeka kuningas Georg. Ametlik Kirik polnud kongressile mingil moel tõrjuv ega ebasõbralik. See väljendus juba pidulikus piiskoplikus jumalateenistuses, mille pidas kongressi avamise puhul Kreeka kiriku metropoliit, Ateena ülempiiskop Krüsostomus Papadopoulos. Pääleselle näitas kiriku kõrgete ametikandjate sooja suhtumist ka asiolu, et Konstantinoopoli, Aleksandria ja Jeruusalemma patriarhid olid saatnud oma esindajad. Ateena ülempiiskop leidis oma tervituskõnes koguni südamlikke sõnu tunnustuseks tööle, millele asunud usuteadlased, kuid ta nimetas ka tingimuse: »Nad uurigu kiriklikke küsimusi, aga jätku Kirikule viimase otsustamise eesõigus.«

Kongressi tegevus aga on näidanud, et greeka-katoliku kirikus hierarhia ja ilmikelemendi vahel on pinge, mis riivab õigeusu põhimõtteid. Üldse ei võinudki jääda tulemata, et esimesel taaselustamise katsel pärast nii pikka seesmise liikumatuse aega elavaks said probleemid, milliseid Ohtumaa kirik oli sunnitud arutama lakkamatult oma hoopis teisiti kujunenud ajaloo jooksul. Kongressi jooksul kiitis üks kõnelejaid greeka-õigeusu kirikut, kuna ta olevat muutmatu kindlusega pidanud kinni esimeste ülemaailmaliste kirikukogude õpetusist. Et selles õpetuslikus suunas valitsenud orgaanilise arengu puudus aga teiselt poolt nii mõnelegi erksamale usuteadlasele on annud küllaltki mõtlemist, seda tõendavad Pariisi õigeusulise instituudi õppejõu professor Florovski väljendused, kes muide ütles ka lause: »Dogma on seemneiva, mis peab arenema.« Kas see on vaid juhuslik, et seda sõnas mees, kes elab õhtumaise ristirahva elutsemisringis?

Ka mitmed teisedki teemad ja neile osaks saav kohtlemine Ateena kongressil jätavad mulje, et siin astuti uudismaale, vast mitte just üksikute õigeusu usuteadlaste poolt, küll aga õigeusu kiriku enda poolt. Olgu nimetatud mõned neist teemadest, nagu Kirik ja riik, Kirik ja poliitika, Kirik ja ühiskonna küsimus, Kirik ja rahvusvaheline õigus (ius gentium). Tundub kõigiti, et siin siirduti aladele, millistel rooma-katoliku kirik on raskesti võidelnud ja saanud veriseid haavu juba terve aastatuhande vältel, mil püsis tarretuses Hommikumaa kirik. Lõpuks Lääne kirik neil aladel aga siiski juba on võinud võidurõõmutseda, kuna ta on saavutanud enda kindlustamise ja on suutnud mõõduandvalt mõjutada kogu loova Lääne mõtlemist ja tegutsemist. Kongressil muide sugugi ei varjatud põhjusi, miks lood õigeusu kirikus olid teistsugused, vähemalt seevõrra ei varjatud, mis puutub viimase viiesaja aasta kohta: Lõuna-Euroopas, Põhja-Aafrikas ja Väike-Aasias laotas islam surnulina üle »õigeusulise« ristirahva, ja selles suures Ida-Euroopa riigis, mis usuliselt ja kiriklikult kaldus Konstantinoopoli poole, takistas igat vabat liikumist tsarismi surve. Ometi aga ei väljentatud tõsiasja, vastuvaidlematut tõsiasja et greeka-katoliku kirikule sai juba algusest pääle saatuslikuks Ida-Rooma keisrite suur mõju kiriku elus ja selle mitmekesiseis avaldusis. Selle päraldise võtsid üle ka greeka-katoliku kiriklikud koondised neis riiges, mis kujunesid 19-dal sajandil endise Türgimaa territooriumil.

Et üksikute rahvuslikkude kirikute tihedat köituvust vastava riigiga ei peeta õnnelikuks seigaks, seda näitab tõsiasi, et Ateena kongressi üldse kokku kutsuti ja peeti. Tema selgeks eesmärgiks oli just tihedama ühenduse saavutamine üksikute autokefaalsete kirikute vahel ja mõjukama koostöö võimaldamine. Kaevati keele killunemise üle, mis raskendavat mõttevahetust ja mis näiski läbirääkimisel takistusena. Esitati ja arutati eelnõu, mille järele Konstantinoopoli patriarhi juures pidanuks olema alaline, rahvusliselt segatud nõukogu. Kõneldi südilt ka ühise ajakirja asutamisest, mis oleks kestvaks ühenduslüliks üksikute Kirikute usuteadlaste vahel. See annaks edasi teateid ja käsiteleks üldiselt huvitavaid küsimusi. Aga siingi veereksid teele ette takistused keeleküsimuse näol. Väga tülitav oleks rahvusvahelise keele puudumine.

Keegi Czernowitzi professor tegi ettepaneku, ajakirja välja anda prantsuse, inglise ja saksa keeles. Vaevalt küll on olemas väljavaateid selle kavandi teostu-

miseks. Teiselt poolt rõhutati rahvuslike keelte vajadust, ning keegi kolmas arvas, et ei võida olla õigeusu usuteadlane, kui ei osata kreeka ega vene keelt. Kõige valusamini puudutas praeguste olude haiget kohta professor Florovski, kes möönas, et õigeusu usuteadus venelaste juures on liiga venepärane, rumeenlaste man liiga rumeenlik ja samuti on lugu kõigil mail oma vaimsuse, rahvusliku erivärvingu ja -keelega. Temale vaieldi teisalt jällegi vastu, et, just vastuoksa, usuteadus pole olnud kunagi küllalt slaavlik.

Kõik selle ületas tähtsuse poolest aga kongressil põhjalikult sõelutud kirikukoguküsimus. See teema äratab vastukaja kaugel väljaspool greeka-õigeusu kiriku piire. Sest kui tulevad kõne alla ülemaailmalise kirikukogu küsimused, siis kerkib esile mälestusi vaimu- ja usuajaloo tõsiasjust, millised kuuluvad kristliku ajaarvamisjärgu tähtsamate sündmuste hulka. Õigeusu Kirikule on kirikukogude hääl kaksteistkümmend sajandit vaikinud. Nüüd peab teda jälle panema kostma. Kuid juba esimesel hetkel, mil nimetati teemat, selgus, kui raske ta on. Milline kirik peaks olema kirikukogu kokkukutsujaks? Kus kohal peaks konsiil kokku astuma? Missugusel põhjusel peaks ta toimuma? Greekamaa kirikul poleks raske asuda Konstantinoopoli ülemaailmalise patriarhi kõrvale, kuid kas oleksid selleks valmis ka teised rahvuskirikud? Ka kirikukogule nimepanemine teeb raskusi. Meeleldi oleks tahetud teda ümbritseda öikumeenilise, s. o. ülemaailmalise kirikukogu aupaistega, kuid Ateenas oldi küllaltki teadlik sellest, et säärast öikumeenilist kirikukogu ei või olla ilma Rooma-Katoliku Kiriku osavõtuta. Juba oma avakõnes kahetses professor Alivizates, et Rooma teiseusuliste kristlaste öikumeenilisile püüdeile on vastanud: »Non possumus — meie ei või!« (Paavst Benediktus XV. vastas inglise piiskopi-kiriku esindaja Gardinerile, kes palus Katoliku Kiriku osavõttu ühest kõik-kristlikust kongressist: »Meie ei või«, avaldas aga soovi, et kongress toimugu siiski, kuigi puudub Katoliku Kiriku kaastegevus, sest kui teised kirikud jõuaksid dogmaatilisele ühtlusele, siis võiks see omakorda ainult soodustada nende kirikute lähenemist Katoliku Kirikule.) Lõppeks otsustati, et kirikukogu tuleks selle kokkutuleku puhul nimetada õigeusu kiriku kirikukoguks.

Tõsisemalt kui rahvuslikud tundmused, mis raskendavad kõikõigeusulise kirikukogu teostumist, tulevad võtta kaalumisele arvamiste erinevused kirikukogude autoriteedi kohta. Need lahkarvamused selle küsimuse kohta tekitasid Ateenas elavaid vaidlusi. Võitlused, milliseid õhtumaa kirikus on peetud selle küsimuse kohta, lubab oletada, et õigeusu kirik kirikukogu küsimusis peab veel koguma kogemusi; need võivad ainult anda lootust, et nad soovitud ühtlusele tulevad kõigiti kasuks. Tahaksime ütelda: otse loomuliku vajaduse tõttu kerkis Ateenas esile küsimus kirikukogude eksimatuse kohta. Kuid see küsimus võttis teise värvingu ja kuju selles kiriklikus ringis, kus pole üldkirikul mingit sellist ülempääd säärase autoriteediga, nagu on praegugi ja oli juba vanasti enne selle küsimuse lõplikku otsustamist rooma-katoliku kirikus. Ateenas sai see küsimus aktuaalseks ühenduses Ateena usuteadlaste kooli professor Bratsiotise ja Pariisi instituudi professor Bulgakovi referaatidega õigeusu põhimõtteist. Mõlemas referaadis mängis tähtsat osa vene keelest päritolev väljend »sobornost«, mis algupärandi poolest tähendab sama palju kui »katoolsus«, mida aga praegu pruugitakse suuna tähistamiseks, mis tahab piirata kirikukogude autoriteeti teatud kirikliku kollektiivsüüme kasuks, mis peaks siis olema viimaseks kindlustuseks ja kõrgeimaks ametkohaks kirikukogu otsuste suhtes.

Selle teema sõelumisel tuli ette ainus kokkupõrge ilmlikusuteadlaste ja kirikliku autoriteedi esindaja vahel. Nimelt sattus vastamisi rühm ilmikteolooge, peamiselt venelased Pariisi usuteadlaste instituudist ja arhimandriit Skriban. Viimane seletas, et kui tänapäev uuesti läbi katsutaks õigeusu aluseid, siis ei sündivat see sellepärast, et need on muutunud, vaid muutunud olevat ainult inimesed. Kord ristirahvas olevat olnud

üksmeelne nende absoluutsete ja muutmatute põhimõtete suhtes; tänapäeval aga olevat ilmlikuid, kellel ristiusust ei olevat rohkem kui vaid nimi. Need ilmikud võtvat endile nüüd õiguse Kirikut valitseda, tema nimel mõtelda, määrata tema omadusi ja õigusi. Kas pole nende ettevõtlikkude ilmikude seas ka vabamüürlasi? Vastandina sobornostsuunale ei tohtivat rahvad mitte kohut mõista kirikukogude üle, sest need kuulutasid otsustaval istangul: »See on meeldinud meile ja Püha Vaimule«. Ilmikusuteadlased püüdsid seda väidet vankuma lüüa, vihjates teatavaile juhtumeile kirikukogude ajaloos. Ainult lihtrahvas, nii seletas professor Zenkovski, olevat osutunud ustaivamaks ja kindlaimaks tõsise usu hoidjaks. Pariisi usuteadlased olid selles üksmeelsed, et ainult usklikud võivad selle üle otsustada, milliseid kirikukogu otsuseid tuleb hääks kiita ja milliseid mitte. Enamik kongressi liikmeid oli aga teisel arvamisel. Neile olevat kirikukogude lõppotsused, kuna need olevat Jumalalt sisendatud, juba iseenesest tingimatu tõde. Nüüd olgu komitee ülesandeks laiemalt läbi katsuda kirikukogu kokkukutsumise küsimust.

Ebakõla sellesse tõelisest rahutahtest hingestatud koosolekusse tõi rumeenia professor Popescu, esinedes referaadiga Kiriku ja kultuuri üle, kus ta inetult tungis kallale Katoliku Kirikule, püüdes mustata selle ajaloolist minevikku, et sellega oma poolel valgust seda enam särada lasta. »Osservatore Romano«, Vatikani leht, vastas juba neile ürgvanule süüdistusile.

Meeleldi aga pöördume sellelt kurvastavalt ebakõlalt meeldivamaile ainetele. Professor Florovski toonitas tagasipöördumist isade juure, see on, nende kirjade uurimisele. Seoses sellega olid ülal tsiteeritud sõnad, rahvusliku elemendi liig tugeva esile tungimise kohta »õigeusu« usuteaduses. Peaks palju enam tungima greeka allikaile. Sellel pinnal võiksid üksteist raskusteta leida katoliku ja õigeusu Kirik, sest kusagil mujal, kui Katoliku Kirikus ei või pühad kirikuisad ja nende kirjad seista kõrgemas lugupeetavuses, kui katoliku Kirikus. Kaebamisväärset šismatki poleks, võibolla kindlasti mitte teostunud, kui lõhenemise ajal oleks ohjeldanud inimlikku auahnust ja teisi kirgi isade pühadus ja kiriklik meel.

Kuna puudus Belgradi professor Dimitrievic, luges professor Alivizatos, esimees, ette tema referaadi usuteaduse ülesandest südametuunistuse juhtimisel. Aruandja vaade oli, et valuliste ajalooliste olude tõttu »õigeusu« maade rahvaste kristlik elu jätab palju soovida. Usuteadlaste ülesanne olevat, usklikkude südametunnistust põhjalikuma õpetusega juhtida ja õigeusu elavamas teadvuses hoida. Eriti pihi väärtust ja sagedama armulaual käimise vajadust peaks selgitama rahvale, kellele nende tõsine mõte mitte enam täiesti selge ei näi olevat.

Sellega on läbi Ateena »ilmikute kirikukogu« läbirääkimiste kirjeldus kõigis olulisis üksikasjus. On tegemist algelise sammuga, millest ei või veel järeldada, kui palju või kui vähe tal on tähendust ristiusu ja Kiriku ajaloos. Juba 1937. a. pidavat toimuma Bukarestis uus samalaadilini kokkutulek nagu Ateenaski. Sääl tulevat kõne alla õigeusu usuallikad, Püha Suusõna, Kiriku ühiskondlik kohus.

Meie, katoliiklased, usume Püha Vaimu valitsemisse, kelle tegevust nimetati rohkesti usus ja aukartuses Ateena kongressil. Usume ka, et see lahutatud kirikute taasühinemisele vaid kasu võib tuua, kui järgnetakse Ateenas antud soovitusele jälle rohkem nihkuda kirikuisade poole. Rõõmustav on ka kuulda lootusrikast lauset »Osservatore Romano« kirjasaatjalt, kes ise viibis Ateenas kongressil ja kes kirjutab: »Kahtlemata on see kongress jaamaks teel kristlikule leppimisele. See aade kõlas peagu kõigist kongressi kõnedest ja töist.«

(Dr. Hemmerle artikli järele ajakirjast »Berliner Kirchenblatt«.)

Isa X-ile, Eesti Õigeusu Kiriku preestrile.

Külastasin Teid ühel sügisõhtul, kaugel, maal, kus Te elate oma talupoegade keskel, ning Te võtsite mind vastu vennalikult, mind, võõrast, mind, kes olen preestriks kirikus, mis on lahutatud Teie omast.

Ma tänan Teid. Mitte ainult iseenda eest, vaid ka kiriku eest, mida ma esindan. Sest kõige pisem sammuke, mille meie, olgu me ise nii pisikesed kui tahes, teeme oma mõlema kiriku lähendamiseks, ongi selle palve teostamine, mida me loeme pühima altari ees: Palugem Issandat, et Ta . . . Jumala püha kogudusi heas seisuses hoiaks ja kõiki ühendaks. Ja Teie ütlesite mulle: see ühinemine teostub, see ei või olla, et ta ei toimu.

See oli soov, ihaldus, mida te pidasite oma kohuseks hellitada ja hoida oma süümes.

Ja sellal, kui Te minuga kõnelesite, küsisin eneselt: Kes siis, mis õieti lahutab mind sellest preestrist, neist usklikest? Meil on seesama usk, samad sakramendid, me kuulume kirikusse, mis vanasti oli üks, ja mis siis, hoolimata riituste, kultuuride, hingeeluliste nähete lahkuminekust, kasvatas samasugust armastust kõigi oma liikmete seas, ja mis moodustas sama rinde kõigi oma ühiste vaenlaste vastu. Kes siis suutis muuta seda olukorda? Kuidas on sajandite vältel võidud jõuda lahusoleku, vastumeelsuse seisukorra juure, ilma et mingi asi oleks suutnud kõrvaldada neid tõkkeid ja võresid, mis meid lahutavad? Keegi teie hulgast ütles mulle: see oli poliitika, inimlik arvestamine, upsakus. Inimese tagurlik käsi on tunginud säält läbi ja on lõhkunud Kristuse armastustöö. Kuid seda, mis upsakus on katki teinud, seda võib alandlikkus, Kristuse armastus taas korda seadida. Meie, kes nii sageli võtame osa samast pühast söömaajast, ühtluse tähisest, kas ei pea me tegema kõik, et ühtlustada oma käitumist oma kõige pühamate toimingutega?

Ning meie oleme palvetanud Jumala ees, meie ainukese Tunnistaja, Jumala, meie Kohtuniku, meie Isa ees; oh, siis ei olnud enam küsimuse all hapnemata leivad, laupäevane paast, habemekandmine ega vaidlusküsimused Püha Vaimu väljumise kohta Pojast, vaid meie ainukeseks huvikeskuseks oli JUMAL, kelle tõelised preestrid me olemegi, kelle ees me peame andma vastust, kuna meie hoole on usaldatud tema puhta õpetuse kuulutamine ning tema andmine hingedele. Tema on meie isa, nii minu kui ka Teie oma; ning see vaimne vendlus, vajadus teda väljendada edukamalt tõelise ja nähtava ühtluse kaudu, kas polnud see palju sügavam, tõelisem, olulisem kui kõik need targutamised ja tüliküsimused, milliseid keerutati õnnetu lahusolemise kümne sajandi vältel?

Isa Vassiili.

»Paavsti võimutäius«.

Viimasel ajal on ilmunud usulise kirjanduse alal mitmesuguseid artikleid, mis paavstlusega tegelevad. Mõningad neist on kirjutatud niivõrd vähe asjalikult, et ei tasu nendega lähemalt tutvuda. Nüüd aga ilmub Jakob Tõnissoo'lt õigeusuliste ajakirjas »Elutõde« Nr. 4 artikel päälkirja all »Taganejad«, mis annaks nagu teadusliku kirjelduse paistet ja otsib oma arvamustele teoloogilist põhjendust. Selliele olgu siinkohal lähem tähelepanu suunatud.

Selle artikli põhjuseks on nähtavasti tõik, kuna »paarikümne isiku ümber olevat taganejaid apostlik—õigeusust paavstlusse« läinud. Tõnissoo süüdistab neid »taganejaid«, sest et nad on võtnud endile oma taganemisega suure süü. Neile on kuulutatud õige evangeelium. Kui nad on selle hüljanud, siis on nad ise ses süüdi.

Siis väidetakse: »Taganejal paavstlusse on vähe vastutustunnet. Vastutustunde nõrkusest taganeja langeb paavst-

luse rüppe, sest seal on kõige eest vastutajaks paavst«.

Aga mitte ainult »võlglasina« vaid ka »rumalaina« koheldakse »taganejaid«. »Taganeja ei märka . . . taganeja ei oska . . . taganeja ei mõista . . . ei mõtle ka . . .«

See on väga üleolev toon. Või usub Tõnissoo, et tema üksi »märkab . . . oskab . . . mõistab . . . mõtleb . . .« ja kõik teised on tainapääd?

Võibolla tohib siin meenutada Tõnissoole kuulsa modernse publitsisti Chestertoni sõnu, kes ütles olles ise anglikaani kirikust taganeja paavstlusse: »Katolitsism on olnud asi loogilise mõtlemisega«. On nüüd Chesterton enam mõelnud või Tõnissoo?

Need asjalikud argumendid, mida Tõnissoo esile toob, ei tõesta igatahes mitte, et Tõnissoo väga sügavalt oleks mõelnud ega õigusta üleüldse tema suurustavat tooni. Temalt esitatu ei ole midagi uut. Tõnissoo relvad on eelsõjaaegsest arsenalist. Uut kujutlust, mis valgustaks paavstluse probleemi uudsel kujul, otsitakse asjata.

Millega väide kõigepealt algab, et Katoliku Kirikus »kõige eest vastutajaks on paavst« on sama tark, kui keegi tõendaks, et kristluses Kristus on kõige eest vastutav, kuna ta seadis üles selged usu- ja kõlblusnormid.

Paavstluse põhjenduse suhtes Peetruse erilisele seisundile ütleb Tõnissoo: »Peetrus pole ülem ega vahendaja teiste apostlite ja Kristuse vahel«. Et Peetrus »vahendaja teiste apostlite ja Kristuse vahel« oleks olnud, ei tõenda ka Katoliku Kirik. Küll aga oli tema »ülem«, kui seda sõna õieti mõista.

Selles nõustub isegi viimasel ajal üks kui teine protestantlik teadlane (cf. professor Heim'i artikkel Tübingenist, »Kiriku Elu« Nr. 3, 1937 »Katoliku Kiriku võlu«). Omapärane on siiski, et õigeusulised kirjanikud endid peavad luterlasilt õpetada laskma.

Oma väidet Peetrusele mitte mingil viisil anda ülemvõimu, katsub Tõnissoo järgmisel viisil põhjendada:

»Peame kaljuks, millele Kristus rajab Koguduse, mitte ap. Peetrust isiklikult (nagu näib taganejale), vaid tema eelnevat usutunnistust, tema väljendatud usku, kui ta kinnitas Jeesusele teiste ja iseenda eest: »Sina oled Kristus, elava Jumala poeg« (Matt. 16, 16).

Selline tõlgitsus teeb vägivalda tekstile. Sõnaselgelt kõnetatakse Peetrust ses kohas isiklikult viis korda:

1. »Õnnis oled sa Siimon Joona poeg . . . sest liha ja veri ei ole sulle seda mitte avaldanud, vaid minu isa, kes on taevas« ja
2. »Ma ütlen sulle, sa oled Peetrus . . .«
3. »Ma tahan sulle taevariigi võtmed anda«
4. »Mis sina maa peal kinni seod«
5. »Mis sina iial maa peal päästad«.

Kui kõigis neis lauseis on mõeldud Peetruse isikule, millise õigusega võib siis eksegeetilisest seisukohast tõestada, et ainult üks lause ei ole Peetrusele sihitud? Seda võib ainult siis tõestada, kui tahetakse oma eelarvamust absoluutselt tekstisse interpreteerida.

Edasi: Kui Kristus tahtis öelda, et ta tahaks Peetruse usule kui kaljule Kiriku ehitada, mispärast ei ole ta seda siis öelnud? Kas ei näinud Kristus ette, et enam kui 1000 aasta pärast mõistetakse seda samalt Kirikult teisiti? Ja kui kergesti oleks ta võinud öelda: »Sinu tunnistlus on kui kalju ja sellele kaljule tahan ma oma kiriku ehitada?« Kristus aga ütleb: »Sina oled kalju« ja see väljendus säält pääle on nii väga seotud Siimoni isikuga, et ta samuti nüüdsest pääle kannab pärisnime Peetrus-Kephas, see on kalju. Kas ei kuuluks siia juba üks eelarvamus, kui ürgkiriku usutava vastu, tõestatakse siiski, et kalju all on mõistetud mitte Peetrust vaid Peetruse usku?

Igatahes ei või siin usku arvata, mida ka teised apostlid omasid. Sest siis ei võiks üldse mitte seletada, mispärast Kristus oma küsimuses just Siimoni poole pööras, kuigi see on oma tunnistluse »teiste ja iseenda eest« teinud.

Käsitletakse aga Peetruse usku isikliku teostusena, kui ka Isalt taevas avaldatud — siis ei või mitte näha, mis-

pärast temale selle eest ka üht erilist ametit ei peaks üleandma.

Igatahes räägib kõik selle kasuks, et ta temale isiklikult täiesti erilise volituse tahab anda. Mispärast keele pühalikkus, tõsiasi, et ta pöördub otseselt Siimoni poole, teda mitte ainult Kaljuks, vaid ka Jumalariigi võtmehoidjaks ja teisel kohal (Joh. 21, 15—17) ülemkarjaseks teeb.

Tõnissoo katsub ise ka tuua Pühast Kirjast põhjusi niisuguse Peetruse primaadi vastu.

Ta viitab kohale, mida Kristus veel hiljem Peetrusele rääkis: »Tagane minust, saatan« (Mat. 16, 23). Tõnissoo ise nõustub ka sellega, et Peetrus selle noomituse ja isegi oma hiljema salgamise tõttu »jääb edasi apostliks, evangeeliumi kuulutajaks«. Kui Peetrus võib jääda apostliks ja evangeeliumi kuulutajaks, mispärast ei peaks ta siis samahästi »ülemapostliks« ja »ülemkuulutajaks« jääda? Niisugune võimalus oleks siis ainult võimatu, kui Kristuse juures ametiandmine ainult isiklikust väärtusest võiks sõltuda. Seda ei tohi ometi tõestada julgeda. Kuidas oleks Kristus tohtinud kutsuda Juudast üleüldseks apostliks, kellest tema ette teadis, et ta nii kurvalt oma elu lõpetab.

Tõnissoo arvab, »ei võinud Peetrus olla tähtsam koguduses koi Johannes, keda Jeesus eriti armastas, kes pühaõhtu-söömaajal toetus Jeesuse rüpele ning rinnale, kelle hoolde Jeesus oma ema usaldas.

Selline tõestus lähtub väärarvamusest, et Jumal peab ametisse selle kutsuma, keda tema kõigeenam armastab. Võib olla, et Jeesus üht lihtsat õigeusu pappi enam armastab, kui kedagi teist õpetatud, akadeemiliselt haritud preestrit, kuna papp püham võib olla kui teine. Aga sellest ei järgne veel mitte, et ta peaks papi metropoliidiks või isegi patriarhiks kutsuma. Ei tohi ometi tõestada, et Jumal kiriku kõrgemaile ameteile peab neid kutsuma, keda ta kõigeenam armastab.

Inimesena võib üks mulle armsam olla kui teine, ilma et ma teda sellejuures kohasemaks kõrgemale ametile pean.

Lõppeks räägib Tõnissoo iseendale vastu. Ta kirjutab: »Meie arvates võiks paavstil vast olla auküllus kui apostel Peetruse järglasel Rooma piiskopitoolil.« Kuidas aga võib Peetruse järglus Rooma piiskopile kõigi teiste maailma piiskoppide ees ühe auprimaadi põhjendada, kui Peetrus pole omanud teiste apostlite ees mingit aueesõigust. Tõnissoo järele peaks siis püha Johannese järglane omama aueesõigust Efesuse piiskopitoolil teiste piiskoppide ees. Selle üle ei ole meil mitte midagi teada. Tõsiasjad, mis Rooma piiskopile kui püha Peetruse järglasele, kõige maailma ees õiguse annavad, tõendavad enam, kui kõik udused teooriad, et Peetrus tõeliselt Kristuse Kirikus ülemvõimu omas.

Meie ülaltoodud esitused on näidanud, et see primaat on põhjendatud Kristuse tahtes, kes andis Peetrusele pühalikult ja üksi temale ameti »kaljuks« olla, kes temale ja üksi temale usaldas taevariigi võtmed, kes teeb mitte üksi karjaseks tallede üle, vaid ka lammaste üle on teinud.

Kindlasti nõustume meiegi sellega, et Issanda kolmekordne küsimus karjarse ameti üleandmisel pidi kolmekordset ärasalgamist meenutama, aga sellega oleks vaid see seletatud, mispärast Kristus ütles kolm korda: »Karjata mu tallekesi«; mitte aga see pole seletatud, mispärast ta kolmandal korral juurde lisas »Karjata mu lambaid«. Meie seletame seda suurte kirikuisadega nii, et tahtis temale sellega ka juhtimist teiste apostlite üle edasi anda.

Nii ei leia me mingit põhjendust, millega Tõnissoo pühast kirjast Peetruse erilise seisukoha vastu oleks tõendatud. Tema põhjendused ei ole mitte pühas kirjas, küll aga ajaloos, nii hästi-halvasti, kuidas tema neid ise oskab.

Kui teised ajalugu aga teisiti mõistavad ja võibolla tunnevad südametunnistusest kohustatuna »emakirikusse« tagasipöörduda just pühakirjale tugides, siis ei ole härra Tõnissoo'l mingit õigust sääraseid inimesi pidada »süüdlasiks«, »ühekülgseiks« ja »mittemõtlejaiks«. Enne niisuguste etteheidete algatamist peaks tõsisemaid tõendusi esitatama.

E. P.

Dokumente »Filioque« kohta õigeusu kirikuraamatuis.

»Ühine Kirik« tõi oma detsembrikuu numbris 1935.a. juba artikli »Filioque« kohta. Käesolev artikkel isa Methodiuse sulest tahab eelnenud uurimusele lisandada veel mõningaid huvitavaid ja veenvaid andmeid. Endine artikkel tõestas eelkõige, et õpetus Püha Vaimu väljumisest Isast ja Pojast, mõlemist, oli Kirikus üldine juba enne kirikulõhet. (Toimetus.)

Kuna liturgilised raamatud on kirikliku mõtlemise loomulikuks väljenduseks, siis ei või nad ka olla vasturääkivuses üldise katoliku õpetusega. Sellepärast pole see katoliku õpetusele nõrgaks toetuseks, kui ennekirikulõheaegsed idamaised liturgiaraamatud mitte ainult ei ole vastuolus katoliku õpetusega, kuigi need raamatud on koostatud idamaalaste poolt, vaid kui nad isegi sisaldavad katoliiklikku õpetuspositiivi. See on otse arusaamatu, kui nentida, et seda salatakse sajandeid, mida palvetades tunnustatakse. See saab aga rohkem arusaadavamaks, kui võtta arvesse, et liturgilised raamatud ei ole usuteaduse õpperaamatud ja sellepärast õpetust ei esita valemites. Need palved on ju, eriti idamaises kirikus, valatud luulelisse vormi. Seepärast nõuavad nad sageli seletust ja sügavamat vaatlemist, milleks usuteaduslikult vähekoolitet või teoloogiliselt üldse harimatu pole võimeline.

Ka seda katoliku õpetust, mis kõneleb seigast, et Püha Vaim ei välju mitte ainult Isast, võib leida kristliku Ida liturgilisist raamatuist.

Neljapäeval pärast Nelipühi üteldakse õhtuteenistuse sõnastuses: »Püha Vaim on Jumal..., oivalisim Valgus, mis Valgusest esile välgub, väljudes täiuslikust Isast, kes kellegist ei välju, Poja kaudu«.

Juba kuulus kreeka usuteadlane Nikephoros Blemmides, kes elas XIII. dal sajandil ja kes tulisest photiaanlasest sai kirikuühinemise vaimustatud pooldaja, toetub oma dogmaatilises kirjas Jakobus'ele, Bulgaaria piiskopile, neile Damaskusest püha Joannese sõnadele »oktoihi« raamatus: »Ema palvete läbi, Kristus, saada meile Vaimu..., kes Sinu kaudu Isast välja läheb«. Vaata Migne, P. G. t. CLXII, col. 533. sqq., ja: H. Lämmer: »Scriptorum Græciæ orthodoxæ bibliotheca selecta, t. I. §2 108 sqq. Tähelepanuväärsed on ka õhtuteenistuse sõnad kesknädalal pärast Nelipühi, kui Jumala inimeseks saanud Poega kirjeldatakse Püha Vaimu igavese allikana: »Igavene allikas, kirjeldamatu hääduse hoovus, mis voolab igavikust, ikka elavat vett välja valades... oma voogudega vala üle minu hing«. Kirjeldamatu hääduse hoovus, elav vesi tähendavad Püha Kirja järele Püha Vaimu. Vt. Joh. VII, 38. — Joh. Ilm. Rmt. XXII, 1.

Üksikuile see on olnud möödahiilimise pääseteeks, et nad on teinud vahet Püha Vaimu saatmise vahel maailma Poja kaudu ja Püha Vaimu väljumise vahel Püha Kolmainsuse rüpes; see vahetegemine ja eraldamine on selleks, et vastavad isikud sellega lootsid mõjuvamalt vastu vaielda teatud kirja kohtadele. See vahetegemine ei ole mitte ainult usuteadlikult alusetu sel määral, mil ta Jumalusele omistab aktsidente, vaid tal räägivad vastu ka praegu tsiteeritud sõnad, kus kõneldakse »elava vee igavesest voolamisest hinge«. Hing pole ju igavene. Voolamine Isast ja Pojast on aga küll igavene, nagu kõik Jumalas on igavene ja oluline.

Isa Methodius.

Paavst Benediktus XV. palve.

»Hoia mind, Issand, iga oskamatu sammu eest, mis võiks lahutatuid meist tõugata veel eemale. Peaks üksmeele ja armastuse Vaim, see Sinu malniduse tähis uskujate seas, varsti tooma meile päeva, mil meie ja nende palved ühiselt taeva poole tõusevad, et kõigi keelkondade rahvad tunneksid ära meie Issanda Jeesuse Kristuse, Sinu Poja.«

Miks võitlevail jumalasalgajail on olnud edu?

Selle päälkirja all ilmus inglise ajalehes »The Catholic Times« huvitav artikkel Thomas A. Maguire'i sulest. See Moskva usuvastase urgitsemise metoodika tohiks teatud määral ristiusulisi hoiatada ja peaks meile selgitama, millised relvad tulevad meil kätte haarata, et edukamalt võidelda selle jumalavastase rünnaku vastu. »The Catholic Times« paljastab järgmisi asjaolusid:

On olemas asitõendusi, et võitlevad jumalasalgajad on meistrid õpetamise- ja kasvatamisekunstis. 1931. a. ilmunud käsiraamat tõestab, et siin pole midagi jäetud juhuse hoole, et siin ei toetuta võimalusile. Selles hästiplaanitsetud ja sama hästi teostatud jumalavastases võitluses ei ole juhuslikku kramplikkust ega hüppelisust. Vaev, mida on nähtud töölistele, talupoegadele ja ex-intelligentsiale ning üldse ka muukeelseile massidele, on erakorraline, kui väljendame end tagasihoidlikult.

Siin on käsiraamatus ka hoiatus, et võitlevate jumalasalgajate liit ei tohi alahinnata oma vastast.

»Vaenlase (preestrite) ja tema operatsioonide läbiotsiv uurimine on suurima tähtsusega usuvastases töös. Me peame nii korraldama oma tööd, et meil alati seisab meeles missugust laadi vaenlasega meil on tegemist. Kui näiteks võib tähele panna religioonisse uskujate arvu kasvamist, tuleb hoolikalt uurida selle põhjusi. Tuleb hoolikalt uurida ka neid teid ja abinõusid, milliste kaudu kirikud ja sektid teotsevad laste ja naiste keskel, et nende mõju rahvamassidele murda.«

Reesvalt antakse võitlevate jumalasalgajate käsiraamatus juhtnööre ajakirjanduse, kino, raadio ja kõikide kirjutatud vahendite, nagu kirjanduse, kunsti jne. kasutamise kohta, et pidada võitlust igal võimalikul kujul, igal rindel. Ei tohi kahesilmavahele jääda ühtegi kanalit, mille kaudu võiks virutada hoopi Jumalale ja religioonile.

Ühel avalikul miitingul Kölnis 9. jaanuaril 1929. a. seletas Lukaševski, tolleaegne kommunistliku võitlevate jumalasalgajate noorsooliidu juht Venemaal, järgmist:

»Nõukogude Liidu usuvastase propaganda iseloomustavaks omapärasuseks on see, et meie organisatsioon võitleb käsikäes kommunistliku parteiga, kommunistliku noorsooliiduga, töölisühingutega, ja kõigi avalike ja riiklike võimudega. Proletariaadi diktatuur avab meile hiigelvõimalusi usuvastasel alal.

Köln on õieti Saksamaa katoliiklik päälinn.

Võitlevate jumalasalgajate liit töötab tihedaimas kontaktis haridusministeeriumiga Nõukogude Venemaal, mis annab juhtnööre usuvastaste ülikoolide asutamiseks ja alahoidmiseks ning usuvastaste õppetoolide korraldamiseks. Säält tulevad ka näpunäited kõigi kasvatuslike ringide läbiimmutamiseks usuvastaste rakukestega. Valitud töölised saavad ühe-kuni kolmeaastase maksuta hariduse mõnes jumalavastases kasvatuslikus keskuses, milliseid on olemas nii palju. Usuvastase kirjanduse ja ajakirjanduse müügi on võitlevad jumalasalgajad ajanud äärmusele kõigis töölisühinguis ja klubides, ning kommunistlik partei toetab kõvasti kõiki selliseid aktiivsuse üritusi.

Terve avar kommunistliku organisatsiooni võrk on saanud juhtnööre usuvastase propaganda õhutamiseks. Kommunistlik erakond nõuab oma liikmeilt täiemääralist koostööd võitlevate jumalasalgajatega ja aktiivset osavõttu propagandatööst. (Vaata internatsionaalsete proleatarlike vabamõtlejate kolmanda kongressi resolutsioonid).

Kui kokkuvõtlikult vaadelda neid tegureid, mis rohkem kui kõik teised kaavitasid selle kogutöö kahtlematut edu, siis osutuvad nendeks teguriteks hoolikalt plaanitsetud kava distsiplineeritud teostamine miljonite liikmete poolt, kelle tegevust võib kirjeldada innukana, resoluutsena, visana ja järjekindlana, siis veel suured summad, mis on tolle propaganda käsutuses ning lõpeks pidev majanduslik surve Jumala eitamise pääsundimiseks.

Kuidas kasvatatakse võitlevate jumalasalgajate õpetajaid (juhte)? Iga rakukese arenenud liikmed peavad võtma tahajäänute kasvatamise oma kätte. Klubi organisatsioon peab olema kõige lihtsam ja pääle juhi peab sellel olema ainult veel sekretär ehk kirjatoimetaja. Liikmed võivad olla aktiivsed või passiivsed. Aktivistid on need, kes nõuavad ja teostavad jumalavastast propagandat. Ainult aktiivset tööd hinnatakse esimese klassi propagandana. Kõik liikmed peavad tarbekorral võtma osa masside usuvastasest kasvatamisest, kas kõnede või hääkskiidetud kirjanduse lugemise kaudu. Eriti sobivaid liikmeid valitakse sektsionaalse propaganda jaoks, s. t. diagrammide, statistikate, teadusliku töö jne. tegemiseks. Suuris rakes saadetakse liikmeid usuvastase propaganda aktiivsuse uurimiseks.

Need, kes osutavad teeneid, valitakse juhiks ja saadetakse ühesse seitsmekümne ühest ülikoolist ühe kuni kolme aasta peale. Paljud neist võtavad võitlevate jumalasalgajate keskliidu erikursuse, millele iga osariik Venemaal saadab oma delegatsiooni eriti valitud liikmeist. Iga vabariigi kallal Venemaal töötavad võitlevad jumalasalgajad, nii et ükski rahvastiku osa ei jää nende poolt läbikraasimata. Liikmed, kelle ülesandeks on mõjutada lapsi ja naisi, on saanud ala, mis on eriti soodne maksimaalsete tulemuste saavutamiseks. Tärkavate juhtide eest hoolitsetakse ka kirjavahetuslike koolide kaudu. Iseäralist tähelepanu pööratakse sellele, et ükski väljaspool töötavaid klasse ei jääks tülitamata võitlevate jumalasalgajate silmategemist.

Lapsed, kes osutavad erilist andekust jumalavastase töö tarvis, saadetakse selleks määratud kõrgemaisse koolesse kas Leningradis või Moskvas. Need on varustatud teaduslikkude õppevahendite ja riistadega.

Moskvas on ka ateistide »seminar«. Neile õpilasile antakse praktilist õpetust teotavaist ja pilkavaist usuvastaseist tseremooniaist osavõtu kaudu. Neid tseremooniaid lavastatakse eriti kristlike pühade ajal, näiteks ülestõusmise päha-de ajal. Neile lastele antakse tähtis osa neil protsessioonidel, et nende silmis usku rohkem naeruvääristada ja õhutada tegelikule propagandatööle. Usuvastane ülikoolikursus kestab neli aastat.

Pääleselle on laialt hoolitsetud tuhandete välismaa üliõpilaste kasvatamise eest, kes aastaid on käinud Moskva jumalavastaseis ülikooles ja kasvatusasutisis. Neid puistatakse üle maailma laiali usuvastase töö tegemiseks. Tegelik ühendus raadiopropagandaga mitmesuguseis keelis, isegi esperantos, ning muu eriharidus teeb neid välismaa üliõpilasi eriti võimelisiks kosmopoliitilise usundivastase propaganda alal. Need agendid on treenitud võitlema igalpool, igal ajal ja igal moel.

Esitame siin neljaaastase usuvastase kursuse üksikasjalise kava. Seega toome siin punaste usuteotajate metoodika paljastamise, lootes, et rünnaku suunade tundmine suurendab ka usu kaitsjate ristiusuliste valvsust ja ergutab positiivsele vasturünnakule. Peab silmas pidama, et tööliste kool on elementaarne, et igat ainet käsitellakse piinliku põhjalikkusega ja et kommunistlik hierarhia ei anna kergel käel tubliduse- ja küpsusetunnistusi.

Õppekava jaotus on järgmine:

Esimene aasta:

Ristide, pühapiltide jne. suudlemine on tervisele hädaohtlik.
Paast on kehale kahjulik.
Palvetamine on kasutu.
Koolist puudumine pühadel häirib koolitööd.
Surmakartus on rumal.

Teine aasta:

Pole olemas võlusid, nõidusi, sortse, näkineide, kuradeid ega ingleid.
Palvetamise asemele astugu kollektiivne töö ja aktiivne võitlus.
Haigust ei võida arstida palvega.
Paastuhooaeg on kasulik preestreile.
Side kirjaoskamatuse ja üleloomuliku uskumise vahel.
Palved ei aita põllumajandust.

Kolmas aasta:

Usulised pühad ja revolutsioonilised pühad.

Oktoobrirevolutsiooniga reelati maine tsaar. Nii tehti Taevane Tsaar ülearuseks.

Preestrite lahkuminev suhtumine rikkaisse ja vaeseisse.

Miks vaimulik seisus ei hääleta ja mis on preestrite aktiivsused?

Tööliste klubid, talupoegade kodud, lugemissaalid — ja kirikud. Traktorid ja kollektiviseerimine — või palve.

Neljas aasta:

Rahvapärased väärettekujutused ja usulised muinasjutud maailma päritolekust.

Kust tekkis päikese austamine?

Mis on ülestõusmispühade ja jõulude päritoluallikaks?

Mis on Kristuse nime algupära ja kas on kunagi olnud olemas Kristust?

Kuidas lõi inimkond oma jumalad?

Usk on töölise ja talupoja vaenlane.

Miks on sektid ja usundid hädaohtlikud?

Kuidas kapitalistid sooritavad ekspluateerimist usu läbi?

Kõrgem koolikursus:

Teadus ja usk.

Maailma algus.

Elu algus maa peal.

Loomade ja taimede päritolu.

Kas on olemas hinge?

Arstiteadus ja usk.

Üleloomulikud nähtused põllumajanduslikus elus ning praktikas ja nende päritolu.

Kirikuvarandused enne revolutsiooni ja talupojaseisuse ekspluateerimine tsaristlikul Venemaal.

Usuühingud ja nende klassifikatsioon.

Usuliste vendluste alternatiivsed kalduvused.

Kiriklikkude organisatsioonide osa kapitalistlike riikide koloniaal- ehk asustamisüritusis.

Usk ja sõda.

Usk Nõukogude Liidus.

Paastumine: Selle päritolu ja kurjad tulemused.

Usutöö väljaspool Venemaad.

Usk ja proletariaat.

Usk ja sotsiaalne reformatsioon.

Oma artikli lõpul esitab Londoni katoliku lehe kaastööline veel küsimuse: »Kes on valmis tõendama, et neidsamu kursusi ei anta ka »võitlevate ateistide« poolt Suur-Britannias? Kas on kedagi, kes salgab nende kursuste andmist Venemaal, Saksamaal (kuni Hitleri võimuletulekuni), Mehhikos ja Hispaanias?« Mehhiko ja Hispaania on võitlevate jumalasalgajate töö tagajärjekuse parimaiks näiteiks. Mitmed arvavad, et marksistliku kommunismi juures meil on tegemist ainult puht poliitilise ning majandusliku kavaga. Marksistliku kommunismi materjalistlikke põhilauseid ei võida aga vastu võtta, kui pole inimeste teadvusest kõrvaldatud Jumal ja võimetuks tehtud Kirik, Jumala poolt seatud kõlblusevalvur. Kiriku raskused seisnevad siin hingede eest võitlemisel just selles, et jumalavastased õpetused on siin mähitud poliitilisse programmi, mida esitatakse miljoneile inimestele, kelledest mõned miljonid alati kiratsevad nälgimise veerul.

Kommunism ütleb end võitlevat kapitalismi vastu, mis on tegelikult materjalism kõige tooremal kujul. Kuid marksistlik kommunism tahab meelevalda anda materjalismile, mis heidab Jumala troonilt ja paneb TEMA asemele inimjumala, kelle sümboliks on masin.

Kas ei ole aga just masin see tõeline kapitalistliku vereimemise tähis?

Kõigi Kristusesse uskujate lähenemine. Prantsusmaalt teatatakse, et »Fédération protestante de France« kutsub üles prantsuse evangeelseid kristlasi palvele hispaania julmi kodusõja ohvrite eest. »Eriti katoliku ja protestandi usklikkude, preestrite ja ilmikute eest, kes on kutsutud tunnistust andma oma usust kannatuses ja sageli martüüriumis.«

Anglikaanlased paluvad haige paavsti eest. Nii mõneski anglikaani kirikus loeti Püha Isa tervise halvenemise puhul järgmist palvet:

»Palugem kõigi eest, kes haiged on, ja meie rooma-katoliiklike vendadega paavsti eest, et teda tema valudest vabastatakse ja et ta jälle varsti paraneks.«

Arvustust.

P. Zacharias ab Haarlem, O. M. Cap. »Unio Ruthenorum a morte Sigismundi III usque ad coronationem Ladislai IV 1632—1633.« Trükikoda »Tungal«, Tartu 1936, VIII + 132, 8°.

Kitsamaile ringidele, kes idamaisest kirikuajaloost on huvitatud, võib see promotsioonitöö olla teretulnud teejuhiks, mis võimaldab väga keerulise perioodi paremat arusaamist. Autor, kes neli aastat oli Roomas Paavstliikus Idamaa Instituudis (1931—1935), suutis endale sääl hankida doktoridiplomi »magna cum laude'ga«. Sääl oli tal ka küllaldaselt avaraid võimalusi Vatikani allikaid kasutada, rohkesti teha väljavõtteid ja üksikasju ülevaatlikult koguteoseks kokku liita. Suur hulk dokumente saavad seega üldse esimest korda avaldatud (arvult 22 dokumenti).

Sissejuhatuses juhib autor tähelepanu sellele, kui lahkuminevalt seletatakse Poola kuningas Ladislaus IV isikut, kui kõneldakse sellest nii tähtsast lahutatud idamaa kirikute ühinemise küsimusest rooma kirikuga. Eriti, mis puutub Ukrainasse ja Poolasse. Autor kahetseb (ja temaga paljud teaduslikud arvustajad välismaal), et tema käsunduses olid ainult Vatikani allikad. Kuna aga neis dokumentides selgesti ja peagu tervikulikult heiastuvad vastaspoole arvamused, aruanded ja vastuväited, siis saame piisavalt usutava ja tõetruu pildi Ladislaus IV suhtumisest enne kroonimist.

Dokumentide varal jälgib autor läbirääkimisi õigeusuliste ja uniooni poolda- jate ning Rooma vahel ettevalmistava kuningavalimise ajal, tema valimise ajal Poola kuningaks ja tema kroonimise ajal. Küsimuste sõelumine lõpeb uniooni tunduva puudujäägiga, kirikuühtluse kahjuga, kuna kuningas nähtavasti katoliiklaste õigusi tähelepanemata jättes ja Rooma otsuseid äraootamata iseenda vastutusel nii mõndagi lubas, et endale oma poliitiliste otstarvete saavutamiseks kindlustada kasakate abi. Seejuures oli Vladislavil kahjuks ka rida (kalvinistlikult mõjustatud?) aadlimehi ja nõunikke selja taga, kes igatahes uniooni hääks tegid liiga vähe, nende hulgas ka kirikuajaloos nii kummaliselt kuulsaks saanud kaputsiinipreester P. Valerianus. Ka patriarh Kirill Lukarise kuju õigeusuliste leeris mängib siin oma osa. Too kirikuvürst oli ühelt poolt suur kalvinistide sõber, teiselt poolt otsustav kirikute ühinemise vaenlane.

Pääleselle näeme, kuidas Rooma alati üks või kaks kuud läbirääkimisile pidi hilinema kauge vahemaa tõttu. Paavsti nuntsiusel polnud tõesti kerge ülesanne. Ja lõppeks võitis kuninga poliitika katoliiklaste huvide ees.

Väitekiri on kirjutatud ladina keeli. Manustatud on hulk muukeelseid väljavõtteid allikaist.

P. Robert O. Cap.

Idamaiselt tööpõllult.

Nõukogude Vene hirm kõigi kiriklikkude lehtede eest. Nõukogude Venemaal jumalatud tahavad teha põhjaliku töö ja viimse juurikani välja rookida kõik, mis usku ainult meenutada võiks. Seejuures mõjub enamlaste hirm kõige eest, mis veel Kirikuga kokku käib, otse naljakalt. Nii olevat jumalatute liit uuele »vandeseltsile« jälile saanud. Ta on nentinud, et vanu kirikulehti pruugitakse pakkimispaberiks. »Bes-bozhnik« jumalatute liidu leht uuris agaralt »tagapõhjusi« ja kuulutas vastu»aktsiooni. Kui halb südametunnistus peab küll olema jumalatuil, kui nad sellises süütus nähtuses haistavad kavakindlat propagandategevust, ja kui vähene peab olema usaldus nende eneste võimuvahendeile, kui nad selliste pisiasjadega tegutsevad! Igatahes näitab see meile esimesel pilgul süütu teade, milline hirm on ristiusu salajase tegutsemisjõu eest nõukogude võimumeestel. Jah, ta laseb meid aimata, et veel mõneski kohas midagi ristiusust on elav, kuigi kirikud väliselt varemeis ja tuhas lebavad.

Iga kristlase süda, mis on armu seisukorras, on ise kirik, mille pühitses kolmainus Jumal ise ristimises ja seda Jumala elavat templit ei või rüvetada ka julmim enamlane—sest selleks ei küüni tema võim.

Pühitseti idariitusega katoliku piiskop venelastele. Mullu 8.dal detsembril pühitseti Roomas »Collegium Russicum'i« püha Antooniuse kirikus esimene pärast kirikulõhet Katoliku Kiriku poolt ametisse seatud vene idariituse piiskop Aleksander Jevreinov ühinenud vene emigrantide ülemkarjaseks. Ekstsellents Jevreinov oli enne pühitsemist arhimandriit ja apostlik protonotar. Püha Antooniuse tore kirik, mis on nii oivaliselt kohandatud idariituse kombeile, oli täis idaharu ja lääneharu preestreid ja idariituse pooldajaid ning sõpru, kes olid tulnud jälgima huviküllast ja muljerohket tseremooniat. Teiste hulgas paistsid silma 6 piiskoppi ja mitmeid Kiriku ja riigi ametikandjaid. Pühitsemist toimetasid Lebeda piiskop ja bütsantiini-slavooni riituse Apostlik Visitaator kõrgestipühitsetud isa Nikolai Czarnecki, Beiruti metropoliit Maksimilian Saigh, itaalia idariitlaste piiskop Jan Mele Kalaabriast. Pärast ametisseastumist võttis uut kirikuvürsti teiste hulgas vastu ka veel kardinal Tisserant, idamaalaste jaoks asutatud kongregatsiooni jaoks.

»Usk meie halvim vaenlane.« Protestantlik Šveitsi ajakirjandus teeb ühe kõne teatavaks, mille pidas hiljuti ringhäälingus Stalin sõjaväele: »Usk on meie halvim vaenlane. Võitlust tema vastu peab väsimatult jatkama. Temaga ei või olla ühtki kokkulepet, kuna tema sihid meie omadele täiesti vastu käivad. Ainult oma võitlusmeetode peame muutma. Oleme 20 aastat vägivalda tarvitanud, nüüd peame pöörduma vaimliste vahendite poole. Alles siis võime lõpetatuks lugeda oma tööd, kui usk elutseb veel ainult ajaloolise mineviku meenutusena.«

Jumalatuse-liikumise kiuste tulviltäis kirikud. Õigeusu jõulupüha langeb endise vene (Juliaani) kalendri järgi, mis ikka veel maksev on greeka-katoliku Kirikus, 6. jaanuarile. Nagu igakord suuril kirikupühil, olid ka seekord vähesed veel mitte lõhutud ehk suletud kirikud Moskvas otse kujuteldamatult tulvil täis. Usklikkude tung oli nii suur, et juba tunde enne jumalateenistuse algust rahvast kirikutes seisis külg külje vastas, kuna hiljemalt õhtul rüsimine otse elukardetavaks läks. Sajad inimesi seisid kirikute ees tänaval lumes ja pakases, katsudes siiski veel kiriku sisse pääseda. Teatavasti oli enne revolutsiooni Moskvas 800 kirikut, kuna nüüd 3½ miljoni elanikkonna kohta tuleb vaid umbes 30 kirikut.

Võimas tung viimseisse säilinud jumalakodadesse on tähelpanuväärt vastolus nõukogude ajakirjanduse ja jumalatuse propaganda tõendustega, et usklikkude arv olevat kokku kuivanud tillukeseks riismeks. Enamline »Pravda« kirjutas üldise rahvalugemise puhul, et arvud näitavad, usundite tunnistajate arv olevat »üli tähtsusetu«.

Vene Kiriku ülempää kannatusi. Harbiini teadete järgi vabastati vene õigeusu Kiriku Ülempää Venemaal, metropoliit Peeter Krutikov Tobolski kubermangust maapaost. Ta viibib praegu ühes kloostris Novgorodis, jääb aga ülevaatuse alla ja ei tohi paigalt lahkuda. 12. aastane vangipõli on ta tervise täielikult hävitanud. Õeldavasti oleks enamlased talle vabaduse andnud, õigeusu Kirikut jälle juhtida; aga metropoliit ei võtnud vastu pakkumist, kuna keelduti andmast talle kindlustust tegelikuks südametunnistuse vabaduseks.

Serbia ja Bulgaaria õigeusu kirikute sõprusdeklaratsioon.

»Meie tihe kontakt rahvaga teeb meile teatavaks nende tundmusi ja nende soove, ning meie teame, et nad on tüdinud vennataplikest sõdadest ja verevalamisest. Nad tahavad ühendust, rahu ja sõprust. Serblased ja bulgaarlased on vennad, kes on ühendatud ühe ja sama usuga ja olles elanud vendadena sajandite kaupa nad tahavad jääda vendadeks ka tulevikus, ühendatuina vennaliku liitumisesidemeiga. Need, kes püüdsid seda ühendust hukutada, on püsivalt tagajärjeta. Sellepärast serblaste ja bulgaarlaste õigeusu kirikud seletavad oma esindajate hääle läbi, et nad ilalgi ei õnnista ühtki sõda, mis tõukaks nende rahvaid üksteise vastu vennatapvasse konflikti.«

Suure kalvinismist pöördunud idariituselase surmapäev. Lwowis peeti 5. veebruarist alates nädalat »kirikute ühinemise eest« suure ruteeni metropoliidi Joosep Velamin Rutski 300.a. surmapäeva mälestuseks. Msgre. Szeptõcki, ruteeni ühinenud kiriku metropoliit, nentis sel puhul uniоonimõtte suurt edu viimase kahekümne aasta jooksul ja avaldas soovi, mida väljendanud juba paljud, et Kiievi pühakspeetud metropoliiti ka varsti kanoniseeritakse. Kongressiga ühenduses oli ka hiilgav vanade kirikuraamatute näitus, kuhu olid väljapandud eriti teosed ruteeni liturgia kohta.

Joosep Velamin Rutski põlveneb ühest kalvinistlikuks saanud vene aadlisuguvõsast. Ta on sündinud Leedus 1573. a. Ta õppis Vilnos, Praahas (kus ta konventeerus), Würzburgis ja Roomas. Clemens VIII ajal astus ta üle kreeka riitusesse. 1603. a. pöördus ta tagasi Vilnosse. See oli just seitse aastat pärast Brest-Litovski uniooni. Sääl Vilnos astus ta tollal veel noore uniooni-märtri Josafat Kuntswiczi eeskuju läbi mõjutatuna basiliaanide ordusse. 1614.a. määrati ta Kiievi metropoliiditoolile asukohaga Vilnos.

Nüüd võitles ta püha Josafatiga 23 aastat julgelt ja südilt uniooni tunnustamise ja õitsengu eest. Rohkem kui üks kord ähvardas ka teda vägivaldne surm. Paavst Urban VIII rääkis temast suurima kiituse sõnadega, nimetades teda Kiriku samoaks ja ruteenlaste Atanaasiuseks. Ta suri 5. veebruaril 1637. a. Tema ihu veeti 1655. a. Moskvasse ja võib arvata, et see ihu langes hävimise ohvriks.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. Hind: Üksiknumber 10 senti.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 1. 1937.

Tellige! – Lugege! – Levitage!

ajakirja

»ÜHINE KIRIK«

Tellijaile maksab »Ühine Kirik« postiga koju kätte saates ainult 50 senti aastas.

Kuulutuste hinnad: lehekülg 10 kr., ½ lhk. 6 kr., veerand 3 kr., kahekssandik 1,75 kr., kuueteistkümnendik 1 kr.

Tellida: »Ühine Kirik«, Tartu, Veski 1.

ÜHINE KIRIK

on avanud abitalituse ja ekspeditsiooniosakonna

Esna, k.k. 30.

Ajakirja säälseks esindajaks on meie kauaaegne kaastööline isa Vassiili, kelle poole võib pöörduda ka toimetusse puutuvate küsimustega.

Juhuslikult läbisõitjad, matkajad ja ümberkaudsed elanikud võivad »Ühise Kiriku« üksiknumbreid saada:

Kodasema asunduses Maarjamaa talust.

Üksiknumber 10 senti.

Mõnusam on lugeda, kui lambid ja elektrivarustuse olete ostnud

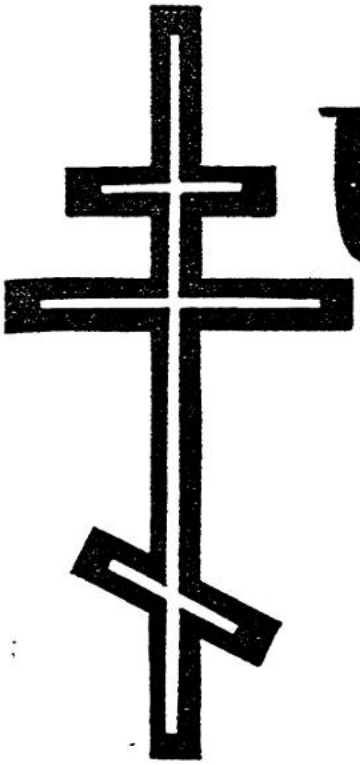
Franz Mucha elektriärist,

Tartus, Rüütli 6.

Suurem valik elektri laua-, lae-, seina- ja taskulampe, armatuure, elektritriikraudu ja -keetjaid, habemenuge ja habemeajamise-masinaid kogu lisanduva varustusega, tulemasinaid mitmest eritüübist, aknakraadiklaase sise- ja välistarvituseks.

Ostjaile asjatundlik nõuanne. Hinnad odavad. Kaup väärtuslik ja vastupidav.

Külastastage! Vaadelge! Veenduge!
ja Teie ostate oma elektritarbed alati ainult meilt.

ÜHINE KIRIK

Sisu:

2

Piiskop Aleksander Jevreinov.
Kes tahab ühtlust?
»Paavsti võimutäius«.
Ex oriente lux . . .
Ühe õigeusulise suhtumine kirikuühtlusse.
Keskustelu kommunistidega pärast paavsti ringkirja »Divini Redemptoris«.
Mitte seda, mis eraldab, vaid seda, mis ühendab.
Idamaiselt tööpõllult.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 2 | 1. juunil 1937. a. | III aastakäik.

Piiskop Aleksander Jevreinov.

Roomas, veebruaris, 1936.

5. detsember, aasta 1936. Laupäev — Nikolai Imetegija püha eelõhtu. Esquilinil, p. Antoniuse kirikus toimub pidulik õhtujumalateenistus. Laulavad kolleegium Russicumi kasvandikud. Koguõine jumalateenistus on lõppenud, kuid inimesed seisatuvad veel hetkeks mingis ootuses. Vaikselt ootab ka koor. Midagi eriskummalist näikse juhtumas.

Ja tõesti: on tulemas muutus Esquilini palvelas — »Russicum« saab endale homme piiskopi. Ja ühtlasi: esmakordselt Kiriku ajaloos pühitsetakse piiskop Vene Katoliiklikule Kirikule! Ja veel: verivärskeks piiskopiks on P. Isa nimetanud ehtsa venelase — see ka esmakordne juhtum Kiriku ajaloo lehekülgedel.

Kgp. arhimandriit Aleksander Jevreinov, kelle pühitsemine toimub homme, sündis Peterburis 8. märtsil 1877. a. Sealsamas sai esialgse hariduse keisri lütseumis, milline rajatud Aleksander I poolt 1811. a. Sellest õppeasutisest välju-

Kõrgestipühitsetud isa Aleksander, katoliku piiskop venelastele.

sid noored, kes pühendasid endid hiljem diplomaattegevusele. 20-aastasena võetakse noor Jevreinov Välisministeeriumi teenistusse ja 1900. a. on ta juba sekretäriks Vene saatkonna juures Konstantinoopolis. Siit siirdub ta samas ametis Rooma Quirinali 1909. a. Andekale ja sümpaatsele noorele diplomaadile avanesid laiad karjäärivõimalused. Kuid tema elutee kujunes hoopis teiseks. Juba Konstantinoopolis tutvus ta ligemalt katoliiklusega ja võttis vastu katoliku usutunnistuse 1905. a. Roomas olles, loobub ta varsti diplomaattegevusest. Tunnetab kõrgemat kutset ja astub prantsuse seminari. 1913. a. saab ta kreeka kolleegiumis idariituse preestri pühitsuse ja õpib veel kolm aastat teoloogiat ja kanoonilist õigust, soetades mõlemis doktoriastmed. Samal ajal võitis ta msgr. Pacelli tähelepanu ja usalduse, ning teenib siitpeale Vatikani Riigisekretariaadis. 1921. a. Prantsuse ja Vatikani suhete uuendamisel saadetakse ta paavsti nuntsiatuuri sekretärina Pariisi, mis ametkohal oli ta tänapäevani.

Väljaspool oma kirikudiplomaadi tegevust andus msgr. Jevreinov ka hingekarjase tegevusele vene pagulaste seas, organiseerides Pariisis vene-katoliikliku koguduse.

Haritud, käitumises sümpaatne ja lihtne, sai ta suure tunnustuse osaliseks nii prantslaste kui ka venelaste seas. Oktoobri lõpul kutsuti ta Rooma, kus teatati P. Isa soov pühitseda teda idariituse piiskopiks, asukohaga kolleegium Russicumis, kusjuures jääb tema tööväljaks veel Ida-Kongregatsioon.

Seega siis laupäev õhtu. Esquilini kiriku altarist väljuvad kolm piiskoppi saatjaiga ja asuvad määratud kohtadele kiriku keskele. Koor laulab ... algab piiskopiks nimetamise tseremonii. Paavsti kirja loeb ülempr. N. Bratko. Sellejärele arhimandriit Aleksander vastab temale esitatud küsimusele ja annab usutunnistuse. Esimeseks piiskopiks on ülip. isa Nikolai (Czarnecki), Apostlik idariituse visitaator Poolas, kaks piiskoppi assisteerivad temale. Üks neist-Beiruti Mitropoliit Maksim Saigh on melkiitide riitusest ja teine Lungro piiskop Joann Mele kreeka riitusest. Piiskopiksnimetamise tseremonii on lõpul, on lõpul ka mälestusrikas päev.

Pühapäev, 6. detsember. Kella 9 hommikuks on kirik rahvast tulvil täis. Palutud külaliste seas võib näha Rooma kongregatsioonide esindajaid, Basiliaanide ordu kindralit P. de Boynes'i, vürst L. Chigi-Albani, Prantsuse, Brasiilia ja Peruu saadikuid. Samuti arvukalt on esindatud Rooma venelaste kolonii.

Algab pidulik ja meeliülendav jumalateenistus. Seda pidulikkust tõstis ka teataval määral Ida-Kongregatsiooni juhi T. Em. kard. Eugen Tisserant'i tegelik osavõtt teenistusest. Kolmele eelpoolnimetatud piiskopile assisteerivad: Grottaferrata kloostri ülem P. Isidor Crose, P. Benediktus Gelenvaux, kreeka kolleegiumi rektor, P. Korolevski, Ida-Kongregatsiooni konsultant, P. Philipp de Régis, Vene Akadeemia rektor, msgr. Bratko Ida-Kongregatsioonist ja P. Mailleux.

Jumalateenistus kestab maitsekalt kaunistatud kirikus ligi kolm tundi. Teenistuse keeliks on slaavi ja kreeka keeled.

Peale piiskopipühitsuse saamist värske piiskop asus otsekohe oma tähtsama ülesande täitmisele. Nimelt pühitses ta samal jumalateenistusel ka ühe preestri ja diakoni, milliseiks osutusid Russicumi 6. ja 5. kursuse üliõpilased Aleksander Koulik ja Toomas Fidzinski.

Liturgia lõpul pöördus Kgp. P. Czarnecki värske piiskopi poole tervitussõnuga vene- ja itaalia keelis. Omakorda piiskop Jevreinov tervitas lühikeses südamlikus kõnes uut preestrit ja diakonit.

Kiriklike pidustuste järele toimus pidulik lõuna kolleegium Russicumi ruumes. Meenutada tuleks arvukaid kõnesid, milliste seas sai erilise tähelepanu osaliseks mitropoliit Maksimi sütitav prantsusekeelne tervitus ja P. Jevreinovi vastus temale.

See ülev päev lõppes õhtul piduliku aktusega värskeltpühitsetute auks. Esinesid: kollegium Russicumi koor meeldiva Th. Butkevici juhatusel, preester Koulik ja vene komponist-klaverikunstnik Pissanko-Romanovski. Olid esin-

datud mitmed saatkonnad, viimaseist olid isiklikult ilmunud Belgia ja Tšehhi saadikud.

Ja lõppeks: Kgp. P. A. Jevreinovi nimetamine piiskopiks annab järjekordse tunnistuse P. Isa Pius XI heatahtlikkusest idakiriku küsimusile. Jääb ainult soovida, et värske Hingekarjane elaks hetkeni, mil ta kodumaa avab piirid tegevusele tema kaasvendade seas. Seniks aga jõudu ja edu tööks Roomas!

Al. Kurtna.

Kes tahab ühtlust?

Hiljutisel usuteaduslikul koosolekul Ateenas, mis peeti möödunud detsembris, kordas prof. H. Alivisatos ammust etteheidet katoliiklastele: ta avaldas nimelt kahetsust, et katoliiklased pole võtnud osa neist koosolekuist, milliseid on peetud protestantide ja õigeusuliste vahel pärast sõda. Katoliiklased pidid vastama neile kutseile eitavalt Benediktus XV ringkirja »Non possumus« tõttu. Ning küsiti, kas tõesti katoliiklased on siirad oma ühinemistahtmises. Nende hoiang ju võib anda põhjust kahtlemiseks, kuna nad ei ilmu koosviibimisile, mis on korraldatud vaheldamisi õigeusuliste või protestantide poolt kristlike vendade kokkukutsumiseks.

Kahelda katoliiklaste ühinemistahte siiruses ja avaldada säärast süüdistust avalikult, see on soov, tunda ainult mõningaid nähteid viimase kahekümne aasta jooksul ja unustada kümne sajandi ajalugu.

Ida- ja läänekiriku lõplikust lahutamisest saadik 1054 a. leiame peagu igal sajandil paavstide üleskutseid mõlemate kirikute ühinemisele: kutseid kirikukogudele, ringkirju, saadikute läkitamisi kreeklaste juure. Paavstid ei ole ju ka ilmaski tahtnud kirikulõhet. Rooma kirik on näidanud end lohutamatuna katkenud ühtluse pärast, sellal kui ida püsis rahulises ja kestvas vaikuses. Kes kutsus kokku Lyon'i kirikukogu, kes on palunud idamaalasi mitmesuguseile kirikukogudele Trentos, Vatikanis? Miks siis ei soovi hiljutisi usunditevahelisi koosviibimisi need katoliiklased, kes on näinud niipalju vaeva ühendamistöö kallal minevikus ja praegu pürgivad selle poole veel rohkem kui kunagi enne? Kuidas see tuleb, et nad jätavad kasutamata nii ilusa võimaluse, mida neile pakuvad nende lahutatud vennad?

Vastus on lihtne, vastus on ainukene: nad tahavad ühtlust, mitte kirikute liitu, mis põhjeneb riikidevahelise kokkuleppe sarnasel alusel. See ühtlus valitses Kiriku kümnel esimesel sajandil. Ning seda ühtlust püüavadki saavutada katoliiklased, nad ei tunne teist ühtlust. Teissugune ühtlus oleks vaid inimlik leiutis ja tal poleks neid igavese elu tõotusi, mis Kristus on lubanud oma Kirikule, kui ta ütles: »Ja vaata, ma olen teiega kuni aegade lõpuni.«

See ühtlus oli Kristuse Müstilise Ihu tõelisuse süümehaare (prise de conscience), kuid ta väljendus nähtavalt sakramentaalses ühenduses, kõigi kristlaste omavahelises vastastikuses sõltuvuses. Ja meie leiame, et selle määratu kogukonna eesotsas oli see, »qui est caput omnium Ecclesiarum«, kes on kõigi kirikute pääks. Kes ütleb seda? See on Paschasinus, Chalcedoni kirikukogu avamisel 451 a., terve kogunenud hulga ees kõneledes Rooma paavstist püha Leost, äratamata ühtki kahtlust. Kui kirikukogu oli lõppenud, piiskopid saatsid sinodaalkirja p. Leole, »õndsa Peetruse hääle tõlgendajale«, nad avaldasid talle oma tunnustust, et ta neid on juhtinud »nagu pea juhib liikmeid«. Ja kui Leo kiri oli loetud, hüüdsid kirikukogu isad: »See on Peetrus, kes on kõnelenud Leo suu läbi.« Ka kui meile üteldakse, et üheksandal sajandil paavstide auahnus oli muutunud talumatuks, kuna nad tahtsid olla juhid, Kristuse nähtava esindajana ja Peetri järglasena, küsime: »Mis mõtles Chalcedoni kirikukogu juba 451. a. püha paavst Leost? Tema esines ju isegi nii kõrgete nõuetega, et ta ütles: »Ad unam Petri sedem Universalis Ecclesiæ cura confluit . . .« — »Peetruse ainsale istmele koondub Kogu Kiriku mure . . .« Kuidas see tuleb aga siis, et õigeusu

kirik sellest hoolimata ei keeldunud kuulutamast teda pühaks ja teda austab veel erilisel pühal 18. veebruaril, üteldes: »Õigeusulise kiriku pea; sina olid püha Peetruse pärija, järeltulija, kes sa oled tema mõjuvõimust rikastatud.«

Nii polegi siis meie, katoliiklased, kes kuulutavad seda primaati, seda paavsti võimu kogu Kiriku kohta, need on kirikukogud, ja eriti Chalcedoni oma, see kuulutaja on õigeusu kirik ise oma palvetamisvalemeis. Kuidas meie võiksimegi siis alla kirjutada neile ühinemisvalemeile, mis üldse ei arvesta seda kogu Kiriku usku esimesist sajandeist. Kristlik Kirik kas on olemas või teda pole. Ta võib vaid teostuda nõnda, nagu seda tahtis Tema Jumalik Asutaja ja nagu seda on aru saanud ülemaailmalised, ökumeenilised kirikukogud. Need on veelgi õigeusulised, näiteks professor Bolotov, kes tõendavad, et püha »Leo kinnitab Rooma piiskopile kõik need eesõigused, mis on tunnustatud paavstile Vatikani kirikukogu poolt«. Meie ei või kirjutada alla mingisugusele unioonile, millel pole aluseks neid põhimõtteid, kui meie ei kavatse eitada tervet ürgkiriku ajalugu. Selleks kohustab meid allumine Kristuse autoriteedile.

Muide see ülemaailmaliste kirikukogude autoriteet näib olevat tungiv ka paljuile mittekatoliiklikele autoreile. Hiljutisel koosolekul Ateenas näeme, et mitmed õigeusulised liikmed, järgnedes prof. Khomiakovi ja Pariisi vene akadeemia eeskujule, tunnustavad Kirikus kõrgeimat autoriteeti, mitte enam pühade kirikukogude juures, vaid kogu kristliku rahva juures. Ja see oli üks kõige huvitavamaid jooni Ateena koosolekul kui see osa, mille »ilmikud« olid võtnud Kiriku juhtimisel. Sääl oli seadusmehi, professoreid, kes nii kiinde huviga suhtusid oma kiriku asjusse. Paneme tähele seda tõika ja võime teda vaid kiita, soovides, et katoliku kirikuski tuleks vahel veidi paremini jäljendamisele see eeskuju. Usuteadus ei ole sugugi käärkambriteadus. Ta on kõigile kättesaadav, ta huvitab kõiki ja meie täname oma õigeusulisi vendi, et nad meile seda nii parajasti on meele tuletanud. Kuid ilmikute osa ei tohi, ei või olla see, et nad pööravad pahupidi dogmaatilised otsused, mis puutuvad kogu Kiriku ususse ja huvesse, otsused, mis võetud vastu kirikukogu poolt. Mass, rahva kristlik meel esitab küsimused, paneb neid uurima, kuid see on alati Kirik ja ainult Kirik oma õpetuslikus korpuses, kes võib otsustada. See uus teooria kristlike masside otsustamisest kirikukogude otsuste üle, millest ma ei leia jälgegi algupärases kristlikus traditsioonis, tuleks teostumisele umbes nii, nagu näitab järgmine tõik: Firenze ökumeenilise (kui teda nii nimetada) kirikukogu ajal Konstantinoopoli patriarh, Moskva mitropoliit Isidor ja idamaa kiriku peamised esindajaid tegid otsuse lõppeks taas jalule seada uniooni Püha Apostliku Tooliga. Tagasipöördumisel Moskva Isidor reelati tsaari poolt, kuna ta oli »julenud alla heita Roomale«, patriarhi ja kreeklaste töö hävitati Konstantinoopoli jõukude poolt. Neil lahutatud õigeusulisil polnud mingit kahtlust allumiseks paavstile, kuid Konstantinoopoli rahvastliku mäss on neile jumaliku tahtmise väljenduseks, kuna kirikukogu pidulik otsus on tühine, sest ta käib nende idee vastu. Rahva superioorsusele anti siin eesõigus kirikukogu üle, kuna rahvamäss tuli siin sellele eesmärgile, mida taheti saavutada, s. t. lõhenemisele, lahusolekule, kuigi terve kirikukogu oli pidulikult tunnustanud uniooni tarvidust.

Kirikuühtlus, üks Kirik, see pole diplomaatia küsimus ega ajutise kokkuleppe küsimus, isegi mitte juhul, kui see kokkulepe peab sõlmuma parimaist soovest hingestatud inimeste vahel. Kirikuühtlus on usu küsimus. Meie usume, et Kristus on tahtnud oma Kirikut Ühena. Meie usume ka seda, et sellele ühtlusele ei võida anda teist alust kui vaid seda, mis talle on annud Jeesus ise.

See ongi seesama mõte, mille Vl. Solovjev on selustanud oma töös »La Russie et l'Eglise universelle« (Venemaa ja ülemaailmaline Kirik): »Õige ja auväärse Kreeka-Õigeusu Kiriku pojana tunnustan usuasjus kõrgeimat kohtunikku ... seda, keda tunnustati (siin järgneb pikk vanade kreeka isade nimistu) ... poolt — see on Peetrus, kes elab oma järglasis.«

Isa Vassiili.

»Paavsti võimutäius.«

Seletuseks.

Minu artikkel »Paavsti võimutäius« meie ajakirja 1. numbris leidis ajakirjas »Elutõde« kaks vastust. Esimene, nähtavasti kellegi toimetusliikme sulest, avaldas imestust selle üle, et minu artiklis tarvitati sõna »papp« õigeusulise preestri kohta. »Chise Kiriku« toimetus teatas aga juba »Elutõele«, et siin tegelikult on teinud vea tõlkija, kes ekslikult artiklisse asetas sõna »papp«, kuigi sellel ei leidu vastet artikli algkirjas.

Teise vastuse toob J. Tõnissoo ise. Selle selgituseks olgu esialgu veel mainitud järgmist: Vaidlust paavsti võimutäiusest ei alustanud mitte meie, vaid selle algatajaks oli Jakob Tõnissoo. Juba tema esimene artikkel selle teema kohta polnud puht asjalik, vaid oli isiklik. Kuigi ta ei olnud otse suunatud ühe isiku vastu, ründas ta siiski teatud isikute rühma. Neile heideti artiklis kaheksa korda ette: »ei oska . . . ei märka . . . ei mõista . . . ei mõtle«. Mitu korda süüdistatakse neid, et neil olevat »vähe vastutustunnet«. Kuna need etteheited toimusid vihjetega Pühale Kirjale, siis pidid nad mõjuma ärritavalt.

Kuna need etteheited kaudselt tabasid ka kõiki katoliiklasi, osutus vajaliseks vastus meie poolt. See vastus meie poolt ei tahtnud nüüd sugugi — nagu arvab Tõnissoo — puigelda kõrvale paavsti võimutäiuse tõestamisest. Minu vastus ei tahtnud üldse tuua positiivseid tõestusi, vaid ainult avaldada, et Jakob Tõnissoo poolt esitatud vastuväited, mis ei sisalda midagi uut ja mis igas katoliku apologeetikas juba ammu on saanud teadusliku vastuse, sisult ega vormilt ei õigusta J. Tõnissoo üleolevat ja isiklikku tooni. Seepärast minu lõpp oligi järgmine: »Kui teised ajalugu aga teisiti mõistavad ja võibolla tunnevad südametunnistusest kohustatuna »emakirikusse» tagasi pöörduda just Pühale Kirjale tugedes, siis ei ole härra Tõnissool mingit õigust sääraseid inimesi pidada süüdlasiks, ühekülgseiks ja mittemõtlejaiks. Enne niisuguste etteheidete algatamist peaks tõsisemaid tõendusi esitatama.«

Jakob Tõnissoo vastust minu artiklile iseloomustab väliselt juba see, et ta mitte vähem kui 69 korda apostrofeerib minu isikut, osalt pilget ja irooniat appi võttes. Mul ei tule mõttessegi »sama mõõduga mõõta«. Muuseas juba sellepärast mitte, et pole aru saada, mis kasu võiks sellest olla meie lugejaskonnal. Kuid tahtes näidata, et need ettetoodud vastuväited tõesti ei suuda ümber lükata katoliiklikku õpetust, võtame siin lühidalt käsile kõik vastuväited.

Ettetoodud vastuväiteid võib selustada umbes kaheksa punkti alla.

---

1. Tekst Matt. 16, 18 jj. ei sisalda primaadi ülekannet.

Teksti »Sina oled Peetrus« seletatakse järgmiselt: »Peame kaljuks, millele Kristus rajab Koguduse, mitte ap. Peetrust isiklikult (nagu näib taganejale), vaid tema eelnevat usutunnistust, tema väljendatud usku, kui ta kinnitas Jeesusele teiste ja iseenda eest: »Sina oled Kristus, elava Jumala Poeg«. (»Elutõde«, nr. 4, lhk. 43.)

Niisiis väidetakse siin, et mõlemad sõnad »Peetrus« ja »kalju« tähendavad kaks erinevat asja: esimest korda Peetruse isikut, teist korda tema eelnevat usutunnistust. Viimases vastuses püüab Tõnissoo seda väidet veel kõvendada vihjates kreekakeelsele tekstile, kus »esimesel korral on ‚petros', teisel korral on ‚te petra'«. See väide ei tõesta aga midagi. Kui tahame minna juurdlemisele filoloogiliselt, siis peame tagasi vaatama algkeelele, mida rääkis Kristus ja milles kirjutas kõige esiti Matteus. Sääl aga tärvitatakse aramea keeles mõlematel kohtadel sedasama sõna »kefas«. Algteksti sõnasõnaline tõlge oleks siis järgmine: »Sina oled Kalju ja seile Kalju pääle rajan oma Kiriku (ehk Koguduse)«.

Kaks põhjust räägivad niisiis selle poolt, et sõnaga »kalju« arvati Peetrust.

a) Kuna tekstis tarvitatakse seda sama sõna (seda kinnitatakse veel seega, et Kristus Peetrusele tõotas juba varemalt: »Sind nimetatakse kaljuks.« Jo 1, 42.)

b) Grammatiliselt suundub sõna »selle« eelnevale sõnale »kalju«, niisiis Peetrusele. Pole üldse olemas põhjust teisel juhul »kalju« all mõista Peetruse usutunnistust.

Kui aga need sõnad tõesti käivad Peetruse isiku kohta, siis on selge, et talle teiste apostlite ees Kirikus on määratud eriline koht, mis seisneb selles, et ta Kiriku aluskaljuna Kirikule peab andma säärase kindluse, et põrgu väravad teda (Kirikut) ei pea vallutama.

Et Peetrusele siin antakse üle eriline amet, selgub ka järgmisist sõnust: »Mina tahan sulle anda taevariigi võtmed.« Võtmevõimu üleandmine on vanal ajal niihästi greeklaste kui ka juutide juures samaväärne võimu üleandmisega. Peetrusele antakse niisiis siin üle eriline võim, võtmevõim. Kusagil aga pole Õnnis-

tegija üle annud säärast võimu ka teistele apostlitele.

Selle kirjakoha tõestusvõimet kinnitab muide ka viis, millega luterlased suhtuvad sellesse kirjakohta. Alati omistati sellele kirjakohale tema selge keele pärast erilist tähtsust. Et pääseda tõestusvõimest, salgavad ühed selle kirjakoha ehtsust, teised seletasid teda ürgkiriku interpolatsioonina, ja nimelt just, nagu ütlevad Kreyenbühl j. t., kavatsusega tõestada Peetruse võimuseisukohta. Mõlemad katsed möönavad niisiis kaudselt selle kirjakoha tõestusvõimet.

Teised püüavad pääseteed leida seega, et nad küll möönavad Peetruse võimu esikohta, mitte aga tema järglaste oma. Õigeusulisele usklikule, kes peab kinni Püha Kirja võltsimatusest, on muidugi selline väljapääs võimatu.

2. Vastuväiteks ülalnimetatud kirjakoha tõestusjõule mainitakse: »Aga meie oskame lugeda ka edasi seda, mida taganeja ei märka. Jeesus ütleb Peetrusele ka: Tagane minust, saatan, sina oled mulle pahanduseks, sest sina ei mõtle see pääle, mis Jumala, vaid mis inimeste pärast on« (Mt 16, 23).

Raskuse mõiste on lihtsalt sõnastatuna küll see, et Kristus ei saa valida ülemapostliks inimest, keda ta nimetab »saatanaks«. Kui see väide oleks põhjendatud, siis võiks ütelda sama õigusega: Kristus ei või apostliametisse jätta inimest, keda ta nimetab saatanaks. Kui Peetrus sellest sõnast hoolimata võib jääda apostliks, miks mitte ülemapostliks?

3. Vihjates kirjakohale Jo 21, 23 mainitakse, et Püha Vaimu jagati kõigile apostleile, ja tuues esile kirjakohta Mt 18, 18 rõhutatakse, et ka teistele apostlitele öeldi: »Mis teie maa pääl seote, see on seotud ka taevas.« Muide olevat Mt 20, 19—20 ka teistele apostlitele antud ülesanne ristida j. n. e.

Ei ole kerge arusaada, mis peab tähendama see vihje. Katoliku Kirik pole ju iialgi väitnud, et mitte ka teised apostlid polnuks saanud Püha Vaimu, et mitte ka neil poleks võimu siduda ja vabastada. Me ei väida nimelt, nagu näib arvavat J. T., et Peetrus on vahetalitajaks teiste apostlite ja Kristuse vahel, ega ka seda, et Püha Vaim apostlite pääle oleks tulnud apostel Peetruse läbi. Nii pühitsetakse ju ka Katoliku Kirikus piiskoppe, s. t. nad võtavad vastu Püha Vaimu, mitte paavsti läbi, vaid teiste piiskoppide läbi. Me väidame ainult, et Peetrus ja tema järglased on kõrgeimad preestrid, kõrgeimad karjased ja kõrgeimad õpetajad.

4. »Taganeja ei oska Peetrusele pöördud Kristuse sõnu ühendada sellega, et jüngrile, keda Jeesus eriti armastas, Jeesus usaldab oma ema (Jo 19, 26—27). — Meie arvamise järele ei võinud Peetrus olla tähtsam Koguduses kui Johannes, keda Jeesus eriti armastas, kes püha õhtusöömaajal toetus Jeesuse rüppe ning rinnale, kelle hoolde Jeesus oma ema usaldas!«

Meie arvame, et mõlemat võib üsna hästi ühendada. Meie ütlesime juba esimeses artiklis, et mingi ameti üleandmisel ei ole otsustav Kristuse armastus. Kuningas ei pea oma riiki mitte üle andma oma lemmikpojale; piiskopp ei pea oma järglaseks soovitama mitte seda preestrit, keda ta kõige rohkem armastab. Nad soovitavad seda, keda nad peavad kõige enam sobivaks. Evangelistid nimetavad esimesena 12 apostli hulgas ka alati Peetrust ja mitte Johannest.

5. »Taganeja ei mõtle ka, et esimene apostel Peetruse järglane Roomas pidi kirikupeana suurem olema neist apostleist, kes võisid veel elada pärast apostel Peetruse surma.«

Kas see tõesti peaks olema raskus? Ma ei usu, et ühelgi neist apostleist oleks olnud auahnust olla »suurem«. Kiriku ajalugu esitab meile mitmed näiteid, kus mingi ordu asutajad veel esimeste toverite eluajal valivad endale ülema nooremate orduliikmete seast. Miks ei võinuks sellelaadilist asja juhtuda ürgkirikus?

6. Jüngrite võistlusest, kes küll taevariigis on esimene, ja Jeesuse vastusest: »Kes iial tahab teie seas suureks saada, see olgu teie teener« (Mt 20, 25—26), järeldatakse nähtavasti, et Jeesus ei taha, et keegi tema jüngreist oleks esimene, — niisiis järeldatakse et ka Peetrus ei või olla esimene apostlite seas. Kui seda kirjakohta aga täpsemalt vaatleme, selgub meile, et tema mõte on teine:

a) sest Kristus ei salga, et üks saab olema esimene. Kui ta oleks tahtnud seda salata, et saab olema keegi esimene, ta võinuks ütelda: »Teie kõik olete ühetaolised.« Tema aga kinnitab, et saab olema suuremaid ja seepärast ütleb: »Kes teist on suurem, see saagu väiksema sarnaseks« (Lk 22, 26).

b) Mida Kristus ei taha omade juures, on see, et esimesed ja suurimad teiste

vastu ei oleks üleolevad. Nad olgu palju enam teiste teenijad, nii nagu tema, kõige Kõrgem, ka on saanud kõikide teenijaks.

7. Apostlite tegude raamatust püütakse tõendada, et Peetrus ürgkirikus ei esinenud ülemapostlina. — Seda tõestust katsetatakse jõusse viia näidates, et Peetrus ükski ei juhtinud Mattiase valikut, et tema mitte üksi ei korraldanud diaakonite valimist, vaid need kaksteistkümmend« (Ap. teg. 6, 2), et Peetrust isegi teiste apostlitega saadetakse Samaariasse (Ap. teg. 8, 14—17). Need vihjed lähtuvad valest eeldusest, et Peetrus apostlite peana nüüd paraku kõik ise peab otsustama ja korraldama. Ka meie katoliiklased oleme veendunud, et apostelkolleegiumi kätes on tavaline ürgkiriku valitsemine. Peetruse ülesastumine ülemapostlina oli vajalik ja soovitav ainult üsna vähestel ja tähtsatel juhtumeil. Ja tegelikult näeme, et ta tähtsais olukorris ka esineb oma eriseisukohale vastavalt.

Nii näiteks paganate ristimise suhtes saab ta Jumala käest selle kohta erilise ilmutuse (Ap. teg. 10). Kui ta pärast seletab oma suhtumist teistele apostlitele ja vendadele, siis ei tee ta seda, nagu näib arvavat J. T., selleks, et neilt saada kinnitust või isegi luba, vaid ta seletab neile ainult, et ta ei tohtinud söandada »Jumalat selles takistada« (Ap.teg. 11,16). Tema käitumine oli niisiis kuulekus Jumala tahtmise vastu, mitte kuulekus teiste apostlite arvamise vastu. Need pidid Jumala tahtmisele alistuma.

Ka apostlitele nõukogus on Peetruse sõna mõõduandev ja otsustav. »Kui aga tekkis suur tüli, Peetrus tõusis püsti ja ütles neile: . . . Aga terve hulk vaikis« (Ap. teg. 15, 7—12).

Võib mainida ka veel tervet rida teisi sündmusi Apostlite tegude raamatust, mis just tõestavad, et Peetrusel ürgkirikus oli eriline seisukoht. Ainult mõningaid näiteid: Kui apostleid küsiti vanemate, kirjatundjate ja ülempreestrite poolt: »Missuguse võimu läbi või kelle nimel olete seda teinud?« siis vastas Peetrus, täidetud Pühast Vaimust, ja ütles neile: »Rahva eesnikud ja vanemad, võtke kuulda« (Ap. teg. 4, 1). — Siin Peetrus astub ametlikult üles uue Kiriku peana, inspireerituna Pühast Vaimust, Kiriku eeskõnelejana nagu esimesel nelipühal.

Kui Ananias ja Saffira saavad süüdlasiks Kiriku petmises, nõuab Peetrus Kiriku peana neilt kostmist, langetab üksi otsuse ja Jumal kinnitab tema autoriteeti otsust jalamaid täide saates (Ap. teg. 5, 1 . . .).

Heroodes nägi Peetruses Kiriku pead ja seepärast vangistaski ta tema, »et juutidele meeldida . . . kavatsusega teda anda rahva kätte« (Ap.teg.12,3...). Jumal vabastas ta imeliselt selle palve pääle, mida luges tema eest terve Kirik.

Kes eelarvamusteta loeb Apostlite tegude raamatut, peab otsusele jõudma, mille luteri teadlane prof. Heim sõnastab järgmiselt: »Peetrus on niisiis esimene nende sammasmeeste reast, kes kannavad kogudust. See seisukoht oli tal ka tõesti kõige vanemate ürikute alusel. Tema on esimene, kellele ilmub Ülestõusnu. Nelipühil ta räägib kõigi apostlite nimel. Ta esineb kõrge nõukogu ees apostlite kõnemehena, esimesena ta võtab sõna apostlite nõukogul« (Das Wesen des evangelischen Christentums, lhk. 35).

8. Kõige viimast raskust võiks sõnastada umbes järgmiselt: »Kui püha apostel Paulus Peetrust oleks tunnustanud esimese apostlina, siis ta poleks teda nii laitnud, nagu ta seda kirjeldab kirjas Galatea rahvale« (Gal. 2, 11—15).

Aga miks ta laidab teda? Mitte eksituse pärast õpetuses, vaid tema käitumise pärast paganate suhtes juutide juuresolekul! Aga kui keegi preester laidab üht metropoliiti näiteks vana kalendri kõrvaldamise pärast, kas see oleks siis juba tõestus, et preester ei tunnusta seda metropoliiti oma ülempääks? Vist küll mitte!

Muide austas püha Paulus Peetrust eriti. Pärast oma pöördumist »ta tuli Jeruusalemma Peetrust küsitelema ja veetis tema juures 15 päeva. Kedagi teist apostleist aga ei näinud ma pääle Jakobuse, Issanda venna« (Gal. 1, 18).

Üldse ilmneb Uue Testamendi lugejale selgelt ja täpselt, et Peetrusel selles on eriseisukoht. Temast räägitakse neljas evangeeliumis ja Ap. tegude raamatus 171 korda, kuna järgmist kõige enam

mainitud apostlit, püha Joannest, nimetatakse ainult 46 korda. Kuigi see üksi veel ei anna tõestust Peetruse primaadist, siis juhib see siiski tähelepanu tõigale, et Peetrusele kuulub apostlite peres eriline au ja autoriteet. — Mõlemad klassilised tekstid Matt. 16, 18 jj ja Joh. 21, 15—17 aga tõestavad, et see autoriteet Peetrusele anti Kristuse enda poolt.

E. P.

Ex oriente lux...

»Valgus tuleb idast« — see ei ole lihtsalt mõni vanasõna ega luuleline suhukulunud hüpotees, mis peagu 99 %-diliselt vastab tõsioludele ja mis sisult on »kaunis õige«, nagu teised vanarahva tarksõnad ning ladina- ja muukeelsed fraasid. See lause on otseselt tõiga väljendus, olemasoleva fakti nentimine. Selle vastu ei maksagi üldse vaielda, sest meie kõik teame, et päike tõuseb idas ja loojeneb läänes. Seda suurem oli imestus, kui hiljuti keegi noor luterlane arvas, et see lause on vananenud. Kuigi see arvamine ehk oli iseloomustav meie reformi- ja uuendushimulise noorsoo tormijooksule, kes meelsasti kõik traditsioonilise lööks uppi ja kõiksusele annaks kätte uued suunad, ei ole päike siiski pööranud pahupidi, sest pahupidikäik on hullem kui seismajäämine, ta on tagasiminek, nürimeelseim reaktsioon. Kogu loodus aga läheb Jumala targal juhtimisel edasi. Kuigi kõik looduses sammub edasi vana rada, ta sammub siiski edasi. Kõik sünnib looduses traditsiooniliselt: kuu, päike, maakera ja teised taevakehad liiguvad ikka samas suunas. Kõik looduses käib muutmatut teed: sünnib, sureb ja kõduneb. Tehnika edusammudest ja inimese revolutsioonilisest tegevusest hoolimata ei ole suudetud vapustada looduse järjekindlat korduvust ja korda, sest »Igavene on ikka uudne«, nagu ütles prantsuse kirjanik Duhamel. Igaviku traditsioonidest kõrvalekaldumine on rike, mis põhjustaks seismajäämise, tagasimineku. See ongi tagurlus. Õnneks aga tagurlust ei või esineda looduses endas. Kõigeülespidaja juhib maailma plaanikindlalt, hoolimata tagurliste inimeste revolutsiooni- ja reformatsioonipüüetest. See revolutsioonitamine ei ole ju lõppeks kahjulik loodusele. Mis läheb näiteks päikesele see korda, kui keegi kaitseväest äsja vabanenud nooruk sõjaväeliste käsklustega teda püüaks sundida lahkuma harjunud teelt? Säärane väikese inimese suurusehullustus on vaid kahjulik inimesele endale, sest ta on nii võõrdunud tegelikkusest, kaotanud oma kaine hinnangu, loonud endale mingi pöörase fata morgana, maailmamuutmise illusiooni, mis haiglase hallutsinatsioonina häirib ja hävitab hinge.

»Valgus idast« on ka motoks usuelus. Idas asub ristiusu häll. Ristiusk ongi valgus, mis on tulnud idast. Kui seda usupäikest nüüd tahetakse asendada põhjamaiste virmalistega, kui hommikumaalt põlveneva ristiusu asemele peab astuma põhjamaine uuspaganlus, siis on see samuti vastuokslik reaktsioon, mis paratamatult peab pidurdama kogu vaimset arengut. Tahetakse karvupidi tagasi tuua barbaarset minevikku. Selle teguviisi tagajärjed on aga palju tõsisemad, kui paganad ise arvata julgevadki. Pilk minevikku seab noorsoole silmade ette metsiku ja sõjaka esivanema algeliste instinktide poolt valitsetud kuju. See rusikaõiguse aeg, mil kristlik armastus ei lepitanud ega õilistanud inimsugu, paelub uuesti kahekümnenda sajandi ahnurite fantaasia. Hävitamiskirg, see poolmetslase ürgaegne verejanu, lööb jälle lõkkele. Kristlik kõlblus püüab pidurdada inimsoo loomastumist, kuid ristiusust püütakse nüüd lahti saada, et vägivald võiks võtta vaba voli. Seda valgust idast püütakse pimestada ratsionalistliku looduselementide analüüsiga. Analüüsimisel vaadeldakse osi. Ega me aga valguse osade, näiteks valguslainete, uurimisega veel valgust ennast tundma ei õpi. Chesterton jutustab, kuidas ratsionalistid päiksele upsakalt otsa vahivad. Nad tahavad päikest »analüüsida«. Päikese pääle nad ei saa aga otse vaadata, päike pimestab neid. Seepärast

nad ei taha nüüd tõelise valgusega, päiksega, enam midagi tegemist teha, nad jätavad päikse sinnapaika. Nad asuvad palju parema meelega kuu kallale, mis ise saab päikselt oma valguse. Meie ateistlike teadlaste tinglikud silmad kannatavad seda kollakat kuma aga palju paremini. Seepärast on kuu lohud ja loigud vabameelseile palju armsamad pimestavast päiksepinnast. Kuu on aga kuutõbiste isa, vähemalt nende ristiisa, sest kuult on ju kuutõbised saanud oma nime.

Jumal ja teadus on nagu kuu ja päike. Teadus saab oma valguse Jumalalt. Kui keegi õpetlane toetub ainult teadusele ega arvesta seda, et teadus on saanud oma valguse Jumalalt, siis ta on nagu kuutõbine, kes küll unes käib, kuid see käimine on tegelikult lõppeks ikkagi ainult mõistmatu ja sihitu kohaltammumine.

On olemas palju sääraseid inimolevusi, kes meelsasti tahaksid päikest toimetada kõrvale. Nad tahavad lõplikult murda silla mineviku ja oleviku vahel. Nad tahavad sihilikult eksida püsiva korra vastu, et seda häirida, rikkuda. See ongi too päratult auahne ja isekas tüüp. Revolutsionäär Jumala vastu on sageli nagu roimar, kes kaadab kuriteo ainult selleks, et pääseda ajalehte. Niisugusi indiviide esineb küllaltki kriminaalpraktikas. Inimene tahab veidi hoobelda Jumala ees, tahab end teha tähtsaks, soovib Jumalaga veidi jõudu katsuda. Säärane oli ka Nietzsche. Oma üliinimesega tahtis ta purustada kõik senise. »Der Brecher, der Verbrecher« — lõhkuja ja roimar jumaliku korra kallal oli tema ideaaliks. Tema üliinimene pidi olema Jumala suurimaks võistlejaks. Kuid Nietzschelegi tuli tund, mil ta huulilt tuli hüüatus kõigevägevama tunnustuseks, hetk, mil tõelisus ajas lõhki illusiooni.

Valgus jääb ka siis valguseks, kui teda keegi ei näe. Tõde on ka siis tõde, kui teda keegi ei tunne. Tõele ei saa lõppeks määravaks olla rahvahääletus. Tõe olemasolu otsustamiseks pole vaja enamust. Tõde ei kannata selle all kübetki, kui teda ei tunta, sest seeläbi ta ei kaota ju midagi oma olemusest. Kaotajad on vaid need, kes teda ei tunne, sest tõe puudumine teeb puudulikuks need inimesed.

Kui nüüd inimesed seda idast tärganud ristiusu valgust enam ei näe ega taha näha, siis ei ole see veel sugugi põhjuseks kaotada usaldust selle valguse vastu. Valgus on ikka valgus, ka siis, kui maailm oleks täis pimedaid. Ja valgus on tärganud idast, kuigi mõned ka tuhat korda soovi avaldaksid, et ta oleks oma esimese koidusära saatnud kuskilt teisest ilmakaarest. Päike ei pööra ialgi pahupidi, küll aga Jumal võib lüüa pahupidi hämarad plaanid, mis inimestelt röövivad silmavalguse, et neid pimedaina talutada tagasi ürgaja džungli. Tagurlus peab taganema Taevase Tarkuse eest. Idast tulnud valgus võidab pimeduse.

Reginald A. Sorokin.

Ühe õigeusulise suhtumine kirikuühtlusse.

Kui õigeusulised ja katoliiklased tulevad kokku õilsa kavatsusega, kõnelda selle ühise mure ja häda, kirikuühtluse, üle, siis kerkib varsti esile mitmeid tüübilisi raskusi. Tuleb ilmsiks mitmekesiseid põhimõisteid, milliseid tuleb viia kooskõlla, et läbirääkimisi võiks jatkata. Tuleb tähele panna: Siin pole tegemist kitsarinnaliste vaimude labaste eksitustega, mis ühtlust peavad lihtsalt väga kasulikuks poliitiliseks koalitsiooniks mõne välise vaenlase vastu, näiteks enamluse vältimiseks. Siin ei mängi osa ka nende igaveste ärimeeste vaated, mis ühinemisest tahavad teha rahalise tehingu. Õnneks ei ole siin ka tegemist mitte ainult nende üksikute katoliiklaste suhtumisega, kes arvavad, et ühes Kirikus võib esineda ka ainult üks riitus. Jumal tänatud, need katoliiklased moodustavad ainult vähemuse ja seegi vähemus on ilma igasuguse mõjuta ning kiires korras välja suremas. Me ei hooli ka nende õigeusuliste seisukohtadest, kes

arvavad, et hapnemata leib »on leib ilma hingeta, . . . ainult vilets kuhjake«, ja preester, kellel habe aetud, on Kirikule lausa häbiks.

Siin on tegemist erisuguste põhivaadetega, mitmesuguste kujutelmadega kirikust ja unioonist, ettekujutustega, milliseid katoliiklased ja õigeusulised kodunt toovad kaasa.

Läänemaine katoliiklane näeb Kirikut primäärselt ühena. See kujutelm on päritud juba esivanemailt. Varakristlikul ajal oli kogu läänes ainult üks kultuurkeskus, ainult üks ristirahva metropol, ainult üks misjoneerimiskeskus: Rooma. Kõik teised kogudused olid vaid Rooma tütarkirikud. Nad olid Roomaga tihedalt ühendatud, Roomast sõltuvad, neil olid samad iseloomuomadused nagu Rooma kirikulgi. Oli olemas vaid üks kirik, mis orgaaniliselt oli koostatud ühest peakirikust ja teisist harukirikuist. Nii oli kiriku ühtlus antud enesestmõistetava nähtena. Roomast lahutatud kirik oli sama mõttetu ja kasutu nagu kehast lahutatud liigend. Ühtluse rikkumine näis orgaanilise ühtekuuluvuse katkikäristamisena, ühe kiriku mõrvakatsena, karistusväärse roimana. Liikmete õigused ja nende iseseisvus olid tähtsusetud üldkiriku õiguste ja ülesannete kõrval.

Õigeusuline kristlane näeb Kirikut primäärselt ürgselt iseseisvate kirikute ühiskonnana. Ka see kujutelm on põhjendatud ajalooliselt. Vana ristiusuline ida ei olnud struktuurilt nii lihtne nagu lääs. Ta kujutas rohkesti hargnenud ja lõhenenud maastikul kirjut raasside, rahvaste ja kõrgete iseseisvate kultuuride kirjut mitmekesisust. See mitmekesisus iseloomustas ka esimesi idamaa kirikuid. Kui erinevad olid ometi Jeruusalema juutkristlased oma iseloomult, eluviisidelt ja palvetamiselt oma vendadest Egiptuses, Väike-Aasias või Kreekamaal. Siin polnud olemas tugevat, väliselt nähtavat ühtlust. Iga kirik, uhke oma otsesele apostlikule asutamisele, arendas kahjustamata ühtlust usus, edendas omapära, oma kombeid, õigusi ja oma riitust. Küll alistusid need kirikud vabalt apostel Peetruse otsuseile ja kuni üheteistkümnenda sajandini ka tema järeltulijate otsuseile Roomas. Kuid iga kirik jäi ometi tugevasti iseseisvaks, tal olid omad puutumatud õigused ja omapärasused. Selle kiriku ühtlus tundus mingi sekundäärse, teisejärgulise nõudena. Seda ühtlust tunnustati küll püha kohustusena, kuid ülevoolava subjektivismi või vihkamise ajastuil võis ta ka katkeda, ilma et see lõhe üksikkirikute olemasolu otseselt ähvardas.

Need mõlemad põhilised erimõisted Kirikust ja unioonist on oluliselt säilinud tänini. Nad ilmnevad isegi idamaa ja läänemaa liturgias. Kuna idamaine kirik ütleb: »Palugem Issandat, et kõige maailmale rahu saadaks, Jumala püha kogudusi heas seisuses hoiaks ja kõiki ühendaks«, (Esimene ekteenia pühas liturgias), üteldakse ladina liturgias: »Oremus, dilectissimi nobis pro Ecclesia sancta Dei: ut eam Deus et Dominus noster pacificare, adunare et custodire dignetur toto orbe terrarum . . . Custodi operam misericordiæ tuæ; ut Ecclesia tua, toto orbe diffusa, stabili fide in confessione tui nominis perseveret.« (Palugem, armsaimad, Jumala püha Kiriku eest, et Jumal, meie Issand talle annaks rahu, teda ühendaks ja hoiaks kogu maakeral . . . Kaitse oma armu tõid, et sinu tervel maakeral levinud Kirik jääks kindlas usus sinu nime tunnistamisse. — Eestpalved Suurel Reedel.)

Kõigi kirikuühtluse sõprade juures kerkib üles nüüd raske küsimus: kas need mitmekesised sügavalt juurdunud seisukohad on üksteisega ühendamatud? Kas meie pole sunnitud igavesti üksteisest mööda rääkima, kuna me lihtsalt ei saa ühineda oma partneri seisukohaga? Kas sel viisil on üldse saavutatav ühtlus?

Selle kahtluse tühistab tõik, et kümme sajandit püsis jõu- ja viljarikas ristiusuliste ühtlus sellest mitmekesisusest hoolimata. Nii ei või need erisugused kujutelmad Kirikust sugugi olla vastuolud, vaid selle sama aine vaatlusviisid, milledest igal on oma tõde ja seega ühtlasi oma õigustus, milledest aga igaüks ka on piiratud, kitsas ja nõuab avardamist. Idas puudub kujutelm võimurikkast üld-

kiriku keskusest, läänes leiame sageli liiga vähe arusaamist raassilise omapära õigustest Kirikus.

Katoliikliku lääne poolt on tehtud lugematuid katseid, et idamaisele suhtumisele vastu tulla. Eriti püüti seda teha seega, et mindi tagasi ühiseile algallikaile, idamaa kirikuisade kirjadele. Aga ka lahutatud idas pole, eriti hilisemal ajal, puudunud katseid, eraldatud ristirahva mõtteid viia kooskõlla. Kõige kuulsam, ja võib küll ütelda kõige õnnelikum katse sel alal on vene professor Vl. Solovjevi (surnud 1900 a.) õpetus Kirikust.

Solovjev oli idamaa kiriku, tema omapära ja tema õiguste tuline kaitsja. Ta oli aga ka julge manitseja ühtlusele, ja ise ta on läinud selle ühtlustee lõpule suurte ohvritega. Temale on Kirik selleks liiga püha, et ta võiks olla poliitika mängukanniks. Põhimõttelisil ja ajaloolisil kaalutlusil ta eitab puhtpoliitilist uniooni. »On teada, et kreeka impeeratorid kasutasid kirikute ühendamist meetodina toetada oma langevat impeeriumi. Esiteks kavatsesid nad palja nimepärase ühendamise teel endale hankida turvalisust ja kaitset nende ristirüütlite jõukude eest, kes pidasid šismaatilist Bütsantsi paremaks saagiks kui Jeruusalemma. Pärast sai unioon kreeka keisritele lihtsalt vahendiks läänеriikidega lepingute sõlmimisel ja neilt türklaste rünnakute vastu abi otsimisel. Teatavasti õnnestus keisreil kaks korda ka liigutada või sundida Bütsantsi hierarhiat vormilisele taasühinemisele läänekirikuga (Lüoni unioon 1274 a. ja Firenze unioon 1439 a.). Ometi ei võinud säärane sunniviisiline kokkulepe kesta üle paari aasta. See on selge tõestus selleks, et kiriklikes asjus paljas väline leppimine, mis ainult kasu ratsionaalseile põhjusile ja endasäilitamise instinktile on rajatud ja mis ei tunne südametundmusi ega moraalset tahet, et säärasel välisel ja sunniviisilisel ühtlusel ei või olla pikka püsi.«

Solovjev näeb uniooni tarviduse sügavaimat põhjendust Kiriku enda jumalinimlikus olemuses. Kirik pole mitte ainult usklike inimeste omavaheline ühiskond, ta on pigemini lunastatud inimsoo ühendus Jumalaga. Nagu õpetab apostel Paulus, oleme kõik liidetud kokku Kristuses, meie peas, ja kaasa tõmmatud Jumala ellu. Oleme saanud tõelisiks Jumala lapsiks. Ka usklik õigeusuline, kes truult on andunud oma kirikule ja selle sakramentidest osa võtab, on selle armu osaline, on jumalalaps, on kõigi lääne jumalalaste vennaks, on nendega nii ühendatud. »Kõik inimesed, . . . kes apostliku hierarhia isalikku võimu tunnustavad, kes tunnistavad Jumalapoega ja Inimesepoega ja kes võtavad osa Püha Vaimu armuandidest (sakramentidest), kõik need inimesed kuuluvad Kristuse Kiriku maa pääl, nad kõik on Kirikus ja Kirik on neis . . . Sellest küljest vaadatuna ei pruugi meil ühendumise üle üldse järele mõtelda, siin meie oleme juba üks!« Kuid seda ühtlust ei tohi pidada rahuldavaks, lõplikuks. Kuigi Solevjev ehtsa idamaalase kombe järele seda ühtlust tugevasti rõhutab, vaidleb ta ometi vastu unistajaile, kes arvavad, et sellega on kõik korras. »Ometi on meie ajalooline ja sotsiaalne lõhenemine seda ebaloomulikum ja valusam, et ta on otseses vastuolus meie põhilise ja puht usulise või müstilise ühtlusega . . . Kiriku jumalikule alusele toetudes me ei tohi arvata, et kiriklik asi on juba lõpetatud.«

Ka Kirik, nagu ta on nähtavana meie keskel, nõuab ühtlust. Või Solovjevi keeles, ida ja lääne lahutatud kirikud peavad oma tegeliku ühtluse jälle jalule seadma, peavad oma mitmelaadilised aarded jälle kokku kandma ühendatud Kiriku varakambri ja elavate vaimsete suhete läbi välja juurima oma ühekülgsused ja nii jõudma viljakale koostööle. »Meie peame hoolitsema selle eest, et Kiriku armupinnale rajatakse tõeliselt kristliku, mitte idamaise ega läänemaise, kultuuri ehitus. Ometi on selleks püstitamiseks vaja, et inimlikult poolt ei toimu mitte ainult kristliku tõe alalhoid, vaid ka kirikliku tegevuse organisatsioon. Säärane organisatsioon on aga võimatu ilma kindla korra ja võimuta. Kiriku võim peab seesmiselt olema jõurikas ja tal peab ühtlasi olema vägev mõju välismaailmale. Seesmise jõu omamiseks kiriklik võim peab olema ühtlane. Et ta võiks tegeleda välises maailmas,

selleks peab ta vaba olema igasugusest välisest sõltuvusest või sunnist ja ta peab olema täiesti iseseisev. Kirikliku tõe säilitamine oli õigeusulise ida peamiseks missiooniks, kirikliku tegevuse organisatsioon, ühtlase ja täiesti iseseisva vaimse võimu juhtimisel, oli katoliikliku lääne peamissiooniks.«

Selle ida ja lääne kristliku kiriku tiheda koostöö läbi ei teotseta mitte ainult üldkiriku kasuks, vaid iga osa jõuab ka oma ühekülgsuste vajalisele täiustamisele ja oma täielisele arengule. »Kui meie (s. t. ristiusuline ida) oma tõtt truult säilitame, ühtlasi aga ka tunnustame võõra põhimõtte tõtt, vabastame oma tõe eo ipso igast lisandsegust ja ka sellest kõige suursugusemast, mis on egoism ja enese liigne esiletõstmine. Seeläbi saame sellele usulis-kõlblale meeleolule, milleta ei ole võimalik mingi tõeline kirikute ühendamine.« Solovjev paneb kõige rohkem rõhku sellele »usulis-kõlblale meeleolule«, s. t. alanduse voorusele, lugupidamisele ja armastusele teise poole vastu. Iga tegelik töö kirikute ühendamiseks peab olema kantud sellest meelsusest.

Arusaamatuse ja antipaatia asemele, mis aastasajandeid on mürgitanud ida ja lääne suhteid, peavad astuma arusaamine ja armastus. See armastus ei seisne ebamäärases sümpaatia tundmuses, ta palju enam tugev, usus ja armastuses Kristuse vastu juurduv jõud, mis inimlike ebaõnnistumiste ja nõrkuse läbi ei satu pettumusse ja kibestumisse. See vaimu seisukord on juba kõige tähtsam samm ühinemisele. »Kui see usulis-kõlblas meeleolu on olemas, siis toimub juba tõeline ühendumine, ja loomulikud suhted kirikute vahel tekivad iseenesest.«

See armastus pole ka nõrkus, mis iseenese unustab. Ida peab jääma selleks, mis ta on, ta peab olema uhke oma auväärseile traditsioonele ja neid, kui see peaks olema vajaline, kaitsma väärikusega. Seda teeb ka Solovjev, kui ta kirjutab: »Kõige suurem kuritegu kiriku-ühtluse asjale teostub siis, kui seda ühendumist teeseldakse idamaise ristirahva latiniseerimisega. Idamaine kirik evib sisemise usulise kindluse, hoolimata tegeliku ühtluse puudusest tema üksikosade vahel, karmist korrast tema organisatsiooni suhtes, ja hoolimata temas valitsevast liikumatusest ja passiivsusest. Seepärast säilitab ta oma põhiosiste olemusühtluse ja kogu oma kirikliku omapära. Võimatu on ristiusulise ida vallutamine osade kaupa, nagu sellest näevad und latinismi fanaatikud, kuna see ida oma sisemise vaimse ühtluse omab ning kuna tal on oma kiriklik idee ja põhiprintsiip.« Lääs jälle olgu uhke oma jõule, millel Peetruse istme näol Roomas on oma igavesti kuivamatu läte ja algallikas. Nii võivad Solovjevi kujutelma järele mõlemad lahusolevad kirikud omapära kahjustamata pääseda vabale, ehtsale ühinemisele.

Niisiis on lõpuni mõeldud kirikliku ühinemise tee, väljudes iseseisvate üksikkirikute idamaisest kujutelmast. See tee ei vasta mitte ainult idamaisele mõtlemisele, vaid ta on leidnud oma kinnituse ka juba läänest, katoliku kiriku poolt. Kõikide vanade traditsioonide ja õiguste säilitamine ja nii suur vabadus kui aga võimalik on katoliikliku unioonilliikumise vankumatud programmipunktid. Andku Jumala arm, et sellel käimiskõlvulisel ühendusteel saavutatakse kirikuühtluse eesmärk.

Joannes Groetschel.

Athosel kasvatatud arhimandriit ühines Katoliku Kirikuga. Rumeenias astus pühasse uniooni Katoliku Kirikuga arhimandriit Theodor Boteanu Cetatuia kloostrist Jassy juures. Tema on saanud oma usulise hariduse Athose mäel. Pärast oma tagasipööramist Rumeeniasse sai ta esiteks Jassy läheduses ühel mäel asuva Cetatuia kloostri iguumeniks ja veidi aega peale seda juba sama kloostri arhimandriidiks. Juba 1931. a. alates pidas ta siit sidemeid katoliku seminariga Jassys ja alati olid tal vennalikud suhted Msgre dr. Gabor'iga, Moldaavia katoliikliku ajakirjanduse juhiga. Arhimandriit Boteanu kiriklikud ülemused saatsid ta Pariisi ja pärast Baden-Badeni, et sääl esindada õigeusku. Püsivusega ta uuris kirikute ühinemise küsimust, mis teda viis mitmeks kuuks Maria-Laach'i kloostri. 37. a. märtsil ta pöördus lõplikult ühinenud Kiriku ja viibib praegu Transsilvaanias basiliaanide juures Bixadi kloostris. Isegi üks rumeenia ajakiri kirjutas 18. märtsil Jassys: »Msgre Boteanu'ga on õigeusk kaotanud väärtusliku liikme.«

Keskustelu kommunistidega pärast paavsti ringkirja »Divini Redemptoris«.

Usuvastaste liikumist jälgiva katoliku ajakirja saksakeelne väljaanne (»Römische Briefe über den modernen Atheismus«, 10. mail 1937 a.) avaldab F. M. sulest tähelepanuväärse kõneluse, mis meie lugejaile võib pakkuda nii mõndagi. Huvitava sisu tõttu avaldame selle artikli, mis avameelselt ja otsekoheselt selgitab meie suhteid kommunistidega.

»Kominterni ringvaates«, saksakeelne väljaanne nr. 14, võtab Hans Behrend seisukoha »Pruunide konkordaadimurdjate vastase ringkirja« kohta. Selles tunnustatakse tähtsust, mis tänapäeval on paavstisõnal. Imetellakse seda »illegaalset« viisi, millega seda ringkirja Saksamaal levitati, ilma et »Gestapol« (GEheime STAatsPOlizei — saksa riiklik salapolitsei) sellest näis olevat aimu. (Tegelikult pole siin sündinud midagi illegaalset, sest konkordaat kindlustab saksa katoliiklastele vaba suhtlemise Püha Tooliga.) Peetakse lugu julgusest, millega saksa katoliiklased võitlevad rõhujate vastu. »Ja kui meie kommunistid sügava aukartusega kummardame nende katoliku juhtide ees, keda 30. juunil 1934 a. maha löödi ja maha lasti nende katoliku usutunnistuse pärast, kui me ei varja oma austust nende katoliku preestrite ees, kelle igapühapäevaseist jutlusist kõneleb hitlerivastane resolutsioon, siis on meile õnnekombel ka tuntud arvukaid juhtumeid, kus katoliku töölised, samuti nagu paljud vaimulikud, väljendavad oma sümpaatiat võitlevate saksa kommunistidega ja neid toetavad nii mõnegi abiga.«

Jääme siia hetkeks peatuma. Rõhutame teatud edu vaidlemisel. Kuigi on veel ülekaalus puht poliitiline vaatlemine ja pöördutakse katolitsismi poole esmajoones kui poliitilise liitlase poole hitlerluse vastu, siis tunnustatakse ometi ka juba väärtust, mis asub kõrgemal tasemel. »Kiidetakse vabatahtliku andumuse martüüriumi mingi asja eest, nii ühtede juures kui teiste juures. Siin võime leida sidepunkti, kuigi martüüriumi tuleb hinnata ka motiivide järele, mis selle põhjustasid, ja idee objektiivse tähtsuse järele, mille eest ennast ohverdatakse. Ei, seda meil pole vaja, jätta tunnustamata inimlikku suurust kommunisti juures, kes oma elu annab temale püha veende eest. Ringkiri räägib samuti aupaklikkusega sääraseist »märtreist«. Ta teeb väga selgelt vahet eksiteele viidute ja teadlikult usuvastaste kultuurvõitlejate vahel. Vana katoliikliku traditsiooni järele lahutab ta isiku süsteemist. Ta laseb aru saada, et need »märtrid« tegelikult juba on loobunud sellest materjalismist, mille eest nad väidetavasti võitlevad. Nad on teataval määral paremad kui nende süsteem. Veel enam: Entsüklika andestab isegi Kiriku vihasemaile vaenlasile, kes Issanda sõna järele sageli »ei tea, mis nad teevad«. Nende mõtete juures viibime meeleldi, jah, meie oletame isegi, et »ehtsad« kommunistid, s. t. nood, kes tõesti tahavad hääd töölisklassile, ajajooksul peavad saama liitlasteks religioonile, mis abivalmilt andub vaestele. Jah, meie oleksime rõõmsad, kui vaidlused katolitsimi ja kommunismi vahel viimaks vabaneksid poliitilise ja majandusliku mõtlemisviisi ühekülgsusest ja nihkuksid tolle usulise vaimu tasemele, millel liigub Püha Isa ringkiri.

Aga: meie peame nõudma tingimatut ausust. Kes imeteleb katoliiklaste sangarlikku võitlust Kolmandas Riigis, sellel peab olema ka pilk selle kangelaslikkuse jaoks, millega kristliku usundi esindajad oma veende eest on võidelnud Hispaanias, Mehhikos ja Venemaal. Uhkelt teatab kommunistlik ringvaade: »Viimase kooliaasta algul Münchenis kutsusid kommunistid üles usutunnistuslikesse koolesse sisseastuma, et protesteerida fašismi ristiusuliste tagakiusamise vastu. Igalpool toetame seda õiglast võitlust, mida katoliiklased ja evangeelne tunnistluskirik peavad oma usu, oma organisatsioonide ja oma Kiriku eest. Demokraatiline Saksamaa, mille eest kommunistid võitlevad, saab olema valmis, nagu K. P. D. (Kommunistische Partei Deutschlands) mainis oma mulluses kirjas kato-

liiklastele, kindlaks määrama oma suhted kiriklikkude ühingutega lepinguis, mis kindlustavad täielise usu- ja süümevabaduse, usuliste tavade teostamise kaitse.«

»Ma kuulen küll läkitust, üksnes mul puudub usk!« Siin tarvitatakse nimelt neid samu sõnu, mis leiduvad ka Vene põhiseaduses, samas põhiseaduses, mis veel tänapäev lubab ja seljatagustab kõikide ilmutususundite poolehoidjate süstemaatilist tagakiusamist. Meie küsime: Miks tehakse lubadusi katoliiklastele neil mail, kus kommunism ei valitse, ja miks ei talitata neile lubadusile vastavalt sääl, kus kommunism tegelikult teostab valitsemist? Miks Mehhikos, Hispaanias ja Venemaal tegelikult ei teostata seda sallivust, mida tõotatakse kristlikele usundeile Kolmandas Riigis? Miks tehakse sääl just vastupidist sellele, mida lubatakse kirikuile diktaktuurimaadel. Meeleldi kõneleme inimestega, kes otsivad tõtt ja omavahelist arusaamist, aga meie nõuame ausust, ja nimelt tegudega tõestatud ausust!

Ka anname järelemõtlemiseks, et ühe hingetõmbega ei saa nimetada ristiusku ja õpetust, mis ei pea lugu loodusseadusest. Ka loodusseadus kuulub ristiusu juure, ega iialgi või see leppida süsteemidega, mis ei tunnusta loodusseadust. Nii kaua kui Nõukogude Venes töölist koheldakse orjana, nii kaua kui kohustatakse ateismile kõiki, kes vastutavalt juhivad seda riiki, nii kaua kui ühiskonna huvid ohverdatakse mingi partei huvidele, nii kaua kui töötatakse kohtupidamise meetoditega, nagu need esinesid trotskistide protsessides, nii kaua kui mitte selgelt ei eemalduta materjalistliku maailmavaate aluselt, ei saa olla leppimist ristiusuga. »Ausus on parim diplomaatia!«

Mitte seda, mis eraldab, vaid seda, mis ühendab.

Teaduslikul tööl tuleb alal hoida kõrgemat taset, õpetades nägema, õpetades nägema sügavasti kõiki neid mitmekesiseid asju, millistega meil on kokkupuutumist. Selles seisnebki teadusliku töö suur edemus vaimu kasvatamisel. Nimetatagu teadust bioloogiaks, arstiteaduseks, matemaatiliseks analüüsiks, füüsikaks või keemiaks, ta seob kõiki vaimu jõude, oma vastaval omistatud alal, et neid alistada tegelikule, et teda kasutada esemete kallal, teda kohustada kujunema võimalikult lähedaseks, heites eksitavana kõrvale igasuguse teise mure. Vaimul, mis nii on suundunud tõe otsimisele, pole enam kergemeelsusi, tülisid, vaenlusi ega muud, mis teda pigistab. Arst ei hooli teada, kas haige, kes tuleb temalt abi otsima, on kangekaelne või varas. Arst näeb ravialuses ainult orgaaniliste jõudude mängu, mis on hädaohus ajutise rikke tõttu, mida jälle tuleb juhtida loomulikesse roopaisse.

Teistel aladel on kasulik sisendada endale seda vaimu seisukorda, mis annab seadusliku moodustumise. See muudab elu ja viib lahendamise teele hulk küsimusi, mis on veel lahtised.

Võib elada kaua maaelu, seda nii tervet ja tõelist maaelu, igapäevases ühenduses Jumala enda töö ja loominguga, taimede eluga, hiigelpuude vaikse kohisemisega, aasade maheda muhelemisega, ja kõigest sellest hoolimata võib kõigele sellele jääda hoopis ükskõikseks, kuna pää on täis kasusaamise ahnust, täis tülisid ja võistlemisi teistega — naaber on vaenlaseks. Ei mõeldagi muule, kui vaid sellele, kuidas teda ajada lõksu, sellal kui silmad on lahti maailma poole, mis meid ümbritseb ja mille magusasse ja uimastavasse võlusse võime sukelduda päeval ja öösel, mille tormine müha meid võiks panna unustama alatiseks neid kadestamisi. Meie südameist peaks tõusma armastuse hümn selle looduse poole ja selle poole, kes looduse on teinud.

Võidakse kaua elada rafineeritud (või vähemalt kujutellakse, et see on rafineeritum) elu ja süüvida salongielu põiklevaisse kohustusisse, võidakse tegeleda visiitidega ja kellaviieteeõhtuiga sõprade juures, ning selmet tõeliselt peenendada oma vaimu ja südant, andutakse lõpmatuile poliitilisile tülidele, klassivõitluse

vihavaenutsevale määratsemisele või tuntakse mõnu teiste mahategemisest. Inimesed on alles väikesed, pisikesed, nad veedavad oma elu ilma ühegi kasuta neile endile või teistele, nad ei jõua iialgi tõsidusele, raugaikka.

Võidakse tunnistada mingit usutunnistuslikku veenet, elada reesvalt usulist elu ja siiski mustata küljealust kogudust või põlata üksteist uskudevaheliselt, unustades, et oleme kõik vennad.

Võidakse olla suure armastuse ja veel suuremate rõõmude lähedal, ning ometi neist ilma jääda väheldase vaimu, kartlikkuse tõttu, mis lukustab end suurte asjade ees, kus peaks olema eneseandi: võimalus, mis iialgi ei tule tagasi.

Nii võidakse enesele hüpnotiseerida usulisi võitlusi, näilisi usulisi vastuolusid, või pigemini vsstuolusid usu teostajate vahel, nii võib hakata armastama vaidlusi, tunda vaimustust oma vastuväiteist ja nii võib unustada kõige ülemat käsku, ilma milleta igasugune usk on vaid silmakirjalisus: »Armastage üksteist!« Säärased inimesed ei loe seda artiklit. Neile see tundub säherduse kirjandusena, mis neid ei huvita. Ja siiski, neid võib katsuda veenda, et ilma kõige »selle kirjanduseta« nende töö on asjata, viljakandmatu kasutuse tagaajamine. Kogu usuline töö peab olema suunatud Jumala otsimise poole ja hingerahu omandamise poole. Kas teevad seda usulist tööd need, kes, ilma tõelise usulise hariduseta, püüavad päevavalgele kiskuda neid punkte, mis mitmete kristlike usutunnistuste vahel on lahutajaiks ja eraldajaiks? Kas teevad seda usulist tööd need, kellel näib olevat rõõm ütelda, et nad pole sellised nagu see teine, tulles ikka tagasi sellele samale või neile samadele lahkheli punktidele, tähelepanemata seda, et on olemas nii palju teisi punkte, milliseis ollakse samal alusel? Esimeseks tarkuseks oleks just nende ühendavate punktide rõhutamine.

Oleme õnnelikud näha, et vastavalt Ungari paater Bangha poolt asutatud liikumisele ka Saksamaal leiame juba neid samu püüdeid. Dr. Al. Auer ütles ühel konverentsil Kölnis: »Ühise aluspinna küsimus on liigutanud palju katoliiklasi ja protestante nende vastastikuseis suhteis. Kuna 20 aasta eest küsiti esimest korda, mis see on, mis lahutab katoliiklasi ja protestante, siis tänapäev me oleme palju rohkem huvitatud neist asjust, mis seovad meid, ja ühise aluspinna leidmisest. Vana roomavastane vaim on kadunud laiadest protestantismi ringidest, andes ruumi kartusele kristluse püsimise ja kaitse eest. Üks juhtivaid evangeliste, Emil Brunner, on väljendanud seda muutust neis sõnus: »Me oleme lakanud panemast rõhku luterlusele, me paneme rõhku tõele. Te ei leia kedagi, kes oleks valmis surema luterluse või tema vastandi eest.« Mitmeist viimaste aastate kirjutisist on ilmne, et ehitatakse sildu ja igatahes tuleb kõigisse meie omavahelisisse vaidlusisse ja meie poleemikasse solidaarsuse teadvus.«

Vaat', see kõlab õiglase ja uudsena; pärast nii paljusid asjatuid tülisid, vaenlane on meie väravate ees. Meie kõik peame rõhutama neid punkte, milliseis oleme kooskõlas ja neid on rohkesti, need moodustavad suurema enamuse. Neid rõhutama, s. t. peame rohkem võtma aluseks süüme, peame koos elama läbi neid tõdesid, peame neisse tungima ühiselt, meil peavad olema need samad mured, milliseid ületame koos armastusest Kristuse vastu, kristliku kõlbluse vaatlemise läbi, teostades Puhtaima Jumalasünnitaja Neitsi Maarja kultust, kandes endis leegitsevat usku oma pühisse saladusisse, saades aru, et neid võib läbi elada erisugusel viisil vastavalt kliimale ja hingeelule, kuid et see midagi kahju ei tee usu ja armastuse ühtlusele. See ongi too samane tung, mida väljendas N. Berdjajev oma teoses »Философия свободнаго духа«. Tsiteerime siin teda, kuigi me ei nõustu kõigega:

»Meie usuline tahe ei saa olla teisiti, kui et ta peabki olema suunatud kirikute ühtlusele, peab olema suunatud selle kristliku inimkonna patuse vaenluse äravõitmisele. On olemas teine tee, mida mööda peab käima kristlik maailm, s. o. kõigist usutunnistusist ristiusuliste sisemise ühtluse tee, s. t. suhted üksteisega armastuses, üksteise lähedane tundmine, sisseelamine teiste usundite vaimsesse maailma.«

Munkpreester V.

Idamaiselt tööpõllult.

Metsikuse ja kogumõrvade maalt. Hiljuti Nõukogude valitsus vahetas Greekas vangis olevate kommunistide vastu ja saatis kodumaale Athose munga Jevgeni. See munk läks aastal 1914 usulisil põhjusil Venesse ja vangistati 1920. a. Rostovis. Munk teatab nii mõndagi oma seitsmeteistkümne aasta jooksul läbielatud hirmsaist kogemusist. Muuseas mõrvati nende teadete järele Rostovi vanglas, kus viibis ka too munk, 123 õigeusu preestrit. Üks ülempiiskop ja üks preester surid samas vanglas nälga.

Edasi jutustab munk, kuidas omalajal saadeti Kotla, Düüna ääres, hiigelsaadetis vange, kuhu ka tema ise kuulus ja mis hõlmas ümmarguselt 10 000 hinge. Sääl oli keskkoonduslaager. Vange veeti pitseeritud kraamivaguneis. Sõit kestis kaheksa päeva, enne kui jõuti sihtkohta. Igal kolmandal päeval avas saatevahtkond vagunid, et eemaldada vahepääl hirmsate olude kätte surnud vangide laipu. Need visati lihtsalt tee ääre. Vangidele anti toitu samuti ainult igal kolmandal päeval. Saabudes raudtee sihtkohta vangid pidid kaksteistkümmend päeva matkama läbi lume äreda külma käes, pääsemata korrakski ulu alla. Ainult 300 õnnetut kümnetuhande hulgast jõudsid elusalt keskkoonduslaagri! Lõpuks Athose munk teatab veel, et praegu olevat Kotla laagris 300 000 vangi. Keskkoonduslaagris Marinskis, Tomski maakonnas, olevat koguni 400 000 Nõukogude riigi õnnetut ohvrit.

Kirjandusülevaade.

Hiljuti ilmus Ameerikas raamat »Fire on Earth« (Tuli maa pääl), P. H. Furfey sulest (The Macmillan Company, New York). See tore ja huvitav teos esitab Katoliikliku Sotsiaalse Aktsiooni põhilised ja üleloomulikud alused. Õigeusulised heidavad sageli katoliiklastele ette, et nende ettevõtted on ilma igasuguse sügava vaimse aluseta. Seepärast juhime eriti tähelepanu sellele raamatule.

Soovitame eriti soojalt oma lugejaile ajakirja »The Eastern Churches Quarterly«, mida annavad välja inglise benediktiinimungad. Tellimisi palume saata aadressil: St. Augustin's Abbey, Ramsgate, England. Ajakiri ilmub iga kolme kuu tagant ja sisaldab hulga paljuütlevaid artikleid ning rohkesti arvustust raamatute kohta, mis kõnelevad idamaiseist küsimusist. Aprillinumbrist leiame artikli selle tähtsa küsimuse kohta, kuidas õigeusulised suhtuvad anglikaani pühitsemistesse. Tabava artikli autoriks on Dom Bede Winslov. Kogu eukaristia usutavuse küsimus anglikaani valemite järele on asjatundlikult käsitatud ja võrreldud vastavalt õigeusulistele tõekspidamistele. Järgneb artikkel Vl. Solovjevi ja tema sophiateooria kohta. Autor, Dom Theod. Wesseling, tsiteerib suure vene mõtteteadlase sõnu: »Ainuke võimalik reaalne Kirik peab olema katoliiklik, üldine, sest terve tema püsimise mõte on juhtida inimesi selle ideaali poole: loomisterviku täiuslik ühendus Jumalas. Sellepärast Kirik, kuigi ta selles maailmas veel ei evi taevase kuningriigi täiuslikku ühtlust, peab siiski evima teatud tegelikku ühtlust, sidet, mis samal ajal on orgaaniline ja vaimne, mis määravad teda soliidse asutusena, elava ihuna ja moraalse individuaalsusena ... Kui Kirik poleks üks ja universaalne, ta ei võiks olla positiivse ühtluse aluseks kõigile rahvaile, — ning see on tema peamiseks misjoniks, tema peamiseks ülesandeks. Kui ta poleks eksimatu, ta ei saaks juhtida inimkonda õigel teel. Ta oleks pime juhtimas pimedaid. Ja lõppeks, kui ta poleks rippumatu, ta ei suudaks teostada ühtegi oma sotsiaalseist funktsioonest, ja saades selle maailma võimude vahendiks, Kirik jääks hoopis tagajärjetuks oma misjoni teostamisel.«

Virvendavalt linalt.

Film täis slaavi hinge. Tallinnas kino »Modernis« linastati esietendusena film »Moskva-Šanghai«. Slaavlasile ja nende sõpradele oli see film eriti huvitav, kuna ta vapustavalt esitas just tükikese ajalugu, mis elavalt seisab veel tervel meie vanemal põlvel ja mis haaras oma karmi jõuga kõiki Lähis-Idas elutsevaid rahvaid. Endine tummfilmide »star« Pola Negri näitas publikule, et tema mängimisosavus ja sügav sisseelamisvõime etendatavasse ossa tuleb veelgi mõjukamalt esile helifilmis. Üldse on slaavi ainestikku käsitavad filmid palju muljekamad helifilmidena, kuna neis võib edasi anda slaavi hinge kaunimaid viljelemisalu — muusikat. Nii oli ka »Moskva-Šanghai« just muusikaliselt hiilgeteos. Meid huvitasid eriti sääl esitatud kirikumuusikalised palad, nagu näiteks »Kui suur on Siionis me' Jumal ...«, mille komponeerinud geniaalne riiginõunik Bortnjanski. Pääleselle oli huvitav too katkend Lihavõtte liturgiast, mis Doni kasakate koori kaastegevuse tõttu oli üheks õnnestunumaks kirikuteenistuse stseeniks, mida iial virvendaval linal oleme näinud. Filmimeestel pole aga tõesti vaja vändata alati sääraste sasis habemetega ja puhmaste juustega preestreid. Loomulikult see pole ju ka õigeusu kirikuis mitte nii. Filmi idealoogilise külje kohta võib samuti ütelda, et filmis nähtud ema loobumine tütre kasuks on täesti vastav sellele maternaalsele ennastohverdavale suhtumisele, mida võime oodata kristlikult, õilsalt emalt.

Reginald A. Sorokin.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. || Hind: Üksiknumber 10 senti.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2. ||

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 1. 1937.

Tellige! – Lugege! – Levitage!

ajakirja

ÜHINE KIRIK

Tellijaile maksab »Ühine Kirik« postiga koju kätte saates ainult 50 senti aastas.

Kuulutuste hinnad: lehekülg 10 kr., ½ lhk. 6 kr., veerand 3 kr., kaheksandik 1,75 kr., kuueteistkümnendik 1 kr.

Tellida: »Ühine Kirik«, Tartu, Veski 1.

Abitalitus ja ekspeditsiooniosakond: **Esna, k. k. 30.**

Dipl. arh.

N. Thamm

E. I. K.

TALLINN

Lydia Koidula 10 k. 4

Tel. 306-52 Kõnetund: 2—4

Vandeadvokaat

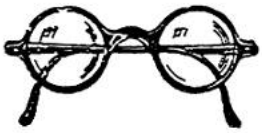
Bruno Abraitis

TALLINN

S. Karja 9 — 2a

Vastuvõtt: kella 10—11 ja 5—7 p.l.

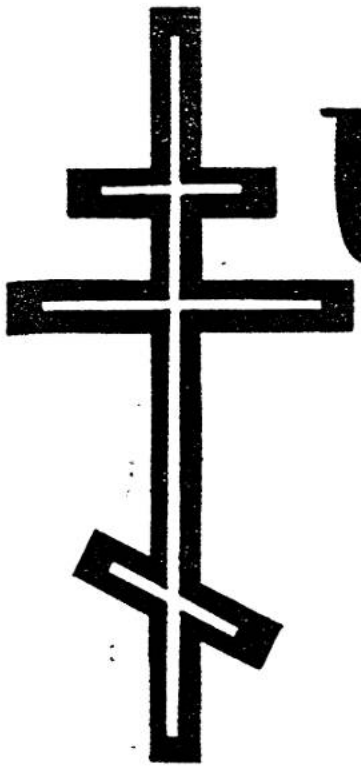
Tel. 468-07

Prille iga seltsi saadaval

Tallinn Raekoja pl. 12

A. Schiefner

ÜHINE KIRIK

Sisu:

3

Üleilmlik konverents »Usk ja Kord« Edinburgis (aug. 1937. a.) mõned mõtted.

Usuline poleemika.

Võitlus konkordaadi vastu Jugoslaavias.

Blaj 200 aasta juubeli pühitsemine Transilvaanias.

Kas inimene põlvneb Sinanthroposest?

»Sina, oma poolt, kinnita oma vendi!«

Nino »apostli sarnane«.

Idamaiselt tööpõllult.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

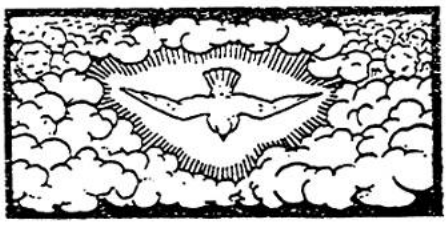
Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 3 1. septembril 1937. a. III aastakäik.

Bibliotheca Universitatis Tartuensis 1937: 0 2/3

Üleilmlik konverents »Usk ja Kord« Edinburgis (aug. 1937. a.) mõned mõtted.

Konverents on annud välja aruande, millises kõik konverentsi saavutised tuuakse kõikidele kirikutele vaatlemiseks. See on üks ülihuvitav ajalooline dokument. Kahtlemata see on üks suur edusamm võrreldes Lausanne'i aruandega. — Need, kes võtsid osa mõlemist konverentsist ütlevad, et Lausannes oli valitsev mure delegaatide seas püsida oma arvamistel, kuna siin — soov kuulata ning mõista teiste omi.

Nii aruandest enesest kui ka privaatsetest kõnelemistest võib järeldada, et »Katoliku« ja »Protestantliku« äärmuste vahel osuti näitab selget liikumist esimese poole ja et ehk küll üks katoliiklane vaevalt kirjutaks alla ühele leheküljele selle terves ulatuses, siiski sääl kus aruanne noteerib üldist kokkulepet, võib seda leida milleski tõeliselt katoliiklikus, kui ka see on mõnikord mitte täielikult väljendatud. — Seda rahuldavat tulemust võib panna päämiselt ortodoksi delegaatide kindla tunnistuse arvele, antud Usu tõdede kohta, ja ka suure hulga teiste delegaatide avameelsusele, kes sageli tähendasid, et iseloomustavatest protestantlikest doktriinidest enam ei peeta kinni vana paendumatusega. —

Võib küsida, milline oli konverentsi suhtumine Katoliku Kirikusse endasse? Mitu korda väljendatud kahetsused esimehe, Yorgi peapiiskopi, poolt, et »konverentsil puudus suurim kõigist kirikutest, kes, enam kui keegi teine on teadnud kuidas kõnelda rahvustele nii et rahvused kuulaks«, ei vaja kordamist, kuid nad kahtlemata väljendavad konverentsi kui terviku tundeid. Teesklemata rahuldus et katoliiklasi üldse oli konverentsil, kuigi ainult pealtvaatajatena (neid oli 4); kahetsused, et enam Kiriku poolt ei võidud teha, väljendatud üksikute liikmete poolt privaatsetes kõnelustes; soov teada, mis on teda takistanud; huvi, näidatud sellekohaste jutluste vastu — kõik see tunnistas varjamata pettumust. — Sellele tuleb lisada sundimatut ja üldist aplodeerimist, millisega tervitati Amay priori kirja lugemist, mille sümpaatne toon, ühendatud veendumusega, et lojaalsus valitsuse vastu võib kõige paremini edendada nende üldist eesmärki, nähtavasti mõjus liigutavalt kohal, kus ei mõjunud kõige südamlikumad teiste tervitused. Samasuguse vastuvõtu osaks sai ka kiri St. Andrew'i ja Edinburgi Katoliku Pea-

piiskopilt. Tõesti oli tunda sageli muret et jätta välja aruandest igasugune teade, mis võiks »sulgeda ukse ühinemisele Roomaga« —.

Kuid erapooletule vaatlejale näib ehk kummalisena, et, kui kõik kristlased terves maailmas koostöötavad, et leida mingisugust teed nende lahutuste parandamiseks ja ühendada kristluskonda ühte üksusesse, kindlalt tunnistades Kristust maailma ees, kes kaotas ehk kunagi ei tundnud Teda, Katoliku Kirik, kõikidest Kristlikest üksustest, peaks keelduma osa võtmast selles töös. — See võib näida veel kummalisemana, sellepärast et ta ise valjusti kuulutab, et tema oluliseks ülesandeks on viia kõiki inimesi ühinemisele Kristuse nimel ning et ta on alati lahutuse vastu võidelnud ja seda kahetsenud, kuidas ja kunas see ka on juhtunud. — Aga juba algusest saadik on ta vastu seisnud igale osavõtule viimase sajandi ühinemise liikumisele, ja on kindlalt keeldunud igast uuendatud kutsest aidata kaasa enne- ja pärast sõjaaegsetes konverentsides, praegune kaasaarvatud. Tema seisukohta on karmilt arvustatud — viimane kibe arvustus on selline, et tal puudub kristlik armastus. Korraldav Komitee, kelle ülesandeks oli välja saata kutsed, ja Edinburgi konverents ise on ühendanud oma ametlikke deklaratsioone avameelsete kahetsustega Püha Isa otsuse üle. —

Seda seisukohta ei või panna mitte mõne paavsti kanguse, ehk kaugeloleku, või nüriduse arvele. See oleks isegi eksimus kirjeldada seda kui »lõpetatud Vatikani poliitikat«. Tema alatine uuenemine osavõtmise näiliste selgete kasude juures ja vaatamata arusaamatustele ning rünnakutele, milliseid ta põhjustas, näitab et siin ei ole poliitilist küsimust. Momendil kui Kirik astuks konverentsi platvormile tõelise, terve hingega ning avameelse osavõtuga — ja teist osavõttu ei sooviks keegi temalt — ta oleks juba loobunud sellest, mida ta usub olnud saanud Kristuselt ja oleks reetnud Kristust ja ennast. —

Katoliiklastele ei ole vaja otsida kaugelt põhjust selleks. Teised ei nõustu seisukohaga, kuid nad peavad tunnistama, et Kirik ainult järgneb oma veendumuste loogikale. — See on tunnustatud nii kaugelseisvate isikute poolt, nagu vana Katoliku piiskop Herzog ja Crisis'e Teoloogia looja professor Karl Barth'i poolt.

Kõige varematest kristluse päevadest valitses veendumus et Kristuse Kirik, orgaaniline keha piiskoppidega, kui Apostlite järelkäijatega, elustatud ja alalhoitud nende õpetusega ja valitsemisega, oli selline et tema ühtlust ei või jaotada. — Kõik peavad osavõtma sellest ühtlusest, see oli midagi, mis neid ülendas, nii oma enneolekuga kui ka püsivusega missugusest Kristus oli ennustanud. Sarnased tuntud kujutused, nagu õmblusteta kuub ja veel enam, Kristuse Ihu, näitavad et nendele Kirik oli üks asi, üks organism, seotud ühte Kristuse armastusega, kuid ka nähtava ühendatud hierarhhia abil — midagi üksikut, nagu on inimese elu, missugune, kui ta kaotab ühe liikme, jääb üksi temaga. — Katoliku Kirik on alati uskunud seda. Isegi mitte kõige suuremate kriiside ajal tema ajaloos üheteistkümnendal ja kuueteistkümnendal sajandil, kõige vähemalt kestva õnnetu nii nimetatud Lääne Šiismi ajal, sääl pole kunagi olnud mõtet, et Kristuse Kirik ei ole mitte üks oluliselt ühendatud keha, kelle kõik liikmed tunnistavad sama usku. Ta on kannatanud tervete rahvuste kaotust, kes ise omavad rikkaid traditsioone peagu hindamata väärtusega, tõesti mitte üksköikselt, kuid kõhklemata, oma Usu keskprintsiibi pärast. Veendunud, et tal on ülesanne mitte ainult kõikide rahvuste, vaid ka kõikide aegade jaoks, on ainult loomulik, et ta on valmis kannatama ajutiselt, kuid sisult ta võib säilitada tulevate generatsioonide jaoks seda, mida ta sai alguses. See, on ka, miks ta ei või tunnustada mitte mingisugust teist õpetust kui ainult oma. —

See on Kiriku vaatepunkt enesest. Ta on valmis lööma vastu oma rinda pattude pärast, millistes on süüdi tema ebaväärikad liikmed, ning ta võib ka nõustuda, et nende hooletus, ilmalikkus ja taktivaesus mitte vähe ei aidanud nende kaotustele, milliseid ta kannatas minevikus. Aga ta ei või mitte tunnis-

Sellel pildil on kujutatud Kurtiev, ida riituse katoliku piiskop Bulgarias, ühes Apostliku Delegaadiga Bulgarias, Mazzaliga, ja ida- ning ladina-riituse katoliku preestrid, kes pidasid vaimulikke harjutusi (Exercition) Sofias.

Msgr. Kurtievi Katedraal Sofias on väga lihtne ja ainult Jumala ligiolekul rikas. Tema preesterkond on väga vaene aga ühtlasi väga rõõmus, sellepärast nad teavad, et nende hingekarjane juhib tahtliku vaesuse ja kloosterliku vaijuse elu. — Sofias on ka karmeliidide nunnad; piiskop Kurtiev usub ja nende kontemplatiivse elu ligiolek tema piiskopkonnas toob Jumala õnnistust. — Nende nunnade vaesus on äärmine, aga nende rõõm veel suurem. — Nagu püha Lisieux Therese, nad ei tahtnud vahetada oma elu vaesust ja vaeva kogu maailma kullaga. —

tada väidet, et mu usk võib »olla sama hää kui« tema oma ehk seda et Kirik võib olla jaotatud väliselt äraripputuisse üksustesse. — Ta on alati uskunud Kristuse palve tõestamisesse »et nad oleks üks Meis, et maailm usuks et Sina oled Mind läkitanud«. Omades niisuguse seisukoha, ta salgaks iseennast ära, kui ta nüüd väidaks vastupidist. Sest see on täpselt vastand, milline on Ühelmlise konverentsi oletus. — Mitte üksi kõne, mitte üksi lendleht ehk liikumise poolt trükitud raamat, kuid ka hääled kas selgelt või pimedalt kaebavad »Jumala Kiriku jaotuse« üle. Kuis võib olla teisiti? Sest Ühinemise Liikumise sihiks on ühendada ühe terviku osi, ja kui osad vajavad ühendamist, siis tervik on praegu jaotatud. Kui nõutaks, et Rooma Kirik ise palvetaks kõikide ühinemise eest ühes Kirikus, siis seda ta teeb ja töötab selles veendumises, et tal on ja ta on see üksus, kellele teised peavad kuuluma. Aga »Usu ja Korra« Liikumises, mitte ükski kogudus ei või enesele lubada säärast seisukohta: kõik on ühesugused ühinemise otsijad. See on, kui soovida, üks suurepärane alandlikuse ning »lahutuse patu« kahetsuse väljendus: niisugusena see nõuab meie kõige sügavamat austust, ja peaks takistama selle kätt, kes tahaks visata esimesena kivi; kuid viimane, millest võib öelda et ta püsib, on usk Kristuse Kiriku Ühinemisse tänapäeval.

A. B.

Usuline poleemika.

Poleemika on kahjuks ka usulisel alal veel laialt levinud. Jah, võib isegi ütelda, et ta siin teatud suhtes veel on vajalik.

See usulise poleemika vajadus on tingitud ristiusulise tõe iseloomust endast.

Ristiusuline tõde on oma loomu poolest absoluutne tõde; s. t. ainult ristiusk on objektiivselt tõde usulisel alal ja kristlik usund on ainuke objektiivselt õigustatud usundi kuju.

Kes usub seda kristliku tõe absoluutsust, ei või selle tõe suhtes olla ükskõikne. Ta peab seepärast ka, kus see on vajalik, tõde moonutamise eest hoidma ja kaitsma. Kes pääleselle on veendunud, et see kristlik tõde kristlikus kirikus on leidnud oma Jumala poolt tahetud vormi ja kuju, peab ka, kus see on vajalik, kaitsma seda kristlikku kirikut, nii nagu tema teda tunnetab, eksiarvamiste, moonutamise ja rünnakute vastu. Nii saab siis poleemika vajaduseks.

Kuid ristiusulisele ta on dura necessitas, karm, ebameeldiv vajadus. Sest tõe kaitsmine on hädavajaliselt seotud tarviduste, ümber lükata või tagasi lükata vaadet, mida teine inimene võibolla peab oma veendeks. Säärane õiendus on loomulikult teisele inimesele valus, valus vähemalt esimesel hetkel, enne kui ta on taibanud esitatud põhjusist. Kaasinimesele valmistada valu see tähendab aga valu igale ristiusulisele endale, kellele armastuse käsk pole mitte paljaks sõnakõlksuks. Kas ta peab nüüd selle valu pärast, mida ta tekitab teistele, hoopis loobuma tõe kaitsmisest?

Paljudel juhtumeil võib kahtlemata armastuse pärast vaikida, võibolla peab isegi vaikima. Kui aga on olemas hädaoht, et eksiarvamine levib kaugemale, et tõtt suuremas ulatuses salatakse või et tõde isegi jääb salatuks, siis nõuab seda tõe teenimine, et annaksime ka tunnistust tõest ja võitleme eksituse vastu. See kohustus on ülesandeks eelkõige neile, kes teavad, et neile on öeldud Kristuse sõna: »Minge kogu maailma ja õpetage kõiki rahvaid.« — Neile võib siis tõe kaitsemine saada otse kohustuseks. Nii saab siis ka kohustuseks tõe kaitsemisest tingitud poleemika.

Muidugi peab poleemikat tõe eest pidama kristliku armastuse vaimus, mitte selleks, et teha haiget tõe vaenlasele, vaid et aidata viia võidule tõtt ennast. Säärasele poleemikale kindlasti Jumal ei keela ka oma armu ja aitab tõele vähemalt siin-sääl võidule. Olgugi, et tõe kaitsemine ja eksiarvamise vastu võitlemine eksijale esialgu valmistab kurvastust, võib siiski säärasest kurvastusest ka tärgata hääd. Siis lohutagu meid püha Pauluse sõna: »Ma rõõmustan nüüd (et too kiri teid on kurvastanud), mitte sellepärast, et teid kurvastati, vaid kuna kurvastus on viinud teid endassetõmbumisele« (2 Kor. 7, 9). Niisiis on olemas poleemikat ja poleemikuid vajadusest, rangest vajadusest, jah kohustusest.

* * *

Kuid on olemas ka poleemika, mis ei lähtu vajadusest ja kohustustundest, vaid loomulikust võitlustahtest. Siin aetakse siis poleemikat poleemika enda pärast. Neil poleemikuil pole siis nii tähtis, aidata võidule tõtt, vaid nad tahavad igal tingimusel kaitsta iseendi arvamist. Vastuväiteile on säärased poleemikud ligipääsmatud. Toogu teine veel nii palju vastuväiteid nagu ta tahab; kui kõik omad vastaspõhjused enam ei aita, siis tuleb kasutamisele põhimõte: »Sic volo, sic jubeo, stet pro ratione voluntas — nii ma tahan ja nii ma käsen, põhjenduseks seisku minu tahe!«

Säärane poleemik loomusunnist ja iseloomust ei oota isegi, kuni tema veenet tõesti rünnatakse, ta leiab kergesti põhjuse võitluseks! Ja kus seda põhjust objektiivselt pole olemas, siis otsib ta seda. Ta peab võitlema, ta ei suuda oleskella ilma võitluseta.

Kui nüüd selline poleemiline kalduvus usulisel alal puhkeb valla, siis sellega kindlasti ei looda midagi hääd. Lõppeks puudub siin ka selge, puhas kavatsus, mis tahab ainult teenida tõtt Jumala pärast. Puudub ka selge, puhas

kristlik armastus, kes teist lõppeks kõigi sõnadega ainult tahab aidata. Ja kuna puudub see puhas kristlik armastus, siis ka võitlusviis ja sõnade valik pole niisugused, et nad veenavad, vaid nad on ainult solvavad. — Säärane sügavaimas mõttes ebakristlik viis ei püüa aga mitte ainult tabada vastast ennast, teda paljastada, vaid ta tekitab ka rahutust ja pahandust lugejate keskel. Ta külvab nii halvakspanu, kui mitte just vihkamist teiste veenete vastu, jah, üldse teisitimõtlejate vastu. Sedaliiki poleemika kasvatab ja edustab usulist valgustamata fanatismi ja saab nii usulisuse katte all õieti ebahää ja kurja, vihkamise ja vihavaenu levitamiseks. Seepärast säärane poleemika ei tee tööd Jumala riigi hääks, vaid õeluse riigi hääks. Siin tuleb siis päevavalgele midagi sellest kurja müsteeriumist, millele Lunastaja vihjab oma lahkumiskõnes: »Tuleb tund, mil igaüks, kes teid tapab, arvab Jumalale sellega osutavat teenet« (Joh. 16, 2).

Õeluse müsteerium täitub oma kõrgeimal kujul, kui religiooni kiusatakse taga religiooni tõttu või kui Jumala asja vastu võideldakse Jumala teenimise valesti mõistmise tõttu.

Sedalaadi pimestatud usuline poleemika on poleemika kurvim kuju. Kuid kahjuks näib, et ka see kurvim kuju veel pole surnud välja. Just katolitsismile näib see olevat omane, et ta ikka jälle on säherduse usulise poleemika objektiks. Näib, et ka praegu veel on inimesi, ka ristiusulisigi, kes ei suuda taluda, et Katoliku Kiriku kohta öeldakse või kirjutatakse ka ainult üks hää sõna. Kohe nad satuvad hasarti. Ja kui nad ise kõnelevad või kirjutavad Katoliku Kirikust, siis sünnib see ikka ärritatud, armastuselagedal kombel. Katoliku Kirikut nimetatakse ikka põlastaval kujul paavstikirikuks, preestrid on paavsti jüngrid, katoliiklased on paavstlased. Ja veel terve rida sarnlevaid ja veel hullemaid sõnu esineb sedasorti usulises poleemikas ikka jälle. Ja mõnele poleemikule need sõnad on nii läinud lihha ja verre, et nad nende sõnade ebasobivust isegi enam ei tunne.

* * *

Eelnevad mõtted tärkasid, kui lugesime artiklit ajakirja »Usk ja Elu« kaheksandas numbris (lhk. 122 jj.), milles ülempreester K. Kokla väljendab oma mõtteid artikli kohta »Huvitavas Žurnaalis« (suvi 1937) päälkirja all »Püha Tool ja meie«. See artikkel »Huvitavas Žurnaalis«, mis oli kirjutatud mittekatoliiklase poolt, väljendas mõtet, et see olevat Vatikani püüe ap. õigeusu kiriku liikmeid »tagasi viia emakiriku rüppe«.

Autorile ei meeldi sõna »emakirik«. »See nimi äratab mõistet, nagu oleksid kõik teised ristiusu seltsid — kirikud — välja kasvanud r. kat. usust.«

Jatkuvalt K. möönab, et luterlased Katoliku Kirikut küll õigusega peaksid nimetama »emakirikuks«, mitte aga õigeusu kirik. Nüüd on aga paraku ajalooliselt tõestatud, et väljendus »emakirik« oli juba tarvitusel ajal enne nn. usupuhastust. Nagu juba Tertullian hüüdis Rooma piiskoppi »piiskoppide piiskopiks«, nii nimetati ka rooma kirikut juba 10 sajandil »kõige usklike emaks«. See väljendus ühtub täiesti väljendusega »emakirik«.

See väljendus on ka õigustatud ap. õigeusu kiriku suhtes. Ajalooliselt see on tõik, et idakirik lahkus läänekirikust, võib ütelda nagu tütar emast. Seepärast Rooma-katoliku Kirik on pälvinud ka tema suhtes tiitli »emakirik«.

Mõistame, et selle sõna tarvitamine ap. õigeusulisele kristlasele võib kõlada ebameeldivana, et see teda puudutab valusalt. Kuid selle sõna õigustamise vastu ei võida ajalooliselt väita sõnagi.

Kui meie siin ka mõistame ja austame K. tundmusi, meie ei saa siiski aru, miks siin esitatakse vanu, solvavaid küsimusi: »Jeesuse või paavsti tee?« Ajalooliselt neil pole alust. Ja kas oli vaja sel puhul kõneleda, et »katoliiklus on Eesti minevikus nõnda mustaks tehtud, et temasse minejaid vaevalt leidub ...« jne? Mis on sellel tegemist sõnaga »emakirik«? Nii kirjutab ometi ainult keegi, kes iga hinna eest tahab harrastada poleemikat. Seejuures nähtavasti ei suudeta taluda seda, et katoliku kirikust selles artiklis räägitakse hästi.

Mainitakse veel ühte teist asja. Artikkel »Huvitavas Žurnaalis« oli teatanud, et kaks preestriameti kandidaati, kes olid lõpetanud Petseri seminari, olid läinud Rooma, et sääl saada katoliku preestreiks. Sellele manustatakse järgmine märkus: »Meie aga arvame, kui noormehed 2 a. Petseris õigeusulise rahva kulul toidetult ja õpetatult võlga tasumatult Rooma jõudsid, on neil kui ka sealsel kirikul vähe taevariigi õhku mis autust hülgab; aga ka seminar, kus kerget hingekaalu ei tunta, satub varju, kuigi ta võib end vabandada noorte nõrga ettevalmistamisega usualal.

Katoliku seminarides on lugu nii, et seminaristidelt, kui nad seminarist lahkuvad, ei nõuta kahjutasu. Seminari peetakse prooviajaks. Meil on ka teada, et ka õigeusu seminaristid, kes preestreiks ei saa, seminarile ei maksa kahjutasu. Kas nad sellepärast on autud?

Ja kui nüüd säherdune kandidaat ülalmainitud põhjusil tahab saada katoliiklaseks, kas ta sellepärast on autu? Autu ta oleks siis, kui ta oma teistsugusest veendest hoolimata, Jumal teab mis põhjusil oleks jäänud, kus ta oli. Omada julgust oma veendele järgimiseks, see on iseloomu tunnuseks.

Kui aga Petseri seminaril tõesti veel peaks olema nõudmisi mõlemate noormeeste vastu — siis tuleks nende nõudmistega pöörduda nende noorte inimeste vanemate poole. Meil pole sellest midagi teada, et keegi säherduste nõudmistega oleks pöördunud vanemate poole.

Kui seda pole sündinud, kust võtab ta õiguse nimetada neid noori inimesi autuiks? Ja kust siis veel selle õiguse, teha katoliku kiriku kohta sääraseid märkmeid.

Kui need noored usuteadlased oleksid midagi kirjutanud või ütelnud õigeusu kiriku vastu, siis oleks see tegelikult autu. Aastate eest elas keegi noor õigeusuline mees kuudekaupa katoliku kiriku juures Tartus, kuna ta, nagu ta ütles, tahtis saada katoliiklaseks. Kuna see talle ei meeldinud, ta läks jälle ära. Et ta mitmekuise toitlustamise eest midagi ei maksnud, seda talle ei pane ka keegi pahaks. Kuid ta kirjutas tänuks vihkavaid artikleid katoliku kiriku vastu ja härra ülempreester Kokla võttis need artiklid oma ajakirja. Kas sääl oli rohkem »taevariigi õhku«?

Meil näib, et kristlaste, ja kõige rohkem kristlike preestrite vahel peetagu ometi teissugust poleemikat — kui see juba osutubki vajaliseks. Teisi tembeldada autuiks, see vastab küll vaevalt tõe vaimule, veel vähem aga kristliku armastuse vaimule. Ja ometi peaks kogu võitlus tõe eest lõppeks olema kristliku armastuse teenistuses. Ainult sellisel poleemikal on olemas eluõigust kristlaste seas.

E. P.

Võitlus konkordaadi vastu Jugoslaavias.

Jugoslaavias käimas olevat võitlust konkordaadi pärast on paljuis mais jälgitud üllatuse ja imestusega. Ajal, mil usku ja kristlust ümbritsevad hädaohud kutsuvad kõiki kristlasi leplikkusele ja üksmeelsele koostööle ning pea kõikjal tegelik lähenemine kristlike usutunnistuste vahel rõõmustavalt edenebki, möllab Jugoslaavias võitlus serbia-õigeusu ja Katoliku Kiriku vahel.

See võitlus lähtus serbia-õigeusu kirikust ja suundus kõigepealt Jugoslaavia valitsuse ja Püha Tooli vahelise konkordaadi sõlmimise vastu. Tüli on aetud nüüdseni äärmise teravuseni. Õigeusu kirikuis peeti käredaid jutlusi. Täies ametirüüs piiskoppide ja preestrite juhituna korraldati rongikäike demonstratsiooniks konkordaadi vastu. Nii ajakirjanduses kui lendlehis ilmusid ägedad artiklid ähvardustega nende politikategelaste vastu, kes konkordaadisse suhtusid sõbralikult.

Konkordaadivastase võitluse juhiks oli patriarh Varnava, kes oma talitusviisiga sattus vastollu valitsusega. Kui ta keset heitlusmöllu hiljuti suri, ei võtnud seetõttu ka ükski minister tema matustest osa.

Patriarhi surma järelegi ei lakanud võitlus. Püha Sinod teostas oma ähvardused ja otsustas kõik konkordaadi poolt hääletanud valitsusliikmed ja rahvasaadikud vaimuliku kohtu alla anda ja nad kõigi oma kiriklike õiguste kasutamisest ilma jätta. Nõnda karistatud ministrite ja parlamendiliikmete nimede avaliku loenduse kirikuis usklikud võtsid vastu väga erineval viisil. — Püha Sinodi otsuse seaduspärasuse üle vaieldakse ägedasti. * * *

Kui küsida selle ägeda tüli põhjusi, siis vastused sellele küsimusele on väga erinevad. Konkordaadi vastased kinnitasid alul, see andvat Katoliku Kirikule pälvimatuid soodustusi, mis puuduvat isegi õigeusulistel. Selle etteheite vältimiseks valitsus võttis konkordaati punkti, millega lubatakse kõiki Katoliku Kirikule kindlustatud õigusi laiendada kõigi teistegi usutunnistuste jaoks, kui vast konkordaadist katoliiklasile soodustusi ilmneks.

Aga ka siis, kui selle tüli senine peapõhjus oli kõrvaldatud, jatkasid konkordaadi vastased võitlust. Mis oli selle põhjuseks? Siin tuleb märkida usulisi, rahvuslikke ja politilisi aluseid.

a) Usulise, õigem küll konfessionaalse põhjusena võib nimetada õigeusu kiriku võitlust oma eesõigustatud seisundi pärast. Konkordaadi läbi õigeusu kirik kardab seda valitsevat positsiooni kaotavat. Serbia-õigeusu kirik on siin ikka olnud riigikirikuks. Esialgselt küll kuulutasid siin ristiusku katoliiklikud piiskopid, kes olid ühenduses Roomaga, Katoliku Kiriku keskusega. Hiljem aga tõmmati siinnegi kirik kaasa kirikulõhesse ja vaid ajutiseks, Konstantinoopolis rajatud Ladina keiserriigi päevil, ta leidis jälle sidemeid Roomaga. Türklaste kauakestva valitsuse all sai kirik palju kannatada. Serblaste vabadusvõitluses mängisid kloostrid tähtsat osa, mistõttu ka kirikul pärast vabanemist õnnestus üha rohkem mõju võita ja aegamööda riigikirikuks tõusta. Kui ühelpoolt see kirikuile tõi mõndagi kasu, siis ühes sellega ka kirikulegi raskeid usulisi kahjustusi.

Kui pärast sõda tekkis uus riik Jugoslaavia, oli olukord serbia-õigeusu suhtes väga muutunud. Uue riigi elanikkonnast on õigeusulisi ainult pooled, kuna katoliiklaste arv tõuseb 37,8 protsendile, muhameedlasi on 11,18 %, protestante 1,71 %. Nii oli riik ajajooksul sunnitud üle minema kõigi usutunnistuste üheõiguslikkuse põhimõttele. Juba kuningas Aleksander alustas läbirääkimisi konkordaadi üle. Pikkade vaheaegadega need kestsid 1921. aastast alates ja jõudsid lõpule alles 1936. aastal. Kuid õigeusu kirik püüdis end kõigi vahenditega üheõigusluse vastu kaitsta. Miks? Kas kardetakse, et usuliste jõudude vaba võrreldavuse puhul arvuliselt vähemuses olevate katoliiklastega toime ei tulda? Puudub siin ehk arusaamine ja usaldus oma kiriku vastu?

b) Aga mitte ainult usutunnistuslikud põhjused pole mõõduandvad võitluses konkordaadi vastu. Neile lisanduvad rahvuslikud tendentsid. Serbia-õigeusu ümber koonduvad Suur-Serbia liikumise tulised pooldajad. Neile on pärast sõda Serbiaga liidetud Kroaatia ja Sloveenia vaid vallutatud, serblaste valitsetavad maakonnad, millede rahvuslikke õigusi hoopis ei tunnustata. Nii võttis meeleavaldusist osa palju inimesi, kes üldse ei kuulu serbia-õigeusu kirikusse.

Ja aegamööda koonduvad võitluseks konkordaadi vastu ka kõik valitsuse vastased — nii kommunistid vasakäärelt kui ka vabamüürlased, kellele küll kirikuasjad endast ja oma kohta on täitsa ükskõik.

Siinjuures tuleb ilmsiks iseloomuline nähe, et neid mehi, kes varem valitsuses olles ise konkordaadi koostamisel kaasa on töötanud, nüüd opositsioonist valitsuse vastu on selle vastasteks. Nende hulka kuulub endine peaminister Jeftisch, endine sõjaminister Ziokowitsch ja eelkõige endine haridusminister, kes varem ise konkordaadile alla kirjutas. Too mees niisiis sõdib nüüd iseenda teose vastu. See tõik heidab iselaadset valgust kogu konkordaaditülide tõelistele põhjustele.

c) Jugoslaavia valitsus juhib oma viimaste nädalate teadaandeis tähelepanu veel teistele teguritele, mis võitluses konkordaadi ümber mängivad teatud osa.

Valitsus arvab siin nägevat välisriikide mõjutusi. Kinnitatakse, et endine peaminister olevat välismailt toetust otsinud. Ka endisel sõjaministril olnud salapäraseid läbirääkimisi võõraste võimudega. Seoses sellega oli tähelepandav, et surnud patriarh Varnava matusetseremooniaist ainsana kogu diplomaatlikust korpusest võttis osa Saksa saadik ja Saksa riigikantsler saatis kaastunde telegrammi.

Nii on praegu Jugoslaavias konkordaadi vastu sõdijate rinne üsna kirev. Uusimad teated tähendavad, et isegi serbia-õigeusu kiriku piiskopid isekeskis polevat ühel meelel.

Konkordaadi lõpliku saatuse määrab alles hääletus senatis. Politilise rahunemise võimaldamiseks see on lükatud edasi sügiseks. Jõutagu seni õigeuskliku serbia kirikus ometi arusaamisele, et selletaolised konfessioonivõitlused on juba iganenud ja et vaid vennalik koostöö kõigi kristlaste vahel vastab aja nõudeile.

Spektator.

Blaj 200 aasta juubeli pühitsemine Transilvaanias.

24. juuni oli Rumeenia ida-riituse katoliiklasile väga pidulikuks päevaks. Pühitseti, rumeenia kooli asutamise 200 aasta juubelit Blaj's, mis on rumeenia uniaatide metropoliidi Alexander Nicolescu praegune residents.

See oli 19. mail 1737. a., kui rumeenia uniaatide noor piiskop Innocentius Micu saabus Blaj'sse. Blaj oli siis väike küla vana lossiga, mille keiser Karl VI — Transilvaania suur-hertsog — andis rumeenia piiskopile residentsiks. Rumeenia uniaatide noor kirikupää tundis väga hästi oma rahva vajadusi, kes olid senini jäetud peaaegu ilma igasuguse kultuurita. Sellepärast, ta mitte ainult ei ehitanud katedraali jumalateenistuseks, vaid alustas 1741. aastal ka kooli ehitamist noortele ja kloostri ehitamist püha Vassili ordu munkadele. 1743. aastal keiser andis erilise dekreediga rumeenia talupoegadele loa saata omi poegi kooli. See luba saadi tänu piiskopi pingutusile, et vabastada rumeenia talupoegi ungarlastest aadlike teenimise kohustusest. Kool valmis 1747. aastal ja kolm esimest P. Vassili ordu munka, Gregor Maion, kes hiljem sai piiskopiks, Sylvester Calinis ja Cheront Cotorea, said oma valdusse kooli, mis pidi olema rumeenia kultuuri allikaks tervete sajandite kestel. Kahjuks Innocentius Micu ei saanud näha oma töö arenemist. Politilised komplikatsioonid sundisid teda lahkuma, ja ta suri teeneterikkana Roomas, kust rumeenia katoliiklased tahaksid nüüd tema põrmu tuua Rumeeniasse.

Tema järeltulijana Peeter Paul Aron juhtis kooli, kuhu piiskopid koondasid vaeseid poisse (poeglapsi), keda nad oma sissetulekutest üleval pidasid. Varsti omas kool ka seminari 4 aastase akadeemilise teoloogia kursusega: tänapäeval sel asutisel on õigus välja lasta täieõiguslikke teolooge. Piiskop Micu töö teene on määratu. Blaj oli allikaks kust on väljunud suur hulk mitmesuguseid teadlasi. On huvitav märkida, et nagu Blaj on tegutsenud Katoliku Kiriku traditsioonide järgi, pidades pühaks kõikide rahvuste õigusi; on Blaj arendanud ka rumeenia rahvuslust ajal, mil Rumeenias endas türgi ja kreeka mõju seda tugevasti lämmatasid. Sellepärast rumeenia teadlane Sextil Puch Kariu Puscariu ütleb, et Blaj ühendusse astumisest Rooma Kirikuga sündis ime, rumeenia rahvusluse uuestisünni näol.

Et soodustada Blaj endiste õpilaste kokkutulekut, pühitseti tema kooli 200. a. püsimise juubelit, Jaanipäeval, 24. juunil. See kujunes perekondlikuks pidustuseks. Tema Majesteet kuningas Karl ja valitsus olid saatnud ametliku esindaja, kaks uniaatide piiskoppi oli tulnud ja endisi õpilasi oli kohal 2000. Pidustus algas jumalateenistusega, mille pidas katedraalis metropoliit Alexander kahe uniaatide piiskopi ning hulga preestrite kaasteenimisel. Kogu rahvas oli liigutatud kui diakon lisas harilikele palvustele lause: »Veel palume surnud Jumala teenrite rahu eest, Blaj kooli õpetajate ja õpilaste eest, et meie Lunastaja neile annaks koha õigete seas.«

Peale jumalateenistust toimus uues lossis aktus. Praost Macaveiu kirjeldas Blaj ajalugu. Pärast teda kõnelesid, Cluj ülikooli esindaja Transilvaaniast, rumeenia akadeemia ja valitsuse esindajad. 2000 õpilase defileerimine metropoliidi ja tema külaliste ees oli tõeline võidukäik. Oli liigutav näha erinevaid aastakäike esindatud õpilastega, kes olid ilmunud kohale isegi välismaalt. 1872. aasta lend omas veel 5 esindajat, kõik 80 aastate ümber. 1873. aasta lend võis saata ainult ühe esindaja, auväärt isa Bozdaj, 93. aastat vana. Neid tervitati müriseva kiiduavaldustega.

Pühade apostlite Peetruse ja Pauluse püha oli rõõmsaks pidustuste lõpuks. Metropoliit lubas anda Vassilialaste rumeenia provintsile Obreja lossi, Blaj lähedal. Vassilialased asutavad sinna oma noormunkade kodu, vaimulike talituste harjutuste maja ja poisslaste vaestekodu.

Nõnda on töötanud katoliku idariituse kirik rumeenia rahvusluse heaks.

I. Felix Wiercinski.

Kas inimene põlvneb Sinanthroposest?

Et tõendada, et teaduse ja usu vahel valitseb vastolu ja näidata, et teadusi õppinud inimesel ei ole võimalik uskuda Kõigekõrgema olemasolu, selleks kasutab jumalasalgaja peaargumendina asjaolu, et inimene põlvneb loomuliku arenemise teel kõrgemal astmel seisvatest loomadest, nõnda nimetatud primaatidest, ja kõige tõenäolikumalt, ahvist.

Oleks huvitav sel puhul tutvuneda tõeliste teadusmeeste arvamistega selle küsimuse kohta. Teadlased on oma otsustes vähem kategoorilised kui meie jumalasalgajad, nad toetuvad ainult faktidele ja jätavad tee vabaks tulevikus tehtavatele avastustele.

Viimased avastused küsimuse kohta on tehtud Hiinas. Šukutien'is, Pekingi lähedal, on juba kümmekond aastaid kaevamisi toimetanud grupp teadlasi. Nad on leidnud lademes, mis 100 meetrit pikk ja 30 meetrit lai, suure hulga eelajaloolisi jäänuseid. Võib oletada, et vanasti leiukoht kujutas enesest koobast, mida aegade kestes laiendati ja mis kord-korralt jälle täitus laekihtide pideva murenemise tõttu. Leitud jäänuste hulgas oli kultuuresemeid (väljatöötatud riistad) ja luid. Paleontoloogilised uurimised, samuti füsiograafilised ja litoloogilised kaalutlused lasevad oletada, et leitud jäänused kuuluvad vanemasse kvartäär-ajastikku. Leitud inimluud on pärit vanemast ajast kui Neanderthali nimene.

Tähendatud kaevamistel toodi päevavalgele järgmised esemed (üksikasjad on toodud ühe kaevamistest osavõtnud teadlase, preester Theillard de Chardin'i aruande põhjal): Viis peaaegu tervet pealuud, nendest kolm viimast täisealiste omad, leiti 1936. a. detsembris: kolme pealuu tähtsamad osad; kümmekond peaaegu täielikku lõualuud; suur hulk hambaid; kõik luud pidid kuuluma umbkaudu kolmekümnele isikule.

Seejuures on tähelpandav, et leitud luude hulgas ei olnud peale pealuude ühtki teist luukere osa: esitatud olid ainult pead. Veel üks tähtis asjaolu: alates pealispinnast kuni sügavamate kihtideni vastasid Sinanthropose jäänuste leiule kultuurjäänuste leiud: vastavad kihid sisaldasid rohkesti tuhka, põlenud või murtuid luid ja tahutuid kive.

Suur arv leitud luid võimaldab teha kindlaid järeldusi: Sinanthropos kuulub samasse zooloogilisse gruppi, kuhu kuulub inimene. Seda tõendavad lõualuude jooned, eespurihammaste ja silmahammaste vorm ja mõõdud, ning veel enam, pealuude maht, missugune kõigub 900 ja 1200 kuup. sm. vahel. Muud pealuu erinevused seavad Sinanthropose samavõrd madalamale Neanderthali inimesest, kui viimane on madalam mõistusega varustatud inimese grupist (Homo sapiens).

Nii ütlevad teadlased.

Kuid jääb vastata peaküsimusele: kas Sinanthropos oli mõistusega varustatud olevus? Teiste sõnadega, kui Sinanthropos on meie esivanem, kas see esivanem oli loom või inimene?

See küsimus on teadlaste juures veel vaielusobjektiks. Koopas oli tehtud tuld, sealt leiti luudest valmistatud riistu, tahutud kive; kuid kes oli teinud tuld? Kes oli tahunud kive? Kas Sinanthropos oli jahimeheks või oli ta jahiloomaks? Leiti ainult pealuid; kuidas seletada pikkade luude puudumist ja seda imelikku pealuude selektsiooni? Üks teadlane, Weidenreich, oletab, et pealuud ei saabunud koopasse loomulikul teel, vaid et neid koopasse tõivad jahimehed, kelle jahiesemeks olid peamiselt nooremad indiviidid ja kes viimaste päid kaasa tõid jahitrofeedena. Samal arvamisel on ka Pariisi Paleontoloogia instituudi direktor Marcellin Boule, kes küsimuse kohta seletab veel omalt poolt: jahimees oli tõeline inimene, kelle tööks tuleb lugeda koopas leitud tahutud kivid; Sinanthropos oli tema ohvriks. Omalt poolt Teilhard de Chardin, preester ja Šukutien'i kaevamistest osa võtnud teadlane, tugenedes leitud pealuude omadustele, näeb Pekingi inimeses olevust, kelles, võib olla ammugi juba, põlema oli süttinud mõistuse säde, olevust kes käis püsti nagu meie, kes tarvitas oma käsi nagu meiegi. Ja ta järeldab: Sinanthropos, nagu tema vend Pithekantropos Java saarelt kuulus vanemas kvartäär-ajastus ühte vanimasse inimgruppi, missugune asus Kogu-Aasias, ja millele tuleb vaadata kui suure inimsugukonna liikmele.

Kui teaduse seisukohalt Pekingi avastused omavad suure tähtsuse, siis filosoofiliselt seisukohalt jääb lahendamatuks küsimus, kas meie kaugem esivanem oli inimene või loom. Ükski teadlane ei anna selle kohta lõplikku vastust. Isa Teilhard arvab, et viimaste uurimiste tulemused näivad üldiselt toetavat transformistide vaateid inimese päritolu kohta. Kuid ta jatkab: »Kinnitame seda rõhuga, et need uurimiste tagajärjed ei ähvarda sugugi (just vastupidi) vaimlist kontseptsiooni inimkonnast. Samal ajal kui inimkonna juured ulatavad ikka sügavamale minevikku, tõuseb inimene oma ainulaadsete omaduste tõttu ikka enam mõõduandvale kohale; ikka enam näivad inimeses peituvad jõud nii füüsikule kui ka bioloogile maailma tähtsama tegurina. Mõtlemisevõime ei oleks maailma isandaks, kui ta ei oleks maailma külge seotud tuhandete materiaalsete sidemetega. See side on esmajärgulise tähtsusega. Selle asemel et olla väljaspoolt maakerale langenud meteooriks, inimene näib meile tänapäev selle maakera olulise osana. Kuid inimene ei ole kaugeltki lihtsaks juhuseks materjaalsete jõudude arenemiskäigus, vaid ta on see, mille poole mateeria saladuslikult püüab, viimase kõrgemaks viimistluseks, ilma milleta mateeria olemasolemisel ei oleks mõtet ega väärtust.

Kuid kas usuvallas meie ei või oletada midagi sarnast? Usk ei ole mõni usuliste toimingute ja veenete kogu, mis oleks ilma sidemeta eluga. Kuigi meile avaldatud Jumalalt ja meile tulnud kõrgemalt, juurdub usk kogu meie tundelises olevuses. Usk ei ole hirmu sünnitus, ta ei ole ka omaette maailmaks, kuhu meie end päästame, et unustada kõike maapealset; usk on keskus, kuhu sihitud kõik meie tarved: kui usk end avaldab juba lapse ja metslase abitus keeles, siis on selle põhjuseks see, et usk vastab inimkonna ürgsematele tarvetele ning et ta juurdub inimeses niivõrd sügavalt, et ka meie algelikumad püüded jääksid ilma temata seletamatuks.

Tagasi tõe ja loomulikkuse juurde, jäägu meist kaugele närvitsev olek ja affekteeritud usuavaldused. Juba Sinanthropose algelikkudes toimetes oli hing enesele teed rajamas, usk väljendub ka väiksemaski headuse sädemes.

Teadlased arvavad, et Sinanthrope on inimese eelkäija. Aga kas see eelkäija, Sinanthrope, oli inimene või loom, selle üle nad vaidlevad. Ja täpselt selles on see terve küsimus! Seepärast ka see kord ei ole veel tõendatud, et inimene põlvneb loomast.

I. V.

»Sina, omalt poolt, kinnita oma vendi!« (Lk. 22: 32)

Paavsti hiljutisimate ringkirjade puhul.

Rootsi usuteadlane Michael Herzberg andis äsja järgmise tunnistuse Katoliku Kiriku paavstlusest: »On olemas asi, mida meie, protestandid, tingimata põhimõtteliselt peame tunnistama ja mida meie rõõmsalt võime hääks kiita: paavstlus ja koht, mis sellel on tänapäeva maailmas. Suur ülesanne, mis praegu on Katoliku Kirikul paavstiga eesotsas, on see, et ta Kirikut ja ristiusku säilitab ja alal hoiab põlvest põlveni, sajandeid läbi muutumatu, iseendale sarnaseks jääva suurusena. Ja selleks Katoliku Kirik on ka võimeline, kuna ta apostlite päivist alates on traditsiooni kandjaks ja eriti kuna paavstid on Peetruse järeltulijad ja tema haua hoidjad, mida ka meie ei taha eitada. Meie, protestantlikud kristlased, võime ja peame seda tunnustama, kuigi peame kinni arvamisest, et on segunenud ka palju haganaid selle vilja hulka, mille Katoliku Kirik on meile üle annud apostlite püha päraldisena. Tänuga ja rõõmuga peame tunnustama seda suure läkitusena, mille Katoliku Kirik on saanud Jumalalt ristiusu teenistuses maa pääl. Seda peame tegema veel seda meelsamini, kuna evangeelses kirikus praegu esineb nii mõnigi jõudude seisak ja õnnestav ning killustav töö kõike eitab ja kõige vastu võitleb, mis ometi on olnud kehtiv ristiusus kõigil aegadel ja kõigi sugupõlvede elamisel. Meile pole jäetud midagi, pole jäetud kiriklikku usutunnistust, meie laste apostlikku kasvatust, meie piiblit ega uut testamenti, lühidalt, ühtki olulist osa sellest, mis kord kuulus ristiusu juure. Seepärast ongi see hää, et evangeelsel ristiusul Roomas on olemas vastukaal ja raudne tamm kõigi lõhestavate mõjude vastu.«

Neid ausaid ja paljuütlevaid sõnu võib soovitada kõigile mittekatoliiklikele kristlasile tõsiseks järelemõtlemiseks.

Milliseks tohutuks pidemeks paavstlus tõesti on ristiusule, jah, puhtinimlikele õigusile ja kultuurvaradele üldse, seda tõestas uue, pimestava selgusega need kaks ringkirja, millised paavst Pius XI äsja, 14. ja 19. märtsil, avaldas Katoliku Kiriku seisukorrast Saksamaal ja ateistliku kommunismi vastu. Selle kahe kirja tähtsus ei seisne mitte ainult selles, et nad sisaldavad protesti Saksamaal, Venemaal, Mehhikos ja Hispaanias Katoliku Kiriku vastu teostuva ülekohtu vastu. Nad on ka rohkem kui paljas kommunistlike ja rahvussotsialistlike õpetuste hukkamõistmine. Sest ühes küljest avaldavad nad kohustava, salgamatu loogikaga, et nende maailmavaadete põhimõtted, mis kaasajal Kirikult ja ristiusult tahavad võtta inimvaimude selgitamise ja hingede juhtimise õiguse, on otseses vastuolus igaveste, puutumatute, loodusõiguslike, moraalsete ja kristlike tõdedega ja teiselt poolt nad näitavad, viidates endistele paavstide ringkirjadele, selgelt ja arusaadavalt ainsa tee, mis vapustatud maailma võib viia tõelisele õndsusele ja pääsemisele.

Marxi ja Lenini jüngreile näidatakse esiteks, et nende ateism on »häbematu vale«. »Sest Jumal ei oleskele mitte selle pärast, et inimesed teda usuvad, aga selle pärast, et tema on olemas, usub teda ja palub tema poole igaüks, kes vabatahtlikult ei sulge oma silmi tõe eest.« Siis paavst näitab mõistuse ja usu põhimõtteist õigusi ja kohuseid, mis üksikuil inimesil, perekonnal ja riigil on igaühel omaette ja üksteise suhtes, et neid siis ka asetada silm-silma vastu kommunistliku õpetusega. »Põhjustades inimisiku vaesumist, lõhkudes maha suhteid inimese ja ühiskonna vahel, oleskeleb kommunism, kuna inimisikut mõistuse ja ilmutuse poolt ometi tõstetakse nii kõrgele . . . Inimõiguste rööviming ja inimeste orjastamine, riigi ja riigivõimu esimese ja üleloomuliku päritolu salgamine, avaliku võimu vastik kuritarvitamine kollektiivse terrori teenistuseks on paraku just kõige selle vastuoksuseks, mis on kooskõlas loomuliku eetikaga ja Looja tahtmisega. Nii inimene kui ka kodanlik ühiskond on lähtunud Loojast ja niisiis ei või keegi loobuda neist vastastikuseist kohustusist.

Looja ise on korraldanud neid suhteid nende põhijoonis ja see on ebaõiglane, seadusevastane anastamine, mille kommunism on võtnud enda küündimuseks: jumaliku seaduse asemele, mis on rajatud tõe ja ligimesearmastamise muutumatuile seadusile, seada poliitilist parteiprogrammi, mis lähtub inimlikust vägivallast ja mis on täis viha.«

Otsus terve rea rahvussotsialistlike põhimõtete üle pole mitte vähem otsustav ja selge. Vastandina ringkirjale kommunismi vastu, kus eriti rõhutatakse sotsiaalmajanduslikke küsimusi, võtavad siin suure ruumi endi alla suured usutõed Jumalast, Kristusest ja Kirikust, milliseid rahvussotsialismi poolt mitte otseselt ei eitata, vaid millistele rahvussotsialism püüab omistada hoopis teist tähendust. »See, kes n. n. vanagermaani, eelkristliku vaatlusviisi järele tumeda, ebaisikulise saatuse paneb isikliku Jumala asemele, see salgab Jumala tarkust ja ettenägevust . . . See, kes raassi või rahva või riigi, riigikorra, või riigivõimu kandjad või mõned teised inimliku ühiskonnamoodustise esimesed väärtused lahti lülitab nende maisest väärtusemäärast, kes teeb neid kõigi väärtuste, ka usuliste väärtuste, kõrgeimaks normiks ja neid jumaladab, see pöörab pahupidi Jumalast rajatud ja Jumala poolt kästud asjade seisukorra ja võltsib seda. Säärane isik on kaugel tõelisest jumalausust ja sellest ellusuhtumisest, mis vastab niisugusele usule . . . Jumal on annud oma käsud suveräänsel kujul. Nad on kehtivad sõltumatult ajast ja kohast, maast ja raassist . . . Ainult pääliskaudsed vaimud võivad langeda eksimusse kõnelda rahvuslikust jumalast, rahvuslikust religioonist.«

Usk Kristusesse on Jumala uskumise paratamatuks toeks. »Keegi ei tohi ütelda: mina usun Jumalat ja sellest piisab mulle usulises suhtes. Lunastaja sõna ei jäta ruumi sääraseile puiklemisile: See, kes salgab Isa, ei oma ka Poega, ja see, kes tunnistab Poega, omab ka Isa« (Joh. 2:23). Kõneledes Kristusest, kelle ilmumist sajandeid enne seda ennustati ja ette valmistati, leiab paavst võimaluse Vana Testamendi raamatute kaitseks nende rünnakute vastu, millistega neile rahvussotsialistlikust leerist kallale tungiti. »Igale eelarvamusest ja kirest segamatule silmale helgib inimlikkust ebatäiuslikkusest, millest kõneleb piiblilugu, seda selgemini esile lunastusilmutuse jumalik valgus, mis saab võitu kõigist vigadest ja pattudest . . . Ainult pimedus ja upsakus võivad sulgeda silma nende õndsusele kasvatamise varade vastu, mis on peidetud Vanas Testamendis.« Kristuse õpetuse absoluutne ja otsustav tähendus tuleb eriliselt rõhutamisele: »Ilmutuse haripunkt, mis on saavutatud Jeesuse Kristuse evangeeliumis, on definiivne ja alatiseks kohustav. See ilmutus ei tunne lisandusi inimkäe läbi, ei tunne üldse aseainet ega esindust »ilmutuste« läbi, milliseid teatavad praegusaja kõnemehed tahavad tuletada vere ja raassi müüdist.«

Nagu Jumala uskumise toeks on usk Kristusesse, nii ei jää usk Kristusesse »puhtaks ja võltsimatuks, kui teda ei toetata ega kanta usu läbi Kirikusse, tõe sambasse ja aluspõhjasse« (1. Tim. 3: 15). Pärast seda, kui paavst siis on kõnelenud Kiriku ülemaailmalisusest, mis ei loo ühtki rahvast ega ühtki kultuuri, ta seletab ka, et Kirik töötab inimeste keskel ja inimeste kaudu ja et seepärast sageli Kirikus ilmsiks tuleb inimlik, ebatäiuslik. »See aga, kes nende hukkamõistmisväärilisi kõrvalekaldumisi ees usu ja elu, sõna ja teo, üksikute välise hoiangu ja sisemise meelsuse vahel — ka kui siin oleks tegemist mitmetega — unustab või sihilikult surnuks vaikib tõelise vooruse järele püüdlemise, ohvrimeelsuse, vennaarmastuse, sangarliku pühaduse järele pürgimise kõrge taseme, see ilmutab kahetsemisväärset pimedust ja ebaõiglust.« Viimaks hoiatab paavst: »Kui inimesed, kes isegi pole üksmeelsed usus Kristusesse, teile silmi ette manavad saksa rahvusliku Kiriku ahvatleva ja ihaldatava pildi, siis teadke: see pole midagi muud, kui vaid ühe Kristuse Kiriku eitamine, avalik äralangemine tervele maailmale suunatud misjonikäsust, mida võib teostada ja järele elada ainult maailmakirik.«

Neile dogmaatilisile arutlusile järgneb veel mõnede mõistete täpne definitsioon, mis »on lagedad oma olulisest mõttest ja milliseid seletatakse nende labases

mõttes« ja nimelt: ilmutus, usk, suurematus, päritud patt, alandlikkus ja arm. Selle järele paavst läheb üle eetika ja õiguse alale. »Tõelisel ja puhtalt säilitatud jumalausul põhjeneb inimese komblus . . . Ükski sund ja ükski võim, ükski puht maine, kuigi iseendast õilis ja kõrge ideaal ei ole kestvalt suuteline asendama viimaseid ja otsustavaid [illegible], mis läänevad usust Jumalasse ja Kristusesse. Kui neilt, keda üles kutsutakse suurimaile ohvreile, enese mina äraandmisele üldise hüvangu kasuks, röövitakse tugi, millise nad leiavad Igaveses ja Jumalikus, ülendavas ja lohutavas usus kõige hää tasujasse ja kõige kurja karistajasse, siis arvutuile ei ole lõpptulemiseks mitte kohusetunde kõvenemine, vaid just pagemine kohuse eest . . . Kui kõlblus-õpetus antakse subjektivistlike, ajajooksul vahelduvate arvamiste valdusse, selmet teda kinni ankru heita igavese Jumala pühasse tahtesse ja tema käskudesse, siis avatakse lõhestavaile jõududele avaralt uksed ja aknad . . . Inimlikud seadused, mis on lepitamatus vastuolus loodusseadusega, kannatavad põhimõttelise vea all, millest ei saa lahti ühegi välise võimutaoteluga.«

Paavst pole aga piirdunud, nagu juba märkisime, ühe ainsa, olgugi avaralt väljatöötatud ja mitmekülgselt motiveeritud hukkamõistmisega. Just eriti ringkiri kommunismi vastu sisaldab ka üldise maailmaparanduse rikkaliku kava. See on kava, mis mitte ainult ei kutsu üles kristliku elu uuendamisele eksklusiivselt usulises mõttes, vaid mis erilise rõhuga viitab kristliku armastuse ja õigluse raskeile kohustusile. Kindlasti ei ütelda palju, kui väidetakse, et see ringkiri õieti suundub kahe eksiõpetuse vastu: esmajoones otse kommunismi vastu, teiseks aga samase eitava ja otsustava tõrjuvusega individualistliku, liberalistliku kapitalismi ja materjalismi vastu. Juba kirjutise alul rünnatakse neid, kus paavst kommunismi leviku põhjuste hulgas ka nimetab: »Suure osa mittekatoliikliku maailmaajakirjanduse tõeline vandenõu. Meie kõneleme vandenõust, sest muidu see pole seletatav, et ajakirjandus, kellel on himu päevavalgele tuua ka igapäevase elu kõige pisemaid sündmusi, nii kaua võis vaikida neist õudusist, mäherdusi on kaadetud Venemaal. Mehhikos ja suures osas Hispaanias ja nii võrdlemisi vähe räägib säärasest laiaulatuslikust maailmaorganisatsioonist nagu on moskoviitlik kommunism.« Esiteks tunnistatakse kapitalismi ja materjalismi süüdalsiks selleks, et [illegible] määral oli lage usust ja ristiusust, nii et kommunistlik propaganda leidis eest hästi ettevalmistatud pinna. »Poleks olemas sotsialismi ega kommunismi, kui need, kes valitsevad rahvaid, ei pölanuks Kiriku õpetusi.«

Paavst teab aga ka väga hästi, et see pahe ei püsi mitte ainult väljaspool Kirikut, vaid esineb ka katoliiklaste endi juures: » . . . ligimesearmastus, mis töölise jätab ilma palgata, millele töölisel on vastuvaidlematu õigus, pole ligimesearmastus, vaid on paljas sõna ja ligimesearmastuse vari, mis on lage igast tähendusest. Töölisel pole vaja, seda saada armuannina, almusena, mis talle kuulub õiguse alusel. See on võimatu, end lahti osta õigluse suurist kohustusist väikeste andidega, mis tulevad kaastundmusest . . . See on vaid liiga tõsi, et käitumisviis teatud katoliku ringes selleks on kaavitanud, vapustada tööliste usaldust Jeesuse Kristuse usundi vastu. Ei tahetud aru saada, et kristlik ligimesearmastus üles kutsub teatud õiguste tunnustamisele, et tuleb tunnustada õigusi, mis on töölise päralt ja mis talle Kiriku poolt rõhuga on möönatud.« Suure ja tugeva abinõuna sotsiaalse õigluse teostamiseks paavst esitab lõppeks mitmekesiste organisatsioonide vajaduse.

Tore on vaadata, kuidas kaheksakümneaastane rauk Vatikanist mõlemas entsüklikas astub vastu maailma suurvõimudele. Raha, kõikvõimas kapital valitseb peagu piiramatu vägivallaga inimkonda. Kommunismi ja natsionalismi, mõlemaid, kehastavad riigid, keda võib lugeda maailma kõige tugevamate hulka, kelle esindajad võidu kiitlevad oma relvade jõuga. Neile astub nüüd vastu paavst, võideldes igaveste õiguste eest, inimese loodusõiguste eest. See on »ainult« vaimuliku võimu esindaja, tema käsunduses pole kahureid ega

lennukeid. Aga osutamata mingit kartust hüüab ta neile aukartustäratava kindluse ja võimuga, mis kogu maailma paneb hämmastama, et nad on eksiõpetajad ja ahvatlejad. Kommuniste ta nimetab »Kiriku vihasemaiks vaenlasiks«, ta kõneleb »tõesti kuratlikust propagandast«, ta heidab neile ette »viha, ebainimlikkust ja julmust, mida meie sajandil poleks võidud pidada võimalikuks«. Rahvussotsialistidele ütleb ta siiralt ja puiklemata, et nad on sõnamurdjad.

»Oleme teinud kõik, et kaitsta pidulikult antud sõna pühadust ja vabatahtlikult enese pääle võetud kohustuste puutumatust teooriste ja praktikate vastu, mis« — kui neid ametlikult kiidetakse heaks — »surmavad igasuguse usalduse ja peaksid väärtusetuks tegema ka iga tulevikus antud sõna.« Ta laidab nende upsakust ja silmakirjalisust: »See, kes teotavalt salgab olemusvahesid, mis haigutavad Jumala ja loodolendi vahel, Jumal-inimese ja inimlaste vahel, kes kellegi sureliku, ka kui see oleks kõigi aegade suurim, Kristuse kõrvale, või isegi Kristuse üle ja tema vastu julgeks paigutada, siis pidagu too seda enda kohta ütelduks, et ta on valeprohvet, kelle kohta vapustaval viisil käib prohveti sõna: Tema, kes taevas on, naerab nende üle (Daavidi laul 2: 4) . . . Kui siis selgub, et ta range mõõdupuu, mille ta omistab Kirikule, unustab samal hetkel, kui on tegemist ühiskonnaga, mis teda huvitab tundmuse või mõne muu asja pärast, siis ta näitab end oma ettepöördud, haavunud tundes puhtate elukommete eest sugulasena neile, kes Lunastaja lõikavale sõnale vastavalt näevad pindu venna silmas, aga unustavad palgi iseendi silmas . . . Pääliskaudsel kõnelemisel kristliku alanduse üle enda alavääristamisena ja ebakangelasliku hoianguna asetub nende uuendajate vastik kõrkus ise häbipostile.« Lõppeks ta protesteerib vägivalla ja surveabinõude vastu, millega koheldakse katoliiklasi, eriti aga ametnikke ja praeguses kooli-võitluses vanemaid.

Siin on tõesti kihutavaks jõuks olnud rohkem kui vaid inimlik jõud! Ka veel rohkem kui vaid teadvus kõnelda ühe maailmakiriku nimel! Siin kõneles — nagu paavst ise väljendas seda ühes neist kahest ringkirjast — siin kõneles See, kelle esimesele ametieelkäijale oli üteldud Lunastaja tähendusrikas sõna: »Mina olen sinu eest palvetanud, et sinu usk ei sorduks, ja sina, omalt poolt, kinnita oma vendi!« (Lk. 22: 32)

Isa Zacharias O.M.Cap.

Nino »apostli sarnane«.

Orjatar pöörab Georgia ristiusku.

Igal aastal, 14. juun., pühitsetakse Euroopa idapoolseimas sopis, rahvuspühana Georgias püha Nino, Georgia pöörajanna püha. Nagu õilsa valitsejanna Tamari nimi, nii on ka Nino nimi saanud Georgias kristliku aegjärgu tähiseks. See naine, vaene orjatar, ei toonud Georgiale mitte ainult ristiusku, vaid tõstis ka naise, kes oli senini siin madalaimal järjel, kõrgesse lugupeetavusse. Sellele Georgia elu, ümber muutmisele püstitas 12. sajandil, luuletaja kuningas Schota Russthaveli oma meistereeposes, »Mees pantrinahas« kadumatu mälestussamba. Georgia rahvas tänab orjatar Nino ristiusu tugeva, surematu vaimu ja võiduka ohvrimeele eest, milline loendamatute vaenlaste ülevõimu ja hävitustahte kiuste kuni 18. sajandi lõpuni uhkelt, vabalt ja sõltumatult säilis ja lõi kõrge Georgia kultuuri, mis triumferis 12. sajandil.

Kes oli see Nino, ja kust on ta päritolu? Kahjuks pole meil selle kõrge naise kohta mingeid pärismaa dokumente. Need langesid paljude teiste aeglooliste ürituste ja dokumentidega vaenlaste hävitustöö ohvriks. Pärismaa edasiandmine selle pühaku kohta on pärit hilisest ajast (8. sajandist), ja nii ei või teda siis ehtsaks pidada. Mida selle naise üle teame, on, et ta võrsub Kappadokiast, (endine Georgia provints), ja elas vaese orjatarina täitsa tagasi tõmbunult lehtlas, tolleaegsete Georgia kuningate päälinnas, Mzehetha's. Evime tunnistusi ta tegut-

semine kohta Georgias välismaa kirjanikelt, kõige päält bütsantsi ajaloo kirjanikelt, siis armeenia ja arabia omilt, kes üldiselt sama teatavad.

Selles suhtes väärtuslikuima tunnistuse esitab kahtlemata rooma kirjaniku Rufinuse († 410. a.) aruanne, koostatud Georgia misjoni töö teadustusist, mis on nähtud oma silmaga. Kuulame, mis räägib Rufinus:

»Samal ajal võttis Iberi rahvas (Georgialased) ristiusu vastu. Selle suure armu muretses neile üks orjartar. Ta elas nende keskel, oli vaga, alandlik, karske ja palvetas ööd ja päevad oma Jumala poole. See uus eluviis kutsus elanikkude juures esile imetlust ja uudishimu. Tema aga seletas neile, et ta selviisil teenivat Kristust, oma Jumalat... Ta äratas aga ka ühe naise uudishimu, kes ühel päeval maa kommet mööda oma haige lapse ta juurde tõi, lootuses, et tema ehk rohtu annab. Nino ütles talle, et ainult Issand Kristus, keda ta teenib, võib anda lapsele tervist. Siis pani ta palvetades lapse patukahetseja rüüle, mis oli ta voodiks ja — andis lapse tervelt emale tagasi. Teade sellest levis kiiresti linnas ja jõudis ka kuninganna kõrvu, kes ju kaua haigena maas lamas. Ta palus orjatari enda juurde tuua. Kuid see keeldus, kartes kõrkust ja ka seda, et ta ehk komistub naise-kommetele. Siis laskis kuninganna end tema juurde kanda. Ta pani tedagi kahetsus rüüle, hüüdis appi Issanda Jeesuse Kristuse nime ja laskis ta täitsa tervena ülestõusta. Siis andis ta kuningannale ristiusus õpetust ja palus teda, ikka appi hüüda Kristust, sest tema olevat see, kes annab kuningaile võimu ja inimesile elu.

Kuninganna pöördus rõõmuga tagasi paleesse ja jutustas kuningale, mis oli talle sündinud. Ta ütles, et orjatarile võidavat tasuda ainult selle läbi, kui kummardatakse Jeesust Kristust, Jumalat, keda tema appi hüüab. Kuid kuningas ei pannud seda kohe tähele. Aga ühel päeval, kui kuningas metsas küttis, üllatas teda helgel päeval selline pimedus, et ta saatkond laiali läks ja kuningas üksinda jäi, mitte teades, kuhu ta peab pöörduma. Selles olukorras tuli talle mõte, et, kui see Kristus ta hädaohust päästaks, ta kõik oma jumalad ära vannuks ja teda kummardaks. Vaevalt oli ta seda mõelnud, — ilma ühtki sõna välja rääkimata, kui pimedus kadus. Ta pöördus veatult tagasi linna, laskis tulla orjatari ja seletas talle, et ta muid jumalaid ei taha kummardada, kui aga Jeesust Kristust, ja palus teda, ennast õpetada, kuidas ta Kristust teenima peab.

Ta seletas kuningale oma parimat võimet mööda ristiusku ja palus teda oma andeil kirik ehitada. Kuningas kogus oma alamad, jutustas neile, mis talle oli juhtunud, õpetas neile, niipalju, kui suutis oma rahva apostlina. Kuninganna aga õpetas naisi; Kiriku ehitamist alati kohe. Kolmanda samba järjekorda tulles, võidi seda ainult pooliti püstiajada; ei mingi inimese, masina ega härja jõud võinud teda kaugemale nihutada. Kuningas oli nõuta. Õhtu eel läksid kõik koju, ainult ortajar jäi ja veetis öö palves. Kuningas, vara hommikul, tulles omaksetega, nägi sammast mõni jalg üle orjatari seisukoha, õhus heljuvat.

Kogu rahvas oli jahil Jumala järele. Juuresolijate silmi all vajus sammas alla ja tõusis püsti, kellegilt külge puudutamata. Teised sambad olid nii kerged püstiajada, et nende kõigiga veel selsamal päeval korda saadi. Kogunenud rahva soovil ja orjatari nõul saatis kuningas saatkonna keiser Konstantiini juure ja palus preestreid, rahvale anda ristiusu õpetust. Rõõmsalt vaimustatud keiser saatis kohe preestreid ja laskis saadikud suure austusega minema . . .«

Üks Rufinuse kaasaegseid, büsantsi kirjanik, Sokrates jutlustab seda sündmust pea samade sõnadega. Sissejuhatuses ütleb ta, et »ibeerlased (georgialased) jumalikul ettenägemuse juhil röövisid ühe naise, kes elas alandlikult ja karskelt . . .« Üks teine bütsantsi kirjanik, Sozomenes, lõpetab oma aruande ibeerlaste pöördumise kohta nii: »Orjatari nõuandel saatsid ibeerlased saatkonna keiser Konstantiini juurde, pakkudes talle oma sõprust ja liitlust, et saada preestreid oma rahvale.«

Peale nende bütsantsi kirjanikkude on meil veel araabia, süüria, kopti ja

armeenia ajaloolaste aruandeid püha Nino ja Georgia pööramise üle, ainult selle vahega, et pühakuks neis mitte Ninot ei nimetata, vaid Theognost. Moodne teadus evib vaadet, et see nimi olevat sümboolne tähistus Georgia pöördeajale.

Paljus lähevad need aruanded bütsantsi kirjanikkudest lahku, põhijoontes on aga samad.

Väliskirjanikest peame siin mainima veel munka, Meluit Nikon'it, kelle kirjad (araabia keeles) praegu on Vatikani raamatukogus. Selle aruande järgi rööviti püha »Nuna« Kreekamaalt ja ta pööras siis Georgia rahva paganusest ristiusku. Ka selle kirjaniku järgi saatsid georgialased saadikuid keiser Konstantiini juurde, preestreid nõudma.

Pärast kuninga koja pööramist ja Mzehetha'sse esimese kiriku ehitamist, mis sai nime »sweti Zehoveli« (s. v. eluandev sammas) ja on talle tänini jäänud, tegi Nino misjoni reisu läbi terve Georgia. Ühel sellisel reisil suri ta Bodbissis (Ida-Georgias), kuhu ta oli lasknud naiste kloostri ehitada. Ta maeti sinna. Tema haud on veel täna suures aus Georgias.

Georgialasile jättis püha Nino nähtava mälestuse: lihtsa risti veinipuu oksist, mida ta ise oma käega lõiganud ja oma enese juukse salgaga kokku köitnud. See rist on pidanud läbitegema mitmeid seiklusi. Ajuti läks ta Georgia rahvale hoopis kaduma, aga ikka jälle pöördus ta tagasi. Viimaks pidi ta — pärast Georgia Venemaaga ühendamist 1801 — Venemaale rändama, aga 60.. .-tail andis tsaar ta georgialasile tagasi. Praegu hoitakse seda risti Tiflisis, Georgia Siioni katedraalis ja austatakse usklikelt.

On tähelepandav, et rooma martüroloogium nimetab püha Ninot »Kresttiina«. Rooma Kirik pühitseb tema püha 15. dets. Georgia Kirik andis Ninole tänu ja kõrge austuse täheks liignime: »Apostlisarnane«.

Idamaiselt tööpõllult.

Oxford ja Edinburgh 1937. Oxford 1937 oli Stockholmi 1937 vastus.

Kogunenud 12.—24. juulil suurde ülikoolilinna, delegaadid püüdsid vastata suurematele majanduslikele, sotsiaalsetele ja poliitilistele küsimustele, mis meile praegu teevad muret. Uuriti teemad: Kirik ja ühiskond; Kirik ja riik; Kirik, ühiskond ja riik; kasvatus; universaalne Kirik ja rahvaste ühisus.

Natsionalismi üle mõisteti väga rängasti kohut, pooldati aga täielikku Kiriku sõltumatust absoluutsest riigivalitsusest.

Edinburghi kogunes 3.—18. augustil 414 delegaati 122 kristlikust kogudusest, kes elavad 43 maal. Küsimused olid rühmadesse eraldatud: Jeesuse Kristuse arm; Kristuse Kirik ja Jumala sõna; Kristuse Kirik, tema teenijad ja sakramendid; Kiriku ühtlus elus ja kultuses.

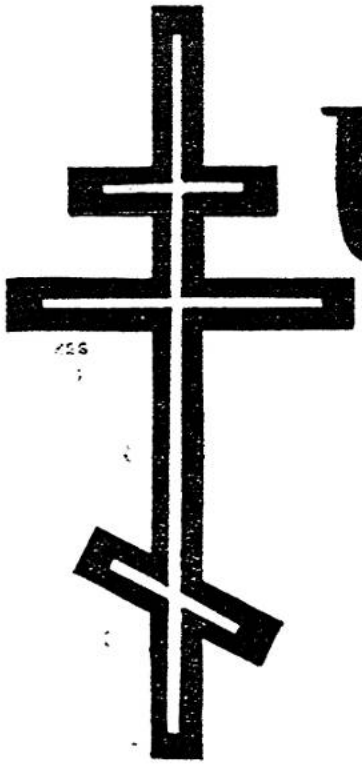
Pärast neljasajaaastast ajavahemikku paluti jälle paavsti eest. Chesteri endises Katoliku Kirikus, mis juba 400 aastat on olnud anglikaani protestantide valduses, palvetati hiljuti jälle paavsti eest, et Jumal talle heldelt tervist kingiks.

Usuvastane propaganda Eestis. See juhtlause on küll veidi imelik, eks ole? Kuid lugu on tõesti nii, et komsomoltsid filmi »Gümnasiastid« läbi võisid ka eesti noorsoo ees Eesti Vabariigi piirides usku naeruvääristada. Seda tehti just esmajoones nii, et preestrit kujutatakse selles filmis otse vastiku tüübina. Siis heidetakse veel ristimärgi üle nalja. Lastakse nimelt preestril usuõpetuse tunnis poisile piibliga pähe anda. Pääleselle aga teeb preester õpilasele risti ja laseb teda pühakirja suudelda. Pimedas kinos oli selle puhul kuulda nii mõnegi edeva kooliplika itsitamist. Kas ei näita see, et meilgi juba noorsugu väga pilkavalt suhtub ususse? Võib ju ehk vabandavalt ütelda, et ristitäht tundub luterlikule publikule veidrana. Kuid nii palju aukartust peaks iga usundi juhid oma liikmeisse ka teise usundi kommete vastu sisendama, et nad mitte ei pilka ristimärki, meie kõikide lunastuse sümboli, mis tähistab Jumalat tema Pühimas Kolmainsuses. Päälegi on usuvastaseks propagandaks ka seik, et palve ajal tekkis too protest tsaaririigi hümni vastu.

R. Sorokin.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. || Hind: Üksiknumber 10 senti.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2. ||

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 1. 1937.

ÜHINE KIRIK

4

Sisu:

Kristlik solidaarsus.
Õigeusu õpetuse uusimaid avaldusi.
Keeli liturgias.
Usu saatus Nõukogude Venemaal.
Protest ristiusu allasurumise vastu Saksamaal.
Õigeusu Kirik Põhja-Ameerikas.
Luterlase arvamine kristlike kirikute taasühinemisest.
Austria episkopaat saksa piiskopele.
Evangeelseid kloostreid?
Idamaiselt tööpõllult.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 4 1. detsembril 1937. a. III aastakäik.

Bibliotheca Universitatis Tartuensis

Kristlik solidaarsus.

Kes tähelepanuga jälgib usulisi voolusid tänapäeva Euroopas, võib rõõmuga nentida arengut, mida nimetada võiks kristliku ühtlusrinde moodustamiseks. Enamluse ähvardavate hädaohtude vastu, mis oma usulisi sihte rahvusvaheliselt organiseeritud jumalasalgajate liidu kaudu tahab saavutada, uuspaganluse vastu, mis fanaatilise agarusega peab võitlust kõige kristliku vastu, näib iga päevaga kõvenevat kristliku solidaarsuse teadvus kõige mitmekesisemais kristlikes usutunnistusis. Selles kristliku solidaarsuse teadvuses tuleb ärkamisele sügavkristlik mõte.

Tõesti on kristlik solidaarsus ristiusus sügavalt juurdunud, on sügavalt rajatud ristiusu alusele. Üle kõige usutunnistuste ehk konfessioonide erinevuste jääb paraku ikkagi püsima põhitõik, et oleme kõik Kristusesse ristitud.

1. See tähendab esiteks tihedat kõigi kristlaste ühendust Kristusega. Sellest kõigi ristitute ühendusest Kristusega kõneleb Püha Kiri ikka jälle.

Olgu näiteks viidatud võrdlusele viinapuust ja tema okstest, milles Issand sõnastab ristiusuliste ühendust Kristusega järgmiselt: »Mina olen viinapuu ja teie olete selle oksad« (Joh. 15). Ja püha Paulus väljendab sama mõtet sarnleva võrdlusega, kui ta kirjas roomlastele kõneleb »õlipuust«, millele kristlased on poogitud külge (Rooml. 11). Kuid kõige sügavamalt leiame selle mõtte väljendatuna Kristuse müstilise ihu kujutamisest. Esimeses kirjas korintlasile kirjutab apostel Paulus: »Ühes vaimus oleme kõik ristitud üheks ihuks« (1. korintlaste kiri 12, 13). »Sest moodustame kõik üheskoos ühe ihu Kristuses« (Rooml. 12, 4). Neis võrdlusis väljendatakse kõigi kristlaste tihedat ühendust Kristusega.

See ühendus Kristusega on esiteks olemise ühtlus. Kristusesse ristitu ei saa enam olla ilma Kristuseta, Kristusest lahutatud. Sama vähe nagu oks võib olla ilma viinapuuta, või nagu käsi või jalg ilma kehata. See ühtlus on ka eluühiskond: »Kes minusse jääb ja mina temasse, ainult see kannab palju vilja, sest ilma minuta te ei suuda teha midagi.«

See ühtlus Kristusega on aga ka saatuslik ühiskond, saatuseühtlus. — Juba loomulikule inimesele teatud perekonda sissesündimine, teatud rahvasse sissesündimine pole mitte ainult lihtsalt tõsiasjaks, vaid see on ka saatuseküsimuseks. Inimene seisab ja langeb, elab ja sureb teatud määral oma rahvas, tema ühendus oma rahvaga muutub talle saatuseks, kas ta tahab või ei.

Aga veel enam see on nii Kristusega ühenduse suhtes. Kristlane pole ju ristimise kaudu mitte ainult saanud kiriku väliseks liikmeks — kirik välise ühiskonnana ei tarvitse inimesele saada saatusühenduseks. Kuid ühendus Kristusega pole väline ühendus, ta on eluühendus. Ja nagu viinapuu oks jagab viinapuu saatust, tema hääd ja halba, nii risti-

usuline jagab Kristuse saatust: »Kes minusse ei jää, seda visatakse välja nagu viinapuu oksa ja ta kuivab ära.« Niisiis ristitu elab Kristusega või ta hukkub ilma Kristuseta. Nii Kristus saab igale ristiusulisele saatuseks, kas ta tahab või ei taha. — Ja kas oleks võimalik, et Kristuse asi häviks, siis absoluutselt kindlasti Kristusega häviks ka kristlane, kes on ristitud Kristusesse, Kristusesse lülitatud, temasse liigestatud. Sest ristiusulise ühendus Kristusega on absoluutne, mis ei lõpe selle elulõpuga, vaid mis ulatub igavikku, see on ühendus aja ja igaviku jaoks.

See ühendus Kristusega on antud tõik, tõsiasi, milles ei saa midagi muuta. Seepärast see on juba endasäilitamise primitiivseks ehk algeliseks kohustuseks, et kõik ristiusulised, kellele Kristus on saanud saatuseks, Kristuse asja teevad iseendi asjaks, et nad solidaarselt liituksid kõigi kristusevaenuliste elementide vastu maailmas.

2. Ja lisandub veel teine asi, et kõigi ristiusuliste ühenduse kaudu Kristusega, kristlased ka Kristuses on ühendatud teineteisega.

Rõhutame täna õigusega ühe inimese saatuslikku ühendust oma rahvaga, oma perega, oma perekonnaga. Sellest ühendusest tuletuvad loomulikult kohustused ühiskonna vastu. Iga oma rahva ehtne poeg peab oma rahva asja tegema oma asjaks. Oma mõtteis, oma lootusis, oma tegudes peab mure kõrval oma enda saatuse eest olelema ka mure oma rahva saatuse pärast.

Kristuses on ristiusulised ühendatud kõrgemaks ühenduseks, kõrgemat liiki vereühenduseks. See on jumalalaste veresugulus, jumalalaste vereühendus, Kristuses õdede ja vendade ühendus. Täis uhkust ja rõõmu hüüab seepärast apostel Johannes: »Vaadake, millist armastust Isa on meile osutanud, et meie nimeks on jumalalapsed ja et meie ka oleme Jumala lapsed« (1. Joh. 3).

Jumalalaste ühendus on aga ka saatuseühendus. Väliselt vaadatuna võib küll usklike, »pühitsetute«, »jumalalaste« ühendusest lahkuda. Sisemiselt aga on võimatu absoluutne lahkumine. Kristuses ja Kristusega täiustub üksikute ristiusuliste saatus, või Kristusest lahutatult ta täiustub negatiivses mõttes. »Ta visatakse tulle ning ta põleb« (Joh. 15, 6).

Nii on ka selles mõttes Kristus ja tema asi, tema riigi saatus kõigi ristiusuliste saatus.

Seepärast see pole mitte ainult armastus Kristuse ja tema riigi vastu, vaid selle kõigi kristlaste Kristusega ja teineteisega ühenduse ühe tugevamini tunnetatav aimdus, mis tänapäev kristlased viib kristliku ühtlusrinde moodustamisele. Võitlus enamluse ja uuspaganluse vastu on võitlus ristirahva olemise või mitteolemise pärast. See pole võitlus Kristuse kiriku olemise või mitteolemise pärast — talle on kindlustatud igavene kestus — vaid see on võitlus kristliku Õhtumaa kuulumise pärast selle kiriku juure. Ja kuna lõppeks ka Õhtumaa rahvail on sügavad juured ristiusus, siis on see lõppeks ka võitlus Õhtumaa kristlike rahvaste olemise või mitteolemise pärast. See asiolu annab võitlusele hiigla intensiivsuse ja tema traagilised ulatused.

* * *

Siin olgu lühidalt mainitud mõningaid püüdeid kristliku ühtlusrinde loomiseks. Siia kuuluvad juba maailmasõja ajast algavad mitmekesised kõige erinevamate kristlike liitumuste kongressid, missugustest kõige tähtsamad on Lausanne'i, Stockholm'i, Oxford'i ja Edinburgh'i omad. Kuigi Katoliku Kirik neil kongressidel ametlikult polnud esindatud sellepärast, et sellel arutati muuseas ka usuküsimusi, siis ometi tervitas ka Katoliku Kirik neid kongresse suure rõõmuga. Veel sel aastal teatas Vatikani korrespondents, et paavst Oxfordi konverentsi korraldamist nägi häämeelega ja resolutsioone olevat vastu võtnud »rõõmu ja lootusega«. Kongressi ajal avaldas inglise kiriku Priimas, ülempiiskop Msgre Hinsley, »Times'is« suure tähelepanu osaks saanud artikli, milles ta näitas Katoliku Kiriku suurt huvi ja konsolidaarsust kongressi ühtluspüüetega.

Rahvusvahelise jumalasalgajate liidu püüete vastu Viini kardinali Innitzeri eestvõttel asutati juba mõne aasta eest »Pro Deo« liikumine, milles nii-

hästi katoliku kui ka luteri ja õigeusu kristlasi liitus ühiseks tööks.

Asja kutsus Shrewsbury piiskop Moriarty Inglismaa katoliku mehi ja noormehi üles ühe organisatsiooni asutamiseks, mille eriliseks ülesandeks pidi olema rahvusvahelise jumalasalgajate liidu vastu võitlemine.

Usulised võitlused, mis Saksamaal eelkõige uuspaganluse tugeva propaganda tõttu on tekkinud, lähendasid ka siin katoliiklasi ja protestante üksteisele. Berliini ja Münsteri piiskopid rõhutasid korduvalt kõigi Kristuse tunnistajate liitumise vajadust ristiusu kaitseks. Need õhutused leidsid protestantide juures nii palju poolehoidu, et Alfred Rosenberg arvas end sunnitud olevat oma võitluskirjutusega »Protestantische Rompilger« protestante säärase lähendamise eest hoiatada. Rosenbergi kavatsused selle juures on ilmsed, kuna ta ise ristiusu ärakaotamist ja selle asendamist saksa religiooniga propageerib.

Ka Austrias protestandid tunnevad ühenduspüüete vastu suurt sümpaatiat. Evangeelne koguduse vaimulik Koch kirjutas paljuloetud artikli päälkirjaga »Hand über den Graben« (Käsi üle kraavi). Selles üteldakse muuseas: »Meie kõik oleme sõltuvad üksteisest, kas tahame või ei. Siinpool ja teispool suundub seepärast arusaajate hüüe ühtluse poole. Kanname kaasvastutust teiste usutunnistuste usuvendade eest. Need on vastased, kes tahavad konfessionaalseid kraave ristiusuliste vahel teha võimalikult laiaks ja sügavaks. Kuid elavast Kristuseusust oleme kohustatud koos püsima ühises rindes. Küll peame teineteisele vahel karmilt vastu seisma usu ja tõe pärast, kuid me ei taha ometi teineteisest taanduda armastuse tõttu. Seepärast tuleb kokku hoida Kristuse risti vaenlaste hävitussõja hetkel. Just praegusaja võitlused peaksid põhjustama, mida poleemikad ja vaidlused ei suutnud teostada, nimelt murdma läbi eelarvamuste kõva koore, mis meid nii kaua on lahutanud«.

Tõesti, häda nõuab käskivalt kristlaste ühist aktsiooni ühiste vaenlaste vastu. Mõte on ka Ungaris väga elavaks saanud. Palju protestantlikke vaimulikke, nende eesotsas protestantlik piiskop, sümpatiseerivad ühisfrondi loomise mõttega katoliiklastega. Ühises sellesisulises üleskutses, mis avaldati kogu maal, toetutakse rõhuga paavstlikule ringkirjale. Rõhutatakse, et võitlus tänapäeval mitte ei käi selle või teise kiriku vastu, vaid käib Jumala vastu.

Nii, nagu Kristuse vihkajad ja kirikuvaenlased on üksteist leidnud antikristuse liidus, nii peavad ka kõik Kristusele truud astuma kokku loosungi all »Kristuse eest«. Mõistku kõik kristlased selle tunni tõsidust ja tähtsust.

E. P.

Õigeusu õpetuse uusimaid avaldusi.

Esitatud »Usu ja kirikukorralduse maailmakonverentsil« Edinburghis.

Möödunud suvel peeti kaks kristlike kirikute maailmakonverentsi. Ühte peeti käesoleva aasta juulis Oxfordis, see käsiteli »Tegeliku ristiusu« küsimusi (Life and Work). Sellest teatasime eelmises numbris. Teine leidis aset augusti kuul Edinburghis. Käsitlusaladeks olid siin usk ja kirikukorraldus (Faith and Order). Mõlemast konverentsist võttus pääle mitmekesisemate protestantlike voolude esindajate ka Idamaa kirikute esindajaina osa mitmeid piiskoppe ja professoreid.

Edinburghi konverents on eriti seepärast huvitav, et siin tehti katset, leida vorme, mis võiksid lähendada erinevaid kirikuid ja sekte usu ja kirikukorralduse alal. See püüe aga osutus lootusetuks. Ja see on vägagi arusaadav. Sest ühest küljest ei taha ükski konverentsil esitatud usutunnistus end lasta teise poolt ümber pöörata. Seepärast ollakse sunnitud leidma selliseid abstraktseid valemeid, mis on nii mitmetähenduslikud, et kõik neile võiksid alla kirjutada. Säärased valemid peavad aga hädavaja-

likult olema nii üldised, et nad tegelikult on väärtusetud.

Õigeusu kirik tegi seepärast õieti, kui ta nende konverentsi üldiste valemite suhtes teatas oma reservatsioone. Ta tegi seda ühes kõigi õigeusuliste osavõtjate poolt väljatöötatud seletuses, mida kanti ette Konstantinoopoli patriarhi eksarhi Lääne- ja Kesk-Euroopas, Tüantiira ülempiiskopi Germanose läbi.

See seletus nendib konverentsil esineva sallivuse vaimu kohta järgmist: »Peame tarvilikuks ütelda täiesti avameelselt, et vahel, jah isegi väga sageli, vorm, milles esitati lõppotsused, ei vastanud meie vaimule.«

1. Armu õpetuses »tahame pöörata teie tähelepanu mõistele ‚cooperation' (synergia = koostegevus). Selle mõistega pühade isade usuteadus tähistab harilikult inimese tahte aktiivset osavõttu inimese pühitsemise käigus.«

2. Õpetuse suhtes Pühast Kirjast mainib seletus »õigeusu õpetust püha Suusõna tähtsusest«.

»Meie tunnistame Kirikut, mitte aga ‚sõna' (s. o. kirjutatud ja suulist sõna) oma õndsuse kõige esimeseks teguriks. Kirjad on antud meile kiriku poolt. Nad on Jumala and temale; nad on armu vahendid, mida ta tarvitab meie päästmise tööl.«

»Edasi peame tähelepanu juhtima sellele, vaidluse suhtes nähtamatust kirikust, et õigeusu Kirik usub, et Kirik on nähtav maa peal oma olulise tundemärgi põhjal ja et ainult üks tõeline Kirik maa pääl võib olla nähtav ja omada püsi maa peal.«

3. Lahkuminekut olulisis punktes võib nentida ka sakramentide suhtes: »Näiteks preestri ameti ja ordinatsiooni olemuse, apostliku järgivuse, sakramentide olemuse ja arvu, nende kehtivuse küsimuse ja lõppeks mõne punkti suhtes õpetuses ristimisest ja püha õhtusöömaajast, mis ainsate sakramentidena leidsid põhjalikku käsitelu.«

»Erilist tähelepanu pööratakse ordinaatsioonile, millest õigeusu seisukohast oleneb hädavajalikult kõigi teiste sakramentide kehtiv teostamine, väljaarvatud ainult ristimine. Tuletame teile meele, et seda õigeusu seisukohta jagavad kõik, kes nimetades ennast katoliiklasteks ja kes nõuavad truuks jäämist lahutamatu kiriku õpetusele ja praktikale.«

4. Minnes üle neljanda aruande juure, tahaksime veel kord nentida, et interkommuniooni (vastastikust armulauaühendust) tuleb pidada tõelise taasühenduse lõplikuks aktiks, mis on juba täielikult saavutatud põhjaliku üksmeelsuse läbi Usu ja Kirikukorralduse alal. Interkommuniooni ei või pidada taasühinemise vahendiks.«

5. Pärast mõningaid märkmeid pühakute austamise kohta tehakse veel mõningaid põhimõttelisi märkmeid dogmaatiliste õpetuste tähenduste kohta: »Meie, õigeusu delegaadid, truud vana, lahutamatu kiriku seitsme ülemaailmalise sinodi ja kaheksa esimese sajandi Suusõnale, tunnistame, et ainult vana Kiriku dogmaatiline õpetus, mis sisaldub Pühas Kirjas, usu sümbolis, üleilmaliste sinodite otsustes ja kirikuisade õpetusis ja lahutamatu Kiriku jumalateenistuses ja tema terves elus, võib olla kindlaks aluseks uusimal ajal tärganud dogmaatiliste ja usuteaduslike probleemide tagajärjekaks ja õigeks lahendamiseks. Meie, õigeusu delegaadid, kriipsutame selle järele alla täpsuse ja selguse vajadust usutunnistuse vormuleerimisel ja oleme veendunud, et kahemõttelistel ja ebaselgetel väljendustel ei ole reaalset väärtust. Me oleme üldiste ja abstraktsete mõistete vastu, mis rakendatakse mõistete ja vaadete samastamiseks, mis tegelikult üksteisest erinevad. Meie, õigeusulised, peame seepärast oma kohuseks oma Kiriku ja oma südametunnistuse ees avaldada kõige kindluse ja alandusega, et kuigi aruanded, milles rakendatakse niisugust üldist ja abstraktset keelt, aitavad võibolla küll kaasa kirikute taasühinemise lähendamisele, kellel on omavahel oluline sarnlevus, kuid nad on siiski kasutud lõplikule ühisele sihile, milleks neid rakendatakse, eriti õigeusu kiriku suhtes.«

Järgneb veel mõningaid südamlikke sõnu palve vajadusest ja omavahelise kristliku armastuse tähtsusest.

* * *

Võime vaid nende seletuste avameelsele, selgele keelele väljendada oma täiesüdamelist poolehoidu. Ja me ei tarvita siin mitte ainult seda püüet, kõnelda avameelset ja selget keelt. Ka sisuliselt meie, katoliiklased, võime kirjutada alla sellele seletusele. Kui katoliiklased Edinburghi konverentsist oleksid võtnud osa, siis nad oleksid võinud olulisis asjus ühineda selle õigeusuliste seletusega.

Ja ometi tulevad selle avalduse lugemisel mõned küsimused pähe.

Esimene küsimus: Kas küll kõigi õigeusuliste kirikute esindajad kirjutaksid alla ülalmoodustatud valemitele, eriti, mis puutub interkommuniooni?

Tahaksime selles kahelda. Mõned rahvuslikud õigeusu kirikud on juba lasknud interkommunioonile teiseusulisi, näiteks anglikaane, enne seda, kui oli saavutatud ülalmainitud ühtlus Usus ja Kirikukorralduses. Ka Oxfordi konverentsil teostati teist praktikat. Sääl lasti kõiki konverentsist osavõtjaid ka osavõtule jumalateenistusest ja pühast armulauast. Kuidas võib seletada seda vastuokslikku seisukohta? Ja kus on tänapäeva õigeusu kirikus too autoriteet, mis võiks lahendada neid nii tähtsaid küsimusi?

Teine küsimus: Avaldus kaitseb vaadet, et on olemas vaid üks nähtav Kristuse Kirik. Kuid sääl peab hädavajaliselt küsima: Mille poolest erineb tõeline Kristuse Kirik paljudest teistest »vähem õigeist« kiriklikest organisatsioonest? Missugune on siin vahetegemise kriteerium? Kas võib siin eraldamismärgiks lugeda kinnipidamist seitsmest esimesest sinodist? Aga konverentsist võtsid osa ka niisugused, kellele piisab esimesest kolmest kirikukogust (nestoriaanlased). Kellel on siis õigus? Ja kes otsustab küsimused kohustavate kontsiilide kohta? Neile küsimusile õigeusu usuteadlased pole leidnud veel vastust. Kas nad kord leiavad vastuse? E. P.

Keeli liturgias.

Küsimust keele järele liturgias ei tule ära vahetada küsimusega liturgia riituse järele. Liturgia riituse määrab peaasjalikult püha missa pühitsemise viis. Püha missa pühitsemise viisi suhtes on Katoliku Kirikus mitmesuguseid riitusi, nii näiteks Idas bütsantsi, armeeni, kaldea, süüria, maroniidi ja kopti riitus. Läänes on pääle ladina riituse veel Milanos ambrosiaani riitus ja mosaraabia riitus Toledas. Väikesi kõrvalekaldumisi tuleb veel ilmsiks dominikaanlaste ja karmeliitlaste riitusis.

Seevastu on õigeusu kirikus riituse suhtes ühetaolisus. See ühetaolisus on mõnelegi isegi õigeusulise tunnuseks, nii et otse kõneldakse »õigeusu riitusest«. Väljaarvatud mõned väiksemad erinevused, on see riituse ühetaolisus olemas õigeusu kirikus. Seda riituse ühetaolisust tuleb seletada nii, et Konstantinopol pärast Roomast lahutumist kõigile kirikuile, mis liitusid kirikulõhega, ikka rohkem ja rohkem oma riituse pääle sundis, ja seeläbi tõrjus kõrvale vanad riitused, näiteks süüria oma Antiookias ja kopti oma Aleksandrias.

Teisena sellevastu esineb keelteprobleem. Siin valitseb ühes õigeusuliste riituses suur mitmekesisus, veel suurem mitmekesisus kui mitmesuguste riituste juures Katoliku Kirikus. Võiks olla soovitav, kord koos käsitella seda keelteprobleemi liturgias.

Ristiusu algul oli aramea keel liturgiliseks keeleks. Seda keelt kõnelesid Kristus ja tema jüngrid. Kindlasti oli see siis seepärast ka keeleks, milles esimesel õhtusöömaajal esmakordselt väljendati liturgia sõnu: »See on minu ihu, see on minu veri.« Ka esimestes ristikogudustes Palestiinas tarvitati küll seda keelt liturgilise keelena.

Liturgia keeleks sai siis pikemaks ajaks greeka keel nn. »koinee« kujul. Greeka keel oli Rooma riigi kõige levinenum ja tuntuim keel, kogu impeeriumi piirkonnas. Ta oli ka diasporas elavate juutide keeleks. Nii see sai keeleks, milles kuulutati evangeeliumi,

milles kirjutati Uus Seadus ja ristiusu kõige vanemad kirjad. Seepärast pole kahtlust, et ka püha missa pühitsemisel keeleks oli greeka keel. Mis keeles pühitsesid liturgiat apostlid, kes traditsiooni järele läksid Atioopiasse, Indiasse ja Sküütiasse, pole meil teada.

Ristiusk levis esiti peaasjalikult linnades. Mida enam aga linnadest siirduti maale, seda enam pidi ka kasutama rahvakeelt. Idas kasutati juba teise sajandi lõpul süüria keelt ja kolmandal sajandil levis Egiptuses Uus-Egiptuse või kopti keel liturgia keelena. Läänes, eelkõige Roomas, astus tol ajal liturgiasse ladina keel, mis aegamööda tõrjus eemale greeka keele.

Mõõduandvaks olid selle arengu juures praktilised motiivid, püüe, Jumala Sõna ja palveid kirikus usklikele teha arusaadavaks. Samlev põhimõte oli mõõduandev, kui hakati pöörama rahvaid väljaspool Rooma Impeeriumi, Armeeniat, Gruusiat, Atioopiat ja gooti riiki Lõuna-Venemaal. Nii tekkisid näiteks armeenia, gruusia, kaldea liturgia ja Egiptuses liturgia gheezi keeles.

Viiendal sajandil Idas ühes kristoloogiliste usuvõitlustega tekkinud sektide juures säilib maakeel liturgilise keelena, isegi sääl, kus läbikäimise keel järkjärgult edasi areneb. Tookordses idariigis aga tuli ilmsiks üha kasvav kontsentratsioon ja ühtlustamine. Seejuures võitis esikoha ja muutus üldiseks vaid üks liturgia ja üks keel — greeka oma. Kuna siin greeka keel sai ametlikuks sakraalkeeleks, sai selleks Läänes ladina keel, ja selleks jäi ladina keel ka siis, kui ta lakkas olemast elava keelena. Liturgilise keelena tuli ladina keel ka germaani ja slaavi rahvaste juure. Nii meil on ajajärgul kuuendast kuni üheksanda sajandini ainult kaks liturgilist keelt, Idas greeka oma ja Läänes ladina oma.

Üheksandal sajandil need olid mõlemad suured apostlid Kirill ja Metoodius, kes, püüdes liturgiat rahvale teha arusaadavamaks, tõid liturgiasse slaavi, praegu tuntud vanaslaavi ehk kirikuslaavi keele. See uuendus näis nii mõnelegi liigselt agarale otse häreesiana, eksiõpetusena. Paljudest tagakiusamisist hoolimata õnnestus aga mõlemal pühakul Roomas Apostliku Tooli juures leida tunnustust sellele uuendusele.

Kui see uuendus ka kadus Moraavias, suurte apostlite tööpõllul, poliitiliste murrangute tõttu, kuni mõninga üksiku jäänuseni — sloveeni keel on osaliselt säilinud rooma liturgias — nii istutati ta ometi Metoodiuse õpilaste poolt äsjaristitud Bulgaariasse. Siin ta hakkas võistlema greeka liturgiakeelega. Bulgaariast tuleb slaavi liturgiakeel Serbiasse ja saja aasta pärast russiinide juure, kuigi Konstantinopolis vastumeelsusega nähti slaavi keele levikut liturgilise keelena ja kaheksateistkümnenda sajandini ikka jälle tehti katseid, greeka keelt soodustada slaavi keele ees, siis suutis slaavi keel end siiski liturgilise keelena maksma panna. Jah, isegi mitte-slaavi mail leidis ta sissepääsu liturgilise keelena, nii näiteks rumeenlaste juures, kus tema aga pärast tõrjus eemale rumeenia keel.

Liturgias kasutatavate keelte arv suurenes seitsmeteistkümnendal sajandil. Antiookia, Jeruusalema ja Aleksandria patriarhaatides hakkas sel ajal ikka enam araabia keel liturgilise keelena maksma, Rumeenias rumeenia keel.

Eelkõige aga põhjustas Venemaa poliitika üheksateistkümnendal ja kahekümnendal sajandil uute liturgiliste keelte maksmapanekut. Vene valitsus püüdis ühelt poolt saavutada õigeusuliste seas ühtlustamist kirikus, ära kaotades näiteks gruusia autokefaalse kiriku ja siin osaliselt pani kehtima slaavi kirikukeele. Teiseltpoolt aga pöörati protestantismist, islamist ja paganausust pöördunute suhtes kasutamisele teine poliitika. Neile lubati meeleldi emakeele tarvitamist liturgias. Nii pandi Hiinas ja Jaapanis hiina ja jaapani keelne liturgia maksma. Soomes tuli tarvitusele soome keel, Eestis eesti keel, Lätis läti keel. Pääleselle tõlgiti liturgilised tekstid tatari ja eskimode keele. Kui Aleksander I ajal mõteldi juutide pööramisele, anti liturgia välja ka heebrea keeli.

Kui pärast maailmasõda mõned venelased olid sunnitud elama väljaspool Venemaad, tuli kasutamisele uusi litur-

gilisi keeli. Ukrainlaste juures hakati tarvitama ukraina keelt, osalt kasutati isegi ka saksa, prantsuse ja inglise keeli. Asja hakati Poolas veel tarvitama poola keelt ja Albaanias albaania keelt. Teatatakse isegi juhtumisest, et hiljuti Prantsusmaal anti luba pidada idamaa liturgiat ladina keeli.

Katoliku Kiriku seisukoht liturgilise keele suhtes pole veel lõplik. Mitmesuguste keelte suhtes idamaases riituses on olemas tendents, säilitada olemasolevaid liturgilisi keele. Ei ole põhjust arvata, et selles praktikas tuleb muutust.

Teisiti suhtub kirik elavate keelte tarvituselevõttu rooma liturgias. Siin kaldutakse üldiselt rohkem konservatismi poole. Kõik katsed, uuemaid keeli, näiteks nagu saksa keelt või tšehhi keelt liturgias võtta kasutamisele, on seni leidnud vähe vastutulekut. Seega pole aga veel üteldud, et see seisukoht on lõplik või kas siin pikapääle tuleb oodata muutust.

Usu saatus Nõukogude Venemaal.

Aja olukord peidab eneses mitmesuguseid hädaohte kristlikule usule. Nii rasked Kristuse religiooni kahjud, kui sellest ka pole tärganud, ühe hüve on ometi toonud kristlike varade ähvardav seisukord maailmas: üldise kristliku ühiskonnatunde taasärkamise, konfessionaalselt eraldatute lähenemise, vähemalt vastastikuses arusaamises ja tegelikus koostöös. Seepärast on ka osavõtt Vene õigeusu kiriku saatusest kasvamas ristiusuliste juures Läänes.

Veel enne sõda näis Läänel vene ristiusk võõra ja imeliku maailmana, hoolimata Dostojevskij — ja Tolstoi — moest. Täna püütakse teineteisest tõesti aru saada. Muidugi on hirmus raske bankida ka ainult umbkaudselt usaldatavaid teateid usulisest tõsiolust tänasel Venemaal: 20-aastane eraldumine Euroopast, Nõukogude rafineeritud pettemanöövrid, otsese ühenduse puudulikkus vene ristiusulistega avaldavad sääl oma mõju. Kõigest sellest hoolimata saame üldpildi ristiusu välisest ja sisemisest olukorrast Venemaal.

Küsitakse sagedasti: Kuidas võis teostuda säärane õudne ümberpaiskamine, mis terve vene rahvuse heitis jumasalgavuse terrorismi? Pääpõhjusiks on küll kindlasti õigeusu kiriku liiga tihe side riigiga ja tsarismiga, mille põlatudolekut kirik pidi jagama, lihtsalt sellepärast, et ta kuulus ka nende süsteemide hulka, mille vastu võideldi; siis kirikurahva põhjaliku koolitamise puudumine ja just kõige paremate usuliste isikute eemalolek tegelikkusest. Kui Kirik oleks samuti näinud vaeva kultuurmaailma kaasakujundamise kallal, kui ta riigi juures oleks saanud õigluse advokaadiks ja rõhutute kaitsjaks, kui ta oleks osutunud võimelisek ajaküsimusi vähemalt vaimselt korraldada, kui ta oleks edendanud rahva haridust, siis poleks olnud nii kerge, teda hävitada. Õigeusu puht väline seisukoht riigikirikuna ei võinud kõike seda asendada. Sellelaadilise võimuga enamlus võis hakkama saada ilma igasuguse raskuseta.

Juba oma valitsemisele asudes 1917 enamlased proklameerisid kiriku ja riigi lahutamist. Kodusõda ja suur näljahäda 1921 pakkus neile soovitud võimaluse astuda üles religiooni ja selle teenijate vastu. Alustati neid veriseid julmi tagakiusamisi, milliste ulatuse ja koleduse kohta me pole veel küllalt infomeeritud; tuhandeid preestreid, munki ja nunni saadeti vanglasse, sunnitööliste koonduslaagreisse ja tapeti, kusjuures nad pidid kannatama suurt piina. Kõigi usutunnistuste kirikud tühjendati varandusist. Võitlevate jumalasalgajate teotav propaganda algas halastamatult ja süstemaatiliselt, sihiga, hävitada iga religioonilisust. 1929 a. keelati seadusega tegelikult usuline propaganda, eriti aga keelati igasugune noorsoo usuline mõjutamine, kuna kindlustati usuvastase propaganda vabadus. Usuline meelsus ja riigivaenlus olid seaduse ees sarnased. Kirikuile määrati õudseid kõrgeid makse. Kui ülejäänud usklikud ei suutnud õiendada neid fantastilisi makse, siis suleti kirikud.

Endise Venemaa tuhandeid kirikuid võib vaatlemisel jagada kolme liiki: 1) võrdlemisi vähesed kunstipärased ja kunsti poolest väärtuslikud katedraalid. Nad on konfiskeeritud riigi poolt ja muudetud harilikeks muuseumideks; üksikuid neist restaureeritakse suurte kuludega turismi huvides. 2) Igasuguseil ettekäändeil lammutatud või teatreiks, kinodeks, klubiruumideks, kauplusiks j.n.e. muudetud kirikud, enamasti need on tavalised keskmise suurusega koguduse kirikud. Nende arv oli juba 1934 a. 14000 ja praegu nende hulk on veelgi kasvanud. Kolmanda viisaastaku (1938—42) raames tahetakse veel 2900 kirikut »lagunemishädaohu« pärast lammutada.

Kolmandaks on olemas veel praegu olelevate kirikute väike arv. Need on pisikesed, halvasti säilinud ja viletsad. Enamasti nad asuvad kõrvalisis tänavais ja peidetud auguleis. Taktilisil põhjusil sallitakse neidki veel, kuid nad on samuti määratud juba lammutamisele.

Eriti ähvardavad on noorsoo usulise mõjutamise keelu tulemused. Puht inimlikult vaadatuna, see oleks ju ammugi pidanud enamlaste poolt üritatud sihi saavutama, s. t. tänapäeval, praegu, pidanuks religioon Venemaal olema täiesti hävitatud.

Lugu pole aga siiski nii. Ristiusk on pagenud katakombidesse, just nagu esimeste kristlaste tagakiusamise ajal. Ja ristiusk ei ela mitte ainult sääl edasi, vaid ta võidab isegi veel rohkem sügavust ja jõudu. Ja mitte ainult raugad ja vanaeided pole need, kes harrastavad salaja veel usku ja religioonilist hardust, vaid ka tõhus osa noori rivistub nende »tagurlaste« ridadesse, kes ei rahuldu algelise materjalistliku maailmavaatega ning elu sügavaimaile küsimusile soovivad saada vastust usult. Just see tõsiasi, et noorsoo kasvatus kommunistlike juhtide käest ikka enam ja enam ära libiseb, teeb punaseid võimukandjaid rahutuks ja vihaseks. Nad näevad, et see hirmus terrori ja reklaami kulutamine siiski toob väga vähest kasu, mis veel selle poolest eriti on kaunis kahtlustäratav, kuna isegi need, kes veel väliselt jumalasalgajate hulka tahavad kuuluda, seesmiselt pahatihti mõtlevad hoopis teisiti. Sellest tulevadki etteheited »hooletussejätmise«, »huvipuuduse«, ja »tuimuse« ja »usulisisse eelarvamusisse tagasilangemise« pärast, milliseid viimasel ajal enamlike noorsoojuhtide poolt eriti sageli ette tuuakse.

Täpse vaatluse juures tuli aga ilmsiks, et need kaebused ja etteheited aga on suunatud just eriti selle noorsoo osa vastu, mis polegi tülgastunud ja tooreks muutunud. See on just väärtusliku noorsoo osa, mis pöördub kiriku või sektide poole ja säält leiab rahuldava vastuse.

Nõukogude jumalasalgajate liikumise juht Jaroslavskij möönab ühes ajakiri »Antireligioznikus« avaldatud artiklis kaunis selgesti, et jumalatute liikumine mitmes suhtes on jäänud mõjutuks. Ta võtab ette omalaadse südametunnistuse uurimise ja esitab küsimuse, kuidas jumalasalgajate liit teostab usu vastu võitlemise ülesannet. Vastus, mille ta sellele annab on järgmine: »Meie täidame seda ülesannet halvasti. Ja selle etteheite teen esmajoones iseendale ja võitlevate jumalasalgajate liidule.« Edasi ta siis veel seletab: Usuvastane propaganda pandi paljudes piirkondades hoopis seisma. Liidu rajooninõukogud on läinud laiali, samuti maakondadenõukogud komsomoli ja ametiühingute kaasabil.

Seejuures on tarvitatud ettekäändena valeteooriat, et religioon surevat välja iseenesest. Nende liitude lagunemine iseenesest on esile kutsutud osaliselt ka tõiga läbi, et paljud ametiühingute, partei ja komsomoli tegelased on kaotanud huvi usuvastase värbimistöö vastu. »Kui on olemas inimesi, kes ütlevad, et meil on uusi linnu, kus pole kirikuid, siis see ei tähenda veel kaugeltki mitte, et sääl ei ela usklikke.« Eriti just talurahva seas olevat leida veel väga palju usklikke. Paljud usuvad, et ainult vanu naisi ja mehi täidab kirikuid. See aga on vale. Sest kus on olemas usulisi inimesi, sääl kasvatatakse ka lapsi usulises vaimus.

See on tõsiasi, et paljudes kirikukoorides laulab pioneere (punaste noorsooorgside liikmeid). Linnades, nagu Kovrovis, Muromis, Vladimiris, Kinešmas, paljudes Ivanovo maakonna töölisasundusis laulab kirikukoores vabrikukoolide kasvandikke. Šuralla töölisasun-

duses koguti kiriku renoveerimise hääks kakskümmend tuhat rubla.

Siin juba puudutatud paljude tööliste ristiusu poole suundumisest leidub Jaroslavskij aruandes veel muidki huvitavaid seiku. Jaroslavskij teateile vastavalt on olemas suur hulk töölisasundusi, kus kirikud ametlikult suleti, kus aga rahvastik nõudis kirikute taasavamist ja selle taasavamise ka jälle saavutas. »Kirikud on küll suletud, kuid kõik on jäänud vana viisi.« Kostõtši töölislinnas, millel on 10000 elanikku, jutlustab praegu 50 preestrit. Seepärast nimetatakse linna rahvasuus »preestrite kuurordiks«. Petrosadovskis kirikunõukogu enamus koosneb tööliskonna liikmeist. Niisiis on bilanss, millest teatab Jaroslavskij: ametlikult on praegu Nõukogude Venemaal 30000 riiklikult registreeritud usulist kogudust.

Registreerimata suure hulga koguduste kohta võib väljendada ainult oletusi. Igatahes võib kõnelda »kiriku-aktiivist«, mille juurde kuulub vähemalt üks miljon inimest. »Moskvas on olemas 45 kino. Kuid kirikuid on sääl olemas veel rohkem. Kuid nad pole ehitatud halvemini kinodest. Jah, paljudel juhtudel nad on sisustatud isegi paremini. Tean juhtumisi, kus kirikukooride ülevalpidamiseks kogudused on kulutanud üle 120000 rubla.« Muidugi ei järelda sellest veel jumalasalgajate juht, et jumalausu ärakaotamine oleks võimatu, vaid ta mõtleb, et ateistlikku propagandat tuleks elustada ja uuesti kindlustada lagunenud jumalasalgajate rakukeste taaskorraldamise läbi, jumalasalgajate liidu tugevama toetuse läbi partei, komsomoli ja ametiühingute kaudu. Lõppeks ta õhutab veel õpetlaste ja inseneride kasvatamist jumalasalgajate kasuks värbimiseks ja jumalasalgajate muuseumide paremaks kasutamiseks.

Arvatavasti teostatakse Jaroslavskij ettepanekud, s. t. tuleb arvestada jumalasalgamise liikumise uue lainega. Kõigest sellest hoolimata aga ei saavutata siiski seda pärissihti, jumalausu väljarookumist; sest religiooniline usk on võim, mis lõppeks asub väljaspool väliste jõudude mõjupiirkonda, ta on arm, mida ükski riik ega ükski partei ei saa täiesti vägistada.

Sellest hoolimata see oleks loomulikult ekslik, kui Jaroslavskij ülestunnistusist tahetakse järeldada, et Venemaal on tõesti tugev liikumine ametliku ateismi vastu, mis varem või hiljem isegi režiimi võib viia järeleandmisele. Sellest ei või olla juttugi. Ainult tohime veel hellitada lootust, et sel silmapilgul, kus enamlus kord langeb, katakombide ristiusk, mis elab tänasel Venemaal, paraku too Jaroslavskij poolt mainitud »kiriku-aktiiv«, astub välja ja samas alustab kogu maa taasristiusustamist.

Protest ristiusu allasurumise vastu Saksamaal.

Kõik saksa protestantismi juhtivad mehed on pöördunud üleskutsega Hitleri poole, et see takistaks ristiusu allasurumist Saksamaal. Deklaratsioon, mida levitatakse lendlehena, pöördub äärmiselt otsustavalt usuliste veendumuste alandamise vastu Alfred Rosenbergi kaudu ja ta kutsub üles kõiki sakslasi, kes pole veel katkestanud vahekorda kristliku usundiga, saama teadlikuks selle otsuse raskest kaaluvusest.

96 allakirjutanu hulgas ei leita mitte ainult tunnistuskiriku eestvõitlejaid, s. o. mehi, kes suuremalt osalt juba on istunud vanglas, vaid ka kõiki maapiiskoppe, kes veel maksvalt teostavad oma ametit; maapiiskoppide Marahrensi (Hannover), Würmi (Württemberg), Meiseri (Bayern) ja Kühlveiniga on liitunud ka maapiiskopid Johnsen (Braunschweig) ja Tügel (Hamburg), kes seni olid loobunud kaasa töötamast tunnistuskirikuga. Kõik tunnistussinodi vennasnõunikud, nende hulgas enamasti lihtsaid vaimulikke ja ilmikuid, edasi veel lääne-saksa reformeeritute esindajaid, Martin Lutheri liidu juhte, saksa koguduste ühingu eestseisjaid, saksa ev.-luteri kiriku nõunikke ja peagu kõigi maakirikute nõukogude volinikke, astuvad ette oma allkirjadega. Võib leida esimees Kochi ja superintendent Hahni, Westfaali ja Saksi protes-

tantide, Mecklenburgi vallandatud maapiiskop Rentdorffi, Sileesia provintsi kirikliku juhi piiskop Zänkeri nimesid. Sellise hoo ja julgusega evangeelne kirik Saksamaal pole veel tõstnud oma pead rahvussotsialistliku režiimi ajast alates. Uus tagakiusamiste ajajärk, mis hiljuti jälle tosinate vaimulike vangistamisega on tugevasti paisunud, on ilmselt äratanud vastupanu ja kangelaslikkuse jõud paljude poolt juba mitte võimalikuks peetud määral.

Üheksakümne kuue kirikumehe seletus algab Rosenbergi pamfleedi »Protestantische Rompilger« (Protestantlikud palverändajad Rooma) iseloomustamisega. Selle kirjandusliku toote tipuks on nõue saksa rahva eraldamiseks ristiusust. Rosenbergi järele kristlik traditsioon on silmakirjalisus, takistus riiklikus elus ja ahvatelu anarhistlikule mässule. Kristliku õpetuse patust ja armust Rosenberg mõistab hukka »õpetusena alaväärtuslikkusest«, mis rahva ja tema kangelased tegevat põlatavaks ja olevat vastuokslik saksa inimese enesest lugupidamisele. Üheksakümne kuue kirikumehe seletus vastab sellele, et Rosenberg saksa rahva lahutavat kristlikust usundist, mis teda vastuvaidlematult on saatnud teekonnal läbi ajaloo, ja et Rosenberg heidab saksa rahva usuvahetuse sügavasse vapustusse; Rosenberg koormavat rahvusühiskonda raskete usuvõitlustega ja viivat teda ähvardavasse seisukorda seeläbi, et ta suuri saksa rahva osi solvavat nii nende usulises veendumuses kui ka nende rahvuslikus aus. »Lutheri reetmise«, mida Rosenberg heitvat ette saksa protestantidele, kaatvat ta ise, kuna ta saksa usupuhastajat kuritarvitavat päritud patu õpetuse vastu. Kristlik õpetus patust pole mitte leiutatud, et preestrid võiksid jagada armu ja seeläbi inimesi valitseda, nagu väitvat Rosenberg korrates vabamõtlejate traditsioonide vanu eksiõpetusi. Pigemini olevat rõõmus usk Jumala andestavasse ja abistavasse armusse selleks tugevaks lohutuseks, mis lugematuile saksa inimesile olevat osutunud selleks jõuks, mis neid laskis teostada suuri tegusid ja võita raskeid kannatusi. 96 kirikumehe seletuses üteldakse siis:

»Keegi ei või Rosenbergi väljenduste puhul väita, et peetakse võitlust kiriku või tema vaimulike poliitiliste üleaisalöömiste vastu. Ei, ristiusk heidetakse ära. Tema asemele peavad astuma Rosenbergi müütuse maailmavaade ja ‚rahvussotsialismi poliitilised kirikud'! Kes seda tahab, see ei või enam kõnelda tunnistamisest positiivse ristiusu poole.

Pärast seda olukorra selgitust esitame kõigile rahvuskaaslasile, kes meiega veel tahavad olla ristiusulised, tõsise ja tungiva küsimuse: Kas tahate meiega tunnistada, et Rosenbergi kuulutus ei ole kristlik, vaid on antikristlik ja et usk müütusesse mässab Jeesuse Kristuse evangeeliumi vastu? Kas tahate meiega tunnistada, et maailmavaade, nagu teda kaitseb Alfred Rosenberg rahvussotsialistlikuna, kristliku usuga on ühendamatu? Kas tahate nõuda kristliku kirikuga, et seda maailmavaadet meie rahvale ja meie noorsoole pääle ei sunnita rahvusühiskonna nimel? Kas olete ühes meiega tahtlikud Jumala poolt korraldatud ülemusele osutada kõike kohustuslikku sõnakuulmist, aga samuti eksitamatult pidada truudust Jeesuse Kristuse evangeeliumile usus ja tunnistlemises?

Selle üle edasi minnes küsime rahvussotsialistlikult liikumiselt, kellel lugematud truud kirikuliikmed on aidanud valmistada teed, ning selle liikumise poolt kantud meie riigi juhatust: Kas peab see veel olema lubatud või ei, et me endid avalikult tunnistame ristiusu poole kui Jumala jõu poole, mis ka meie rahvast minevikus on rikkalikult õnnistanud ja terve tuleviku jooksul õnnistada tahab? Kas see peab olema 'anarhistlikuks mässuks', et oleme olnud ristiusulised ja Jumala abiga selleks ka jääme? Kas kristlikud kirikud saksa linnades ja külades peavad olema 'kunstilised mälestused', 'nagu Zeusi templid ja Thori leelutamised', või kas nad tohivad jääda kohtadeks, kus Kristuse evangeeliumi kuulutatakse meie rahva inimesile, ilma et jutlustajaid ja kuulajaid loetakse riigivaenlasiks ja rahva reetureiks?

Nende küsimuste koormat kõvendatakse veel selle läbi, et on olemas küll vabadus kristliku kiriku ja tema usu teotamiseks, et aga takistatakse ja keelatakse

kristliku tõe ja kirikliku au avalikku kaitsmist. See seisukord rõhub raskelt meie rahva ristiusulise osa elule ja südametunnistusele. Ta peab murdma rahva usalduse nende lubaduste vastu, mis kindlustavad kristliku usu vabaduse ja kristlike kirikute õigused, kui mitte selge sõna ei pane seisma säärast teotsemist.

Sõnakuulmises Jumalale ja usus tema tõotusesse, meie ei lakka oma rahvale tunnistamast piibli ja usupuhastuse läkitust inimeste patust ja Jumala armust, meie ei lakka tunnistamast Jeesuse Kristuse evangeeliumi.

Meie teame, et Jumal nõuab meilt meie rahva hinge.«

Õigeusu Kirik Põhja-Ameerikas.

Ameerika Ühendriiges on olemas terve õigeusuline metropolitaania. »Välismaise vene kiriku« osana ta hoiab selle keskuse poole Karlowitzis (Jugoslaavias). 10.—14. oktoobrini s. a. see hierarhia pidas oma aastasinodit. Pärast seda avaldati karjasekiri, millele kirjutasid alla mitropoliit Teofil, ülempiiskopid Tihhon ja Vitalius ja piiskopid Aleksi, Arsenius, Joasaf, Benjamin, Leontius, Hieronümus ja Makarij — üldse niisiis 10 kirikliku ametikandja poolt.

Karjasekirjas seletavad piiskopid, et nad nüüdsest pääle kõik koos moodustavad vene õigeusu maakiriku Ameerikas ja et igaüks, kes tahab olla õigeusuline venelane, peab kuuluma sellesse kirikusse. Sellest hoolimata nad tunnistavad kibedusega, et Ameerikas on veel teisigi kiriklikke moodustusi, mis ei kuulu sellesse üksusse. Eksarh Benjamin (s.o. Moskva patriarhi täisõiguslik volinik) »valmistab oma kiriklike aktsioonidega Ameerikas segadusi ja korratusi meie metropolitaania alal«. Sama palju pahandust ja kurbust valmistavad mittekanoonilised organisatsioonid, millel puudub jumalik arm, kuid mis siiski esinevad vene õigeusu kiriku nime all. Niisugusteks organisatsioonideks peetakse Kedrovski, Klimenti, Niikoni, Teodorovici omasid, »separatistlikke« ukrainlasi j.n.e. Ringkiri kriipsutab veel kord alla, et see, kes tahab jääda venelaseks ja õigeusuliseks, peab lahkuma neist organisatsioonest. Erilise armastuse ja murega pöörduvad vene piiskopid »russiini vendade poole, kes on Rooma unioóni ikke all«. Nad õpetavad neid, et sellest pole küllalt, puhtalt säilitada idariitust, vaid et olevat ka vaja vastu võtta õigeusku, mis pole veel »kahjustatud paavstlike leiutistega«. Neid manitsetakse liituda õigeusu kiriku kohaliku organisatsiooniga. Hoiatatakse ka selle eest, otsida kiriklikke pühitsusi ja jumalikku armu mujalt, näiteks Konstantinoopolist või Antiookiast, kuna õigeusu kirikul on oma hierarhia ja rikkumatu usk pp. Kirilli, Metoodiuse ja Vladimiri aegadest. Ringkirja lõpul piiskopid pöörduvad veel kord vendade poole, kes on pärit »ikke all olevate« russiinide seast Galiitsiast Alam-Karpaatidest ja Bukoviinast, ja piiskopid soovitavad neile tungivalt, nendega moodustada üks ainus vene perekond ja ühes kaitsta õigeusku ja vene kultuuri.

See ringkiri pakub meile huvitavaid avaldusi. Esiteks ilmneb sellest, et mitte kõik vene emigrandid ei tunnusta Karlowitzi hierarhiat, vaid et on olemas ka veel Moskva patriarhaadi poolehoidjaid ja veel mitmeidki muid iseseisvaid piiskoppe.

Pääleselle nähtub sellest, et õigeusulised venelased samastavad õigeusu venelusega ja seepärast siis ka ei tunnusta tõeliste õigeusulistena mingisuguseid »separatistlikke« ukrainlasi. Nad tahavad venelusele ja õigeusule, ning vene kultuurile võita ka kõiki galiitslasi, russiine ja Zakopane ning Bukoviina russiine. See ongi too vana imperialistlik vaim, mis torkab silma sellest ringkirjast.

Pole ime, et ka katoliku kiriku ja uniooni vastu on ikka veel kehtivad vanad eelarvamused.

Luterlase arvamine kristlike kirikute taasühinemisest.

Goethe sõna märkmeist kirjatöö »Der Westöstliche Divan« kohta näib meile täna, kus meil on tegemist maailma ajaloo viimaste põhitõdedega, maailma ajaloo viimaste mõistatuste lahendusena: »Usu konflikt uskmatusega jääb maailma ja inimsoo ajaloo tõeliseks, ainsaks ja sügavamaks teemaks, millele on alistatud kõik teised.« Seda lapidaarset lauset seletab vanameister veel edasi: »Kõik epohhid, millistes valitseb usk, on hiilgavad, südantülendavad ja viljakad kaasajale ja pärastistele põlvedele. Kõik need epohhid seevastu, millistel uskmatus kindlustab enesele viletsa võidu — ja kuigi need epohhid hetkekski võiksid hoobelda näilise hiilgusega — kaovad pärastiste põlvede eest, kuna keegi meeleldi ei taha end vaevata viljatu tunnetamisega.«

Igatahes tänapäev pole ükski sõna enam nii lage oma mõttest ja moonutatud kui sõna »usk«. Küll on labastunud ka teisi usulisi mõisteid, mis samuti on kaotanud oma algupärase tähenduse. Neid teisigi mõisteid on orjastatud igapäevaseiks lööksõnuks, kuid just eriti sõna »usk« kuulub vaesemate hulka vaeseimaist sõnust, mis hingitsevad ja kõdunevad igapäevasuses. Ka uskmatu enamlane kõneleb oma »usust«. Goethe mõistis seda terminit täitsa selle algelises mõttes ja usulises mõttes, sest ta oli sisemas sisemuses »homo religiosus« — religioosne inimene. Päris samas mõttes, nagu on väljendatud tema ülalnimetatud lausegi, ütleb ta veel teises kohas: »Inimesed on ainult nii kaua produktiivsed, kui nad on religioonilised.«

Võitlus religiooniliselt mõistetud uskmatuse ja religiooniliselt mõistetud usu vahel on maailma ja inimsoo ajaloo tõeline, ainus ja sügavam teema. Jumala riik ja olgu see siis ka ainult igatsus, ootus, kujundamistahe, — ja mäss Jumala vastu, äralangemine Jumalast: need on need kõige viimased vastuoksused, milliste pärast ajaloos võideldakse. Selles kahe maailma vahelises võitluses iga inimene on asetatud viimaste otsuste vastu. Kristluse ja üksiku kristlase seisukord tänapäeva maailmas on väga tõsine. Suur hulk maid on täna kommunismi võimuses, kes ei salga oma mässamist Jumala vastu. Esimest korda maailma ajaloo vältel miljonite linn, päälegi veel niisugune, mis nimetas end kolmandaks Roomaks, saanud jumalavastasuse mekaks, uskmatuse nähtavaks asemeks.

Vähemalt sama vapustav nagu see mäss Jumala vastu, mis endaga kaasa kiskus osa Aasiast, Euroopast ja Ameerikast, on latentne vanasti kristliku Õhtumaa ebakristlikkus. Kui Zarathustra-Nietzche mägedelt tuli alla, ta kohtas maailmast võõrdunud ürgvana rauka, kes veel uskus Jumalat. See imelik pühak palvetas veel ja laulis jumalalaule. »Kui Zarathustra aga oli üksi, kõneles ta oma südames nõnda: »Kas see peaks siis olema võimalik! See vanamees oma metsas pole veel midagi kuulnud sellest, et Jumal on surnud.'« Zarathustra pole enamlane, kes tahaks sundida jumalausklikku teotamistele või kes tahaks teda kaastundetult maha lüüa. Ta on palju hullem kui enamlane: ta raputab naerdes pead ja läheb edasi! Jumalausk on lõpetatud asi, kristlik ajajärk on lõppenud, ta kuulub eilse valdkonda. Zarathustra laseb viimased imelikud eksemplarid rahuliselt palvetada, laulda, uriseda või nutta. Nad on ju ainult veel muuseumiesemed, jäänused. Põhilises murrangus neil ei ole enam tähtsust. Walter Lippmann, tähtis ameeriklane, pöördub oma religioonita moraalfilosoofiaga (»A Preface to Morals«), mille esimest osa nimetatakse »esivanemate päraldise lahustamiseks«, kõigi poole, »kellele teeb peavalu nende usutuse tulemus«. Inglane H. G. Wells (»The Shape of Things to Come«) soovitab kõigi traditsiooniliselt usklike inimeste kõrvaldamist juhtivailt kohtadelt, jah, isegi nende väljalülitamist moodsa kultuuri nautimisest. Saadagu hästi aru, Walter Lippmann ja H. G. Wells peaksid seda solvamiseks, kui neid nimetatakse enam-

lasteks. Nad on vaid lihtsalt moodsad inimesed, nii umbes Zarathustra mõttes.

Latentne ebakristlikkus on ristiusu seisukohale hädaohtlikum kui enamlus. Neero ja Stalini taoliste diktaatorite toores võitlus on kristlikule märterlusele soodsaks aluspinnaks. Katakombide kristlus on algpäivist alates tugeva tõukejõuga ristiusk. Märtrite veri on kiriku seemneks. Muuseumlikku fossiilsesse olemasolusse tardunud kristlus, mis elab otsekui kinnimüüritud ruumis, ja mis ei suuda üldse enam mõju avaldada avalikkusele, on vaevalt veel võimeline tooma esile märtreid. Ta on tähtsusetu, kuna usklikud vaikivad. Maailma ajaloo praegune käesolev tund on märgistatud seeläbi, et ristiusk on sattunud kahe veskikivi vahele: Organiseeritud mäss Jumala vastu, mis on sündinud infernaalsest Jumala vihkamisest, nagu selle paljastas kirjavahetus Lenini ja Gorki vahel, ja ristiusu enesestmõistetav eitamine, mis üle iga kahtluse ja iga küsimuse iseteadvalt pea püsti ajab. Traagika poleks täiuslik, kui teda mitte veel ei suurendataks paljude kristlaste saatusliku pohmeluse läbi. Nähes neid okkalisi radu, missugustel ristiusulised peavad käima oma usu pärast, nähes kõiki neid võitlusi Jumala valitsemise pärast inimkonna seas, see on vapustav pealt vaadata, et kristlaskond isekeskis suuresti on lõhestatud ja üksmeeleta. Paljude kristlaste pohmelus ja suitsukatte all olemine läks nii kaugele, et usklikud baski katoliiklased enamlaste poolel võitlesid enamlaste tulisemate vaenlaste vastu.

Praegusel hetkel on käsuks kõigi ristiusuliste ühine rinne. Sinna koonduge kõik vastutust tundvad kristlased Jumala vihkamise ja ükskõiksuse vastu. Ammu enam ei võidelda selle või teise konfessionaalse eriarvamuse eest, vaid võideldakse sellepärast, kas Kristus peab jääma meie maailmajao isandaks või mitte. Sageli on võetud hoogu sellise ühise kristliku frondi loomiseks. Mõtleme siin suuri pärastsõjaaegseid ökumeenilisi konverentse. Tulemus oli üldiselt väike. Ühine nimetaja oli liiga üldine, ühine siht oli liiga ebaselge. Ülemaailmalised kirikukonverentsid asetasid sotsiaaleetilised küsimused esiplaanile, mis oma tähtsuse poolest ometi olid ainult teisejärgulised. Võideldi kõlbeliste eluvormide pärast inimkonna eetika alusel ja katsuti kõrvale puigelda viimaseist usulisist otsuseist. Panteistid, deistid, theistid, õigeusulised, liberaalsed, kõrgekiriklased, müstikud ja sakramendipõlgajad tulid kokku ühisele tööle. Säärane ökumeensus pidi näima natsionalistidele kahtlasena ja kristlasile mõtlemapanevana. Töö sai tegelikult mõjutuks. Viimati piirduti sellega, omavahel kokku leppele viia mittekatoliikliku ristirahva peamised osad: idakirikud, luterlased, anglikaanlased, metodistid ja puritaanlased, mis mitte isegi dogmaatiliselt, rääkimata organisatoorsest küljest, lõplikult ei õnnestunud! Ökumeensus nurjus, kuna ühine nimetaja oli liiga suur.

Kõigi kristlaste ühinemisel võib olla ainult üks ühine nimetaja: Jeesus Kristus, »Jumal Jumalast, Valgus Valgusest, Tõeline Jumal Tõelisest Jumalast, sündinud, mitte loodud, Isaga üheloomuline, kelle läbi kõik on loodud«. Teist alust ei saa keegi panna ja teist nime ega teist pääsu meile pole antud. Kõigi teadlike kristlaste ühinemine on praeguse hetke tungivamaks käsuks. Peab takistama lahustumist seespool ristirahvast. Kes, nagu selle artikli autor, põlveneb vanaprotestantlikust sugukonnast, mida võib ajalooliselt jälitada kuni usupuhastuseni, peab olema sügavalt vapustatud protestantismi enda lahustumisest. Kaks evangeelset usuteadlast on seda lahustumist kujutanud lühikese aja eest: Heinrich Adolph oma kirjutuses: »Entbürgerlichung des Protestantismus«, ja Ernst Steinbach oma raamatus: »Die Auflösung des Protestantismus«. Üks iseloomujoon uusima aja protestantismi arengust valgustab seda üteldut selgesti: »Saksa kristlasist« on seni moodustunud 15 voolu, missugustest igaüks tahab olla tõeliselt kristlik ja missugustest igaüks keelab oma poolehoidjaile, lugeda teiste liikumiste kirjutusi! Et iseenda lahustamist tõkestada, iga kristlane, kes on teadlik oma vastutuses, peab koonduma ristiusuliste ridadesse. Sel suurtel liitumiste ajal, mil kõik dünaamilised ideed võtavad endale maailmadimensionaalsed

vormid, peab Kristusesse uskujate üldsus liituma üksuseks töös, võitluses ja palves. Ühine on kõigile Kristusesse uskujaile ülesanne, vaenlane ja isand. Ülesanne on riik, milles Kristus on Kuningas. Ühiseks vaenlaseks on jumalatus ja jumalavihkamine. Reformatsioon — ja seega algupärane protestantism — oli mõeldud protestina olemasolevate väärnähete vastu, puhastusena inimlikust-liigainimlikust Kirikus, ürgristiusu meeletuletusena ja nende usutõdede tugevama rõhutamisena, mis kirikupraktikas olid jäänud liiga tagapõhjale. Tänapäev, 400 aastat pärast reformatsiooni, see on ebaasjalik, mõttetu ja kardetav, korrata ammugi, ammugi aegunud ja ammugi, ammugi õigustamata süüdistusi katolitsismi vastu. Mittekatoliiklane, kellel praegu saab komistuskiviks nii mõnigi inimlik-liigainimlik asi Katoliku Kirikus, see küsigu endalt au ja südametunnistuse juures, kas mitte veel rohkem inimlikku-liigainimlikku ei leidu tema enda usuühenduse juures!

Rooma on — seda tunnevad praegu ära paljud mittekatoliiklased — jumalausu ja Kristuse läkituse nähtavaks asukohaks. See on absoluutseks vastupildiks Moskvale. Nähtavaisse sümboleisse valatult on tänapäevane otsustav küsimus »uskumatuse konfliktis usu vastu«: Rooma, nimelt märtrite ja piiskoppide Rooma Peetri Toolil, või Moskva. See on palve ja usu nähtavaks asukohaks. Jumala kummardamine, Kristusesse uskumine, vaimu ühtlus leiavad sääl nähtava väljenduse. Põrgu väravad ei saa teda ära võita; See saab jääma maailma lõpuni.

Prof. Otto Urbach (Hannover-Waldhausen).

Austria episkopaat saksa piiskopele.

Austria episkopaat oma viimasel konverentsil Viinis on otsustanud avaldada läkituse Saksa Riigi piiskopele. Selle läkituse sisu on suuresti sobiv selleks, et kõvendada saksa katoliiklaste tahet, jääda püsima neile päälesunnitud võitluses. Läkituses üteldakse:

»Katoliku usu raske katsumise ajal, mida peavad kogema Saksa Riigi vaimulikkond ja usklik katoliku rahvas, tundub see meile, austria piiskopele, kohustuslikuna väljendada sügavaimat osavõttu ja ütelda, kui väga see meid liigutab, mis sünnib Saksamaal, kus riik kogu oma võimu vastutusega, nagu see viimaste aastate jooksul ikka enam on välja kujunenud, plaanikindlalt ja äärmuseni edasi läheb, et kristlikku usku, eriti aga katoliku usku välja lülitada sellest riigist ja tagasi tõrjuda, ja seda teostatakse nii väga, et iga aktiivset vastupanu koheldakse raskete karistustega ja tagakiusamisega.

Olgugi selle võimu uhkus suur, ja teostatagugi seda viimisteldud põhjalikkusega, sellel pole siiski püsi, ta ei või tumestada meie lootusi ega neid hävitada, et ka Katoliku Kirik jääb püsima saksa riigis.

Ühendame selleks sel ajal suure usaldusega oma palved teie palveiga ja manitseme ka usklikku rahvast truule palvetamisele teie murede eest, mis on ühtlasi ka meie muredeks. Selleks on küll mõõduandev ka see, mis Püha Isa, kes ise on väga rõhutud olukordade pärast Saksa Riigis, manitsuste näol maailma on laiali saatnud.

Võtame aga ka sellepärast elavalt osa teie saatusest, kuna paljud püüavad selliseid olukordi, nagu nad teil on kujunenud, tekitada ka meie juures ja nõnda aidata võidule jumalasalgajail. Meil on aga ka ses suhtes kindel usaldus, et need püüded on asjatud... Ühes teiega hellitame lootust, et Katoliku Kirikule on kindlustatud seda suurem edu, mida enam usu vihkamine katsub, teda hävitada juurteni.

Seda tahame teile avaldada nii raskel ajal, teile, meie usuvendadele, teile, Kristuse tunnistajaile, kes kannatate tagakiusamist, teile, kelledel on eriline õigus seda suuremale Kristuse õnnistusele, mida masendavamaks muutuvad raskused, missuguseid teile valmistatakse. Mida lootusetum näib olevat igasugune vastupanu, seda tugevamaks osutub Jumala abi.«

Evangeelseid kloostreid?

Taani ev.-luteri maakirik kaaluteleb »evangeelsete kloostrite« asutamist. See kava on muidugi esile kutsunud elavaid mõttevahetusi küsimuse üle, kas sellised kloostrid on ühendatavad protestantismi vaimuga. Kaldutakse arvamisele, selles ettevõttes, mille teostamisest on huvitatud kõrgeid Taani kiriku aukandjaid, näha uut tõestust katoliseerivate voolude tungimisest põhjamaa usuellu. Piiskop Fuglsang-Damgaard astus hiljuti üles sääraste evangeelsete kloostrite avaliku kaitsjana: »Kava näib mulle peidetud igatsuse väljendusena. Too igatsus on tänapäeval paljude inimeste juures nähtamatult malnis«, seletas ta äsja. »Iga vaimulik või ilmik, kellel on kogemusi hingehoolduse alal, võib seda tõendada. Alles materjalism on hävitanud inimese sideme igaviku rahu, õndsuse ja vaikuse ning kindlusega.«

Nüüd kujundati volikogu praost Schüler'iga Lügumkloster'ist, kes valiti eesistujaks ja peab koostrikavale andma lõppkuju. Arvatavasti saab Lügumkloster Põhja-Schleswig'is esimese sellelaadilise katse asukohaks. Seega pääseks kiriku vaimne liikumine, mis kiriku kõrval juba pikemat aega tuleb ilmsiks. Põhjamais seltskondlik koorekiht on juba jälginud »vita contemplativa« väärtusi, kuigi ta seejuures hoidus andumast vaesuse mungatõotusele. Rootsi kuurordis Bostadis kohtub igal suvel taani ja rootsi erakuid — selleks eriti sisustatud endises võõrastemajas. Ka Manfred Björquist'i poolt korraldatud vaimsete konverentside kaudu kuulsaks saanud Sigtunas Stockholmi juures on antud võimalusi munklikuks eluks. Laiemaile rahvakihtidele on seesugused asjad seni jäänud võõraks. Paraku jääb küsimuseks, kuidas need ringid sellesse suhtuvad, kui kirik ise sellest liikumisest hakkab osa võtma. Kui sellel tendentsil ei peaks olema vastuväitmist, vaid ainult poolehoidu — mis igatahes on ebatõenäoline — siis sellega ilmneksid maailmaprotestantismis meeleolud, mis väljendavad otsustavat usulist kriisi. (Berliner Tageblatt nr. 501, 1937 a.)

Idamaiselt tööpõllult.

600 uut karikat kavatsetakse valmistada maailma kongressi ajaks. (NCWC Teatebüroo Budapest.) Kavatsetakse valmistada umbes 600 uut karikat üldise laualevõtmise otstarbel, mis peab toimuma 34.mal rahvusvahelisel laualevõtmise kongressil tuleva aasta mai kuul. Kogu Ungaris korjatakse summasid avaliku korjanduse teel. Igal karikal on sissepõletatud tähendus, et teda kasutati kongressil püha armulaualevõtmise juures. Pärast kingitakse nad vaestele kirikutele ehk palvemajadele. Ungari möldrite rahvuslik liit on valmis tasuta muretsema nii palju jahu, kui kulub armulaualeiva valmistamiseks kogu aasta läbi. Ungari noorsugu valmistab jahu nisust, mida vabatahtlikult kingivad maalapsed. Umbes 2000 preestrit võtavad inimesi pühale armulauale. Kavatsetakse kolm üldist armulaualevõtmist neile sadatuhandetele, keda sinna oodatakse — Ungari sõjaväge läheb terves koosseisus armulauale. Lapsed võetakse armulauale Taevaminemise päeval, 26 mal mail, sõjaväge reedel, kuna laupäeval toimub üks kõige mõjuvamatest kongressi tseremooniatest: keskõine vaive Püha Sakramendi öösise kummardamisega. 29 mal mail, pärast paavsti asemiku missat, toimub kõikides Ungari kirikutes jumalateenistusi; samal ajal võetakse usklikke armulauale samade aadete ja sihtide alusel kui kongressil.

Maailma kogudused. Kongressi korraldav toimkond kutsub üles kogu maailma kogudusi kuulutama 29. mai üldiseks armulauale võtmise päevaks, nii et kõik, kes tahaksid vaimus osa võtta, saaksid armulauale võetud samal ajal kui kongressist osavõtjad Budapestis ja kannaksid lunastusohvrit maailma pattude eest. Pärast kongressi jatkuvad mitme kuu vältel usupühad püha Stefanuse mälestuseks. Hiljuti peetud koosolekul, preestrite osavõtul üle maa, arutati kongressi küsimusi. Ungaris on pühapäeviti kauplused suletud, kuid koosolekul rõhutati eriti tarvidust maksma panna seadust, mis lubaks pühapäeva rahu põllutöölistele, kuna suurem osa rahvast on põllupidajad. Kardinal Seredi, Ungari kõrgem vaimulik, ja Namuri piiskop Heylen, rahvusvaheliste armulaualevõtmise kongresside peakomitee juhataja, on mõlemad saatnud kirjalikke kutseid kongressile kõigile Katoliku Kiriku koguduste vaimulikkudele üle maailma. Ladinakeelseid kutseid saadeti 64 kardinalile, 10 patriarhile, 210 ülempiiskopile, 852 piiskopile, 263 Apostlik-Vikaaridele, 104 Apostlik-Prefektidele ja 39 iseseisvatele kogudustele ja abteidele.

»Rändkristlaste« suur arv ärritab kommuniste. (NCWD Teatebüroo Viin.) Järjest rohkem tähelpanu pühendab bolševistlik ajakir-

jandus rohkearvulisele nõnda nimetatud »rändkristlaste« ilmumisele, usuline vool, mis ähvardab levineda kogu Venemaal.

Sovjettide lehed räägivad usulahust. Tõepoolest aga on see usuline liikumine, mille allikas on vene rahvas sügavasti juurdunud traditsioon ja mida tuntakse kõige tugevamini, kui vene valitsejad ristiusku suruvad. Endise Vana Duuma juhtiva liikme parun Erik von Fersen'i sõnume järele annab vene õigeusklik piiskop Serafim liikumise kohta järgmise huvitava seletuse. »Rändajad« loobuvad oma maapäälsest varandusest et leida Jumalat vaesuses ja koduta. Nad on kindlal veendumusel, et sovjettide võimude näol on saanud valitsejaks Anti-Kristus. Nende arvates viib igavesele hävinemisele iga läbikäimine ja ühendus Anti-Kristuse valitsusega. Üks lugemata nimeta proklamatsioonidest, mis praegusel ajal ringi käib Sovjettide Vabariigis ja mis kutsub üles rahvast liitumisele »rändkristlastega« lausub: »Võta oma kepp ja asu teele. Kus küsitakse, kust tuled, vasta: Mul ei ole kodu. Kui küsitakse, kuhu lähed, vasta: Ma lähen otsima valguse linna selles kaotatud maailmas.«

Nii rändavad usurändajad mööda Sovjettide Vabariigi linnu ja külasid, katkisis riietes, palja päi, kepp käes, kott seljas, kus leidub piibel, palveraamat ja veidi toiduained.

Öö saadavad nad mööda vabas õhus ehk usklikkude vene talupoegade küünides. Linnades ja külades nad peatavad möödaminejaid ja pööravad nende poole usklikkude õpetuste ja hoiatustega. Nad külastavad preestreid, keda pühitseti ametisse enne revolutsiooni ehk keda õnnistasid piiskopid, kes ei tunnusta Sovjettide valitsust, keda taga kiusatakse ja kes on sunnitud ennast peitma. Nad külastavad ka vanu pühapaiku, suletud ja roojastatud kloostreid ja endisi palverännaku kohti; nad palvetavad sääl ja võtavad kaasa mulda ja vett.

Läinud suvel, jutustab piiskop Serafim, vangistati suur hulk neid palverändajaid ja peeti vangis aprilli kuuni.

Hiigeltrükikoda jumalasalgajate traktaatide jaoks. Välismaa vabamõtlejate liitude suurte aineliste raskuste pärast Nõukogude Vene jumalasalgajate liidu kesknõukogu on otsustanud trükikoja asutamise. See trükikoda peaks andma tööd 6000 inimesele ja tema ülesandeks oleks terve maailma vabamõtlejate liitude varustamine propagandakirjandusega. Traktaate trükitakse 13 Euroopa keeles.

Ukrainas arreteeriti vene politsei poolt viimased katoliku vaimulikud, kes sääl veel tegutsesid. Seega provints on ilma katoliku preestriteta. Venemaal võeti nüüd ka vangi Mohilevi piiskopkonna apostlik administraator msgre Angelo.

Selgitamiseks.

Toome siin väljavõtte usuteadlase Aleksander Kurtna, endise Petseri apostliku õigeusulise seminari õpilase, avalikust kirjast härra ülempreester Kokla'le, milles ta kaitseb ennast härra preestri poolt tõstetud süüdistuse vastu, ta olevat seminarist lahkunud »õigeusulise rahva kulul toidetult ja õpetatult võlga tasumata« et saada katoliiklaseks. Toome ainult selle kirja osa, mis käib selle süüdistuse kohta:

Sedapuhku aga on tulnud mullegi aeg midagi öelda. Ja siinkohal piirdun ainult väheste andmetega mu ainelise vahekorra kohta seminariga. Nood andmed tahavad tagasihoidlikult valgustada Teid teadmise valgusega. Loodan, et see võtab Teilt tuju korrutada nii õõnsalt ja siiski nii liigutavalt kõnelevaid sõnu, kui see oli viimases kirjutises leiduvad: ma olevat jõudnud Rooma »õigeusulise raha kulul toidetult ja õpetatult võlga tasumata«.

Olgu Teile teada järgmist:

1. Olen elanud kahe aasta jooksul Petseris kodus, vanemate juures, külastades seminari loenguid ja muid kohustavaid harjutusi ja teenistusi. Seda võivad tunnistada kõik inimesed Petseris, kes elasid noil tänavail, kust ma igal hommikul pidin läbi minema. Usun, et nad mind kahtlematult võinud märgata. Nende inimeste seas on ka üks preester, tuntud T., kes võiks kinnitada Teile minu sõnu.

2. Koolitamisekulud olen korralikult tasunud pr. Pähkel'ile, kes on mulle välja andnud ka vastavad kviitungid, milliseid õnneks olen säilitanud.

Ühesõnaga, ainelisest küljest oli minu olund siis selline, et vaevalt võiks seminari juhatusel pähe tulla nõudma hakata mingeid ebamääraseid tasumatuid võlgu. Kust aga olete saanud informatsiooni Teie, on mul täieliseks saladuseks.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. || Hind: Üksiknumber 10 senti.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 1. 1937.

ÜHINE KIRIK

1
1938

Sisu:

Paavst Pius XI-le tema kroonimispäevaks.
Kristuse austamine Idas ja Läänes.
Kristlaste taasühendamine.
Photiuse kirikulõhe.
Misjon ja rahvuslik omapära.
Preester Eestis avab Londonis idariituse ajutise kabeli.
Puritaanlus usus ja selle õisi elus.
Katoliku maailmamisjoni edu.
Kirik ja pärismaalased.
Idamaiselt tööpõllult.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 1 | 1. märtsil 1938. a. | IV aastakäik.

1938: 02[illegible]8

180328

Tema Pühadus paavst PIUS XI, Kristuse maapäälne asetäitja,

Juba 16 aastat Kiriku juhataja, tema kroonimismälestuspäeval 12. veebr. 1938

Paavst PIUS XI-le tema kroonimispäevaks

Tervitame ja õnnitleme Püha Isa sel päeval, mil ta võib tagasi vaadata oma pontifikaadi kuueteistkümnele aastale. Kui heidame pilgu sellele ajale ja tööle, mis teda täidab, siis tunneme, kui nõrk on meie tänu võrreldes selle armastusküllusega, mis hoovas meile vastu sellest paavstielust, just eriti meile, kirikuühtluse sõpradele.

See polnud tõesti mingiks tühipaljaks lubaduseks, kui Pius XI oma pontifikaadi algul ütles, et talle eraldatud idamaa ristiusuliste taasühendamine tundub erilise esitatud ülesandena. Ta pole selle ülesande täitmist endale teinud kergeks. Ta on õhutanud, manitsenud ja õpetanud katoliiklasi tegema pioneertööd unioonipõllul, ta on väsimatult kutsunud lahutatuid, on neid aidanud, neid õnnistanud. Ta pole olnud kannatavale vene rahvale mitte üksi vaimseks toeks, vaid on neid abistanud ka aineliselt jubedail näljaaastail. Just venelastele ta on ehitanud kauneima, moodsaima kolleegiumi Roomas. Idariituse preestreile ja usklikele ta on loonud katoliku kirikus samatasemelise, jah, isegi eesõigustatud seisukoha. Kõik uksed ta on löönud laiali lahti!

Kõigi kahtlustuste vastu tal on vaid üks sõna: »Tühimeelne himu maailmliku valitsuse järele! Tunneksime häbi selle himu kõige pisemagi alge puhul!« Ainuüksi lausa armastus ja arusaamine peab ootama ja vastu võtma neid, kes pöörduvad tagasi isamajja.

Meie aga tahame oma töösse kanda unioonipaavsti vaimu, tahame töötada ja teenida armastuses, kannatlikkuses ja lootuses.

Kristuse austamine Idas ja Läänes.

Kes tunneb neid vahesid, mis iseloomustavad ida ja lääne kirikut, see veendub varsti, et isegi neis religiositeedi väljendusis, millistes mõlemad kirikud seisavad samal dogmaatilisel alusel, nad ometi väljendavad seda ühist usku mitmesugustes usuteaduslikes mõisteis ja omapäraseis liturgilisis vormes.

Õigeusu ja Katoliku Kiriku vahel ei ole olemas mingisuguseid dogmaatilisi vaidluspunkte Jeesuse Kristuse, meie Lunastaja suhtes. Mõlemad kirikud seisavad siin seitsme esimese üldise kirikukogu alusel. Need kirikukogud on usku Jeesusesse Kristusesse dogmaatiliselt küllalt põhjendanud ja kindlaks määranud. Nagu õigeusulegi nii on ka katoliiklusele Kristus tõeliseks inimeseks ja tõeliseks Jumalaks, Jumalinimeseks, kellel ühes jumalikus isikus on kaks erinevat loomust — inimlik ja jumalik loomus. Samuti on Kristuses kaks, kuigi mitte vasturääkivat tahet — jumalik ja inimlik tahe. Seda ühist usku tunnistavad mõlemad sarnase usutunnistuse tekstiga. Mõlemad kirikud on ka üksmeelsed usus, et Jeesus Kristus, Jumala Poeg ja inimese poeg pälvib, mõlemate

loomuste ühtluste tõttu ühes isikus, kõrgeimat usulist austust, mis üksi sobib Jumalale kummardamises. Hoolimata sellest ühtlusest ja üksmeelsusest usus Jeesuse Kristuse kultuses on olemas silmapaistvaid erinevusi. Need lahkuminekud ilmnevad selgesti, kui katoliiklaste ja õigeusuliste usulist elu lähemalt vaadelda, kui võrreldakse üksteisega mõlemate hardaid pruuke ja loetakse tähelepanelikult läbi mõlemate riituste liturgilisi tekste.

Idas on kultuse objektiks, kuigi mitte täiesti, siiski enamasti äraseletatud Kristus, Kristus taeva ja maa kuningas, kes istub Isa paremal käel. Küll austatakse ka Kristuse inimsust, aga eelkõige selles seisukorras, mille ta on võtnud vastu oma ülestõusmises. Kuigi ida-liturgia ja idamaine hardus ei unusta Kristuse sündimist, tema maiseid kannatusi ja tema surma ristil, siis ta ometi ei pööra täiesti oma tähelepanu sellele, ta vaatab sellele ainult osaliselt, kuna tema mõtted rohkem otseselt suunduvad äraseletatud Kristusele. Sellele põhimõttele vastab, et peamiseks pühaks, millega teisi ei või võrrelda, on ülestõusmise püha. Ülestõusmise pühad aga on Jeesuse püha inimsuse äraseletamise pühad, Jeesuse Kristuse terve inimsuse kõrgekskiitmise pühad. See vaade on väljendatud ka kiriklikus maalikunstis. Bütsantsi piltidel leiab harva Naatsareti Jeesust, harva leiame teda kalurite keskelt, palju sagedamini võib näha hiilguse Issandat, taevase toreduse valitsejat, kes on ümbritsetud taevaelanike karjast. Läänes ladina kirikus see on küll ka kõik tuntud ja seda pole ka unustatud, aga austamise meeldivamad vormid on need, mis on suunatud otseselt tema inimsuse poole, milles ta avaldus oma maises elus. See õhtumaise ristiusu omadus ulatub kaugele tagasi muistsesse ikka. Võib-olla see polnud juhus, et Kristuse sündimise püha tekkis Läänes, Roomas. Säält ta nihkus Itta. Aga ainult oma läänemaises kodus ta sai nii suureks ja rõõmsaks pühaks, et teda võib võrrelda ülestõusmise pühadega Idas. Keskajal läänemaine hardus lõi, alates püha Bernhardiga ja püha Assiisi Franciscusega Jeesuse maise inimsuse rikka, kuid valulise müstika. Läänemaisele hingele hakkasid mõjukamalt kõnelema sõim, viimne õhtusöömaaeg ja Golgatha. Palveis pöördub läänemaine müstika, ületades sajandeid, jumaliku lapse poole, Jeesuse, Naatsareti käsitöölise poole, Jeesuse, ristiohvri poole, nagu nutaks ta veel just sellel hetkel sõimes või sureks ristil. Sellest tulevadki väga populaarsed palvused, nagu ristitee, siis palvus Jeesuse viie haava vaatlemiseks, püha vere, jumaliku südame, ääretu armastuse allika ja sümboli poole. See armastus kõneleb nii mõjukalt tema elus uskliku hinge poole. — See Kristuse kultuse külg leidis oma väljenduse ka kunstis, jumaliku lapse kujutusis, paljudes piltides Jeesuse avalikust elust ja ristitu realistlikes kujutusis.

Nüüd kerkib küsimus: Kas mõlemad kirjeldatud Jeesuse austamise vormid teevad teineteise võimatuks? Kas võltsib see ühe hardusliigi eelistamine kristlase suhet Kristusega? Ei, need lahkuminevad Lunastaja austamise vormid täiendavad üksteist. Need erinevused tõestavad meile ainult inimsüdame kitsapiirilisust. Nad näitavad meile ka, kui piiratud on see viis, millega väljendame oma usku ja oma armastust. Ja see kitsapiirilisus ilmneb selleski, et meie, juhtides oma tähelepanu Jeesuse Kristuse jumalik-inimliku kuju ühele küljele, kergesti kaotame silmist teise külje ja selle üksikasjad. See erinevus iseloomustab mõlemaid kirikuid ja annab kummalegi neist omapärase stiili ja omapärase ilu.

Inimesed, kes oma mõtete ja oma kultuuri poolest on kitsa silmapiiriga ja eelkõige kitsarinnalised inimesed, armastavad nii iseenda usulisi vorme, et nad kalduvad teiste hukkamõistmise poole. Kuid üleüldine kirik ehitab just sellepärast, et ta on üleüldine kirik, neist üksikasjust ja fragmentidest ilusa terviku. Ja seegi jälle on põhjus, miks katolitsism ei piirdu ühe ladina riitusega, vaid samasuguse armastusega haarab ja harrastab idamaiseid riitusi oma harduse erivormidega ja avaliku kultuse vormidega.

See katoliiklik süntees sisaldab ka endas kristliku tegevuse kava. Vaatlev kristlik Ida, süüvinult taevasesse Jeruu-

salemma, näib inimesele näitavat tema kaugemat sihti: Loodud looduse kõrgeks-kiitmist ja jumalastamist. Aga süüvinult selle tähe vaatlemisse, mis meid juhib, peame ka vaatama maapinnale, meie jalgealusele, et me ei eksiks teelt. Äraseletatud Kristus — meie matkasiht, täht, mis meid juhib. Aga sellele sihile me ei pääse teisiti, kui töötava ja kannatava Jeesuse seltsis ja tema jälgedel. Ja seda lähemat meie elu praktilist ülesannet võib meile Jeesuse maise inimsuse läänemaine kultus paremini näidata. Kuigi ka Kristuse austajad jagunevad nii kaheks eritüübiks, siis teostub selles ühtluses ometi see, mida palub üks ladina liturgia palve: »Palume sind, Issand, vala oma armu meie südameisse, et meie, kes ingli kuulutamisest oleme ära tundnud sinu Poja jumalakssaamise, tema kannatuse ja risti läbi saaksime viidud tema ülestõusmise hiilgusele.« I. U.

Kristlase taasühendamine.

Siht ja takistusi.

»Jumal on armastus«. Sellepärast ka üks, püha ja apostlik kirik, see Jumala kõikvõimsuse imetegu, on ühtlasi tema armastuse looming.

Püha Vaim, armastuse Vaim, viimisteleb selle loomingu, selle teose. Teda kingitakse Jumala armastuse pitsatina ka kõigile neile, kes on kutsutud Kristuse kiriku juure, apostel Pauluse sõnade järele: »Teie olete pitseeritud tõotatud Vaimuga« (Kiri Ephesuse rahvale 1, 13), »Püha Vaimu läbi, keda meile anti, Jumala armastus on valatud meie südameisse« (Rooml. 5, 5). See Püha Vaim seob ka kiriku liikmeiks õigel viisil Jumalaga ja võimaldab neil Jumalat armastada õigel viisil. See Püha Vaim seob ka kiriku liikmeid õigel viisil isekeskis. elustades neid kõiki sellesama jumaliku armastuse eluga ja sidudes neid sellega. Nii kirik saab tõesti Jumala armastuse riigiks. Jumal pole aga mitte ainult armastus, ta on ka tõde. Sellepärast tema kirik peab ka saama tõe riigiks! Sellepärast Jumal peab nõudma kõigilt kirikus ühendatud inimesilt jumaliku tõe tunnustamist, nagu ta nende käest ka peab nõudma armastuse käsu täitmist. See on kõige sügavam alus, millele Paulus toetab oma tõestuse, kui ta usklikelt nõuab usutunnistuse ühtlust: »Üks Jumal, üks usk«.

Kestev armastus võib olla rajatud ainult usu ühtlusele. Sellepärast püha kirik ei palu püha Johannes Kuldsuu liturgias mitte ainult »kõikide ühendamist«, vaid ka »ühendust, ühtlust usus«.

Oma lahkumiskõnes Issand palus ühtlust usus ja armastuses. Jumal tahab niisiis ühtlust. Ja ühtlus saavutataksegi. Õnnistegija ei teinud oma palvet asjata. Ja kui Õnnistegija mujal kuskil ütleb: »Mina tean, Isa, et sa mind alati võtad kuulda«, siis ta teab seda ka selle palve juures.

Aga me ei tohi jääda ootama, et Jumal selle ühtluse saadab korda vaid imeteona. Imeteod on ebaharilikud võtted sündmuste arendamisel. Tavaliselt aga Jumal saavutab oma sihid seeläbi, et ta kasutab inimesi oma vabatahtlike tööriistadena.

Kui niisiis seni veel esineb see kurb tõik, et mitmed miljonid on väljaspool seda ühtlust, siis see on tunnus, et inimesed seni tööriistadena Jumala käes ei ole täitnud oma ülesannet.

Mida enam nimelt inimlikud tööriistad oma tahtmise allutavad Jumalale ja kohandavad Jumala sihile ja tema tahtmisele, seda enam ja seda kaunimalt saavutatakse Jumala siht. Mida enam aga inimlikud tööriistad end lasevad mõjutada iseenda olemusest, seda enam tuleb maksvusele inimlik, seda enam tõrjutakse jumalik eemale. Ja võib-olla, et inimesed väga lasevad esirinda tükkida oma tahtmisel, ning seetõttu jumalik tõrjutakse hoopis eemale.

Kus on siis nüüd need põhjused, mis liigutavad inimest, nii väga panna maksma oma tahtmist Jumala tahtmise vastu ja nii nurja ajada Jumala tööd? Kus on eelkõige need põhjused, mis

takistavad või tõkestavad kirikliku ühtluse tööd?

Võib-olla, et paljude juures lihtsalt mängib tähtsat osa teadmatus. Paraku on küll kirik Jumala linnaks mäel, mis on nähtav kaugele. Aga väärne kasvatamine, ühekülgne mõjutamine võib niivõrt sogaseks muuta pilgu, et valgust mäel enam ei nähta või et seda isegi peetakse mõneks petlikuks valguseks.

Teised inimesed jällegi näevad küll seda valgust, aga omamoodi sisemised tõkestused ja takistused veerevad neile teel ette, kui nad tahavad järgneda valgusele. Niisugused sisemised takistused võivad olla mitmesugused. Ühe juures see on võib-olla hirm, kaotada hääd kohta, mõjurikast seisukohta avalikus elus. Teise juures on see inimeste kartus: »Mis ütlevad inimesed?« Teiste juures jällegi see on ebakorrapärane kalduvus mugavustele: »See teeb liiga palju tüli«.

Kõigil neil puudub õige andumus Jumala tahtele. Niisuguste kristlaste kohta võib kasutada püha Pauluse sõna: »Kõik, mis ei ole usust, on patt«.

Sageli ei tunta seda pattu ära nii selgesti. Tahetakse võib-olla jumaliku tahtmise täitmist lükata ainult pisut edasi. Võib-olla sugereeritakse endale isegi, et kauem ootamine on veel rohkem Jumalale auks. Et sel viisil Jumala asja hääks suudetakse teha veel palju enam. Sageli Jumal peab inimesele hüüdma, nagu omalajal prohvet Samuelile, nii sageli, kuni ta tunneb ära selle hääle Jumala häälena ja sellele järgneb.

Enamasti aga nõuab Jumala tahtmise täitmine ohvreid. Püha Kiri ütleb Kristusest, et ta on enda ohverdanud surma, kuna ta seda ise tahtis. Ka meie, Kristuse lapsed, peame jääma teadlikuks, et peame võtma osa Kristuse ohvrist. Ilma ohvrita inimeste poolt ei teostu ka ilmaski kristlaste ühendamise töö.

Sääl aga veeretatakse ühinemisele ette kõige rohkem takistusi, kus puudub kõige rohkem seda ohvrimeelsust. Kus aga Jumala armastus tõkestamatult võib mõjuda inimhingis, kus inimene palve ja pühade sakramentide vastuvõtmise läbi iga uue ohvrimeelsusega täitub, kus on olemas tõsine igapäevane sisemine võitlus, et kohandada oma tahtmist Jumala tahtmisele, sääl ühendamistöö ei leia vastaseid, vaid leiab just pooldajaid, kaastöölisi. Kui sellepärast ka ainult vähe kristlasi kogu hingega anduvad sellele tööle, siis see tuleb sellest, et meil on veel ainult nii vähe terviklikke kristlasi, kes ristiusku võtavad radikaalselt tõsiselt.

Kus aga iial leidub selliseid radikaalseid täiskristlasi, sääl leidub ka kõigi kristlaste uniooni sõpru ühises kirikus.

P. M. H.

Photiuse kirikulõhe.

Viimaseil aastail kaks tähtsat ajaloolast, F. Dvornik ja V. Grumel, on avaldanud põhjalikke uurimusi Photiuse kirikulõhe kohta. See tohiks huvitada ka meie lugejaid, õppida tundma nende uurimuste tulemusi.

1. Esimese kirikulõhe telgitaguseid.

Photiuse nimetamine Konstantinopoli patriarhiks toimus teatavasti erakordselt ebaloomulikes oludes. Tema eelkäija, püha Ignatius, kõrvaldati patriarhitoolilt vägivaldselt keiser Michael III poolt 858.a. Tema asemele nimetati patriarhiks Photius, kes isegi ei kuulunud vaimulikku seisusse. Ta oli silmapaistev professor, kellel olid kojaga sugulussidemed. Teda austati väga oma püsivuse ja usu pärast pildisõdijate tagakiusamiste ajal. Kuue päeva jooksul, 20.—26. detsembrini Photius sai kõik pühitsused, ühes arvatud piiskopipühitsus. Viimase ta sai Sürakusi ülempiiskop Gregor Asbestase käest, kes juba aastaid püha Ignatiuse poolt ametist oli kõrvaldatud. Selle pühitsusega oli seoses kahekordne kirikuseadusist üleastumine. Esiteks pühitsus toimus ilma kiriku poolt ettenähtud ajavahemikkudeta üksikute pühitsuste vahel. Teiseks anti see pühitsus piiskopi poolt,

kes oli kirikukaristuse all. Küsitav on pääle selle, kas Photiust mitte ka kirik-likult ei tule pidada sissetungijaks patriarhi auastmesse seetõttu, et ta võttis vastu kanooniliselt mitte veel vakantse piiskopitooli.

Selliseks sissetungijaks pidas teda igatahes see greeka vaimulikkude osa, mis seisis äraaetud püha Ignatiuse poolel. Sissetungijana mõisteti Photius ka hukka paavst Nikolai I poolt. Seda vaadet pooldas seni ka enamik ajaloolasi, nende eesotsas kardinal Hergenröther oma Photiuse eluloos. Seda seni üldiseks saanud ajaloolaste vaadet ründab F. Dvornik*) ja väidab, et püha Ignatius pärast kõrvaldamist Konstantinopolist vabatahtlikult olevat loobunud patriarhitroonist ja et seetõttu Photiuse valimine patriarhitroonile kanoonilisest küljest oli õigus-likult kehtiv.

Püha Ignatiuse lahkumise küsimus on suurima tähtsusega mõju pärast edaspidiseile suhteile Bütsantsi ja Rooma vahel. Seepärast loendagem põhjused, missuguste alusel F. Dvornik arvab võivat ümber lükata senised uurimused.

See on alati huvitanud ajaloolasi, õppida tundma sügavamaid usulis-poliitilisi aluseid, mis üheksandal sajandil valitsesid Bütsantsis ja mis kindlasti olid otsustava tähtsusega kirikulõhe edaspidisele arengule. Neile usulis-poliitilisile oludele juhibki tähelepanu F. Dvornik. Ta kriipsutab seejuures alla, et püha Ignatiuse konflikt õuega, tema kõrvaldamine patriarhitroonilt polnud mitte ainult mööduv episood, vaid etapp võitluses, milles juba terve aastasada olid segatud kaks vastuokslikku suunda. Mõlemate parteide olemasolu olid nentinud juba teisedki ajaloolased. Juba Hergenröther oli maininud agarate erakonda, mis peamiselt kogunes studiitide kloostri ümber ja korduvalt avaldas oma mõju usulises ja poliitilises elus. Dvornik kirjutab mõlema partei kohta järgmist: (Lhk. 303 jj.)

Kogu Bütsantsi ühiskondlik elu oli kaheksanda sajandi lõpul ja üheksanda sajandi alul jagunenud kaheks suureks leeriks; kummalgi neist olid täitsa vastukäivad püüded, mis üksteisega ei võistelnud mitte ainult usulisel alal, vaid ka poliitilisel alal.

Lepitamatute, usuliselt radikaalsete agarust taotlejate erakond moodustus peamiselt munkadest ja vana traditsiooniga inimestest, kes tõelist usku energiliselt ja puutumatult tahtsid kaitsta, niisiis konservatiivseist elementidest. Seevastu liberaalse, vabameelse erakonna pooldajad olid intelligentsi ringes ülekaalus. Neid toetasid ilmikvaimulikud, kes olid pärit neist samust ringest ja sageli kadestasid munkade mõju. Ajuti toetati neid ka nende munkade klassi poolt, kes rippumatult kloostreist üksiklasina pühendusid vaatlevale elule ja kes ei tahtnud vastu võtta studiit Theodoruse poolt kloostriseisusele ettenähtud reegleid. Viimaks kuulus sinna ka osa elanikke ja kõik needki kaldusid sinnapoole, kes armastasid muudatusi ja uuendusi.

Mõlemad parteid olid õigeusulised ja kandsid hoolt tervikuliselt säilitada isade poolt õpetatud ja kirikukogude poolt lähemalt defineeritud usu aardeid. Aga seejuures olid ühed karmid ja kompromissita usupõhimõtete rakendamisel, kuna teised võimalikult suure sallivuse eest võitlesid. Mõlemad erakonnad jõudsid kokkuleppele ainult siis, kui oli hädaohus ühine usk. Nii näeme neid koos otsustatud opositsioonis pildisõdijate vastu astumas, kuigi nad võitluses viimaste vastu alati ei tarvitanud neidsamu meetodeid.

Esimest korda tulid ilmsiks lahkuminekud mõlemate parteide vahel seitsmenda üldise kirikukogu ajal. Lepitamatud tõrkusid kõigest jõust selle vastu, et piiskopid, kes pildisõjast loobusid, pärast veel edasi pidasid oma ametit, nagu seda määras kirikukogu teine osa. Leppimatud pöördusid isegi protestiga paavsti poole ja patriarh Taratios pidi nende agitatsiooni tagajärjel väga palju kannatama.

Edasi Dvornik seletab, kuidas mõlemad erakonnad vaheldumisi oskasid võita mõju keisri õuel, kusjuures nad segasid usuküsimusi poliitiliste küsimustega. Meid huvitavad siin eelkõige sündmused püha Ignatiuse ajal. Ignatius valiti aastal 847. Tema eelkäija, püha Methodius, oli olnud vabameelse erakonna pooldaja. Ignatiuse valimine oli leppimatute võiduks, kuigi Ignatius seni vähe oli võtnud osa parteidevahelisest võitlusest. Pärast Keiser Theophilose surma († 842), kes oli olnud pildisõdija, ajas valitsusasju alaealise Michael III eest tema abikaasa Theodora. Tema õuel leppimatute parteil oli suur mõju eelkõige minister Teokisti näol. Vabameelne vastaserakond, millelt oli röövitud mõju keisrikojas,

*) F. Dvornik, Le premier schisme de Photios. — Actes du IV. Congrès International des études Byzantines, Sofia, sept. 1934. Bulletin de l'Institut Archéologique Bulgare, tome IX, 1935, pp. 301—325.

läks üle vägivaldsele opositsioonile. Ta hakkas ründama Ignatiust, isegi pilgates usulisi pruuke ja protsessioone. Ägedalt arvustati püha Ignatiuse kirikupolitikat eriti sellepärast, et ta ei käinud püha Methodiuse jälgedes.

Mida enam noor keiser kasvas ja hakkas nõudma valitsusasjade ülevõtmist, seda enam tükkis tema lähedale vabameelne erakond ja suutis viimati teda mõjutada tema hooldaja Bardase kaudu. Tekkis konflikt Teokisti ja Bardase vahel. Aastal 856 Teokist langes coup d'état ohvriks. Nüüd pöördus leppimatute viha Bardase vastu, coup d'état õhutaja vastu. Pidi katsuma teda rahva silmis kompromiteerida. Hakati levitama tühja juttu tema ebamoraalse elu kohta ja 858 a., Kolme Kuninga päeval, püha Ignatius keeldus talle Tarkuse kirikus andmast püha armulauda, kuna patriarh nägi temas avalikku patust. Dvornik asub seisukohal, et Ignatiust, kes tõesti oli pühakutaoline inimene ja keda nii katoliku kui ka õigeusu kiriku poolt austatakse pühakuna, end on lasknud selleks õhutada ühe partei poolt, mis siin käis poliitiliste põhimõtete järele.

Bardas sai kole vihaseks ja otsustas noore keisri nõusolekul neile tehinguile igaveseks teha lõpu. Keisrinna Theodora ühes tütrega pandi kloostri kinni ja nõuti Ignatiuselt, et ta õnnistaks mõlemate nunnaloori. Sellega Ignatius pidi ühtlasi tunnistama, et tal pole midagi tegemist nende mahhinatsioonidega ja leppimatustega. Ignatius aga ei tahtnud leppida selle nõudega. Ta võlgnes ometi patriarhitooli eest tänu keisrinna Theodorale. Päälegi ta nägi temas pildikultuse restaureerijat. Nii see oligi truudus keisrinna vastu, mis teda liigutas tagasi lükkama Bardase ettepanekut.

Bardas aga nägi selles tõestust, et Ignatius uue valitsuse vastu käitub ebalojaalselt. Siia tuli veel lisaks, et Ignatius astus välja munga Gebeoni eest, keda Bardas süüdistas oma elu kallale kippumises. Kas see väljaastumine õnnetu Gebeoni eest oli kaastunne, mis teda tahtis päästa hirmsaist piinadest, või kas see oli katse, asja viia vaimuliku kohtu ette, seda ei saa tõestada. Bardase silmis oli selle Gebeoni eest väljaastumise tõttu igatahes mõõt täis. See näis otsekui tõestavat Bardase oletust, et Ignatius on segatud kõigisse neisse tehinguisse. Nii süüdistati Ignatiust reetmises, äraandmises, ning ta viidi kloostri Terebinti saarel. Sääl ta oli 23. novembril 858 a.

Kui ka varsti ära tunti, et Ignatius polnud osa võtnud neist mahhinatsioonidest, näis siiski uuele valitsusele olevat võimatu teda jälle tagasi määrata tema ametisse. Katsuti niisiis teda liigutada vabatahtlikule tagasiastumisele. F. Dvornik väidab nüüd, seni levinud vaate vastu protesteerides, et Ignatius tõesti olevat lasknud end nii kaugele mõjutada, et ta patriarhitroonist loobus. Mis põhjused on tal selle väite tõestuseks?

Ta väidab, et meil kogu selles küsimuses seni on olemas ainult ühekülgseid allikaid, mis põlvnevad Ignatiuse poolehoidjate ja Photiuse vastaste sulest, niisiis leppimatute parteist. Dokumendid olevat nende poolt osaliselt võltsitud. Kus see polnud täitsa võimalik tõtt moonutada, nad katsusid vähemalt tõde surnuks vaikida. Ja see sündis Dvorniku arvamisel püha Ignatiuse loobumise asjas.

Kuigi loobumist salatakse allikais, leidub siiski kohti, millest nähtub, et nad oma asjas pole täitsa kindlad. Jah, on olemas isegi ilmseid vasturääkivusi. Nii meil on näiteks olemas esimene püha Ignatiuse loobumise mainimine kaheksanda üldise kirikukogu aktides, aastast 869, kuuendal istangjärgul, Eliase, Jeruusalema patriarhi kõnes (Mansi XVI, 85 B). Kirikukogu aktide ladinakeelse redaktsiooni järele üteldakse sääl: »Kuna oleme põhjalikult läbi uurinud kõik, mis on sündinud, saime kindlasti teada, et, kui püha Patriarh Ignatius oli reelus, levis kuuldus, nagu oleks ta loobunud oma troonist. Aga sellele vastame meie, ... et me ei usu seda troonist loobumist; ja kui ta loobuski, siis me ei saa seda tunnustada, sest see loobumine sündis vägivaldse mõju tagajärjel, sunniga, mitte vabatahtlikult... Ei saa pidada tõesti loobunuks kedagi, kes on

maapaos ja kõige hullemate karistuste all, isegi kui ta ise tagasi astub.«

Aktide greekakeelses redaktsioonis sõnad on lühemad ja selgemad: »Loobumiskiri, mis on valmistatud reelus, on maksvusetu ja teda tuleb pidada mitteeksisteerivaks, kuna ta on päälesunnitud vägivallaga« (Mansi XVI, 345 E).

Samal istungil on ka veel mujal juttu Ignatiuse tagasiastumisest — dialoogis keiser Basiliose ja piiskop Eulampiose vahel. Eulampios kaitseb Photiust ja mainib muuseas, et Ignatius on loobunud troonist. Lühemas greeka versioonis see koht kõlab järgmiselt: »‚Aga sellal Ignatius astus tagasi.' Keiser vastas: ‚Kui teda vägivaldselt kõrvaldati troonilt, karistati väljasaatmisega ja kui maapaos temale avaldati survet tagasi astuda, kuidas võib siis olla kehtiv säärane loobumine? Kas see pole pigemini vägivallaga päälesunnitud loobumine?'« (Mansi 88, C—D.)

Mõlemal juhul niisiis tunnustatakse loobumise tõika. Küsitav on ainult selle kehtivus.

Püha Eutüümiuse eluloos*) kirjeldatakse püha Ignatiuse loobumist nõnda: »10 a. valitses (Ignatius) kirikut. Aga kuna teda kestvalt tülitati nende poolt, kelle käes oli võim keiserriigis ja kes teda sageli ja süstemaatiliselt tagakiusasid, otsustas ta, loobuda asjatust võitlusest nendega, kes kannatasid parandamatut haigust ja mõtlesid ainult ebaõiglust. Ta loobus niisiis troonist ja kiriku juhtimisest. Selles loobumises olid segunenud oma tahtmine ja surve väljaspoolt. Pärast seda, kui ta oli saatnud oma kirikule loobumisüriku, ta asus elama kloostri, milles ta pidas seda kõige paremaks, anduda vaatlusele ja kahekõnele Jumalaga.«

Hergenröther ei tundnud veel seda elulookirjeldust. Kuid ka ajaloolased, kes seda tunnevad, hoiavad ikka veel kinni Paphlagoonia Nicetase kirjeldusest. See mees kujutab asja Ignatiuse poolehoidjana hoopis teisiti. Kuid Dvornik tõestab, et ka see kujutelu kutsub esile rea kahtlusi. Esiteks tõendavat juba asiolu, et Nicetas nii laiaulatuslikult loobumist salgavat, et vaade aujärjest loobumisest oli laialt levinud. Ta ei julge ka ütelda, et Ignatius on tagandatud keisri poolt, vaid ütleb ainult, et keiser on nimetanud ametisse Photiuse. Võib niisiis küll oletada, et keisrikoda seda küsimust ei jätnud otsustamata.

Ka teisi dokumente kõneleb kaudselt loobumisest. Nii ei sisalda Stylian Neo-Cäsaräast paavst Stephan VI-le (Mansi XVI, 325—346) midagi Ignatiuse degradatsioonist keisri kaudu, kuigi see oleks olnud tugevaks tõestuseks Photiuse vastu.

On olemas veel üks dokument, mis põlvneb kelleltki tuliselt Ignatiuse pooldajalt, Smürna metropoliit Metrophaneselt. See on aruanne Manuelile, ühele kõrgele keiserlikule ametnikule, kes kindlasti kohalikke olusid tundis väga hästi. Aruande tekst on järgmine:

»Photius tükkis patriarhi aujärjele, nagu mõni abielurikkuja, Ignatiuse eluajal. Teda ei valitud selleie aule piiskoppide häältega, vastavalt harjumusele ja kirikuõigusele, vaid teda nimetati keisri poolt. Sellepärast piiskopid eitasid teda üksmeelselt ja määrates kolm kandidaati, nad jäid kaua püsima oma arvamise juure. Viimati langesid kõik ära, välja arvatud viis, kelle hulgas olin ka mina. Kuna nägime, et kõik piiskopid lasksid end võita, mõtlesime meie, et vähemalt oleks vaja temalt (Photiuselt) nõuda algupäraselt, autentselt, tema oma käega allakirjutatud deklaratsiooni, milles ta seletaks, et ta on meie kristliku kiriku poeg. Selle deklaratsiooniga ta pidanuks kohustuma jääma ühte meie kõige pühitsetuma patriarhiga. Pidasime seda paremaks, asja arendada nõnda, et mitte olla sõnakuulmatud meie patriarhi vastu, kes meile avaldas soovi, kedagi meie kristlikust kirikust valida patriarhiks. Siis Photius kirjutas meie juuresolekul alla deklaratsioonile, et ta Ignatiust tahab tunnustada patriarhina, kes on vaba kõigist tema selga veeretatud etteheiteist, et ta iialgi midagi ei taha ütelda tema vastu ja et ta ei lase sündida, et teised seda teevad. Siis võtsime Photiuse vastu, kuigi oma tahtmise vastu, nende surve all, kes olid pärinud võimu. Aga tema (Photius) murdis isikliikult allakirjutatud töötuse ja kõrvaldas Ignatiuse. Siis kogunesid kõik piiskopid ja heitsid tema päale kirikuvande ning kuulutasid ta degradeerituks Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel. Piiskopid olid üksmeelsed, et nad panevad kirikuvande igaühele, kes Photiust patriarhina tunnistab. Ja neljateistkümne päeva pärast pidasid nad sinodi püha Irena kirikus. Siis Photius kutsus Bardase abiga kokku sinodi

*) L. Petit: Vie et office de St. Euthyme le Jeune. Révue de l'Orient Chrétien, 1903, pp. 178—179.

pühade apostlite kirikusse. degradeeris uuesti Ignatiuse ja pani tema peale kirikuvande. Heitsime talle avalikult ette tema häbiteo. Sellepärast pidime kannatama palju. . .«

Teade sellelt pealtnägijalt, kes Photiuse vastu oli vaenuline, aga kontrollitud ühe teise sündmuste kaasaeglase poolt, on Dvorniku väite järele suurima tähtsusega. Metrophanes ei võinud neis oludes kõnelda ebatõtt, vaid võis ainult anda tõsiasjadele Photiusele ebasoodsa valgustuse. Nüüd aga väidab Metrophanes, et Ignatiusele truud piiskopid olid nõus Photiuse valikuga Ignatiuse väljendatud soovi tõttu. Niisiis Ignatius ise pidi juba olema aujärjest loobunud. Nad katsusid pühale Ignatiusele veel võimalikult palju tuua kasu, nagu näiteks püüti esitada tema süütuse tõendus ja patriarhitiitli tunnustamine. Neil tingimusil nad nõustusid Photiuse valimisega. Kui aga Photius oma lubadust ei täitnud ja Ignatiusele ei pakkunud vajalist au, piiskopid jätsid ta pahaselt maha, panid ka kirikuvande alla ja lakkasid tunnustamast tema valimist õigusepärase aktina. Nad põhjendasid oma seisukohta sellega, et Ignatiuse loobumine olevat sunniviisiline.

Nii esitatakse meile lühidalt nende sündmuste rekonstruktsioon; need sündmused on suurima tähtsusega kirikuajaloos. Photiuse valimine on teatud määral kompromissiks mõlemate võitlevate erakondade vahel. Tänu Ignatiuse tarkusele õnnestus ära hoida lõhet Konstantinopoli kirikus. Ignatius oli küllalt tark, et antud oludes veel jääda kauemaks troonile. Et kirikus säilitada rahu, ta tõmbus tagasi. Kahjuks see rahu polnud kauase kestusega, eelkõige Ignatiuse poolehoidjate leppimatu seisukohavõtu pärast.

Dvornik juhib veel tähelpanu sellele, et Ignatiuse poolehoidjad oma kirjades mitte ainult halvas valguses ei esita Photiust, vaid ka Ignatiust ennast. See polnud kindlasti visa, kangekaelne vanamees, vaid häätahtlik inimene, täis agarust ja lojaalsust maailmliku võimu vastu, kuigi tal võib-olla ka puudus pisut elukogemust. Võib-olla ta polnud neis raskeis poliitilisis oludes sobiv mees oma ametis. Kuid ta sai sellest aru ja tõmbus sellepärast õigel ajal tagasi ja tegi oma kannatustega küllaldaseltki jälle hääks need vead, mis ta ehk oli korda saatnud.

(Järgneb.)

Misjon ja rahvuslik omapära.

Meie ajajärku nimetatakse rahvaste rahvusliku ärkamise ajastuks. Rahvad, kes sajandeid pimedalt ja imestunult on nõtkutanud põlvi Euroopa kultuuri ülemvalitsuse ees, näivad olevat ärganud nagu raskest unenäost. Äkki nad tunnevad selgesti ära oma iseolemise, oma omapära ja tõrguvad jonnakalt vastu võtmast kõike võõrast, mida neile nii kaua pääle sunniti. See rahvuslik laine teiste raasside mais mõjub tagasi ka Euroopale. Euroopalased, kes seni kindlasti olid veendunud oma kultuuri ja tsivilisatsiooni absoluutsest üleskaalust ja üleüldisest maksvusest, üleüldisest kehtivusest, peavad nüüd nentima, et »madalama kultuuriga« rahvad praegu juba ei jaga seda veendumust. »Pika traditsiooniga« inimesed püüavad nüüd jätta tähelepanemata seda ümberorienteerumist või temast jagu saada enam-vähem vägivallaga. Seda võib eriti ütelda nende inimeste kohta, kes neis mais näevad ainult kurnamisobjekte või turustamiskohti. Eurooplaste vaimselt kaaluv osa aga tunnustab selle äraütleva seisukoha legitiimsust ning soodustab seda mitmeti lojaalselt kõigi katsete vastu kitsendada pärismaalaste õigusi.

Paraku aga see vaimne ümberorienteerumine on viinud kiriku seisukorda, uuesti kaitsta oma positsioone mais väljaspool Euroopat, kus ta esineb misjoneeriva kirikuna. Kui talle varemalt tehti ettepeiteid, et tema misjonid tsivilisatoorselt olevat olnud tagurlikud, et ta pärismaalastele ei olevat küllalt vahendanud euroopalise kombluse õnne, siis tahetakse talle nüüd kaela veeretada süüdi misjonirahvaste piiramatu võõrmõjudele allutamise eest. Sellepärast on saabunud paras aeg, et ütelda paar sõna kiriku seisukoha kohta misjonirahvaste omapära, kultuuri ja rahvuseluse suhtes.

Värviliste rahvaste ärkamine, mis algas Kauges Idas ja praegu juba laialt on haa-

ranud Ameerika ja Aafrika neegreid, on kindlasti muutnud palju misjonäride seisundid. Varem pärismaalased tükkisid sageli misjonäride lähedusse, et imetella seda inimest kaugest Läänest või Põhjast, kes oli nii paljude imede, saladuste ja kunstide tundja. Nad lähenesid talle kui vägevale isandale, et tema varandusest midagi kätte saada või temalt õppida. See on nüüd põhjalikult muutunud. Pärismaalased on valgelt mehelt suureulatuslikult kätte õppinud imelised kunstid. Nad oskavad ise ehitada kõrgeid kivimaju, masinaid konstrueerida, üksteist vastastikku maha tappa tulirelvadega ja valmistada odavaid kirjusid ehteid. Nüüd nad on pettunud, kuna nad märkavad, et nende kunstidega ka on tühjaks ammendatud valge mehe võimallikad. Endine andumus on sageli muutunud vihkamiseks ja sügavaks põlguseks, kuna tuletatakse meele endist rõhumist valge mehe poolt. Selle vihatud valge raassi hulka kuuluvana peab ka misjonär täna kaitsma oma seisukohta palju raskemate olukordade vastu. Uuestitärganud raskustega tuleb ka jälle järelemõtlemine ja arutelu, kuidas siis õieti misjonär peab suhtuma oma misjoneeritavaisse. Need probleemid ei vaeva ainult üksikut misjonäri, nende kallal arutab terve kirik. Õnneks kirik pole neist uutest probleemidest mitte üllatatud täiesti ootamatult, nagu maailmlik poliitika. Kirik, millel on õppeülesanne kõigile rahvaile ja mis aastatuhandete pikkuses ajaloos ikka uusi rahvaid on endasse immutanud, tundis paraku ikka selle probleemi malnidust. Muidugi see küsimus ei nõudnud alati nii põlevalt lahendust.

Põhimõtteliselt misjonäri seisukoht temale usaldatud rahva vastu lahendati juba ristiusu algajastul. Kui Kristus esimest korda oma apostlid saatis välja õpetama, Jumala riiki kuulutama, ta tegi neile ülesandeks olla rahul sellega, mis inimesed neile võivad pakkuda (Luuka ev. 10, 7). Jüngrid ei pidanud siis mitte nõudma nende eneste arvessevõtmist, nende järele suhtumist, vaid nad pidid just vastuoksa kohanduma võõraile inimesile ja nende kombeile. Kristus ise andis neile selleks eeskuju, kohandudes oma õpetus- ja eluviisis täitsa teda ümbritsevate inimeste järele. Apostlid ja jüngrid täitsid truult seda käsku. Mitte ainult väliselt nad on kohandunud, vaid huvitav on näha, kuivõrt need lihtsad mehed sisse elasid roomlaste, greeklaste, makedoonlaste j. t. mõtte- ja väljendusviisisse. Peetruse kirjadest leiame näiteks väljendusi, mis on adopteeritud paganlikust müsteeriumide õpetusest. Pauluse kõne Areopaagil näitab selgesti stoilisest mõttevarast kinnihaaramist. Nii Paulus kui Peetrus kumbki ei taha paganaile pääle sundida ümberlõikamise kommet. Paulus sõnastab oma seisukohavõtu otsustavalt nõnda: »Juutidele olin nagu juut, et juute nõnda võita. Neile, kes seaduse all seisavad, olin nagu keegi, kes seisab seaduse all, kuigi ma mitte enam seaduse all ei seisa, et nõnda võita neid, kes seaduse all seisavad. Neile, kes elavad ilma seaduseta, olin nagu keegi, kes elab ilma seaduseta, kuigi ma ei ole vaba Jumala seadusest, vaid seotud Kristuse seadusega, et võita neid, kes elavad ilma seaduseta. Nõrkadele olin nõrk, et nii võita nõrku. Nii ma olen kõigile saanud kõigeks, et päästa vähemalt mõningaid« (1 kiri korintlasile 9, 20—23). Kirjas Galatea rahvale on selgesti öeldud, et Peetrus, kuigi juut, elas paganliku kombe järele. Niisiis leiame kõikjal apostlite kohandumist nende õpilasile, uuskristlastele.

See harjumus apostlite päivist jäi ristiusule omaseks ka pärastisil aastail. Leiame, et ristiusk ilma raskusteta elab sisse oma kaasaja vaimsesse maailma. Ristiusulised ei tarvitanud mitte ainult juhuslikult üksikuid paganliku mõtteteaduse väljendusi oma tõe arusaadavaks tegemiseks, vaid terveid filosoofilisi süsteeme, nagu Platoni ja Aristotelese oma, tuli adopteerimisele. Kristlik läkitus ümbritseti selle filosoofia vormesse. Enesestki mõista oli see nii, et ristiusulised väliselt elasid nagu teisedki paganad, muidugi eemale hoides kõigest usulisest osavõtust ja igast paganlikust ebakõlblusest. Jumalateenistuse kujunemisele paganlikud pruugid ja kombed on avaldanud oma mõju. Liturgiliseks riietuseks sai tolleaja pidulik galarüü. Liturgiliseks keeleks võeti rahva läbikäimise keel. Jumalateenistuse kestus ja vorm kujunes vastavalt rahva vajadustele ja nõuetele. Nii idamaises liturgias kestis teenistus kauemini ja jumalateenistuslikud vormid olid kirjumad kui Läänes. Kui ristiusk tuli mõne uue rahva juure, siis peeti liturgiat ka varsti ilma kõhklemiseta selle rahva keeles. Muidugi see suuremeelsus ei tähendanud mingit vägivalda ja piiskopid panid varsti maksma kindlad vormid jumalateenistuste pidamiseks.

Sügava lõike sellesse kiriku kõikehaaravasse avarusse teeb hommikumaine kirikulõhe. Siin mitmepaleline Ida eraldus ühepalelisemast lääne kirikust. See orgaanilise ühtluse katkilõikamine tõi Idale misjonitöö steriilsuse, viljatuse, rineduse. Veel kirikuühtluse viimaseil aastail oli ju palju slaavi rahvaid ristiusustatud Ida poolt.

Nii see misjonivaimustus suigub järgneval ajal peagu surmaunne. Jättes tähelepanemata selle, et Idal ei õnnestunud isegi võita ristiusule mongooli rahvaid, peab nentima, et võimsal tsaaririigil ei olnud suutmist miljonite paganate kristianiseerimiseks tema enda hiigelalal. Ja see sündis ajajärgul, mil katoliku kiriku poolt Läänes viidi ristiusu rüppe terveid rahvaid ja rahvaosi. Eriti Kauge Ida suhtes võib selles näha suurt süüdi ja sügavat traagikat, et misjoneerimine ei toimunud kristlikkude idamaalaste poolt, vaid palju vööramate lääne-eurooplaste poolt. Esiteks lääne-eurooplasele oli ju palju raskem sisse-elamine asiaatide mentaliteedisse. Teiseks oli ka lääne-eurooplase liturgiline vorm Kaug-Ida rahvaile hoopis võõras. Katastroofiline riitusetüli Hiinas ja Indias on nende raskuste monumentaalseks meeletuletajaks. Mul ei kao meelest, kuidas mulle keegi pärismaalasest india preester, kellel oli ilus portugaalia nimi, rääkis pisarsilmil: »Miks küll pidi ristiusu tõde meile tulema Hispaaniast ja Itaaliast? Minu kodumaa miljonilised rahvad oleksid praegu katoliiklikud, kui ristiusk oleks tulnud meie juure kristliku idamaa kaudu.« Ja kui hiljuti keegi noor hiinlane Roomas slaavi-bütsantiini riituses jumalateenistusest Roomas osa võttis, arvas ta, et see olevatki see, mis vastavat hiinlaste omapärale.

Kuid tublisti lääne misjonärid, hoolimata tuhandekordsest tagajärjetusest, arusaamatusest ja tagakiusamisest, on õppinud tundma teiste raasside omapäraga ümberkäimist.

Teiseltpoolt neil edumeelseil, häil misjonärel tuli võidelda oma vallutamishimuliste ja isekate kaasmaalaste vaimupimeduse vastu. Seda tunnistab võitlus, mis leidis aset keskajast uue ajani. Üks selle võitluse ajalooliselt kuulsaid tunnistajaid on jesuiit de Nobili, kes 17. sajandi alul tegutses Indias. Et ristiusule võita kõrgemaid kaste ja eriti bramaane, ta riietus nagu hindulane, kes kuulus sellesse kasti ja võttis omaks india patukahetsejate karmi eluviisi. Tema edu oli erakordselt suur. Ühe aasta jooksul tal oli üle 6000 ristimise. Ja umbes viiekümneaastase tegevuse järele tema Madura-misjonil oli 40000 kristlast. Nobili oli esimene eurooplasest sanskriti tundja. Ta kirjutas ja kõneles tamiili, telugu ja sanskriti keeli ning teda peeti isegi bramaanide hulgas suureks teadlaseks. Ta koostas neis keelis 20 teost. Küll aga ei jäänud tema misjonimeetod täiesti eurooplaste poolt puutumatuks. Eurooplased nägid selles alavääristavat alandamist. Tema pääle kaevati. Ta pidi katkestama oma töö, esiteks aru andma Goa pääpiiskopi, siis aga Püha Tooli enda ees ja alles viieaastase katkestamise järele ta võis Püha Tooli erilisel hääkskiitmisel jatkata oma eluviise. Sarnlevad kujud on suured Jaapani ja Hiina misjoni edustajad. Roomast isegi tunnustati hiina keelt kultuse keelena. Küll osati pärast seda hiina keele tarvitamise luba mujalt jälle teha mõjutuks. Selles võitluses euroopaliste vormide ja ülevõetud paganlike vormide vahel on meie päivini otsitud keskteed, mis küll Euroopa võimude kultiveerimismeetodeist kaugelt kõrgem on ja teedmurdva tähtsusega. Ta ei ole aga siiski enam piisav praegusaja muutunud misjoniolukordade suhtes. Tänapäev tõuseb kiriku ja misjoni sügavaima olemuse vaatlusest valjum hüüe kaugemaleulatuvama tähelepanu järele pärismaalaste vastu. Paavstide ringkirjad ja propaganda kongregatsiooni korraldused väljendavad eriti seda nõuet.

H. G.

Preester Eestist avab Londonis idariituse ajutise kabeli.

Inglaste suur huvi kirikuühtluse küsimuste vastu.

Inglismaal töötab kirikuühtluse edustamiseks juba tükk aega püha Johannes Kuldsuu selts, mille ümber on koondunud rohkesti inglise avaliku elu tegelasi. Seltsi presidendiks on ülempiiskop kardinal Hinsley, esimeheks Lamuse piiskop E. Myers.

Hiljuti seltsil õnnestus Londoni St. Patricku koguduse vaimuliku kanoonikus Reardoni loal asutada ajutist idariituse kabelit Suur-Briti impeeriumi pealinna. Kabel on omalajal pühitsetud inglise märtrite auks ning asub Londonis Soho Square'il. Esmakordselt peeti sääl idariituse jumalateenistust 27. jaanuaril k. a., mil isa Vassiili Esnast pühitses sääl jumalikku liturgiat kirikuslaavi keeles. Sündmus on inglise seltskonnas äratanud palju tähelepanu. Inglismaa suurim katoliku leht »Catholic Herald«, mida toimetatakse edumeelsete

ranud Ameerika ja Aafrika neegreid, on kindlasti muutnud palju misjonäride seisundid. Varem pärismaalased tükkisid sageli misjonäride lähedusse, et imetella seda inimest kaugest Läänest või Põhjast, kes oli nii paljude imede, saladuste ja kunstide tundja. Nad lähenesid talle kui vägevale isandale, et tema varandusest midagi kätte saada või temalt õppida. See on nüüd põhjalikult muutunud. Pärismaalased on valgelt mehelt suureulatuslikult kätte õppinud imelised kunstid. Nad oskavad ise ehitada kõrgeid kivimaju, masinaid konstrueerida, üksteist vastastikku maha tappa tulirelvadega ja valmistada odavaid kirjusid ehteid. Nüüd nad on pettunud, kuna nad märkavad, et nende kunstidega ka on tühjaks ammendatud valge mehe võimallikad. Endine andumus on sageli muutunud vihkamiseks ja sügavaks põlguseks, kuna tuletatakse meele endist rõhumist valge mehe poolt. Selle vihatud valge raassi hulka kuuluvana peab ka misjonär täna kaitsma oma seisukohta palju raskemate olukordade vastu. Uuestitärganud raskustega tuleb ka jälle järelemõtlemine ja arutelu, kuidas siis õieti misjonär peab suhtuma oma misjoneeritavaisse. Need probleemid ei vaeva ainult üksikut misjonäri, nende kallal arutab terve kirik. Õnneks kirik pole neist uutest probleemidest mitte üllatatud täiesti ootamatult, nagu maailmlik poliitika. Kirik, millel on õppeülesanne kõigile rahvaile ja mis aastatuhandete pikkuses ajaloos ikka uusi rahvaid on endasse immutanud, tundis paraku ikka selle probleemi malnidust. Muidugi see küsimus ei nõudnud alati nii põlevalt lahendust.

Põhimõtteliselt misjonäri seisukoht temale usaldatud rahva vastu lahendati juba ristiusu algajastul. Kui Kristus esimest korda oma apostlid saatis välja õpetama, Jumala riiki kuulutama, ta tegi neile ülesandeks olla rahul sellega, mis inimesed neile võivad pakkuda (Luuka ev. 10, 7). Jüngrid ei pidanud siis mitte nõudma nende eneste arvessevõtmist, nende järele suhtumist, vaid nad pidid just vastuoksa kohanduma võõraile inimesile ja nende kombeile. Kristus ise andis neile selleks eeskuju, kohandudes oma õpetus- ja eluviisis täitsa teda ümbritsevate inimeste järele. Apostlid ja jüngrid täitsid truult seda käsku. Mitte ainult väliselt nad on kohandunud, vaid huvitav on näha, kuivõrt need lihtsad mehed sisse elasid roomlaste, greeklaste, makedoonlaste j. t. mõtte- ja väljendusviisisse. Peetruse kirjadest leiame näiteks väljendusi, mis on adopteeritud paganlikust müsteeriumide õpetusest. Pauluse kõne Areopaagil näitab selgesti stoilisest mõttevarast kinnihaaramist. Nii Paulus kui Peetrus kumbki ei taha paganaile pääle sundida ümberlõikamise kommet. Paulus sõnastab oma seisukohavõtu otsustavalt nõnda: »Juutidele olin nagu juut, et juute nõnda võita. Neile, kes seaduse all seisavad, olin nagu keegi, kes seisab seaduse all, kuigi ma mitte enam seaduse all ei seisa, et nõnda võita neid, kes seaduse all seisavad. Neile, kes elavad ilma seaduseta, olin nagu keegi, kes elab ilma seaduseta, kuigi ma ei ole vaba Jumala seadusest, vaid seotud Kristuse seadusega, et võita neid, kes elavad ilma seaduseta. Nõrkadele olin nõrk, et nii võita nõrku. Nii ma olen kõigile saanud kõigeks, et päästa vähemalt mõningaid« (1 kiri korintlasile 9, 20—23). Kirjas Galatea rahvale on selgesti öeldud, et Peetrus, kuigi juut, elas paganliku kombe järele. Niisiis leiame kõikjal apostlite kohandumist nende õpilasile, uuskristlastele.

See harjumus apostlite päivist jäi ristiusule omaseks ka pärastisil aastail. Leiame, et ristiusk ilma raskusteta elab sisse oma kaasaja vaimsesse maailma. Ristiusulised ei tarvitanud mitte ainult juhuslikult üksikuid paganliku mõtteteaduse väljendusi oma tõe arusaadavaks tegemiseks, vaid terveid filosoofilisi süsteeme, nagu Platoni ja Aristotelese oma, tuli adopteerimisele. Kristlik läkitus ümbritseti selle filosoofia vormesse. Enesestki mõista oli see nii, et ristiusulised väliselt elasid nagu teisedki paganad, muidugi eemale hoides kõigest usulisest osavõtust ja igast paganlikust ebakõlblusest. Jumalateenistuse kujunemisele paganlikud pruugid ja kombed on avaldanud oma mõju. Liturgiliseks riietuseks sai tolleaja pidulik galarüü. Liturgiliseks keeleks võeti rahva läbikäimise keel. Jumalateenistuse kestus ja vorm kujunes vastavalt rahva vajadustele ja nõuetele. Nii idamaises liturgias kestis teenistus kauemini ja jumalateenistuslikud vormid olid kirjumad kui Läänes. Kui ristiusk tuli mõne uue rahva juure, siis peeti liturgiat ka varsti ilma kõhklemiseta selle rahva keeles. Muidugi see suuremeelsus ei tähendanud mingit vägivalda ja piiskopid panid varsti maksma kindlad vormid jumalateenistuste pidamiseks.

Sügava lõike sellesse kiriku kõikehaaravasse avarusse teeb hommikumaine kirikulõhe. Siin mitmepaleline Ida eraldus ühepalelisemast lääne kirikust. See orgaanilise ühtluse katkilõikamine tõi Idale misjonitöö steriilsuse, viljatuse, rineduse. Veel kirikuühtluse viimaseil aastail oli ju palju slaavi rahvaid ristiusustatud Ida poolt.

Nii see misjonivaimustus suigub järgneval ajal peagu surmaunne. Jättes tähelepanemata selle, et Idal ei õnnestunud isegi võita ristiusule mongooli rahvaid, peab nentima, et võimsal tsaaririigil ei olnud suutmist miljonite paganate kristianiseerimiseks tema enda hiigelalal. Ja see sündis ajajärgul, mil katoliku kiriku poolt Läänes viidi ristiusu rüppe terveid rahvaid ja rahvaosi. Eriti Kauge Ida suhtes võib selles näha suurt süüdi ja sügavat traagikat, et misjoneerimine ei toimunud kristlikkude idamaalaste poolt, vaid palju vööramate lääne-eurooplaste poolt. Esiteks lääne-eurooplasele oli ju palju raskem sisse-elamine asiaatide mentaliteedisse. Teiseks oli ka lääne-eurooplase liturgiline vorm Kaug-Ida rahvaile hoopis võõras. Katastroofiline riitusetüli Hiinas ja Indias on nende raskuste monumentaalseks meeletuletajaks. »Mul ei kao meelest, kuidas mulle keegi pärismaalasest india preester, kellel oli ilus portugaalia nimi, rääkis pisarsilmil: »Miks küll pidi ristiusu tõde meile tulema Hispaaniast ja Itaaliast? Minu kodumaa miljonilised rahvad oleksid praegu katoliiklikud, kui ristiusk oleks tulnud meie juure kristliku idamaa kaudu.« Ja kui hiljuti keegi noor hiinlane Roomas slaavi-bütsantiini riituses jumalateenistusest Roomas osa võttis, arvas ta, et see olevatki see, mis vastavat hiinlaste omapärale.

Kuid tublisti lääne misjonärid, hoolimata tuhandekordsest tagajärjetusest, arusaamatusest ja tagakiusamisest, on õppinud tundma teiste raasside omapäraga ümberkäimist.

Teiseltpoolt neil edumeelseil, häil misjonärel tuli võidelda oma vallutamishimuliste ja isekate kaasmaalaste vaimupimeduse vastu. Seda tunnistab võitlus, mis leidis aset keskajast uue ajani. Üks selle võitluse ajalooliselt kuulsaid tunnistajaid on jesuiit de Nobili, kes 17. sajandi alul tegutses Indias. Et ristiusule võita kõrgemaid kaste ja eriti bramaane, ta riietus nagu hindulane, kes kuulus sellesse kasti ja võttis omaks india patukahetsejate karmi eluviisi. Tema edu oli erakordselt suur. Ühe aasta jooksul tal oli üle 6000 ristimise. Ja umbes viiekümneaastase tegevuse järele tema Madura-misjonil oli 40000 kristlast. Nobili oli esimene eurooplasest sanskriti tundja. Ta kirjutas ja kõneles tamiili, telugu ja sanskriti keeli ning teda peeti isegi bramaanide hulgas suureks teadlaseks. Ta koostas neis keelis 20 teost. Küll aga ei jäänud tema misjonimeetod täiesti eurooplaste poolt puutumatuks. Eurooplased nägid selles alavääristavat alandamist. Tema pääle kaevati. Ta pidi katkestama oma töö, esiteks aru andma Goa pääpiiskopi, siis aga Püha Tooli enda ees ja alles viieaastase katkestamise järele ta võis Püha Tooli erilisel hääkskiitmisel jatkata oma eluviise. Sarnlevad kujud on suured Jaapani ja Hiina misjoni edustajad. Roomast isegi tunnustati hiina keelt kultuse keelena. Küll osati pärast seda hiina keele tarvitamise luba mujalt jälle teha mõjutuks. Selles võitluses euroopaliste vormide ja ülevõetud paganlike vormide vahel on meie päivini otsitud keskteed, mis küll Euroopa võimude kultiveerimismeetodeist kaugelt kõrgem on ja teedmurdva tähtsusega. Ta ei ole aga siiski enam piisav praegusaja muutunud misjoniolukordade suhtes. Tänapäev tõuseb kiriku ja misjoni sügavaima olemuse vaatlusest valjum hüüe kaugemaleulatuvama tähelepanu järele pärismaalaste vastu. Paavstide ringkirjad ja propaganda kongregatsiooni korraldused väljendavad eriti seda nõuet.

H. G.

Preester Eestist avab Londonis idariituse ajutise kabeli.

Inglaste suur huvi kirikuühtluse küsimuste vastu.

Inglismaal töötab kirikuühtluse edustamiseks juba tükk aega püha Johannes Kuldsuu selts, mille ümber on koondunud rohkesti inglise avaliku elu tegelasi. Seltsi presidendiks on ülempiiskop kardinal Hinsley, esimeheks Lamuse piiskop E. Myers.

Hiljuti seltsil õnnestus Londoni St. Patricku koguduse vaimuliku kanoonikus Reardoni loal asutada ajutist idariituse kabelit Suur-Briti impeeriumi pealinna. Kabel on omalajal pühitsetud inglise märtrite auks ning asub Londonis Soho Square'il. Esmakordselt peeti sääl idariituse jumalateenistust 27. jaanuaril k. a., mil isa Vassiili Esnast pühitses sääl jumalikku liturgiat kirikuslaavi keeles. Sündmus on inglise seltskonnas äratanud palju tähelepanu. Inglismaa suurim katoliku leht »Catholic Herald«, mida toimetatakse edumeelsete

ja demokraatlike isikute poolt, pühendab jumalateenistuse ja eesti katoliikluse kirjeldamisele terve veeru. Sääl mainitakse muuseas ka, et meie ülemkarjasel ekstsellents Profittlichil on tegevuspiirkonnas ladina kirikute seas ühtlasi kaks idariituse kabelit.

Isa Vassiili jumalateenistusele oli ilmunud rohkesti hiigellinna vaimuliku ja ilmaliku seltskonna koorekihi esindajaid, nagu näiteks benediktiinide ordu kuulus liige Dom Bede Winslow, populaarse »Eastern Churches Quarterly« toimetaja, dr. V. J. Kisilevsky, ukraina büroo sekretär Londonis j. t. Epistlit laulis liturgia ajal vürst Bennigsen, kes kandis kullaga tikitud stihharit, mis valmistatud tuntud inglise benediktlaste kloostris Prinknash Abbey's. Nimetatud abtkond oli vanasti täiesti anglikaani usuliseks ühenduseks. Mungad hakkasid aga ikka rohkem süüvima kloosterlikku vaimu. Otsiti tõde ja nii satuti ikka katoliiklusele lähemale. Kui vennad olid täiel määral jõudnud selgusele, otsustati kogu vennaskonnaga tervikuna katoliku kiriku emarüppe üle astuda. Inglased loodavad, et aja jooksul jõuab samale tulemusele üks teine anglikaani benediktlaste ühendus — Nashdom Abbey. Siin peab palju kaasa aitama palve, mida nii Prinknash Abbey's kui ka Nashdom Abbey's innukalt harrastatakse. Eriti rõhutavad inglased ka palvelise ühenduse mõju, millesse kristlik maailm astub kirikuühtluse oktaavil, mida peetakse tavaliselt jaanuaris.

Inglise märtrite kabel pole esialgu veel sisustatud täiesti idamaiselt. Puudub veel ikonostaas, mida varsti tahetakse sinna sisse ehitada provisoorselt, kuna kabel ju niikuinii ei jää alatiseks idariituse teenistusse. Ikonostaasi aset täitsid isa Vassiili liturgial analoid väärismetallidest ikoonadega, mille ees põlesid igavesed tulukesed. Muidu olid kohal aujärg, seitsmeharuline lühter ja teised tähtsamad jumalateenistuslikud esemed. Senistel võis näha teiste hulgas isegi õige haruldasi Venemaal valmistatud ikoonasid, mis võisid olla pärit kas kuueteistkümnendast või seitsmeteistkümnendast sajandist. All, altariastmete ees on analoi ikoonaga, mis kujutas vastava kirikupüha mõtet.

Erilist mainimist väärib isa Vassiili poolt tarvitatud antimension. See oli seks puhuks kohale saadetud Roomast. Kaunilt töödeldud antimension oli seltsile kingitud kiriku orientaalkongregatsiooni sekretäri, kõrgestipühitsetud kardinal Tisserant'i poolt.

Isa Vassiili võttis ka üheksa inimest armulauale. Jumalateenistuse lõpul kohalviibivad usklikud läksid suudlema risti ja neile jagati õnnistust ning antidoroni, pühitsetud leiba.

Nagu kuulda, kavatsetakse nüüd inglise katoliiklastele sagedamini hakata pidama idariituses liturgiaid, kuna selleks on loodud ajutine võimalus — kabel Soho Square'il. »Catholic Herald« kiidab neid püüdeid hääks ja ütleb selle kohta oma artikli lõppsõnas: »Idariituste tundmine aitab neil (katoliiklastel) mõista seda mitmekesisust ja kõikehaaravat ulatust, mis on kiriku katoliikluse tunnuseks, ning aitab süvendada oma riituse hindamist.«

R. S.

Puritaanlus usus ja selle õisi elus.

Kolm Kuningat tõid pisikesele Jeesusele kulda, viirukit ja mürri. Nad laotasid äsjasündinu sõime ette oma kõige kaunimat ja kõige kallimat vara. Idamaine sära ja hiilgus ümbritses neid pühi kuningaid, kes väärikuse ja suursugususega tulid avaldama Jeesuslapsele oma truualamlikku andumust, austust ja armastust. Evangelist räägib nende tulekust kui suursündmusest. Ta jutustab, kuidas need kuningad laskusid silmili maha põrmu Jeesuse ette. Need olid kuninglikud kingitused, mis sel hetkel anti püha perekonna valdusse. See oli rojaalne, kuninglik lugupidamise avaldamine Jeesusele. See oli üks esimesi pilte Kristus-Kuninga, Kõigeülespidaja, kõikvõimsa Pantokraatori kummardamisest maiste olendite poolt. Kuningad kummardasid oma kuningat, kuningate kuningat.

Kogu selles loos on nii palju inimlikku, nii palju meie südamele lähedast. Need kuningad väljendasid oma aupakkumist ja andumist väliste, maiste kingituste läbi, nad avaldasid oma kummardamist välise žestiga: nad laskusid silmili lauda põrandale. Ning evangelist jutustab meile neist puht väliseist asjust kui kaaluva usulise elamuse, kui hardumusliku allaheitlikkuse väljendusviisist. Need kuningad tahavad Jeesust kummardada ja austada. Selleks nad võtavad tarvitusele kõige inimlikumad, kõige loomulikumad abinõud. Kingitus on alali olnud armastuse, andumuse ja sõpruse märgiks. See on olnud

nähtavaks otseseks sidemeks iseenda ja teiste vahel. On olemas kingitusi, mis on nagu tükk iseennast, mis antakse teisele.

Me näeme, et evangelist Kolme Kuninga teguviisi sugugi ei laida. Just vastuoksa. Kogu aukartustäratav toon, milles evangeelium annab edasi hommikumaa kuningate loo, reedab meile kolme targa õilsa teguviisi jaunidust. Säärane tegu oli läbi ja läbi evangeelne tegu, hää ja kiiduväärt ettevõte.

Õnneks ei olnud tollal veel maailmas puritaanlikke protestante. Nende ees kuningad oleksid endid ainult naeruvääristanud.

»Sõimesolija on Jumala Poeg, tal pole vaja teie viirukit, mürri ega kulda! Minge aga oma killavooriga jälle minema! Kas te pole siis lugenud, et Jumalat peab kummardama tões ja vaimus?«

Nii oleksid lausunud nii mõnedki praegusaja kristlased, kes arvavad, et Jumala kummardamine vaimus on kehaline puisus; kes Jumalat tahavad kummardada tões, kuid kellelt kaasaegne sofistika on isegi röövinud tõe mõiste.

Need inimesed ongi selles süüdi, et paljud praegusaja kirikud on muutunud nii kõledaks, paljaks, ilu- ja maitselagedaks. Kui nad oleksid rohkem silmas pidanud pp. Kolme Kuninga lugu, kui nad poleks lasknud meelest Maria ja Martha lugu, mis tänapäeva elus ühtesoodu kordub, kui nad poleks lasknud kustuda Arimathia Joosepi kuju, siis nad ka praegugi veel püüaksid austada Kristust ühtlasi ekspressiivselt, väljendusrikkalt ja mis peaasi — inimlikult. Me ei ole veel nii küpsed, et suudaksime sel alal inglitega võistelda. See on ka omamoodi usuline upsakus, kui keegi vilets siinmaailma kodanik äkki enesepettuse tõukel tahab lennata kõrgele ja seada end keerubi kõrvale. Säärane katse äparduks samuti nagu lendamiseksperiment linnupojal, kellel pole veel tiibu. On olemas suuri pühakuid, kes on jõudnud inglite kõrvale. Kuid need pühakud on samuti läbi käinud loomuliku arengutee. Ka nemad on alustanud oma teed pühadusele keskpärasele inimesele omase ekspressiivse, väljendava hardusastmega, kus keha ja vaim kumbki mängivad tähtsad osa Jumala austamisel. Küll alles lõpuks nad on jõudnud isegi nii kaugele, et neil polnud enam sõnugi vaja palvetamiseks. Nii tihe oli nende hinge ühendus Jumalaga, et nad võisid vabaneda ülimal määral ihulisist omadusist, ja seega ühtlasi ka kehalisest tinglikkusest, kehalisist takistusist Jumala kummardamisel. See sugusele pühadusele püüdmist tahabki idamaises munkluses tähistada kloostrivenna ülendamine inglitaolisse astmesse. Kuid säälgi mängib veel vägagi tähtsat osa maine, materjaalne väljendusviis: Munk saab iseäralise eraldusrüü jne.

Maria ja Martha lugu kordub päevpäevalt. Selle loo kordumine toobki lihtsele argipäevainimesele kõigi selgemalt katoliiklaste, õigeusuliste ja luteriusuliste vastolud päevavalgele. Katoliiklased ja õigeusulised on sellest teadlikud, et sääl kirikuis Kristus on Jumala ja inimesena nende keskel. Seepärast nad näevad suurimat vaeva oma kirikute ehtimise kallal. Seepärast katoliku ja õigeusu preestrid ei astu ka mitte lihtselt oma tavalises riietuses altari ette, vaid panevad selga piduriided, kui nad oma Taevase Kuninga lähedusse astuvad. Nad esinevad ka muidu ametitalitusil eririietuses, kuna neil tuleb tegelda Kristus-Kuninga volitatuna, Kõiksuse Imperaatori saadikuna. Virkade kristlaste käed teevad aga peamiselt kaunistamistööd kiriku kallal, sest sääl asub nende Kuninga aujärg. Maria ja Martha päivil Kristuse ligiolekut tuli mõista temporaalselt, ajaliselt, nüüd tuleb mõista seda lokaalselt, kohaliselt. Ainult kirik on see koht, kus Jeesus Kristus veel Jumala ja inimesena on malnis. Jumalana ta asub kõikjal. Ka põrgus. Jumala kõikehaaravast ulatusest kõneleb väga ilusti püha Augustinus oma »Tunnistuste« esimeses raamatus.

Suurt tänu võlgneb kristlik kirik oma kaunistamise ja oma oivalise sümboolika mõjulepääsu eest ka just ristiusulisele naisele. Katoliiklik naine on kõigi aegade vältel toonud kirikusse oma peenemaitselisemad ja ilusamad näputööd. Tütarlapsed on puistanud lilli Sakramendi ette protsessioonidel ja kirikupühadel, neitsid on pununud vanikuid ja pärgi altarite ja pühapiltide ehtimiseks. Suurepärased vaibad, toredad värviküllased liturgilised rüüd, kunstipäraselt töödeldud kirikulipud on leidnud tee kirikusse naiste väsimatu käsitöö viljana. Kui palju on pühendatud neile töile indu, ilu ja igatsust igavese järele! Need tööd kõnelevad meile, räägivad armastusest ja hardumusest, mis hoovas neist helisevaist naishingist, kes lõid nii palju väärtuslikku kunsti, kristlikku kunsti, millel oli sisu ja vormi. Kõik see kristlik kunst räägib omaette keelt, mida ei saa nii lihtselt paberile panna. Seda peab paraku nägema, teda peab nautima, nautima sama hardusega, millega ta on loodud. See kunst on otsekui muutunud kristliku harduselu elavaks osaks. Ta ei ole surnud kunst, mida uisapäisa võib seada mõne muuseumi

tellinguile. Ei! Kristliku kunsti tükeldamine tähendab tema hävitamist.

Kuid seda hävitamist mõned on pidanud just vajaliseks. Mõned ei tea, et inimene ei kõnele mitte ainult suuga, vaid ta võib kõnelda ka kätega, et ta võib oma mõtteid avaldada ka käte tööga. Ka käsitöö võib olla palve, vägagi paljuütlev palve Jumala poole.

Ja selles seisnebki ristiusu ajaloo viimaste sündmuste traagika, et mõned inimesed, kes tahtsid veel ise olla kristlased, hakkasid siin valmistama teed Kristuse vastastele, rüüstates kirikuid ja purustades teiste kristlaste harrast loomingut, teiste usklike väljendatud palveid, olgu need siis heegeldatud, nikerdatud, maalitud või punutud. Eeskuju meelitab järeletegemisele. Ei saa ju puht väliselt ka praegu teha vahet reformatsiooniaja pildisõdijate ja meie päevade punaste kirikureostajate vahel. Niisugustel sündmustel on alati rasked tagajärjed. Säherdune paradigma pääseb harilikult just pärastpoole otsekui kohutava kättemaksuna mõjule. Kristlased ise mõjusid selleks kaasa, et kristlik kirik kaotas oma autoriteedi. Samuti nagu valge raass mõjus selleks kaasa, et ta kaotas oma autoriteedi. Kui maailmasõtta paisati värvilisi valgete vastu võitlema, siis on see üks põhjusi, mis praegu julgustab Kauge-Ida asiaate ignoreerima valgete nõudeid ja ettepanekuid sõja lõpetamiseks.

Sakramentaalne Kristus kõrvaldati kirikuist. Protestantiseerunud ristiusulised kaotasid isegi sakramentaalse Kristuse mõiste, kuigi mitte sootuks, siis ometi suurelt osalt. Katkesid otsesed, loomulikud suhted sakramentaalse Kristusega. Hääbus arusaamine Kristus-Kuninga lähedusest, tema juuresolekust Altarisakramendis. Seepärast haihtus inimsüdameis ka tung, talle pakkuda välist au, teda kohelda isikuna, isikliku Jumalinimesena. Kellelegi ei tulnud enam mõttessegi, teda kõnetada usaldusega, tõelise ja tegeliku usuga. Siin peitub protestantliku ja katoliikliku hingeelu põhiline vahe. Katoliiklasele on Kristus Jumal-inimesena pühimas Altarisakramendis käegakatsutavas läheduses. Luterlasel puudub see otsene side. Sellega on aga ka kogu luterliku harduselu suund nihkunud kaugemale. Jumal on protestandile midagi ebamäärast, kauget, kättesaamatut. Jumalinimese malniduse reaalsuse mõiste kadumine ongi põhjus, miks luterlasele ei tule mõttessegi talitada Kolme Kuninga eeskuju järele ja Kristusele tuua kingitusi, päälegi veel kalleid andeid. Ei saa salata, et selle tagajärjel on kasvanud usulise väikluse meelsus. Paljud on saanud n. ü. kiriklikus mõttes kitsiks. Imestatakse sageli, et katoliku kirik suudab pidada rahaliselt nii kulukaid misjonijaamu. Kirikule heidetakse ette, et ta on rikas. Talle soovitatakse maha müüa kõik need kallihinnalised kingid, mis usklike heldekäelisuse läbi on kogunenud kiriku raudvara hulka.

»Müüge maha, andke raha vaestele, mis te lasete väärismetallil, kalliskividel, siidil ja brokaadil kirikuis vedelda? Laske sel kraamil minna haamri alla, võtke ta kasulikuks otstarbeks tarvitusele!«

Selliseid hääli kuuleb sageli protestantlikust leerist ja veel võimsa vastukajana kostab see siis jälle jumalatute rindelt. Ja kuna sõimul maailmaruumis alati on arvestada hääd akustikat, siis need nõuded süttivad paiguti ja pahatihti metsikuiks laastamiskirgedeks, nagu see äsja sündis Hispaanias.

Tehti ja tehakse suuri sõnu ja lastakse lendu lõõmavaid loosungeid sellest, kuidas kulda kõrvaldada kirikuist ja kasutada n.n. kõlvulisemaks ning kohasemaks otstarbeks. Ja mis otstarbeks siis? Eks ikka inimkeha mõnutunde suurendamiseks. Praegune inimene vaatab kõõrdi kullale, kui see on kirikus igavikuväärtuste püsiva ilu meeletuletuseks. Kui see kuld on aga tema ahneis kätes, siis ta on sellesse kullasse kõrvuni armunud.

Tänapäeva »puritaanlik« inimene ei raatsi kullaga teenida Jahvet, sest ta ohverdab kulla parem Bacchusele.

Armas lugeja, mida eelistad sina: Kas annad oma kulla meelsamini Kolmainu Jumala templi ehitamiseks või küpseb sul juba ajukambris mõne kuldvasika kavand?

Reginald A. Sorokin.

Bütsantsi riitusest Itaalias. Püha Isa otsustas Itaalias asutada uue bütsantiini riituses piiskopkonna, millie asukoht oleks Piana dei Greci, Palermo juures Sitsiilias.

Bütsantsi riitus on Sitsiilias varakeskajast saadik tarvitusel. Ida eraldumisel jäid bütsantsi kogudused Sitsiilias Rooma kirikule truuks, kuid 16. sajandil nad näisid hakkavat kaduma. Albaania emigrandid, kes põgenedes Türgimaalt asusid elama Sitsiiliasse, tõid neile kogudusile uut elu. Sest ajast saadik kõneldakse albano-sitsiliaani kirikust. — Uue piiskopitooli seadmine neile Sitsiilia kogudusile paavsti poolt on suure tähtsusega ja loodetavasti see mõjub kaasa Püha Isa poolt ihaldatud lahusoleva idamaise kiriku lähenemiseks Rooma kirikule.

Katoliku maailmamisjoni edu.

Katoliku misjoni edu tunnusmärgiks viimasel ajal on tõik, et suuresti ja kiiresti edeneb pärismaalasist preesterkonna kasv. 4452-st Hiina misjoni preestrist on 1835 hingekarjast, s. o. 40 % pärismaalasi. 1263 orduvennast on 689, s. o. 55 % pärismaalasi. Ja 5746 orduõest 3626, s. o. 63 %, on pärit Hiinast endast. 129 Hiina misjonialast on 23 pärismaalasist piiskoppide ja apostlike prefektide all. Hiina õed kuuluvad 70 % võrra pärismaalasist kongregatsioonide hulka, kuna jääk jaguneb umbes 50 välismaisele ordule. India on pärismaise kleeruse jaoks 12 suurt seminari 900 kasvandikuga; India 3 peapiiskopkonda ja 8 piiskopkonda on täitsa pärismaiste preestrite ja piiskoppide valitsuse all. Pärismaiste vaimulike koguarv on 2600. Nad on välismaiste preestrite arvuga — 2056 — võrreldes juba ülekaalus. Mittepärismaised katoliku preestrid töötavad enamasti aladel, mis ei kuulu propagandakongregatsiooni alla, s. t. idamaise kiriku Portugaalia patronaadi alal ja nimelt peagu täiesti Lõuna-Indias. Aafrikas oli 1913 a. alles 25 pärismaalasest preestrit. 1923 a. oli neid 195, kümme aastat pärast seda juba 366. Katoliku misjoniarmees terves maailmas on 220 000 kaastöölisest ümmarguselt 150 000 pärismaalasest tööjõudu. Ka arvulised tulemused masside seas näitavad katoliku misjoni edusamme. India pühitses mullu katoliku hierarhia püstitamise 50. aastapäeva. Selle viie aastakümne jooksul kiriklikkude valitsemisalade arv on tõusnud kahekümne üheksalt kuuekümnele; katoliiklaste arv tõusis 150 % võrra 4 057 000-le. Hiinas tõuseb igaaastane juurekasvu määr 1930 a. alates 10 000 võrra. 1930 a. juurekasv oli 50 000, 1936 a. 110 000. Katoliiklaste arv, mis 1917 a. oli 1,7 miljonit, kasvas viimase 20 aasta jooksul kodusõdade, kuritegevuse, kommunistide valitsusest hoolimata 3 000 000-le. Aafrikas katoliku misjon ei olnud 1918 a. veel saavutanud teist miljonit. Praegu selles maailmajaos ühes saartega on 7,1 miljonit katoliiklasi. 70 000 neegrit on praegu eriti õpetajaina ja kateheetidena misjoni teenistuses. Belgia-Kongos, Ugandas ja Ekvatoriaal-aafrikas toimub massilisi pöörmisi. Üksi Belgia-Kongos võib viimase aasta jooksul loendada 110 000 täiskasvanu ristimist. 1923 a. alates Aafrika misjoni kasv on igal aastal 250 000 ümber. Mullu juurekasv oli isegi 300 000. Suured arvulised tõusud ei esine üksi, vaid nende saatenähteks on mõju suurenemine juhtivaile ringidele.

Kirik ja pärismaalased.

Lõuna-Ameerika ajalehes »Revista Xaveriana« kirjutab mittekatoliiklik professor Garcia Guiterez: »Nelja saja aasta eest 2. juunil paavst Paul III. oma bullaga »Unigenitus« pani aluse humaansemale poliitikale äsjaavastatud Ameerika mandri indiaaniraasside suhtes. Liialdusета võib ütelda, et meil kõigil tuleb tänada misjonäre ja kirikut seiga eest, et pärismaalasist raassid päästeti lõplikust hävimemisest, kuna nad Põhja-Ameerikas hävitati asunike poolt. Kui praegu Mexicos ja teistes riikides kõneldakse nii palju suurema hariduse tarvidusest indiaanlastele, et neid viia ühele tasemele läänemaise tsivilisatsiooniga, siis tuleb meele tuletada, et see oli Paul III., kes oma bullas »Unigenitus« selles suunas võttis ette esimese sammu, protesteerides vaate vastu, et indiaanlased näisid olevat määratud orjusele, kuna nad polevat olnud vastuvõtlikud ristiusule, niisiis võivat teenida eurooplasi nagu loomad. See bulla »Unigenitus« on indiaaniraassi vabaduse ja inimliku väärikuse »Magna Charta« — vabaduskiri. Tõesti vallutajad Hispaaniast ja Portugaaliast olid jäljendanud Christoph Columbuse eeskuju, kes omalt poolt õppis Portugaaliast kasutoovat orjakaup-

lemist. San Domingo kaudu see hakkas mõjule pääsema ka Lõuna-Ameerikas. Kõik misjonäride protestid jäid tagajärjetuks. A. 1553 kirjutasid frantsiskslased Mehhikost Karl V-le: »See kauplemine on muutunud nii ebainimlikuks, et inimese väärtust hinnatakse praegu 2 peseeta pääle. Katoliiklik majesteet, kas see ongi kingitus, mille Teie alamad on võtnud vastu Teie käest? Kas see ongi too aare, mille kirik on usaldanud Teie hoole?« Neli aastat hiljem Paul III oli julgust oma bullas »Unigenitus« kaitsta indiaanlaste õigusi ja nende vabadust. Ta mõistis hukka orjakauplemise kuratliku meetodina, mida teostati karmusega, mis inimeste juures isegi koduloomade vastu ei tule tarvitamisele. »Meie apostliku autoriteedi põhjal seletame ja käseme Meie«, nii lõppes tema dokument, »et indiaanlaste ega ka teiste raasside käest ei tohi röövida nende vabadust ja isiklikku iseseisvust. Neid ei tohi alandada orjadeks.«

Idamaiselt tööpõllult.

Pidulik idariituse liturgia Berliinis. Suureks elamuseks oli püha Augustinuse koguduse liikmeile ja paljudele Berliini katoliiklasile hiljuti Berliinis peetud idamaine liturgia, mille pidas ülempreester dr. Verhun.

Püha talitust selgitati usklikele lühikeste tekstidega, mida kirikus jagati säälolijaile. Berliini piiskopliku seminari koor oskas suurepäraselt sisse elada idakiriku lauluviisidesse. Püha altaritalitus kooskõlas idamaisete lauludega laskis tuntavaks saada katoliku kiriku maailmahaarava ulatuse. Rõõmuga märgati, et kirikus on inimesi, kellele need tseremooniad on nii kodused, nagu meile läänlasile meie omad. Tundsime ära ka kohustuse, palvetada 130 000 000 õigeusulise kristlase ühinemise eest katoliku kirikuga. Peame armastuses mõtlema nende kristlaste pääle, kes liturgiat, pühi talitusi, palveid ja laule pühitsevad samuti nagu ülempreester dr. Verhun, kes kuulub üheksa miljoni uneeritud uskliku hulka, kes juba on leidnud tee tagasi tõelise kiriku juure. Sellest kohustusest, mis meil on Kristuse ihu liikmeina, kõneles ka dr. Verhuni sissejuhatav jutlus.

Inglismaalt. Inglise kiriku hiljutisel üldkoosolekul esitati kavand vabakirikute võimalikuks ühinemiseks anglikaani kirikuga. Vabakirikute hulka kuuluvad kongregatsionalistid, presbüteriaanid jne. Säärane unioon saaks praegusel ajal võimalikuks, kuna suurkirik (Established Church) teatud õpetusist ei pea nii kindlasti kinni nagu varemalt.

India rahvuslaste juhi Nehru otsus katoliku kiriku kohta. »Protestantism on püüdnud kohanduda uutele oludele. Tal õnnestus see maailmlikes asjus. Usulisis asjus ja usulises organisatsioonis aga ta jõudis ainult edasi-tagasi vaarumiseni teatud sentimentalismi ja kaubandusliku vaimu vahel. Rooma katolitsism suutis kõrvale hoida sellest rahnust. Ta jäi truuks oma positsioonidele seevõrra, mil määral neil on olemas tõelisi väärtusi, ta sihib kindla suuna poole ja sellega tal saab olema ka tagajärge. Praegu katolitsism näib olevat ainuke kitsamas mõttes elavam läänemaine religioon.«

Viimne katoliku piiskop Venemal. GPU käsul hukati viimne katoliku piiskop Nõukogude Venemaal, Msg. Alexander Frison. See sündmus on aga alles praegu saanud avalikkusele teatavaks.

Prelaat vahistati 1935 a. salakuulamise süüdistuse all Saksamaa kasuks. Sama aasta 15. augustil ta mõisteti surma, kuid otsus avaldati 17. märtsil 1937 a. Hukkamine toimus viis kuud pärast seda. Piiskop pidi niisiis kaks aastat kannatama vangla vintsutusi, ilma et ta aimas oma saatust.

Meie kirjandusest:

J. Warszawski ja A. Kurtna, Moskva või Rooma?
Brošüür enamluse propaganda vastu. 32 lk., hind 15 s (postiga 20 s).

Robert Lenzbauer, palveraamat, Au olgu Jumalale (2. trükk). XVI ja 448 lk., hind 1 kr., postiga 1,10 kr. — Raamat on esihohal mõeldud ladina riituse katoliiklasile, laulud aga (171) sobivad ka hästi mõnel juhul idariituse jumalateenistusel.

Tellida: Katoliku kirikla, Tallinn, Munga 4 või Katoliku kirikla, Tartu, Veski 1.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2. | Hind: Üksiknumber 10 senti.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 1. 1938.

ÜHINE KIRIK

Sisu:

Ühinemine.
Photiuse kirikulõhe.
Paavstid ja Ida Kirik.
Taasühinemine traditsiooni kaudu.
Kirik – raassiõpetus – kommunism.
»Viie minuti pärast kaksteist«.
Marioloogiline näitus Pariisis.
Kommunistliku ajakirjanduse näitus Roomas.
Eestist.

2
1938

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 2 | 1. juunil 1938. a. | IV aastakäik.

Ühinemine.

Ristiusuliste usutunnistuste mitmekesisus on praegusaja suur nõrkus ja pahe. Lojaalsele ja avameelsele otsijale ei ole juba enam selge, kus on tõde, kus on tõeline usk Jumalasse leidnud panipaiga, kus tema Kristus, kus on tema salvitu. Ühed ütlevad: Tema on siin, teised ütlevad: Ta on sääl teisal, ja kuulutavad üksteise vastu anateema. Segadus, vihkamine, kitsarinnalisus, eksiteele sattumine Jumalat otsivate erakondade vahel! Ja kas nad ei tee järeldusi sellest asjade seisukorrast, need, kes püüavad leida varju ükskõiksusest ja kes saadavad kõik usundid üksteise vastu ning lõppeks nõuavad, et nad kõik veel lepiksid kokku.

Ja meie, selle ainsa Ema, Kiriku, lapsed, meie peame tunnustama ja võtma südamesse tema suurt häda. Ja selle kurvastuse nägemisel meie võime juba kohe esimesel hetkel tunda ära, kus on kiriku tõelised lapsed: Kes on need meie, kristlaste, seas, kes kannatavad praeguse olukorra all, kes tunnevad sügavalt ja saavad aru elavalt, kuidas küll see seisukord on ebaloomulik ja kes teevad kõik, mis võimalik, et leida teed kõigi ristiusuliste jõudude täieliseks ühinemiseks. Nemad on reastatud oma kirikusse, rahuliselt, otsekui oleks lugu olnud alati nõnda ja neil ei tule mõtet vaadata kaugemale oma silmaringist. Kui teie neid näete ja kuulete, kas teile ei tundu, et olete selle naise ees, keda kutsuti Salomoni ette, et tema üle pidi kohut mõistetama. Ta oli tülis tõelise emaga elava lapse pärast, ning see vale ema nägi last pigemini lõigatud kaheks tükiks kui et teda lasta ära anda tõelisele emale. Samuti on need, kes külmavereliselt, ilma igasuguse südamevaluta näevad kristlaste lõhet. Need on kõik ühe ema lapsed ning see ema on nüüd kistud kaheks eraldatud osaks. Ei, kui meie tahame olla tõesti kristlase nime väärilised, meie peame iga hinna eest tingimata tundma eraldamise valu, meie peame aru saama, et see ei või ikka olla nõnda ja meie peame olema valmis tegema midagi nende lähendamiseks.

Teha midagi... kuid mida? Ühed soovitavad koosolekuid, suuri kristlaste istungeid, uusi ülemaailmalisi kirikukogusid, kus esijoones otsitakse ühiseid jooni kirikute vahel ja pärast, oma hää tahtmise näitamiseks, tehakse vastastikuseid kontsessioone. See tähendab oodata ristis kätega rinnal mingisugust ootamatut imetegu, mis lahendab ja korraldab kõik, ilma et meil olekski vaja endid tülitada. See on nende inimeste mõnus lahendamisviis, kes ei näe, et selleks, et milgi koosolekul oleks edu, on vaja ette valmistada, et vaimud peavad uuesti läbi elama lepitamise hingeelu ja et nad oleksid juba harjunud isiklikkude ja kestvate püüete läbi kõrvaldada lõhe põhjused, mis on lihtselt ettekäänded. Kui kõigil on olemas see hea tahtmine, kui kõik on tõesti janused ja näljased õiguse järele, loobudes oma erivaadetest, oma puiklemistest, kui on loodud lähenemise mentaliteet, siis võib juba kõnelda võima-

lusest ühineda kirikukogul. Ja see pole mingi ebareaalne unelm, kuna just selle teatud mentaliteedi pärast püsib praegu veel kirikulõhe. Sellepärast ei taheta üksteisest aru saada, et juba sajandeid hoitakse kinni tühistest ettekäänetest, milliste iga on pikk ainult selle paha tahtmise pärast jatkata seda lõpmatut tüli.

Sellepärast näib, et on vaja esiteks uurida neid põhjusi, mis kutsusid esile kirikulõhe XI sajandil. See on ajalooline töö, mis on juba tehtud, kuid mida peab veelkord põhjalikult uurima minnes tagasi allikate juure ja püüdes endale sisendada erapooletut vaimu. Ja pärast, ja see on võib-olla veel tähtsamgi, peab uurima neid põhjusi, mille tõttu lõhe veel püsib. Kuna lõppeks need motiivid, mis esitati omalajal patriarh Mihhael Kerulariuse poolt, seletavad küll kirikulõhet XI sajandil ja tema kestust mõned aastad. Kuid, et seda lõhet jatkatakse, mitte ainult mõned aastad, vaid isegi terveid sajandeid, seda ei saa juba seletada 1054 a. lõhe põhjused, nagu nad tollal esitati Bütsantsi patriarhi poolt. Ei saa kujutella, et sajandeid läbi, mil nii palju kultuure on järgnenud üksteisele, kus on avalikkuse ette toodud nii palju uusi mõtteteaduslikke skeeme, kus nii palju valitsusi on kukutatud, mil on olnud niipalju sõdu ja riigipööramisi, et kogu selle aja vältel üks tüli on võinud kesta nii kaua, on suutnud vastu panna kõigile katseile tema kõrvaldamiseks, tühine tüli, nagu hapnemata leibade ja laupäevase paastu pärast; ja et see tüli on võinud tõmmata endaga nii õnnetuid tagajärgi, nagu on ristirahva lõhendamine, et nii palju õnnetusi ja hädasid, mis sellest on tulnud, ei suutnud panna lõpetama seda tüli, et see vilets vaidlus on kestnud ja veel kestab kõigest hoolimata. Küsitakse endalt veel, kuidas suured inimesed, pühakud, kes on üles astunud mitmetel epohhidel, nii ühes ja teises ristiusu osas, ei saanud avaldada küllalt mõju, et panna kõlama häält, mida oleks pidanud kuulma terve kristlus. Kui kõrvale puiklemata vaadelda ajalugu nende tõsiasjade valgusel, meie oleme mõistatuse ees.

On vaja otsida niisiis teist põhjust.

Selle kirikulõhe kestuse tõeline põhjus, mis õudse raskusega on rõhunud sajandeid läbi, on mitmesuguste deemiliste (rahvaliste) eriüksuste konstitutsioon, kes, esiteks usuliste lahkhelide nimel, pärast aga kasvatuse tagajärjel, rahvuslikkude püüetega sõdade tõttu, erinevate kultuuride pärast, on kasvanud nii ühtede kui ka teiste pool, on tunginud sisse mitmesugustesse erinevatesse rühmitustesse, mida siis on kutsutud »usutunnistusteks« (konfessioonideks). Ja need konfessioonid on saanud poliitilisiks tervikuiks usulisel fassaadil, mis teenivad rohkem poliitilisi ja inimlikke vaateid kui religioonilisi usundeid. Iga protestant ja iga õigeusuline meie päevil pole sugugi väike Luther ega väike Photiusekene; ta ei koge oma hinges seda kriisi, mis leidis aset reformaatori või eraldaja hinges. Ta ei ole protestant ega õigeusuline sellepärast, et ta pooldab ühe või teise kristliku usutunnistuse pea ideid, vaid mitte just pigemini ta tunnistab oma usutunnistust sellepärast, et ta on sündinud luterliku või õigeusulise ema ja isa lapsena ja sellepärast, et kõik, mis teda ümbritseb, kool, kultuur, rahvuslikud kombed, on teda pannud mõtlema protsetandina või õigeusulisena.

Aga kes siis ei näe, et niisugune religiooniline usund, konfessioon, ei ole sugugi määratud vaba usulise nõusoleku läbi, vaid on raassi tõsiasi, ühe kindla inimgrupi juure kuulmise tulemus.

Vaat', ühinemine on puht usuline küsimus ja mitte konfessionaalne! Muide, konfessionaalsusele on ainult väga vähe teoloogiat, tõelist usuteadust. Ta on labane, ilmiklik, kuna ta on tahetud riigi poolt. »Avalikõigus üksi muudab kiriku konfessiooniks« (Bauhofer). Vaat', niisiis ühinemise siht on »konfessionaalsusest« eemaldumine, et igaüks omalt poolt püüaks pääseda selle probleemi tuuma, mis on Kirik, s. t. Kristuse jagamatu ihu.

See ongi siis religiooni küsimus, religiooni probleem kogu oma sügavuses, mille poole on vaja püüda. (Järgneb.)

Isa Vassiili.

Photiuse kirikulõhe.

858 a. Photius määrati keisri poolt vägivaldselt Konstantinoopoli patriarhitoolile. See määramine toimus suurte eksimustega kirikuõiguse vastu. Ta oli täiesti ebakanooniline, kuna patriarhitool õiguslikult üldse polnud vaba, sest Ignatius polnud loobunud oma aust ega teda poldud vallandatud ka mingisuguse kanoonilise protsessi kaudu. Siis Photius sai kõik pühitsused, ühesarvatud piiskopipühitsus, ilma kanooniliste vaheaegade pidamiseta, viie päeva jooksul (21.—25. detsembril 858 a.) ja nimelt Gregor Asbestaselt, piiskopilt, kes oli vallandatud ja kelle võimkonda see üldse ei kuulunud. Kui uusimail uurimusil on õigus, siis Ignatius loobus pärast vabatahtlikult, et ära hoida, vältida suuremat pahandust (võrdle »Ühine Kirik« nr. 1 k. a.). Kuidas arenesid nüüd olud?

2. Photiuse esimene lahkulöömine.

Oma ametissetõstmise puudusist hoolimata Photius püüdis saavutada paavsti tunnustamist, nii tema ise kui ka keiser saatsid paavst Nikolai I-le kirjad, et saada viimase tunnustust. Juba see üks tõsiasi tõestab selgesti, et Rooma piiskopis ei nähtud mitte ainult »esimest omasarnaste seas« (»primus inter pares«), vaid nähti seda, kellel oli erilisi eesõigusi, kelle tunnustamisest niisiis ka olenes paljutki.

Mõlemas paavstile saadetud kirjas kirjeldati asjade käiku nõnda, nagu oleks Ignatius vabatahtlikult loobunud oma auastmest, peaasjalikult kõrge vanuse tõttu. Saadikud saabusid Rooma 860 a. hilissuvel, varustatud rikkalike kingitustega.

Paavst Nikolai ei lasknud end aga ahvatella Photiuse otsekohesele loodetud tunnustamisele ei mõlema kirja meelitavate sõnade ega ka rikkalike kingituste läbi. Ta saatis kaks saadikut Konstantinoopoli, kes pidid uurima sündmusi patriarhide vahetuse juures; sest nagu ta seletas oma kirjas, toetudes Matt. 16, 16 alusel oma primaadiõigustele, tulevat seda kõvasti laita, et patriarhide vallandamist ja ametisse seadmist on teostatud ilma Rooma piiskopi nõusolekuta. Pääleselle Photius olevat hoolimata kaanoni karmidest keeldudest ilmikuna otseselt tõstetud patriarhiks. Asja lõpliku lahenduse paavst tahtis jätta oma kätte.

Mõlemad legaadid, Radoald Porto'st ja Zacharias Anagni'st võideti üle Photiuse poole. 861 a. asetleidnud sinodil nad lasksid end hoolimata paavsti täpseist juhtnööridest viia isegi nii kaugele, nõustuda Ignatiuse kõrvaldamisega ja Photiuse ametissemääramisega. Legaatidele kaasaantud paavstlikud kirjad tehti sinodile teatavaks alles hilinemisega ja nähtavasti redigeeritud vormis.

Niisiis sinod toimus täiesti Photiuse soovi järele. Nüüd oli veel vaja saada paavsti nõusolekut kirikukogu otsustele. Saadeti siis aktid Rooma ja Photius ise saatis Nikolaile väga osavalt koostatud kirja, milles ta esitas aruande sinodi kohta ja eriti katsus õigustada oma patriarhitoolile tõstmist väga põhjaliku tõestamisviisiga, milles eriti juhiti tähelepanu õhtumaa kirikumäärusile, mis on lahkuminevad idamaa omadest. Pärast toonitati ka, et legaadid, keda vägevalt ülistatakse olevat ühinenud sinodi otsustega. Photiuse kiri lõppes hoiatusega paavstile, Ignatiuse pooldajaid mitte kuulda võtta ja neile mitte anda varjupaika.

Näib aga ka, et Ignatiuse enda või tema pooldajate poolt saabus Rooma appellatsioonikaebus, mis kujutas asjade käiku teisiti. Sellepärast paavst saatis välja ringkirja 862 a. märtsil, ringkirja idamaa episkopaadile ja usklikele, milles ta tegi teatavaks, et Ignatius oli tagandatud oma Toolilt ülekohtuselt ja et Photiust tema poolt ei võida tunnustada patriarhina. Tema legaadid olevat läinud üle neile antud võimupiiridest. Nende legaatide heakskiitmine 861 a. sinodile ei ole vastu võetud paavsti poolt. Püha Isa lükkab selle tagasi. — Samasuguseid seletusi sisaldasid paavsti kirjad Photiusele ja keisrile.

Ignatiuse pooldajate poolt, kes saatsid esindaja Rooma, paavst Nikolaile teatati uuesti sündmusist. Selle mõjul Roomas

peetud sinodil (863 a. kevadel) tühistati kõik Photiuse vaimulikud auastmed. Samasugune karistus tabas tema pühitsejat Gregor Asbestast. Photiuse poolt jagatud pühitsused tunnustati maksvusetuiks. Kui Photius ja Gregor pidid osutuma kangekaelseiks, ähvardati neid anateemaga. Püha Peetrusele antud võimu alusel Ignatius määrati jälle tagasi patriarhi ausse.

Konstantinoopolis osati takistada paavstlike teadaannete avaldamist. Photius püüdis oma mõju suurendada peamiselt selle läbi, et ta katsus oma pooldajaid sokutada Ignatiuse reelatud pooleshoidjate piiskopitoolidele. Ta püüdis võita pooldajaid isegi õhtumaal.

Keiser vastas paavstlikule otsusele ühe Photiuse poolt koostatud pika ja solvava kirjaga. Tõsiselt ja väärikalt Nikolai lükkas tagasi temale keiserlikus kirjas tehtud haavamised. Ta õigustas põhjalikult oma otsust patriarh Ignatiuse uuesti ametisse nimetamise asjus. Kallaletungidele Rooma piiskopi seisukoha vastu ta kaitses jõurikkalt ja otsekoheselt Rooma kiriku eesõigusi, mis olevat igavese kestusega, kuna neil olevat juured Jumalast. Neid juuri võib küll vigastada, kuid neid ei saa hävitada. »Need juured püsisid enne teie valitsust, nad püsivad ka nüüd puutumatult ja nad jäävad püsima kitsendamatult ka pärast Teid, nii kaua kui kuulutatakse kristlikku nime.« Et näidata oma leplikku meelt, ta tegi ettepaneku tüliküsimuse veelkordse uurimise algatamiseks; kuid see pidavat toimuma Roomas, kuhu pidid ilmuma Ignatius ja Photius. Paavsti kirjal ei olnud aga tegelikku tulemust.

Photius püüdis Idas ikka rohkem tekitada meeleolu Rooma vastu. Meeleolu muutus väga teravaks eelkõige ka selle läbi, et Bulgaaria vürst katsus ikka enam end vabaks teha Konstantinoopoli patriarhaadist ja Roomale läheneda. Photius oli küll enne ühes kirjas paavstile seletanud, et tal isiklikult ei ole midagi Bulgaaria alistamise vastu Konstantinoopoli patriarhaadile. Tegelikult ta aga kasutas ära Ida kibestumist Bulgaaria olude muutuse üle selleks, et kindlustada iseenda asja.

Ta saatis ringkirja Ida patriarhidele ja kutsus need üldisele sinodile Konstantinoopolis. Suureulatuslik kiri teatab Rooma misjonäride sissetungist Bulgaariasse. (Neid oli kutsutud vürst Borise enda poolt). Siis loeti üles õhtumaiste vaimulike kuriteod. Nendeks peeti Rooma misjonäride poolt Bulgaariasse importeeritud pruuke, mis erinesid greeka kiriku omadest, nagu näiteks pühapäevane paast, tsölibaat ehk preestrite vallaline põli, greeka preestrite poolt jagatud kinnitamise mittetunnustamine. Enne Photius oli kord ise ühes kirjas paavst Nikolaile kujutanud neid lahkuminekuid kultuses ja distsipliinis vähese tähtsusega nähteina. Nüüd neid aga häbimärgistati tema poolt teravalt.

Ülaltoodud kaebustele kultuse ja distsipliini lahkuminekute üle ta lisas juure häreesia ehk eksiõpetuse süüdistuse õhtumaise kiriku vastu: Nad olevat võltsinud püha, kõigi ökumeeniliste ehk ülemaailmaliste sinodite poolt vastuvaidlematult kindlaksmääratud ususümbolit »Filioque« sissetoomise läbi. See olevat uus, Jumaluse ühtlust ähvardav õpetus ja eksiõpetus. Tüli »Filioque« (Püha Vaimu Pojast väljumise) pärast on edaspidi saanud suure tähtsuse hommikumaise ja õhtumaise kiriku suhete kujunemisel.

Photiuse poolt soovitud sinod leidis aset 867 a. suvel Konstantinoopolis keiser Michaeli ja kaaskeiser Basiliuse eesistumisel. Tellitud kaebajate ja valetunnistajate abil Photiusel õnnestus ilma suurema vaevata täiesti temast sõltuvalt sinodilt saavutada paavst Nikolai tagandamist ja ekskommunikatsiooni.

Mõeldi ka selle peale, võita aktsioonile paavsti vastu keiser Ludvigit, kelle pingul suhted paavstiga olid üldiselt tuntud. Kuid asi ei läinud nõnda kaugele. Photiuse võidurõõm polnud kuigi pika kestusega. Juba sama aasta septembris tuli murrang. 24. septembril tapeti tema kaitsja keiser Michael. Tema järeltulija keiser Basilius tõukas Photiuse jälle patriarhitoolilt. Rauk Ignatius toodi jälle pidulikult ausjärjele.

Mõlemad, keiser ja patriarh, jatkasid jälle suhteid Rooma kirikuga. Kirik nimetab paavsti »ainsaks, kõiki ületavaks ja kõigi jaoks eranditult määratud arstiks«, kes üksi »võivat terveks teha kiriku haavu«.

Kiri oli määratud paavst Nikolaile, kes aga juba oli surnud 13. novembril 867 a. Photius pöördus samuti paavsti poole!

Nikolai järeltulija Adrian II kutsus keisri ja patriarhi soovil kokku suure sinodi Konstantinoopoli (15. oktoobril 869 — 28. veebruarini 871). Kirikukogu heitis armulauaühendusest välja Photiuse ja tema poolt pühitsetud piiskopid. Ignatiusele anti tagasi tema au.

Kuid Photius pöördus lühikese maapao järele jälle tagasi Konstantinoopoli. Tal õnnestus võita uue keisri soosingut, kelle hoole ta andis isegi oma poegade kasvatuse. Ka Ignatiuse ja Photiuse vahel läks asi leppimiseks, mis kestis kuni Ignatiuse surmani 23. oktoobril 877.

(Järgneb.)

Paavstid ja Ida Kirik.

Paavstidele ja Rooma Katoliku Kirikule tehti ajaloo jooksul väga ja väga palju etteheiteid, et nemad soovivad Õigeusu Kiriku lagunemist ja lõhenemist õigeusuliste hingede kergemaks püüdmiseks Katoliku Kiriku kasuks.

Ka meie riigi õigeusuliste ringides kõlasid hääled, kes väljendasid arvamist, et Katoliku Kirik ja esijoones paavst takistusi teeb Õigeusu Kiriku Ülemaailmliku Kontsiili kokkukutsumiseks. Need arvamised ja väljendused kõlavad võõrastavalt nende isikute kõrvades, kes tervest oma hingest seisavad Kirikute ühinemise tarviduse alusel ja kes selles ühinemises näevad oma elu peaülesannet.

Ühtlasi heidavad need arvamised varju selle Kiriku peale, kes koosneb umbes 406.000.000 hingest, ning nende ülemkarjasele. Mina vist ei eksi, kui väljendan arvamist, et need laused ja mõnikord ka süüdistused Katoliku Kiriku suhtes tulevad isikuilt, kes igasuguste abinõudega tahavad süvendada kuristikku, mis juba mi kui nii sügav ja mille olemasolu takistab vennalikkude suhete jalule seadmist.

Mina ei soovi nende ridadega kedagi süüdistada kuritahtlikus propagandas ja olen kaugel mõttest kedagi süüdistada vale andmetega sihilikus opereerimises.

Mul tundub rohkem, et siin tegemist on õigete asjaolude mitteteadmisega või puuduliku informatsiooniga. Selle tõttu tahan mina selle artikli sisu pühendada neile, kes ühes minuga otsivad teed ajaloolise pahe heakstegemiseks ja tõe alusel soovivad töötada Kirikute ühinemise kasuks. Neil poleks mitte üleliigne teada Katoliku Kiriku õigest suhtumisest Õigeusu Kirikule. Mainitagu, et ka Õigeusu Kiriku esitajad on ajaloo jooksul agaralt töötanud mõlema Kiriku ühinemise kasuks, kusjuures võib täie õigusega allakriipsutada, et ühine töö on ka häid tulemusi andnud. Kuigi aja jooksul mõni Ida Kirik on jälle ära langenud, on siiski püsima jäänud unioon rumeenlastega, mis leidis aset 1198—1216 a., siis armeenlastega, rusiinlastega ja teistega. Öeldakse, et äralangemises peaasjalikult süüdi on Katoliku Kirik oma poliitikaga, kuna ta soovib õigeusulisi latiniseerida. See ei ole aga nõnda! Katoliku Kirik on alati seisnud arvamisel, et temaga ühendusse astunud Ida Kirikud peavad jääma oma riituste juure. Selles mõttes on väga tähtsad need juhtnöörid, mis väljatöötatud »Usu levitamise kongregatsiooni« poolt.

See kongregatsioon asutati 6. jaanuaril 1622 a. paavst Gregoriuse XV poolt »Congregatio de propaganda fide« nime all. 1667 a. selle kongregatsiooni poolt väljaantud ringkirjas »Monita ad missionarios in partibus orientalibus« öeldakse otsekohe: »Misjonarid peavad meelde tuletama, et Rooma paavstid selgetes lausetes ikka on kinnitanud, et kõik Ida Kiriku erilised riitused peavad alalhoitud saama terves nende ulatuses ja terves nende puhtuses«. Oma ringkirjas »Ad missionarios per orientem deputatos« paavst Benedictus XIV 1775 a. otsustas: »§ 18... Kunagi Rooma paavstid ei soovinud, et Ida Kiriku liikmed Katoliku Kirikusse astumise juures eitaksid oma riitusi ja võtaksid vastu ladina riitust. Niisugune nõudmine annaks aluse Ida Kiriku ja greeka ja ida riituste hävitamiseks. See aga ei vastaks Püha Tooli tegudele ja arvamistele. § 19... Lõpuks, misjonar peab hoiduma kõigest, mis võiks Ida Kiriku liiget sundida ladina riitust vastu võtma.«

Paavst Leo XIII pööras Ida Kiriku liikmete poole järgmise üleskutsega: »Jumaliku armastusega ja murega kõikide päästmiseks, aga mitte inimlikkude motiividega liigutatud, meie soovime Kirikute lepitust ja ühinemist. Meie soovime täielikku ja tervet ühinemist. See ühinemine aga ei evi oma sihis mitte muud, kui nende dogmade kooskõlastamist, millede järgi elame, ning vennaliku armastuse avaldust.

Tõeliseks Kirikute ühinemiseks on see, mille istutas ja soovis Kiriku looja Jeesus Kristus: Ta koosneb ühtlasest usust ja valitsemisest. Ei või kahtlust olla selles, et meie või meie järeltulijad võtaksime kunagi ära midagi Teie õigustest või teie patriarhide eesõigustest või üksikute Kirikute usulistest kommetest.

Kirik on ikka küllaldaselt kinkinud eesõigusi, mis vastasid iga üksiku rahva omadustele ja kommetele, ja ka edaspidi nii toimetatakse«.

1. mail 1917 a. lõi paavst Pius IX iseseisva kongregatsiooni Ida Kirikute jaoks »Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali«, milles ta ise oli eesistujaks.

Paavst Pius XI asutas Roomas Ida Instituudi, mille peaülesandeks saavutada Kirikute ühinemist. Praegu valitsev paavst Pius XI vaatab Ida Kiriku ühinemisele Rooma Katoliku Kirikuga kui oma valitsemise aja kõige suuremaid ülesandeid.

Tema ütleb: »Ainult kolme tingimuse olemasolu juures võib selles asjas loota edu peale: Meie peame end vabastama aastasadade jooksul loodud ekslikutest arvamistest Ida Kirikute usu ja korra suhtes. Ida aga omalt poolt peab püüdma selgusele jõuda nende kirikuisade usu ja ladina kirikuisade usu sarnaduses; lõpuks, peab sündima vastastikune mõtevahetus vennaliku armastuse vaimus.«

Juba sellest nähtub, kuidas Katoliku Kirik emaliku armastusega oma ülemkarjasega eesotsas suhtub Õigeusu Kirikule.

Mis puutub nüüd Vene Õigeusu Kirikusse, siis mainitagu:

1. et Rooma Katoliku Ülemkarjase poolt antud rahadega ja organiseeritud abiga päästeti nälja surmast 150.000 õigeusulist last Venemaal;

2. et Rooma Patriarh esimesena on tõstnud häält Genua konverentsil õigeusu tagakiusamise vastu Venemaal;

3. et Rooma paavst samal konverentsil on nõudnud Vene õigeusu pühakodade teotamise lõpetamist;

4. et Rooma ülemkarjane esimesena on pööranud Euroopa rahvaste südametunnistuse poole, kutsudes üles kultuurset inimkonda solidaarseks väljaastumiseks õigeusu kirikute riisumise vastu, kus enamlaste poolt võeti ära kirikute varandus, pühad ristid, pühakujud ja muud vene õigeusu rahva poolt austatud esemed;

5. et Rooma paavst liigutatud kaastundmisest ja armastusest orjastatud vene rahva suhtes on organiseerinud salkkondi jutlustajaid, kes kõigis Euroopa ja Ameerika linnades on koosolekutel välismaalastele Vene enamluse õpetuse avastanud ja neid tutvustanud vene rahva õnnetustega;

6. et Rooma paavst, nõudes Vene rahva abistamist, ise on palvetanud püha apostel Peetruse haual Venemaa eest, milleks koostati eriline palve: Maailma Lunastaja, lunasta Venemaa saatana kiusamisest!

7. et Rooma paavst, lõpuks, püha apostel Peetruse järeltulijana on tervet kristlikku maailma kutsunud ühiselt Jumalat paluma Venemaa päästmiseks antikristuse võimust ja »armsa Vene rahva ühendamiseks«. (»Püha apostel Peetruse Vari«, Pr. W. Gapanowitsch, lhk. 17—19).

Kui see nii on, kas võib ja tohib keegi öelda, et Katoliku Kirik ja tema Ülemkarjane soovivad Õigeusu Kiriku lagunemist ja on mingisuguses salajases vahekorras Vene enamlaste valitsusega? Kes niiviisi räägivad, unustavad, et enamlaste režiim on sihitud kõikide usutunnistuste vastu ja et ühes Vene õigeusu Kiriku vaimulikkudega tapeti ka katoliku vaimulikud. Nemad unustavad, et ühes õigeusulistega vene vangides ja laagrites kannatavad ka katoliku usu vennad ja et katoliku pühakojad on niisamuti lammutatud, hävitatud ja riisutud, nagu õigeusu omad. Niiviisi öelda võivad ainult need, kes mõõdavad oma mõõdu järgi ehk kelle leksikonis puudub sõna moraal. Meie aga teame, et Katoliku Kirik oma ülemkarjasega eesotsas, kui emakirik, Jumala ülesandel on kohustatud võitlema antikristuse vaimuga terves maailmas sellele vaatamata, kus see vaim end avaldab, kas Hispaanias või Venemaal. Meie teame, et Katoliku Kirik moraali kandjana ei või toime panna antimoraalseid tegusid. Meie oleme veendunud, et paavst on terve inimkonna isa ja et tema kohustus on valvata iga inimhinge heaolu eest.

Meie teame ka, et Katoliku Kirik soovib Õigeusu Kiriku ühinemist Ülemaailmliku Kristliku Kirikuga tema Looja palve järgi: »Et kõik üks oleksid«.

Selle püha toimingu teostamiseks on aga vaja, et terve Õigeusu Kirik kosuks oma haigustest ja jõuaks nii kaugele, et kord püha kontsiil ilma surveta avaldaks soovi püha Isa näha terve Kristliku Kiriku peana. Need lahkarvamised, mis praegu valitsevad mõlema Kiriku vahel, on absurdsed ja rohkem inimeste poolt väljamõeldud. Need takistused peavad tingimata hävitatud saama, et kord maailmas oleks üks karjane ja üks kari. Katsume ka meie oma nõrkade jõududega selleks kaasa aidata.

Seda on arusaanud ka paremad Õigeusu Kiriku pojad. Nemad tahavad meiega vennaliku armastuse vaimus võidelda kõige

pühama eest, mis maailmas on olemas: Ühise Kristuse rinde eest Jumala lipu all. Need Õigeusu ja Katoliku Kiriku pojad, kes mõlema Kiriku ühinemises näevad maailma saneerimist, ei lase end eksitusele viia igasuguste artiklitega ja väljendustega, mis avaldatakse isikute poolt, kes niisugust ühinemist ei soovi.

Nii avaldati hiljuti (13 III 1938 a.) vene lehes »Segodnja's« artikkel »Piiskop Butšys ja Leedu metropoliit Elepheerius«. Peale mainitud artikli avaldamist oli õigeusuliste ringides kuulda: »Vaata kui tugev ja tähtis on meie Kirik, kuna katoliiklased esimestena pööravad meie poole Kirikute ühinemise ettepanekuga. Meie prestiiž on tõusnud!«. Selle peale võiks öelda, et mõlemad Kirikud algusest saadik moodustasid 2 osa ühest ja samast Üleilmlikust Kristuse Kirikust. See mis kuulub kokku, ei tohi mitte inimlike motiivide ja arusaamatuste pärast eraldatud või lahutatud saada. Mis puutub aga prestiiži küsimusse (kui tahetakse sellest rääkida), siis on piiskop Butšys õigeusu metropoliiti külastanud oma algatusel ja kuigi oletada, et see külaskäik kandis ametliku iseloomu ning Katoliku Kiriku võimukandjate poolt ettevalmistatud, siis võiks selle küsimuse peale vastata järgmist: Samas lehes (Segodnja 13 III 1938 a.) teisel kohal leidub artikkel, milles ülistatakse inglise peaministri tarkust, et tema esimesena on pööranud Itaalia poole ettepanekuga astuda läbirääkimistesse. Seal mainitakse muuseas, et Itaaliale tähendab prestiiž väga palju ja et Itaalia oma prestiiži tõstmise pärast on nõus ka sõdima. Inglismaa on aga nii tugev, et tema prestiiž üldse kõigutatud ei või saada vaatamata sellele, et tema esimesena on pööranud Itaalia poole. Mul tundub, et sama mõtet võib väljendada ka käesolevas asjas. Olgu omavaheline vahekord, nagu ta on, kuid õiglus ja vastastikune arusaamine on need tegurid, mille ainsal alusel mõlemad Kirikud võiksid üksteisele teed leida. Selle tõenduseks toon mina Poola Õigeusu Kiriku metropoliit Dioniisiuse kirja paavstile (pr. Gapanowitschi raamat: »Püha apostel Peetruse Vari« lhk. 42—45, 1930 a.)

»Teie Pühadus! Jumala järeleandmine ja inimese tahe viisid läbi seda, et lõhenes kunagi Ühine Kristuse Kirik. Lõhenes just siis, kui tema paistus ja vägi võttis ümberringi kinni terve vana maailma, kui talt langesid ära tugevad vaenlased.

Sellest ajast tekkis mitu korda tüli ja vastastikune arusaamatus tema mitmesuguste osade vahel; inimeste hinges kogunes mälestus vastastikuste ülekohtuste, õiglusetuste üle, kasvas ja süvenes neid lõhestav kuristik.

Kuid jõudis kätte suurte põrutuste aeg, ja seniolematud õnnetused katsid sada miljoni kristlast. Mitte ainult nälg, kannatus ja hukatus piinasid nende kaduvat ihu, vaid ka saatana võim sirutas oma ahned käed nende hingede poole. Venemaa suurtel maaaladel valitseb inimeste kuri tahe, kes oma südame hullustusest ütlesid: »Ei ole Jumalat«, ja kes Temasse uskujaid, veel enam Tema altari teenreid, piinasid kõikide õnnestustega ja vaevaga, missuguseid võib väljamõelda kuri rafineeritud inimese mõistus.

Isegi kristlase nimi keelati ja Lunastajasse uskujatele jõudsid kätte palju hullemad ajad, kui Neero ja Diokletiani omad. Kaua maailm ilutses neid hirmsaid kurjategusid, mis ässitatud vanast inimesetapjast — saatanast. Kaua kannatas ta piinatavate oigamist ja Kristuse tõe eest hukatavate palveid, kuid, lõpuks, nende veri hõiskas Jumala poole maalt tugevam kui Aabeli veri. Ja inimesed-vennad ei võinud enam erapooletuks jääda sellele hõiskamisele. Inimesed, kes Jumala poolt määratud hingi valvama ja juhatama, kutsusid üles oma vaimulikke lapsi oma palved tõstma Kõigekõrgema aujärje ette kannatavate usu ja verevendade eest.

Kadusid ajalikud lahkarvamised, unustati vaidlused; kristlased, kes kuuluvad erilistele kirikutele, taaslülitati ühises palavas palves vene kannatajate saatuse kergendamise ja nende hingede ja elu päästmise üle hirmsast saatana vangist. Terve kristlik maailm ühises palves langes Issanda aujärje ette, nõudes oma piinatavate vendade eest rahu ja troosti. Meie teame, et sõnum sellest imelikust ühinemisest on saanud inimlikkudest takistustest üle ja tungis nende juurde, kelle nimele pühendatud, valas nende hingedesse uut julgust, andis nendele jõudu edaspidiseks võitluseks Jumala usu ja tõe eest, kinnitas nendes usu võitu.

Nende süda täitus rõõmuga, armastusega ja tänuga kõikide kaugemate ja lähemate vendade kohta, nende kohta, kelle üleskutse ühendas inimkonda palves vene usukannatajate eest. Kuid Vene Nõukogu rahvad on niisuguses seisukorras, et nemad ei või ega tohi väljendada neid oma tundeid. Nemad ei tohi mitte ainult tänada ja rõõmustada, vaid peavad rääkima ja tegema vastupidist oma vaimulikkude esitajate suu läbi, kes selleks kohustatud jumalasalgajate võimu ässitamise ja avaliku vägivalla tõttu. Ainult siis, kui nendelt langeb jumalakartmatute ike, nemad saavad oma tõelikke tundeid väljendada, väljendada oma tänu nendele, kes sellel ärarääkimata raskel ajal on oma häält tõstnud nende kaitseks ja päästmiseks.

Mina, kui Õigeusu Kiriku ülemkarjane Poolas, mis Vene Nõukogule kõrvalseisev, lähemalt tean ja tunnen meie sealpool piiri vaevlevate usuvendade õigeid tundeid.

Minu kari koosneb osa samadest õigeusuliste rahvastest, millisteks on Vene Nõukogu suur enamus palju kannatavaid kristlasi, on ühendatud nendega vere, suguluse ja läheda naabruse ahelatega ning tunneb ja elab läbi kõiki nende õnnetusi, kui omasid. Selle tõttu seni, kui sealpool Nõukogu piirist ei või meile tulla tõelik hääl tänuga, mina arvan oma kohustuseks ja õiguseks süütute kannatajate ja nende poolt, kes vägisi sunnitud vaikima, väljendada Teile, Teie Pühadus, kõige paremat südamlikku tänu, kui sellele, kelle tahe, vennalik armastus ja tung Kristuse tõele on ellu kutsunud ülemaailmliku kristliku palvetamise ühenduse imet ja kes andis rõõmu ja troosti meie kannatavatele vendadele Vene Nõukogude Vabariikide Liidus. Ühtlasi väljendan Teie Pühadusele sügavat kaastundmust sel puhul, et Teie üleskutse eest kaastundmisele, armastusele ja palvele, Teid vihkasid kurjad inimesed ja hakkasid Teid laimama ja põlgama Teie nime ära, kui ühe paha nime, Inimesepoja pärast.«

Observator.

Taasühinemine traditsiooni kaudu.

Rahvas ilma traditsioonita on nagu laps kogemusteta; tal pole iseloomu ega autoriteeti, ta ei suuda midagi juure anda maailmakorrale, ta võib oleleda vaid kõikide armust. Kui ta on tark, ta püüab õppida rahvaste perekonnast, kuidas asetuda oma kohale nende sekka vastutava ja lugupeetud liikmena. Ainult rahvas, mis on ülespuhutud ja iseennast täis, jätab tähelepanemata oma naabrite kogemused ja võtab oma aluseis ja käitumises täitsa uue suuna, lähtudes aadetest või müütidest, mis ei ilmuta ühtegi sidet tõsieluga. Rahvaid peab üles ehitama järk-järgult, põlvest põlve, kui nad peavad püsima. Poliitilisi, filosoofilisi ega usulisi tõdesid ei avastata ega võidagi avastada uuesti iga ajajärgu poolt tema enda peast. Neid säilitatakse ja ilmutatakse täie iluga ainult traditsiooni päästvas ja säästvas hoiukambris.

Kuid maailmas, kus kõik, kes tahavad õppida, näevad palju kurja segunenud hääga, tekib küsimus, kus on kõige parem traditsioon, kes peab saama minu õpetajaks. Ettenägevus on pannud vanemad ja kiriku last kasvatama; ta on korraldanud, et kirik ja rahvad, mis tema õpetusele järgnevad, peaksid olema rahvaehitajate juhtideks.

Tõesti, rahvaste kasvatamise puhul saab samavähe edukalt rääkida kasvatusest, mis lahus usust, kui üksikisiku kasvatamise puhul. Raassiline poliitika ja käitumine, mitte vähem kui isiklik ülalpidamine, peavad eriti sobima ilmutuse õpetustega. Õnnetuseks leidub tänapäeva maailmas vaevalt rahvast — kindlasti pole olemas ühtegi suurt, — mille seadusandlus truult ja täiel määral arvestab seda kõrgeimat normi, millele vastavalt inimesed ja rahvad peaksid mõõtma oma täiuslikkust. Eestlastele peaks olema huvitav teada, et isegi mitte need rahvad, kelle peale eestlased on rajanud oma usalduse, angelsaksi rahvad, pole selles asjas pääsenud nurjumisest; ja nende viga on olnud ja on just see, milles nad näiliselt võivad kõige enam hiilata — traditsiooni säilitamine. See Inglismaa, mida tunneb Eesti, tänapäeva Britannia, on suhteliselt uus maa, mis töötab oma sihi poole suurel määral eeldusist, millistel pole juuri muistsel kristlikul Inglismaal, mis ei juurdu kaugemas minevikus. Me ei mõtlegi eitada, et Britannias praegu on nii mõndagi, mis on pärit ristiusu esimesist ajajärkudest. Sääl on tõesti paljugi asju, mis on hääd ja kristlikud. Millele meie söandame vihjata ja mida püüame tõestada, on see, et palju rohkem on kõrvale lükatud ja ära heidetud, — küllalt palju, kordame, et kujundada surmahaava — ühes sellega, mille poolest Inglismaad peetakse eeskujuks — traditsiooniga!

Kuulsime liigutatult sellest vaimustusest ja lugupidamisest, millega eesti rahvas jälgis praegu valitseva kuninga, Tema Majesteet kuningas George VI, kroonimispidustusi. Tõesti, milline hiilgus, milline pühalikkus, mis kandis tagasi meie meele ja südame uduseisse ajaloolisisse stseenidesse ja ajalooliste isikute juure, kes on otsekui kilomeetripostid ühe suure rahva eluteel! Mõtlesime sellele liigutusega, kordan, sest kui nood, kelle südamed meie vana maa küljes sel päeval rippusid ainult imetelus ja lootuses, olid haaratud sellest, mida nad nägid ja kuulsid; meie, »kelle liikmed tehti Inglismaal«, leinasime haletseva liigutusega seda, mida sääl ei nähtud ega kuuldud, ja mis siiski oleks pidanud sääl olema. Olime kurvad, et jällegi üks kuningas pidi alustama oma valitsemist ilma selle mehe kanoonilise õnnistuseta, kellel oli kõige rohkem õigust ja võimu selle õnnistuse andmiseks;

et jällegi kord käed, mis pühitsesid kuningat, pidid olema tühjad, võimuta ja profaansed, labased. Mida silm nägi ja kõrv kuulis, oli erakordselt traditsiooniline väliste tsiviilse ja usulise vormi poolest; mida aga usk tunnetas, see oli vaid riikliku vürsti ametisse panemine. See vürst oli küll tõeliselt kuningas, kuid ta polnud enam »Defensor fidei« — usu kaitsja.

Oma kuningapõlve nooruspäivil kuningas Henry VIII kirjutas vaidlustöö Martin Lutheri eksiõpetuste vastu, rooma-katoliku usu kaitseks. Oma tõeliselt vürstliku töö eest ta sai Jeesuse Kristuse vikaarilt, Rooma piiskopilt, aunime, millele just vihjasime. Selle aunime omandasid ka kõik tema järglased. Kui Henry saadik selle töö andis üle Pühale Isale, ta kõneles kuninga enda nimel terve kardinalide konsistooriumi ees Inglismaa andumusest Pühale Toolile:

»Räägigu teised teistest rahvastest, aga kahtlemata minu Britannia kohta — minu Inglismaast, nagu teda on hüütud hilisematel aegadel... Jumala ja kristliku usu austamises ja vastavas sõnakuulmises Rooma kirikule ta pole ilalgi järele annud Hispaaniale ega Prantsusmaale ega Saksamaale ega Itaaliale ega ühelegi teisele vähem kaugemale maale ega Roomale endale — nii see on tõsi, et ükski teine maa ei avalda sellele koletisele (Lutherile) ja temast sündinud eksiõpetusile suuremat vastupanu«.

Umbes kümme aastat enne seda ta oli kirjutanud paavst Leo X õnnitlemiseks tema astumise puhul püha Peetruse troonile. Need on tema sõnad:

»Palume kõrgeimat Jumalat, et, nagu ta on annud Teie Pühaduse meile hiilgavaks varjajaks oma tormidest vintsutatud kiriku laevale, nii ta hoiaks kaua Teid, keda tunnustame ja austame Jeesuse Kristuse tõeliseima vikaarina siin maa peal ja universaalse kiriku karjasena. Niipea kui praeguste sõdade tormid lubavad, saadame oma nimel oma suursaadiku, kes avaldab vastavat sõnakuulmist Teie Pühadusele ja tõotab Teile igasuguse teene, mille võime Teile osutada Teie Pühaduse ja Püha Tooli truu ja sõnakuulelikema sulasena.«

See sõnakuulmine — mõtelge sellest, mida tahate — polnud kaugeltki uudiseks sellel maal, Inglismaal, ega ka sellel ajal. Seda sõnakuulmist tunnustas terve maa (ja tegelikult kogu ristirahvas). Yorki ülempiiskop Heath, pidades inglise parlamendi ülemkojas terve Inglismaa ees kõnet supremaatia akti (»Act of Supremacy«) vastu kuninganna Elisabethi all, seletab seda kohe traditsiooni õpetusena ja ütleb meile ka, miks:

»Nikea kirikukogul... piiskopid, kes olid kogunenud, kirjutasid oma kirjad Sylvester'ile, tollaegsele Rooma piiskopile, et nende korraldused, mis sääl oli antud, pidid saama kinnitatud tema autoriteedi poolt. Konstantinoopolis peetud kirikukogul kõik piiskopid sääl olid kuulekad Damasusele, tookordsele Rooma piiskopile. Tema, selle kirikukogu ülemkohtunikuna, kuulutas otsuse häreetikute vastu... Ephesuse kirikukogul eksiõpetaja Nestorius mõisteti hukka Cælestinuse, tolleaegse Rooma piiskopi poolt, kes sääl oli ülemkohtunikuks. Chalcedonis kõik sinna kogunenud piiskopid saatsid oma alandliku alistumiskirja Leole, tolleagsele Rooma piiskopile, milles nad tunnistasid teda oma ülemaks peaks. Sellepärast Apostliku Tooli eitamine oleks nende kirikukogude taunimine ja tühistamine.«

Püha Beda, suur inglise kroonik, kes elas seitse sajandit enne seda kui peeti need ülalmainitud kõned, ütleb meile, et ühtegi Canterbury ülempiiskoppi (Inglise esipiiskopi tool) püha Augustinuse päivist saadik ei peetud täiesti ametisseastunuks, kuni ta polnud saanud paavstilt palliumi, kiriku autoriteedi sümboli.

Sakside päivil Eadmundi seadused nõuavad igalt koguduselt lõivu paavstidele: »Meie lisame juure kümnise igale kristlikule inimesele, ning maksu Roomale«. Kuningas Cnut kinnitas neid määrusi sõnadega: »Makstagu Jumala kohustusi tahtlikult igal aastal, Rooma lõivu p. Peetruse missal«. Preester ja rahvas palusid igas inglise koguduses igal pühapäeval tuhande aasta kestes »meie paavsti eest Roomas«.

Edasi meil on olemas andmeid, et normannide vallutamisest Henry VIII ajani iga piiskop andis paavstile sõnakuulmisevande järgmiste sõnadega:

»Mina (nimi) sellest tunnist ja edaspidi tahan olla truu ja sõnakuulelik õndsale Peetrusele ja minu isandale, paavstile. Tahan kaitsta Rooma paavstlust kõigi inimeste vastu ja tahan säilitada tema õigusi ja eesõigusi. Tahan Apostliku Tooli käske pidada terve oma jõuga ja tahan mõjutada, et neid peetakse teiste poolt. Nii aidaku mind Jumal ja see püha evangeelium.«

(Kas oleks see liialdus, muuseas, kinnitada, kõike seda silmas pidades, et kogu selle tuhande aasta jooksul inglased näivat olevat olnud rooma-katoliiklased?)

Mõned prelaadid, nagu Lanfranc, Langton, Grosseteste esitasid Roomale vahel proteste väärnähete vastu, aga nende elulood ja sõnad annavad selget tunnistust nende lojaalsusest Püha Tooli suhtes: »Valitsev Isand ja terve kristliku religiooni ülevaataja;

vastav kuulekus kõige teenimisega; paavstil on võimutäius; Inglismaa Püha Tooli läänina; mitte kuulata paavsti, mu isanda, käsku on patt, mis sarnleb ebajumalakummardamisele j.n.e.«

Muidugi võib ütelda, et need (pääle esimese, mis oli Henry oma) on kiriku-meeste seletused, mitte kuningate omad. Kuigi võiksime tuua sõnakuulmise tunnistusi teiste inglise kuningate poolt Henry kõrval, neid pole siin vaja. Mis praegu on tähtis, see on Henry harras sõnakuulmise deklaratsioon Roomale tema valitsemise varasemail aastail, mille alusel, ta ütles, tema riik olevat hiilanud ajastuid, ühes tuhandeaastase traditsioonilise hierarhia lojaalsusega Roomale. Seda lojaalsust oleme juba kujutanud küllaldaselt. Kui ta pärast ümberlülitas selle lääni iseendale, siis see tegu näis olevat imestamisväärse uuduse iseloomuga.

Henry, tegelikult, pärast oma taga-järjetut katset, saavutada oma esimese abi-elu tühistamist (Arragoonia Katarinaga), heitis kõrvale paavsti (mille eest Henry heideti välja armulauaühendusest), tuli tagasi oma sõnakuulmise juure, kuulutas enda Inglise kiriku peaks ja nõudis, et kiriku sõnakuulmist osutatakse nüüd temale ja mitte Roomale. Kas eksime, kui ütleme, et seega inglise kristluse traditsiooniline joon poleks nähtavasti jatkunud nii palju, et ta oleks katkenud täiesti? Otsene küsimus, mille esitame lugejale, pole mitte: Kas see on õigus, vaimlisis asjus paavstile anda lääni-vannet, vaid see: Kas Henry jatkas ses asjas selle tegemist, mida tema rooma-katoliku esi-vanemad olid teinud tuhat aastat enne teda?

Henry ei pääsenud oma uue tiitliga samuti mitte ilma võitluseta minema, missu-gune tõsiasi jällegi näitab, et see polnud tavaline. Ta nõudis kõrgeid makse temale tõrkuvalt preesterkonnalt ja rõhutas asiolu, et nad pidid teda tunnustama »Inglise kiriku protektori ja kõrgeima peana«. Vaimu-likud ei tahtnud kuidagi viisi seda lubada ja nii ta pidigi mõne aja olema rahul tiitliga: »Eriline protektor, ainuke ja kõige ülem isand ja, nii palju kui Kristuse seadus lubab, isegi (Inglise kiriku) ülem pea.«

Piiskopid ja preesterkond kohandusid kangepeaga noorele kuningale. Varsti nad olid julged küllalt, vastata tema teatud ettepanekuile nõnda: »Mis puutub kuning-likku nõusolekut, mida nõutakse nende (piiskoppide) ja nende eelkäijate seaduste jõussepanemiseks, siis kuningas peab olema küllalt tark oma lugemusest ja arukusest teadmaks, et nad ei võinud alistada oma nõudmiste ja kohustuste täidesaatmist tema kuninglikule käsule«. Henry oli siiski kindel ja võimas, ja lõppeks, 3. novembril 1532 a., parlament laskis vastumeelselt läbi minna järgneva statuudi:

»Astugu see jõusse praeguse parlamendi autoriteedi läbi, et kuningas, meie valitsev isand, tema eelkäijad ja järeltulijad, kuning-riigi valitsejad, saavad võetud, vastu võetud ja tunnustatud Inglise kiriku, n.n. Ecclesia Anglicana ainsaks maapealseks kõige kõrge-maks peaks, ja et neil peab olema ja nemad peavad nautima, annekseeritult ja ühendatult selle kuningriigi imperiaalse krooniga, nii selle tiitlit ja stiili kui ka kõiki austusavaldusi, auastmeid, pre-eminentse, jurisdiktsioone j.n.e., mis kuuluvad sama kiriku kõrgeima pea öeldud väärikuse juure, ja neil peab olema täieline võim . . . vaimne autoriteet . . . jurisdiktsioon . . . iga tarvitusel olev pruuk, olevast pruugist j. n. e. hoolimata.

Ei või olla kõige vähematki kahtlust, et Henry tahtis endale omistada vaimset supremaatiat. Ta ei olnud mitte lihtselt kindlustamas oma ajalist positsiooni. Keegi polnud teinud küsitavaks seda. Clempiiskop Heath, keda tsiteerisime üleval, kõneldes umbes 20 aastat hiljem parlamendis selle ettepaneku vastu, mis tahtis kinnitada seda Henry statuuti tema tütre Elisabethi kasuks, kes oli siis kuninganna, ütleb siis oma kõnes: »Missugust muud (ajalist) autoriteeti võib see maja tema kõrgusele veel anda pääle selle, mis tal on juba pärivusõiguse põhjal, ja mitte teie (parlamendi) annetuse läbi, vaid Jumala määramisel?« Kui see oli õige Elisabethi kohta, siis pole vaja viivi-tada tarvitamast seda argumenti Henry juhu puhul.

Tõesti, siin on täieline traditsiooni katkestamine. Henry oli esimene vürst, kes võttis üle kiriku supremaatia tiitli; tema alustas uue kiriku rajamist. Selle kiriku maksmapanemise viisid lõpule järgmised valitsejad. Mis vaimne autoriteet võib olla sellel kirikul (kui mitte Kristuse kirik polnud ses peidus viisteist sada aastat), seda pole raske ütelda. Selle võime jätta mõne tule-vase arutelu jaoks. Raske, kuid kurvalt tõsi on see, kui ütleme, et vahetuses viie või kuue naise eest Henry kaotas kõik õiguse kanda oma uhket tiitlit »usu kaitsja«, ja sai uue tiitli, mis tõesti kõlab halvasti heliseva vase ja kõliseva tsimbli järele.

Las oikumeenlased ja kirikuühinemise taotlejad arutavad vähemalt mõnegi antud fakti alusel, millest seni oleme kõnelnud, kas meie anglikaani sõbrad, olgu nad siis kui hääs usus tahes, võivad pakkuda neile kõik, mida nad otsivad traditsiooni alal.

Isa Ivan Ryder.

Kirik — raassiõpetus — kommunism.

Mõttemõlgutusi.

Kaks tugevat jõudu jagavad praegu omavahel inimhingi; nad peavad vihast võitlust, mis tahab Euroopat ja tervet maailma kiskuda ideoloogiate vahelisse maadlusse. Nende kõrval või nende keskel hoiab end kirik, tagakiusatuna, vihatuna nii ühe kui ka teise poolt. Ta on sunnitud paljastama mõlemate vastuokslike ideoloogiate hädaohtu.

Raassism ühelt poolt, kommunistlik internatsionalism teiselt poolt — kirik ei kiida tegelikult kumbagi neist heaks, — ning talaidab neid küllaltki lahkuminevail põhjusil, mida on huvitav vaadelda.

Kommunism selle kuju all, millega ta praegu esineb, näib olevat kõige rohkem kiriku vastu. Veriseid tagakiusamisi, mida teostatakse ebainimliku barbaarsusega Nõukogude Venemaal, Mehhikos, Hispaanias: usuvastane organisatsioon kõikjal. Ta esineb tegelikult kõigi vaimsete jõudude hävitajana, kõige selle hävitajana, mida kirik peab kaitsma oma kutsumusele vastavalt, kõige selle hävitajana, mis moodustab kiriku olemuse ja isegi tema väärtuse. Ma ütlen rõhuga: tegelikult, faktiliselt; sest teoreetiliselt võib kujutella puhast kommunismi, mis on ainulaadselt mures vaeste klasside saatuse kergendamise pärast, mis tahab korraldada maiste varade paremat uuestiväljajagamist, kommunismi, mis nõnda polegi vastuolus kiriku õpetusega, just vastuoksa, ta püüab ainult teostada seda, mis oli esimeste ristiusuliste elu, kus kõik oli ühine, kommunaalne (sellest tulebki sõna »kommunism«). See siiras kommunism tahaks teostada kaasaegsete ordude, usuliste kollektiivide elu, kus kõik varad on samuti õiglaselt jagatud. Nii vene kommunismi juhidki ei tee viga, kui nad pöörduvad organiseerunud katoliiklaste poole, rõhutavad seda sarnlevust ja kinnitavad, et kommunism ja katoliiklikud massid võiksid üksteisest aru saada. Kuid tegelikult nad ei pea seda. Ja kogu see materialism, mille nad oma kommunismile poogivad külge, on silmnähtavalt kiriku õpetusele lausa vastandiks.

Kahtlemata omandiõigus, mida kommunism ei tunnusta, on leidnud kinnitamist kiriku poolt, kuid sellest õigusest võib loobuda korda saatmata eksimust, näiteks usulises seisukorras. Selle eitamine pole niisiis mingi oluliselt usuvastane ega antikristlik, ebakristlik akt.

Raassismiga, raassiõpetusega, raassiteooriaga pole aga lugu sugugi samane. Selle õpetusega eitatakse suurt inimkonna vendlust; kuulutatakse äravalitud raassi, aaria raassi, põhjamaise raassi põhimõtet; seda põhimõtet kuulutatakse vägivaldselt ja näib, et see põhiprintsiip on absoluutselt vastuolus ristiusule: Evangeelium on tulnud kuulutama kinniseis süsteemes suletud maailmale, et kõigil inimestel on sama väärikus, kuna nad on sama Isa lapsed. Raassism eitab seda. Ristiusk on lahtine usund, raassism on kinnine süsteem, millel pole ütelda ühtki läkitust sellele, kes pole ise sellest raassist. Ristiusk annab kõikidele armastuse ja elu; teistele raassidele raassism tähendab hukkamõistmist näljale ja pikaldasele surmale.

Ja siiski raassism pole ateistlik, jumalavastane. Jumal ja Ettenägevus mängivad suurt osa kõnedes. Pole vägivaldset tagakiusamist; pole põlemapistetud kirikuid, pole mõrvatud preestreid.

Nii võib siis üldjoontes ütelda, et enamlik kommunism on esiteks ateistlik, jumalatu, kuigi kommunismi pärisolemus poleks just ebakristlik.

Ta on rohkem Jumala vastu kui evangeeliumi vastu.

Teiselt poolt raassism on aga põhiliselt ebakristlik, kuid ta pole jumalatu, ateistlik.

Sellest järgneb, et võiks näha kommunistliku õpetuse teatud vastuvõtmist kiriku poolt, kui ta oleks vaba oma inetust jumalatust »ismist«, kuna aga kirik ei saa kunagi kooskõlla jõuda raassismiga, oma põhiolemuse poolest mitte, olgugi et tegelikus elus antagonism, vastuolu pole ehk nii äge kui enamluse juures.

Ja tullaksegi sellele imelikule lõppotsusele, et raassism, isegi mahendatud ja sulnistatud kujul, jääb põhiliselt vastuollu ristiusu vaimuga.

Niisiis kommunism on aga opositsioonis ristiusu vastu ainult oma kaaslaste pärast, materjalismi ja jumalasalgamise, jumalatuse pärast. Ilma nende kaaslasteta võiks temast kahtlemata aru saada. Nõnda ta ei ole oluliselt antireligioosne, kuna ta esineb puhtal kujul teostunult usulisis ordudes.

Ütlesime ülevalpool, et raassism on põhiliselt ebakristlik. Kas tähendab see seda, et kirik on siis nõnda raassi ehk tõuaate vastu? Kas ta on tõu vastu, mis

tahab olla valitsevaks, kõigist teistest üleolevaks? Jah. Kuid talle meeldib ikka rohkem ja rohkem tundma õppida raassilisi omapärasusi. Kirik ei taha tundma õppida tõugude ebaühetaolisust, vaid ta tahab tutvuda nende mitmekesisusega, ta tahab süüvida nende põhiliste iseloomujoonte individuaalsusse. See ongi see, mida ta väljendab riituste mitmekesisuses.

Katoliku kiriku mitmesugused riitused kujutavad enesest seda kõrget ideaali, mida teised asjatult otsivad mitmesuguste usundite ühendusest: kultuste mitmekesisus, palve inimlikkude väljenduste mitmekesisus ühes ja ainsas ning samas usus, ühes usundis, ühes ainsas ja samas kirikus. Neil mitmesugustel kultuuridel peab olema tunnistaja; riitus ongi see tunnistaja. Ta tunnistab erikeeltest, isesuguseist palvetamise kombeist, lahkuminevaist hingelisist hoianguist. Kõike seda tähistatakse riituste mitmekesisusega.

See tähendaks riituste halvastimõistmist, kui siin tahetakse näha ainult paljast eksootilist uudishimu, või kontsessiooni, järeleandmist mingisugusele kohalikule partikularismile, mõnele kohalikule eralduslikule tühitähisele. See on just vastuoksa üks kiriku elu eriline artikkel inimkonnas. See on normaalne tunnustus sellele, et raassid olelevad, eksisteerivad mitmekesistena oma eriliste annete ja eriliselt omase geeniusega. Kui üteldakse, et põhjatõugudel või idamaalastel ei saa olla samane usund nagu ladina tõugudel, vastame meie: Neil ei või olla needsamad riitused: jah, kahtlemata; kuid usund, religioon, uskumine ühesse ainsasse Jumalasse, universaalsesse, ülemaailmalisse vendlusse, ühendusse, mis on Kristuse müstiline ihu, kõik see on üks.

Kui tuleme tagasi alguses oleva võrdluse juure, meie võime nende mõttemõlgutuste valgusel lisada juure, et kirik, olles täiesti katoliiklik ja supranatsionaalne, ülerahvuslik, ei mööna internatsionalismi, rahvusvahelisuse ideed bolševistliku laadi järele, mis purustab ja eitab kõike inimlikku omapära. Just vastuoksa, tema lugupidamine iga tõu väärtuslikest omadusist lubab tal tagasi tulla raassi ideele soosinguga, et talle hoolitsedes anda tõelist kohta just eriti riituste läbi, kuid möönamata iialeski mõne äravalitud raassi upsakust ja eraldumist. Just ümberpöördult, ta kutsub kõiki rahvatõuge tihedas koostöös vennalikult vahetama oma väärtust, suurima Kristuse kõrgekskiitmiseks.

Isa Vassiili.

»Viie minuti pärast kaksteist«.

(Kirjandust ökumeenilise küsimuse juure.)

Tuntud Šveitsi reformeeritud pastor Adolf Keller on kirjastuses Cokesbury-Press Nashville'is (Tennessee) lasknud ilmuda raamatu pealkirjaga »Five Minutes to Twelve« (»Viie minuti pärast kaksteist«). Raamat teatab maailma kirikute konverentsidest, mis mullu peetud. Iseloomustagem siin lühidalt selle sisu.

Haaravalt ta kirjeldab seda määratut vaimset tööd, mida sooritati Oxfordi ja Edinburgh'i ülemaailmalistel kirikute konverentsidel. Autor manitseb lugejat esitatud andmeid hoolikalt vaadelda ja läbi töötada. Ta arvab, et meil, ristiusulistel, pole vaja uut teoloogiat, uut usuteadust. Maailma ei päästa mingi suurendatud teadus. Ka kristlike kirikute ja usundite ühtlust ei konstrueerita hää tahtmise ja vähese kannatlikkusega, nagu mõned eelmiste konverentside optimistid uskuda võisid. Teda peab kingitama meile Jumala poolt või pigemini, ta on juba olemas Jeesuse Kristuse isikus elava tegelikkusena. See on möödunud aasta ökumeeniliste konverentside tulemuseks, et seda ühtlust tunti ja kogeti hoolimata inimeste häist ja nurjunud katseist ning pingutusist. Püha Vaim oli teoreetikuile alati ebamugav, sest ta heljub sääl, kus ta tahab. Kirikud lähenevad üksteisele sel määral, mil nad Issanda Vaimule annavad võimu endi üle. Sellepärast kirikud peavad muutuma teadlikuks sellest, et see on nende ülesandeks, anda tunnistust Jumala Vaimust.

Keller näitab seda hädavajalisust praeguse maailma ja tema deemonluse tumedal taamal. Usk edusse ja kultuurisse on varisenud kokku. Maailma mittejumalikkus tuleb selgesti päevavalgele. Meie keeldume maailma äraseletamisest, ülistamisest, kuna tunneme ära tema vastandlikkust Jumala suhtes, tema vastuokslikkust. Inimlikud vaevanägemised, luua paremat maailma, on asjatud, olgu nende nimi siis kommunism või fašism, või peitugu nad

siis kas või selles muide ju õilsas konstruktiivses, ülesehitavas ja hästimõeldud idealismis, mis eeetiliselt Chendriikide prohibitsioonis ja poliitiliselt rahvasteliidus ajas kõige lopsakamaid õisi, kuid ei suutnud panna valmima, tõesti küpsma oma vilju.

Abi võib tulla ainult ristiusult. Kui kirikud tahavad olla selle abi vahetalitajaiks, nad peavad muutuma, ennast muutma ja olema valmis, end lasta Jumala poolt tarvitada käskjalgadena kui vaja. Nad peavad inimesile andma tunnistust elavast Issandast mitte omandusena, vaid alati uuesti kättevõidetud evangeeliumina, dünaamilise võimuna, väena. Kuid see muutus peab leidma aset otsekohe; praegu on kella »viie minuti pärast kakskeist«. — Praegu on viimane aeg.

Niipalju olgu juttu olulisest sisust. Tervitame seda raamatut, kuna see ühelt poolt toonitab mõtet, et kõnelemise aeg on möödas, et peab tegutsema, s. t. eelkõige Püha Vaimuga täidetud elu kaudu anda tunnistust Pühast Vaimust maailma ees. Maailm ei veendu Püha Vaimu olemasolust, kui sellest palju kõneldakse, vaid ta veendub selles seeläbi, et ta näeb Jumala Vaimu tegusid ristiusulisis. Nende Jumala Vaimu tegude läbi üksimaailm ei saa, kui ka mitte päris vabastatud demooniast, siis ometi saab ta pääseda säärase korra juure, nagu see on tahetud Jumala poolt.

Ka seda jaatame tänulikult, et ristirahva ühtlus Kristuse kaudu ja Kristuse sees juba on olemas, oleleb, eksisteerib teatud määral. Muidugi ei tohi see olla ainult sisemine ühise usu kaudu Kristusesse ja armastuses Kristuse vastu, ta peab ka ikka rohkem ja rohkem muutuma ühtluseks ühesainsas kirikus. Kuid ka sääl see on tõsi, et seda välist ühtlust saavutatakse sel määral kui »ristiusulised Issanda Vaimul lasevad endi üle valitseda«.

C. Rolents.

Marioloogiline näitus Pariisis.

Sel aastal on Prantsusmaal väga suuri pühitsusi Õndsa Ikka-Neitsi Maria auks. Keegi püüdis ära kasutada seda võimalust, et tutvustada usklikke masse Neitsi Maria austamisega Idamail, eelkõige Venemaal. Seks otstarbeks korraldati Pariisis märtsikuul eriline idamaine marioloogiline näitus, kus näidati ikoonasid, usulisi esemeid ja dokumente, mis puutuvad püha Maria austamisse Idamaal. Peeti ka palve kolmepäevak, et paluda sel puhul mõlema kiriku ühendamise eest. Kui see näitus avati, isa Kristofor, vene katoliku kiriku koguduse vaimulik Pariisis, näitas oma kõnes seda suurt tähtsust, mis näitusel ei ole mitte ainult ikonograafia tutvustamisel, vaid mis tal on ka mõlemate kirikute lähendamisel Neitsi Maria kaitse all.

Palju asju sel näitusel pole mitte ainult huvitavad lääneinimesele, kes esimest korda õpib tundma Puhta Neitsi austamist Idas, vaid nad on ka huvitavad venelasele, kes sai võimaluse vaadelda kõiki neid pilte, mis tema hingele on nii armsad ja kallid. Siin külastaja võis näha näiteks ka Etioopia (Abessiinia) ikoonasid, mis olid nii liigutavad oma siiras lihtsuses, naiivsuses. Edasi oli veel Georgia ikoonakirjutajate tooteid Kaukaasiast, mis olid Bütsantsile nii lähedal. Ja veel need toredad bütsantiini mosaiikkujud. Kogu sein on täis parimaid vene pühapilte. Kõigi kohal rippus otsekui valitsejana ikoona »Sinu üle rõõmustab . . . « Üle kõige oli vaatajaskonnale huvitavad nende mosaiikide ülesvõtted, mis hiljuti avastati Ameerika Arheoloogilise Chingu poolt. Pärast seda, kui nad olid olnud praegu viis sajandit kaetud paksu stukatuuri korra all, olid nad pikkamisi puhastatud kõigest sellest katvast kihist. Nüüd nad seisid meie ees kogu oma endises ilus. Kuid Neitsi Maria ei esine siin mitte ainult taeva kuningannana kogu oma hiilguses, vaid ta on ka siin kujutatud inimeste sõbratarina, abistajana, kes oskab ära pühkida kõik meie murepisarad.

Pärast seda pühitseti mitmes kirikus pidulikke junalateenistusi Pühima Neitsi auks. Eriti kolmandal päeval pühitseti Nôtre Dame'i Jumalaema peakirikus kardinalülempiiskop Verdier ja Apostliku Nuntsiuse Msgr. Valery juuresolekul suurt ristikäiku, protsessiooni, milles kanti pühalikult mitmeid õndsaima Neitsi Maria ikoonasid. Mulje sellest jumalateenistusest, kus need idamaised ikoonad olid kohal selles suures peakirikus, katedraalis, mis prantsuse rahva poolt on pühendatud Neitsi Mariale, oli tõesti imposantne. Kõik osavõtjad, ning neid oli hiigelmasse, tundsid silmnähtavalt, et meie õudse kirikulõhe kurvas ajaloos võib-olla on avatud uus lehekülg. Tahtmatult mõtted kandusid kaugesse minevikku, mil Jaroslav Targa tütar, saades prantsuse kuningannaks, tõi kaasa kogu oma vene hinge ja

oma idamaise usulise tunnetuse selle ladina keskaegse maailma rüppe, näidates, kuidas siis veel üksmeel valitses Lääne ja Venemaa vahel. Ka meie südameis lõi välgahtama lootuse säde, kuigi meie peame nüüd nägema vene pühamute jõledat rüvetamist.. Siin seesama »Nôtre Dame'i« pühakoda oli ka rüvetatud 150 aasta eest. Usuvastased moodustasid ta ümber mõistuse templiks. Kuid nüüd kõik see ebapuhtus kadus jäljetult ja uuesti tärkab sellest viirukisuits ja ristiusuline palve Jumala trooni ette. Loodame, et Neitsi Maria samuti võib jälle pidulikult kord pühitseda tagasipöördumist oma nii auväärses ja vanas kojas Moskvas.

Suur mulje, mille jättis kõigile see pühitsus, annab meile lootust, et meie saame jällegi millaski pidada sääraseid suurpäevi. Mõned osavõtjad isegi soovivad pühitseda seda igal aastal.

Kommunistliku ajakirjanduse näitus Roomas.

13.—31. märtsini oli Roomas avatud kommunistliku ajakirjanduse näitus. See ajakirjandus ulatub kogu maailmale; teda leitakse nii Austraalias, Ameerikas, kui ka Aasias ja Euroopas. See, mis külastajale kõige rohkem silma torkab, on selle ajakirjanduse ühtlus, mis ilmneb kõigis kommunistliku ajakirjanduse häälekandjais, kuigi sääl on tähele pandud iseärasusi ja vahesid, mis on nõuetavad mitmesuguste maade suhtes. See ühtlus võlgneb eelkõige tänu kominterni rahvusvahelisele korrespondentsile, mis on reserveeritud ajalehtede toimetajaile. Igal maal kominternil on vastutavaid kirjasaatjaid, kes informeerivad Moskva keskametit. Need andmed sõelutakse Moskvas umbes kolmekümne ajakirjaniku-toimetaja poolt läbi ja saadetakse siis otsekohe suurisse pealinnusse: Pariisi, Praahasse, Londoni, Valencia, kust neid siis avaldatakse.

Igal maal kommunistlikul parteil on oma keskorgan. See on alati ainulaadne; kohalikud juhid peavad püüdma leida summasid, fonde. Nad korraldavad pidusid, korjandusi, basaare, loteriisid, tantsuõhtuid, et saada päevalehe väljaandmiseks vajalist raha. Kommunistlike päevalehtede arv on viimase aja jooksul kasvanud, näiteks Belgias »Voix du peuple« (Rahva Hääl), Californias »People's World« (Rahva Maailm), Kanaadas »Daily Clarion« (Igapäevane klarioon). Austraalia »Worker's Weekly« on just päevaleheks saamas. Pääle keskseid lehti on olemas ka veel regionaalseid lehti, neid, mis kirjutavad ainult teatud ringkonna tarvis. Iga ajalehe territooriumi vahele on tehtud täpne piir. Alad on nii hästi jaotatud, et võistlus on hoolikalt ära hoitud. On olemas ka spetsialiseerunud ajakirju; kuid kõikjal see on kindlale publikule määratud ajakirja põhimõte. See täpne piiramine toob enesega kaasa võistluse kaotamise kommunistliku partei häälekandjate vahel. Ja nõnda seesama läkitus ei tungi mitte ainult tuhandete inimeste juure, vaid pääseb miljonite lugejate kätte.

Kanaadas näiteks käib ringi 42 kommunistlikku ajakirja, millel on 135.000 tellijat. Kui mõtelda, et Kanaadas on kõige rohkem 12.500 kommunisti, peab järeldama, et poolehoidjate pere on laialdasem kui mujal. Kõige võimsam sektsioon on see, mida esitatakse ukrainakeelse ajakirjanduse poolt. Imelik olukord on arenenud tõsiasjast, et kommunism on kogu Kanaadas legaalne, seaduspärane peale Quebec'i provintsi, kus peaminister M. Duplessis allasurumist toimetab energiaga. Sellest tulebki õudne pressivõistlus tema vastu terves ülejäänud Kanaada osas. Vabameelne ajakirjandus, isegi suurajakirjandus oma poolt on hakanud rääkima fašismist Quebec'i provintsis. Isegi Londoni »Times'i« veergudel ilmus see absurdne süüdistus korratuna.

Ühendriikides kommunism on edenemas. Californias oli vanasti ajakiri nimega »Western Worker« (»Lääne Tööline«), mis alles umbes kümne aasta eest debüteeris lihtse mimeografeeritud lehekesena, siis ta pääses trükki, siis ta hakkas ilmuma kord nädalas; pärast seda lasti teda välja juba kaks korda nädalas ja sai lõppeks päevaleheks 1938 a. tiitli

all »People's World«; teist päevalehte hakati Chicagos toimetama.

Et saada ettekujutust sellest täpsusest, millega töötavad kommunistid, on võib-olla kasulik üles lugeda neid ülesandeid, mis on antud neljateistkümnele Los Angelesi asutatud erisektsioonile:

1. Downtown. Külaskäigud, brošüüride ja ajakirjade väljajagamine töömajas.
2. Goodyear. Töö kautšuki, auto ja terariistade tööstusis ning töökodades. Propaganda mustade keskel.
3. East Side. Külaskäikude kampaania, propaganda mustade seas ja mehhiklaste hulgas, kes sellel alal elutsevad.
4. Hollywood. Pesumajad, turud... Kirjanduse levitamine. Peaülesandeks on sissetungimine kinotööstusse. Kirjanduse levitamine stuudiote uste ees, agitatsioon ja streigid artistide keskel.
5. Bay Cities. Töö lennutehastes.
6. Belvedere. Partei liikmed selles sektoris on peamiselt mehhiklased. Koostöö Goodyear'i sektsiooniga. »Rubber Plant'i« kirjastamine.
7. Sadamalinnajagu. Siin on neli peaülesannet: Propaganda meremeeste keskel, kalurite seas ja konservitööstuse tööliste ning tankjaamade tööliste keskel.
8. Centinela. Lennutehased ja põllumajandus.
9. Orange. Põllumajandus.
10. Southern Pacific. Propaganda raudteeseltsi »Southern Pacific'i« tehastes.
11. Pasadena. Töö Pasadena elektriraudteede võrgus. Propaganda tööta tööliste ning streikijate keskel ja kodused külaskäigud.
12. San Fernando. Propaganda meiereides, põllumajanduses, lennunduses ja tööta tööliste juures.
13. Ametlalaline sektsioon: Rakukesed, mis koostatud arstidest, advokaatidest, sotsiaaltöölistest, rohuteadlasist, kasvatajaist, kirjanikest, ajakirjanikest.

Lõuna-Ameerikas on olemas 191 kommunistlikku ajakirja, mida toimetatakse hispaania keeles, ja 410, mis toimetatud võõrkeelis. Kui Argentiinas, Quilmes'is, suleti revolutsiooniline keskus 1936 a. augusti kuul, konfiskeeriti selles ainsas keskuses trükitooteid, millega oleks võinud täita kaheksa kahetonnilist veoautot. Romulo Amadeo kinnitas, et ainult Rosario linna raamatukauplusis müügilolevaist teoseist 80 % on kommunistlikud tööd.

Kuid just peamiselt Mehhikos Kolmas Internatsionaal on leidnud endale valitud kodumaa. Sääl ta hiilgab oma usuvastasusega, mis on veel õudsem kui vene bezbožnikute oma. Olgu näiteks nimetatud rõve väljaanne »Cristo-Rey«, mille kaanel võib näha Kristust joomarina; tema püha süda on joonistatud kaardimängu ärtu kujul. Sääl võib näha Kaana pulmade kujutust, kus meie Issand on esitatud ebavooruslikkude libude ja purjus apostlite keskel.

Usuvastasus on Mehhikos kindlustatud ka kooli õppekavade ja seaduselõigete kaudu. Uskmatust kinnitavad õpetajate ja õpilaste seas antireligioonilised raamatud, pedagoogilised ajakirjad, mida näituse külastajad näevad rohkearvuliselt väljapanekute hulgas. Konstitutsiooni kolmas artikkel, reformeeritult, ütleb nimelt rõhutades: Kasvatus, mida antakse riigi poolt, peab olema sotsialistlik, temas ei pea mitte ainult puuduma igasugune usuline doktriin, ta peab ka võitlema fanatismi ja eelarvamuste vastu. Sel põhjusel kool organiseerib oma õpetust ja oma tegevust sihiga, luua noorsoos universumi ja sotsiaalse elu ratsionaalset ja täpset arusaamist.

Mõne aasta eest õpetaja pidi ametisse astudes seletama, et ta on »katoliku kiriku lepitamatu vaenlane, et ta võtab agaralt osa defanatisatsioonivõitlusest ja et ta ründab katoliiklikku usundit kõikjal, kus see end peaks ilmutama«.

Siin on huvitav, asetada seda deklaratsiooni vastamisi sellega, mida samad juhid, kes praegu just parajasti on otsimas liitlasi, kuulutavad oma uues »ulatatud käe« poliitikas: »Peab töötama, et teha lõppu rahva jagunemisele usuliste veenete järele: Meie peame ligi tõmbama katoliiklikke masse, asetades etteotsa nende majanduslikud nõudmised, võideldes nende majanduslike nõuete eest... nii tuleb neid püüda võita rahvaliikumisele, valitsusele abiks, ja neile paljastatakse nende vaimulikkude reaktsionäärsete juhtide ebapopulaarset ja ebapatriootilist tegevust«. Selgesti üteldud: Usklikkudega ühes piiskoppide vastu, et teostada antifašismi.

Peaks oletama, et Ameerika katoliiklased on tõesti lapsikud, kui nad lasevad end tõmmata selle õnge otsa.

Keegi külastaja võttis oma järelduse pärast näituse vaatamist järgmiselt kokku, kõneldes eriti sellest, mis puutub Lõuna-Ameerikasse:

»Tormis, mis valitseb nende määratute masside kohal, võib eraldada uusi voolusid. Neid võib taandada kahele: Kas jäädakse rahule materialistlikkude lahendustega ja siis pöördutakse kogu sidejõuga kommunismi poole; või kas ustakse, et Lõuna-Ameerikal on maailmale pakkuda midagi paremat kui seda, mis praegu on rebimas Venemaad porri ja verre, ja siis pöördutakse katoliikluse poole. Ladina Ameerika katoliku noorsugu väriseb kannatamatusest, kuna noored tunnevad, et nad peavad uuesti üles ehitama maailma; nad ootavad käsklussõnu, juhte. Kas nad suudavad päästa oma mandrit kommunistlikust embusest, mis ähvardab Mehhiko taolise saatusega?«

Eks tulevik ütle.

Rändur.

EESTIST.

Võõrastav teade. Ajalehed tõid teate, et piiskop Rahamägi on asunud sõitma Utrechti kirikute maailmanõukogu istungile, kus ta esindab ka Läti ja Leedu ev.-luteri kirikuid. Teatele lisati juure, et Eesti luteri kiriku juht »esindab konverentsil ka Eesti apostlikku õigeusu kirikut«.

Esimesel pilgul see teade näis uskumatuna. Kuulasime siiski mõõduandvast kohast järele ja saime teada, et sõnumi oluline sisu vastab tõele. See on hämmastav.

Tahaks meeleldi sellele tõsiasjale leida seletust. Muidugi on see arusaadav, et Eesti, Läti ega Leedu ap.-õigeusu kirik ei võinud saata oma esindajat sellele konverentsile. Kuid kas ei saada siis ükski maailma õigeusu kirik oma esindajat sellele konverentsile? Kas poleks siis olnud lähedane ap.-õigeusu kiriku esindamist teha ülesandeks mõne teise maa õigeusu kiriku esindajale, nagu tegid omalt poolt ka Leedu ja Läti luteri kirikud? On huvitav, et Eesti ap.-õigeusu kirik luterlikule piiskopile teeb ülesandeks enda esindamise. Kui see on sündinud vabal otsustamisel, siis on see igatahes esimest korda kirikuajaloos, kus keegi õigeusu kirik kirikutevahelisel konverentsil laseb esindada end luteri piiskopi poolt.

Ei saa küll oletada, et kirikute maailmanõukogu ise on otsustanud esindamise küsimuse. Säärane korraldus oleks ometi väga võõrastav. Oleks huvitav teada, missuguse seisukoha selle sündmuse puhul oleksid võtnud vana traditsiooniga patriarhid ja metropoliidid.

Hiljuti ajakirjandus avaldas võidu oma imestust nende läbirääkimiste üle, mis olevat aset leidnud Leedu õigeusu metropoliidi ja idariituse katoliku piiskopi Butšyse vahel. Nende läbirääkimiste juures, mis kindlasti Eesti õigeusu kiriku kõrgestipühitsetud metropoliidi ja luteri piiskopi vahel toimusid esindamisküsimuste korraldamiseks, on tegemist veel palju tihedama kirikutevahelise lähenemisega. Igatahes on siin tegemist palju suurema pöördega kirikuajaloos. Küsimus on ainult see, kas kaasaegsed ajakirjanikud seda uut lehekülge kirikuajaloos ka oskavad õieti lugeda.

Paavst ja diktaatorid. Ühes inglise suurajalehe »Sunday Express'i« artiklist võis leida järgmised laused:

»Kesk Mussolini kuningriiki istub mees, keda ei võida puutuda. Kindlustamatult, kaitsetult ta julgeb vastu panna Hitlerile tema usuliste tagakiusamiste puhul. Ta hakkab vastu ka Mussolinile, kui see teda haavab.

See mees on paavst Pius XI. kaheksakümneaastane, 324 miljoni katoliiklase juht terves maailmas. Kuigi ta on kidur ja vintsutatud, töötab ta 22 tundi päevas, elab piimast ja kohvist ning magab ainult kella kahest neljani igapäev. Diktaatorid võivad hoobelda oma võimuga. Kuid nad ei saa paavstile midagi teha. Ta esindab usu jõudu. Kui võiksime kordki uuesti püstitada seda jõudu maailma asjades, siis lahendaksime inimkonna probleemid.«

Virvendavalt vaibalt. Tallinnas kino »Ars'is« näidati kõmutekitanud filmi »Peeter Suur«. Muidugi on film muuseas mõeldud ka usu mõnitamiseks. Üks kriitik tähendab aga osava pilkega, et just see film illustreerib suurepäraselt, kui usklik on vene rahvas. Muide võiks veel märkida, et siin on tegemist Venemaa kõige imperialistlikuma valitseja labase ülistamisega. Rõvedust on laialt, sellepärast ei saa kellelegi vaatama minekut soovitada. Muusikaline osa on aga tõesti klassiline, eriti filmi jaoks komponeeritud, kusjuures on silmas peetud muusika ajaloolist arengut.

R. S.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.
Hind: Üksiknumber 10 senti.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 1. 1938.

ÜHINE KIRIK

3
1938

Sisu:

Venemaa ristimisest 950 aastat.
Tallinna õigeusu Aleksandri peakirik.
Ühinemine.
Konfiskeeritud karjasekiri.
Püha Peetrus uue Moosesena algristiusu monumentides.
Väikerahvas tormis.
Konevitsa.
Territoriaalseid määrusi idariituse kohta.
Usulise küsimuse inimlik pale.
Munklus ja sektid Rumeenias.
Inglise kirjaniku ülevaade õigeusulistest Eestis.
Ühinemisliikumisest.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 3 | 1. septembril 1938. a. | IV aastakäik.

Venemaa ristimisest 950 aastat.

Käesoleval aastal tähistatakse paljudeski kohtades, eriti Vene pagulaste ringides, pidulikul viisil »Venemaa ristimise« juubelit: 950 aastat on möödunud sellest, kui venelased võtsid Kiievi vürsti Wladimir (Voldemar) Püha õhutusel ja surutisel ristiusu vastu.

Põlvest põlve on venelaste keskel, ka teadlaste ringides, ajaloolise tõsiasjana ja puudutamatu traditsioonina kantud edasi Vene kroonika üldtuntud legendi vürst Wladimiri pöördumisest ristiusku: Algul innukas Slaavi paganausu austaja, hakanud Wladimir ajajooksul tõsiselt kahtlema, kas need jumalad, keda kummardab tema ise ja tema rahvas, on ka tõesti õiged, tõelised jumalad. Ja siis ta võtnud nõuks muuta oma usku. Külalised ja saadikud kreeklaste, roomlaste, juutide, muhameedlaste poolt ülistanud igaüks oma usku ja soovitanud Kiievi vürstile seda vastu võtta. Et selles küsimuses jõuda selgusele, läkitanud Wladimir oma saadikud välja lähemalt tutvuma koha peal teiste uskudega. Jõudnud tagasi, saadikud kiitnud üle kõige kreeklaste usku: Konstantinoopolis peakirikus nad tundnud endid otsekui taevas. Nõnda siis võtnud Wladimir vastu kreeklaste usu, kui tõelise ja õige usu.

Selle jutustise Wladimiri pöördumisest võtab prof. Klutševski oma klassikalises teoses: »Vene ajaloo kursus« põhjalikumale kaalumisele ja jõuab otsusele, et see legendaarne jutustis ei mahu originaalsete kroonikate raamidesse, juba sellepärast mitte, et tal puudub kroonikatele omapärane, iseloomustav stiil. Prof. Klutševski väidab koguni, et seda jutustist ei võinud iialgi leiduda kroonikate ürgtekstis, vaid ta on hiljem sinna juurde lisatud. Seda tõendab muuseas väga selgesti juutide vastus vürst Wladimiri küsimusele, miks juudid ei ela oma kodumaal. Juudid vastanud: »Meid on tabanud Jumala püha viha. Meie kodumaa on antud kristlaste kätte.« Ometi ütleb meile ajalugu, et tol ajal ei olnud kristlastel Palestiina kohta midagi ütelda ega kaasa rääkida: Esimene ristisõda korraldati ristiusku rüütlite poolt alles sada aastat hiljem.

Siit järgneb, et terve see jutustis Wladimiri astumisest ristiusku on Kreeka munkade poolt lihtsalt välja mõeldud, et ülistada kreeklasi ja Bütsantsi. Kindlate ajalooliste andmete põhjal vürst Wladimir ei saanud kreeklastega kuigi hästi läbi. Päritolult ta oli ise skandinaavlane ja Norra kuningas Olav Tryggwerson oli tema parimaid sõpru. Kuningas Olav külastas teda sageli Venemaal ja oli väga huvitatud sellest, et Kiievi vürst võtaks ristiusu vastu. Olav oli katoliiklane, ja nagu Norra saagad jutustavad, on ta olnud innukas apostel, agar ristiusu levitaja, ja selles mõttes teinud tööd ka vürst Wladimiri kallal.

Edasi on väga huvitav, et kõige vanemad dokumendid annavad Wladimiri pöördumise aastaks 987, mitte aga 988, nagu seda teeb Kreeka munkade pärastine lisand. Sedasama märgivad ka mitmedki saagad. Näiteks »Püha Boris'i ja Glebi

elulugu« kõneleb aastast 6495, mis vastab 987. aastale meie ajaarvamise järele. Ka Wladimiri panegüüriklane munk Jakob märgib aasta arvuks 987.

Sellel daatumil ei puudu oma suur tähtsus. 987. aastal viibis Norra kuningas Olav Kiievis, ja Lääne kroonikad, mis jutustavad temast muidu kaunis palju, vaikivad tema lähemast tegevusest 986 — 988. aastal. Just neil aastatel olid Wladimiri suhted Bütsantsiga väga pahad, ulatudes isegi sõjategevuseni, ja alles pärast 988. aastat nad hakkasid paranema. See asjaolu annab lisaks veelgi kaaluva põhjuse järeldada, et kreeklastel ei olnud Kiievi vürsti Wladimiri astumisega ristiusku ja »Venemaa ristimisega« midagi tegemist.

Kogu oma valitsemisaja kestel Wladimir arendas ja säilitas häid ja püsivaid suhteid Püha Tooliga, mida aga tema suhetest Bütsantsi patriarhiga mitte ei saa ütelda. Teadagi seisis Bütsants tol ajal Roomaga täielikus kommunioonis, ühenduses. Ida ja Lääs, riitustelt küll juba erinevad, olid usus ja piiskoppide korralduses üks.

Sageli pöördusid Vene vürstid abi otsides Paavsti poole. Aastal 991 jõudsid Kiievisse Paavsti saadikud, tuues »armastuse ja auavalduse ande« Pühalt Toolilt. Wladimir võttis neid vastu »samasuguse armastuse ja auga« ning läkitas oma saadiku Rooma. Aastal 1000 Paavst Silvester II saatis teise delegatsiooni Kiievisse, ja kroonikad märgivad Wladimiri saadiku läkitamise Rooma 1001. aastal.

Wladimir suri 1015. Ida kirik kuulutas ta pühaks — Vene ajaloosse ta on läinud nime all Wladimir Püha — ja ka Rooma võttis tema vastu oma pühakute hulka.

Munkpreester V.

Tallinna õigeusu Aleksandri peakirik.

»Ühisele Kirikule« kirjutanud dipl. arh. N. Thamm.

Kuna kirikuühinemise sõbrad kummaltki poolt üksteist peavad tundma õppima, siis avaldame selles mõttes ka käesoleva artikli, et meie lugejaile anda ülevaadet kõigist neist vaevanägemistest ja töödest, mis tulid sooritada praeguse Aleksandri katedraalkiriku ehitamiseks. Eesti õigeusuliste peakirikust on ju ajakirjanduses küllaltki palju juttu tehtud. See on teinud küsimuse niivõrt aktuaalseks, et palusime artiklit hr. dipl. arhitekt N. Thammilt, kes kiriku ehitamisel oli tegev asjatundjana ning kes on kaasa elanud kogu kiriku sünniaja. Loodame, et meie lugejaile nii avaneb kiriku väärtusest parim ülevaade. Toimetus.

Enne toomemäel leiduva Aleksandri peakiriku ehitamist oli Tallinna õigeusuliste katedraaliks Issandamuutmise kirik Kloostri tänaval. Kuna mitmed õigeusulised asusid seisukohale, et see kirik nii välimuselt kui ka sisemise arhitektuuri poolest ei sobi õigeusulise katedraali iseloomule, avaldati mitmelt poolt soovi uue esinduskiriku ehitamiseks.

1887. a. esitati tolleaegsele kubernerile vürst Sahhovskoile vastavasisuline palve, mida paluti edasi saata siseministrile. Keisri nimele adresseeritud palves usklikud avaldasid oma soovi üleriikliku korjanduse teostamiseks kiriku ehituskulude katmise otstarbel. 1888. a. järgnes keisri luba vabatahtlike andide kogumiseks.

Korjandus ja katedraali ehitus tehti ülesandeks erikomiteele. Komiteele valmistas erilisi raskusi ehitusplatsi leidmine, kuna see pidi vastama peakirikule sobiva väärikuse nõudeile ja ühtlasi ka ehitustehnilistele eeltingimustele. Näiteks pidi aluspind olema eriti kõva jne. Valikul komitee jäi viimaks pikemaks ajaks peatuma kaheksa soovitatud platsi juure. Neil platsidel korraldati erilised kaevamised pinnaproovide võtmiseks. Koht toomel osutus lõppeks igas suhtes kõige sobivamaks. Platsil võeti ette puurimised, millest nähtus, et pind koosnes peakaljust, mis on kõige usaldavam aluspind. Et oleks küllalt ruumi ristikäikude korraldamiseks ümber kiriku, otsustati ostu teel omandada kolm kõrvalolevat maja, mis peagi lammutati. Need hooned olid »Eesti Aadli Krediitkassa« maja ning krahv Rehbinderi ja baroness Wrangelli majad.

1893. a. pühitseti plats pidulikult ehitatava katedraali jaoks. Pühalikul talitusel viibisid ülempiiskop Arseni, kes tuli Riiast, Püha Sinodi ülemprokuröri abi Sabler ja Balti Õigeusulise Vennasteseltsi esimees Galkin-Wraskoi (end. kuberner). Pidulik rongikäik liikus Issandamuutmise kirikust toomele. Rongi eesotsas sammus ülempiiskop Arseni ja tema järel käis kaksteist preestrit. Neile järgnes kubermanguülem, palju kõrgemaid sissesõitnud isikuid, mitmeid ühinguid oma lippudega ja tohutu inimmass. Plats oli piiratud ja lippudega ilustatud. Pärast platsi pühitsemist püstitati kaheteistkümnesüllane rist tulevasele ehitusplatsile. Pika Hermani torni tõmmati lipp ja reidilt kostis sõjalaevade kahureilt 31 aupauku. Pärast pühitsuse lõppu rong lahkus ehitusplatsilt samasuguses järjestuses.

Tallinna õigeusu Aleksandri peakirik.

Katedraali projekti valmistas Peterburi kunstiakadeemia professor akadeemik M. T. Preobrašenski. Katedraal on kunstiteos 17. sajandi Jaroslavi stiilis. Ta on varustatud viie kupliga. Neli kellatorni on ühendatud rõduga, kust võib imetella meie ilusa pealinna iga nelja suuna aukartustäratavas kõrguses. Vaade merele katedraali kõrgrõdult on kustumatult meelejääv.

Kiriku sisemuses on kolm altarit ja üldine käärkamber erisissekäiguga vaimulikkude jaoks. Katedraal mahutab 1500 koguduseliiget. Selle all leidub ruume õhukütte jaoks, arhiivi jaoks, ülevaataja eluruumideks jne. Terve ehitus tuli 400 000 rubla maksma. Ehitusettevõtjaks oli Peterburi esimese gildi kaupmees I. D. Gordejev, kes teostas toorehituse. Sisetööd anti komitee poolt mitmele suurele tuntud firmadele. Akadeemik Preobrašenski abideks katedraali ehitamisel olid arhitekt A. Poleštšuk ja käesoleva artikli autor.

1894. a. tehti algust mullatöödega. Seejuures tekkis palju raskusi. Tervelt ehitusalalt kanti muld minema, et paekaljune aluspind tuleks päevavalgele ja oleks paremini kontrollitav. Kaks vana endise kindlusmüüri jäänust tuli täiesti aluspinnalt kõrvaldada, kuna nad just ristläbilõikes jäid ehitusele eksitavalt ette. Tuli õhku lasta mitmeid erraatilisi blokke, mis põlvenesid veel jääajast. Kalju müügarused ja konarused täideti ning tasandati hoolikalt uue müüristikuga. Muide, paekivipinnas, millel asub katedraal, on umbes 8—9 m tugev, nii et ta, nagu juba üteldud, on kõige soodsam ja usaldusväärsem ehituspind.

20. augustil 1895 pandi kohale hoone nurgakivi. Ka see sündmus toimus pidulikkusega. Katedraali toorehitus lõpetati 1897. a. Sama aasta novembris pühitseti 5 risti ja tõsteti kuplitele. Katedraalil on üksteist kella, millest kõige suurem kaalub umbes 1000 puuda ja kõige väiksem 29 naela. Need pühitseti 1898. a. ja asetati oma kohtadele nelja kellatorni.

Kolm ikonostaasi on valmistatud männipuust ja kullatud. Nad seati üles 1. augustil 1899. a. 59 pühapilti on akadeemik Novoskoltsevi kunstiateljeest. Peaaltaril on 3 akent väga ilusa klaasmaalinguga, mis kujutavad Kõigeülespidajat, Jumalaema ning Ristija Johannest. Eriti huvitavad on mosaiikkombinatsioonid sissekäikude kohal. Need mosaiigid valmistati Peterburis akadeemik Frolovi poolt. Nad on eriti huvitavad ka oma tehnilise viimistelu poolest. Väga huvitav on ka altaripilt peaaltari seinal,

mis kujutab armulauasakramenti. Kiievi püha Tarkuse peakiriku peaaltari mosaiik andis sellele pildile põhiidee. Seinakarniisid kannavad slaavikeelseid pealkirju Issanda mäejutlusest. Kaks kullatud pronkslühtrit on valmistatud Moskva Kremli õuekiriku mustri järele.

Katedraali pühitsemine toimus 30. aprillil 1900.

Ühinemine.

II.

Kiriku kaks palet.

Usuprobleemi keerulisus tuleb sellest, et usul, religioonil on kaks palet. Üks on loomulik, otsene, kuid kergesti arvustatav ja petlik. See on väline külg. Sellega arvestabki maailm, mille kaudu religioon talle näib mõnesuguse seltsina, ühendusena, mis teistest ei erine. See on kirikuõigus, vaimulikkonna hierarhia, nende jaotamine mitmesse kraadi, avalikud ehitised, maksud kogudusele, kuna on vaja, et preester elaks; see on religiooni õpetus, katekismus; see on administratsioon, valitsemine ja kõik see on nagu raske koorem, mis rõhub, nagu tülikad eeskirjad, mis on antud religiooni, usu nimel, ja mis takistavad meie instinktide liiga vaba arengut, et piirata meie rõõmu ja meie nooruslikke vallatluste puhangut. See on usk, mis on tõkestav võrestik, piir — väline meie instinktidele, meie vaistudele, meie tahtmistele, mis on väline meile endile, see on usk, millest võib väga kergesti vabaneda, ja mille poolehoidjaks on asutud konventsioonide või pärivuse tõttu. Sellele seisukohale, sellele arusaamisele vastavalt usk, mis peaks olema ainult kõige suurema hüve tagaajamine, suurema hüve püüdmine, suurima paremuse taotlemine, mille poole meie kõik ihkame, ei ole rohkem kui kool, partei, mis näib teenivat ühe klassi, ühe rahva või riigi huvisid. Suurima headuse otsimine satub nii ühendusse mingi erakonna eduga; teie armastate niisugust usku või tunnistate niisugust religiooni sellepärast, et teie olete selle eest makstud ja teie teenite selle või teise valitseva klassi huvisid, kas aadli, vaimulikkude, kapitalistide või diktaatori omi. See on Absoluutse, suurima paremuse allaminek mööduvasse, kaduvasse, vaieldavasse; hüve ei näita end enam selgusega; see on toit, milleks veel muud: Teile luterlus, kui te tahate, mulle õigeusk, kellelegi teisele on selleks ateism, kui ta sellest leiab rahuldust.

Teine pale on ründamatu, kuid ta on raskesti saavutatav, ta on mõistuslikult seletamatu, müstiline. Peab enesesse süvenema, et sellesse sisenduda, on vaja olla vaimust vaene, alandlik, peab endasse immutama lapse vaimu. See on Absoluutne, kes ei luba jagunemist, ei võimalda kõhklemist, ainus tee ja kõige keskus, see on seesama, mida kõik ihkab, kas teadlikult või mitteteadlikult, headus, mis on kõigi meie teede lõpul, kõigi meie armastuste leek, headus, millest kõik osa võtavad, milleta ükski hüve ei oleks hea, milleta ükski ilu poleks ihaldatav, kuna kõik need hüved, erilised ilud pole midagi muud kui ainsa peegeldused, heiastused, esilekutsumised, hüüded, ja ilma temata kõik armastus ja iga sõna veereks tühjusse, olematusse. Selle arusaamise järele usk pole mitte enam seltskond ega koondis teiste kõrval, distsipliin, mis võib end teha küll talutavaks, kannatatavaks, lubatavaks teiste kõrval, kuid mida võiakse rünnata; usk ei koosne varandusist, mida teie võite kõrvaldada, mida võiakse ära võtta. Selle mõiste järele usk on lüli, mis meid ühendab igavesti reaalsustega, igavese tegelikkusega, väljendamatu enesesolev kõiges selles, mis elab ja mis mõtleb, see, mida ükski häbi ei rüveta, mida ükski alatus ei riku, mida mitte mingisugune halvakspanu ei taba. Kui teda eitatakse, siis tähendab see seda, et teda ei tunta, ja need, kes tema vastu võitlevad, võistlevad tegelikult ainult tema varju või tema võltsimise moonutuse vastu.

Kuid need mõlemad palged on üksteisest vastastikku läbi immutatud, nagu päevapildi fotoplaadid, mis üksteisele asetatud või nagu sama eseme tagakülg ja esikülg. Kui tahetakse läbi elada sisemist religiooni, siis peab teda väljendama vormelitega, teda peab õpetama inimeselt inimesele, teda peab meele tuletama, ja seda ei võida teisiti kui silmade kaudu ja meie keha meelte kaudu; On vaja templeid, mis teda meile meele tuletavad, kivitempleid, kuna aga ainukeseks Jumala templiks on meie hinged: üks ühendus pretendeerib selle usu omamisel, kuna sellele ühendusele Jumal on usaldanud religiooni ilmutamise kohustuse; see on eksivate inimeste koondis, hierarhia, mis koosneb vähemast või suuremast inimhulgast, mis on lõpmatu Sõna seletajaks; need inimesed peavad seletama seda Sõna, mis on üteldud iga siia maailma tulija hingesügavusse.

III.

Kui piirdutakse ainult esimese palgega, siis ei saada kunagi aru ühinemise probleemist. Ja siiski, see esimene pale, mis on nii tugevasti arvustatav ja mis paneb kõik meie usulised püüded kõige kurjemate pettuste hädaohtu, kas ta on otsustavalt illusoorne, kujuteldav? Kas ei võiks sellest lihtsalt mööda minna, et end pühendada ainult sisemisele üsule?

See oleks siis võimalik, kui siin oleks tegemist kahe tingimata lahkumineva asjaga, nagu kahe maaga, millel täpselt määratud piirid. Aga see on üks ja seesama asi: inimese püüde tõus Jumala poole. Ja mõlemad palged ei ole mitte üksteisega vastuolus, vaid nad on üksteise peal, nad tungivad üksteisest läbi.

Nii ka bioloogilises elus, elavas looduses: looduse tööd on võrreldud lakkamatu materjaalsete jõudude tõusuga mõtte poole: mateeria tõus elu poole: selgrootud taotlevad selgrooliste loomade täiuslikumat ehitust poole ja viimased jällegi omakorda püüavad mõtlemise poole, olgugi nad võimetud mõtlema. Kuid see on ainult mõtlemine inimeste ajus, mis seletab kõik muu ja annab kõigele ühenduse. Kuid selles tõusus iga olend näib esimesel pilgul olevat kinni needitud oma himude külge: vesinik püüab ühineda hapnikuga vee moodustamiseks ja ta näib olevat rahuldatud sellest puht ainelisest, materjaalsest tulemusest. Taim valib soolad, mis ronivad tema koesse, et moodustada õisi ja vilju. Loom veedab kogu oma aja oma toidu otsimiseks. Ja ometi see kõik on suur püüdmine elu poole, kõige selle loosungiks on: rohkem elu ja mõtlemist!

IV.

Samuti on meis usuline elamus, kaugel sellest, et olla tihe side mingi parteiga, mõne erakonnaga, on tõus Puhta Vaimu poole, täites igapäevaseid kohustusi: ei ole võimalik vabaneda neist kohustusist, aga ei ole ka võimalik mitte ihata tõusu Jumala poole.

Selles kitsikuses ollaksegi, kui on tegemist ristiusuliste ühendamisega, kes praegu elavad eraldatud usutunnistusis.

Ühinemine jaguneb kahte liikumisse: üks, mitmesugune, mis tuleb altpoolt, mis otsib oma teed kultuurides, mõtteteadusis, natsionalismides, erinevas riitustes: see on inimeste liikumine.

Teine liikumine, ligitõmbav, kõikjal sama, nagu päikegi tõmbab ligi kõiki orgaanilisi olevusi, ühendav liikumine, see on Jumala oma.

Need kaks liikumist peavad üksteisega kohtuma.

Mitte sunniviisiliselt ega väliste abinõudega, vaid inimsüdames, kus Jumal end ilmutab ja kus ka loodus lõppeks ühineb.

Kuid et see kokkupuutumine, kohtumine oleks otsustav, selleks on vaja teenäitajaid, kangelasi, kes endamisi iseendas mõtlevad inimkonna sügava iha üle: loobumuslikud inimesed, kes ütlevad »jah« Jumalale väljaspool konfessionalismi ja poliitilist võistlust ja väljaspool ainelisi huvisid.

Igaüks meist võib olla sääraseks näitajaks: niisugused olid pühakud; tee on lahti.

See on tõsi: ühinemine sõltub meie igaühe intiimsest, sisemisest suhtumisest. Kui meie oleme seotud oma huvidega, siis taganeme, meie vajume madalamale, meie eemaldume Jumalast. Kui tõuseme kõrgemale oma isiklikest huvidest, siis

pääseme Jumala poole, siis oleme juba Kristuse päralt.

Niisiis see polegi kristlane, ning ei lähe Jumala poole, kes pole huvitatud ühinemisest ja leiab et see on hää, kui kristlased omavahel ei ühine. See polegi hää kristlane, kes ühinemisest ei otsi muud kui vaid poliitilist kombinatsiooni või arvestab, milleks see on kasulik. See on samuti, nagu ütleks keegi, mis kasu on sellest, et olla Jumala päralt. Niisiis meie pole Jumala päralt, kui meie ei püüa tõusta tema poole. Peab tõstma pea tema poole, peab tiibadega hoogu võtma, peab võitlema iseenda vastu, peab raputama loiduse ja tuimuse massi, mis meid paralüseerib, mis meid halvatuks teeb.

Nagu ainelised toimingud elu poole tõusul, nii konfessionalismid või rahvuslikud religioonid pole muud kui alavääristused, peatused, stoppamised religioonilises liikumises, hinge tõusus Jumala poole.

Neisse ei tohi peatuma jääda.

See oleks isegi looduse püüde allasurumine, kuna ju loodus isegi avaldab pinget ühtluse poole, see oleks enda hävitamine, enda kaotamine.

Kui keegi leiab, et lahutatud kirikutes olemine on hää, see on usulise liikumise pidurdaja, see poleks usuline, religioosne kristlane. (Lõpp.)

Isa Vassiili.

Konfiskeeritud karjasekiri.

Poolas ulakad lõhuvad õigeusu kirikuid.
»Moraalne hoop kirikuühtlusele — vabamüürluse triumf.«

Oma 37. numbris kirjutab ev.-luteri häälekandja »Eesti Kirik« pealkirja all »Õigeusu-kirikute raske olukord Poolas« järgmisi kurvastavaid asjaolusid:

»Lammutatud või põlenud õigeusu kirikute arv Poolas oli hiljuti 180, vastavalt kiriku ametlikele andmeile. Ainuüksi Lublini vojevadkonnas, nagu teatab õigeusuline nädalaleht »Slovo«, on umbes 60 õigeusu kirikut hävitatud. Nende sündmuste puhul, mis Poola õigeusulist rahvast sügavasti on teinud rahutuks, astus kokku õigeusu piiskoppide konverents Varssavis. Konverents tunnistas enese solidaarseks sammudega, mida metropoliit Dionysius on astunud vastavates valitsuseasutustes. Edasi otsustati valitsusele, riigipresidendile ja marssal Smigli-Rydzile saata tänukiri«.

Täiendavalt »Eesti Kiriku« masendavaile teateile sattus meie kätte kõrgestipühitsetud Andreas Szeptycky, Galiitsia katoliku priimase ja Ukraina katoliku kiriku mitropoliidi, karjasekiri sama küsimuse kohta. Kuna sellest nähtub, kuidas säärastesse õudustesse suhtub ehtsalt katoliiklik mõtteviis, anname siin edasi karjasekirja teksti, mis on pääsenud avalikkuse ette ka välismaa katoliiklikus ajakirjanduses. Kohe peale ilmumist konfiskeeriti karjasekiri aga Poola võimude poolt.

»Andreas, Lwowi ja Halyczi mitropoliit,

Halyczi maakonna kõrgestipühitsetud piiskoppidele, kõrgesti austatud kapiitli liikmeile ja vaimulikule seisusele.

Issanda rahu ja tema õnnistus olgu Teiega.

Viimase kuu vapustavad sündmused Cholmis sunnivad mind avalikult üles astuma meie Volõõnia, Cholmi, Pidliaže ja Polissia mitte-ühinenud õigeusu kiriku tagakiusatud vendade kaitseks. Kutsun Teid üles palvetama ja tegema patukahetsuse ning lepituse tegusid, et taevas saadaks meile Jumala armuheitmist. Ligikaudu sada kirikut on mahakistud ja purustatud. Palju kirikuid on suletud. Mõned neist on pistetud põlema tundmata kurjategijate poolt. Suletud kirikuis on jumalateenistused keelatud, nii sisemised jumalateenistused kui ka välimised. Lõhutud kirikute hulgas oli palju vana kirikliku arhitektuuri monumente. Paljudel juhtudel on hävitatud isegi pühad ehted. Mõnikord inimesi on sunnitud vägivallaga vastu võtma katoliku usku ladina riituses. Preestreid, kes vaeste inimeste hädiste almuste toetusel ja oma vaimulikkude ülemate käsul täitsid oma karjasekohuseid, on saadetud reelu, maapakku ja karmilt karistatud, kas rahatrahvi-

dega või vangistustega. Süütuid inimesi on pekstud ja nende kodudest minema aetud. Pole isegi lubatud anda usuõpetust või jutlustada rahva emakeeles.

Õigeusu kirik on mähitud leinaloori. Õigeusu kirikud väljaspool riigipiire on korraldanud palveid ja paastumist, et saavutada taevalt usulise tagakiusamise lakkamist. Kogu Poola õigeusuline rahvastik on haaratud hirmust. Cholmi rahva kõige pühamaid ja kõige suursugusemaid tundeid on haavatud ja kõik Roomaga ühendatud idakirikud leinavad selle hoobi puhul, mis on antud taasühinemise mõistele.

Kõik see on juhtunud ajal, millal valitsus oli esitamas seimile kokkulepet pärastuniooniaegsete varanduste asjus Apostliku Tooli ja Poola Vabariigi vahel. Nende sündmuste ühtelangemise tulemusena nende ulakusetegude alustajad ja organiseerijad on suutnud suunata vihkamist Apostlikule Toolile. Sündmused Cholmis on õigeusuliste, meie mitte-ühinenud vendade, hinges hävitanud palja mõttegi võimalikule ühinemisele ja on loonud koletise katoliku kirikust, mis esineb vaenulisena ja vihkavana õigeusuliste vastu. Miljonite Poola kodanike silmis peetakse praegu Apostlikku Tooli vastutavaks nende hävitustööde eest ja on kaevetud uus kuristik õigeusu ja katoliku kirikute vahele.

Kes on vastutav selle ainelise ja kõlbelise, moraalse ja materjaalse kahju eest? Kes oli küllalt julge, katoliiklikus riigis, Püha Tooli esindaja, paavsti nuntsiuse enda silmade ees, rohkearvuliste katoliku, piiskoppide nähes, andma sellist vapustavat hoopi katoliku kirikule? Kes julges, vastukäivalt riigi huvidele, tallata marssal Pilsudski traditsioonil, korda saates säherdusi tegusid? Sellepärast et nemad olid inspireeritud katoliku kiriku ja ristiusu maskeeritud vaenlaste poolt, kes ainuüksi sellest kasu pidid saama. Ülesanne oli kerge, kuna osa katoliku kiriku hävitamisega nad võisid teeselda, nagu hävitaksid nad riigi vaenlasi. Ja nii nad rüüstasidki katoliku kirikut, kusjuures paljud katoliiklased andsid selleks oma vaikiva nõusoleku. Me ei pöördunud oma ladinariitusest vendade poole abipalumisega, kuna nad oleksid võinud keelduda seda abi andmast, kuna nad, kõigist tõestusist hoolimata, mis näitavad vastupidist, meid peavad ebalojaalseiks kodanikeks. Ristiusu vaenlased ei julge Poolas katoliiklaste vastu avalikult välja tulla, kuna neid on liiga palju; nii nad maskeerivad oma hoope, nad tarvitavad teisi oma tööriistadeks ja maskeerivad kõike muud peale oma otstarbe. Oma edukusest julgustatud, need ristiusu vaenlased söandasid lüüa neid vaeseid süütuid Cholmi preestreid ja talupoegi, keda mitte keegi ei süüdistaks truudusetuses riigi vastu. Need vaenlased pasundasid patrioötilisi lööksõnu, nagu »ajaloolise ülekohtu väljapühkimine« ja »orjuse lõpetamine«, nõnda õrritades halvasti informeeritud katoliiklasi ebakristlikele tegudele. Nii osavalt anti see hoop süütuile õigeusulistele, et ta ühtlasi tabas katoliku kirikut. Tema vaenlased on seejuures avastatud sellena, mis nad tõesti on, kõige ristiusu vaenlastena.

Me ei saa teha muud kui vaid tunda oma vendade kannatusi ja paljastada ning hukka mõista neid ebakristlikke tegusid. Kirikute hävitamine neis kohtades, kus rahvas ilma kirikuteta läbi ei saa, usuliste teenistuste keelamine ja karistuste määramine lihtsalt selle eest, et loetakse palveid, see annab küllaltki sellest tunnistust, et on tegemist usulise tagakiusamisega. Kahjuks peame ütlema, et seda moraalset hoopi kirikuühtluse ideaalile, katoliku kiriku ja Apostliku Tooli autoriteedile võib pidada vaid vabamüürluse triumfiks. Meie peame samuti protesteerima Cholmi sündmuste igasuguse õigustamise vastu ja ukraina rahva vastase poliitilise võitluse vastu, just nagu oleks see teostatud katoliku kiriku huvides. Katoliku avalik arvamine on arvatavasti halvasti informeeritud, ja ainult vähesed katoliiklased on sellest teadlikud, mis on sündinud. See aga, mis on sündinud, jääb igavesti tumedaks mälestuseks katoliiklikule Poolale. Niihästi neile, keda tagakiusatakse, kui ka meile jääb aga vähemalt üks lohutus: Et õiglane Jumal taevas on meie kannatuste tunnistajaks. Meie rahva saatus on Jumala kätes. Ühe vaese rahva kannatusist Jumal võib lasta tärgata tõelist ja püsivat hüvangut — au ja võitu katoliku kirikule.

Antud Pidliutes, ikka-mälestusväärse prohveti püha Eliia pühal, 20. juulil, meie Issanda aastal 1938.

Andreas, mitropoliit.«

Ka teisi juhtivaid katoliiklasi on avaldanud oma seisukohti praeguse olukorra kohta. Näiteks pöördus hr. Baran, juhtiv idariitusest katoliiklane, ukrainlane, seimi poole, ja samuti ukrainlasest kat. senaator Lucky, kes hoiatas poliitikast, mis olevat kasulik Nõukogudele, kuid hädaohtlik Poola riigile ja tema mõlemaile rahvaile.

Püha Peetrus uue Moosesena algristiusu monumentides.

Algristiusu kristlaste mentaliteet oli omaks teinud ebakontroversliku vaate püha Peetruse suhtes, kuna polnud ju üldse alust mingisuguseks vaidluseks. See vaade sisaldab kõike, mida veel praegugi moodsad katoliku usuteadlased arvavad Peetruse kohta. Kirikisad kirjutasid köiteisse, usklikud kirjutasid kividele ja monumentidele. Isad kirjutasid usklikkude kosutamiseks, kuid suure hoole ja vaevanägemisega: nad olid haaratud sellest vaidlusest, mis möllas igas maakonnas kõige tähtsamate õpetuste suhtes, nagu näiteks Kolmainsuse ja Kristuse jumaluse kohta.

Monumentide ajalooline tähtsus on siiski nende spontaansuses; sääraseid raskusi pole nende lihtsate inimeste meeltes, kes joonistasid ja graveerisid, raiusid kivisse ja mujale. Säärased monumendid ongi kirjad katakombide seintel. Nende kirjade sümboolsed stseenid kõnelesid paremini kui sõnad. Seal leidub pilte viiest esimesest sajandist. Need pildid dekoreerivadki katakombide seinu. Seal on ka sarkofaage, mis on asetatud põrandale ja põranda alla.

Palju pilte ja arvutuid skulptuure näitab Peetrust kaljule löömas, nagu tegi Mooses Vanas Seaduses; vesi, mis voolab, on uuestisündimise vesi. Näiteks näeme seda ühel neljanda sajandi klaasmaalil (võrdle pilt 1). Tunneme seal ära Peetruse ikonograafilise tüübi, tüübi, mis millaski pole allunud muutlikkusele, muutuvusele; Moosest näidati alati, nagu Siinai mäele ronimise stseeniski, prohvetina ja habemeta.

Väga kujutav stseen näitab klaasil, kuidas vesi jookseb kaljust, kuna selle peal kasvab puu, mis kannab viljana Jeesuse Kristuse monogrammi (vaata pilt nr. 2). Sellel pildil Peetrus ise on kalju ja kalju sees näeme tooli, mis oli tema autoriteedi sümboliks; idee, mis jäi tänapäevani, kui me ütleme isegi diplomaatia keeles »Püha Tool«. Peetrus mitte ainult ei löö kaljule Moosesena, vaid ta saab ka seaduse Moosesena. Stseen ei ole mitte ajalooline tõotus pärast Peetruse tunnistust, ta on sümbol. Kristus on tõusnud; ta istub Uranusel, kes hoiab oma kaarelist loori oma pea kohal. See on keskne stseen neist arvutuist sarkofaagest, mille peal ta esineb. Apostlid on kõik koos seal juures, ühes püha Paulusega. Nad seisavad käsi plaksutades nagu sõdurid hõisates keisrile pagana monumentidel. Seadus antakse Peetrusele, isegi nagu näeme Konstantiinuse võidusambal või Theodosiuse kausil. Keiser annab oma käsu, oma ülesande oma saadikule. Nagu saadikki, Peeter võtab Seaduse vastu looritatud kätega. Rullil, mille ta saab, näeme sagedasti sõnu: »Dominus Legem dat.« (Issand annab Seaduse). Käte looritamine näitab aupakkumist, mis muistseil ajul oli suurte inimeste annetuste kaasnähteks. Sarkofaagid, mis näitavad seda pilti, on väga arvukad ja nad on seda enam mõjukamad, kuna nad tulevad s'ärastelt kohtadelt nagu Ravennast, Roomast, Arlist, Anconast, Milanost ja Hispaaniast. Seadus anti Moosesele Siinai mäel; siin Peetrus võtab vastu uue Seaduse. Mõlemaid stseene näidatakse koos p. Constanza kiriku külgvõlvil Roomas, kus ühel küljel Igavene Isa annab habemeta Moosesele köite, kuna taustal on kümme puud, mis on kümne käsu sümboliks; teisel kiriku küljel meil on paralleelmosaiik samast neljandast sajandist. See näitab ülestõusnud Kristust au sees. Kristus annab Peetrusele oma Seadust, kuna raamat on pitseeritud kinni tema monogrammiga.

Peetrus-Mooses (Klaasimaal neljandast sajandist).

Ühel teisel neljanda sajandi sarkofaagil püha Sebastiani kirikust Pee-

trus kahetseb oma ärasalgamist, nagu näeme tema žestist: tal on käsi lõua all, kukk on tema jalgade ees. Oma vaba käega ta võtab vastu seaduseraamatu.

Sarkofaagil Kristus teeb oma imetegusid ühe palmioksaga, mis on tema võimu sümboliks. Uuemas kunstis palmioks saab ristiks. See on loomulik areng. Ainult Peetrusele on antud see autoriteedi sümbol. Kus ta ka iial ei esine, ükskõik missuguses stseenis, kas ta seisab oma meistri kõrval või kas teda viiakse vanglasse, ta kannab alati oksa, mis omakorda viiendat sajandi skulptuuris sai juveelidega kaetud ristiks. Ta on »juht« nagu nimetab teda Drakontius, ja see oksa sümbol on ka seoses Moosese prototüübiga.

Vasakul: Peetrus-Mooses kolmandast või neljandast sajandist Dalmatia vaagnal. Kiri koosneb sõnadest (parandatult): Petrus virga petram percussit, fontes cœperunt currere = Peetrus lööb kaljut vitsaga, allikad hakkavad jooksma. Paremal: Kalju sisaldab tooli, kuna sellest kasvab puu välja, mis kannab Kristuse nimetähti (klaas neljandast sajandist).

Need on mõned varemad ristiusu sümbolid. Monumendid ei pretendeeri millelegi, nad lihtsalt nendivad ühte tõekspidamist; nad ei vaidle, nad näitavad mentaliteeti, meelsust; kui neid lugeda ühes juhusliku kirikisade metaforiga, nad näitavad majesteetlikku Peetrust, allika valvurit, Uue Seaduse Moosest ja Kristuse asemikku.

Piltlik kujutamine muutub aegade jooksul, sajandite vältel; nüüd Peetrus seisab oma võtmetega, kuid antiikne maailm nägi teda uue Siinai majesteetsuses, vete valitsejana. Kalju, Peetruse Tool — need on jäänused süvenenumast kujutelmast.

Kuidas on see pärast seda veel võimalik, kinnitada, tõendada, et vanade ristiusuliste usu järele Peetrusel polnud mingit erilist kohta apostlite seas?

Aga on olemas silmi, mis ei taha näha...

Rändur.

Väikerahvas tormis.

Juba mõningaid kuid on kõik pilgud Euroopas, ja isegi terves maailmas, suunatud Tšehhoslovakkiale, kust näib sõltuvat maailmarahu või kõige hullem sõda, mis iial maailma on laastanud. Selle riigi arvurikkad vahemusrahvused on liitunud, et nõuda autonoomiat: sudeetlased, madjarid (ungarlased), poolakad, slovakid nõuavad erilist valitsust. Siiski on olemas väikerahvas, mis elab nende vähemusrahvuste kõrval, samas riigis, kes juba ammu on teadlik oma isiksusest, ja vähemalt teoreetiliselt pärast sõda on saanud oma autonoomia. See on Karpaato-Venemaa, Russiine, kes seal elavad, Tšehhoslovakkia Vabariigi äärmises idas, arvult umbes pool miljonit. Juba ammust aega neil on oma eri kuberner ja teatud iseseisvus. Nad on idariituse katoliiklased või nagu nad endid ise kutsuvad greeka-katoliiklased. Huvitav on nentida, et, kui sajandite jooksul, see väike isoleeritud rahvas, mis elab Karpaadi orus, on osanud alal hoida oma kultuuri, oma keelt, oma traditsioone, oma riitust, siis ta võlgneb seda kõike greeka-katoliku preestreile. Üks neist, Aleksander Duchnovic oli möödunud sajandil tõesti russiini rahva ärataja. See oli tema, kes 1847 a. toimetas esimesed aabitsad koolidele. Sel ajastul olid Karpaato-Venemaal koolid harulduseks. Viis või kuus last kogunesid köstri juure, viletsasse ja kitsasse onni, et õppida aapeid ungarikeelseist aabitsaist, mis tulid Budapestist või serbia salmilaulmise raamatust või jälle tundideraamatust. See oligi kogu nende käsiraamatute

hulk. 1850 a. Duchnovic toimetas »Mesatsoslovi« ja samuti ta hakkas välja andma esimest russiinide ajakirja »Austria keiserriigi russiinide teataja«. Esimesed alamanakid ilmusid 1851 — 1852 a. Pärast ilmus mingi melodraama rahvale. Selle melodraama nimeks oli »Voorus on rikkusest üle«. Siis tuli välja pedagoogikaraamatuid kooliõpetajaile ja usklikele palveraamat »Hinge leib«. 1857 »Hinge leib« tuli toimetamisele kolmandat korda kolmetuhandes eksemplaris. Tollal Kosice-Jasina teel veeres vankreid, mis olid täis raamatuid, kandes valgust ja taassaavutatud omakeelse rahvusliku sõna rõõmu. Russiini rahvas võlgneb talle palju: esimene russiinide grammatika, esimesed käsiraamatud, »Molitvennik«, esimesed russiinide kalendrid, esimesed kirjandusringid, esimene teatritükk, esimesed russiinide raamatukogud ja esimene karskusselts sellel maal: kõik see tuleb Duchnovici käest. Ka kiidavad teda russiini rahvalaulikud Popradist Tisza'ni.

Peale teda võib nimetada veel teisi preestreid, kes on umbes etendanud sama osa: Silvoi, Popradow, Pavlovic ja Eugen Fenzik.

Mul on olnud võimalus tutvuda ühega neist preestreist, Theodor Kossega, ühes Karpaadi suures külas, mida nimetati Dubovo'ks. Ta palus mind sageli jumalateenistust pidada tema haru- ehk abikirikus Terešulis. Esimest korda ta andis mulle juhi, Andru, hauakaevaja. Lahkusin temaga koos kella viie ajal varahommikul, kui oli alles öö. Liikusime Terešuli poole. Läksime üle Teresva. Ja pärast Dubovo viimaseid maju, kus veel kõik magasid, hakkasime mäest üles ronima. Tunni aja pärast päev hakkas laisalt koitma; sel teel, mis oli vaevalt nähtav, marssisime edasi pikkamisi, kusjuures mu juht mind julgustas peagu igal sammul: »Küll te näete, panušको (härrakene), mina tunnen kõiki teid. Ma ei juhi teid kõige paremat teed pidi ja nii me saabumegi täpselt õigeks ajaks, mil helistatakse kella hommikuteenistuseks«. Tema sammus edasi paljajalu ja arvas, et jalanõud on hoopis rumal üritus ja panevad ainult libisema, kui maa-ala on niiske. Pöördudes tagasi võis näha Dubovot oma ilusa bütsantiini stiilis kirikuga. Siis nähti Teresva jõekääru, väikest jaama, mis oli veel lõpule ehitamata. Üleval ootas meid võrratu vaatepilt. Meie jalge ees, surutud kahe mäe vahele, hõljudes järskude kaljurahnude vahel, pehmelt tasakaalus vaarudes vähemagi atmosfääri liikumise tagajärjel, laiutas nagu valgevatiline pilvede meri. All, mähitud sellesse auru, mis oli kondenseerunud öö külma käes ja millele heitsid varju suitsusambad, mis väljusid korstnaist, suikus meie küla Terešul. Võis silmata kellatorni või õlgkatust, mis siin või seal silma torkas määratust udust. Ta oli seal, see küla, umbes kaheksa sada meetrit sügavamal, oodates öö lõppu, mis oli tagasi hoitud veel paksu pilvede eesriide poolt. Meie ees, teisel mäeahelikul, mis eraldab Terešuli Shiroki — Luhist, metsikul mäeseljakul, kus esimesel hetkel ei paistnud silma midagi elavat, nägime pikkamööda uduskaduvas, peagu segatult valgete helvetega, mis laisalt lainetasid, lambakarja sööomas. Karjaseid polnud näha. kas olid nad peidetud kuski nähtamatus nurgas, jatkates oma uinakut? Kas nad tulid alla, kuna kell kuulutas hommikteenistuse algust? Või kas on nad vaesed poisikesed, kes ei tule ainsal põhjusel, oh häda, et nende riided pole küllaltki väärikad jumalateenistuseks? Minu juht tahtis neid leida, kui äkki metsik laulmine sattus meie kõrvu. Ta kerkis pikkamisi mäe harja poole vastasolevalt mäelt, alguses kaunis tumedalt, siis vägevalt, kõvasti, karmilt, massiivse artikulatsiooniga, oigavate trioolidega kõrgeil nootidel ning paisus iseloomustavaks häälepuhanguks, mis oli kare, ja sarnles noodi hääldamisele, millele kohe saateks tuleb tema b — moll. See oli karjase laul. Kuidas võiksin ütelda, millist jõudu ja melanhoolsust oli küll korraga selles laulus, selles üheteistkümne sajandi orjuse väljenduses, mida see metsik loomus oli talunud nii kannatlikult. Sealt, paremini kui mõnest raamatust või ükskõik missugusest kõnest, võis lugeda ühe rahva hinge, kelle saatuseks oli kannatamine, ja paremate päevade ootamine. Sellel laulul polnud ajalist piiritelu, ta venis esile tumeda minevikuga

oma monotoonses tõmbuses. Ta oli nagu selle rahva ainsaks ühiseks hääleks, mis hüüdis hääduse jõudude poole, mis polnud veel omandanud kindla kuju. See hääl hüüdis selle rahva Jumala poole, kuna ta pakkus naudingut oma võikalt iseloomustava rütmiga; need lõppematud »Issand heida armu« mida võiksime kohe kirikus kuulata! Ja see laul ei jäänud vait, need häälitsused kõlasid üksteisele vastu Karpaatide seljakuilt, välja immutades mägede ohkeid, neid ohkeid, mida keegi ei kuule, neid viise, millele mingi publik käsi ei plaksuta, vaid mis helisevad pikka inimlikku kaebust, mis on jumalikult kiindunud Kristuse näojoonile mudaseil teil ja mahedaile ning tõsiseile Neitsi Maarja kujudele, mis esinevad nende ikoonade peal. Meie läheme alla, vaadeldes virvendavat rohtu, või minnes väikest mägisjõge pidi, ja tammiku veerel kohtame Terešuli esimest maja. See on vana Deketti oma. Vana Dekett on üks kõige agaramaid koguduseliikmeid. Minu juht kõputab: »Kuule vanamees, on juba aeg minna kiriku«. Samal hetkel ilmub aknale üks tõeline patriarhikuju sügavate kuimukaartega. Tema juuksed langevad korrafute tukkadena õlgadele. Ta tervitab meid soliidse tervitusega: »Au olgu Jeesusele Kristusele«, ja lubab meile varsti järgneda. Läheme veel madalamale, tiigist mööda, siis jätame seljataha jõe ja saabume »tserkovniku« maja juures. See on kirikuteener. Kuid tema ootas meid kellatorni otsas. Niipea kui ta meid näeb, ta hakkab kella lööma, ja vaata, org hakkab liikuma — Terešul läheb jumalikule teenistusele. Kõige esiteks tulevad mõned »babad« (eided) ja küsivad mu käest, kas võiksin pärast jumalateenistust lugeda panihiidasid. Ruttu nad lähevad kuulutama oma sõpradele, et valmistada ette andeid panihiidaks. Kõik need hardad inimesed tulevad jumalateenistusele, kandes linases riiderätikus, hoolikalt sisse mähitult, mitmesuguseid andeid: riisi, suurt kapsa pead, kartulaid, leiba, mis on tehtud kallist laadalt ostetud, jahust, soola, jämedat soola, mis on puhastamata, mida nad on otsinud soolakaevandusest Akna — Slatina ümbrusest. Igaüks teeb lahti oma anded. Paneb nad ikoona ette ühele lauale või maha ja ohverdab küünla, mille kirikuteener süütab põlema parastaasi ajal. Selle aja jooksul on peagu kõik juba kohale jõudnud; kirik on täis inimesi, tulvil, ja need, kes ei saanud enam sisse astuda, jäävad välja altari lähedale ja jälgivad jumalateenistust paljaspäi, osa püsti, osa põlvili. Pärast liturgiat pühitsetakse parastaasi. Selle lõpul, viimase tropari ajal annete ohverdajad võtavad anded kahekaupa ja tõstavad nad pühalikult üles, siis lasevad nad jälle alla, hõljutades neid rütmiliselt.

Praegu suured tormid ähvardavad seda rahvast, seda väikest rahvast, kes ei ähvarda kedagi ja kes pole sudeetlastega vandeseltsi astunud riigi labutamiseks, vaid kes ei taha midagi muud kui vaikselt ja rahu sees elada oma mägestikus. Andku Jumal talle, et ta võiks kaua jatkata oma lihtsat ja sügavalt usklikku elu.

Karpaatoalpinist.

Konevitsa.

See on väike saar Laadoga järve keskel. Järve rahutud lained sagedi tormitsevad vallatult tema kallaste vastu, nagu tahaksid nad vägivaldselt röövida saarekeses peidetud saladust.

Konevitsa on küll ainult paar kilomeetrit kaldast, aga nii hõlpsasti sa sinna siiski ei pääse: pole korrapärast ühendust.

Jõudsin ühel juunikuu õhtul Sortanlahti, mis on Konevitsa sadam, ja pöördusin diakon Filemoni poole. Tema talitab ühes väikeses võõrastemajas, kuhu harva mõni rändaja tuleb ulualust paluma. Konevitsa pole mitte ainult võluv Laadoga saareke, ta on ühtlasi ka klooster. Ta asutati XIV sajandi lõpupoole Arseni, ühe Novgorodi munga poolt, kes oli mõnda aega elanud Athose mäel ja sääl nautinud üksiklase elu meeldivust. Kloostrikene arenes päris korralikult, olgugi et ta iialgi suuruses ega suurepärasuses oma naabri Valamo järele ei jõudnud. Maailmasõja lõpul oli tal umbes 200 munka.

Oli juba hilisõhtu. Diakon näitas küll algul natuke umbusaldust mu vastu, siiski lubas ta mind sääl ööbida, ning teisel hommikul saadeti kloostrist mulle järele väike mootorpaat, mille juht oli samuti munk. Kaldal jälle ootas mind tore sõiduk ilusa hobusega. Pääsesin saarele just õigel ajal, et osa võtta kloostri liturgiast. Nägin 50 munka, kes elavad sääl peaaegu häirimatus üksilduses. Võisin paar päeva osa kõigist liturgilistest palvetundidest, alates kell 4 hommikul kuni hilja õhtuni. Võisin külastada kloostri viit kirikut ja kaks »skite« (kongid), millest üks asub väikesel künkal umbes kilomeeter kloostrist eemal, teine aga kalda ääres sel kohal, kuhu Arseni olevat rändajana maabunud. Võisin näha seda hiiglakaljut »Kon'kamen« mida kummardasid vanasti paganausku soomlased, millest püha munk ajas välja deemonid ja mille pääle siis ehitati väike kabel. Päris veetlev oli jalutada puutumatu metsa läbi, kus ühtki elamut ei leidu, ainult munkade, selle pühitsetud paiga elanike vagaduse märgid: siin kabel, sääl rist, sääl jälle imekuulus kaev. Kujutlege sellist kohta, 6 kilomeetrit pikk ja kaks kuni kolm lai: Eks jatku sellest küllalt, et anduda vaiksusele ja tunda end eraldatuna muust maailmast.

Sellist üksildust vajavad, kõigepäält meie päevil, need, kes tahavad anduda vagale süvenemisele. See õnnestub ka üsna hästi Konevitsa munkadel. Mõned neist elavad saarekesel juba 40 aastat, iialgi sealt lahkudes, isegi mitte maailmasõja ajal ega siis, kui enamluse hullus tormitses üsna lähedal. Üksildus hoiab neid munki tihedas ja katkestamatus kontaktis minevikuga. Nad on uhked oma kirikute rikkusele, toredatele kingitustele, mis neile antud ja mis ühtlasi tunnustavad, kui suureks on hinnatud nende vaga elu. Nad jutustavad meeleldi oma »staretside« suurtest tegudest, kes elasid üksinda oma kongides, andudes vaid psalmide lugemisele ja lihasuretamisele. Mõned neist elasid seal 50 — 40 aastat täielikus üksilduses, nagu võib lugeda nende haudadele pandud tahvlitelt. Kuuleme ühest »jurodivõist« (Kristuse eest jõle) kes sääl elas möödunud sajandil ja viis igal hommikul igaühte mungakongi vett, kuid ei sallinud, et keegi teda selle eest tänaks. Ja kui juhtus, et siiski mõni ütles tänusõnu, sai see teisel hommikul musta vett puhta asemel. Kloostril oli ka oma kirjanikke. Nagu näiteks see munk, kes kirjutas raamatu eestpalve üle, mida sünnib teha surnute eest, ja teise teose surnute suhete üle elavatega. Raamatukogus hoitakse ka kolme hinnalist raamatut, maapaos elavate vanausuliste (staroverets) käsikirjad, kes XVIII sajandil leidsid siin kloostris pelgupaika ning siit kaitsesid oma usundlikke veendumusi.

Sellist elu sääl kloostris siis veedetakse. Säält pole midagi otsida äri- ega teadusmehele. Elu sääl on võõrastav lõbu-otsijaile, samuti kui spordi harrastajaile. Palve ja vaikus, see on selle kohta lipukiri. Ja neid, kes sääl elavad, ei ärrita ega erguta kõik see, mida maailm hindab suureks. Võib olla, et sellises elus, isegi palveis, tundub midagi mehaanilist, kivistunut, mis tuleb pikast igapäevasest harjumusest, spontaansuse ja uute kommete põlgamisest. Aga neile, kes otsivad Jumalat, ja kes igatsevad südamlikumaid suhteid inimeste vahel, neile on selline elu teenäitajaks. Jumalateenistuse juures ettekirjutatud kombed, žestid, kummardused, pikad palved, mõistuse tõusmine kõrgemate huvide poole, vendade vastu hieraatilised viisid, vaikimine, austatav hingeseisund — ja kõik see kordub päevast päeva, — õpetab pikkamööda ligimese austamist ja vaimliste huvide hindamist. See on austamise ja armastuse võrratu koolitamine. Tuleb ette ka väiklusi. Kes võikski nii kergelt igal silmapilgul jääda truuks oma aadetele, pealegi nii kõrgeile aadetele? Aga väikesed eksimused tehakse hääks valju distsipliini läbi, mis annab järjekindlalt tunda oma mõju.

Külalisi on hulk, kes tulevad siia ainult uudishimulikkude turistidena. Aga paljud teised on sääl leidnud hingerahu: sääl, kus elu nii teistmoodi, kus see ei maksa midagi, mis mujal võluv ja särav ja kiriklik. Pole ka sääl, olgugi nii ligidal punaste piirist, ühtki vihavaenu jälge. Vaigitakse selle üle, mis sünnib teisel pool piiri, suurel, nii armastatud Venemaal. Oodatakse vaikuses ja palves seda päeva, mil vabastuvad kannatajad vennad.

Avaldan südamlikku tänu isale kloostriülemale, kes mind Konevitsas nii lahkelt ja suuremeelselt võttis vastu. Tema ise on üks maailmasõja vanemaid ohvitsere. Päris isalik oli tema lahkus, isana ta armastab ühteviisi kõiki oma kloostrivendi.

Isa Vassiili.

Territoriaalseid määrusi idariituse kohta.

Hiljuti, veel sel aastal, anti Vatikanist eriline korraldus (25. aprillil k. a.), mis loetleb alguses Propagandakongregatsiooni ja Idakirikliku kongregatsiooni arengu ajaloolisi üksikasju ning määrab siis kindlaks mõlema kongregatsiooni erilised tegevuspiirkonnad järgmiselt:

1. Idakiriku püha kongregatsioon, Rooma paavsti enda eesistumisel, evib täieliku ja ainuõigusliku jurisdiktsiooni järgmistel maadel: Egiptus, Siinai poolsaar, Eritrea, Põhja-Etioopia, Lõuna-Albaania, Bulgaaria, Küpruse saar, Kreekamaa, Dodekanees, Irani kiltmaa, Irak, Liibanon, Palestiina, Süüria, Transjordania, Aasia Türgi Vabariik ja see osa Traakiast, mis on Türgi ülemvalitsuse all.

2. Edaspidi neis ülalmainitud mais, mis puutub idariituse usklikesse ja ladinariituse usklikesse, nende hierarhiasse, nende töisse, üritusisse ja usulisisse seltsidesse, seesama Püha idakiriklik kongregatsioon teostab kõiki õigusi, mida teised kongregatsioonid teostavad ladinariituse usklike üle väljaspool nende alade piirkonda, välja arvatud siiski Püha Offiitsiumi kongregatsiooni õigused ja välja arvatud need õigused, mis on reserveeritud Sakramentaalse distsipliini pühale kongregatsioonile, Sakramentaalsete riituste pühale kongregatsioonile, Seminaride ja ülikoolide pühale kongregatsioonile.

3. Mis puutub orientaalse riituse usklikesse, kes elavad väljaspool neid ülalnimetatud maid, Püha idakiriklik kongregatsioon jätab endale täieliku kompetentsuse kõigis asjus, s. t. kõik asjaajamised reserveeritakse sellele kongregatsioonile, mis puutub isikuisse, distsipliini, idariitusisse ja isegi asjaajamised mitmesuguse iseloomuga, kus on tegemist nii idakiriklastega kui ka ladinalastega, puutugu see siis isikuisse või asjusse. See kongregatsioon teostab nende usklike üle samu õigusi, mida teostatakse teiste kongregatsioonide poolt ladinariituse usklike suhtes, välja arvutud siiski Püha Offitsiumi kongregatsiooni õigused ning ilma et ta segaks end asjusse, mis seni olid reserveeritud Seminaride ja ülikoolide pühale kongregatsioonile.

4. Ülalmainitud kristlikus idas asuvad maad tulevad pikkamisi Idakirikliku kongregatsiooni ainuõigusliku valitsuse alla, s. t. allnimetatud tähtpaevadel:

a) 1. juunil 1938. a. tulevad selle kongregatsiooni jurisdiktsiooni alla: Palestiina, Transjordaania, Egiptus, Siinai poolsaar ja Küprus.

b) 1. jaanuaril 1939. a.: Kreekamaa, Dodekanees, Lõuna-Albaania, Bulgaaria, Aasia Türgi Vabariik ja see osa Traakiast, mis on heidetud Türgi alla.

d) 1. juunil 1939. a.: Süüria, Liibanon, Irak ja Iran.

5. Käesolevate apostlikkude kirjade avaldamise päevast arvates kuni selle päevani, mil iga maa tuleb Püha idakirikliku kongregatsiooni jurisdiktsiooni alla, ei tohi alustada ühtegi tööd ega üritust ega ei tohi neil mail ette võtta mingit muudatust praegustes oludes ilma enne Idakiriklikult kongregatsioonilt luba küsimata.

6. Niipea kui ristiusulise ida riigid on tulnud Idakirikliku kongregatsiooni eksklusiivse jurisdiktsiooni alla, kõik dokumendid, mis puutuvad neisse maisse ja mida hoiti seni Püha de Propaganda Fide kongregatsiooni arhiives, tulevad sel määral, mil võimalik üle tuua Püha idakirikliku kongregatsiooni arhiividesse, mõlemate arhiivide ülemuste nõusolekul.

7. Püha propagandakongregatsioon peab üle andma Pühale idakirikute kongregatsioonile kogu kapitali, mis on määratud töödele ja üritustele neil mail, mis on viimase kongregatsiooni eksklusiivse jurisdiktsiooni all. Kui erilist kapitali ei peaks olemas olema, siis Püha propagandakongregatsioon hangib iseenda kapitalidest ja tagavaradest tulusid, mis vastavad sellele korrapäraste ja erakordsete abirahade summale, mida sama kongregatsioon pidi saatma igal aastal igale neist maist nende tööde ja korralduste ning ürituste toetamiseks. Erakorralised toetussummad arvatakse kolme viimase aasta, s. o. 1935, 1936 ja 1937. a. saadetiste keskmise läbilõike hulga järele.

8. Paavstlik usupropageerimisetöö annab Pühale Idakiriklikule kongregatsioonile aastas sama summa, vastavalt korralistele ja erakorralistele toetusrahadele, mis kulutati kolmel ülalmainitud aastal nimetatud maade idakiriklaste ja ladinalaste peale, ja proportsioneerib seda vastavalt tulude ja varade summale, mille ülalnimetatud paavstlik töö hankis mainitud kolme aasta jooksul.

9. Paavstlik püha apostel Peetruse nimeline ettevõte pärismaalasist vaimulike kasvatamiseks annab igal aastal Pühale idakirikute kongregatsioonile üle summa, mis võrdub kahele protsendile sama ettevõtte poolt hangitud tuludest ja varadest.

10. P. Idakir. kongr. sekretär on Paavstl. usulevitamise ja pärismaalasid vaimulike koolitamise ettevõtte nõunik.

Usulise küsimuse inimlik pale.

Isa Congard O. P., kelle raamat »Oecumenica« oli selleks üheks katoliku raamatuks Edinburghi mullusel usu ja kirikukorralduse koosolekul, mida loeti suure huviga, on kirjutanud artikli, kus ta näitab, kuidas kaasaegsed olud sunnivad ikka rohkem ja rohkem tähelepanu pöörama inimeste tööle usulisis küsimusis. Esitame oma lugejaile katkendeid sellest märkimisväärsest artiklist:

»Mineviku apologeetika on rajatud kahele tõsiasjale: protestantlik reformatsioon ja uskmatuse kollektiivne opositsioon uue vaimse, või isegi usulise, maailma kujul. See pani kiriku kaitseseisukorda, defensiivi ja loomulikult pani see ka tema stiili kammitsasse. Kuid tänapäeval kirik aegamööda võtab jälle oma kätte initsiatiivi, ta saavutab endale kätte liikumisvabaduse ja kindlustab karmilt oma ideaalid ilma et ta peaks asuma positsioonidele, kaevikuisse, mis on valitud vaenlase poolt . . .

»Üks moodsa uskmatuse peapõhjusi on olnud kristliku üleloomuliku tekkimise kõrval inimliku üleloomuliku tekkimine, mis küll oma sisult on vaimne, kuid lausa loomulik. Seisukord on nüüd muutunud ja praegu moodsa maailma raskeimaks süüdistuseks meie, katoliiklaste, vastu on see, et meie ei armasta ega usalda inimest, kuna meeled, mis kirikust on emantsipeerunud, inimest usaldavad ja armastavad. Õigustatult süüdistame marksiste, et nad on kahesilmavahele jätnud inimese suuruse jättes kahesilmavahele Jumala suurust, kes ometi on teinud inimese oma eeskuju järele, oma näo järele: aga kas meie ise pole jätnud kahesilmavahele midagi Jumala näo reflexsioonist, tema peegeldusest, tema heiastusest inimese loomulikes võimeis, leiutamisjõududes, inimese nõudes olla Jumala kaastööliseks tema loomingu viimistelemisel? Kas meie ei jätnud tähele panemata mitmeid selle nõude avaldusi? Kas pole ilmiklik-inimliku maailma, mis nõnda ütelda on moodsa uskmatuse ümbruseks ja kirikuks, ja meie endi maailma, usklikkude kiriku vahel säärane opositsioon, nagu oleks inimeste vahel, kes ainult usuvad inimesesse ja nonde teiste vahel, kes uskudes Jumalasse võib-olla ei usu küllaldaselt inimesesse?

»Niisiis varem või hiljem küsimus uskmatuse suhtes kui ka lahusolevate ristiusuliste ühinemise asjus tuleb esitada järgmiselt: Kas uskumatus ja eemalolek ei põhjene mitte osaliselt sellel suurel ja traagilisel arusaamatusel, mida meie siiski võiksime kõrvaldada, kuna oleme osaliselt vastutavad selle arengu eest?

»Sel määral, mil moodne uskumatus põhjeneb immanentsel, ratsionalistlikul ja suletud inimelu mõistel, peab teda otseselt tagasi lükkama; kuid sel määral, mil ta rajaneb humanismil, s. t. inimesearmastusel ja teatud poolehoiul neile loovaile püüdeile, mis teda liigutavad ja mille vastu meie oleme olnud umbusklikud, oleme meie langenud arusaamatuse ohvriks. Nii see võib olla teatud hooletusse jätmine ja tagasihoidlikkus meie poolt.

»See tagasihoidlikkus on vabandatav... Säärase uue korra puhul, uue inimese sündimise puhul, nagu see toimus Prantsuse revolutsiooni ajal kaheksateistkümnenda sajandi lõpul, kristlased on paraliseerunud, halvatud, kõrvalepaisatud loovate jõudude voolust, lihtsalt olles võimetud segipaisatus eraldama tervet ebatervest; ja niikaua kui pole toimunud see väljasorteerimine, klaarimine, niikaua keeldumine kaasa töötamast ekslikuga takistab koostööd tõega. Igal juhul keeldumine näib luutvat, võimatuks tegevat kaastööd, ning meieta tärkab terve maailm, mis jätab meid nõnda ütelda välja külma kätte. Need, kes vaatavad sellisele maailmale kui heateole ja edule, mitte täitsa ilma arukuseta, need, kelle meeled ja südamed on haaratud uusist ideist, mis nähtavasti on lahutatud Kristusest, seisavad uskumise võimatuse ees ja vaatavad meie peale kui kõige selle eitamise peale, mis on nende hinge suureks puhanguks.

»Sellepärast võibki nentida initsiatiivi tähtsust apologeetilises mõttes. Seda initsiatiivi kirik hakkab nüüd haarama inimkonna ja loomingu iga edusammu suhtes. Ta on maha jätmas oma defensiivseid kaitsekraave ja püüab Kristuses restaureerida kõiki asju. Ta püüab aru saada inimesist, nende püüdeist ja nende väärikusest. Vastuvaidlemise ja umberlükkamise apologeetika jääb ikka tarvilikuks; kuid selle ülesanne muutub kergemaks, kui need, kes armastavad Jumalat ja püüavad teisigi Teda armastama panna, tunnevad ka inimest, tema võimeid ja unelmaid.«

Munklus ja sektid Rumeenias.

Mungad. Praegusel uuemal arenemise ajajärgul Rumeenia õigeusu kirikus on ka mungaseisuses valge-vaimulikkude eeskujul vähe tegutsemisest märgata. Siiski on nende materiaalne seisukord väga raske ja ka nende madal haridus on neile komistuseks ning takistab nende arengut. Leidub küll mõni üksik, kes tahaks mungaseisust kõrgemal astmel näha, kuid neid üksikuid on siiski veel nii vähe, et muuta üldist vaadet ja valitsevat olukorda Rumeenia kirikus. Kõik kloostrid on äärarippuvad kohalikkudest piiskoppidest ja kloostrielanikkudel puudub harilikult valimise õigus. Kõige paremad mungad palusid autoonomiat kloostri piiskopi eventuaalse valitsemise all. Aga see nõudepalve jääb tõenäolikult veel kauaks nagu vaga soov. Moldaavias ja Bessaraabias munkade ja nunnade terve rühm läks üle vana stiilistide laagrisse. Et neid mõistlikuks muuta, ei kardetud tarvitusele võtta kõvemat abinõu. Buzau'sse toodi 200 nunna, kes maal vana stiili kasuks propagandat pidanud. On võimalik neid pidada piiskoppidele kuuluvais maa-alades nagu lihtpõllutöölisi.

Praeguni rumeenia õigeusuline munklus oli puhtalt kontemplatiivne. Nüüd on niisugune liikumine, et asutada tegevamaid osakondi. Selle alustaja on K. P. patriarh Miron Cristea. Esiteks mõeldakse asutada haigehoidjaid nunni haigemajade teenistuseks. Naislik kolleegium valmistab nunnade rühma Bistritsa kloostris kooliõpetuseks. Võiks ometi arvata, et olukord, et kõik piiskopid on mungaseisuses, oleks väga soodus teistele munkadele: aga see ei ole nii. Ilmlikute tõus kiriku ametisse on mõnikord nii kiire, et piiskoplikule ametile kandideerival pole aega ise sügavamini end pühendada kloostrielule. Näiteks see juhtus piiskop Ireneiga. Veel mõni kuu tagasi nimetati teda õpetaja Mihalescu'ks, usuõpetuse magistriks ja pühade teaduste fakulteedi dekaaniks. Olles ilmlik preester ja abielumees, ta sai mungaks mõni aeg pärast oma naise surma, ja kohe pärast sai Bukaresti vikaar-piiskopiks.

Et vaimset munkade nivood uuesti tõsta, asutati kümme aastat tagasi munklik seminar Cernica kloostris, Bukaresti ligidal. See seminar, mis sisaldab greeka-ladina gümnaasiumi kaheksa-aastalist kursust, on mõeldud õppimise võimelistele munkadele ja kloostrielule püüdjaile kandidaatidele, võimaldab aga vastava tunnistusega ainult nendele õpilastele ülikoolidesse astumist, kes jäävad munkadeks. Need, kes loobuvad kloostrilisest kutsest, kaotavad selle õiguse. See korraldus võeti tarvitusele, et takistada seminaris õppimise väärtarvitamist, kuna nende õpilaste kulud on iga kloostri koormaks.

Sektid. Puuduvad täpsed statistilised andmed sektide liikmete kohta. Maakonnad, kus on rohkem sekte, on Bessaraabia ja Moldaavia. Üldiselt nenditakse, et nende arv väga kasvas 1919 saadik. On baptistid, adventistid, reformistid, tuhandeaasta-rahuriiklased, russelistid, evangeeliumi-kristlased, natsaretid, karistusekandjad, nelipühilased... Kiriklikus rahvuslikus kongressis 1935 a. oli sektantide arv: Bukaresti piiskopkonnas 2000, Arges 350, Ramnic 750, Konstantsa 1600, Roman 8000, Arad 8600 . . . ja nende arv kasvab alati. Kuni 1935, haridusministeerium andis välja 4000 sektide jutlustajate isikutunnistust. Nii, paremini haritud kohtades, saadi aru, et on vaja tõsist võitlust vaimulikkude abinõudega, ja loobuda ikka rohkem politsei vaheleastumisest. Just see avaliku jõu ja ametlikkude orgaanide rõhk sundis sektante endid peitma, ja seepärast oli raskem neid kinni pidada.

Usundite vahel rahu on sageli segatud. Nende viimaste aastate jooksul oli märgata mõningaid rändamisi ühest usust teise. Üks pealinna õigeusu preester taganes ära ja sai uue sekti asutajaks. Üks õigeusuline arhimandrit sai baptistiks, hiljem katoliiklaseks ja lõpuks rippumatuks preestriks Bukuresti krematooriumis. Blaj ülempiiskopkonnas registreeriti 1935 a. 704 pöördumist, 459 lahkumist, nende hulgas 46 baptistide poole. Ühel päeval ilmus õigeusu kiriku ametkohtade ette üks mees, nimega Francisk-Sigismund, kes ütles, et olevat katoliku preester ja üleastunud õigeusku. Ta olevat olnud kinni peetud Poolas, kust tal õnnestus põgeneda Kišinev'i. Pidulikult võeti teda vastu ja austati, kuni ta anti hiljemini politsei kätte petturina. Saadi teada, et ta oli varem vaid lihtsaks köstriks kuskil Transsilvaanias.

Teatud on juba arhimandrit Teodos Bonteanu, endise Cetatuia (Jassys) õigeusu kloostri ülema, üleastumine katoliku usku. Ta sai nüüd basiliaani mungaks.

Inglise kirjaniku ülevaade õigeusulistest Eestis.

Inglise idakirikliku kirjanduse sirvimisel puutus juhuslikult kätte noore kotoliikliku kirjaniku Donald Attwater'i huvitav teos »The Dissident Eastern Churches« (Lahusolevad idakirikud). Raamat on ilmunud Milwaukee's, Wisconsini osariigis (USA) »The Bruce Publishing Company« kirjastusel.

See 350 — leheküljeline köide annab põhjaliku ülevaate kõigist idakirikuist üle terve maailma. Kuigi aine laia ulatuse tõttu pole pedantselt laskutud üksikasjusse, saame käsiteldavast üpris selge pildi, sest kõik on kirjutatud inglasliku ülevaatlikkuse ja arusaadavusega.

Meid huvitab siin muidugi kõige rohkem artikkel, mille pealkirjaks »The Church of Estonia« — »Eesti Kirik«. Eesti õigeusu kirikule on pühendatud siin kaks lehekülge, kus lühidalt ja objektiivses vaimus esitatakse tähtsamaid andmeid nii ajaloolisest kui ka organisatsioonilisest vaatepunktist. Muuseas üteldakse: »Priimaseks on Tallinna ja Kõik-Eesti mitropoliit; praeguseks mitropoliidiks on Msgre Alexander, kes pühitses oma piiskoplikku juubelit 1936 a.« Kõneledes Soome õigeusu kirikust, autor rõhutab, et sealne ülempiiskop on sünnilt eestlane Msgre Herman Aava.

R. S.

Ühinemisliikumisest.

Egiptusest.

19. juunil k. a. patriarh Kirill IX Mogabgab, mõlema patriarhaalse vikaari, Msgre Kfury ja Msgre Rizki assisteerimisel, pühitses isa Henry Ayrouti jesuiitide ordust preestriametisse. Sündmus on tekitanud sügavat huvi kristlikus seltskonnas, kuna see on esimeseks jesuiitide interrituaalse novitsiaadi viljaks. Säärane novitsiaat loodi mitte väga kaua aja eest Bikfajas. Tema sihiks on kandidaatide ja noviitside kasvatamine, ilma et neil oleks vaja loobuda oma riitusest, milles nad on sündinud ja oma noorpõlve veetnud.

Isa Ayrout on sündinud Kairos. Pärast õpingute lõpetamist ta promoveerus doktoriks Lyoni ülikoolis, kirjutades dissertatsiooni Egiptuse fellahide kommetest ja moraalist.

Isad mehhitaristid Veneetsia katoliku armeenia kloostrist, kes kahe aasta eest asutasid armeenia kolledži Aleppos, avasid nüüd sarnleva asutuse Aleksandrias. See on peamiselt mõeldud armeenia lastele, kellele niiviisi pakutakse võimalus saada kõrgemat haridust katoliiklikus õhkkonnas. Koolil on juba 150 õpilast, kes sooritavad oma õpinguid kümne professori juhatusel.

Rumeeniast.

15. mail k. a. oli Blajs, katoliikliku bütsantiino — rumeenia riituse Transsilvaania ülikoolilinnas, suure meeleavalduse mälestamine. Oli möödunud sada aastat päevast, mil nelikümmend tuhat katoliiklikku armeenlast kogunes vabadusväljakule, et rõhutada oma õigusi usulisele ja rahvuslikule vabadusele. Selle suurpäeva mälestamise pühitsemisest võttis osa palju usulisi, poliitilisi ja seltskondlikke tegelasi eesotsas rumeenia ühendatud kiriku mitropoliidi Msgre Nicolescu'ga.

5. mail assumptsionistid pühitsesid oma Bütsantsi uurimuste instituudi, mis hiljuti Bosporuselt toodi üle Bukaresti. Selle linna valimine instituudi asukohaks oli tingitud oma Bütsantsi puudutavate raamatukogude rohkusest ja oma bütsantiini teadlaste kuulsusest. Hommikul leidis aset hoonete pühitsemine Msgre Cassulo, Bukaresti apostliku nuntsiuse poolt. Peale lõunat peeti akadeemiline koosolek, kus peamiseks kõnelejaks oli prof. Nikolai Jorga.

Itaaliast.

Iga-aastane mere pühitsemine Roomas Lido ääres toimus sel aastal erilise pidulikkusega, kuna ta esimest korda ajaloos leidis aset idariituses. Pühitsejaks oli Msgre Jevreinov. Kohal viibis ka kardinal Pelegrinetti, kes oli vanasti nuntsiuseks idas. Tseremoonia enesest koosneb pidulikust mere õnnistamisest püha Nikolai reliikviaga. Pärast õnnistamist keegi mereväeohvitser luges palve merimeestele. Pärast kardinal Pelegrinetti andis õnnistuse »Regina Pacis« kirikus.

Püha Antonini kirik Roomas on jumalateenistuste pidamise kohaks sealsele vene kollegiumi kasvandikele, keda on arvult 50. Kuues osa neist katoliku idariituslastest on rahvuselt venelased. Kolleegiumis töötab mitmeidki teaduslikke, mõtteteaduslikke ja kirjanduslikke ringe, mis korraldavad vastavasisulisi loenguid. Lektoreiks on ka õigeusulisi. Näiteks kõneles seal hiljuti Tatjana Suhtikova, kuulsa vene kirjaniku Leo Tolstoi tütar.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. Hind: Üksiknumber 10 senti.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 1. 1935.

ÜHINE KIRIK

Sisu:

Südame vaikimine.
Karpaato-Ukraina.
Ristiusk ja kommunism.
Õhtumaa kiriku latinisatsioon.
»Metsalise kompleks«.
Mitmesugust.
Palve olgu sillaks.
Ühendavat ja eraldavat.

4

1938

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 4 | 1. detsembril 1938. a. | IV aastakäik.

Südame vaikimine.

Väga huvitavaks peatükiks Idamaa vaimsusest on hesikastlik liikumine. Meie ei saa teda lühikese artikli raamides kogu ulatuses jälgida. Tahaks ainult markeerida seda erilist tundemärki, mis on tähistanud greeka idamaise vaimsuse palet. : On teada, et see liikumine sai alguse Gregor Palamase poolt (1296—1359). Kui usume Sinaiiti Gregorit, siis vaatluslik, kontemplatiivne elu oli surnud greeka kloostreis neljateistkümnenda sajandi algul. Tervel pühal mäel ainult kolmel mungal oli veel aimu sõnadetust palvest. Teised vooruslikumad harrastasid ainult praktilist, tegelikumat külge. Nii müstitsismi reform, mille oli algatanud Uus Usuteadlane Siimeon, polnud pika kestusega. Gregor Palamas sai vaatlusliku palve misjonäriks ning tal oli enneolematu edu, just eriti oma meetodi tõttu, mille kaudu ta oma vaatluslikku palvetamist propageeris. Seda võib meele tuletada väheste sõnadega. Jättes kõrvale teisejärgulised eraldused, võib vahet teha kahe elemendi vahel. Esiteks »Jeesuse palve« kõige aeglasema võimaliku palvetamise saatel, teiseks pidi veel asuma erilisse kehaasendisse. Kaugelt kõige tähtsam oli »Jeesuse palve« »Issand Jeesus Kristus, heida armu minu peale«. Vihjamata evangeeliumile, kus selle allikas on, võib seda jälgida vähemalt Diadokoseni ja mitmed autorid soovitasid seda juba kaua enne hesikaste. Kuid kunagi enne see polnud nii suure tähtsuse osaliseks. Võiks ütelda, et see sai tegelikult kogu hesikastliku vaimuelu sisuks. Ja »Jeesuse palvet« pidi sooritama südame kaudu (sest see pole mitte lihtsalt sõnaline palve). Et teda teha spontaanselt südamest tulevaks, nõuti kehaseisakut, mis koosnes sellest, et silmad pidid kiinduma kehasse ja hinge, suundudes südame kohale.

Tegelikult hesikasm oli seoses neptiliste isadega, nagu näitab juba »Filokaalia« tiitel. On võimatu tõlkida greekakeelset sõna »nepsis«. Igal juhul veel palju rohkem arusaadavaid sõnu on sünonüümsed, näiteks »tähelepanu«, »südamevaikus« ja eriti »südamevalve«. Loeme ühest artiklist, mis on otsekui selle kooli manifestiks: »Tõeline kogumus ja palve seisneb selles, et palves meel hoiab südant, pöördub ikka ja ikka jälle südamesse ja selle kuristiku sügavusest saadab üles oma palved Issanda poole«. Lühidalt, võiks ütelda, et hesikasm on asendanud intelligentsi südamega. Ta on teinud südamest religiooni, harduse ja müstitsismi vahendi. Evagrioni koolis peeti inimest intellektiks; teises koolis inimest peeti psühholoogiliseks teadvuseks, mis on täiesti ärkvil; hesikastlikus koolis inimest peeti südameks. Kõik askeetilised pingutused koondusid sellele, et südant hoida. Kõik kontemplatsiooni saladus seisnes selles, et kõiki teisi võimeid ja tegureid koondada südamele, sest kui nad poleksid olnud koondatud südamesse, nad oleksid saanud tülitamiste ja ettekujutuste ohvriks. Just vastuoksa, »niipea,

kui meel leiab südame regiooni, ta hakkab kohe vaatlema asju, mis seni olid tundmatud. Ta tungib tõesti läbi sellest õhust, mis on südame keskuses, ja näeb end siis täiesti heledana«. Nii olid kõnelnud Evagrios ja Johannes Klimakos; kuid südamest räägiti vaid metafoorselt. Kuid hesikastidele metafor sai tõsinähteks. Ta sai kas füsioloogiliseks reaalsuseks, või vähemalt kontemplatsiooni, üleloomuliku taipamuse, müstilise elamuse abinõuks ja piiramata rõõmu allikaks. Alates kainusega (nepsis) nad leidsid oma pingutuste lõpul õnne joobumuse. Kui seda punkti arendada kaugemale, võiks kergesti seda näidata, kasutades »Filokaaliat« või ühe vene palveränduri kuulsat jutustust või teisi töid, mis pärit samast koolist.

Tuleks tähele panna selle vaimulikkuse mõju kaasaegsele õigeusu usuteadusele: ühelt poolt Palamase kooli õpetust Tabori valguse iseloomu kohta ja teiselt poolt — veel tähtsam — selle südame müstitsismi valgumist kogu usulisse meelsusse. Elu väljub südamest, usu künniselt jumaliku ühenduse kõrgusteni. Intellektualistid olid juba näidanud oma põlgtust ratsionaalsuse vastu, kuid ainult selleks, et anda suuremat tähtsust intelligentsile. Püha Maksimus poleks iialgi unistanud sellest, et vähendada spekulatiivse usuteaduse osatähtsust, kuigi ta seletas, et see usuteadus on võimetu saavutama tõelist Jumala nägemust ja tõelist täiuslikkust, tõelist viimistelu. Suur protsent moodsat antiskolastitsismi, koolitarkuse põlgamist tuleb hesikasmist. Isegi selline õpetus, mida võiks hüüda südame panmüstitsismiks, mis paljudele hästituntud vene kirjanikele on kaitstavaks teesiks, on pärit hesikasmist, kui selle kaudu püütakse omal viisil seletada selliseid vanu kirikuisasid, nagu püha Gregoriust Nyssast. Nende silmnähtavalt siiras vagadus oma südameliste püüetega valmistas neid ette, vastu võtma Jakobi, Ritschli, Schleiermacheri j. t. ideid. See oli mõtteteadlaste hesikasm. Sellega käsikäes esines lihtinimeste hesikasm ja see viimane, kui ta jääb truuks usu ja asketismi traditsioonilisile põhimõtteile, võib tõesti viia hingi eneseärasalgamise ja »Jeesuse palve« kaudu tõelisele vaatluslikule kontemplatsioonile ja kõrgetasemelisele kristlikule täiuslikkusele.

See liikumine oli tähtis, kuid ta on teatud määral ka tähtis just Ida iseloomustamisel, näiteks kui, nagu sageli üteldakse, ida askeedid kalduvad rohkem passiivseile kui aktiivseile voorusile, kas see tuleb rohkem paratamatult päritud tendentsist või kas see ei või suurel määral tulla ka tõsiasjast, et Aleksandria Klementiusest edasi kõik nende vaimulikud isad, eriti aga müstikud, kuigi ka askeetikud, nagu näiteks püha Vassiilios, esitavad neile kas moraalse, kõlbelise ideena või vajalise tingimusena kontemplatsiooni jaoks, seda »apaatiat«, mida lääs alati kahtlustab? Kust tuleb see erakorraline armastus, mida meie nii väga armastame omistada idamaisile pühakuile ja kuidas see sobib eelneva iseloomustusega? Kindlasti sellepärast, et vennalikku armastust peeti isikliku pühitsuse vahendiks ja vajaliseks arstimiks ärrituvaile kirgedele, milles nähti palvetamise suurt takistust. Sellepärast armastus saigi maheduse ja andeksandmise erilise vormi. Miks see armastus ei kihutanud mitte rohkem apostoolseile hääategudele? Sest juba Origenese ajast oli see aksioomiks, et ainult täiuslikud olid võimelised ja õigustatud teisi õpetama. Ainult need, kes on kogenud südame vaikimist, südame hoidmist — õpetus, mida jutlustasid ka suured vaimulikud isad läänes — võivad esineda apostleina ja elada apostlikku elu.

I. H.

Südamlik vahekord katoliiklaste ja protestantide vahel Lõuna-Iirimaal. Sõbralikud suhted Lõuna-Iirimaa katoliiklaste ja protestantide vahel leidsid hiljuti jälle eriti silmapaistva väljenduse Iirimaa anglikaani kiriku juhi, dr. Day, surma puhul. Kardinal-ülempiiskop Mac Rory tegi isiklikult visiidi igavesele hingusele läinud priimase palees, et oma kaastundmust ametlikult väljendada. Ossory katoliku piiskop Collier ja palju katoliku preestreid võttis matustest Kilkennys osa. De Valera laskis Genfist telegrafiteel oma kaastundeavaldused edasi anda. Samuti oli leinatalitustel valitsuse esindajaid.

Karpaato-Ukraina.

Viini lepingust saadik Alam-Karpaati Venemaa, mis on saanud Karpaato-Ukrainaks, on lõigatud kaheks. Kõige viljakam osa, lõuna-lääne tasandik mõlema tähtsama linnaga, mõlema ainukese linnaga, võiks ütelda, Užhorodi ja Mukacevoga, on saanud Ungari omaks. Iseseisvale Karpaato-Ukrainale jäävad ainult tema lagedad mäed ja pealinnaks vaene küla Hust. Valitsuse tegelikuks juhiks on praegu keegi katoliku idariituse preester Monsignore Augustin Vološin, kes alati on väga agaralt hoolitsenud noorsootöö eest. Juba kaua aega ta on võtnud osa ukrainlaste liikumisest. Mõlema linna Užhorodi ja Mukacevo eraldamine on seal riigis sama palju õigeusulisile kui kreekakatoliiklasile (seal, nagu paljudes kohtades mujalgi, nimetatakse kreekakatoliiklasteks Roomaga ühinenud õigeusulisi, s. o. idariituse katoliiklasi) tuntavaks kahjuks. Kreekakatoliiklastel oli Užhorodis oma piiskopitool, hiilgav katedral ja seminar, endine kindlus — keisrinna Maria Theresia kingitused kaheksateistkümnendast sajandist — kui pärast mitmesuguseid raskusi ruteeni piiskopkond oli vastavalt korraldatud ja soliidseil alustel tunnustatud Rooma paavsti Clemens 14. poolt. Piiskopkonna peamised tuluallikad olid Užhorodis ja selle linna ümbruskonnas, mis praegu on Ungari päralt, kuna aga usklikud on peamiselt kõik jäänud iseseisvunud ossa. Neil oli seal muude ettevõtete hulgas ka keskkoole nii tütarlaste jaoks eraldi kui ka poeglastele, neil oli seal ka õpetajate seminar, mille juhatajaks oli kaua aega Monsignore Vološin. Seal oli ka kodu preestrite vaeslapseks jäänud orbude jaoks. Ka trükikoda asus samas. Kõik oli sinna keskendatud.

Mukacevos, üsna linna lähedal, ühes eeslinnas, mida nimetati Rosvigovo'ks, asus suur basiliaanide klooster ja selles linnas, mille elanikkude enamik koosnes juutkonnast (16.000 juuti 25.000 elaniku kohta ja 4 sünagoogi), kreekakatoliiklastel oli suur ja ilus kirik ja koole, kus õpetust anti alati vene keeles, kuna aga Užhorod oli peamiselt soodustanud ukraina keelt.

Idariituse preester Msgre Vološin, paavsti kammerhärra, Ruteenia peaminister.

Juba noores põlves ülempr. Vološin astus välja ruteenlaste õiguste eest. Pärast abiellumist ta pühitseti vaimulikku ametisse Užhorodis. Budapestis ta promoveerus filosoofiateaduskonnas. Pärast ta sai Užhorodi pedagoogiumi juhatajaks. Ta oli ka Praha parlamendi liikmeks.

Ruteeni rahvas — rahvas ilma peata: ta oli vaene, lihtsate kommetega ja kui kahe linna läheduses oli vaid vaeseid ruteeni külasid, siis kaks linna on ise veel hästi alal hoidnud oma ungari ilme, olgugi et tšehhid alles hiljuti Užhorodis on ehitanud hoopis uue linnaosa ja varustanud selle linnaosa kõigi moodsate mugavustega. See väike rahvas pole kahtlemata pälvinud seda halba, mis talle osutatakse praegu. Kahtlemata ungarlased polnud väga helded: enne maailmasõda, nad on teinud kõik selle maa madjariseerimiseks, ja see on ainult idariituse tõttu, et ruteeni rahvas kuus sajandit ilma koolideta, ilma raamatuteta (käes olid tal vaid kirikuraamatud), ilma tuludeta suutis puutumatult alal hoida oma traditsiooni ja elada ilma et teda oleksid neelanud rahvaste pealetungid. Need olid idariituse katoliku preestrid, kes seda

pisikest rahvast kaitsesid. Need idariituse preestrid olid niihästi tema kultuurseiks kui ka usulisteks juhtideks: jatkub sellest, et nimetada Duhnovitšit, Fenzikut, Popradovit ja Eumen Szabo't, ja piiskoppe, keda kõik on armastanud, nagu Firczak ja Gebe.

Mis toob tulevik? Mõeldakse Suur-Ukraina peale. Kas see vastab rahva soovidele ja vajadustele? Kuid see ei sünni mitte ilma kibeduseta, kui näeme, et teised rahvad otsustavad ühe väikerahva territooriumi üle, temalt teda küsimata ära võttes tema peamisi tähtsamaid linnu, mis päälegi olid selle rahva vaimse elu koldeks ja eraldades temast alasid, mis suurel määral olid tema eluallikaiks, mis kindlustasid talle tema elatise, tema sissetulekud.

Isa Vassiili.

Ristiusk ja kommunism.

Kommunismi ülemaailmne sissetung on andnud ristiusu kaitsjaile tõuke uute probleemide kallale asumiseks. Paljudel maadel kommunistid ja kristlased on üksteise vastas võistluses avaliku arvamise tunnustamise pärast; see avaliku arvamise tunnustamine on suurel määral ükskõikne üleaisaminekute vastu, mida kaadavad võimulolevad kommunistid ja avaliku arvamise liberalismi, vabameelsuse tõttu, mõned ristiusulised osutavad kalduvust sümpaatiale uute ideede vastu. Kaks aastat kommunistid on kasutanud katoliiklastele käeulatamise taktikat ja paljud kristlased on seda pidanud kohaseks ja soovitavaks, uuesti järele mõtelda oma usu aluspõhimõtete üle ja püüda neid põhimõtteid lepitada kommunismiga. Nad olid eriti aktiivsed Prantsusmaal, kus nad püüdsid liita risti, sirpi ja vasarat. Nende ajakiri »La Terre Nouvelle« (»Uus Maailm«), pärast lühiajalist uudsusest tingitud elu, ei saavutanud mingit mõju. Protestantide hulgas, kelle enamus on heitnud kõrvale kõik elava autoriteedi, leiame avalikult üksteise vastu põrkavaid vaateid. Mõned neist püüavad jalule seada punast ristiusku, millele kaja leidub paljude kirjanike keskel. Kolm voolu, näib meile, on suurel määral kaasa aidanud nende uute õpetuste arenemisele: esiteks vene suund: Dostojevski endine tugev mõju Venemaal teeb tänapäev end mujalgi tuntavaks, eriti suurinkvisiitori legendi usuline õpetus leiab pinda, see tuleb suurel määral Nikolai Bjerdjajevi väga sugestiivseist uurimusist. Nikolai Bjerdjajev võlgneb tänu paljugi eest Dostojevskile. Teiseks: modernistlik vool. Moodsate protestantlikkude usuteadlaste vabameelne tekstiseletus on avanud tee uutele seletustele. Kolmandaks: revolutsiooniline vool: kommunistlik müstitsism on mõjutanud palju meeli, ja kominterni otsene või kaudne propaganda on mõjutanud tuhandeid katoliiklasi.

Need mõned üldised jooned lugemispalade sarjast.

1. Jumala olemasolust ja loomusest. Kommunistid heidavad üle parda igasuguse idee Jumalast, keda nad peavad ebauskliku leiutamise tulemuseks: mõtte figmendiks. Nad heidavad ära ka Bogdanovi, Maksim Gorki, Lunatšarskija »jumalakonstrueerijate« (Bogostroitelstvo) poolt 1909 a. ette pandud kahvatu panteismi, seletades, et »iga idee Jumalast on kirjeldamatu jõuledus«. Punased katoliiklased hoiavad sellest vaidlusest kõrvale; kõige kaugemale minnes nad ütlevad ainult, nad loodavad, et »Jumal on antiklerikaalne«. Moodsad protestandid, kes on kõrvale heitnud isikliku Jumala olemasolu, järgnevad Gorkile. Nende arvates Jumal on midagi ebamäärast, müstilist, »püha«, mida võib leida loodusest, inimkonnast ja võidukast proletariaadist. Punased katoliiklased ja protestandid üksmeelselt õigustavad anarhistide ja kommunistide jumalavihkamist üteldes, et nad ei vihkavat Jumalat, vaid seda väärmõistet Jumalast, mida jutlustavad vaimulikud ja ristiusulised. Keegi ei kahtle väheste silmakirjateenrite olemasolus, kes varjavad oma alatuid tegusid »jumaliku standardi« all, vastavalt Robert Honnerti sõjalisele metaforile; kuid seda süüdistust pannakse tähele enam-vähem julgelt terve kiriku

vastu ja Jumala esindajate vastu maa peal, kelle kõige vähemaidki nõrkusi agaralt laiali pasundatakse.

Gilbert Clive Binyon, Bilsdale'i koguduse eesnik, esitab meile iseloomustava paradoksi: »On olemas kristlasi, kes tegelikult on valmis liituma punaste revolutsiooniliste kommunistidega ja kes näevad ateismis ja jumalavastases propagandas, mida harrastatakse vene ja teiste kommunistide poolt, midagi, mis on ainult viga, mis jällegi tuleb sellest, et võõriti on seletatud seda, mis ristiusk tõesti on. Sellele vaatele vastavalt vaenlus usu vastu on tegelikult valejumala vastane propaganda, mida ristiusulised teatud määral isegi võivad toetada, pigemini kui sellele vastu hakata ja et ateism on tegelikult tõelise Jumala teenimine, keda nad teadmatult austavad, ja keda nad oleksid meeleldi nõus tunnustama, kui arusaamatused on kõrvaldatud.«

Jumal, nagu saavad kommunistidki hästi aru, on vaidluse kardinaalpunktiks. Peame kindlaks tegema, et Jumal ei ole mitte saatus ega inimkond, mitte loodus ega mingi raass, ega ka vallutav proletariaat ega mõni kahtlane, ebamäärane objekt, mis inimmõistusest üle käib. Jumal on ülim reaalsus, suurim tegelikkus, mis on olemas sõltumatult meie mõtteist. Jumal ei ole mitte lihtsalt sellepärast olemas, et inimene arvab Jumala olemas olevat; vaid sellepärast et Jumal on olemas, iga inimene, kes pole end vabatahtlikult tõe vastu pimedaks teinud, usub Jumalasse ja palvetab TEMA poole. Kausaalsuse, liikumise, tinglikkuse, harmoonia ehk kooskõla ja korra mõisted, milliste kaudu meie tõestame Jumala olemasolu, on Marxi järelkäijaile tuntud. Marxi jüngrid on juba kõrvale heitnud vanad mehhaanilise materialismi ja Haegeli idealismi mõisted. Kergesti võiksime jõuda esimese, ürgse liigutaja jälile, eraldades seda, mis veel tõest on jäänud dialektilise marksismi õpetusse. Tõestus maailmas valitseva korra alusel näib olevat eriti mõjuv, sest korratus tekib Jumalast eraldumise tagajärjel. Kord on looduses nii silmnähtav, et võime iga raskuseta eraldada looduse seadusi. Korratus inimlikes suhteis on tekitatud inimese poolt, kes, vabadusega varustatult, jätab tähele panemata selle seaduse, mis on kirjutatud tema südamesse looduse autori poolt. Niipea, kui Jumal reelatakse seltskonnast või üksikhingist, valitsevad isandaina patt, korratus ja ülekäteminek. Korda võib maailmas uuesti jalule seada ainult inimeste tahtmise tasalülitamise kaudu ülema Looja ja Seaduseandja tahtmisega. Pühakud on tõelised reformaatorid, uuendajad, ajaloo tõelised hiiglased, kuna nad püüavad teada saada ja teada anda Looja jumalikku tahtmist inimestele. Nad on toonud rahu mässavaile südameile, seltskonnale ja maailmale. Suured pühakud, nagu püha Paulus, püha Assiisi Franciscus, püha Teresia püüdsid alandlikult tundma õppida jumalikku tahtmist; ja inimkond — alandlikud ja maharõhutud — on neile lõpmata tänulikud. Mässulised — keegi Luther, Marx, Lenin — on toonud kodusõda ning lahkuminekut.

Iga inimliku korratuse taustal leiame mässutahet jumaliku tahtmise vastu, leiame jumaliku tahtmise tähelepanematajätmist, mittetundmist ja põlgamist. Vabameelsuse kuritegu oli see, et ta reelas, heitis kõrvale Jumala seltskonnast ja surus Looja vaiksele, kenale aukohale kirikuis ja käärkambreis. Kuna oleme ühes kommunistidega pahased neile kuri- ja häbitegudele, mis on korda saadetud vaeste vastu, teeme aga kommunistidele etteheiteid, et nad pole mõtelnud selle ülekohtu heakstegemisele inimese juhtimise kaudu Jumalale väärilisele ja vajalisele sõnakuulmisele. Kommunistid, tõstes mässu Jumala ja seltskonna vastu, on nii kaudselt inimkonnale määranud otsuse, et ta peab jääma ülekohtu ja lõpmatu surve ikke alla.

Kommunistid, nii üteldakse meile, ei mässa Jumala vastu, kuid Jumala karikatuuri vastu, mis neile on esitatud pahade ristiusuliste poolt. Meie ei eita, et on olemas kristlasi (neid polegi nii palju, kui meid katsutakse uskuma panna), kes karjuvad »Issand, Issand« ja katavad oma õelaid tegusid Jumala nimega. Inimene, kes palvetab, kes on alandlik ja alistuv jumalikule tahtmisele, ei leia mingit raskust selle teotuse avastamiseks ja oma enda käitumise

kontrollimiseks ja reguleerimiseks selle nähte najal. Ta teab, kuidas on vaja võidelda valekristlaste silmakirjalisuse vastu ja samas ta teab, kuidas reguleerida oma elu nende inimeste eeskuju järele, kes on elanud ja kes veel praegugi elavad Jumalale. Niisiis peab tagasi pöörduma oluliste põhimõtete juure, Jumala, suurima reaalsuse juure, Jumala, Looja juure ja tema õiguste juure üksikinimeste üle ja kõige inimühiskonna üle, vajaduse juure, et inimene tunneks ja kuuleks jumalikku tahtmist. (Järgneb.)

J. L.

Õhtumaa kiriku latinisatsioon.

Esimesed evangeeliumi kuulutajad jutlustasid meie Issandat Jeesust Kristust ja jumalariigi sõnumit kreeka keeli. Püha Paulus, kõige silmapaistvam nende seast, tundis aramea keelt, ja kasutas seda keelt, kui ta viibis Judeas, kuid tavaliselt ta väljendas end kreeka keeles ja selles keeles ta on kirjutanud ka kõik oma kirjad. Tema jüngrite hulgast vähemalt üks, Luukas, too »väga kallis arst«, näib olevat olnud tõesti haritud inimene: kolmas evangeelium ja Apostlite Tegude raamat on toimetatud elegantses ja kerges keeles, mis on ainulaadselt vastuolus teiste Uue Testamendi raamatutega. Paulus põlvenes Tarsusest ja Luukas Antiookiast: nii ühele kui ka teisele oli kreeka keel emakeeleks. Kuid nende kaheteistkümne seas, kes kõik olid sündinud ja kasvatatud Palestiinas, paljud olid samuti võimelised end väljendama kreeka keeles: püha Johannesele võlgneme tänu neljanda evangeeliumi, kolme epistli ja Ilmutamise raamatu eest. Püha Peetrusel oli nähtavasti kõige sagedamini vaja tõlki ja meie teame, et püha Markus etendas seda osa tema juures; kuid epistlid, mis kannavad tema nime, on toimetatud kreeka keeles ja pole tõestatud, et nad oleksid dikteeritud aramea keeles.

Esimesed konvertiidid olid samuti mehed ja naised, kellele kreeka keel oli harilikuks keeleks. Tänapäeval meil on pisut raske endale kujutella hellenismi võitu Vahemere orus, s. t. kogu Rooma impeeriumi pinnal kristliku ajastu ümbruses, kuna meil pole käepärast mingit võrdlusvõimalust. Kahtlemata ei tohi midagi liialdada: rahvuslikud keeled olid kadumisest kaugel ja maal, paar kilomeetrit eemal rannikul, kaunis suurte linnade lähedal, rahvuslikud keeled olid oma õigused maksma jätnud. Egiptuse ja Süüria talupojad jäid truuks oma kohalikele murretele. Seda enam tarvitati Itaalias ja Roomas ladina keelt ja teadused isegi pakkusid siin oma toetust, eriti just sest ajast peale, kui nad olid sünnitanud selliseid meisterteoseid nagu Lucretiuse »De natura rerum«, Cicero kõned ja mõtteteaduslikud ülevaated, Cæsari kommentaarid ja veel paljugi muud. Siiski on tõsi, et peaaegu igaüks oskas kreeka keelt või vähemalt võis sellest aru saada. Idamaal Egiptuse papüürus annab meile lugematuid tõestusi. Papüürused tutvustavad meile sõdureid, kaupmehi, talupoegi, vabakslastuid, kes kõik on lihtsa päritoluga ja kerge kasvatusega, kuid siiski on võimelised koostama kreeka keeles aruandeid, mitmesuguse sisuga arveid, erakirju j. n. e. Õhtumaal on tõendusi arvult vähem, kuid need tõendused on samuti väga iseloomustavad. Roomas näiteks käis ringi populaarseid epigramme, nalju ja sõnademänge, mis esimesel sajandil keisrite arvel lendu lasti. Suetonius on meile neist säilitanud kaunis rikkaliku kogu. Aafrikas on väga rohkesti pealkirju mälestustahvleil ja maagilisi nõiatabeleid, mis on koostatud kreeka keeles; ja isegi nende tekstide hulgas, mis on koostatud ladina keeles, on mitmed kirja pandud kreekakeelsete tähtedega. Haritud klasside seas kreeka keele tarvitamine polnud millaski lakanud ja teatud ajal, kui end siia ka veel mood vahele segas, kreeka keel sai varsti valitsevaks: »Arlis, meie ajastu 70 ja 80 aastate vahel, gallialane Favorinus pidas Roomas kreeka keeles loenguid, nagu pisut aega pärast seda Apulius tegi sedasama Karthagos ja tema rohkearvulised tööd kreeka keeles tõid talle suuri

austusavaldusi. Suetoniuse kaudu saame teada kümmekonnast kreekakeelsest teosest mitmesugusel ajaloo, arheoloogia ja kirjanduse ainel. Ælianus, kes oli sünd. üsna Rooma lähedal ja polnud iialgi lahkunud Itaaliast, kirjutas oma raamatu kreeka keeles: ta hakkas isegi kõnelema attika keelt nagu sündinud ateenlane. Stoiklasest mõtteteadlane Cornutus, kelle kodukohaks oli Leptis Aafrikas ja kelle õpilasiks Roomas olid isegi Persus ja Lucanus, koostas ladina keeli oma grammatilisi töid, kuid kasutas ainult kreeka keelt oma filosoofiliste esseede valmistamiseks«[1]). Kõige imelikum nähe on kahtlemata keiser Marcus Aureliuse oma, kes oma intiimsemate mõtete kirjapanemiseks ei kõhelnud kasutada kreeka keelt.

Neis oludes võibki aru saada, kuidas see oli võimalik, et ristiusku võidi kuulutada kreeka keeles niihästi idas kui ka läänes: ristiusu misjonärid võisid olla kindlad, et nad leiavad igaltpoolt kuulajaid, kes neist võivad aru saada, kui nad nende poole pöörduvad selles keeles. Kuid siin tuleb veel muudki tähele panna. Need, kes esimesena võtsid vastu õnnistuse sõnumi ja kõige esiteks vastasid jumalikule kutsele, olid peaaegu kõik idamaalased, isegi läänes, kuhu kõige mitmekesisemad olud neid võisid olla viinud.

See oli loomulik, et ristiusu idamaised jutlustajad esiteks pöördusid oma kaasmaalaste poole, keda nad kohtasid; ja need osutasid rohkem kalduvust nende läkituse vastuvõtuks kui teised. Ei tohiks liialt alla kriipsutada seda kuristikku, mis eraldab Kristuse usundit kõigist teistest müsteeriumi usundeist, mis sama aja ümber laialt levisid terves läänes. Siiski, ristiusk oli just nagu need usundid ja veel rohkemgi saladus, müsteerium: tal oli oma algatus, mille tõttu ristitu sai tõesti Jumala lapseks; eukaristia pühitsemise ja armulaua kaudu Jumal lähenes usklikule ja Kristus tegi usklikku jumalikust loomusest osavõtjaks; sidemed, mis ristiusk sõlmis kõigi usklike vahel, olid nii tihedad, et nad moodustasid ühe keha, mille Peaks ja Elustavaks Vaimuks oli Kristus. Ja kõik see oli varjatud möödunud sajandeil, kuid praegu uutel misjonäridel oli ülesandeks seda ilmutada maailmale, avaldades kõigile, missugune on selle suure saladuse avarus. Kuidas võinuks see sündida, et hinged, kes janunesid õndsuse järele, polnuks vallutatud sellise ilmutuse läbi? Läänemaised inimesed oma juriidilisema vaimuga, oma otsesemalt praktiliste püüetega, kellele usk tundus esiteks jumaluse ja tema usklike vahel sõlmitud lepinguna maiste kasude saamise otstarbel, need õhtumaalased võisid kahelda. Kuid egiptlased, süürlased, kreeklased ise lasksid end kergemini võita ja tulid ristiusu juure, mis neile kindlustas õndsuse hüved, mida neile Isise või teiste ebajumalate müsteeriumid asjata olid tõotanud.

Tervitused, mis lõpetavad epistli roomlastele, näitavad isegi apostel Pauluse enda ajastu kohta, et ta pole üksköikne Rooma kiriku korraldamise suhtes: seal leitakse juudi nimesid, nagu näiteks Maria, ja kindlasti sääraseid nimesid nagu Herodion, ning ladina nimesid, nagu Aquila, Prisca, Junia, Ampliatus, Urbanus, Rufus Julius, ja veel rohkem kreeka nimesid: Epænetos, Andronicos, Stachys, Apelles, Aristobule, Narcisse, Tryphæna, Tryphosa, Persis, Asyncritos, Phlegon, Hermes, Patrobas, Hermas, Philologos, Nereus, Olympas[2]). Meie teame, et kõiki neid nimesid on enam või vähem tihti kandnud Rooma elanikke: nende lähenemine annab korraga tunnistust Rooma rahvastiku segunemisest ja ristiusulise ühiskonna koostuslikust iseloomust apostlikul ajastul.

Kauaks ajaks Rooma kirik jäi oluliselt kreekakeelseks. See tõsiasi on nii tuntud, et sellest jatkub, kui siin juhime tähelepanu mõningaile faktidele[3]). Esimeste paavstite nimistu kuni püha Viktorini (189—198) sisaldab vaid kaks ladina

[1]) P. de Labriolle, Histoire de la littérature chrétienne, Paris, 1920, lhk. 61.

[2]) Room. XVI, 3. 15. Vrdl. M. J. Lagrange, Saint Paul, Epître aux Romains, Paris, 1916, lhk. 363—372.

[3]) Kes soovib tõestusena rohkem üksikasju, võib vaadata näiteks C. P. Caspari, Quellen zur Geschichte des Taufsymbols, Christiania, 1875, lhk. 267—466.

nime, nimelt Clemensi ja Piuse oma. Pealeselle teame veel, et Clemens kirjutas kreeka keeles, kuna selles keeles on ka koostatud kiri, mille ta saatis korintlastele. Umbes 140 aasta ümber Hermas, piiskop Piuse vend, avaldas kreeka keeles oma töö »Karjane«, mida pidi laialt levitatama mitte ainult oma-vahel, vaid ka väljaspool Clemensi ja Grapte kaudu [4]). Aastal 155 püha Polykarpos Smürna linnast läks Rooma, et seal paavst Anicetosega paasapühade asjus läbi rääkida. Paavst palub püha Polykarpost, et see sealse kihelkonna ees pühitseks eukaristiat, armulauateenis-tust. Sellest võib järeldada, et kreeka keel oli veel tollal liturgiliseks keeleks [5]). Sama aja ümber püha Justinus pidas kooli Rooma linnas. Oma kuulajate ees ta väljendab end kreeka keeles ja selles keeles ta annab välja ka oma kirjad, mis on määratud keisreile, senatile ja rooma rahvale. Jüngrid, kes surid usukannatajaina samal ajal kui temagi, Chariton ja Charito, Euelpiste, Hierax, Pacon ja Liberianus kannavad kõik kreeka nimesid, välja arvatud viimane. Euelpiste on päritolult kapadookialane ja Hierax põlveneb Iconiumist Phrygias. Muide pole aga nii üks kui teine risti-usku pööratud Justinuse poolt, kuigi nad tulid teda heameelega kuulama [6]). Vähemalt teise sajandi lõpuni Rooma kirikule jääb teravajooneliselt alles tema helleenlik iseloom. Ühe püha Hieronymose tumeda teksti alusel on tahetud paavst Victorile omistada esimese ladina-keelse kristliku kirjaniku au ja mõned on temast isegi tahtnud teha pseudocypri-aanilise kirjatöö »Adversus aleatores« autorit. Kuid näib, et sellest hüpoteesist tuleb loobuda [7]). Igal juhul kirjutasid kreeka keeles teise sajandi esimeste aastate jooksul veel preester Caius ja püha Hippolyt. Peab alles jõudma 250 aasta mõjukonda, et leida Roomast ladina keelt valitseva keelena [8]).

Nagu Rooma koguduses, nii oli esimes-tes gallia kogudusteski esiteks enamik usklikke kreeka keeles rohkem kodus. Kui ütelda tõtt, peame tunnistama, et oleme väga halvasti informeeritud ristiusu algmete kohta Gallias. Kui aga teise sajandi lõpu poole kaob loor, mis Gallia kirikuid seni kattis, siis näeme, et vähemalt kõige tähtsamad nende kirikute seast, Lyoni ja Vienne'i oma, kasutavad kreeka keelt ja mitte ladina keelt. See tõsiasi on seda tähelepandavam seetõttu, et suures Lyoni linnas tollal polnudki nii palju kreeklasi. Kreeka keeles aga kirjutab püha Irenæus oma tööd, eriti just traktaadi »Eksiõpetajate vastu«. Samas keeles on koostatud ka kiri Aasia kirikuile Marcus Aureliuse tagakiusamise asjus. Isegi märtrite nimed

[4]) Hermas, Visioon III, 4, 2–3: »Sina kannad minu sõnad kõigi valitute teadmiseks. Selleks tee väikesest raamatust kaks ärakirja: üks saada Clemensile ja teine Graptele. Clemens peab selle saatma teistele linnadele, kuna tema hoole on antud mure selle eest. Mis puutub Graptesse, siis ta kasutagu seda leskede ja vaeslaste õpe-tamiseks; ja sina pea selle kohta loenguid selles linnas presbüütreile, kes on kiriku eesotsas.«

[5]) Püha Hippolytose »Apostlik Traditsioon« sisaldab veel kreeka keeles liturgiliste palvete teksti. See on meile kõige vanemaks dokumen-diks rooma liturgia kohta, sest selle kohta pole tõendust, et liturgiliselt millaski on tarvitatud palvet, mis lõpetab püha Clemensi kirja korintlastele. Kuid probleemid, millised ta esile toob, pole kaugeltki lahendatud. Kas püha Hippolyt piirdus sellega, et ta ära kirjutas mõne traditsioonilise teksti, mis tema ajal Rooma kogu-duses oli tarvitusel ja kas see tekst põlveneb apostleist endist, nagu väidab Dom Cagin? Või kas mainitud pühak on ise selle liturgia autor?

[6]) Acta Justini: kirj. Knopf, Krueger, Aus-gewählte Märtyrerakten, Tübingen, 1929, lhk. 16–17.

[7]) Märkuses, mille ta pühendab Victorile, »De viris inlustr.«, 34, püha Hieronymus tuletab meele, et Victor on kirjutanud paasapühade küsimusest ka teisi töid, kuid ta ei kõnele midagi keelest, milles need on kirjutatud. Ainult Tertul-lianusesse puutuvas märkuses »De viris inlustr.«, 53, seletab ta, et Tertullianus on esimene pärast Victorit ja Apolloniust, kuid esimene milles? Harnack, kes oli omistanud Victorile töö »Ad-versus aleatores«, on pidanud sellest arvamisest loobuma ja praegu peab igaüks tunnistama, et see väike töö pole loodud enne kui vaid a. 250 paigu.

[8]) Tekstid ja pealkirjad katakombides, sel määral, mil nende kirjutamiseaega võib jälgida, esitavad huvitavaid andmeid. Meil jatkub sellest, neid siin meele tuletada. Tähendame aga siiski, et neile ei või omistada otsustavat tähtsust. Nad ei saa meile kaugeltki mitte anda ühel teatud hetkel kõigi Rooma usklikkude nimed, päälegi eesnimed on sageli petlikud. Keegi kreeklane võis kanda ladina nime ning vastupidi. Kui siin ainult meele tuletada Clemensi juhtu. Samas perekonnas Hermas kandis kreeka nime, kuna aga tema vend Pius kandis ladina nime.

näivad iseloomulikena: nende hulgas leidub teatud arv ladinakeelseid nagu Sylvius, Primus Ulpius, Vitalis, October, Geminus, Julia Albina, Grata, Quartia, Vienne'i diakon Sanctus ja veel teisi. Kuid siin võib kohata ka tublisti kreeka nimesid: piiskop Pothin, Vettius Epagathus, Makarius, Alkibiades, Philumenos, Rodana Biblis, Pontica, Potamia, Helpis, hüütud Ammas, Aleksander, Ponticus, Aristeos, Zosima, Zotika, Apollonius j. n. e. Viimaste kohta teame, et paljud neist olid pärit Väike Aasiast. Ühtegi kelti nime ei või aga leida sellest nimistust, olgugi et püha Irenaeus meile kinnitab — ning võime teda ilma igasuguse kahtluseta uskuda, — et ta ise üsna sagedasti oli sunnitud jutlustama kelti keeles ja et keltide hulgas oli ristiusulisi, kes ilma paberi ja tindita õiget usku oma südames kandsid. Nagu Lyonilgi, nii oli ka Autunil kreeka keele rääkijaid usklikke. Kirjutus Pectoriuse mälestuskivil tunnistab seda. Kindlasti oli olukord samuti linnades Rhone'i orus, kus ristiusk aegsasti parajal ajal levis, näiteks Marseille's, Arles'is, Nizzas, Orange'is, Narbonne'is j. n. e.

Irenikos.

»Metsalise kompleks.«

Psühholoogilisi takistusi lähendamistöö tõkkeina ja nende päritolu.

Õigeusuliste (ja ka luterlaste) reaktsioon meie ajakirja püüetele on vägagi mitmekesine. Meil on olemas neidki lugejaid, kes »Ühise Kiriku« numbri võtavad kätte ainult selleks, et leida parajat sööta sulesõja pidamiseks, et leida märklauda oma parajasti varuksolevate vaenunoolte äralaskmiseks. Säärased mürgiste sulgedega inimesed on sageli ka ise lähemas kontaktis mõne ajakirjaga ja neil avaneb selle teguviisi kaudu võimalus oma ajakirja katoliiklaste kulul huvitavaks teha. Teab ju igaüks, et katoliiklased Eestis on nõrgad, et neid on vähe, et nad teiste suurte usuliste organisatsioonidega võrreldes otsekui ära kaovad ja nende endakaitse võimalused on samuti väiksemad kui kohalike suuremate usuühingute omad. Kuid mis teha — materialismist sünnitatud kalk ja toores ükskõiksus on nii sügavale tunginud ka Eesti kaasaegsesse ühiskonda, et ei lööda mitte ainult nõrgemat, vaid lüüakse kas või lamajat. Pealegi tahab iga usuline ja poliitiline koondis end näidata võitleva leerina. Tahetakse rahvast usu ja veenete elavuse mõttes ärritada ja sellele ärritusele siis leida parajat piksevarrast. Säärane metoodika on eriti tarvitusel kaasaegses poliitikas, kus mõned väga tugevad parteid nähtavasti on rajatud ainult madalate viha- ja põlguskirgede ülespiitsutamisele. Tundub, et need liikumised on paratamatult kadumisele määratud, kui neil enam pole kellegi vastu võidelda. Tuletame siin näiteina ainult meele, et juudid on praegu kunstlikult tehtud sääraseks vihkamiskirgede piksevardaks ning usule püütakse kõigest väest suunata proletaarsete masside vaenu. Masside meelekibedus aetakse keema ja siis räuskav ajakirjandus, kihutuskõned ja kavalalt koostatud tendentsfilmid on selleks ärajooksukraaviks, selleks sõimurenniks, mille kaudu kogu see inimese kõige alatumate tungide valing juhitakse armutult valitud objektile. Ja moodsa propaganda viimaste tehniliste nõuete kohaselt ehitatud rentsleid pidi jookseb siis tõesti nii palju pori vaenualuse rahva, asutuse või kildkonna peale, et viimase tõelist palet tegelikult enam ära ei tuntagi, olgugi ta siis ise kui süütu tahes.

Katoliku kiriku seisukord Eestis sarnaneb vägagi sellise sihilikult valitud põlguseobjekti omale. Ajalooraamatud, ajakirjandus, luteri kirikute kantslid ja adventistide valguspildid on katoliikluse vastu pidanud alalist võitlust. Ja mitmele rühmitusele säärane võitlus katoliikluse vastu on paratamatuks nähteks, nende tekkimine ja osalt nende olemasoiugi on ju tingitud võitlusest, protestist, tõrjest katoliku kiriku vastu. Protestandid poleksid ju ära teeninud oma nime, kui nad lakkaksid protesteerimast. Alles hiljuti usupuhastuspüha oli jälle selle protesti kestvalt uuendatud väljendajaks. Kuid see protest on suurel määral nüüd kaotanud oma hoo, kuna protestantism Eestis on tugevamaks pooleks ja tugevama protest nõrgema vastu on pisut omapärane, kui mitte just kummaline.

Adventistide arusaamise või arusaadatahtmise või veel kõige õigemini mitte-arusaamise järele Rooma paavst on Ilmutamise raamatu metsaline. Kõik mitteadven-

tistid kannavad oma otsa ees metsalise märki. Adventism näeb oma kutsumust väsimatus võitluses paavsti ja tema pooldajate vastu. Tõelise adventisti üheks tunnuseks on see, et ta enam mitte mingisuguses seoses paavstiga ei ole, ka mitte kaudselt, näiteks pühitsedes pühapäeva, mis olevat üheks paavsti mõju all olemise tundemärgiks. Oma väidete toetamiseks adventistid kasutavad ka mitmeid arvestamise võtteid, nagu sõna-tähe mäng Ilmutamise raamatus esineva arvuga 666. Kuigi adventiste Eestis ei ole arvuliselt väga palju, on nende mõju siiski kaunis suur. Adventistid on püüdnud oma palvelad rahvale teha võimalikult kättesaadavaks. Nende tegevuse tuiksooneks on pealinnas Merepuisteel avar palvemaja, kust vahel laupäiviti, adventistide hingamisepäeval, õige rohkesti rahvast väljub. Kuna siinne rahvas üldse meeleldi palvemajas käib, siis ei ole ka sugugi haruldased need juhtumid, kus laupäevapühitsejate palvelad on puupüsti ja kulutud täis. Konverentside ja suuremate kogumiste puhuks on provintsilinnades isegi üüritud suuremaid saale, nagu näiteks »Bürgermusse« saal Tartus, kus peeti millaski, küll juba ammu tagasi, teiste ususeltside poolt mingi adventismivastane loengutesari, millele aga rünnatud adventistid väga osavate vaidlusvõtetega vastasid. Adventismile andsid Eestis palju elustavat hoogu mõned välismaalt sissesõitnud ja suure poleemilise vilumusega jutlustajad, nagu reformaator Wall, ristija Ehrhardt, hr. Vägele j. t. Nende meeste äärmiselt energilise tegevuse tõttu leidis adventistide õpetus sissepääsu isegi konservatiivsesse kohalikku saksa seltskonda, kuigi balti sakslus muidu võõrastele, usulistele, liikumistele näib olevat võrdlemisi ligipääsmatu. Kuigi on õige, et adventismist palju tolleaegseid »neofütte« nüüd juba jälle on välja astunud, peab möönma, et adventõpetuse järelkäijate ridades ka praeguks veel on nii mõnigi tõsise ellusuhtumisega isik. Adventistide ajakiri »Meie aeg« on üks huvitavamalt toimetatud usulisi trükitooteid Eestis. Mõnest selle ajakirja numbrist võib aga asjata otsida sõna »adventist«. Ajakirja väljaandjat iseloomustavad tähed »S. A. E. L.« ei reeda võhikule veel sugugi väljaandja tõelist palet. Adventistide misjonibülletääni »Lõikustänulehte« ei osta mitte ainult adventistid ise, vaid see leiab vilkate ja kõneosavate kolportööride kaudu tee nii üürikasarmu töölisкorteritesse kui ka usuliselt ükskõiksete haritlaste lugemislauale.

Adventistide kolportöörid töötavad suure eneseärasalgamisega. Need inimesed ei tunne tüdimust, kuigi sagedasti nende nina eest uks lüüakse prantsatades kinni ning nende indu kui pealetükkivust sõidelдakse. »Ometi määris mulle raamatu kaela«, ütleb pahatihti halvatujuline korteriomanik pärast kirjandusemüüja lahkumist.

Huvitav on asiolu, et adventistid teiste usuühingutega ei seltsi. Kuigi võitlus katoliku kiriku vastu olnuks ühendavaks lüliks adventismi ja mitme teise ususeltsi vahel, ei suvatse adventistid seda võitlust pidada teistega koos, kuna nende mõiste järele kõik teised ristiusulised ise on liialt paavsti mõju all. Huvitav on ka adventistide ennustus, et teised mitteadventistid tulevikus veel rohkem satuvad paavsti mõju alla, jah, nende arvamise järele paavst saavat veel ükskord maailma valitsejaks! . . . Igatahes ei tohi adventistide »ettenägevus« meid muuta liiga optimistlikuks, kus nii palju teisi katolitsismile nii meeleldi tahaksid lüüa surmakella!

Võiks ütelda, et adventistide mõju, olgu see siis otsene või kaudne, on Eestis peagu terve rahva otsekui läbi immutanud. Sellega on ka seletatav teatud psühhoos, teatud panniline katoliiklaste kartus, mille juured on pigemini kuski alateadvuse sopis kui selges teadvuses. Kahtlemata on ajalooraamatud ja puhtprotestantliku, õigemini küll luterliku vaimu mõju üldisele rahvustervikule siin olnud põhipaneva tähtsusega. Eriti just võõriti mõistetud ajalugu on adventistide katoliku kiriku mahategemisele rajanud soodsalt väetatud aluspinna. Kui hiljuti haridusminister kol. Jaakson vihjas ajalooraamatute revideerimise vajadusele, siis tuleb märkida, et meil, katoliiklastel, tuleks nende revisjoni eriti soovida. Ei saa ju eestlane katoliiklaste kartuse kätkist kaasa; see kartus hakkab esimesi juuri ajama just ajalootunnis, kui tuleb pähe tuupida hirmuäratavaid asju autodafeedest, inkvisitsioonist, jesuiitidest j. m. s. Ja muidugi leidub ajalooraamatus teksti mõju suurendamiseks ka veel illustratsioone, jubedaid joonistusi ketserite põletamisest ning muust. Küll ei saa mainimata jätta, et uute ajalooraamatute juures on ikkagi juba märgata arengut objektiivsuse ja õigluse suunas.

Igatahes on väga sageli ajalootund adventistide palvetunni otseseks ettevalmistajaks. Perekonda külastab adventistide kirjandusemüüja ehk kolportöör ja süvendab koolis saadud muljeid. Ning seda propagandamehe juttu usaldatakse pahatihti just koolis kuuldu põhjal. Küsitakse endalt, kas säherdused jõledused pole siis mitte tõesti metsalise teod. Ja nii tekibki »metsalise kompleks«, mis eestlaste vaesema

kihi juures on üheks suuremaks tõkkeks katoliiklusele lähenemisel. Katoliiklusest rääkides tekib inimese vaimusilma ette kohe »metsalise« kuju.

Side fantastilise koletise ja katoliku kiriku vahel on rahva alateadvusse seda hõlpsamini peatuma jäänud ka just selle tagajärjel, et adventistide kõned oma sugestiivsuselt ei jää taha kuulsast Berlitzi võõrkeelte õpetamise meetodist. Peamiselt kasutavad adventistid rahva mõjutamiseks ühe jesuiidi leiutist — udupildi aparaati. »Laterna magica« abil projekteeritakse süütule valgele linale karjuvates värvides verejanuline elajas, mis peab vastama Patmose nägija visioonidele. Kohkunud vaatleja vaevalt suudab uskuda, et sihukesele elukale maailmas võib leida vastet. Kuid siis hakkab sadama tõenduste rahet — kõik muidugi peamiselt udupildiaparaadi kaudu lugeja õhinal antud seletuste saatel. Järgnevad Nürnbergi neitsi (nugadega voodersdatud kest, mille verisesse kaisutusse olevat antud ketsereid — jutt, millel puudub igasugune tegelik alus), joonistused põgenevaist hugenottidest, tuleriidad. Kuna palvemajas istub rohkesti vaesemat rahvast, siis katsutakse nende meeli katoliikluse vastu õhutada Vatikani toreduse kirjeldamisega, räägitakse näiteks, kuidas puudustkannatajate kiht pidi nälgima, kuna paavsti lossi puhastamiseks kulutati võrratu koorem saia jne. Kõnede sekka pakutakse vaheldukseks kaunis hästi ettekantud koorilaule, deklamatsioone pühapäevakooli õpilasilt ja muud selletaolist. Adventistidel, nagu ka teistel sektantidel, on palju lõbusaviisilisi laule, mis oma kerguse ja rütmi tõttu eriti noortele meeldivad. Näiteks:

Rõõmustagem, rõõmustagem,
päike paistab igapäev,
Oh see elutee on imeilus,
rõõmustagem alati.

Kuid »Siioni laulud« sisaldavad ka palasid, milliste sisu ütleb rohkem, näiteks »Jehoova Jumal on arm ja tõde, Jehoova Jumal meid armastab« jne.

Kuigi suur osa adventistide kuulajaid ei võta neid tõsiselt, jääb siiski sugemeid kuuldust ja nähtust, ja just eriti nähtust, nende alateadvusse kleepuma. Olgugi et luterlased ja õigeusulised adventistidele kui sektile teatud määral vaatavad ülevalt alla, kannavad nad oma enam-vähem elavaid muljeid palvemajast kodudesse kaasa. Alateadvus on pahatihti otsekui inimese teadvuse prügikastiks, kust tahes-tahtmata kerkib inimese selgeid vaateid ummistavat lämmastikku. See on just üks põhjusi, miks katoliiklased dr. Sigmund Freudi psühhoanalüütilisele meetodile ei saa laulda kiidulaulu. Ei saa nõustuda sellega, et kergitatakse seda prügikasti kaant ja prahti hakatakse südametunnistuse kamara alt välja koogitsema. Kui hüpoteesi alateadvuse olemasolust võtta tegelikkusena, on aga siiski kasulik teada, et alateadvus on paljude meie kahtlase kalduvusega mõtete, tegude ja tungide päritoluallikaks. Sageli on nii, et mitmed kahtlase väärtusega asjad, mis oleme suutnud teadvusest välja tõrjuda, alateadvusse jäävad kiinduma nagu takjad.

Mitmed õigeusulised on meile korduvalt rõhutanud, et üheks suurimaks kirikuühinemise takistuseks on eesti rahva üldine antipaatia katoliikluse vastu. Selle mittesallimise põhjused võiksime nende allikate järele peamiselt jagada nelja liiki:

1. õigeusu sisemine agitatsioon katoliku kiriku vastu.
2. rituaalne küsimus,
3. puiklemine autoriteedi eest,
4. luterlaste, adventistide ja teiste agitatsiooni mõju.

Mõne üksiku juures võivad teatud osa etendada ka veel puhtisiklikud ja ainelised põhjused, võib-olla vahest ka poliitika.

Mis puutub esimest liiki põhjustesse, siis peab ütlema, et kindlakujulisema katolitsismivastase voolu tekkimist eesti õigeusuliste peres võib pidada alles viimaste aastate sünnituseks. Enne seda polnud ju Eesti õigeusulistel ka tegelikult põhjust Rooma kiriku peale mõtelda, kuna ükstei-sest oldi seevõrra eemal. Eestikeelne puhtõigeusuline poleemika katoliikluse vastu on ainult hilisema aja nähe. Ja sedagi ei harrasta kogu vaimulikkude korpus. Kuid kahtlemata need õigeusulised, peamiselt vanemad, kes oma hariduse on saanud vene keeles, on teadlikud kreeklaste ja venelaste tavalistest argumentidest Rooma vastu. Tuuakse ette Filioque, primaat, Neitsi Maarja ilma patuta saamise dogma jne. Kõige huvitavam on aga tõsiasi, et õigeusulise rahva keskele sattudes näeme nende küsimuste väikest osatähtsust.

Rahvale tekitab palju rohkem raskusi riituste küsimus. Riituse mõiste on rahva seas väga udune ja sellepärast võib siin märgata teatud segiajamist usu mõistega. Arvatakse lihtsalt, et riitus on juba usk ja dogmaatiliselt oluline. Ja kõige kurvem on see, et katolitsismi tuntakse enamasti ainult ladinariituse kaudu ja idariituse olemasolust pole kõigil aimugi.

On aga olemas juba nii mitmeidki õigeusulisi, kes katoliiklusega on lähemalt kokku puutunud. Nad on intelligentsed ja on

ühinemise vajaduses veendunud. Kuid neid tõukab eemale suure autoriteedi element katoliikluses. Nad ei taha endid painutada, nad ei taha ka, et ainult vaimulikul seisusel oleks kirikus palju ütlemist. Kuid sageli tundub, et ka need sõbraliku kalduvusega inimesed näevad tonti, et nende kartus on liialdatud.

Kõige sagedamaks rahva vastumeelsuse põhjuseks näib aga olevat midagi psühholoogilise »metsalise kompleksi« taolist, mille esilemanamise peamisteks teguriteks arvatavasti on küll koolis õpitud ajalugu ja pärastine sektantide kihutustöö, mis rahva sekka on imbunud — ütleksin — peagu vastu rahva enese enamuse tahtmist. Kuid see »metsaline« kollitab enam-vähem teravajooneliselt ka õigeusuliste alateadvuses ja peletab inimesi, kellel meiega muidu on nii palju ühist, meist eemale. See ilmneb peamiselt seeläbi, et katoliiklaste vastu tuuakse ette adventistidelt ja teistelt protestantidelt kuuldud väiteid ja mitte kreeklaste poolt ülesvõetud küsimusi, mis meid õigeusulistest tõesti näivad eraldavat. Muidugi, õigeusuline liturgika võib tõendada paljude nendegi vahede kohta, et nad on ainult näilised.

Võtsin adventistid sektimõju rahva sekka tungimise näiteks, kuna need on katoliiklaste ägedamad ja käremeelsemad vastased, kes kõige rohkem on aidanud kaasa »metsalise kompleksi« kujundamiseks rahva hingeelu taustal. Rahvas satub hasarti just siis, kui tuleb meele, et katoliku kirik on ju paavstikirik — ning samas tekib assotsiatsioon . . . Vaimusilme ees muutub punaseks ja Ilmutamise raamatu elajad on platsis . . . Külmajudinaid jookseb selgroogu mööda alla ja käed teevad tõrjuva liigutuse ning selle protsessi lõppjärguks ongi tavaliselt seljapööramine katoliiklusele, veel enne kui tõsine, teadlik mõtlemine on võinud alata. Ja küsitakse endalt: »Kuidas võib ometi niisuguse asutusega ühineda?« Ja nii purunevad säherduse salakavala õõnestustöö tagajärjel võimalused täita Kristuse püha soovi: »Et nad kõik üks oleksid.«

Artiklis pole mõtet peatuda adventistide väidete ümberlükkamisel. Selle kohta on »Kiriku Elu« juba ilmunud pikem artikkel, kus selgesti näidati, kuidas adventistide seisukohad on rajatud logisevaile ja vääradele alustele. Ilma valeandmeid appivõtmata ei saa see õpetus paraku püsida.

Reginald A. Sorokin.

Mitmesugust. — Nõukogude Venemaalt.

Toome mõningaid andmeid usulise tagakiusamise kohta Nõukogude Venemaal. On juhitud tähelepanu erinevaist usutunnistusist usklike ühinemispüüdele. Püütakse vaimulikke hävitada niipalju kui võimalik ja peamiselt usklikke eraldada vaimulikest. Võitlus »usuinimeste koondumise« vastu on usaldatud prokurör Võsinski kätte, kes on saanud kuulsaks kõmuliste poliitiliste protsesside kaudu. Ohvrite hulgast leiame kõrgemate kiriku aukandjate nimesid, nagu mitropoliit Sergei Krudrjavtsev Tomskist (Siber), mahalastud 73-aastaselt ühenduses Tuhhatševskij afääriga, Rostovi mitropoliit Peeter, kes arreteeriti tema tunnistuse põhjal kui saksa ja poola vastuluure teenistuses seisnud isik, kellel olevat olnud sidemeid ka Vatikaniga. Teatatakse ka ühe teise piiskopi Msgre Sergei Družinnikovi arreteerimisest. »The Times'i« andmete järele GPU olevat »likvideerinud« usulisi rühmitusi (õigeusulisi, sektante, muhameedlasi) Moskvas, Leningradis, Gorkis, Kasakstanis. Kaukaasias saadeti laiali »Ülem ingel püha Miikael'i« nimeline usuline organisatsioon, mille juhiks olid Dehterev ja Karnauhov, mille sihiks oli muuseas varemalt suletud kirikute uuestiavamise saavutamine. »Poslednija Novosti« kõneleb ka baptistide süstemaatilisest tagakiusamisest Euroopa Venemaal (baptiste kiusati taga saksa salakuulajaina Euroopa Venemaal) ja Kaug-Idas (Jaapani salakuulajaina). Valge-Venemaal tagakiusamine juudi rabide vastu on muutunud intensiivsemaks. Üks ajakiri arvab teadvat, et võõrad, kes korrapäraselt käivad kirikus, kuulutatakse soovimatuiks välismaalasiks Moskvas ja Leningradis. 200 inimest oleksid nii pidanud lahkuma Nõukogude Vabariikide Liidust. Üks teine žurnaal teab rääkida, et see uus korraldus käib kõigi välismaalaste kohta ja keelab neile kirikuskäimise.

Kirikute sulgemised kestavad. Vanadele ettekäänetele, mida juba mujalgi on lugematuid kordi mainitud, lisandub nüüd veel see, et neid võib kasutada õhukaitse otstarbel. Dr. Piotr Hendrix, kes korrapäraselt igal aastal külastab Moskvat ülestõusmise pühade ümber, et osa võtta õigeusu usulistest teenistustest, on märganud avatud kirikute vähenemist eelmise aastaga võrreldes, 25 kirikut mulluse neljakümne asemel. Teatatakse Epifanievskaja kiriku

sulgemisest Dragomilovos. See kirik oli mitropoliit Sergei katedraliks ja hiljuti ta restaureeriti õigeusulise rahva armuandide toetusel. Selle eriti raske korralduse tegemiseks on antud kolm põhjust: Stalin peab selle ehituse eest mööduma; juba revolutsioonist saadik see kirik on ühe iseäranis auväärse ikoona asukoht — nimelt leidub seal »Kristus ahheiropoiete«. Kolmandaks, kõige tõenäolisemaks põhjuseks, on suurte usklikkude inimeste masside tung sellesse kiriku, peamiselt just suurte pühade ajal. Msgre Sergei, kes seal teenis, olevat langenud põlu alla.

Huvitava teate tõi aga samal ajal rahvusvaheline ajakirjandus. Nimelt peetud samas peakirikus Rumeenia välisministeeriumi korraldusel 24. juulil s. a. PIDULIK LEINAJUMALATEENISTUS KUNINGANNA MARIA MÄLESTUSEKS. Nõukogude valitsus muidugi ei tahtnud Rumeenia välisministeeriumile avaldada mingisugust vastupanu ja nii kujuneski jumalateenistus ilmelt eriti pidulikuks, tuletades meele vana režiimi päivi. Teenivad preestrid ja kirikuteenijad olevat olnud otsekui ümbermuudetud, äraseletatud. Panihhiidast võttis osa ka punase väliskomissariaadi protokolliülem seltsimees Barkov.

Mainime veel viimase õigeusu kiriku sulgemist Minskis, viimase poola kiriku (pp. Peeter-Pauli) kinnipanemist Moskvas, Saratovi luteri kiriku mahalõhkumist. Tšerniigovis muudeti kõige ilusamad kirikud, mida senini peeti muuseumideks, nüüd kaubaladude hooneteks. Teatud Nõukogude ajalehed näevad selles provokatsioonivahendit rahva ässitamiseks võimude vastu. Püha Sergiuse lavras (kloostris) avati ikonograafia ateljee asemele kinoasjanduse kursused. Patriarh Niikoni pooltseitsmeteistkümnendal sajandil asutatud kloostris, »Uues Jeruusalemmas«, seati sisse väga rikkalik regionaalkultuuri muuseum.

JUMALASALGAJATE LIIT (SVB) on end viimastel aegadel näidanud väga aktiivsena. 15. — 20. juunini, ühel ajal Vene Vabariigi ülemnõukogu (R. S. F. S. R.) istungjärguga, E. Jaroslavskij on kutsunud kokku usuvastaste propagandistide ja komsomolide keskkomitee, hariduskomissariaadi, tervishoiukomissariaadi ja teiste valitsusasutuste esindajate kongressi. Samuti teatatakse ühest jumalasalgajate konverentsist usuvastase võitluse asjus üksikuis vabariikides ja aladel, kus vene rahvus on vähemuses ja kus kõiksugu »usulised« on eriti aktiivsed. Selle tulemuseks on resolutsioon selleks otstarbeks erilisi propagandiste ette valmistama hakata. Viimaks, eriti tähtis otsus on see, et jumalasalgajate liit tahab enda peale võtta ühe brošüüri kirjastamise Nõukogude Vene Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu usulisisse kultustesse puutuva seadusandluse kohta. Sellel algatusel peaks muidugi olema vastav vastukaja kohtukomissariaadis. See kodifikatsiooni teos, mille eesmärgiks on usulise seadusandluse kohandamine põhiseaduse 124. artiklile, võtab lähtekohaks 1929 a. 8. aprilli seadused.

Meie ei korda siin varemalt tuntud tõsiasju. Toome vaid uuemaid seike. Usulisi talitusi tohib pidada ainult võimude poolt selleks otstarbeks tunnustatud hooneis. Erandlikult »kultuslikud rühmitused« on õigustatud teenistusi pidama ka mujal, kuid alati eri loa alusel. Rühmitused, millel pole juriidilise isiku õigusi, ei tohi omada usulisi ehitusi, isegi mitte neid, mis nad on ehitanud ise. Nad peavad usulisi hooneid üürima kohalikelt võimudelt ja viimased võivad üürilepinguid alati tühistada. Sel juhul liikuv vara, mis on jälle riigi kätte läinud, on jagatud mitmeks osaks. »Kultuslik mööbel« liigitatakse usuliste esemete hulka, millel ei ole kunstilist ega ainelist väärtust. Neid võib üürida teistele kultuslikele rühmitustele, kuid neid peab laitmatus seisukorras tagastama.

Märgime veel, et jumalasalgajate liidu tatarlaste haru Kaasanis on otsustanud võitlust islami vastu muuta innukamaks ja luua erilist usuvastast ajakirja.

Vabariiklike ja regionaalsete valimiste ajal usuvastane propaganda koondus samuti valimispropaganda ümber. Nõuti, et usklikele töölistele tuleb läheneda väga ettevaatlikult, kuna vastasel korral tulemused võiksid olla hoopis vastupidised ja trotskistid võiksid nurjumisest kasu saada. Intelligentne usuvastane propaganda suundus üksikisikuile ja mitte massidele, rõhutas Stalini põhiseaduse poolt kindlustatud südametunnistuse vabadust ja paljastas vaid usuliste organisatsioonide paratamatut reaktsioonilist iseloomu. Nõuti, et propagandiste tõmmatakse ligi ametiühinguist, stahhanovlaste seast, kolhooside tegelasist, Nõukogude haritlasist, õppivast noorsoost jne. Kõikjal usuvastases ajakirjanduses on meele tuletatud, et uus põhiseadus ei luba usulistele organisatsioonidele esitada oma kandidaate valimistel, kuna nad juba oma olemuse poolest on »töötajate ja sotsialismi vaenlased«.

Jaroslavskij olevat seletanud, et N. V. S. V. L. saab olema täiesti jumalatu režiimi viiekümnendal aastal 1967. »Pravda« leiab (5. juulil), et kaadetakse suurim viga, kui

jäetakse hooletusse usuvastane propaganda. Usuvastase võitluse konkreetsete abinõude hulgast leiame eriti järgmist: usuvastase muuseumi asutamine Harkovi, usuvastaste loengutega liikuva observatooriumi ellukutsumine Moskvas, uute usuvastaste filmide väntamine. Kavatsetakse asutada usuvastase pedagoogika instituuti.

Püütakse kutsuda esile usuvastase aktiivsuse taastõusu komsomoltside juures, kus on leitud suuri loidujäämisi iseäranis just Gorkij ümbruses, nagu teatab »Poslednija Novosti«. Keskkomitee on otsustanud välja õpetada 22 tuhat komsomoltsi usuvastaseks propagandaks maarahva keskel. Samuti loodetakse, et need komsomoltside hulgad liituvad pärast seda jumalasalgajatega. Stalin on kirjutanud isikliku allkirjaga kirja komsomoltsidele, et nende küsimuse peale neile seletada, miks nad peavad olema ateistid. Antud põhjus on ikka sama: oluline side religiooni ja kapitalistliku režiimi vahel.

USULISE OLUKORRA suhtes on viimaseid kõige huvitavamaid iseloomujooni SALAJASTE USULISTE ORGANISATSIOONIDE (näiteks kloostrite) tendents end ametlikult tunnustada lasta. Nõukogude võimud soodustavad seda tunnustust, kuna tuntud »usulised« neile on vähem hädaohtlikud kui varjatud. »Kui usuline element püüab katakombidest väljuda valge kätte, kohalik administratiivne aparaat näeb end puht administratiivseil põhjusil olevat sunnitud aidata seda ellutärkamist.«

Esitame siin ühe »usuliste« varjatud tegevuse näite: mungad (ja nunnad) väljuvad oma peiduurgastest. Nad saavad rändpreestreiks, külastavad kolhoosi sõlmijaina, parandajaina, rätsepaina, potiseppadena, lukuseppadena jne. Täites oma kohuseid käsitöölistena, nad võtavad ka ette ristimisi, jutustavad pühajutte jne. Kui on võidetud kolhooslaste sümpaatia, palutakse preestreid astuda kolhoositööliste ridadesse. Kuna nad saavad tasu oma töö eest, täidavad nad riitusi maksuta. Kui asjad arenevad veel kaugemale, tõuseb mõni salajane palvemaja ning kui püüe on juba ilmne, tärkab ka soov seda palvemaja teha avalikuks. Preester ise astub vajalikud sammud võimude juures, usaldades nende toetust.

»Poslednija Novosti« teatavad esimesel juulil, et rändajate hulgas on ka palju baptiste, kes oma labaste tööde kõrval ajavad usulist juttu. Samad põhjused on ka mõjutanud uut põhiseadust, nii et vaimulikud ametikandjad pole mitte enam liigitatud »lišentside« kategooriasse (õigusteta klassi).

Vastuolu usuliste organisatsioonide ametliku tagakiusamise ja vajaduse vahel neid ametlikult tundma õppida iseloomustab B. Rodjagin 14. aug. ajakirjas »Poslednija Novosti« järgmiselt: »Usk on väga ebamugav ala, kui kodanikud omal algatusel hakkavad otsima teid ja võimalusi. See oleks tingimata rahutuse põhjuseks võimudele. Administratiivse mõnususe mõttes on palju kasulikum tunda registreeritud hingekarjast, kes oma peaga vastutab oma karja mõtete ja tegude eest. Samal põhjusel on ka kasulikum, kui kodanikud ühinevad oma asjade ajamiseks kontrollitud kirikuis, ja mitte salaurgastes.«

Rahva seas esinevat kahtlemata usuline tung ja Nõukogud ei leidvat vahendeid selle tungi peatamiseks. Näiteks Gorkij (Nižnij-Novgorod) ümbruses »pidi tõesti imestama: Nõukogude noorsugu, mis oleks pidanud näitama ateismi eeskuju, läheb kiriku, palvetab Jumala poole, peab usulisi pühi«.

»Znamja Rossii« (töötava talurahva häälekandja Prahas) kõneleb kokkuvõtlikult usu tagasipöördumisest nõnda: »Tuleviku ajaloolane märkab seda häda, mis vene talupoja hinges tekkis, tema ekslemisi esiteks ateismi, siis sektidesse; kui seda jälle nähakse, siis on kiriku ja õigeusu kasuks kaks aastat, praegune rahulik ja tasakaalukas hoiang usu vastu, mis on ühendatud erilise aupaklikkusega rituaalsete talituste vastu ja erilise vastutulekuga vaimulikkudele.« Paljalt pool rahvastikku saab olema usust eemaldunud ja palju väiksem osa usuvastase Nõukogude propaganda tõttu kui ennesõjaaegse sinodipoliitika pärast. Nii kirjutab Megružan oma raamatus »Kakskümmend aastat kiriku ja riigi lahutamisest«. See brošüür avaldab ka Petrogradi mitropoliidi Benjamini (1923. a. surnud usukannatajana) kirjavahetuse Leniniga, Aleksander Nevskij lavra sündmuste asjus, et teda paluda rahva usulisi tundeid austada ja lahutamist teostada. Kommentaare võib leida veel ajakirjast »The Tablet« augustil.

Mõningaid üksikasju: ikoonasid võib näha isegi kolhoosides (köökides, söögisaalides jne.) 12. juulil protesteerib »Bezbožnik« (»Jumalasalgaja«), tuletades meele 1929. a. seadust, mis sallib küll kultusesemeid usulistes ehitustes ja erakortereis, kuid ei luba neid avalikkudel kohtadel. »Tserk. Vestnik« (Bulgaaria ajak., nr. 27) jutustab, et ikka rohkem ja rohkem usulisi esemeid võib leida müügilt.

Mõningaid andmeid kultuslike ühingute rahandusliku seisukorra kohta. Kõige suurem tulu ühes Moskva koguduses

oli 1936. a. 99 143 rubla, millest 28 000 kogunes annestuste näol. 5 protsenti sellest läks koori ülevalpidamiseks. Ülejäänud osa on määratud sinodivalitsusele, maksudele, hoonete korrastamiseks jne.

Kõneldakse ka »USULISTE« SUUREST AKTIVSUSEST, mis olevat eriti silma torganud valimiste ajal. Nad olevat tarvitanud ettevalmistavaid koosolekuid selleks, et usulisi teadmisi levitada (eriti just piibli ainel). Kuid nad olevat seda teinud väga osavalt, eraldades täiesti usulisi küsimusi poliitilistest. Ateistid polevat kuidagi saanud sõnasabast kinni hakata, et usklikke süüdistada nõukogudevastasuses. See süüdistus on aga peamiseks aineks usuvastasel propagandal.

Huvitav on märkida, et uuel rahvalugemisel 17. jaanuaril 1939. a., mis peab asendama vananenud 1937. a. oma, ei esitata enam küsimusi usu kohta, isegi mitte kultuseteenreile. 1. augusti »Bezbožnik« kirjutab, et vaid vana endine režiim tahtis Venemaad tutvustada püha ja vagana ja ses mõttes selline pärimine olevat olnud huvitav, kuna aga praegune režiim tahtvat nentida kahe viisaastaku edu suurust. On võimalik lugeda ridade vahelt, et 1937. a. loendus on tahtnud saboteerida sotsialistlikku ülesehitustööd, näidates suurt usklikkude arvu Nõukogude rahvastiku seas.

1940. a. kavatsetakse pühitseda Aleksander Nevskij seitsmesajandat aastapäeva tema võidu puhul rootslaste üle. Kavatsetavat vändata ajaloolisi filme ja avada näitust Novgorodis.

Palve olgu sillaks.

Ühe õigeusu preestri hiljutise kirja puhul.

Eelmise »Ühise Kiriku« numbri kohta kirjutab meile keegi eesti õigeusu preester (25. oktoobril 1938 a.):

»Ajakirja »Ühine Kirik« viimane number meeldib mulle väga. Eriti too esimene artikkel venelaste ristimisest. Ma ei ole uskunud kunagi toda legendi, et just kreeklased oleksid olnud venelaste kristianiseerijad. Nüüd on tunnistatud tõtt . . .

»Kurvastav, et Poolas on usulisi arusaamatusi. Pean kinnitama ajaloolist tõika, et venelased on minevikus liialt rõhunud poolakaid ja nende usku. Vihkamine ja sallimatus kannab mürgist vilja. Ja nüüd lõikavad venelased oma külvatud vilja. Rahvuslikult häälestatud poolakad hävitavad nüüd mineviku kurbi mälestisi. Kiita seda ei saa. Ent siin on tegemist ajaloolise evolutsiooni protsessiga. Mõningaid aastaid tagasi kõneldi meilgi Tallinna Toompea katedraali lammutamisest . . . Põhjused olid samad.

»Usun, et poolakate intelligents ja siiras usuline meelsus leiavad varsti ennast ning teevad olnu heaks. Möönan minagi, et siin võib olla mängus ka usuvastast ollust. Selle vältimiseks peame paluma Jumalat. Selline on minu seisukoht ses küsimuses. Olin avameelne ja objektiivne«.

Selle preestri eht kristlik seisukoht väljendub just tema soovis, palvega vältida raskusi ja arusaamatusi. Kuigi meie üksteisest muidu vahest oleme kaugel ja meil on raske üksteist leida, siis palve võib olla ühise tegevuse sidemeks meie vahel. Palve ei ole mitte ainult meie lähendajaks, vaid ta on teatud määral juba meie ühendajaks, sest meie palved peavad ühinema, kui nad jõuavad meie ühise Jumala altari ette. Ja võrratult ülev mõte on see, et ka meist kaugemalolijate ristiusuliste, anglikaanide, luterlaste ja teiste kristlastega, meie palved veel võivad leida ühise suuna. See mõte, mis ikka rohkem on hakanud läbi immutama kristlikku maailma, peaks ka meil Eestis veel rohkem teostamist leidma. Palvetagem ühes, kõik, kes meie Kristust tunneme ja temasse oleme ristitud, palvetagem ühiste murede ja raskuste puhul. **R. S.**

Ühendavat ja eraldavat.

Armulauateenistus ja hommikeine. Järgmise inglise kirikut iseloomustava arutelu leidsime anglikaani kirikulehest »The Church Times« (21. okt. k. a.):

»On olemas midagi eriti rõõmustavat kongregatsionalistliku koguduse missa ja hommikeine juures, mida mõnes koguduses peetakse korrapäraselt igal pühapäeval. Just käesoleval nädalal tuleb meie aruandes ette sellise sündmuse näide, mis kahekümneviienda aastapäeva puhul tuli pidamisele Temple Balsall'is. Vahel heidetakse ette, et korrapärase ja arenenud kummardamisega missa ehk armulauateenistus on eemaldanud esimese, õhtusöögi laua ääres peetud liturgia lihtsusest ja algelisest kodususest. Nagu kord ütles dr. Gore, armulaud pärast õhtusööki on

kõik väga ilus asi, kui olete ka nõus, otse õhtusöögilt minema usukannatajana piina kätte. Teiste sõnadega, ajad ja olud on kõvasti muutunud ning jumalateenistusele peab andma pidulikkust ja mõju. Kuid kodusust ja lihtsust pole vaja kaotada. Need nähted pole ilmselt kadunud Temple Balsall'ist, kus Jumala perekond kummardab Jumalat Issanda laua ääres ja siis ühiselt liigub teise laua ääre hommikeinele, perekondliku laua ääre, mis pole sugugi vähem Jumala laud. Sest kuigi see laud tegelikult ei seisa kirikus, ta kannab siiski usku argipäevaellu. Niisugused korraldused pole igalpool sobivad ega teostatavad; aga kus neid kergesti võib teostada, seal neil on suur ja muljekas väärtus«.

Egiptuse Suur Rabi tänab paavsti. Egiptuse Suur Rabi, Haim Nahoum, on üks neist silmapaistvaist isikuist, kes on kirjutanud paavstile, tänades teda kõne eest, kus tuletati meele Julian Apostatat, kuulsat Julian Taganejat, kes omalajal ristiusulisi Vanas Roomas taga kiusas. Selles hiljuti peetud kõnes paavst mainis nimelt, et praegused kiriku tagakiusamised tuletavad meele Julianus Taganejat, Neerot ja Juudast.

»Tema Pühadus on inimsoole auks«, kirjutab juudi usumees, »sest ta ei tegutse mitte ainult Ristiusu Kiriku kõrgeima peana, vaid ka, terve maailma silmade ees, kõrgeima autoriteedina igavese moraali ja südametunnistuse suhtes, keda kõige tugevamad teotused ei saa puudutada«.

Natsid ehivad jesuiite sulgedega. Parim inglise katoliiklaste ajakiri »The Tablet« (29. okt. 1938 a.) toob näite sellest, milliste võtetega Saksamaal katoliiklasi tahetakse rahva silmis teha eemaletõukavaks:

»Jesuiidid on oma põlvenemise poolest metsik indiaanlaste suguharu, mis väga kaua aja eest Hispaaniasse rändas Araabia kaudu. See suguharu muutus paiksaks Põhja-Hispaanias, kus ta pöörati katoliku usku. Nende metsiku ja südametunnistuseta raevu pärast paavstid võtsid nad oma teenistusse kiriku kaitseväeks. Kui saatuslikuks nad osutusid Saksamaale, seda näitab ajalooline tõsiasi, et need olidki just jesuiidid, kes õhutasid Karl Suurt korraldama halastamatut veresauna saksidele Verdeni juures«.

Inglise arvustaja lisab juure, et see on väljavõte ajalootunnist ühes Saksa töölaagris. Andmed olevat saadud ühe noore sakslase kirjast. Inglane arvab ka, et jesuiidid Inglismaal peaksid siis oma Londoni asukohtadele riputama sildid, kus ilutseksid pealkirjad nagu »Suur Päälik Naerev Dogma« või »Uhke Päälik Paukuv Patukahetsus«.

Kuna jesuiidid Poola ajal ka Eestis kaunis agarasti tegutsesid ja neile kohaliku rahva poolt isegi suurt poolehoidu avaldati, siis võiks isegi arvata, et meie esivanemad kord nende »punanahkadega« on rahupiipu suitsetanud. Kesteab, äkki läheb mõnel mehel veel korda Raadile selle aja jäänusena mõni »tomahawk« või paar skalpi sokutada.

Lõppeks võime aga rõhutada, et meiegi kooliraamatuisse on rohkesti saksa allikaist üle võetud säärast moonutatud ajalugu, mille ühe äärmusliku näite praegu siin avaldasime.

Muhamedi naised pöörduvad paavsti poole. Üleislamiitlik naiskongress, mis mõne nädala eest Kairos aset leidis, on paavstile esitanud palvekirja, milles Püha Isa palutl, aidata vaheltsobitajana Palestiina konflikti lahendamist.

Kui Lenin roomas neljakäpakil põrandal. Ajakirjas »Katholische Männerwelt« tuletatakse meele enamluse isa Lenini (Uljanovi) jubedat eluõhtut. Teda, kes üle kahe miljoni oma vene kaasmaalasist külmaverelisel oli surma saatnud, oli haaranud pikaldane haigus, mis temale, kõrgesti austatud, otse kui jumalana ülistatud riigipeale, oli äärmiselt alandav. Tema mõistus hakkas pikkamisi tumenema. Üle aasta võitles punane võimukandja kangekaelselt oma saatuse vastu. Õudne oli vaadata, kui Vene riigi kõikvõimas isand oma viimastel elupäevadel neljakäpuli oma Moskva lähedal asuva suvila põrandal ringi kobas. Nagu loom roomas ta oma toas ja palus, valutava südametunnistuse piinadest vaevatuna, mööbleilt andestust kaadetud kuritegude eest. Seda tegi ta oma haletsusväärse seisukorra ikka harvemaiks muutuvail selgemail silmapilkudel... Artikkel lõpeb Schilleri ütelusega: »Mõte Jumalale äratab üles surmaäratava naabri, kelle nimi on kohtunik«.

Jeruusalemmas pidid ka ristiusulised naised kandma loori! Ristiusuliste seisukorra kohta Jeruusalemma vanalinnas inglise vägede taasokupeerimise ajal teatatakse meile: Jeruusalemma vanalinnas on praegu ümmarguselt 23 500 elanikku. Neist on umbes 13 000 muhameedlased, 8000 ristiusulised ja 2500 juudid. Ala on jaotatud nelja linnajakku, greeka-ladina, armeenia, juudi ja muhamedi. Mõlemas esimeses linnajaos on suurem osa kristlikke kloostreid, kirikuid ja koole, kuid ka muhamedi osas on rohkesti kirikuid ja kloostreid. Briti vägede rünnak suundus peamiselt muhamedi kvartaali vastu. Üldiselt võiks ütelda, et kristlikke asutusi ja kloostreid araablaste poolt ei tülitatud. Ometi ilmnes ka üksikuid islami fanatismi tundemärke. Nii sunniti hiljuti ka ristiusulistele naistele loori kandmine peale ja kristlikele ärimeestele anti käsk, et nad oma kauplused ei sulgeks mitte ainult pühapäiviti, vaid ka reedeti, mis on islami õpetuse järele pühaks puhkepäevaks.

Tellige, lugege, levitage
»ÜHINE KIRIK«!

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2. || Hind: Üksiknumber 10 senti.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 1. 1938.

ÜHINE KIRIK

Sisu:

Paavst Pius XI †
Kirikupea.
Protestantismi kiriklikustumine Saksamaal.
Ristiusk ja kommunism.
Marksism ja kristlik armastus.
Lumivalguke.
Ühendavat ja eraldavat.
Välisajakirjandusest.

1
1939

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 1 1939:02300 1. märtsil 1939. a. V aastakäik.

Paavst Pius XI †

See, keda meie usume, et ta maa peal pidas, nagu need 252 tema eelkäijatki, võtmete võimu, mis Kristuse poolt on usaldatud Peetrusele, kelle kätte Kristus on andnud oma kiriku, et teda valitseda erakordselt raskeil ajul, et kinnitada oma vendi ja anda neile vapustamata usu eeskuju, korrates oma sõnade läbi, oma kirjades, kõiges oma tegevuses esimese paavsti elavat usku: sina oled Kristus, elava Jumala Poeg. Rooma piiskop Pius XI, on kutsutud Jumala juure, nagu ta seda sooviski, täies töös, ilma et ta oleks tundnud pikka raugaea murenemist, mis halvab tegevust. Oma pontifikaadi algusest saadik Pius XI leidis end suurte probleemide, tähtsate küsimuste ees, eelkõige enamluse küsimus. Siiralt, avameelselt omades poolehoidu vene rahvale, keda ta oli näinud palvetamas Poola õigeusu kirikuis ja kelle usku ta imeteli ja kelle kõrget vaimlist hoiakut jumalateenistuse ajal ta austas, teda haaras suur kaastundmus 1923 a. nälja-aastail, mis laastasid tollal seda õnnetut maad. Tema saatis paavstliku komisjoni, mille eesotsas oli üks ameeriklane, isa Walsh.

Püha Isa, paavst Pius XI.
sd. 31. V. 1857 a. — † 10. II. 1939 a.
Ta oli püha Peetruse troonil 17 a.

See komisjon võis aidata tuhandeid näljaseid oma toiduainete ja ravimite jagamise läbi.

Tema teostas lähenemiskatseid idakirikuile, mis oli tema pontifikaadi üks peamisi ideid. Ta ei tahtnud mitte ainult üksi paremini aru saada meie lahusolevaist idakiriku vendadest, vaid ta püüdis katoliiklastele sisendada ja arusaadavaks teha, mil määral nad on oma usuaarete eest võlglased neile tagavaradele, mis on neile alal hoidnud Bütsants ja idakirikute pühad paigad. Tema on tahtnud alustada uut teed, saades aru, et Kristuse ainus kirik pole mitte tehtud vaid üksteisele sarnlevaist ollustest, vaid rahvustest, millistel on erinev isiksus ja erinev kultuur. Tema tahtis anda kõigile erinevaile kultuuridele võimaluse end vabalt avaldada kirikus: riituste, mentaliteedi küsimused ja kõik inimlikud elemendid pidid end väljendama vabalt. Sellepärast ta andiski nii suure tähtsuse Roomas asuvale Ida Instituudile, mis pidi kõiki neid küsimusi uurima. Sellepärast ta asutas ka Russicumi, kus suured raamatukogud annavad võimaluse süveneda paremini ja põhjalikumalt kõigisse vene mõtlemise iseäraldusisse.

Sama mitmesuguste kultuuride idee põhjal kirikus ta andis nii suure tähtsuse pärismaalastest vaimulikkude väljakoolitamisele misjonimail. Hoolimata kõigist raskusist, mis osalt tulid misjonäride eneste leerist, ta võttis ise algatuse enda peale, lastes tulla Rooma 1926 a. kuus hiina preestrit, keda ta ise pühitses piiskopeks, olles kindlasti veendunud, et Hiina kristliku kiriku eesotsas, et see kirik võiks püsida, peab olema hiinlasi, mitte eurooplasi. Pärast seda tuli Jaapani kord kätte, pärast India oma. Ja tema pontifikaadi ajal seati Aafrikas ametisse esimesed neegerpreestrid: kas see pole mitte tugevasti rõhutatud, et iga rahvas kirikus peab end leidma kodus ja et keegi ei peaks kujutlema end võõrsil.

Teistel aladelgi on tema tegevus küllalt tuntud: kuidas ta õnnelikult tegi lõpu lahkhelidele Itaalia riigi ja Vatikani vahel, sõlmides lepingu Itaalia võimudega ja pannes diktaatorliku riigi juhid tunnustama Vatikani iseseisvust. Tema iseloomu kindluse üheks tunnistuseks on tema vankumatu seisukoht, mille ta võttis liialdatud rahvusluse, marurahvusluse vastu, olgu see siis näiteks »Action Française'i« vastu, olgu see fašismi ja natsismi vastu, kõigi nende küsimuste puhul ta oskas eraldada tõtt valest, kuna, näidates end nii resoluutsena pärismaalasist vaimulike suhtes, mitmete erinevate riituste ja erinevate kultuuride vabas avaldumises kirikus, ta on osanud näidata, kui väga ta armastas näha tõelist patriotismi, tõelist isamaalisust, kristlikku, mõistlikku isamaalisust, millele leidus avaldus vaimseis asjus.

Mitte ainult meie katoliiklased, vaid terve maailm on kaotanud esmajärgulise juhi, kes oskas näha õieti ega kartnud kõnelda kindlalt. Kõik on pidanud teda tunnustama näiteks selle õiglase seisukoha suhtes, millele ta asus natsismi puhul. Ja nähti isegi luteri õpetajaid teda avalikult austamas tema julguse puhul, mida ta osutas kõige põlgusväärse ebausu vastu.

Palvetagem kõik, et tema viimased soovid täituksid ja et rahu tuleks kõigi südameisse siin maa peal. **Isa Vassiili.**

Kirikupea.

»Kristuse asemik, kiriku pea, vaat' need on dogmad, mida meie, õigeusulised, mitte ilmaski ei saa tunnustada.« Seda lauset leiame sageli õigeusuliste kirjutustes. Sel puhul tahaksime pöörata tähelpanu Mineja raamatu jumalateenistuste korrale 16. jaanuarist. Seda võib leida jaanuari kuu Mineja raamatust lhk. 195 jj.:

»Täna kiriku alus, Peetrus, usu kalju, esitab meile need auväärsed ahelad vaimulikuks austamiseks, tulge kõik neid suudlema ja austagem teda kiidulauludega: rõõmusta end, tuline usu eest-

võitleja, sina, kes oma innuga Kristust tunnistasid ja teda Jumala Pojaks nimetasid . . . Rõõmusta ennast, kõiksuse rõõmustaja ja taevariigi võtmete hoidja . . .

»Veel kutsub meid tuline eestseisja koos vaimulikule söögilauale, Peetrus, usu kalju, meile esitades oma auväärseid ahelaid nagu kallihinnalist toitu haigete terviseks, kurbade lohutuseks ja merehädaliste sadamaks . . .

»Roomast lahkumata sa oled tulnud meie juure oma pühade ahelate kaudu, mida sa oled kandnud, sina kes asusid esimesel aujärjel (pervopres-tolnõi), ja kummardudes tema usu ees, palugem teda . . .

»Terve Kristuse kirik hüüab rõõmuga vaimses rõõmus kiites suuresti sinu usku ja suudeldes armastusest sinu auväärseid ahelaid, oh apostel, kes istusid esimesel aujärjel, (neid ahelaid) mida sina oled kandnud seotuna, ja mis sidusid märtreid.

»Eksitamiste sügavusest, oh Peetrus, püüdsid sa inimesi, nagu kalu viisid sa neid selle juure, kes sind on ära valinud patuste seast, tõesti selleks, et sa oleksid kõige kõrgem kõigi õpetajate seast, sellepärast meie suudleme neid ahelaid, mida sina oled kandnud.

»Usu alusena sa oled varustanud kõigi usklikkude hingi, oh Peetrus, purustades kiusatuse templid, sina oled ehitanud kiriku, ja meie austame sind kõrgesti nagu ka neid ahelaid, mida sina oled kandnud.

»Sina oled kinnitanud Kristuse seadusi ja sina oled õpetanud oma hea seadusega ülekohtusi apostlite ülemana kui usu liikumatu alus.

»Kui tarkade apostlite ülemat ja kui taevariigi võtmete kandjat kiidame sind, oh apostel, puhta südame-tunnistusega suudleme, oh Peetrus, sinu ahelaid, mis sina oled kandnud nagu kurjategija, hävitades ja purustades paha-tegevat vihkamist, palume, päästa meid sellest.

»Jutlustades kõneoskusega Issanda suuri tegusid sina oled pööranud taltsutamatute juutide südamed jumalikule usule olles usu alus.

»Kiidame kõrgemat ja esimest apostlit, jumaliku tõe õppijat, Suurt Peetrust, ja suudleme usuga tema ahelaid, nõnda vastu võttes pattude andeksandmist.«

Ja peagu terves selles jumalateenistuse korras tuleb jälle ette seesama väljendus: võtmete kandja, esimene ja ülem apostel, usu kalju, usu alus, see, kes istub esimese aujärje peal: see polegi midagi muud kui vaid see, mida meie katoliiklased tunnustame selle kohta, kes juba aastasadu istub püha apostli Peetruse toolil. Et Peetrus oli esimene apostlitest nende tekstide järele, mis meie lugesime ja nõndasamuti usume, et paavst, tema järelkäija on »ülem ja esimene« patriarhide ja piiskoppide seas ja ta pole esimene mitte ainult lihtsalt auprimaadi poolest, vaid ta on esimene õpetuse ja valitsemise primaadi poolest. See selgub tekstidest, mis meie loeme, kus on tegemist sellega, et kinnitada teisi, et olla usu alus ja õpetada jumalikku tõtt. Olla usu aluseks, see pole sugugi mõni aumedal või lugupidamise tiitel.

Mineja raamatute tekstid on muide täiesti kooskõlas evangeeliumiga. Kellele andis Jeesus taevariigi võtmed ja kelle ta tegi oma kiriku aluseks? See on Peetrus. Kõigis sünoptikute tekstides Peetruse isik on ära tähendatud kategoorilisel viisil isiklikkude kvalifikatsioonide kuhjumise tõttu: »Õnnis oled sina, Siimon . . . liha ja veri ei ole sulle seda mitte teada andnud . . . Ja mina ütlen sulle ka: sina oled Peetrus . . . Mina tahan sulle taevariigi võtmed anda . . . Mis sina seod . . . Mis sina iial lahti päästad . . .« See on Siimon, Joona poeg, keda Jeesus kiidab; see on tema, kelle usu eest Jeesus talle tahab tasuda; tema peale Jeesus asutab oma kiriku. Ka selle kapitaalse sõna »Sina oled kepha ja selle kepha peale« kordamine aramea keeles kohustab Peetruse isikut ja kaljut üheks ja samaks pidama. Kahtlemata kiriklikud kirjamehed on sageli mõistnud sõna »Super hanc petram — selle kalju peale« olgu see siis kas Kristuse enda, kiriku aluskivi kohta (1. Peetr. II, 4—8; Eev. II, 20; I. Kor. III, 11), olgu see siis püha Peetruse usu kohta. Kuid tuleb osata vahet teha teisi kohandamisi kannatava allegoorilise eksegeesi ja sõna-sõnalise eksegeesi vahel, millest viimane esitab ex professo ühe teksti antud mõtet.

Üks ei luuda teist. Rohkem kui üks-kord needsamad autorid on seletanud neidsamu sõnu Peetruse isikust, kiriku nähtavast alusest. Siin ongi loomulik ja ajalooline mõte, mille vastu muide ikka vähem ja vähem vaieldakse.

M. Loisy tunnustab seda meeleldi: »Tõesti pole vaja tõestada, et Jeesuse sõnad suunduvad Siimoni, Joona poja poole, kes peab olema ja kes on olnud kiriku aluskiviks ja et nad — need sõnad mitte eksklusiivselt ei puutu Siimoni ususse, või neisse, kellel võib olla sama-sugune usk kui temal; veel vähem võib kalju siin olla Kristus ise. Selliseid seletusi võidi esitada vanade seletajate poolt kõlbelise rakendamise suhtes. Need seletused võidi protestantliku piibliseleta-mise poolt üles tõsta poleemilisest huvist aetuna; kui aga neist tahetakse teha evangeeliumi ajaloolist mõtet, siis need pole muud midagi kui vaid peened, subtiilsed vahetegemised, mis teksti vägis-tavad. Jeesuse sõnad tõestavad Peetruse osa kiriku asutamisel ...« (Les évangiles synoptiques, tom. II, lhk. 7—8).

Keisareas, kui Jeesus tõotab Peetrusele primaadi, ta kasutab selleks kolme pilti, mis imeliselt tõlgitsevad selle vaimse suveräänsuse osa.

Alus, vundament on ehituse tugevuse ja teatud määral ka tema ühtluse taga-tiseks. Siin ehitus kujutab ühte gruppi, teatud kogu. Selle grupi alus, printsiip, mis kindlustab tema liikmete jõudu ja kokkukuuluvust, ei saa olla keegi muu kui vaid pea, kelles on kehastunud autoriteet. Alus, jõud, autoriteet: võimatu on mitte tunda nende kolme idee ühte-kuuluvust. Peetrusele kuulub niisiis valitsev autoriteet. Kuid talle kuulub ka õpetuslik, doktrinaalne autoriteet. Teda on just täpselt sellepärast ära valitudki, et ta on väljendanud ühe jumaliku ilmutuse. See tähendab, et usklikkude ühenduses tema on ilmutatud tõe organiks, ilmutatud tõe häälekandjaks. Lühidalt, et olla kiriku osa, peab jagama Peetruse usku ja alistuma tema autori-teedile. »Kahtlemata kiriku jumalikuks ja nähtamatuks aluseks on Jeesus ise. ... Kahtlemata ka teised apostlid ja kõik usklikud on püha ehituse kivid, kuid aluskivi, millele on asutatud Jumala koda, on see, mille Lunastaja on rajanud, Siimon Peetrus.« (Loisy, ibid. lhk. 8).

Piibli kombe järele (Jes. XXII, 22; Ilm. III, 7) võtmete andmine tähendab, et peremees annab oma valitsejale võtmete võimu kogu oma maja jaoks. Selline on Peetruse autoriteet. Ta mitte ainult ei ava ega keela juurepääsu kuningriiki. Ta saab ka veel peaministrina kiriku sisemise ülemvalitsuse. See võtmete metafoor õigustab ja selgitab ühteaegu veel seda tõlgitsust, mis meie oleme andnud aluskivi võrdkujutuse kohta. Peetrus, Lunastaja esindaja siin maa peal, omab järelikult suveräänse võimu. Tema valve alla on usaldatud kõik; tema korralduste hoole on antud kõik. Ta on Kristuse asemik, Kristuse vikaar. »Võtmed kujutavad mažordoomi autori-teeti, kelle kõige ilmsem tegevus on valvata, lubada või keelata sissepääsu kuninglikku elukohta. Siin nad kujutavad niisiis võimu kirikusse vastu võtta neid, kes kirikusse tahavad astuda, kirikust kõrvaldada tülinorijaid, kuid üldisel viisil nad tähendavad ka kogu kirikliku autoriteedi teostamist selles, mis puutub isikute kohtlemisse.« (Loisy, ibid. lhk. 11.)

Tolleaja rabinistlikus keeles »siduma« ja »lahti päästma« on alaliselt tarvitatud »keelama« ja »lubama« mõttes. Nii Iisraeli kirjatundjad kinnitavad, s. t. seovad ja päästavad lahti, vastavalt sellele, kas nad kuulutavad ühe teo seaduse poolt keelatuks või lubatuks. Siin teksti kogu-mõiste kohustab seda kahte sõna võtma laiemas mõttes. Mažordoom (majavalitse-ja) ei ole kasuist (õigusemõistja). Kristuse esindaja maa peal, kelle hoole on usaldatud hinged ja kelle otsused on maksvad taeva jaoks, saab ka järelikult võimu. »Siduma ja lahti päästma on kui äärmised terminid, mis raamivad kõiki valitsemis-akte, mida see teostab, kellel on selle kuningriigi võtmed, mis juba siin maa peal on alguse saanud ja mis Jumala juures leiab oma viimistelu.« (Lagrange, Evangile de Jésus-Christ, lhk. 250). Järelikult Kristuse tõotus Peetrusele annab esiteks õiguse valitseda, teha seadusi, tarvitada sanktsioone, kuid ta annab ka juridiktsiooni südametunnistuste üle pattude andeksandmiseks, kõnelemata doktrinaalsest õppeametist tõe jalulesead-

miseks ja vale hukkamõistmiseks. Tsiteerime veel M. Loisy järele: »Siimon Peetrus on niisiis esimene apostlik autoriteet selles, mis puutub usku, kuna Isa talle tema eelistamise pärast on ilmutanud Poja saladuse; selles, mis puutub üksikkoguduste valitsemisse, kuna Kristus talle on usaldanud kuningriigi võtmed; selles, mis puutub kiriklikku distsipliini, kuna tal on võim siduda ja lahti päästa.« (ibid. lhk. 12)

Seda võib näha: tõotuse kolm metafoori kujutavad terviku ja täiendavad üksteist vastastikku. Kindlasti neis väljendusis on osalt piltlikku. Võib-olla keegi tunneb kiusatust uskuda, et see meie seletusviisi järele on liiga taandatud. Kuid selles eksitakse, sest katoliiklik tees toetub veel sarnlevaile tekstidele, kus Jeesus Peetrusele annab primaadi.

Kannatusajal (Luuk. XXII, 31—32) Jeesus kuulutab ette neid rünnakuid, mida põrgu teostab apostlite julguse kõigutamiseks. Ta lisab juure, et ta on eriti Peetruse eest palvetanud, et tema usk ei kõiguks. Peetruse usk, see on tema uskumine jumalikku läkitusse, mis Kristuse poolt on kuulutatud. Tema andumus võib nõrgeneda. Tema usk aga ei kannata ühegi vääratuse all; ta on väärahtamatu. See on võrratu eesõigus, mille sihiks on tema kaaslaste usu ja püsivuse tagamine: »Ja sina ... kinnita oma vendi.« Peetrus on niisiis apostlite vaimulikuks hooldajaks määratud. See on alati primaat, kuid sellel on juures innu ja armulisuse varjund. See on alati autoriteedi küllus, kuid rõhk lasub siin õpetaja kohustusel, kes peab hingi hoidma Kristuse tões. »Temale (Peetrusele) Jumal on andnud läkituse, pärast seda, kui ta on alla jäänud nagu teised, mitte maha jättes oma usku, vaid teda salates sõnadega, ja pärast seda, kui ta on esimene, kes tunneb ära oma nõrkust ja parandab sellepärast meelt, kinnitada oma vendade usku ja indu; ja see, mida Jumal temalt ootab, seda Peetrus teeb ka kindlasti, sest Jeesuse palve ei või jääda kuulda võtmata.« (Loisy, ibid. lhk. 553)

Pärast oma ülestõusmist (Joh. XXI, 15—17) Jeesus, tõeline õpetaja, kes on andnud oma elu oma tallekeste eest, enne ülesminemist oma Isa juure, valib pidulikult Siimon Peetruse oma asemele ja kohale. Apostelvürsti autoriteet karja üle, mis tema hoole on usaldatud, peab olema siis Kristuse enda autoriteet. Muide, tarvitatud pilt väljendab küllaltki hästi selle vaimuliku autoriteedi osa. Pole olemas absoluutsemat, usaldavamat sõltuvust kui tallekese rippuvus karjasest. Pole olemas isalikumat ega andunumat autoriteeti kui karjase oma. See on evangeeliumi puhas õpetus (Mark. X, 41—45; Luuk. XXII, 24—27). »Apostlile (Peetrusele) on usaldatud kristliku karja juhtimine Jeesuse asemel. Tehes Siimonist oma asemiku, Jeesus ei rehabiliteeri mitte ainult taganejat, ta annab Peetrusele apostliku primaadi. Nii sisu kui ka kuju poolest, eriti Siimoni nime iseloomuliku tarvitamise tõttu, meie kirjakoht on paralleelne kohane: »Sina oled Peetrus ...«, Matteuse ev. XVI, 18—19, ja kohale: »Pööra, kinnita oma vendi ...«, Luuka ev. XXII, 32«. (Loisy, Le quatrième évangile, 2e édit., lhk. 522 jj.)

Juba aluskivi pildist võis aru saada, et apostelvürsti supremaat (ülemvalitsus, esikoht) pidi ulatuma kõigile kiriku liikmeile, kõigi vaimuliku seisuse astmeile, samuti nagu hoone juures kõik ehituse osad lamavad vundamendil. See asi nähtub kõige selgemalt johannilises episoodis, kus Peetrus pühitsetakse ülemkarjaseks, kuna see on terve kari (tallekesed, väikesed lambad, lambad), mis on antud tema valve alla. »Need väljendused pole mitte allegoorilised sel viisil, et nad kujutaksid kolme liiki liikmeid kristlikus ühiskonnas; kas võtta eraldatult või kollektiivselt, nad tähistavad kristliku karja tervikut; kuid väljenduste mitmekesisus on näitamiseks, et ei ole olemas erandit ja et kõik Kristuse usklikud, olgu nende koht koguduses siis milline tahes, on usaldatud Siimon Peetruse hoole.« (Loisy, Le quatrième évangile, I-re éd., lhk. 942).

Peetruse üldise autoriteedi kestvus on katoliku tõlgitsemispunkt, mille vastu teiste hulgas kõige rohkem vaieldakse. Kõik õigeusulised protestandid saavad evangeeliumi tekstidest primaadi kohta aru vaid kui puht isiklikust ja ajalisest eesõigusest, mis määrab Peetruse apost-

liku tegevuse ja kristluse esimese rajamise. Tõsi küll, Jeesus pole ütelnud Siimonile: »Ma annan selle võimu sulle ja sinu järeltulijaile.« Meie oleme seda näinud: keegi võltsija oleks talle need sõnad kohe suhu pannud. Et mitte ainult ajutiselt kõnelda oma asutatud kuningriigist, Kristus ütles lihtsalt oma kiriku kohta, et ta on ehitatud Peetrusele ja et põrgu väravad, s. t. kurjuse võimud, temast jagu ei saa. See on teiste sõnadega üteldud, et see võidurikas vastupidamine tema teeb purustamatuks. Ja tegelikult, Peetruse surma puhul keegi teine asub tema kohale karjasena. Kirik elab edasi pärast oma pea surma. »Kristus on tähistanud Peetrust kui alust; ehitus püsis, olid needsamad vastased, kuid ta seisis tänu sellele kaljule, millele ta oli ehitatud. See oli alati Peetrus, kes hoidis, kuid see ei olnud enam Peetruse isik; see oli tema amet, antud selle hoole, kes oli asunud tema kohale. Kristuse tõotus ei võinud täitumata jääda; tema objekt oli määratud suktsessiooni läbi. Termineis reserveeritud, ta sai silmnähtavaks, kui tegelikud olud sundisid ilmutama kogu tõde, mida nad sisaldasid.« (Lagrange, op. cit. lhk. 251) Isegi selle punkti juures Loisy peab tunnistama protestantliku piibliseletamise ekslikkust: »Siimon Peetrus on vaid kiriku ajalooline alus, ta elab veel, Matteuse silmis, ühe võimu näol, mis seob ja lahti päästab, kelle käes taevariigi võtmed ja kes on kiriku enda autoriteet, kahtlemata mitte tema laialivalgunud autoriteet, koguduste eriline režiim, vaid üldine ja kindlajooneline autoriteet, mis erilistele üksikautoriteetidele on see, mida Siimon Peetrus on olnud jüngrite ja isegi püha Pauluse suhtes... Teadlikkus sellest primaadist inspireerib kogu asjakäiku Matteuse juures, kellel ei olnud mitte ainult silme ees Siimoni ajalooline isik, vaid ka Siimon Peetruse traditsiooniline suktsessioon.« (Les évangiles synoptiques, tom. II, lhk. 9 ja 13).

Rändur.

Protestantismi kiriklikustumine Saksamaal.

Liikumine saksa protestantismis, mida tuntakse nime all »Hochkirchliche Bewegung«, moodustab — mitte oma ekspansiooni või oma mõju poolest, missugused mõlemad on veel senini kaunis piiratud, vaid oma sisemise väärtuse poolest — ühte kõige hindamisväärsemaist ja kõige huvitavamaist palgeist pärastsõjaaegses saksa protestantlikus elus. Nagu teada, on selle liikumise eesotsas keegi saksa usuteadlane, professor Friedrich Heiler. Heiler on läinud protestandiks rootsi piiskopi Nathan Söderblumi mõju all, kuid, vastuoksa sellistel juhtudel esinevale kombele, ta on säilitanud armastuse ja lugupidamise oma emakiriku vastu. Vastavalt usulisele ja usuteaduslikule arengule see tunne süvenes tema juures veel (et selles veenduda, piisab tema katoliku kiriku kohta kirjutatud raamatu kahe järgneva väljaande võrdlemisest; praegu Heiler valmistab ette kolmandat trükki, mis on täitsa uuesti ümber töötatud). Selle tundmuse poolest, mis on sündinud katolitsismi kirikliku loomuse elavast peirimusest, professor Heiler erineb oluliselt tüüpilistest protestantliku usuteaduse esindajatest, kellel kuni senini on peagu ületamatu sekulaarne vastumeelsus katoliku kiriku vastu. Sellepärast Heiler on loomulikult saanud usulise liikumise peaks, mis on selgelt näinud protestantliku usulise tunnetuse puudust, nimelt: autentilise usulise loomuse puudumine. Heiler võitleb järeleandmatult järgmiste elementide taaselustamise eest protestantismis, nimelt: sakramendid, piiskoplik võim, pühitsemiste apostlik iseloom, liturgilised põhimõtted, ja, üldiselt, tagasipöördumine katoliku kiriku traditsioonide juure. Ta ei lakka oma kaasusulistele meele tuletamast, et Lutheri esimene kavatsus polnud sugugi kirikliku iseloomu salgamine ega äkiliselt suhete katkestamine katoliku kirikuga, vaid et tema sooviks oli kiriku reformeerimine viimasele omaste traditsioonide järele; et Luther oli otsekui sunnitud provotseerima kiriklikku revolutsiooni, ja et ainult pikkamisi, sel määral, mil protestantism arenes, kadusid ka tema viimased kiriklikud elemendid, mis Lutheri silmis olid absoluutselt vastuvaidlematud. Ches artiklite kogus (»Im Ringen um die Kirche«, 1931 — mööda minnes võib ütelda, et see on tõeline praeguse Euroopa usulise elu entsüklopeedia) nagu ka veel ühes varemas kogus (»Evangelische Katholizität«) Heiler püüab ühte sulatada »evangeelsuse« ja »katoliikluse«

põhimõtteid, näidates, et nende kahe termini vahel ei ole olemas vasturääkivust, et nad just vastuoksa üksteist kutsuvad ja üksteist täiendavad ja teostavad kristliku kiriku elemente. Epigraafina teosele »Im Ringen um die Kirche« autor annab edasi püha Augustinuse sõnad: »Accipimus et nos Spiritum Sanctum, si amamus ecclesiam, si caritate compaginamur, si catholico nomine et fide gaudemus. Credamus, fratres, quantum quisque amat ecclesiam Christi, tantum habet Spiritum Sanctum« (In Ioann. Tract. 32, 8). — »Ka meie võtame vastu Püha Vaimu, kui kirikut armastame, kui armastuses ühte kuulume, kui katoliiklikust nimest ja usust rõõmu tunneme. Usume, vennad, mil määral keegi armastab Kristuse kirikut, sel määral tal on Püha Vaimu.«

Sel viisil konstrueeritud »kõrgekiriklik« liikumine — nimi, mille konventsionaalset iseloomu ja puudulikkust Heiler hästi tunneb — ei võta eesmärgiks moodustada mingit »kirikut« või mingit »konfessiooni«, usutunnistust, kuid rühmitades enda ümber vabalt õpetajaid ja ilmikisikuid, ta püüab maksma panna oma sisemises olelemises »kiriklikkuse« põhimõtteid, millistesse ta usub. (Berliinis pühitsetakse liturgiat, mis on sisendatud peamiselt püha Johannes Kuldsuu liturgiast). Mis puutub muusse, siis püütakse võimalikul määral seesmiselt uuendada samas suunas protestantlikkude kirikute põhimäärusi ja usulist elu.

Hoolimata oma tähtsusest ja hoolimata sümpaatiast, millele tal on õigust ristiusuliste poolt, kes mõtlevad »kiriklikult«, s. t. katoliiklaste ja õigeusuliste poolt, »Hochkirchliche Bewegung'il« on ka paljud nõrgad punktid, mis on niihästi välised kui seesmised. Tema tõsine nõrkus tuleb sellest, et tema ja valitseva protestantliku vaimuilma vahel on tõesti ületamatu kuristik, millepärast »Hochkirchliche Bewegung« võib teostada ainult väikest mõju. Ta sarnleb oaasile, mida ümbritseb »mittekirikluse«, protestantliku usulise ratsionalismi, individualismi ja subjektivismi kõrb. Viimaste punktide poolest saksa protestantism on võib-olla küll kõigist usutunnistusist kõige visam kinni pidama, kõige eksklusiivsem ja kõige suletum. Siiski nõrgad kohad »Hochkirchliche Bewegung'i« sisemuses on veel tähtsamad, sest, kuigi tema juht, professor Heiler, ei ole mitte ainult silmapaistev usuteadlane, vaid on ka üks meie aja kõige tähelepandavamaid usulisi kujusid, see liikumine kui niisugune kannab endas aristokratismi pitserit, õpetatud teoloogia iseloomu. Sellepärast ta on vaid vähesel määral tugev ja spontaanne usuline liikumine. Ühe sõnaga: see reformatsiooni reformatsioon — protestantismis esilekutsutava kirikliku uuenemise mõttes, idakirikutega ja lääne katoliku kirikuga lähenemise mõttes (siin ongi siht, mida liikumine püüab saavutada) — on veel vägagi eemalolev asi, et liikumine võiks saada tugevaks ja elavaks teguriks saksa usulises elus. Võib tunda, kuidas liikumine on tähistatud traagilisest võimetusest, mis ilmneb ratsionaalsete katsete puhul, mida inimesed teevad, et leida kadunud usulist alust, et ehitada üles elavat ja orgaanilist ühtlust, mis on hävitatud juba sajandeid. Sellest hoolimata, kristlastele, kes usuvad kirikut, see oleks suureks südametunnistuse veaks, kui nad nende sisemiste ja väliste nõrkuste pärast alahindaksid liikumise seesmist usulist väärtust. See liikumine on kahtlemata usulise ärkamise avaldus — kuigi veel tugevasti ebatäiuslik — mida märgatakse Euroopa pärastsõjaaegse ristirahva seas. Liikumine on väärtuslik eelkõige sellepärast, et temas usuline tõde leiab jälle kokkupuutepunktid kõikühtluse (Alleinheit) täiuse põhimõttega, seeläbi kenasti olles vastolus protestantlik-sektantliku tendentsiga, mis üldiselt on tüüpiline moodsale inimesele, kes ei taha näha tõde muidu, kui vaid siis, kui see on lihtustatud, vaesunud ja individuaalse usulise südametunnistuse läbi vähenenud. Juba tsiteeritud kogu »Im Ringen um die Kirche« ühes kõige tähelepanuäratavamas artiklis Heiler kutsub üles, vastukäivalt protestantliku usuteaduse hiljutistele ratsionalistlikele ja vaesestavaile süsteemidele, tunnustama »Kristuse tervet täiust kiriku terves täiuses« (»Der ganze Christus in der ganzen Kirche«). Sellest võib näha, et ühel protestantlikul hingel (nagu igalühelgi moodsa usulise inimese hingel) on uuesti janu täie ja rikka usulise elu järele, et ta on uuesti tõmmatud ligi autentilise katolitsismi poolt (sõna etümoloogilises mõttes). See tervikluse janu — mis on usulise süvendamistöö tütar, kuna integraalne, jagamatu täius teotseb just sügavuses, Jumalas — seletab seda sidet, mis »Hochkirchliche Bewegung'il« on liikumisega, mida nimetatakse »oikumeeniliseks«, püüdega, mis tahab ühendada erinevaid usutunnistusi »üheks, pühaks, apostlikuks ja katoliiklikuks (sobornaja) kirikuks«. See viimane liikumine on tähistatud kristliku tähisega: armastuse tähisega ning ta püüab Jumalas restaureerida seda ühtlust, mis just oli lõhutud inimliku piiratuse tõttu ja pattude pärast. Ses suhtes on iseloomustav ja väärtuslik, et professor Heiler, »Hochkirchliche Bewegung'i« pea ja peamine oikumenismi esindaja Saksamaal pöördub

erilise intuitsiooni ja armastusega Idamaa õigeusu kiriku poole, siin nähes lüli, mis loomulikult katoliiklust seob protestantismiga (võrdle tema viimane ja silmapaistev teos: Die katholische Kirche des Ostens). Püüdest sisemise täiuse poole, kristliku usulise elu kõik-ühtluse poole, voolab üks teine tendents, et ühendada mitmesuguseid fraktsioone Kristuse ühes, müstiliselt jagamatus kirikus. Iga ristiusulise juures, olgu siis usutunnistus, mille alla ta kuulub, missugune tahes, see püüe peab äratama sügava lugupidamise, isegi hardumust, sest see on Püha Vaimu ärkamise tunnus ristiusuliste seas, meie nõrkade, eksiteele viidud ja jõuetute kaasaeglaste seas.

Kas ei pea siin mitte meele tuletama Pascali sõna: »Kõige suurem kristlikest tõdedest on tõe armastus. — Tõtt ei võida saavutada kui vaid armastuse läbi. Mis puutub aga inimlikesse asjusse, siis peab neid enne tundma ja siis alles võib neid armastada. Jumalikkude asjade kohta aga peab ütlema, et neid peab esmalt armastama ja siis alles on võimalik neid tunda.« Tõe sisse ei saa minna kui vaid armastuse läbi. Ja kuna need tõed on lõpmatult loodusest kõrgemal, Jumal üksi võib neid panna hinge.

S. F.

Ristiusk ja kommunism.

(Järg.)

2. JEESUS KRISTUS.

Modernistlikud usuteadlased olid valmistanud teed, tehes vahet Jeesuse, ajaloolise isiku, ja Kristuse, kiriku poolt pärastpoole oma sihtide teostamiseks leiutatud kuju, vahel. Jutustuses Suurinkvisiitor'ist Dostojevski saab kõigi nende eelkäijaks, kes tänapäev süüdistavad kirikut tõelise Jeesuse allasurumises, et lepitada kristlust maailmaga, mis Kristuse poolt neetud. Punased ristiusulised on asunud uurima Uut Testamenti ja sealt nad loevad kõike, mis võiks tõestada, et Jeesus mässas oma kaasaegse seltskonna vastu. Nad avastavad, et Kristus oli »tööline«, et ta neas varandusi ja rikkaid, et maailm oli talle vastik, et ta peksis äritsejad templist, ja kuulutas klassivahedeta ühiskonda, mis võrdselt saaks osa selle maailma varadest, just nagu leibki, mida ta rohkendas Galilea järve kaldal, oli toiduks kõigile kohalviibijaile, 5000 inimesele. Õndsakskiitmiste ehk makarismide, ülekohtu andeksandmise, loobumuse, sõnakuulmise õpetus ja käsk Jeesuse järel käia oma risti kandes, jäetakse kõik vaikides kahesilmavahele.

Tähtsam on isegi veel uus seletus paruusia tekstide kohta, mille teostumist need kristlikud revolutsionäärid näevad ülemaailmses kommunistlikus revolutsioonis. Nad on võtnud omaks moodsa teooria, et Jeesus Kristus ootas lähemas tulevikus valitseva korra kukutamist ja Jumala riigi saabumist maa peale — see Jumala riik pidi muidugi olema igasugu rõhutute võidurikas vastuhakkamine. Kristus suri selle lootusega; sellepärast ta oli pettunud. Kuid tema kaemus oli õige ja kuna ta oli suurim prohvet (kui võtame seda sõna modernistlikus mõttes) ta oli omast ajast tublisti ees. Ühiskondlikud olud Kristuse ajal ja lähikest aega pärast tema surma olid sellised, et üldine mäss, nagu näiteks galilealaste oma või Spartacuse oma, oleks uppunud veresse. Tänapäev teostatakse Jeesuse suurt unelmat:

> Apokalüptiline kriis on tulnud meie ajastule, mitte ennakult nagu Jeesuse ajal, vaid aja täiuses. Võimalus, nagu ta on meie ees, on samuti aganate lõplik eraldamine nisust, kohtu päev.
>
> Kirik võib küll katsuda, kuid ta ei saa tänapäeval risti lüüa Kristust. Uus Kristus on mässav proletariaat, käärima hakanud Jumala rahvas ja kirik, mis keeldub Talle au andmast, peab heidetama sügava pimeduse sisse.
>
> Issanda päev on saabunud. [John Lewis raamatus: Christianity and the Social Revolution (Ristiusk ja ühiskondlik revolutsioon), Gollancz, London 1935, lhk. 102.]

Seda apokalüptilist ootust võib leida kõigi »Revolutsiooniliste ristiusuliste« kirjutusist. Üks kõige vaimustatumaid, José Bergamin, kirjeldab seda uut apokalüptilist müstitsismi nõnda:

> Kristlane ei müü oma elu mitte millegi eest maailmas, kui vaid Jumala eest. Mitte millegi eest maailmas ta ei võiks salata seda tõtt, seda elu, seda teed. Mitte millegi eest maailmas ta ei saaks salata seda valgust, oma maailma revolutsioonilist ilmutust, oma Jumala ilmutavat revolutsiooni, oma avatud taevast, ühe sõnaga: oma apokalüptilist illuminatsiooni. (Esprit, aprill 1, 1937.)

Revolutsiooniline Kristus, kehastatud käärivas proletariaadis, on teema, mida on laialt levitatud vaimustatud jutlustajate poolt, kes sümpatiseerivad kommunismiga.

Need ristiusulised ütlevad, et ürgkirik elas paruusiat oodates. See oli Püha Vaimu otsese juhatuse all ning nad on nõus eraldama »Vaimu vilju« tänapäeva ateistlikes revolutsionäärides; nende universaalse vendluse vaimus, nende andumuses vaestele, nende vaimustatud mässus maailma vastu. Esimesed kristlased, kes astusid kirikusse individuaalse pööramise peale, ootasid Issanda tulemist, olles täiesti lahku läinud selle maailma varandusist. Sellest tärkaski nende vastastikku armastus, millest kirikuisad räägivad, ja nende »kommunism«. Kui aga paruusiat ei tulnud, kui, just vastuoksa, pärast Milaano edikti tagakiusatud kirikule anti vabadus, kirik arvas, et ta pidi maailmaga kompromissi astuma. Võib-olla see kompromiss oli vajaline, võttes arvesse ajastu majanduslikke olusid, kuid see oli primitiivse, algelise ideaali salgamine. Jeesus, üteldakse meile Dostojevskit tsiteerides, oli saanud üle kolmandast kiusatusest, mis talle tõotas maailma valitsemist, kui ta kummardab deemonit. Kuid kirik kummardas valitsemise kuradit ja tema liitumine selle maailma suurustega südametunnistuste allasurumiseks on pärit sellest perioodist. Enda, oma tööde, oma jõukuse säilitamiseks, kirik salgas maha oma iseseisvuse. Jeesus kadus ja andis ruumi kiriku Kristusele.

Katoliiklik vastus.

Katoliiklane ei kõhkle otsida Jeesuse tõelist kuju evangeeliumest: kergesti ta avastab, et ajalooline Jeesus on üks kiriku Kristusega.

a) Jeesus polnud mässaja ega anarhist ega »kommunist«. Vaesena ja põhutuna ta võttis osa kõigist meie viletsusist ja toetas heldelt kõiki. Just täpselt selles ta erineski nii selgelt juutidest, kes ootasid maist kuningriiki ja mässasid roomlaste vastu, et kiirendada selle teostumist.

b) Jeesus avaldas ennast Jumala Pojana, keda saadeti maa peale oma Isa poolt inimkonna lunastamiseks, inimestele jumaliku tahte õpetamiseks ja selleks, et neid aidata seda tahet teostada andes neile eeskuju ja üleloomulikku jõudu, mis on jumalik elu.

d) Inimeseks saanud Jumala Poeg lunastas inimkonna alandades iseennast ja saades sõnakuulelikuks. Nõnda ta restaureeris hukkamõistetud, hukkaläinud ja rikutud korraga inimkonnale pühaduse, elu, puhtuse, juhtides teda Jumala juure. Tema esimeseks õppetunniks on inimesi õpetada jumalikule tahtele alluma; sest alistumise soov oli neist lahkunud. See tähendab sõnakuulmist; sellepärast kommunist, kes on vastuhakkaja, on Jeesusega vastuolus. Vastuhakkamine, mida sisendas kurat, põhjustas inimtõu needuse. Kristuse sõnakuulmine ei ole mitte ainult Kristuse lunastava elu aluseks, see on oluliseks lüliks, mis ühendab usklikke Kristusega ja nende vendadega. Hierarhiline kirik ei ole mõeldav ilma liikmete alistumiseta. Kommunism, mis jutlustab vastuhakkamist Jumala ja inimeste vastu, on sellepärast kuradist sisendatud ja püüab inimkonda paisata absoluutsesse korralagedusse. Jumaliku tahtmise täitmine — Jeesuse Kristuse silmnähtav eraldusmärk — on ka ristiusuliste iseloomustav tunnusmärk. Kristuse sõnakuulmise läbi restaureeriti loodolendi Loojale alistumise kord, mis oli rikutud patu läbi. Inimene võtab osa Kristuse lunastavast surmast vastu võttes ja täites jumalikku tahtmist.

See alluvus jumalikule tahtele on ainuke tõeline inimvabaduse tagatis. See näiline vastolu on ristiusu ühiskonnaõpetuse põhialus kahel põhjusel: 1. Kui võtta ära kord, mille Jumal maailmas on rajanud, jäävad ainult seadused, mis on leiutatud inimeste poolt, mis on vastolus jumaliku tahtega ja järjelikult on ka vastolus inimloomusega, mis on loodud Jumala poolt. Need seadused on sellepärast ebainimlikud, orjuse lätted, seda enam põlgusväärsed, mida rohkem need, kes neid seadusi peale sunnivad, jätavad tähele panemata jumaliku seaduse. 2. Inimene peab kuulama oma maiste ülemuste sõna, kuna nad on Jumala asemel. Kui kõrvaldada see kuulekuse üleloomulik motiiv, jääb järele ainult sund.

Inimene, kes on sündinud vabana, teab, et juhul, kui peaksid tekkima lahkhelid Jumala tahtmise ja inimese tahtmise vahel, ta peab pigemini kuulama Jumala sõna kui inimese sõna. Viimase vastu ta avaldab esiteks passiivset vastupanu; siis kui see vajalik, ta tuleb välja ka aktiivse vastupanuga. Inimene, kes osa võtab võimust — ja kui see oleks ka ainult kõige väiksemal määral demokraatilise riigi kodanikuna teostades oma õigust teatud vaheaegade järele hääletamise teel — inimene on südametunnistuses kohustatud valvama, et tema esindajate poolt välja töötatud seadused on vastavad Jumala seadusele.

Sellepärast olekski huvitav vaadelda suhteid Jumala laste vabaduse üleloomuliku sõnakuulmise vilja — ja poliitilise vabaduse — selle ebamäärase mõiste vahel, mis on erinev maade juures ja teoreetikute juures, mille põhimõiste aga lähtub jumalikust tõest, mis meid vabaks teeb.

e) Jeesus protesteeris varanduste vastu, vaeste rõhumise vastu rikaste poolt, inimliku

ekspluatatsiooni vastu, sest need äärmused on jumaliku kavaga vastuolus. Jumal, kõigi inimeste Isa, olgu siis need inimesed mistahes tõust või mistahes ühiskondlikust kihist, peab kuritegudeks, mis on korda saadetud armastuse vastu, mida võlgneme oma ligimesele, ja õigluse vastu, nagu nii paljugi teisigi patte, mis on kaadetud tema jumaliku majesteedi vastu. Selles punktis katoliiklik mõtlemine sarnleb kommunistlikule teesile sel määral kui see nõuab, et varandused ja seadused oleksid kõikide heaolu teenistuses ja mitte üksikute erakasu kokkuajamiseks. Katoliiklik õpetus erineb teravalt, andes selle maailma rikkuste ja varade kasutamise mitte otseselt või peamiselt ühiskondliku seltskonna kätte, vaid üksikute kätte. Jumal on usaldanud neile oma talendid! Kristlik ümbermuutmine on eelkõige individuaalne, siis alles sotsiaalne, ühiskondlik; ta on eelkõige aga kõlbeline, moraalne. Kommunistlik revolutsioon on eelkõige kollektiivne, siis alles individuaalne; ta on rajatud füüsilisele vägivallale. Kui kristlik ümberkorraldamine läheb indiviidi juurest ühiskonnale — ja see oli samuti soovitud ja ette nähtud Kristuse poolt, kuna ta tuli uuendama maailma ilmet — ühiskondlik seltskond on seotud õigluse ja armastuse eeskirjadega, mis on määratud Kristuse poolt ja kristlikud seaduseandjad ei saa neid eeskirju tähele panemata jätta. Sel põhjusel kirik on hukka mõistnud vabameelsuse ehk liberalismi sel määral, mil ta usu kitsendab eksklusiivselt eraasjaks.

f) Kommunism jääb alla kolmele kiusatusele kõrves: ta tahab inimesse immutada kirge selle maailma varade järele, au, uhkuse järele! Õpetus, mis sisaldub püha Ignatiuse »kahes leeris« pole ilmaski olnud nii õige kui tänapäeval. Selles kommunism on selgesti iseloomustatud kuratlikuna ja vaenulisena inimloomusele; tema tulemuseks võib olla vaid korratus.

g) Kommunistlikud paruusia seletajad ajavad segi kaks asja, mille vahel on vaja vahet teha: Jumala riik maa peal, missugune on kirik ja oma täitumise poolest kohene; ja Jumala riik nagu ta saab olema pärast viimset kohut. Jeesus eraldas ühte teisest. Pole olemas midagi ühist Kristuse lõpliku võidu ja marksistliku katastroofi vahel, mis (oleme seda käsitlenud küllaldaselt üleval). on kuradi näiline võit tema pikaldases võitluses müstilise Kristuse vastu, mis on kirik. Need autorid, väites, et Kristus eksis oma eshatoloogilises ootuses, eitavad Jeesuse Kristuse jumalust ja heidavad kõrvale ristiusu põhidogma.

3. KIRIK.

Punased kristlased tungivad eriti kirikule kallale, keda nad süüdistavad »kristlusele« vastuseismises. Vene mõjud on ka sel juhul tugevasti eraldatavad. Mõne aasta eest seletas Berdjajev, et ta on leidnud tõelist õigeusku kõikjal — vanausulistes, müstiliste sektide järelkäijais jne. — väljaarvatud ametlik õigeusk. Sellest ajast saadik see vastandlik õpetus on laialt levinud.

Punased ristiusulised arvavad harilikult, et kirikud on nagu kõik teised inimlikud asutused alluvad ajaloolise materjalismi seadusile. Järgnev on kokkuvõte kirikuajaloo nelja perioodi kohta Bruno Maieri poolt:

> Ürgselt kristlus tähendas usaldust usklike peatsele päästmisele Messiase tulemise läbi. Kirikuisade ajal ta tähendas kiriku liikmete lunastamist Kolmainsuse saladuste uskumise läbi. Keskajal ta tähendas katoliiklase lunastamist kiriku sidumise ja lahtipäästmise võimu läbi. Nüüd, pärast individuaalse vastutuse vaimu loomist, ta tähendab uskuva indiviidi lunastamist, võttes oma juhtnööriks Jumala seaduse tõelise pidamise. (Christianity and the Social Revolution — Kristlus ja sotsiaalne revolutsioon, lhk. 398)

Populaarsem on ütelda, et katoliku kirik oli feodaalaja usk; kodanliku klassi tõusuga, mis toimus antud ajal majanduslikus toodangus, pandi alus usulisele reformile, protestantismile. Kaasaegne vabameelne protestantism vastab kapitalistliku ja vabameelse ühiskonna nõuetele. Kõik see on määratud kaole vallutava proletariaadi surve all, mis sunnib peale »revolutsioonilise kristluse«, tõelise evangeeliumi, rõõmusõnumi, mida nähti ette Jeesuse poolt üheksateistkümmend sajandit tagasi, mida aga võidakse teostada ainult tänapäev, kui maailma majanduslik struktuur teeb võimalikuks natsareenlase unenäo.

Tõelised ristiusulised, usklikud ongi need, kes hakkasid kirikule vastu: donatistid, kataarid, albigenslased, fraticellid ja pärastpoole Wycliffi ning Husi järelkäijad. Kahtlemata nende seletus polnud täiuslik, kuid nad nägid vaeva, et aru saada Jeesuse õpetusest maailmas, mis polnud võimeline seda õpetust vastu võtma. Need liikumised suruti kiriku poolt alla, kas kunstlike või vägivaldsete vahendite abil. Bernanos'l on teoses »Les grands cimétières sous la lune« lehekülg, millel on samuti sarnlevust selle õpetusega:

> Andunud inimesed on nupukad inimesed. Niikaua kui pühak (Franciscus) käis maad mööda püha Vaesusega, keda ta nimetas oma Daamiks, nad julgesid väga vähe ütelda. Kuid ükskord kui pühak oli surnud, mida sa võid oodata? Nad olid nii ametis tema austamisega,

et vaesus kadus pidutsevasse massi. Ta isegi unustas oma krooni, selle krooni, mis oli reserveeritud kroonimiseks, mis pandi pidulikult pühaku pea peale, rikaste inimeste hüüete saatel, hämmastunud, et asi läks nii libedasti. Arvan, et kõige hämmastunum oli pühak, kes polnud küsinud midagi, ei valitsuskeppi ega krooni, ja kes, kahtlemata, ei teadnud, mis nende ehteasjadega peale hakata. Kuid mis see tegi! Kaabakail, kas kuldseil või purpurseil, oli olnud hea paanika. Uff!... Selle järele äri õitses jälle, nagu nad ütlevad! Ialgi polnud indulgentside müük lainud nii kõrgele. (pp. 243—244).

Võrreldes seda leheküIge R. Pascali uurimusega »Kommunism keskajal ja reformatsiooni ajal«, siis leiame sama õpetust esitatud teaduslikuma välimusega. FrantsiskIastele, kes autoriteedile alla andsid, kirik ütles teretulemast ja ründas vastuhakkavaid »fraticelli'sid«, kes väitsid, et neil on »Kristuse tõeline õpetus«.

Sel põhjusel punased ristiusulised võtavad seisukohti vaimuliku seisuse vastu. See on võib-olla nende lemmikteemaks. Tsiteerime Hispaania kirjanikku, José Bergamin'i:

Ebapopulaarne, ebarahvalik kirik on surnud kirik. Ja surnud kirik kompromiteerub materjaalselt klerikalismi läbi. Kuid saage minust hästi aru: igal juhul, kus ma räägin surnud, kompromiteerunud, hukkaläinud või tagakiusatud kirikust, ma vihjan ainult sellele kiriku osale ja sellele vaimuliku seisuse osale, mis on võimeline patustama surmavalt, hukka minema surmavalt või olema raskelt tagakiusatud. Mitte millaski ja mitte ühelgi viisil ma ei vihja kogu kristlikule kirikule, nähtavale ja nähtamatule, aja täiuses, Kristuse kiriku jumalikule ja müstilisele ihule, üleloomuliku armastuse korrale, mida ma usun, mida ma loodan, millele tahan kuuluda; ühe sõnaga, usklike igavesele kogule: igavesele, alalisele, revolutsioonilisele ja populaarsele, vaimsele ja ikkakestvale pühade ühendusele. Kristuse jatkatud revolutsioonile. (Esprit. 1. aprillil 1937, lhk. 102).

Siin, nagu tol hetkelgi, kui ta hüüab Delenda est Ecclesia (ib. p. 95) Bergamin vihjab vaimulikule seisusele, mitte »nähtavale või nähtamatule« kirikule. Ta unistab »revolutsioonilisest ja populaarsest« kirikust, mis astuks hierarhilise kiriku asemele. Selgitav on teada, et kommunistid ise, oma sageli korratud eraldamise läbi õpetava »fašistliku« kiriku ja uskuvate »revolutsiooniliste ja populaarsete« masside vahel, püüavad rõhutada seda jaotamist ikka rohkem ja rohkem.

»Kristlus« — (arendame kõige liialdatumat teesi) peaks olema midagi uskuva ühenduse taolist, mille eraldusmärkideks on kirg vabadusele ja igasuguse usulise autoriteedi vihkamine, eriti usuteadlaste ja »kirikute« usulise autoriteedi vihkamine. Kommunistidelt nad laenavad kire töötada proletariaadi emantsipatsiooni eest; nad heidavad kõrvale õpetuse eraomandusest. Need ristiusulised teevad endid pimedaks kommunismi usuvastaste õuduste suhtes, mis on määratud maailma puhastamiseks neist eksitustest, mis on kehtima pandud kiriku poolt. Kuna kommunistlik ühiskond peab olema viimne samm maailma evolutsioonis — hea äraelamise ajastu, nagu nad ütlevad; või jälle tsiteerides Stalinit, nad nimetavad seda hea ja õnneliku äraelamise ajastuks — nad hüüavad sellele ajastule kui kauaigatsetud paruusiale hurraa ja tunnustavad »Jumala riiki« vallutava proletariaadi klassitus ühiskonnas.

Katoliiklik vastus.

a) Esmajärgulise tähtsusega on meele tuletada, et kirik oli asutatud Kristuse poolt, et ta on üks, püha, katoliiklik ja apostlik ja et lõpmatul hulgal sektidel, mis on tekkinud sajandite vältel, sellepärast pole õigust kanda kiriku nime. Nad ei kujuta Kristuse mõtte jatkamist, vaid tema moondumist.

b) Kristlikud kommunistid jatkavad praegu mässu, mida alustati apostlikul ajastul. Nagu kõik pisikesed tõrkujad kirikud, nad väidavad, et nad on ainukesed »pühad« hukkaläinud kirikus. Nad sarnlevad donatistidele, kes heitsid kirikule ette korruptsiooni peagu samasuguste sõnadega nagu meie »punasedki« — puhtad ehk kataarid, albigenslased ja iga liiki protestandid, kelle esimeseks dogmaks on alati olnud võitlus »Baabeli« — kiriku — vastu. Kristlikud kommunistid kõnelevad loogiliselt, kui nad ütlevad, et need sektid pärisid »tõelise« kristluse, kuna nad kristluse all mõistavad tõrkumist kiriku vastu. Nad eksivad, sest nad ei taha möönda Kristuse poolt asutatud kiriku veatust. Kõige kursoorsem lugeja võib siin aru saada sõnakuulmise õpetuse tähtsusest, millest üleval pool on kõneldud. Tõeline kirik pole mitte see, mida inimene hindab tõeliseks, vaid see, mis on asutatud Jumala poolt. Ja kes iial tõrgub selle kiriku vastu, see tõrgub Jumala vastu.

d) Sel põhjusel kirik on ajaloo vältel alati püüdnud ümber häälestada julma seadusandlust, mille valitsejad ja kuningad on pannud kehtima õigeusu nimel. Vaid tänapäeval ajaloolased on lõppeks avastanud, et palju aastaid inkvisitsioon oli esmajoones poliitiline üritus, mida kasutasid ajalikud valitsejad oma kaasaja ühiskondlikkude korratuste maharõhumiseks. Need »totalitaarsed« valitsejad arvasid — nagu arvavad ka paljud nende järelkäijad tänapäeval — et

ühe ainsa »Weltanschauungi« loomine nende riigis muudab nende valitsemise kergemaks. Kirik püüdis alati parandada väärnähteid, mis äratasid eksiõpetused. Järgnevad andmed on pärit ajaloolase Pascali käest eksiõpetuste kohta keskajal:

> Teatati, et nad varasemais järkudes äratasid avalikke rahutusi, sest kataare põletati ja poodi üles 1022 a. ja 1051 a. prantsuse kuninga ja keisri poolt, 1076 Cambrai kodanike poolt, kaua aega enne seda kui paavstlus võttis nõuks küsida keiser Barbarossa abi häreetikute likvideerimisel (1154).
>
> Kui organiseeriti ristisõidud albigenslaste vastu, siis nende edu oli tingitud sellest, et nad olid suunatud Toulouse'i ajaliku isanda vastu ja ainult teisejärguliselt eksiõpetuse, häreesia vastu. (Communism in the Middle Ages and Reformation — Kommunism keskajal ja reformatsioon, lhk. 135, 137).

Siis kirik reformeeris ja kanaliseeris masside kirge vaesusele julgustades kerjusordude kasvu.

Juute kiusati samuti rohkem ajaliste kui vaimsete motiivide tõukel taga. Olles taga kiusatud kõigis Euroopa mais, nad leidsid võrdlemisi rahuliku peatuspaiga Roomas, kus neil oli siiski parem kui mujal hoolimata neist pahandusist, mis neil ka seal tuli kannatada. Sama asja näeme tänapäeval: kuna Hispaanias möllab kodusõda, vaimulik seisus ja episkopaat püüavad pehmendada selle ägedust. Teiselt poolt, kõik need, kes püüavad alla suruda inimese südametunnistust, olgu see siis Nõukogude Liidus, Saksamaal või mujal, lähevad tagasi ja viivad inimkonna jälle raua-aega.

e) Meie punased ristiusulised, kes on eriti kirikuvastased, väidavad, et nad ainult tahavad kirikut reformeerida ja puhastada. See on ka samuti nende tagakiusajate auahnuseks, kes nimetavad endid kristlasteks ja süüdistavad katoliku kirikut, et ta olevat hukkaläinud. Tõsiasi aga on see: kui kirik vajas reformi tarvidust, ta tegi seda ise ilma sellest huvitatud parteideta. Korratus, mis oli olnud kataaride ja albigenslaste liikumise aluseks, võideti ära frantsisklaste liikumise läbi; reformatsiooniaegse olukorra ei parandanud mitte Luther, vaid Trento kirikukogu. Kapitalistliku ja kaubandusliku ajastu õudsed kuritarvidused olid kaasaegse kommunismi peapõhjusiks. Kommunistid ei pühitse kirikut mitte ilmaski oma tapatalgudega. Püha Tool, iseäranis alates Leo XIII valitsusajast, on vaimulikkudele ja usklikele loonud kõikehaarava katoliku taasülesehitamise kava, mis teostatakse hoolimata mässuliste poolt etteveeretatud takistusist. Mässulised püüavad vaid õõnestada kiriku poolt ettevõetud reformi aluseid.

f) Üks kiriku elu kõige liigutavamaid iseloomustavaid nähteid on üksikalgatuste koondamine. Vahest need üksikalgatused on pärit kõige alandlikuma usklikU käest kiriku autoriteedi varju all. Kirik õnnistab ja pühitseb neid algatusi. Püha Vaim tegutseb oma kirikus mitte ainult õpetava kiriku, s. o. valitseva paavsti ja piiskoppide valgustamise kaudu, vaid Vaim valgustab ka otseselt alandlikkude usklikkude hingi: Sina oled seda avaldanud väikestele. Suured reformiliikumised, mis kirikule raskeil ajul on andnud uut elu, tulid, kui ma võin kasutada seda väljendust, altpoolt, s. o. usklike keskelt!

Kirik, püüdes eraldada oma laste seas seda, mis tuleb Jumala käest, haarab neid müstilisi voole, suunab ja avardab neid kogu üldkiriku kohta, mis selle kaudu saab ära seletatud. Frantsisklaste liikumine, keskaegse kiriku toredus, sai alguse alandliku, vabatahtliku Assiisi kerjuse läbi. Päeval, mil paavst ja see kerjus kohtusid ja üksteisest aru said, kirik leidis end korraga jälle vaesuse rööbastele asetatult. Suur reformiliikumine ja innukas apostlik tegevus, kiriku au kuueteistkümnendal sajandil, sai alguse ühe teise vabatahtliku kerjuse, Loyola Ignatiuse läbi, kelle ettevõtted olid õnnistuse saanud Püha Tooli käest ja Trento kirikukogu poolt. Praegu vaimse lapsepõlve väike tee on saanud alguse isikult, kellel inimeste silmade ees ei ole tähtsust, aga kelle õpetuse kirik kanoniseeris. See vaimulikkude ja usklikkuse liituastumine hingede pühitsemiseks ja Kristuse riigi levitamiseks tundub meile kõige silmapaistvama näitena selle kohta, kuidas kirik koordineerib, ühendab algatuse vaimu sõnakuulmise vaimuga Püha Vaimu juhatuse all ja vaimulikkude järjestusega (hierarhilise) kiriku valve all.

g) Oleme rääkinud neist suurist kaotusist, mis kirikul on tulnud kannatada sajandite vältel; eksiõpetustest, mis panid krampidesse tõmblema terveid rahvaid; äralangemistest, mis on rebinud lahti tuhandeid usklikke oma emast. See oleks eksitus, kui nende nähete ainsa põhjusena näha neid pahandusi, mis olid esile kutsutud vaimulikkude ja usklikkude poolt. Me ei tohi unustada, et neil, kes jätavad kiriku maha, on ka olemas oma isiklikud vastutused; pealeselle võib väga palju omistada pimeduse vürsti otsesele tööle. Mitte ainult vaimsed autorid ja usuteadlased pole arendanud seda väidet; novellikirjanikud, eriti Dostojevskist saadik, on populariseerinud kuradi mõiste masside keskel, isegi nende keskel, kes ei usu Jumalasse. Nende võimude ees, mis on nii hirmuäratavad kui ka salapärased, kartlik

ristiusuline võib ainult kinni pidada oma usu põhilausetest — sellest absoluutsest sõnakuulmisest, millel üksi on igavese elu sõnad, kuna kriis kisub inimkonna südame kallal.

h) Need ristiusulised, kes võtavad omaks dialektilise materjalismi põhiteesid, on kohustatud järeldama, et kirik ühes sajanditega on oluliselt muutunud; et pärast feodalismi kadu kirik pidi muutuma protestantlikuks; siis kapitalismi arenguga toimusid uued muutused ja kirik sai liberaalseks, vabameelseks.

Ajalugu tõestab aga vastupidist. Kirik jatkus edasi kogu protestantliku reformatsiooni vältel. Kuigi ta oli alla surutud mõnel maal, ta arenes edasi teistel maadel. Ta elab nüüd läbi ka moodsa kapitalismi perioodi ja kestab edasi kõik ajaloo järgud, rohkem või vähem õnnelikult, rohkem või vähem taga kiusatud, isegi maailma lõpuni. Põrgu väravad ei pea temast jagu saama! Teiselt poolt, kõik kirikud mis olid lahutatud elavast viinapuust, kannatasid kõigi inimevolutsiooni hädade all. Protestantism sai liberaalseks ja on saamas revolutsiooniliseks. Juba see üksi tõestaks, et ta on inimlik asutus. Kristlik apologeet võib sellest kasu saades tähele panna, mis sajandite vältel on muutunud ja mis on jäänud muutmatuks.

i) Kirik, kuigi ta on maailmas, pole siiski mitte maailmast. Ta võib muutuda sel määral, mil ta on maailmas; s. t. sel määral, mil ta tegeleb sellega, mis ajaloos on tinglik: ta võib kohanduda poliitilistele režiimidele sel määral, mil seda lubab tema loomus; ta võib kohanduda majanduslikele oludele, mis nõuavad temalt mõne tema õpetuse erilist rõhutamist, jne. Kuid kirik ei ole mitte sellest maailmast, ja oma loomu, oma õpetuse, ja oma pühitsemise vahendite poolest ta on muutmatu. (Lõpp.)

J. L.

Marksism ja kristlik armastus.

»La Nouvelle Revue Française« avaldab parandusi, mis on tehtud endise kommunistliku kirjaniku André Guide'i poolt tema raamatus Venemaa kohta. Mainitud prantsuse kirjanik on ka Eestis hästi tuntud. Eriti loetavaks on siin saanud tema raamat »Vatikani keldrid» (mis küll sisuliselt on väga küsitava väärtusega teos).

Toome siin huvitavama katkendi »uuestiredigeeritud« raamatust:

»Marksistlik materialism on oluliselt vastuolus ristiusuga; kuid ma mõtlen, ma tean, et seda opositsiooni pole kuidagi olemas tegelikult. Hulk noori marksiste on valmis, jah, on isegi täis himu vennastuda tänapäeva noorte sotsiaalsete kristlastega. Need noored on just nood, kes ei liitunud marksismiga veendumuse või teooria kaudu, vaid janunedes õigluse järele, ja selle südamesoojuse läbi, mis sunniviisiliselt tuletab meile meele seda, mida ristiusuline nimetab karitas'eks: armastuse kaudu. Kristlik armastus, mille toeks alati on ärasalgamise vaim, pigemini immutab läbi ja viljastab õigluse elementi ega ole sellega sugugi vastuolus; kuid armastus, kuigi ta kergendab viletsust parajasti käesolevaks ajaks, ei ulatu viletsuse juureni. Armastuse teostamine saab teatud ristiusulistele paratamatuks tungiks, milles nad leiavad iseenda tõendamise ja rahuldamise, lugu on kujunenud isegi tublisti niisuguseks, et nad tunneksid endid vaesemana, kui neil poleks olemas vaeseid, kelle järele vaadata. Selle vastu protesteeribki õigustatult juutide ja marksismi idee, kuigi ka viimane petab meid hellitades illusiooni, et parem sotsiaalne kord võib jagu saada vaesusest. Ta isegi kasvatab nende hulgas, keda ta petab, teatud südamekuivust. Selle tulemus ongi, et ma pole võimeline ütlema, mis oleks kahjulikum iseendale ja teistele, inimkonnale: armastus, mis eeldaks ülekohut parátamatusena, õiglus, mis jääks rahule armastusega või samasus ilma armastuseta. Tunnen end ainult nende vennana, kes on tulnud kommunismi rüppe armastuse kaudu, armastuse määratu ligitõmbe jõu kaudu...

»Marxi kirjutised lämmatasid mind: neil puudub midagi sellest ozoonist, mis laseb minu meelt vabalt hingata. Ja siiski ma lugesin kannatlikult, püsivusega, hoolikalt neli köidet teosest »Kapital«, selle kõrval veel toreda Paul Nizani selektsiooni, kaanest kaaneni; lugesin Engelsit, anti-Duhringit ja terveid virnu Marxi kirjutusi marksismi üle ja marksismi ümber: ja see kõik jättis mu nõrgaks, kuna mu intelligents oli käristatud puruks nagu konksude läbi. Kui palju ma endale olen korranud, et pidin sellest kraamist läbi tallama, otsimata vaheldust, mida ta ei mõtelnudki anda. Ma ei saanud teisiti: pidin mõtlema, et mulle valmistas muret just teooria ise kõige sellega, mida ta sisaldas, ning see on, kui mitte irratsionaalne, siiski kunstlik (hakkasin

ütlema kunstipärane), pettepiltlik ja ebainimlik.

»Omistan suure osa Marxi edust tõsiasjale, et ta on nii ligipääsmatu, ta vajab initsiatsiooni ja teda tuntakse harilikult ainult vahemeeste abil... Kus sa ei saa aru, seal sa kummardad. Kõigis Marxi kirjutusis (välja arvatud »Kommunistlik manifest«... ja isegi siis) jääb tema mõte laialipillatuks, segaseks, tuhmiks. Ilalgi ta ei kondenseeru; ilmaski ta ei kogu end...«

Lumivalguke.

Filmis »Lumivalguke« võlur Walt Disney on ületanud iseenda. Veel kunagi oma »Mickey'dega«, oma »Silly Symphonies« sarjaga ta pole saavutanud sellist edu. Siin ta võistleb vändatud fotograafiliste filmidega ja isegi ületab need. Värvid on oma mitmekesisuse, oma kooskõla poolest võrratud. Kuipalju aega ja vaeva kulus küll selle filmi valmistamisele! Kolm aastat töötati visa püsivusega ateljeedes. Hollywood'is, Walt Disney stuudios, rakendati tegevusse 600 joonistajat. Film ise koosneb 350 000 joonistusest. Iga joonistust alustati uuesti kolm või neli korda, kui arvesse võtta kõiki esialgseid visandeid. Nii on tehtud vähemalt 1 500 000 joonistust. Igaühel seitsmest põialpoisist olid oma iseloomustavad jooned. Et need iseloomustused jääksid muutmatuks terveks filmi ajaks, Disney laskis modelleerida väikesed kujud, mis jäädvustasid ja fikseerisid iga kääbuse iseloomuliku tüübi. Need kujukesed olid prototüübiks joonistajaile. Pealeselle võeti teenistusse veel kõiksugu tehnikuid: dekoraatoreid, lavastajaid, »gag'ide« leiutajaid, lärmimeistreid, heliinsenere, heliloojaid, 80 muusikut jne. 65 erieffektide hingestajat pidi produtseerima vihma, äikest, tuult, pilvi jne.

On olemas virisejaid hingi, kes arvustavad meie usuliste tseremooniate dramaturgiat ja hiilgust. Nad tahaksid, et Jumalale lähenetakse vaid mõtlemise ja kaine arutelu läbi. See on looduse vastu: ma ei tunne midagi nii rahustavat hingele, kui viibimist suures metsas, kaugel inimlikest kirgedest. See, mis rahustab ja muudab inimlikumaks, see on nende loomade, nende puude elu, mis on nii loomulik ja nii lähedal Loojale. See on kogu esemete või loomade osa, et neil oleks oma avaldustega teatud tähtsus meie elus. Nad näitavad meile, et me pole üksi kõiksuses, universumis, vaid et meie oleme osa suurest üldsuse kogumikust.

Paljud teie hulgast tunnevad kahtlemata järgmist ilusat Grimmi juttu. Kord elas keegi kuri kuninganna. Ta tahtis olla kõige ilusam maailmas. Tal oli kasutütreks väike seitsmeaastane printsess, valge kui lumi, punane kui veri, ja juuksed mustad nagu eeben. Võõrasema tahtis liiga ilusat last kõrvaldada. Palgatud mõrtsukas, kes pidi teda tapma metsa sügavuses, liigutatult, laskis põgeneda süütu lapse, keda seitse päkapikumeest oma majakesse võtsid, mille asukoht oli üle mägede. Nõiapeegli kaudu hoiatatud, tuli kuninganna kolm korda, moonutatult, püüdes surmata Lumivalgukest. Põialpoisud äratasid ta kaks korda jälle ellu. Kolmandat korda nad ei suutnud teda aga õelast unest äratada ja mõtlesid, et ta on surnud, kuid nähes, et tütarlapsele jäi alles tema värskus ja et polnud märgata kõdunemise algmeid, nad asetasid ta klaaskirstu ühe mäe tippu. Aastate järele keegi võluv kuningapoeg äratas ta unest üles, ilma seda kavatsemata ja armunult temasse abiellus tütarlapsega. Pulmade ajal õel kuninganna pidi tantsima tules punaseks aetud kingadega, niikaua kuni ta kukkus surnult maha.

Sellest vanast muinasjutust kuulus Mikihiirekese looja, filmimees Walt Disney on vändanud filmi, millel on suurim edu. See tagasipöördumine imedemaale oli — kes võinuks seda arvata! — kogu sellele massile, kes parajasti oli sõjakõmu keerises, kes peagu juba vaimus tundis lahingkirgede

transsi, kes nii süvenenud oli rahaliste ja poliitiliste murede askeldusse, sellele massile tundus too muinasjutt võrratu lohutusena. See tagasitulek imedemaale kiskus välja kõigest moodsa elu huvide võidujooksust, see imedejutt haldjaist ja kääbustest on viinud seda massi tõelise looduse poole. Ja tõesti, Walt Disney on vaid teinud võimalikult loomulikud joonistused neist primitiivseist juttudest. Lumivalgukesele ta andis rohkem kui ilu, ta andis talle headuse ja julge headuse. Tema võtab vastu linnukese, pesa juurest kadunud, hetkel, mil teda ennast ähvardab võib-olla surm. Ta peagu kardab, et ta on hirmutanud uudishimulikke ja kaastundlikke loomi. Sisse läinud pöialpoiste juure ta muudab majakese, sest ta töötab lauldes ja pesemine teda ei kohuta.

Inimesed, kes on loodud Disney poolt, on lapsed; nad laulavad nagu lapsed, korrates lõpmata oma lauseid. Neil on laste uudishimu, kõike puudutada ja proovida. Oma silmi nad ei usalda, neil on ka vajadus karjuda, neil on julgus, mis teeb kisa enda julgustamiseks, kartus asendub rumala kodususega. Meie oleme neid kõiki seitset kohanud: naljamehi, sosistajaid, seda, kes lükkab teist ning ise jääb tahaplaanile, seda, kes võtab tõsise ilme ja on raskelt kasvatatav laps kuldse südamega. Meeldiv on, et neil ei ole korra kultust. Meeldib ka, et Lumivalgukest võetakse ja pestakse tema käed. Peamiselt meeldib nende rõõm, et nad söövad üksteise poole hüüdes, et nad tantsivad hullupööra, ja et, äkki, ilma üleminekuta, nad on aset võtnud väikese tütarlapse jalge ees, et kuulata mõnda juttu, ja siis nutta. Grimmi juures öökull, vares ja tuvi tulevad Lumivalgukest taga nutma; kuid see pisiasi on ülearune. Disney fantastilised imed on palju tõelisemad. Väike majakene on metsa ääres, ja kääbused ja loomad on sama maailma osad, kuhu väike tütarlaps hoobilt sisse astub ja elavalt valitseb. Ärge ütelge, et tuvikestel pole harjumust nõnda kuulata väikese lapse usaldusavaldusi, et oravad ei pese kööginõusid oma sabaga, et kilpkonnad ei käi nii trepist alla, et linnud ei tee joonistusi tortidele, et emapõdrad ei ole mitte pöialpoistele ratsahobusteks. Teadlased, mis teie õpetate loodusteaduses, ei kõlba siia. Leidkem loomulikult, et terve loodus rõõmsalt rakendub selle lapse teenistusse, kuna ta on hea ja naerab temaga. Ja peamiselt, et ta astuks üles, elav mets, nõiakuninganna vastu, kes tahtis tappa, ja et kõik ajaks teda surma; kuna teie oleksite unustanud mis on patt, ja et kogu loodus mässab inimese vastu, kes on patustanud. Püha Franciscus jutlustas lindudele, ja vana Püha Johannes kaisutas põldpüüd.

Korraks, vaadake siin imedejutt, kus liikumine ei vasta surveseadusele, ja võtke vastu seda maailmanägemust kus rõõm, ja mitte ainult see raskepärane rõõm, mis on nutnud, väljub headusest mis on imelisem kui kõik imeline. Jutu lõpul, kui unenägu on lõppenud, seitse kääbust lähevad tagasi oma kodu juure ja mets hüüab oma tuntud elanikele vastu, kes on lakanud valvamast, minnes pesade poole, pelgupaikade poole. Elu jatkub.

Muidugi liturgilised tseremooniad ei ole haldjate jutt ega imedemaalt pärit, kuid sel määral, mil nad meid panevad osa võtma loomulikest liigutusist ja žestidest, kuhu loodus rakendab küünalde valguse, lillede ilu, kulla ja hõbeda ikoonade kaunistusena, nad lähendavad meile looduse suurt elu ja osutavad meile selle kaudu võrratu teene. Nad tuletavad meile meele, et religioon pole raamat, mille lugemise ja õppimisega võib rahule jääda, vaid et ta on ainult osavõtmine Jumala suurest elust tema looduses, sümboliseeritud ja süntetiseeritud Kristuse suures saladuses.

Ühendavat ja eraldavat.

Rusutult jäi maailm palvesse, kui ateistid Londonis pidasid oma »Rahvusvahelist Jumalasalgajate Kongressi«. Sellel kongressil oli rabav tulemus, et lugematuid kristlasi tervest maailmast laskus põlvili ja palus Jumalalt andeks selle Rahvusvaheliste Vabamõtlejate teotava akti eest, kes jumalikku majesteeti ja tuhandeid usklikke solvata julgesid hetkel, mil maailmarahu oli tõsiselt hädaohus. Teotaja on alati ebameeldiv; ning ta muutub eriti tülikaks, kui ta just siis hakkab ilmutama oma põrkeid, kui kõik tema kaasinimesed tunnevad kõige rohkem vajadust palvetamiseks. Kongressi ajal maailmarahu rippus niidi otsas. Inglise katoliiklased püüdsid takistada, mida nad pidasid häbiks oma maale, püüdes kongressi seisma panna. Kui nende püüded nurjusid, nad tunnistasid pühalikult oma usku Jumalasse ja protesteerisid avalikult oma soovimatute külaliste vastu. Vaikiv rongikäik Southwark'ist Westminsteri, ilma lauluta, ilma lööksõnadeta, ilma tseremooniadeta ja kiriklikkude eheteta (preestrid liikusid massi hulgas tänavriietuses), jääb kõigile meele ühenduses jumalasalgajate demonstratsioonidega. 178 Briti parla-

mendi liiget kirjutas alla manifestile, mis vahest polnud küll mitte päris täielik, aga siiski iseloomustav Inglismaa sügavale religioonilisele usule.

Inglise algatus leidis terves maailmas järeleaimamist — eriti katoliku kiriku keskkohas. 11. septembril peeti kõigis Rooma kirikuis ja kabeleis (ka vanglate ja haiglate kabeleis) tund aega kummardamist Pühima Sakramendi ees. Muid meeleavaldusi organiseeriti mitmel maal. Maailm põlvitas, paludes Jumalalt andeks ja anudes tema halastust.

Jumalasalgajate uued lahingloosungid. »Osservatore Romano'st« (2. 10. 38) leiame väljavõtte Londonis peetud jumalasalgajate kongressi otsustest, mis alles tükk aega pärast koosviibimiste lõppu »30 nõudmise« kujul avaldati. Tähtsamad on nende nõudmiste hulgast järgmised: kõigi avalike ametite ja asutuste maailmlikuks muutmine, usuliste sümbolite kõrvaldamine riiklikest koolest, kiriku mõju väljalülitamine ülikooli-noorsoost, Louvaini ja teiste katoliku ülikoolide arstiteaduslikkude doktoritiitlite mittetunnustamine, kõigi voolude kirikute tulude karm riiklik järelvalve, keeldumine maksta toetusi kultusehituste püstitamiseks või korrashoiuks, propaganda vanemate keskel, et nad lastele keelaksid osavõtu usuõpetusest, tänava- ja platsinimede muutmine, millistel on usuline tähendus, keeld preestreile kooles, haiglais jne. pidada maailmavaatelist või usulist propagandat.

»Tagasi dogma juure«. Anglikaani kiriku parema tiiva ajakiri »The Church Times« kirjutab: »The Birmingham Post« avaldas möödunud laupäeval oivalise artikli »Tagasipöördumisest dogma juure«. Kirjutises naeruvääristati logisevat vaadet, millele vastavalt dogmad on ainult »meele köidikud ja edu vaenlased«. Tõde on see, et kõik edu sõltub vastuvõetud dogmal. »Vaba meel« on tühi meel. Inimesed ei saa mõtelda mõne eelduseta. Ristiusk sõltub tõsiasjast, et Kristus on Jumala lihakssaanud Poeg, »Pühast Vaimust saadud, Neitsist Maarjast sündinud«. Kui lihakssaamine ei ole ajalooline tõsiasi, siis ristiusk on sentimentaalne ebategelikkus. Lihakssaamine pakub kõigile inimestele võimaluse Jumala tundmaõppimiseks ja temaga ühendusse astumiseks. See on ülim tõde ja see teeb inimese vabaks ja see on ainuke asi, mis suudab inimesi vabaks teha. Nagu ütleb »Birmingham Post'i« kirjasaatja: »Maailm ei saa pääseda oma praegustest labürintidest, keerdkäikudest, kuni ta ei oma soliidset usku.«

Püha Vladimir ja Vene rahva ristimine. Venelaste tavalise usuvalimise jutu legendaarsust möönab ka ülempreester K. Kokla oma ajakirjas »Usk ja Elu« (nr. 11, 25. okt.):

»Aga kuidas sattus vene vürst kreeka usukommetesse, see ei ole täiesti selge. Vene kiriku kroonika teeb selle liiaks legendaarseks.«

Näeme, et ka õigeusu ringides avaldatakse umbusku selle senise venelaste ajaloolise tõeksepidamise vastu. See nähe on seda rõõmustavam, kuna selles võime tähele panna ausat püüet objektiivse hinnangu poole.

Briti juudid leinavad paavsti. Mr. Neville Laski, K. C. Briti juutide esinduskoja president avaldas kardinal Hinsley'le oma kaastundmust järgmiste sõnadega:

»Ma olen tänulik, kui Teie Eminents saab olema nii lahke ja teatab paavstlikule riigisekretärile, kui sügavasti meie leiname selle lahkumist, kelle kuuldav hääl ja kõrge seisukoht olid alati kannatava ja rõhutud inimkonna poolt.«

Välisajakirjandusest.

Anglikaanlaste leht »The Guardian« esitab meile huvitava märkme ühe silmapaistva katoliku preestri seisukoha üle ühinemisküsimusis. Arvustus on toodud üldpealkirja »The Onlooker's Diary« (»Pealtvaataja päivik«) all. Toome siin sõnasõnalise tõlke:

»Olen lugenud Oxfordi piiskopi selustust, tema ajakirjas »Diocesan Magazine«, sellest vägagi erinevast tööst kristliku ühtluse heaks, mida tehakse Lyoni preestri abbé Couturier poolt. Dr. Kirk rõhutab, kuidas see preester on püüdnud vältida kahte hädaohtu, mis ähvardavad ühinemise asja — »paljude ükskõiksus«, ja »teiste väheste liigjulge õhin.« Preestri meetod paneb palve esirinda ja taandab »aktsiooni, mis on suunatud millegi otsekohese uniooni taolise poole, kaugemale tahaplaanile ... nii et midagi ei tehta (ega isegi ütelda), mis häiriks, viiks hädaohtu palve ühtluse.« Dr. Kirk pole andunud ekstravagantsele keelele, nii et tema kirjeldus Couturier meetodi tulemustest »silmapaistvatena« on juba suur kiitus. On olnud hädaoht, et liikumine ühtluse poole oli saamas »party affair'iks«, seltskondlikuks asjaks, ja mitte kõik ühinemise eestvõitlejate hulgast pole olnud nii mõõdukad ja hoolikad kui too abbé. Soovitan oma lugejaile järgneda Oxfordi piiskopi nõuannet ja hankida endale abbé brošüüri ingliskeelne tõlge. Selle nimeks on »The Universal Prayer of Christians for Christian Unity (Baxter's Press, Oxford).«

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2. || Hind: Üksiknumber 10 senti.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 1939.

ÜHINE KIRIK

2

1939

Sisu:

Paavst nõuab õiglast rahu.

Pius XII ja Ida.

Manhattani liturgia.

Rumeenia katoliiklastest USA's.

Konstantinoopoli patriarh oli esindatud teenistusel uue paavsti eest. — Kurb lugu prof. Brandt'i ümber. — Kasu ja kaotus.

Vang . . .

Söödavad pommid Hispaania kodusõjas. — Punane Rist. — Ohver . . . — Ka hiina keel oli liturgiline keel. — Viimane hüpe. — Vahe.

Õigeusu vaimulikest Nõukogude Venemaal.

Kuidas venelased Londonis veetsid Suure Reede.

Ühendavat ja eraldavat.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 2 | 1. juunil 1939. a. | V aastakäik.

Tu es Petrus,
et super hanc petram
ædificabo ecclesiam
meam.

Tema Pühadus
Paavst
Pius XII
(kardinal Eug. Pacelli)

sünd. 2. märtsil 1876 a.
pühitsetud preestriks
2. aprillil 1899 a.
piiskopiks 1917 a. aprillis
valitud paavstiks
2. märtsil 1939 a.

Paavst nõuab õiglast rahu

Ta küsib, kuidas võib olla rahu, kui –

paljud on tööta	lubadusi on murtud	armastus puudub

Oma homileetilise pühakirja seletamise puhul ülestõusmisliturgial püha Peetruse kirikus Püha Isa avaldas üksikisikuile, rahvaile ja valitsustele üleskutse rahule, mis oleks rajatud õiglusele ja armastusele.

Paavst rääkis rõhuga sotsiaalse õigluse vajadusest. »Kuidas võib rahu olla«, küsis ta, »kui nii mitu tuhat inimest on ilma tööta?«; ning ta rääkis »määratuist massidest«, kelle »alandus ja viletsus . . . teevad neid kergeks söödaks illusoorsetele ettekujustele, mida salakavalalt neile esitatakse õnnestavate teooriate trikipropagandistide poolt«.

Ta lisas pärastpoole veel juure: »Kuna ei ole võimalik omada rahu ilma korrata, nii ei või ka olla korda ilma õigluseta. Esimene nõuab sõnakuulmist legitiimse autoriteedi vastu; ta nõuab, et vabadusest ja inimlikust väärikusest peetakse lugu ja et varandust ühtlaselt välja jagatakse.«

Üksikisikuile oli esitatud kutse teostada kodurahu. »Kuidas võib olla täielist ja tõelist rahu, kui isegi sama maa lapsed sageli unustavad oma ühise algupära ja oma ühise kodumaa ja on nii laiali lahku kistud metsikute lahingute või parteide ja huvide poolest?«

Murtud rahulepingud.

Ta laitis vastastikuse arusaamise puudust rahvaste vahel, »kui paktid, mida sõlmiti pidulikult, ja antud sõna on kaotanud väärtuse, mis moodustab paratamatult vajalise aluse vastastikusele usaldusele, ilma milleta kõlbeline ja aineline desarmeerimine, mida nii suuresti ihaldatakse, saavad päev-päevalt vähem teostatavaks«.

»Nii hädaohtliku tormi ees«, ütles ta, »manitseme kogu maailma jälle pöörama rahukuninga poole . . . Tema saab andma meile rahu, just nagu ta seda lubas. Tema rahu, niisugune, nagu seda ei suuda anda maailm, mis üksi kergendab kõiki pahandusi ja mis ajab laiali kõik kartused.«

Need olid Püha Isa kõne olulisemad jooned.

PIUS XII ja IDA.

Kohe pärast kardinal Pacelli õnnelikku valimist püha Peetruse toolile ja pärast seda, kui äsjavalitu endale oli võtnud nime Pius XII, pöördus idakirikute püha kongregatsiooni sekretär kardinal Eugen Tisserant ringkirjas kõigi idariituste piiskoppide poole, teatades neile rõõmussõnumit. Sellest kirjast loeme, et ida ristirahval on erilisi põhjusi osa võtta katoliikliku maailma rõõmust just Pius XII valimise pärast. Püha Isa tundis juba kardinalina elavat huvi Ida asjade vastu ja oli oma targa nõuandmisega abiks idakongregatsioonile ning ida kirikuõiguse kodifikatsioonitööle. Praegugi veel tal on selles pühas kongregatsioonis prefekti koht. Asjolust, et Pius XII endale on valinud sama nime kui tema eelkäijagi, järeldab kardinalsekretär, et Pius XII jatkab oma eelkäija tööd ka Ida suhtes, ning loosung, mille ta endale valis: »Opus iustitiæ pax« (Õigluse töö on rahu), lubab Idal loota Pius XII heatahtlikkusele ja õiglusele, mis on rahu allikad. »Katolitsismile«, kirjutab kardinal Tisserant, »koidab uus suuruse ja hiilguse ajastu ning ka kristlikul Idal saab olema rikkalikult osa üldisest rõõmust.

»Ühendatud idakirikud on selles kindlad, et nad kõrgeima ülemkarjase südamele on samal viisil kallid nagu teisedki üldkiriku osad. Selle kindluse aluseks on sügav usk, et nad kuuluvad sellesse karja, mille Õnnistegija on usaldanud Peetruse hoole. Aga ka kirikud, mis veel on eraldatud Peetruse järeltulijaist, võivad tema esimesest kõnest tunda Pius XII armastust nende vastu, kuna ta ka neid laskis saada oma palve ja apostliku õnnistuse osalisiks. Tegelikult Pius XII tarkuse ja heatahtlikkuse üldine tunnustamine on talle võitnud vähemalt südamliku poolehoiu ka nende juures, kes pole tema karjasekepi all. Ja kõigi kristlaste tiheda koostöö vajadus uuspaganluse ähvardava rünnaku puhul ristiusu vastu on küll nii mõneski südames esile kutsunud mõtiskelu Peetruse Tooli tähenduse üle terve maailma suhtes, ja soovi, et sellel aujärjel istuja oma kätte võtaks kõikide juhtimise võitluses Kristuse tõe triumfi eest.«

Saagu ometi selletaolised kaalutlused ja soovid teoks!

* * *

Tema Ekstsellents õigeusuline metropoliit Varssavis, Dionisi, saatis pärast Pius XI surma kaastundetelegrammi Tema Ekstsellentsile, Apostlikule Nuntsiusele Poolas. Nuntsius F. Cortesi vastas mitropoliidile järgmise kirjaga:

»Ekstsellents! Tänan kaastunde eest, mida Teie Ekstsellents suvatsesite mulle avaldada selle paavst Pius XI surma nii kurva sündmuse puhul ja Teie Ekstsellentsi osavõtu eest katoliku kiriku leinast. See on ühine lohutus meile kõigile näha, kuidas terve maailm lugupidamisega kummardab ühe paavsti suuruse ees, tänu kellele Kristuse evangeeliumi tõde ja ilu on ilmsiks saanud ka neile, kes on kaugel eemal tema poolt esindatud ideist. Lubagu mulle Teie Ekstsellents, et ma sel hetkel, kus mul süda on tulvil leina, meele tuletan ja usaldan Teie Ekstsellentsi palveisse lahkunud paavsti suurima soovi: ‚Müstiline unum ovile' (ainus lambla). Selles tundmuses jään suurima austusega Teie Ekstsellentsi andunuima vennana meie Issandas.«

Uus kirjavahetus mitropoliit Dionisi ja apostliku nuntsiuse vahel toimus uue paavsti Pius XII kroonimise puhul. Mitropoliit saatis järgmise telegrammi:

»Osa võttes meie kaasmaalaste rõõmust ja ülde suure rooma-katoliku kiriku usklikkude rõõmust paavst Pius XII õnneliku valimise ja kroonimise puhul palun Teie Ekstsellentsi vastu võtta minu parimate tundmuste ja soovide kinnitust Tema Pühadusele.«

Sellele telegrammile vastas Tema Ekstsellents nuntsius:

»Mulle oli rõõmustav vastu võtta telegrammi, mida Teie Ekstsellents suvatses mulle saata Tema Pühaduse Paavst Pius XII valimise ja kroonimise puhul, ja milles Teie väljendasite oma õnnitlusi ja oma osavõttu katolikliku maailma rõõmust. Hoolimata neid eraldavaist lahkuminekuist kõik rahvad on austanud seda õnnelikku sündmust, mitmel viisil osa võttes rooma ja katoliku ühtlusest armastuse ja lootuse tunnetes. Lubatagu mulle uuesti väljendada soovi, et see ühtlus, mida maailm praegu vajab rohkem kui kunagi enne, jälle uuesti jalule seatakse ristirahva peres ja et see ühtlus temas lahutamatult valitseks. Kui ma väljendan seda soovi, teen end paavsti südamesoovi avaldajaks, kes just oma esimeses kõnes soojalt pööras oma mõtted lahutatud vendade poole. Suvatsegu Teie Ekstsellents sel õnnelikul juhul vastu võtta minu tänusõnad ja minu harda andumuse kinnituse.«

Ülaltoodud kirjavahetus avaldati täielikult Poola õigeusu metropoolia teateis.

Manhattani liturgia.

Miljonitelinn New York kuuleb pühimat armulauateenistust seitsmes keeles.

Praegu peetakse New York City's liturgiat seitsmes keeles.

Tahame siin rõhutada eriti liturgiliste keelte mitmekesidust, kuid selguse mõttes olgu siin rõhutatud, et kõneldes liturgiast kõneleme selles artiklis ainult katoliku liturgiast. Siin me ei võta vaatlusele rooma vaimulikkude mustri järele riietatud anglikaani kõrgekiriku ametikandjate teenistust kellade, raamatute ja küünaldega. Ka ei tule meil siin arutusele Roomast lahusolevate idamaa vaimulikkude liturgiad. Ma mõtlen ainult seda liturgiat, mida ohverdatakse kehtivalt pühitsetud katoliku preestritelt, kelledest kõik on täiesti ühendatud Roomaga.

Kui meil selle punkti kohta on küllalt selgust, lubatagu mul veel korrata: New-Yorgis, tegelikult Manhattani alumises osas, mis ulatub patareist Idaosa 86. tänavani, võib praegu katoliiklane kuulda liturgia pühitsemist seitsmes keeles.

Põhjus, miks sellest nähtusest jälle maksab kõnelda, on asiolu, et möödunud aastal üks neist seitsmest keelest juure tuli. Mullu kevadel toodi püha ohvrit ainult ladina, kreeka, slaavi, araabia, süüria ja armeenia keeles. Aga juba 1938 a. märtsis organiseeriti uus idakatoliku kogudus selles linnaosas, mida tuntakse Yorkville'i nime all. Ja viimase aja jooksul selle koguduse palvelas liturgiat on igal pühapäeval peetud eestlaste hõimukeeles, ungari keeles.

See on huvitav ja omapärane lugu, kuidas liturgia omalajal tõlgiti klassikalisse ungari keele, mida katoliku vaimulikud on nii agaralt kultiveerinud.

Juba varemaist uurimusist meile on tuntud, kuidas usku jutlustati Kesk-Euroopas ja kuidas katoliku misjonärid seal oma pöördunutele ei toonud ladina missa kaugest Roomast, vaid ilusa Bütsantsi liturgia, mille koostajaks oli püha Johannes Kuldsuu. Liturgia tõlgiti peagu kohe kreeka keelest rahva kõnekeele, slaavi keele.

Hüva sellele järgnes paar sajandit ajalugu tulvil sündmusi. Sajandid, mis sisaldasid sõdu, lõhesid, tõugude ühtesulamisi, vallutamisi, jagamisi, n.n. reformatsiooni ja palju muud. Aga Ungaris oli lugu kogu selle aja jooksul kujunenud selliseks: saja aasta eest oli Ungari, püha Istvani kodumaa, esmajoones katoliku maa, mille usklikud aga pidasid oma usulisi talitusi emba-kumba kas ida või lääneriituse järele. Esiteks oli seal katoliiklasi, kes nagu läänekatoliiklased tavaliseltki jälgisid Rooma missat ja kuulasid ladina keelt jumalateenistuse keelena. Aga nendega ühteaegu oli idamaalasi-katoliiklasi, kes iseennast õnnistasid ristitähega paremalt vasakule, kes armulauda

mõlema kuju all vastu võtsid ja altarisakramendi ees kummardasid väga sügavale, selle asemel et laskuda ühele põlvele. Need inimesed pidasid lojaalselt kinni oma bütsantsi liturgiast ja vastasid oma preestrite laulule slaavi keeli. Muidugi pole meil vaja enam juure lisada, et nad olid samahästi katoliiklased ja paavstiga ühendatud kui nende vennad ladina riitusest.

Aga õnnetuseks protestantlik reformatsioon oli Ungarisse toonud hulga ründavaid usulisi mässajaid, ja need reformaatorid, kelle needuseks oli see erakordne kibedus, mis iseloomustas Calvini pärandust, hakkasid teostama vihast rünnakut kiriku vastu, eriti aga just idakatoliiklaste vastu. Need reformaatorid kavatsesid mängida rahvustundel, sest mälestused endisest türanniast ja verevalamisest olid igasse ungarlasesse sisendatud kange viha kõige vastu, mis oli venepärane. Nii reformaatorid leiutasid kuulmatu süüdistuse, et ungari katoliiklastel polnud küllalt patriotismi, sest nad jatkasid Jumala kummardamist slaavi keeles, vihatud venelaste keeles. Usklikele avaldati üleskutse liituda reformeeritud kirikutega, kus Jumala poole pöörduti emakeeles.

Nüüd vaimulikud võtsid kätte slaavikeelse liturgia teksti ja tõlkisid selle klassikalisse ungari keele. Neil puudus siiski julgus ette võtta tõlget andide muutmise sõnade kallal. Kuid nad ei võtnud siiski enam tarvitusele slaavikeelseid sõnu, vaid ütlesid sõnad »See on minu ihu . . . « kreeka keeli.

Roomast aga sooviti, et üldse tagasi minnakse kreekakeelse teksti juure. See nõue ei leidnud aga kunagi karmi täitmist, kuna Ungari piiskopid Roomas astusid välja oma idamaa vendade teguviisi õigustamise eest. Praegu igal ungari idaliturgia raamatul on paralleelselt kreeka ja ungarikeelne tekst.

Ungari väljarändajad Ühendriikidesse ei toonud kaasa mitte ainult oma preestrid, vaid ka oma liturgilised raamatud ning rahvuslikud eesõigused. Nii see tuligi, et nüüd New-Yorgi idaosa 82. tänaval väikeses kirikus võib kuulda ürgvana katoliku palvet »Issand heida armu« ungari keeles: »Uram irgalmaz!« Klassikaline ungari keel ei ole mitte palju lahkuminev rahva kõnekeelest, nii et igaüks kergesti saab palvetest aru.

Peab aga rõhutama, et ungarikeelne liturgia on praegu küll veel võrdlemisi uus asi New-Yorgis, Ühendriikide teistes osades ta esineb aga juba ammu. Arvatakse, et USA's on umbes 20.000 ungarlast. Üks kolmandik neist, vahest ka rohkem, on idariitusest. Neil on viisteistkümmend preestrit ja kirikut, enamasti Ohio's, Pennsylvanias ja New Jersey's. Ja kuna Ungaris umbes üheksa igast idariitusega preestrist on abieluinimesed, siis ei tohiks imeks panna, et ainult kolm USA ungari idariituse preestrit on vallalised, kes peavad tsölibaati. Kõik nad on sõltumatud kohalikest piiskopest, kuna neid valitseb Pittsburghi kreeka piiskop Takach.

Kõiki sakramente jagatakse emakeeles. Kui näiteks Demeter Ferenc (ungarlased mainivad alati parekonnanime ristinime ees) läheb pihile, siis antakse talle absolutsioon samas keeles, milles ta oma patud üles tunnistas. Ka ei räägita seal mõnda ametlikult kostvat kreeka ega slaavi keelt Orosz Lajos'e ja tema pruudi, Horvath Anna ees, kui nad kannavad pulmakroone ja lähevad pidulikus rongkäigus ümber analoi. Palved sakramentide puhul on kõik arusaadavad nagu jutluski.

Gerard Donnelly.

ARMAS LUGEJA! Kui Te arvate, et mõni selles numbris toodud artikleist huvitaks kedagi Teie tuttavaist või sõpradest, palume seda meile lahkesti teatavaks teha, üles tähendades vastava asjasthuvitatu aadress ja artikkel, mis teda eriti võiks köita. Säärasel korral saadame meeleldi välja oma ajakirja maksuta tutvustamiseksemplari. Võite korraga esitada ka mitme asjasthuvitatu nime.

Toimetus oleks ka väga tänulik lugejate arvustavate märkuste ja sooviavalduste eest. Lugejate arvamised leiaksid järgmistes numbrites võimalust mööda tähelepanu. Ka teaksime meeleldi, missuguste küsimuste käsitlemist meie lugejaskond peaks kõige tarvilikumaks. — Samuti on toimetus tänulik kõige väljaspoolt tulnud trükkimiskõlvuliku kaastöö eest.

Rumeenia katoliiklastest USA's.

Moodsad inimesed, kes siiski visalt kinni hoiavad teatud traditsioonidest.

Ameerika ajakirjanik Gerard Donnelly jutustab alljärgnevas kirjutuses Cleveland'i rumeenia rahvusest idakatoliiklastest. Loodame, et lugeja siit leiab nii mõndagi, mis talle meele tuletab seda või teist kodumaa nähet.

* * *

Charley Nichols pole tema tõeline nimi. Kui Charley't ristiti — see sündis Rumeenias ja umbes neljakümne aasta eest — nimetas preester teda Vasile Nicolescu'ks. Kuid varsti pärast sõda, kui Charley tuli Ameerikasse ja sai koha terasevabriku, ta võttis kuulda vanemate peade tarka nõu. Kannatlikult kõnelesid talle tema sõbrad, et Ameerika nimed olevat paremad. Rumeenia nimed pahandavat palgamaksjaid. Pealegi rumeenia nimega isik võis kergesti sattuda tülli ungarlastega. Sellepärast Aurel Babutiu oligi muutunud Orrie Babbitt'iks ja sellepärast Petru Muresan võttis endale labase nime Pete Morrison.

Clevelandi linnas lääneosa on väike surutõrs. Kui sõidate kuuekümne viienda tänavani, jõuate linnajakku, milles valitsevaks rahvaks on iirlased, kuid kelle kõrval on hakanud suurearvuliselt koloniseerima itaallased. Nende mõlemate seast võite aga leida veel kolmanda rühmituserahva, kes kõneleb Bukaresti keelt, lõikab ajalehest välja kõik pildid, mis käivad noore prints Miikaeli kohta, ja kes teab rohkem kui kasulik Magda Lupescu varandustest.

Selles koloonias on kokku võib-olla umbes 250 perekonda, kellest üle saja on katoliiklased. Nende püha Helena nimeline kirik on esimene rumeenia idariituse kirik Ühendriiges.

Kui Charley Nichols tuleb siia pühapäevahommikusele liturgiale, ta on valmis kaasa elama tseremooniatele, mis kestavad vähemalt kaks tundi. Nagu me ju teame, ida liturgia on Jumala kummardamise akt, millel ei ole kiiret, ta on tehtud pikemaks sõnarohkete palvetega ning rõhutatud preestri ja rahva poolt vaheldamisi lauldud ekteeniatega. Kõigele sellele lisandub aga muidugi veel jutlus ja nii meie rumeenlane on harjunud pühendama usule terve oma pühapäevahommiku.

Rumeenlasel on aga ka see paremus (mis eesti idariituslastelgi olemas), mida kuuldes ladinakatoliiklane kahtlemata satub kiusatusse kadestama hakata — liturgiat kuulata emakeeles. Ja rumeenlase liturgia on moodsas rumeenia keeles, samas keeles, milles on trükitud ajalehed.

Püha Johannes Kuldsuu liturgia, loomulikult, on algupärandis kirjutatud kreeka keeles. Aga kaua enne seda kui ta toodi Bukaresti ta oli juba tõlgitud slaavi keele ja selles viimases keeles rumeenlased tundsidki seda liturgiat kuus või seitse sajandit. 1687 a. Rooma tagas neile alles emakeelse liturgia pidamise loa. See on esimene sedalaadi luba moodsail ajul.

Kuna me aga teame, kui ettevaatlik kirik on liturgiliste muudatuste puhul, võiksime ehk arvata, et liturgia moodsale usklikule vast kõlab vanamoelisena. Sest iga rahva kõnekeelt tuleb ju ka alati kestvalt parandada, seal on lugematuid muutusi (nagu ju ka eesti keelest ja tema uuendamisvooludest teada).

Kuid selle rumeenia liturgia keel pole jäänud staatiliseks ega seotuks mõne üksiku keeleperioodiga. Tegelikult on asi nii, et rumeenlased püüavad oma liturgia keelt kestvalt hoida kõnekeele tasemel. Iga mõne aasta tagant tulevad nende piiskopid jälle kokku, et liturgilisi raamatuid parandada, kustutades maha sõnu, mis rahva seas on langenud põlu alla ning asendades neid sõnu värskemate ja rohkem tarvitusel olevate väljenditega.

Isegi kõige tähtsamad liturgia osad pole puutumatud sellest moodsaks tegemise protsessist. Alles hiljuti piiskopid, olles veendunud, et nimisõna »Corpulu» (s. t. ihu) on vananenud, tõmbasid selle julgelt maha ja panid asemele rohkem tarvitatava vormi »Trupul«. Ja pandagu seda hästi tähele, see sündis ohvri kõige olulisemas vormelis, leiva transsubstantsiatsiooni ehk muutmise vormelis.

Siin olgu siis lühikese keelenäitena esitatud pühad muutmisesõnad: »Acest'a este Trupul meu.« Ja hetk hiljem öeldakse veini kohta »Acest'a este Sangele meu . . . versa pentru voi si pentru multi spre iertarea pacateloru.« Selle itaalia keelele väga sarnaselt kõlava lauldud lause lõpul laulavad Charley Nichols ja tema kaaspalvetajad valjusti »Amin.«

Kuidas rumeenlased pihivad?

Meeleparandaja läheb läbi avatud väravate pühamusse, ikonostaasi taha. Seal ta põlvitab, vahest padjakesel, väga sageli aga paljal põrandal, otse preestri ees, kes küll on istet võtnud. Preester võtab epitrahheelioni ja paneb selle Charley pähe. Rumeenlane ei aja oma pattude ülestunnistamisel mingit anonüümsust ega isikuvarjamist taga. Absolutsioon antakse kas kreeka, slaavi või ka rumeenia keeles. Pärast pihtimist juhtub sedagi, et koguduseliige jääb veel mõned hetked preestri juure ja kõneleb muist asjust.

Umbes nelja aasta eest oli siin püha Helena kirikus Charley laulatus Sylvia Crisan'iga. Ja siis toimus meile tuntud meelejääv tseremoonia viirukisuitsuga, küünlavalgusega, õnnistamistega, epistli lugemisega ja kõigega, mis sinna juure veel kuulub. Need olid tõesti kenad värvirikkad pulmad. Pruut ja peigmees seisid ikoonalaua — analoi ees, mis oli asetatud kesk kirikut kuninglike uste kohale. Neid krooniti kalliskividega ehitud kroonidega, mis preestri poolt oli pühitsetud ja pühamust toodud. Pruutpaarile esitati lihtne pärimine. Preester viis neid ümber analoi ning andis neile siis leiba ja mett süüa ning rõõmu sellest armastuse karikast, mis on veetlev sümbol ühtluse ja armastuse tähistamiseks.

Kui sündis Sylvia esimene beebi, viidi ta püha Helena kiriku ristimisele ja otsekohesele kinnitamisele. Last ei salvitud mitte ainult rinnale ja seljale, vaid ka viie meele organitele ja viimaks ka kätele ning jalgadele. Charley Nichols, kes mäletas mõndi rõõmsast erutusest sädelevaid ristimishetki seal kodu Rumeenias, ootas nüüd ka, et tema trooni pärija kastetakse kolm korda ristimisvaagnasse. Ta pidi aga siiski nentima, et tema hingekarjane Ühendriiges eelistas lihtsamat viisi ja kastis ainult lapse pead veega.

Ja kui Charley Nichols sureb, siis viiakse ta kirst kiriku ja matustel preester valab õli tema laiba peale. Muidugi, ainult siis, kui see on tegelikult võimalik, sest meie päivil matusetalituste ettevõtjad suvatsevad kirstu niihästi sulgeda, et preester õli saab valada ainult kirstukaanele.

Matused püha Helena koguduses äratavad alati suurt tähelepanu kogu ümbruskonnas, sest see oma arvulisest hõredusest teadlik rumeenlaste salgake tunneb iga kaotust valusalt. Koguneb alati suur hulk leinajaid. See ei tähenda aga veel sugugi, et kõik leinajad oleksid katoliiklased. Koloonia, mis muidu on seotud tihedalt raassilise sümpaatia ja ühiste huvide kaudu, on kahjuks usuliselt lõhestatud ja natuke edasi püha Helena kirikust võime leida teise rumeenia kiriku, mis on ehitatud kasutamiseks mittekatoliiklastele. Seal lauldakse liturgiat, sedasama sakramentaalset liturgiat, samu rahvapäraseid hardusakte. Isegi kiriku arhitektuur on samane mis püha Helena kirikulgi. Kuid see on õigeusu kirik ja tema liikmed lähevad õigeusulistest lahku peamiselt sellepoolest, et nad pole ühendatud paavstiga. See lahkuminek, mis eraldab rumeenlasi niihästi kodumaal kui ka Ühendriiges, nõuab võib-olla lühikest pilku tagasi ajalukku.

Väga huvitav tõsiasi on see, et alguses rumeenlased olid ladina katoliiklased, kuid üheksandal sajandil, kui Bulgaaria tsaar nad vallutas, sunniti neid omandama tema usukombeid ühes sõjaväelise valitsusega. Tuleb aga rõhutada: see ei tähendanud sugugi muutust usus, vaid ainult muutust riituses; selle järele rumeenlased jälgisid katoliikliku Konstantinoopoli kirikuõigust ja liturgiat katoliikliku Rooma praktika asemel.

Suure kirikulõhe ajal nad murdsid aga sillad endi ja paavsti vahel ja see oli alles kaheksateistkümnenda sajandi esimesel poolel — pärast seda kui protestantism oli teostanud rahvale tõsiseid rünnakuid — et suur hulk vaimulikke ja usklikke pöördusid tagasi ühendusse Roomaga.

Nii see tulebki, et kuningas Karoli riigis 12.000.000 õigeusulise kõrval on ka 1.500.000 katoliiklast viie piiskopi all. Pealeselle on Rumeenias veel viis ladina katoliku piiskoppi, kes valitsevad umbes sama suurt usklikke hulga, mis aga tõuliselt on enamasti kas ungarlastest või sakslastest koosnev. Seaduslikult on usuline olukord õnnelikult lahendatud, kuna põhiseadus tunnustab katoliku kirikut ka kui ühte rahvuslikku või kodunenud kirikut. Võib-olla umbes kaheksakümmendviis protsenti katoliku vaimulikest on abielus.

Sisserändamise ja loomuliku juurekasvu tõttu viimase neljakümne aasta jooksul Ühendriigesse on valgunud umbes 75.000 rumeenia õigeusulist ja umbes 6.000 katoliiklast. Viimastel on kõige suurem koloonia Aurora's, Illinois'i osariigis, kuid neid on Ameerikas mujalgi.

Ameerika rumeenlased võivad aga ühele asjaolule olla väga uhked. Nad võivad teile jutustada, et endine püha Helena koguduse vaimulik on nüüd vanal kodumaal kõige tähtsam kirikumees, nimelt Fagarase mitropoliit ja ülempiiskop.

Konstantinoopoli patriarh oli esindatud teenistusel uue paavsti eest.

Nagu teatab Londoni katoliku leht »Catholic Herald«, oli Istanbulis asuva apostliku delegaadi Msgre Roncalli poolt uue paavsti Pius XII auks peetavast armulauateenistusest katoliku kirikus osa võtma palutud ka kreeka õigeusu kiriku patriarh Istanbulis.

Vastavalt mainitud inglise lehe andmeile tema pühadus patriarh ei tulnud mitte isiklikult, vaid oli esindatud püha sinodi esimese sekretäri kaudu.

(»Catholic Herald«, 24. märtsil 1939 a.)

Kurb lugu prof. Brandt'i ümber.

Pildike Nõukogude Vene haridusoludest.

Nõukogude leht »Isvestia« (25. veebruaril k. a.) kaebab heade õppejõudude puuduse üle. Eriti see puudus on saanud tuntavaks keskkoolides.

Sama häda illustreerib silmatorkavalt lugu, millest meile räägib sama leht 5. jaanuaril. Siin on nimelt »juttu« professor Brandt'i asjast. Mainitud mees oli viimati ametis Stalingradi pedagoogilises instituudis.

Näib, et see auväärne »teadusmees« kolmteist aastat õpetas looduslugu, bioloogiat ja nende ainetega seoses olevaid alasid mitmes kesk- ja korgemas koolis mainitud linnas. Linnakodanikud olid väga uhked, et nende keskel elas nii silmapaistev ja kuulus mees.

Juhuslikult see tuli aga avalikuks, et see »professor« oli tegelikult keegi kurjategija, kes 1921 a. vabanes vanglas ja siis oskas tekitada muljet kohaliku linna haridusosakonna juures, hoobeldes, nagu oleks tal avaldatud palju teaduslikke töid ja nagu oleks tal sõprus paljude silmapaistvate teadlastega.

Kui nõuti mehelt tunnistusi tema võimete kohta, tunnistas seltsimees, et ta oli lõpetanud kaks klassi algkooli, kuna aga bioloogia on »haruldane teadus« (sic!), siis vähestel oli võimalust kontrollida tema teadmisi.

Ja niisuguse »teadusliku« tasemega maa ongi see ateismi kodumaa.

Kasu ja kaotus.

Isa Hilary Rosenfeld Atchinson Abbey'st oli tulnud katoliku usku juudi usust ja pärast saanud benediktiinimungaks. Kui temalt kord küsiti, miks ta kristlaseks saades ei jäänud mitte lihtsaks usklikuks, vaid sai ka veel mungaks, vastas ta:

»Hüva, varsti peale kristlaseks saamist ma kuulsin, et neile, kes lahkuvad maailmast ja astuvad kloostri, maksetakse tagasi sajakordselt. Noh, ja siis minu kange heebreamehe ärivaim võttis minus võimust ning ma läksin kloostrikandidaadiks.«

Jah, see oleks tõesti suur õnnistus, kui inimeste omakasupüüdmine suunduks rohkem vaimsete varade järele. Kahjuks paljud hülgavad kõike seda, mis toob intressidega kasusid hingele . . .

Vang . . .

Jutustus sadamakailt.

Reede õhtul märgatakse kolmemastilise lähenemist.

Tuulest soodustatuna liugleb ta väikese sadama poole.

Mõne suure laeva saabumine on siin alati suursündmuseks. Kuid sel aasta-ajal, mil inimesi on palju koos ja purjekandjad on haruldased, sündmus on veel seda huvitavam.

Mis laev see kolmemastiline on . . . ? Kas inglise . . . ? saksa . . . ? rootsi . . . ?

* * *

Uuritakse silmapiiri ja päritakse ametnikelt . . .

Tuuakse välja kiikrid . . .

Ja varsti kõigil on teada: see on vene sõiduk, mis tuleb põhjast, tuues kaasa laadungi männilaudu. Ta tuleb liiga pikkamööda, et jõuda kohale reede õhtuks. Kuid kindlasti ta on laupäeva öösel vastu pühapäeva juba oma sihtkohas ankrus.

Ja kui uudishimu on rahuldatud, ruttavad inimesed koju õhtueinele ja siis voodi...

* * *

Pühapäeva hommik . . . oivaline ilm!

Taevas on selge nagu kahvatu safiiri lõige, temas pole ühtegi täppi.

Meri hiilgab nagu smaragd.

Mõlema vahel aga mängib kerge tuulepuhang, milles kajakad vallatlevad.

Sadamas laisklevad laevade mitmevärvilised kered. Mastide tipus ilutseb lippe.

Üks nende lippude hulgast tõmbab enesele eriti rahva tähelepanu, see on Nõukogude oma, täiesti punane, millel hakkavad silma sirp ja vasar.

Ta on ankrus, teistest pisut kaugemal, eraldi.

Olgugi et see on pühapäev, kogu meeskond viibib pardal, ametis. Ühtegi meremeest pole läinud maale.

* * *

Koguduse vaimulik ei ole praegu ametis avalike kohuste täitmisel; tal on Neitsi Maarja sündimise püha eelaimdus; peab ju toimuma ristikäik, väga ilus ristikäik linnas ja sadamas, vastavalt vanale traditsioonile.

Ja tõesti, kella üheteistkümne ümber, pärast suurmissat, organiseeritakse protsessiooni: koolilapsed . . . vanematekogud . . . noorsugu mitmest kolooniast pittoreskse peakatetega . . . »Maarja lapsed« mähitud oma looridesse Meritähe kuju ümber . . . võimlemisühing . . . mehed . . . vaimulikud...

Zeniidil aurikkalt tõusva päikese all see on rahuline, täis vagadust ja imelist hardust, väga ilus . . .

* * *

Ja siit tulebki ristikäik, lipud lehvivad tuule käes. Protsessioon liigub sadamakai poole.

Kuuldub sügavat meestehääle laulu, mida saadab tütarlaste heledamahääleline laul. Rahvas on siin koos rohkesti; nad jälgivad talitust huvitatult ja vaimustusega.

Mina aga jään pealtvaataja ossa . . .

Laevad kai ääres on mahajäetud. Kõik merimehed on maal.

Ainult vene laeva meeskond on täisarvuliselt sillal.

Tugipuudele nõjatunud mehed vahivad.

Ühed on ükskõiksed, teised aga . . .

Mis asi see on — protsessioon?

Milleks seda peetakse?

Kuid selles ristikäigus on ka naisi, plikasid . . . kübaraid . . . näib, et paljud hakkavad sellest huvi tundma.

Teised naeravad . . .

Üksikud hirvitavad, müts kuklas, käed püksitaskus . . .

* * *

Siiski märkan ühte . . . kaunis vana mees . . . habe kisub vähe hallivõitu ja sinised silmad.

Märkan teda esiteks sellepärast, et tema kuju on väga tähelepanelik, väga aupaklik, väga kogumuslik. Eelkõige aga torkab ta mulle silma sellepärast, et ma näen teda pikkamisi eemalduvat oma seltsimeestest. Ta poeb purjepuntra varju silla taga.

Ta jälgib kõiki ristikäigu üksikasju . . .

Lapsi . . . ühinguid . . . skaute . . . kõik nad mööduvad järjest tema huvitatud silmade eest . .

* * *

Mis küll käärib selle asiaadi peas?

Missugused kauged mälestused kuhjuvad tema mälus usulise meeleavalduse puhul, mis väljendab usku, mis talle on võib-olla jäänud hoolimata kõige kavalamast tagakiusamisest?

Võib-olla ta näeb vaimus oma vanade vanemate »isbat« kullatud ikoonadega puuseinte nurgas?

Võib-olla ka tema on vabaduse aegadel põlvitanud püha madonna ees ja lugenud naiivset palvet, mida talle on õpetanud tema isa ja ema . . . ?

Ja mis ütlevad talle need kellad, mis nüüd nii rõõmsalt helisevad . . . ? Võib-olla nad helisevad samuti nagu helisesid temagi maa kellad jurtakujulistest tornidest, mis on ehitatud tema vanemate poolt ja praegu on hävitatud või teotatud?

Jah . . . mis sünnib küll selle otsaesise ja nende tähelepanelike silmade taga?

* * *

Mina ei tea.

Kuid seda ma tean, sest ma olin pealtnägijaks: Hetkel, kui tänavanurga ümbert tuli nähtavale Pühima Jumalasünnitaja kuju, lillede ja valgete looride keskel, tõmbus see meremees veel rohkem tagasi purjepuntrasse, et tema seltsimehed teda ei näeks, võttis maha oma mütsi . . . põlvitas ja tegi kiiresti ristimärgi ette . . .

* * *

Sel hetkel ma olin juba möödunud kolmemastilisest ja ma ei tea midagi rohkem, mis pärast sündis.

Kuid kogu aeg ristikäigu kestes ei tahtnud mu meelest kustuda mälestus sellest madrusest . . . sellest vangist . . . kes, selleks, et sooritada, inimese, »usulise olevuse« igavest žesti, oli sunnitud end varjama, nagu oleks ta kaatnud kõige hullema kuriteo.

Milline õudne vastutus lasub küll nende türannide õlul, kes unistavad korda saata seda võimatut: Jumalat kägistada nende südames, kes end ei saa kaitsta, kuid kellel Jumalat on vaja veel rohkem kui kõigil teistel.

Pierre l'Ermite.

SÖÖDAVAD POMMID HISPAANIA KODUSÕJAS.

Hispaania punane valitsus on Franco vastu nii rahvusvahelises avalikus arvamises kui ka Hispaania rahva seas kõiksuguste valedega tekitanud paksu verd. Kuna enamlased suure osavusega oskasid oma valesid poetada kogu maailma vabameelsesse ajakirjandusse, siis demokraatlikes riiges tekkis tugev opositsioon Franco vastu. Selle tagajärjel on arusaadav, et Franco pidi sõbrustama autoritaarsete riikidega, kes tema võitlust marksistliku voolu vastu toetasid. Nii parlamentaarsed riigid ise teatud määral tõukasid Franco totalitaarriikide bloki rüppe. Ja kõik see on peamiselt ajakirjandusse ja diplomaatlikesse ringidesse osavalt poetatud valede tulemus. Ka meil Eestis ajakirjandus oli kõvasti kinni punaste ämblikkude valevõrkudes. Ainult »Uus Eesti« näitab juba Hispaania kodusõja algul rohkem arusaamist Franco vastuhakkamise põhjustest. Kuidas aga hispaania enamlaste pool valega opereeriti, sellest olgu siin toodud paar näidet.

Pommid leivast . . .

Püha Assiisi Franciscus on kindral Franco kaitsepühak, sellepärast Hispaania punase maa-ala tähtsamaid linnu pommitati püha Franciscuse mälestuspühal leivaga. Madridis heideti eriti vaesematesse linnaosadesse ja aguleisse 178 000 leivapätsi.

Kartes selle heategevusliku pommitamise moraalset mõju rahvastikule, levitasid punased kuuldusi nagu oleks see leib mürgitatud.

Paljud olid aga juba enne mürgitamisteadete laialiminekut suure heameelega taevast sadanud leivad ära söönud. Nüüd pahempoolne valitsus aga ruttas kiiresti seletama, et kuigi leiva mürgitamist ei tule mõista keemiliselt, olevat see siiski täis fašismi mürki ja need, kes sellest leivast osa said, on proletariaadi vaenlased!

(»Catholic Herald«, 14. okt. 1938 a.)

Pommid šokolaadist . . .

Vastasrinna juht inglise parlamendis, Sir Archibald Sinclair, pidas alamkojas kõne Franco vastu ja lausus:

» . . . Need daamid ja Atholli hertsogi kirjasaatja ütlevad, et kindral Franco lendurid on visanud šokolaadikarpe Hispaania linnade tänavaile ja kui lapsed need karbid üles võtsid, siis need plahvatasid lastele näkku ning viisid laste käed otsast.«

Nüüd kargas püsti üks noor parlamendiliige, Quintin Hogg, ja võttis sõna:

»Kas auväärsel džentlemänil pole pähe tulnud,« küsis ta vaikse, ühtlase häälega, »et šokolaadi karp vaevalt jääb terveks, kui teda visatakse alla lennukist, ja kui tagi terveks jääks, siis ei ole usutav, et ta just laste käes lõhkeb?«

Kuuldes lugu šokolaadipommidest, alamkoda puhkeb aga naerma. Naeruga ühineb ka peaminister Chamberlain.

(»Catholic Herald«, 3. märtsil 1939 a.)

Punane Rist.

Esimene Punase Risti ühing asutati püha Camillus de Lellis'e poolt, kes suri 14. juulil 1614 a. See pühak oli sünnilt itaalia aadlimees. Ta sai jalast raskesti haavata teenides Veneetsia sõjaväes ning teda saadeti haiglasse. See hospital oli aga tegelikult otse katkumaja. Haigele jäi selle kliiniku vastikust elust selline õudne mulje, et ta otsustas pühendada oma elu kannatavale inimkonnale.

32-aastaselt ta pühitseti preestriks. Ta asutas usulise ordu, mille liikmed kohustusid vandega haigeid teenima. »Nad peavad kandma punast risti oma rinnal,« ütles pühak, »mis peab neile meele tuletama meie Lunastaja Kristuse kannatamisi. See annab neile jõudu ja julgust.« Kaks paavsti õnnistasid Punase Risti Ühingut ja tänapäeva maailm võlgneb tänu selle suure seltsi eest katoliku kirikule.

Dr. Hertz, kes hiljuti pühitses oma hõbejuubelit Briti ülemrabina, oli suur lahkunud inglise kardinal Bourne'i sõber. Kord mõlemad istusid koos einel.

»Millal võiksin teid küll viia kiusatusse maitsta seda suurepärast seasinki?« küsis kardinal kavala naeratusega.

»Päeval, kui võtan osa teie pulmapeost,« vastas rabi otsekohe kõhklemata.

(»The Cross«.)

Ohver . . .

Mõne aasta eest keegi karmeliidiordu nunn näitas ühele preestrile kloostrit. Õde seletas vaimulikule karmeliitide väga rasket, karmi elu, pikki paastumisi, valvekordi, õiseid palveid ja meeleparanduse viise.

Viimaks mõlemad jõudsid ringkäigul kloostri ülemisele korrale, mis seisis üsna künka äärel; otse kloostri vastas, teispool oru kaldal, seisis mäe tipus tore marmorhoone, mis näis iseloomustavat kõike ilusat ja rikast ja toredat, mis elu suudab pakkuda.

Lausus siis preester mõttesse vajunult õele: »Õde, kui teil enne karmeliidiks saamist oleks olnud võimalus elada selles majas ja kui teil oleks olnud kõik see rikkus, mis kuulub selle maja juure ja kõik need seltskondlikud võimalused, kas teie siis oleksite oma kodu maha jätnud, et saada karmeliidi nunnaks?«

Õde sõnas lihtsalt: »Isa, see on minu kodu.«

Ka hiina keel oli liturgiline keel.

Isegi enne tagakiusamise algust Hiinas 1617 a., jesuiidid murdsid pead selle üle, kuidas Hiina misjon võiks säilida juhul, kui eurooplased Hiinast aetakse välja. Nad tulid veendumusele, et see on võimalik ainult siis, kui haritud hiinlaste ridadest leitakse preestriameti kandidaate ja nii pannakse alus pärismaiste vaimulikkude kaadrile. Selle kava teostamiseks ladina keele asendamine hiina keelega liturgia keelena näis olevat tingimata tarvilik. See oli julge idee. Siiski, selle nii erakordse loa saamine ei tundunudki nii võimatuna, kui tuletati meele, et slaavlaste ristiusustamise puhul paavstid olid võimaldanud neile eesõiguse tarvitada nende oma keelt liturgilise keelena.

27. juunil 1615 paavst Paul V andis loa piibli tõlkimiseks ja võimaldas dekreediga samuti hiina keele tarvitamise tunnipalvete lugemisel, liturgial ja sakramentide toimetamisel. Paavst aga avaldas soovi, et omistatud keel ei oleks mitte rahva harilik keel, vaid õpetatud klasside keel, mis polnud nii kergesti muutuv. Ja kuigi ainult kultiveeritud klassid tundsid seda keelt põhjalikult, massid oleksid siiski võinud aru saada tavalisi palveid, mida selles loeti. Praeguse ajani aga pole veel täiesti selge, missuguste olude tõttu nende lubaduste teostamine jäi katki.

Viimane hüpe.

Ameerika mõtteteadlane Orestes Brownson veetis mitmed aastad oma nooremast east, proovides ühte usku teise järele. Viimati ta pöörati katoliku usku ja tema sõbrad ütlesid sedamaid: »Saab näha, kuhu see Brownson siis nüüd kargab?«

»Ma olen kõik see aeg karanud seni-kaua, kuni leidsin midagi kindlat, mille peal seista,« oli Brownsoni pahameelne vastus. »Nüüd, kus mu jalad puhkavad Peetruse kaljul, neil on soliidne, kindel aluspind ja mina olen rahuldatud.«

Vahe.

Kaks poissi töötasid samas tehases, üks oli žossist (Jocist — kristlik noortööline) ja teine kommunist. Nad olid head seltsimehed ja kuna nende ideaalid näisid kalduvat ühte suuna kaastööliste elu parandamise suhtes, siis kommunist ei saanud aru, kus ja milles seisnes õieti vahe nende vahel.

»Hüva, vahe on paraku just see,« vastas katoliiklane pisut kibeda irooniaga. »Kommunist ütleb: Kõik, mis on sinu, see on minu. Kristlik noortööline aga ütleb: Kõik, mis on minu, see on sinu.«

Õigeusu vaimulikest Nõukogude Venemaal.

Inglise ajakiri »Blackfriars« annab ajakirjades »Esprit« ja »Les Dernières Nouvelles« toodud andmete põhjal huvitava ülevaate kaasaja preestrielust Nõukogude Venemaal. Peame tähendama, et järgmised andmed on eriti huvitavad:

»Vene taasärkava usulise elu silmapaistvamaks iseloomujooneks on vaesus. Kogu õigeusu kommete hiilgus on kadunud selles agoonias. Ta on andnud ruumi ümbrusele, mis tuletab meele esimeste kristlaste kogudusi. Liturgiale on jäänud alles vaid kõige olulisemad asjad: karikad on tinast või puust, kirikuriided koduste vahenditega värvitud riidest; preester elab armuannetest ja elutseb pooleldi mahapudenenud varemete all või peidab ennast metsades. Võib-olla ta on mõni noor mees, keda salaja pühitseti või keegi vana munk, kes on saanud kodutuks tagakiusamise läbi. Igal juhul ta on väga erinev suure kõhuga preestrist, keda usuvastane propaganda kujutab püssidega ja kullakottidega, käsi ulatatud kapitalistidele.

»Preestri ühiskondlik mõju on nii silmnähtavalt kasvanud. Eriti maal preestrid võtavad ikka ja ikka rohkem osa oma koguduseliikmete igapäevasest elust ja tööst. Nad võtavad osa kolhoosi ja isegi vabriku tegevusest. Ja sääl nad on sageli veel eriti kasulikud, kuna nad seletavad valitsuse majanduslikke või ühiskondlikke abinõusid, või mängivad jällegi tähtsat osa ametiühinguis või abistavad usklikke, rakendades nende teenistusse oma kultuuri ja tehnilised kogemused.« — (»Esprit«, juulikuu number.)

»Preester on nõukogude intelligentsi tüüpiliseks esindajaks. Tal oli kirg lugeda — raamatuid, ajakirju ja ajalehti. Ta on jooksvaist asjust elavalt huvitatud ja eriti sellest, mida nimetatakse nõukogude seltskonnategevuseks. Ta on alistunud üldisele vene elu püüdele; kuna ta on saanud »realistlikumaks«, ta on saanud euroopalikumaks. Ta on rohkem mõne katoliku koguduse vaimuliku või protestantliku õpetaja sarnaseks saanud. Ta on vahest tegelik arst, põllumees või aednik. Ta püüab tungida igalepoole ja sageli tal on selles ka edu; ta töötab lennuasjanduse arendamiseks ja võtab aktiivset osa mitmesugustest »nooruse«, »naiste« ja »piirikaitsepäevadest«. Sageli juhtub, et kohalik parteipea ja preester, kuigi ametlikult üksteise vastu vaenulikud, töötavad käsikäes, et anda hoogu põllumajanduslikule hoogtegevusele või töötavad kaasa propagandavõitlustes, millistel on ühiskondlikud, sotsiaalsed sihid. Kui iial on üleskutse »mobiliseerida kõiki maa jõude,« siis nõukogude preester on esirinnas.

»Kuid see on just see uut tüüpi preester, kes läheb nii väga lahku sellest, keda naeruvääristatakse usuvastase propaganda poolt. Just see preester tekitabki kõige rohkem muret nõukogude juhtidele. Valimiste eelõhtul need juhid said aru, et Krupskaja hoiatused olid küll peagu liiga hästi põhjendatud, ja et preestrid olid väga tähtsaks teguriks valimisvõitlusel . . . Jaroslavski (jumalasalgajate pea) tsiteeris järgmiseid arve: »Kui meele tuletada, et usklike arv moodustab kolmkümmend protsenti linnarahvastikust, siis võib kohe näha, et on olemas miljoneid Nõukogude kodanikke, kes on usule truud. Maaelanike seas on kaks kolmandikku usklikud.«

»Jaroslavski jatkas: »On olemas inimesi, kes lohutavad ennast mõttega, et suur arv kirikuid on suletud ja arvavad, et see tähendab usu lõppu. See on suur eksitus. Hädaoht seisneb just tõsiasjas, et, kuigi kirikud on suletud, meie töö pole olnud tõsiselt mõjukas masside keskel. Preestrid on oma kirikuist ilma, kuid nende usklikud ümbritsevad neid. Nad on lihtsalt saanud »rändpreestreiks«. »Rändpreester« asub teele oma vahenditega, milliseid võib kanda lihtsalt kerges kohvris: suitsupann, pisut leiba ja pudel veini armulaua tarvis. Ta käib külast külla. Kui ta pole käinud juba aasta aega mõnes külas, siis ta ristib kõik lapsed, kes vahepeal on sündinud, laulatab ja matab. Kuigi kirikud on suletud, preestrid on ikka veel vajalised rahva silmis . . . «

»Vastavalt ametlikele arvudele, mis antud Jaroslavski poolt, on praegu Nõukogude Liidus 30.000 kogudust, mis on ametlikult tunnustatud ja registreeritud. Igal sellel kogudusel on umbes kahekümne viiest agarast usuinimesest moodustunud rühm, midagi vennasteseltsi taolist, mis aitab preestrit. Sellepärast on umbes 750.000 võitlevat kristlast seaduslikult töötamas masside seas. Need aitavad suuresti kaasa kristliku elu alalhoiule ja arengule . . .

» . . . Nõukogude ajakirjandus jatkab kurtmist »rändpreestrite« kollektiivsete ristimiste pärast ja selle määratu külgetõmbejõu pärast, mis usul ikka veel on talupoegade ja tööliste suhtes. Selle äravõitmatu vaimuliku jõu vastu jääb isegi terrorism võimetuks.«

(Ajakirjast »Les Dernières Nouvelles«.)

Kuidas venelased Londonis veetsid Suure Reede.

Kui Suur Reede ja Neitsi Maria Kuulutamise Päev langesid ühte.

Toome käesoleva kirjelduse ühe inglase meeleolupildina, mis ilmus anglikaanlaste ajakirjas »The Church Times« (14. IV 39).
Toimetus.

Kui keegi esimest korda astub püha Vilippuse õigeusu kiriku Londonis, Buckingham Palace Road, nagu mina Suure Reede hommikul, siis võib läbi elada muutust, mis on niisama äkiline ja erutav kui ülemandriline sõit võluvaibal. Naabertänavail tänavapilt oli nagu tavaline Londonis äritegevuse seisuajal. Inimesed tõttasid, et jõuda veel rongidele ja mootorsõidukitele. Mõned olid nõjatunud tugipuudele ja tundsid kahtlemata valusalt ajalehtede kriisi. Teised jällegi jalutasid palveraamatutega käes, kolmandad seljakottidega seljal.

Väliselt püha Vilippuse kirik näeb välja nagu anglikaani telliskivikirik. Kuid seal sees, kus kord elu algas anglikaani koguduse jumalateenistustega, on kõik muutunud »millekski rikkaks ja imelikuks«, millekski, mis oleks pigemini kodus Volga kallastel kui Londoni jõe ääres. Seinad ja sambad on ikoonadega varustatud. Ikoonade juveelid ja kallid metallid hiilgavad salapäraselt küünalde valguses. Ruumi meeleolu, mis on saavutatud pinkide kõrvaldamise läbi, on anglikaanlase silmadele rahustav. Teistsugune on selle mõju aga anglikaanlaste jalgadele, mis on harjunud pingiridadega või toolidega. Kui ma kahe ja kolmeveerand tunni pärast kirikust välja vankusin, siis kiitsin vaikselt venelaste võimeid, mis on isegi omased väikestele lastele ja nõrkadele vanadele naistele, kes värisemata suudavad seista ja põlvitada ilma selle juures osutamata pisematki kannatamatuse tunnust.

Nagu lugejad juba teavad, ei langenud seeaastane ülestõusmispüha mitte ainult ühte lääne ristiusuliste omaga, vaid tema Suur Reede oli ka, vastavalt tema kalendrile, Neitsi Maarja Kuulutamise Püha ja mõõdukas rõõm, mis avaldus sel puhul püha Vilippuse kirikus, oli silmatorkavas vastuolus anglikaani kirikute välismusega Suurel Nädalal. Anglikaani kirikuis olid sel ajal ju kujud ja pildid kaetud looridega, altarid olid tehtud lagedaks, nende rikkalikud ehted kõrvaldatud, kõik küünlad ja lambid kustutatud, mitte kuski lilli, mitte kuski värvi.

Siin põles palju värvilisi õlilambikesi ja küünlaid looritamata ikoonade ees. Lilli ja rohelist ümbritses Ristilöödu elusuurust kuju, mis oli maalitud ühele puust ristile kiriku keskpaigas. Idaosas oli muidugi ikonostaas, kõrge, soliidne vahesein, keskmiste kuninglikkude väravatega ja kahe külgväravaga. Ikonostaas varjas täiesti ära pühamu ja selles asuva ainukese altarilaua, aujärje.

Kui ma saabusin, hommikteenistus polnud veel täiesti möödas. Lõunapool, vaheseina ääres keegi preester, mustas rüüs, luges valju häälega epistleid. Tema vastas seisis keegi teine preester, kes kuulas patutunnistusi. Täiesti koguduse nähes patukahetsejad (enamik neist noored mehed) läksid üles tema juure ning preester pani oma epitraheelioni nende pähe ja õlale, kui nad pihtisid ja said absolutsiooni. See loomulik, otsekohene viis ja iseteadvuse ning väärtagasihoidlikkuse täieline puudumine olid iseloomulikud nende inimeste esinemisele. Nende vaatlemisel võis näha, et nad olid saavutanud oskuse — võib-olla seda pole neil iial olnud vaja õppida — kuidas olla üheaegselt täiesti loomulik ja laitmatult aupaklik oma Isa kojas ja ürgjõuga tekkis minus mõte, et see, mida praegu on vaja, pole mitte meeldivad jumalateenistused kui aga palju enam meeldiv käitumine ristiusuliste poolt.

Sõbrad tervitasid üksteist helkiva naeratusega ja suudlusega palgele. Keegi elegantne vanahärra frakis pani hoolikalt pärja liiliaist meie Issanda hauale — kõrgele kivile, mis asus kiriku keskvõlvi risti eest. Keegi teine vanahärra möödus, kandes kandikut leivakestega. Keegi naine tõstis üles lapse, nii et see võis suudelda Ristilöödu jalgu. Teisi naisi, kellel oli omane tumedavereline võlu, tõi lillekimpe haua kõrvale. Poisse ja tüdrukuid, kellel olid seljas inglise

kooliõpilastele sarnlevad riided, kuid kelle näoilme oli hoopis võõrapärane, süütas küünlaid või seisis eeskujuliku vaikimisega oma vanemate kõrval. Keegi vana, vana naine põlvitas oma peaga vastu põrandat, tema lapselapsed tema ümber.

Nüüd algas liturgia ja rohkem inimesi valgus kiriku. Õigeusu kirikus ei pühitseta püha armulauda Suurel Reedel. Erand tehakse aga sel korral, kui nagu sel aastalgi Suur Reede langeb ühte Neitsi Maarja Kuulutamise Pühaga. Siis püha Johannes Kuldsuu liturgia tuleb Ettepühitsetud andide liturgia asemele. Teeniv preester kandis kuldriidest ametikuube ja liturgia laule kandi sügava iluga ette nägematu ja instrumentaalmuusika saateta koori poolt (muusikariistad, nagu tead, pole lubatud õigeusu kirikus).

Vahete-vahel avati liturgia ajal kuninglikud väravad vaheseina keskel ja tõmmati kõrvale eesriided nende taga, et võimaldada pilku heita altarisse, kus liikusid teenivad diakonid oma ilustustest raskete stiihharitega. Inglise külastaja hindas neid hetkeid eriti väga; sest muidu see vahepeal olev sein võib talle anda otsekui isolatsiooni, eraldumise tundmuse. Ta tunneb end otsekui äralõigatuna preestri tegevusest.

Kui tuli hetk, mil rahvas läks armulauale, preester seisis vaheseina ees, hoides käes karikat ja rahvas (mõned nende seas väga noored lapsed) lähenes ja seisis kuninglikkuse uste ees, käed põiki üle rinna. Püha Ihu lastakse karikasse ja antakse armulaualisele lusikaga. Pärast armulaua vastuvõtmist armulaualine suudleb karikat, joob sooja pühitsetud vett ja võtab vastu antidoroni, mis on see osa pühast leivast, mis ümbritseb »Püha Talle«, mida ohverdatakse pühal liturgial. Kuid see antidoroni osa pole muudetud.

Pärast liturgiat inimesed sõid oma püha leiba, hankisid endale küünlad ja süütasid need põlema, valmistuseks tavalisele Suure Reede tseremooniale katteriide kallal. Koor laulab sel ajal laulu ausale Joosepile Arimathiast.

Sellal preester, kes jälle on selga pannud mustad riided, kõrvaldab altarilt selle esimese katte, mis kujutab riiet, millesse meie Issanda ihu oli mähitud. Pühad kuninglikud väravad on avatud ja altar nähtav. Preester kannab seda surnulina käes, läheb ümber altari aujärje ja tema eel käivad altariteenijad. Siis umbes pool tosinat ilmikut tõstab selle preestri pea kohale ja kannab kiriku keskpaika. Seal ta laotatakse laiali ja suitsetatakse teda viirukiga. Inimesed kogunevad oma küünaldega tema ümber. Pärast haua kõrval seisva preestri jutlust rahvas läheneb mähkimise riidele, annab sellele suud ja saab siis, igaüks üksikult, eraldi, preestrilt õnnistuse.

Hoolimata nõrkadest põlvedest ma ei kahetsenud, et olin veetnud Suure Reede Idas.

Ühendavat ja eraldavat.

Canterbury peapiiskop avaldab kaastundmust Püha Isa surma puhul.

Dr. Cosmo Lang, Canterbury peapiiskop, on saatnud Westminsteri peapiiskop kardinal Hinsley'le paavst Pius XI surma puhul järgmisesisulise kaastundeavalduse:

»Ühes kogu ristirahvaga mul oli suur lugupidamine Pühast Isast, tema suure lugemuse, tema tulise vagaduse ja tema väsimatute püüete pärast maailmarahu heaks. Ma tean, kui sügavalt tema kadumist leinatakse taga kõigis maailma osades, ja eriti nende poolt, kellel, nagu teilgi, oli temaga isiklikke kokkupuuteid.

»Andku Jumal talle puhkust ja rahu ja lasku tema peale paista igavest valgust, ja juhtigu Tema teid ja teisi kardinalkolleegiumi liikmeid, et teie võiksite valida õige mehe, kes täidaks neid vastutusi ajal, mis maailma ajaloos on nii suur hetk.«

Välisasjade sekretär Lord Halifax on tänulik, et ta võis veel isiklikult näha paavsti.

Briti välisminister lord Halifax, kelle külaskäik Vatikani mr. Chamberlaini saatel veel hiljuti ajakirjanduses tekitas suurt kõmu, ütleb oma kaastundeavalduses kardinalülempiiskop Hinsley'le:

»Ma olen alati tänulik, et mul oma hiljutise külaskäigu puhul Rooma oli au külastada kedagi, kes oma vagaduse ja jul-

guse pärast, kõige ängistavamais ja õnnetumais oludes läheb ajalukku ühe kõige silmapaistvamana pikast paavstide reast.

»Leinas tema pärast ühinevad lugematud inimesed igast maailmajaost.«

Paavstile avaldavad lugupidamist äärmised pahempoolsed ...

Kui Prantsuse saadikutekojas sai teatavaks paavst Pius XI surm, saadikutekoja esimees Herriot võttis sõna ja ütles: »Saadikutekoda, mis kõlblise suuruse suhtes on tundlikum kui igasuguse muu suuruse ees, kummardab lugupidamise ja tunnustusega paavsti ees, kes kogu oma meele on andnud evangeeliumile, kes on kaitsnud vaimu õigusi ainu pretensioonide vastu ja kes jääb, vastavalt suurte paavstide traditsioonile, üheks selle võitmatu võimu — südametunnistuse — kõige kõrgemaks ja kõige puhtamaks esindajaks.«

... ja protestantlikud hingekarjased ...

Eriti tähelepanuäratavad teiste lahkunud paavstile osaks saanud tunnustuste hulgas on veel kahe prantsuse protestantliku õpetaja järelhüüded. Kuna Prantsusmaal protestantism esineb vähemususuna, siis võiks küll arvata, et ta ehk endakaitse mõttes eriti teravalt suhtub katoliiklusse. Seda meeldivama üllatuse aga valmistavad pastor Wilfrid Monod sõnad, kes ütles, et paavst oli »määratu vaimse vabastamise lugupeetud kuulutaja siin maa peal«.

Pastor Boegner, Prantsuse protestantide föderatsiooni president, kiitis Pius XI, kuna ta on kaitsnud »kõigi kirikute ühist patrimooniumi saatanlike jõudude vastu, mis ateistliku kommunismi ja tõuõpetusliku propagandismi katte all tahavad tabada kristianismi otse tema olemusse.«

... ja isegi juudi rabid.

Pariisi suurrabi on ütelnud paavsti surma puhul, et juutlus imetles ja austas temas õigluse, rahu ja inimliku vendluse apostlit.

Neile tunnistustele võiks lisada juure veel lugemata hulk teiste tuntud isikute omi. Huvitav ja kõnelev on asjaolu, et igavesele hingusele läinud paavst Pius XI nii laialt oli võtnud inimkonna enamuse lugupidamise ja veel rohkemgi, kõigi õiglaselt mõtlejate armastuse.

Sõbralikke järelhüüdeid paavstile on tulnud igast leerist, tõust ja rahvakihist, Léon Blumi pahempoolsete kaastööliste keskelt ning juutide poolt.

Araabia, kreeka ja slaavi keelt kuuldi Prantsusmal peetud liturgial.

Pühapäeval, 15. jaanuaril k. a. peeti Lyoni püha Ristija Johannese primatsiaalkirikus bütsantsi riituse järele liturgia, mis avas palveoktaavi ristirahva ühtluse eest. Lyoni linn nägi juba korra ladinlaste ja kreeklaste ühinemise teostumist, kuigi see ühinemine oli tollal väga lühikese kestusega.

Palveoktaavi liturgial teenis kaasa ka esimene bütsantiino-araabia riituse jesuiit, preester Christophe-Herni Ayrout, ja veel kolm teist preestrit, kes kuulusid kahesse teise bütsantiini kiriku kreeka ja slaavi harru. Seda liturgiat pühitseti Tema Eminentsi kardinal Gerlier eesistumisel.

Lyoni kirikukogul (1274) oli olnud ainult mitmeid bütsantiini liturgia elemente. Armulauateenistusel, mida pühitses paavst Gregorius X, loeti epistlit ladina ja kreeka keeli. Kardinal Fieschi laulis evangeeliumi ladina keeli, pärast üks kreeka diakon laulis seda veel kreeka keeles. Kardinal Bonaventura de Fidanza (püha Bonaventura) pidas jutluse. Usutunnistus lauldi esiteks kardinalide ja Lyoni kanoonikute poolt vaheldamisi. Teda alustati uuesti kreeka keeles kreeka patriarhi ja Kalaabria kreeka ülempiiskoppide poolt. Kreeklased laulsid kolm korda artiklit »kes Isast ja Pojast välja läheb«. Pärast usutunnistust kreeklased laulsid kiituselaule ja paavst jatkas armulauateenistust.

15. jaanuari bütsantsi liturgia oli siis kahtlemata kõige esimene, mida pühitseti tervikuna püha Ristija Johannese primatsiaalkirikus. Liturgia oli sõna kõige täpsemas mõttes katoliiklik, kuna iga preester ütles oma osa liturgiast oma keeles, väljaarvatud muutmise sõnad, mida ütlesid kõik neli preestrit koos kreeka keeles. Epistli luges slaavi keeles üks galiitslane, »Meie Isa« palve luges araabia keeles keegi egiptlane, usutunnistuse luges kardinal ise kreeka keeles. Kuigi nende tseremooniate üksikasjad võisid ladina riitusega harjunud juuresolijate silmadele jääda tumedaks, nende liigutuste, laulude ja kirikuriiete tervik pakkus midagi kuninglikku ja püha, mis isegi haaras vähemkogenud teenistusest osavõtjaid. Seal andis luule-line ida, kuid ka vaatluslik-mõistlik ida ning eelkõige usuline ida endast oivalise pildi.

Kõigi kristlaste ühtluse eest palvetamise nädala jutlustajate seas oli silmapaistvaid kantslikõnelejaid, teiste hulgas ka preester Alfred de Soras, dominiiklane preester Congar ja Msgre Solages, kes primatsiaalkirikus pidas lõppkõne.

Katoliku idariitus jaapanlastele.

Isa Wladislav Mažonas, kes oli kaks aastat preestriks ühes Londoni vähemusrahvuse katoliku kirikus, on nüüd määratud Tokiosse, kus tuntakse huvi katoliku idariituse vastu. Jaapanil oli kord õitsev kreeka-õigeusu kirik, mille rajasid vene misjonärid. Samal kujul moodustatud idariitusega katoliku kiriku rajamine võiks olla väga lähedane Kauge-Ida rahvaste vaimuilmale. On kuulda kõmu, et Jaapani kavatsetakse saata ka ühte noort inglise jesuiiti, kes on saanud hariduse Roomas.

Ühes kirjas Harbiini katoliku ajakirjale isa Mažonas kõneleb katoliiklusest Jaapanis. Kuigi ametliku katoliiklaste arvuna nimetatakse 300.000, arvab isa Mažonas, et tegelikult katoliiklasi on seal rohkem, kuna keegi Korea preester talle ütles, et Koreas üksi on juba 200.000 katoliiklast. Tokiol on 18 kogudust, millede hooldamisega on ametis 19 pärismaalasest ja 10 misjoni preestrit, keda omakorda abistab 10 katehisti ehk usuõpetajat. See arv ei ole aga sugugi piisav, mitte ainult selle 11.000 katoliiklase pärast Tokio linnas, vaid ka suure hulga paganate pärast, kes tahavad saada õpetust puhas usus.

Silmapaistev raamat vene usulise vagaduse kohta.

Inglismaal on ilmunud ühe tuntud vene daami, pr. Nadežda Gorodetski, sulest huvitav teos »The Humiliated Christ in Modern Russian Thought« — »Alandatud Kristus moodsas vene mõtlemises«. Raamat, mis Inglismaal on äratanud väga palju tähelepanu, seletab nii mõndagi nähet vene harduselust väga tabavalt. »The Times Literary Supplement« toob ülevaate ilmunud teosest ja ütleb muuseas:

»Üks inimpõlv hiljem, Aleksander I (1801 — 25) valitsuse lõpul, . . . ei ustud teateid keisri surmast masside poolt: »Räägiti, et tsaar on põgenenud Siberi sõduri riietuses ja elab seal alandlikku elu ühes talupoja hurtsikus, »päästes oma hinge« üksiklase Feodor Kummitši nime all.

»Kõva realism ja teatud hallus on iseloomujooned, mis inglise lugejate meeltes on sageli ühenduses vene kirjandusega, mis neile on tuttav tõlgete kaudu. Jällegi, see on vastuolus õigeusu kiriku jumalateenistuse värvisoojusega, kunstiliste aarete rohkuse ja tseremoniaalse hiilgusega. Mõlemad kuulusvad aga jällegi sellele, mida Tjutšev nimetas »kannatliku tugevuse maaks, vene rahva maaks.« Üleminekuaeg, mis haarab sajandeid, peab hädavajaliselt nähtavale tooma kontraste, vastolusid, säärane üleminekuaeg võib vaevalt vaba olla ebajärjekindlustest. Ja erakordsega arvestades seda on kerge valesti mõista. Tjutšev'ile, kes suri 1873 a., Venemaa »tee on teistest erinev — Venemaa on uskumise asi,«. ning Tarejev'ile, kes sündis seitse aastat enne esimese surma: »Tjutšev'il oli õigus, kui ta kõneles taeva kuningast, kes sulase kuju all käis läbi Venemaa.«

»Kui aga Tihhon, Voronežist, oli pidanud õigeks müüa ‚siidi, sametit ja karusnahku, mis talle piiskopina kuulusid, ning jagas kõik vaestele,' ja kui Moskva Filaret andis nõu, mitte millaski kasutada teist ülesminemise teed kui vaid seda, mille kaudu Jumala Poeg tuli alla vastavalt Vil. II, 5—7« — keel, mis on sisse võetud ka Vassiiliuse liturgiasse — piiskop Ignati võis ütelda: »Inimesed on surutud nagu sipelgad oma vaestesse onnidesse, kuid nad tahavad siiski ehitada kõrge ja ilusa Jumala templi . . . nad käivad peagu räbalais, kuid nad igatsevad kirikut näha säramas kullast ja hõbedast.« Kommentaar selle kohta on, et »nende oma majad on neile ainult rändajate öised peavarjud, kuna aga kirik on igavese elu ja hiilguse heiastus (peegeldus).«

Kas kirik on ajast mahajäänud?

Ingliše kirjanik G. K. Chesterton vastab sellele järgmiselt:

»Kristlus on alati moest ära, sest ta on alati tervemõistuslik ja kõik moed on mahedad nõrgamõistuslikkuse nähted. Kirik näib alati olevat ajast maha jäänud, kuigi ta tegelikult on väljaspool aegu.«

Tellige, lugege, levitage

»ÜHINE KIRIK«!

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2. || Hind: Üksiknumber 10 senti.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 1939.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 3 | 1. septembril 1939. a. | V aastakäik.

Vatikan ja idakirikud.

Ida-Euroopa kiire muutumine viimase veerandsajandi ajal on toonud endaga ühismeele tihenemise ladina ja kreeka kristlaste vahel. Alles hiljuti on mõned üksikjuhtumid, mis iseenesest on küll vägagi pisikesed, seda suurenenud sõprust tõestanud. Pius XI-da surma puhul saatis patriarh Benjamin delegatsiooni, mille eesotsas oli Monsignore Adamandios, Istanbuli apostliku delegaadi Monsignore Roncalli juure kaastundmust avaldama. Sellele visiidile tehti vastav vastuvisiit ning leinamissal Pius XI eest patriarh oli esindatud M. Constantinides'e, tema esimese tõlgi, kaudu. Monsignore Testa, apostliku delegatsiooni sekretär, kes oli teinud esialgse vastuvisiidi, külastas siis patriarhi ning kutsus teda Te Deum'ile Pius XII troonileastumise puhul. Sel sündmusel viibivat õigeusulist delegatsiooni koheldi silmapaistvate auavaldustega ning talle anti aukoht. Paavst Pius XII tegi siis kardinal Maglione kaudu Monsignore Roncallile korralduse teha isiklik visiit paavsti tänu üleandmiseks.

See on esimene visiit, mis on tehtud apostliku delegaadi poolt õigeusu patriarhile üheteistkümnendal sajandil tekkinud kirikulõhest saadik. Apostlikku delegaati võeti vastu suurte lugupidamisavaldustega ning patriarh väljendas oma lootust paremate suhete jaluleseadmiseks tulevikus. See hetk näib olevat paras silmapilk selleks, et vaadelda laiaulatuslikumalt seda igivana küsimust.

»See, mis meid neist eraldab, polegi nii suur; välja arvatud mõned üksikud erandid, oleme nendega teisis asjus täitsa ühel arvamisel, nii et me katoliku usu kaitsmisel sageli pöördume väidete ja tunnistuste poole, mis on laenatud ida-maa õpetusest, riitustest ning kommetest. Lahkarvamiste peamiseks punktiks on Rooma paavsti primaat« (paavst Leo XIII-da ringkiri »Praeclara gratulationis«, 20. juunil 1894. a.). Nii kõneles too suur paavst, kelle vaevanägemisi ida ja lääne ühendamiseks võib vaid kõrvutada äsja-lahkunud Püha Isa töödega. Kuigi nüüd see arvamine väljendab paavstide üldist meelsust kirikulõhest saadik, ei või meie siiski selle kurva lahutuse parandamist pidada lähema tuleviku asjaks ega meie saa ka Rooma paavsti primaadis näha ainukest takistust.

Ühest hiljutisest isa Congar'i poolt kirjutatud raamatust »Eraldatud ristiusk« loeme mõttemõlgutusi, mis on otsekui kommentaariks ülaltoodule.

> »Sest kuigi meie ida ja lääne ristiusulised oleme olulistes punktides ühendatud ning kuigi poliitilised mõjud meid enam nii vägivaldselt ei eralda, jääb siiski tõsiasjaks, et meie sügavasti üksteisest lahku läheme. Kuigi meie hoiame kinni neistsamust tõdedest, me ei saa neist mitte alati samal viisil aru, ja seetõttu näibki, vähemalt teatud määral, et me pole nende suhtes siiski täiel määral ühel nõul. See, mis meid nüüd teravalt eraldab (kuigi oleme veendunud, et isegi see pole mitte üle-

tamatu lahutustegur), pole mitte nii suurel määral meie vastavate veendumuste objektide kogu kui just see viis, millega meie neile läheneme. Sellepärast see on pigemini subjektiivse ‚mentaliteedi' probleem kui objektiivse põhimõtte probleem: Võiks ütelda, et see on antropoloogia ja psühholoogia probleem. On olemas lääne inimese tüüp, ning selles inimtüübis katoliiklus on kõige suuremal määral teostatud. On olemas ka idamaine inimtüüp (mida esindab üksikasjalisemalt vene hing) ning õigeusklikkus langeb tegelikult täiesti selle tüübi osaks.«

Meile tundub, et neid kahte tunnistust võib võrrelda seisukorra hindamisega tundva ehk ‚notsionaalse' jaatamise läbi ja ‚reaalse' ehk tegeliku jaatamise läbi. Et meie nüüd hakkame küsimust arutama ‚tegeliku' jaatusega, see on samm õiges suunas. Sellega me ei taha aga sugugi ütelda, et Leo XIII ainult ‚notsionaalselt' jaatas seda tööd, mis temale oli nii kallis. Me ei taha ka ütelda, et polnud olemas paljusid, kes tõeliselt, tegelikult oskasid hinnata nende ees seisvat probleemi, kuid siiski julgeme väita, et see tegelik, ‚reaalne' suhtumine on meie päivil palju rohkem levinud, niihästi vaimulikkude kui ka ilmikute keskel. Siin on suured teened paavst Pius XI ühendamispüüetel. Suurel määral aitab siin kaasa ka asjaolu, et ametlikes ringes tehakse kõik selle suhtumise suurendamiseks. See siis ongi väga tähtis ja suure rõõmu põhjus tuleviku jaoks. See tähendab vähemalt seda, et me oleme saanud oma õpitunni Lyoni ja Firenze kokkutulekuilt, mis nurjusid sellepärast, et sääl kummalgi pool rahvamasside seas polnud kirikute ühinemise ihaldust; milgi moel polnud pinda valmistatud.

Võimatu on üles lugeda kõike seda, mis Roomas ja mujal on ette võetud vastava eduvõimelise seisukorra loomiseks. Peame lühidalt piirduma ühinemistööle rakendatud kahe voolu vaatlemisega.

Kui peame silmas, et keskaegsed ja hilisemad seisukohavõtud latinisatsiooni vastu sageli jäid surnud kirjatähtedeks, siis võime näha, et meie ajal paavstide soove teostatakse väga kõrgeprotsendilise lojaalsuse ja truudusega, vähemalt nende poolt, kellel on otsest kokkupuutumist idamaiste ristiusulistega. Need läänepäritoluga isikud, kes ladinariitusest on üle läinud mõnesse idariitusesse, püüavad kõige suurema punktipealsusega oma idariitust puhtalt pidada. Ja tõesti, seda tuleb suuresti tänada ladinapäritoluga idaharu preestritele ja lähis-idas töötavaile ladina preestritele, et teatud katoliku idariituslaste ise-latiniseerimistendentsist jagu saadakse.

See pööre »sündmuste müsteeriumis«, mis ladinariituse paljude sajandite vältel on arvuliselt jätnud kõvasti ülekaalu, põhjustas paljude idariituse katoliiklaste juure õnnetu alaväärtuslikkuse tunde. Selles on peamiselt süüdi ka teatud ladinlaste mõistmatus ja »läänemaine uhkus« ehk snoobitsemine ja Roomaga ühendatud idakiriklaste samasugune mõistmatus ja snoobitsemine. Tulemuseks oli ladina kommete ja rituaalide osaline järeleahvimine, mida kiriku ladinariitusest võimukandjad pahatihti soodustasid. Praegu, kus nii paljud ladina preestrid ja seminarid seda on arvanud suureks eesõiguseks, et neile on lubatud eluksajaks omaks võtta idamaine riitus, et nad võiksid töötada ristiusulises idas ristiusulise ida pööramise eest, ja kus idamaisel kleerusel ja idamaistel liturgiatel on Rooma enda kiriklikus elus püsiv aukoht, siis hakkavad mõlemad, niihästi ladinlased kui ka idamaalased aru saama, et tõeline katoliiklik seisukoht mitmesuguste riitustega usuvendade seas on vastastikuse armastuse, lugupidamise ja huvi seisukoht, misjuures ühe riituse usklikud ei tohi mõne teise riituse kombeid ja traditsioone järele aimata ega ka põlata.

Need märkused on esitatud peamiselt selleks, et näidata selle idakatoliiklaste eneste poliitika loodetud tulemusi. Kuid on olemas veel üks teine peavalu tekitav murepõhjus — see on lääne kasvatamine ja see ei puuduta mitte ainult vaimulikke ja usuteaduse üliõpilasi, vaid ka tavalisi ilmikuid. Selleks korraldataksegi »idamaa päivi« seminarides ning pühitsetakse idaliturgiaid avalikes kirikuis, nii et lääs oleks teatud määral juba ette valmistatud ida mõistmiseks.

Cambridge'is peetud »Vene õpingute suvikool«, mis leidis aset 31. juulist 5. augustini, on sellise kasvatustöö näiteks.

On aga olemas jälle veel üks teine selle liikumise külg, mis kirikule tõotab kujuneda väga tähtsaks, ku igi ta on praegu alles paljalt algseisukorras. See on idariituse katoliiklaste misjonitöö uskmatute või paganate keskel. Siin on samuti võimalus, et esialgu rakendatakse tööle mõned läänest pärit rahvused, kuni on olemas küllalt pärismaisi vaimulikke. Säärastel misjonäridel näib olevat palju võimalusi muhameedlaste juures kui ka Hiinas ning Jaapanis ja Indias.

Kuid on veelgi üks liikumine, mis on seotud Amay-sur-Meuse'i munkadega ja niisuguste nimedega nagu preester Pribilla ning isa Congar. Peab mööndma, et see liikumine ei tegele mitte ainult idakirikutega, kuid nende püüete iseloomu tõttu neil tuleb väga palju tähelepanu pöörata lahutatud idale. Nende järelkäijad on võtnud omaks tõeotsiva inimese lepliku seisukoha teiste inimeste vastu, keda ta õigusega peab samadest kalduvustest hingestatuks nagu ta ise. See meetod nõuab teise poole põhjalikku tundmaõppimist ning sunnib katoliiklast tagasi minema kiriku alustõdedeni, nii et usklik peab süvendama oma vaimulikku elu ja püha Suusõna uurimist teadusliku ajaloolise töö valgusel.

Igaüks võib neid püüdeid hinnata, kuidas ta tahab, kuid igal juhul nad kõnelevad suurest ihaldusest teha lõppu kirikute kahetsusväärsele lõhestusele ja ükski tõelise kristliku vaimuga kristlane ei saa selle vastu olla ükskõikne.

B. W.

Peetrus ja Paulus.

See on tõsiasi, et Peetrusel ja Paulusel on esikoht Kristuse poolt kutsutute hulgas tema kiriku ehitamisel tema enda kaudu. Nad mõlemad on suured pühakud, igaüks omal viisil.

Apostel Paulus oli rahvaste apostel. Pühale Peetrusele anti kuningriigi võtmed. Sellest kõneleb meile ka esimeste kristlaste traditsioon, kuna me sageli näeme, kuidas vanul ikoonel Peetrust kujutatakse teiste apostlite seas võtmetega käes. Kuid tärkab küsimus: Kas Paulus ise tunnustas seda võimu? Mida mõtles Paulus oma apostoolsest vennast Peetrusest?

Mõni arvab, et rahvaste apostel Paulusele mõte, et Peetrus oleks kirikupea, oli päris võõras. Üteldakse näiteks, et Paulus ei tundnud Peetruse juhatust, kuna ta teda oma kirjades ainult üks kord meele tuletab, ja selleks, et ütelda, et ta Peetrusele vastu pani. Tegelikult Paulus räägibki mõnikord Peetrusest. Esimeses kirjas korintlastele ta kahetseb (1. peat. 12. salm), et »meil üteldakse: ma olen Pauluse poolt, ma Apollo poolt, ma Keeva poolt ja mina Kristuse poolt«. Kui Paulus ei tunneks Peetrust, ta ei tuletaks teda meele, ja isegi kohe enne Kristuse mainimist, pealegi võttes arvesse, et Keevas iialgi polnud Korintuses. Sama kirja 9. peatükist loeme: ». . . teistel apostlitel ja Issanda vendadel ja Keeval.« Keevat mainib Paulus eriti, ei arvesta teda teiste arvel. Sama Paulus peab vajaliseks rõhutada, et pärast ülestõusmist Kristus ilmus esiteks Keevale, pärast kaheteistkümnele ja hiljem viiele sajale. Kirjas Galatia rahvale Paulus kirjutas: Kolme aasta pärast ma läksin Jeruusalemma, et Peetrust näha, ja viibisin tema juures viisteistkümmend päeva. Teisi apostleid ma ei näinud, välja arvatud Jakobit, Issanda venda.« Mingi perekondlik ega isiklik poolehoid ei sidunud Paulust Peetrusega. Pigemini vastuoksa. Kui Paulus ei tunnustaks Peetruse valitsust, kuidas siis seletada seda Pauluse püüet, Peetruselt saada ülesandeid oma apostlikuks tegevuseks? Miks ta ei nõudnud neid ülesandeid apostlite koosolekult? Aga, üteldakse, Paulus isiklikult seisis Peetruse vastu. Mis oli selle põhjus? Antiookias oli juutkristlaste ja paganakristlaste vahel tüli. »Kui Peetrus Antiookia sai, . . . siis taganes tema, ja lahkus neist ära, et ta neid kartis, kes umberlõigatud olid. Ja temaga tegid ka teised juuda mehed endid teistviisi, nõnda et Barnabas . . .«

Nii suur oli Peetruse autoriteet! Paulus, selgesti nähes, et ilma Peetruseta mingit tähtsat kiriklikku küsimust ei saadud lahendada, pöördus tema poole ettepeitega. Ja väga veenev on asjaolu, et ta mitte apostlite koosolekule edasi ei kaevanud, vaid samale Peetrusele. Kõigest sellest selgub, et Paulus ei näinud teist võimalust kiriku ühtluse uuestijaluleseadmiseks kui vaid Peetruse kõigi käskude läbi. Nii selgitavad seda ka püha Johannes Kuldsuu ja paljud teised pühad isad. Teine õigeusu sammas, püha Gregorius Jumalasõnakuulutaja (Dialogus) kirjutas: »Peetrus kuulas hästi apostel Pauluse seletusi, ja David alandlikult võttis kuulda oma alluva etteheidet. Sest head ülemad, kellele enesearmastus võõras, mäletavad alanduse võlga ega arva endale haavavaks alluvate vaba ja õiget sõna.«

Paulus ütles veel: »Sest teist alust ei või ükski seada, kui aga see, mis ju seatud on, see on Jeesus Kristus« (1. Kor. 3, 11). Nii, väidetakse, Peetrus ei ole kiriku alus. Kontekstist aga selgub, et Paulus siin ei puuduta mitte kiriku alust, vaid uskliku armu elu algust. Kristuses päästmise saavutamiseks on vaja usku Kristusesse ja keegi ei saa seda asendada.

See sõna ei riiva sugugi kaljut, mille peale on rajatud kirik, ja mis on Kristus Peetruse isikus, vaid puudutab inimeste ehtsa vaimuliku elu ülesehitamist. Jumala kaastöölised peavad ainult jutlustama Kristusest, tema õpetusest ja käskudest, hierarhia käskudest. Jah, et Kristus on üksi kiriku alus, sellest ei tule veel sugugi, et ta ei saa teha nõrgast ja võimetust inimesest oma ülemvõimu nähtava väljenduse. Peetruse primaati eitada, see tähendab Kristuse primaadile piiri panna.

Veel: »Teie olete apostlite ja prohvetite aluse peale kinnitatud« (Eev. 2, 20). Ja jälle püütakse tõendada, et kirik pole ehitatud Peetruse aluse peale.

Peetruse võim ei luuda, vaid just vastupidi, kinnitab apostlite alust. Ja tuleb ka silmas pidada, et ei tohi segi ajada alust (kreeka keele sõna »themelios«), mis on ehitatud, kaljuga (kefas), mille peale ehitatakse alus. Mitmesugused pühakirja kohad kutsuvad meid täpselt piirama nende mõlemate sõnade põhiliselt erinevaid mõisteid. Kristus kiitis inimest, kes pani aluse kalju peale (Luk. 6, 48). Themeliosena Peetrus on sarnane teistele apostlitele; kaljuna ta käib neist üle. Kirik on asutatud apostlite peale, apostlid ise on rajatud Peetruse peale.

Kristus, mitte Peetrus, on kalju, mille peale on asutatud kirik. »Kõik jõid kaljust, kalju oli Kristus« (1. Kor. 10, 4). Kristus on nurgakivi (Eev. 2, 20).

Täiesti selge, et Kristus on kalju, kuhu kirik asutatud, nii kui themelios, nii kui nurgakivi, juutkristlastest ja pagankristlastest koosnev. Sellepärast, et Kristus on kalju, pea, see, kellele on antud kõik võim, ta oli võimeline tegema Siimonist töörista. Ta oli võimeline tegema Siimonit osanikuks oma omadusest olla kalju, tagades kõike kiriku täielikkust. Mis puutub mõlemasse teksti, siis märgin, et 1. Kor. 10, 4 kõneldakse Kristusest, mitte nagu kaljust, millele kirik on rajatud, vaid kui pühakstegeva armu ürgallikast; aga Eev. 2, 20 on kõne nurgakivist kahe müüri liitumisel, ja seda ei tohi segada kalju mõistega: Peetrus ei ole mitte ürgarmu allikas, ta on ainult nurgakivi, tööriist.

ARMAS LUGEJA! Kui Te arvate, et mõni selles numbris toodud artikleist huvitaks kedagi Teie tuttavaist või sõpradest, palume seda meile lahkesti teatavaks teha, üles tähendades vastava asjasthuvitatu aadress ja artikkel, mis teda eriti võiks köita. Säärasel korral saadame meeleldi välja oma ajakirja maksuta tutvustamiseksemplari. Võite korraga esitada ka mitme asjasthuvitatu nime.

Toimetus oleks ka väga tänulik lugejate arvustavate märkuste ja sooviavalduste eest. Lugejate arvamised leiaksid järgmistes numbrites võimalust mööda tähelepanu. Ka teaksime meeleldi, missuguste küsimuste käsitlemist meie lugejaskond peaks kõige tarvilikumaks. — Samuti on toimetus tänulik kõige väljaspoolt tulnud trükkimiskõlvuliku kaastöö eest.

Uuemat Nõukogude ususalgajate rindelt.

Serbia ajaleht »Cerkovnoje Obozrenoc« avaldab vene allikate põhjal aruande kiriku tagakiusamise kohta Nõukogude Liidus 1938. a. jooksul. Hoolimata südametunnistuse vabaduse möönamisest vangistati kõnesoleva aasta ülestõusmisepühade ümber, ja pealegi ainult Moskva linnas, 1 sinodi sekretär, 1 piiskop, 6 preestrit, 6 diakonit, 36 koguduse nõukogu liiget ja 200 ilmikut, kes täitsid mitmeid ilmlikke ülesandeid õigeusu kirikus.

Pärastpoole lasti maha Nižni-Novgorodi ülempiiskop Theophanus, kuna teda süüdistati trotskismis. Pensas arreteeriti 36 preestrit selle eest, et nad võitlesid jumalasalgajate liikumise vastu. Palju preestreid ja ilmlikke isikuid arreteeriti Smolenskis samal põhjusel. 20 preestrit Samaaras heideti vanglasse »klerikaalse propaganda« pärast. Vene võimudel on palju muret paljude »Elava enamliku kiriku« liikmete tagasipöördumise puhul õigeusu kirikusse.

Ühes 94-leheküljelises brošüüris, mis on kirjastatud jumalasalgajate liikumise poolt, seletab autor, kuidas kirik tagakiusamisest hoolimata terves Nõukogude Liidus näitab taaselustumise märke. Vastavalt sellele trükisele pole võimalik vaimulikku seisust alla suruda; see asutab ikkagi org-e usuliseks otstarbeks, ning saab jagu igast takistusest, et jutlustada evangeeliumi Venemaa lastele. Näiteks tuuakse keegi preester, kes asus tööle kingsepana ja õpetas usku, kasutades samas oma tööriistu.

Võimud on Moskvas, Petrovski-Tor'is, avastanud salajase nunnakloostri, mis piiskop Bartholomai all on püsinud juba kaheksa aastat. Õed töötasid tavaliste lihttöölistena Nõukogude tööstusis ja mõned neist kuulasid naisüliõpilastena ülikoolis loenguid. Klooster likvideeriti jalamaid, kuid mõned õed said hakkama põgenemisega.

* * *

Ametlikus jumalasalgajate lehes »Bezbožnik« ilmus järgmine väljendus ristimise kohta:

»Lapseristimine on komme, mis on laenatud metslaste käest. Kiriklik tseremoonia on solvamine emale, ja sellest saab kasu ainult kirik, kuna see on üks tema sissetulekuallikaid. Meie päivil lapseristimine on väljakutse inimväärikuse vastu.«

* * *

Sama ajakiri nendib, et »Jumalasalgajate liit«, millel 1933 a. oli viis miljonit liiget, on nüüd kokku kuivanud vaevalt kahele miljonile. Omaaeljakümne seitsme jumalasalgajate ringkonnaga ja 248 000 liikmega on Krimm esikohal. Järgmine on Ukraina 243 000 liikmega, kolmandaks tuleb Moskva 215 000 liikmega ja Leningrad ainult 84 000 liikmega.

* * *

Jumalasalgajate liikumise kesknõukogu on teinud otsuse, anda auavalduse na sõrmus kõigile neile, kes liikumises on osutanud silmapaistvaid teeneid. Sõrmus, mis on valmistatud kallihinnalisest metallist, kannab sõnu: »Usk on rahva oopium.« Ka välismaalased võivad saada selle auavalduse osaliseks. Senini on jagatud välja tuhat sõrmust.

* * *

Sama organisatsioon on teinud korralduse, et igale koolilapsele peab antama kaart Nõukogude noorsoo kümne käsuga.

Need kümme käsku on järgmised:

1. Kui sa tahad saada heaks õpilaseks, siis pea meeles, et sa saad jumalasalgajaks nagu on Stalin.
2. Ära lase ennast iialgi meelitada kirikusse.
3. Kui sinu vanemad püüavad sind mõjutada minna kirikusse, anna nad üles parteile või GPU-le.
4. Anna jalamaid üles iga tegu, mis on riigivastane.
5. Olla jumalasalgaja tähendab olla lojaalne ja tõeline Stalini ning Lenini uskuja.
6. Iga jumalasalgaja on uhke kandma oma jumalasalgaja märki.
7. Ära iialgi tervita preestrit või nunna, pigemini osuta neile kogu uhke proletaarlase vihkamist.
8. Kui sa tahad saada heaks ateistiks, siis sa pead tundma ateismi teadust.

9. Pea alati meeles, et papid ja preestrid on maailmarevolutsiooni vastased.

10. Iga ateist peab õppima, kuidas relvadega tuleb ümber käia Nõukogude liidu kaitseks.

* * *

»Komsomolskaja Pravda« paneb tähele vene rahvastiku kasvavat huvi usuliste asjade vastu ning noomib komsomoltse, et nende ind jumalavastase propaganda suhtes olevat järele andnud. Nenditakse, et nad oma abielud korralikult perekonnaseisuametis registreerivad, kuid pärast paarid lähevad palvemajadesse või kirikuisse, et oma abielu veelkordselt sõlmida usulise talitusega. Ajaleht märgib ka, et talupojad avaldavad vastupanu usuvastasele propagandale koolides, ja keelduvad sel põhjusel oma lapsi koolidesse saatmast. Näiteks tuuakse ette Bobrovski küla, Kurski provintsis, kus nelikümmend perekonda on keeldunud saatmast oma lapsi Nõukogude koolidesse. Sama ringkonna teistes külades seletavad lapsed ise, et nad hoiavad koolidest eemale, kuna neile pakutakse usuvastast propagandat väga groteskse ja vastikul kujul.

»Utšitelskaja Gazeta« (õpetajate leht) kirjutab, et Ukraina koolides valitseb äärmine korralagedus ja ebaorganisatsioon, kuna ametisse on nimetatud nelisada õpetajat, kes pole saanud küllalt õpetust oma kohale asumiseks. Inimesed, kes on õppinud maadeteadust, peavad õpetama füüsikat, ja need, kes on õppinud füüsikat, saadetakse looduslugu õpetama.

Piiskop Seraphim, vene õigeusu kiriku pea Saksamaal, seletas ühes loengus usulise olukorra kohta Venemaal, et üldiselt valitseb usulise seisukorra kohta Venemaal peamiselt kaks väärvaadet: esiteks, et usuline elu on Venemaalt kadunud, ja teiseks, et sellel maal valitseb usu ja südametunnistuse vabadus. Tegelikult vene rahvas jääb sügavasti usklikuks ja isegi liturgilist jumalakummardamist, kuigi see on redutseeritud kõige lihtsamate vormideni, ei ole sugugi mitte lõplikult kaotatud. Selle olukorra tõeline põhjus on tõsiasi, et enamlus pole olnud võimeline asendama ristiusku mõne teise rahuldava maailmafilosoofiaga. Teiseltpoolt, usuvastane võitlus läheb edasi sama vägivaldselt nagu ennegi. Kuna kirikuvarandus kuulub riigile, siis suletakse kirikuid aiva rutiini korras. Nii suleti 1938 a. Odessa ja Minski viimased kirikud. 1938 a. maikuus vahistati ja lasti maha üle 250 preestri. Sama aasta ülestõusmispühade ümber saadeti välja sada preestrit. Kümme metropoliiti, ülempiiskoppi ja piiskoppi vahistati jaanuarikuu jooksul, ja kuus neist lasti maha. Veel pärast seda saadeti täide surmaotsus viie ülempiiskopi ja ühe preestri kohta. Tavaliseks ettekäändeks neil puhkudel oli süüdistus, et need mehed olid Saksa või Jaapani salakuulajad, või jällegi et nad olid saboteerinud raudteid või laskemoonatehaseid.

* * *

Jaroslavski, võitlevate jumalasalgajate pea, kirjutas hiljuti ajakirja »Partinoje Stroitelstvo« II numbris: »Riigi poolt allasurutud õigeusu kirik on leidnud uue baasi kollektiivtaludes (kolhoosides). Päevavalgele on tulnud mitmeid juhtumeid, kus kirik on leidnud toetuspunkti kolhoosides.« See on ka tõsi, et kolhoosi töölisi on rakendatud küttepuude otsimisele kiriku jaoks ja sellele tööle kulutatud aeg registreeritakse kolhoosi juhtide poolt seadusepärase tööajana. Mitmes kolhoosis on liikmed, nagu nähtub Stalini enda seletusist, hääletanud igapäevase korrapärase usulise teenistuse juurelisamise poolt tunniplaanile. Selles mõttes kirik on avastanud ühiskondliku baasi linnades, töölise hulgas ja isegi Nõukogude haritlaskonnas. »Antireligioznik« märgib, et jumalasalgajate juhtide õhtustel vaidlustel kõnelejaile esitatakse väga kimbutavaid küsimusi usu kohta. Need küsimused tulevad eranditult haritlaste leerist, kes on sooritanud Nõukogude kasvatuse kogu kursuse, kuid kes siiski pole suutnud loobuda oma usulisist eelarvamusist.

* * *

Moskvast teatati ametlikult, et jumalasalgajate juht, Jaroslavski, on nimetatud Nõukogude Teaduste Akadeemia presidendiks. Mõne kuu eest ta nimetati Akadeemia liikmeks, kusjuures see oli tema eriliste teenete tunnustuseks. Tema hoole anti peagi selle asutuse ümberkorraldus. Hästituntud kommu-

nistlik kirjanik ja ajakirjanik Radek on nimetatud jumalasalgajate liikumise välisharu peaks ja Teaduste Akadeemia liikmeks. 1936 a. Radek mõisteti trotskistina seitsmeks aastaks vangiroodu ning ta vabastati alles mõne kuu eest. Tema esimene loeng pärast vabastamist oli teemal: »Nõukogude riigi osa võitluses usu vastu.«

* * *

Gregoriuse Ülikool — kirik miniatuuris.

Üheks Euroopa praeguse seisukorra tulemuseks on kahtlemata suured raskused Rooma Gregoriaani Ülikooli üliõpilaste kogunemisel. Mõne viimase aasta jooksul üliõpilaste arv on sääl järjest tõusnud, nii et mullu üliõpilasi oli üle 1200. Peab kahtlema, kas paljud neist, kes jälgisid kursusi möödunud aastal, saavad tulla tagasi ja kas üldse uusi üliõpilasi juure tuleb.

Gregoriaani Ülikool pakub turistile kiriku katoolsuse elava pildi. Turistijuhid peavad seda õppeasutust üheks neist vaatamisväärsustest, mida keegi ei tohi vaatamata jätta. Eriti viiakse turiste sinna sel ajal, kui üliõpilased lahkuvad oma klassiruumidest ning lähevad oma vastavaisse seminaresse ja usulistesse majadesse mitmesugustes Rooma linnajagudes. Kevadel, mis rahulikel aegadel kutsub rohkesti külalisi Rooma, näeb sagedasti turistide rühmitusi väljas Gregoriaani Ülikooli ees seisvat. Turistid on varustatud kaameratega ning nad tahavad tingimata teha pilti nii paljudest mitmesugusesse erirahvusesse kuuluvatest seminaristidest, kes välja tulles täidavad ülikoolihoone esise tänava ja platsi. Kuid turist, kuigi ta näeb uudset pilti ning saab vähe aimu selle silmapaistva katoliikliku asutuse tähendusest, ei suuda ikkagi nii sügavalt hinnata Gregoriaani Ülikooli väärtust kui keegi, kes ise sääl õpib. Püüdkem lugejale anda mõningaid muljeid, mis on kogutud neilt, kes sääl õpivad mõtte- ja usuteadust.

Gregoriaani Ülikool sai alguse rasketel aegadel. Ta asutati Püha Isa poolt 16. sajandil, et kõigi maade üliõpilased võiksid saada preestriameti jaoks parima võimaliku hariduse, kusjuures erilist tähelepanu pidi pööratama neile uutele vastuväiteile, mis nn. reformaatorid kiriku vastu esile tõid. Paljudel juba puuduski võimalus saada preestriametiks vajaminevat usulist haridust oma kodumaal, näiteks Inglismaal ja Saksamaal, kuna neis mais oli puhkenud katoliiklaste tagakiusamine. Et neile maile siiski ette valmistada tulevasi preestreid, olidki juba saksa ja inglise kolleegiumid Rooma asutatud. Gregoriaani Ülikool või Rooma kolleegium, nagu teda alguses hüüti, pidi moodustama keskuse, kus need ja teised üliõpilased võisid samade õpetajate all õppida koos, kuidas on vaja võidelda eksiõpetuste vastu. Õpilased pidid üksteises äratama misjonäride vaimu, kuna ju paljud neist paratamatult pidid saama märtriteks, usukannatajateks. Ja tegelikult kinnitasidki paljud Rooma kolleegiumi üliõpilased Inglismaal ja mujal oma usku oma verega, kuid mitte enne, kui nad polnud veel suutnud paljusid lepitada oma isade kirikuga ning segadusse viia oma kohtunikke ja tagakiusajaid.

Väikestest algeostest Rooma kolleegium kasvas aegapidi oma üliõpilaste arvu ning oma professorite kuulsuse poolest. Viimati oli ta juba nii tuntud, et kardinal Robert Bellarmini ajal, kes sääl õpetas apologeetikat just siis, kui Inglismaal valitses James I, mitte ainult Roomas asuvad üliõpilased teda kuulama ei tulnud, vaid ka külalisi kõigist Euroopa osadest. Bellarmini erialaks olid kuulsad »Controversiæ«, milles ta elavate kõnekäänudega ümber lükkas »reformaatorite« väiteid. »Controversiæ« olid peamiselt kirjutatud inglise kuninga James I vastu. Tollal polnud usuteaduslik vaidlus mitte ainult seminaristidele suureks atraktsiooniks. Kogu haritud rahvas võttis sellest osa ning »Controversiæ« olid vägagi laialt loetud paladeks. Nende ümber keerles

elavaid vaidlusi. Inglismaal nad olid muidugi vande all ja rahvale õpetati, et Bellarmini ja kõiki katoliiklasi tuleb pidada riigivastasteks. Et kuninga vastast usuteaduslikes vaidlusis solvata, inimesed müüsid õlut kannus, mis oli just Bellarmini pea kujuline. Mitmeid niisuguseid kanne võib veel praegu Londoni muuseumis näha. Kui teil tollal oli janu, siis te nähtavasti küsisite suurt või väikest »Bellarmini«, vastavalt oma janu ulatusele.

Paavst Gregoriuse ajal Rooma kolleegium nimetati ümber Gregoriaani Ülikooliks. See Gregorius on seesama paavst, kes andis oma nime gregoriaani kalendrile. Tema andis Rooma kolleegiumile uue varustuse ning võimaldas paremaid tuluallikaid professorite jne. ülevalpidamiseks. Samuti andis ta ülikoolile mitmeid eesõigusi.

Hoone, milles Gregoriaani Ülikool asus neist päivist alates kuni möödunud sajandi lõpuni, püsib veel. Ta moodustab ühise suure majabloki püha Ignatius Loyola kirikuga. Ta ei seisa mitte väga kaugel Pantheonist, templist, mille vanad roomlased rajasid kõigile jumalaile. Praegu see on Neitsi Maarja kirik, kuigi rahvas teda veel pahatihti hüüab »Il Panteone«.

Pärast Rooma vallutamist 1870 a. aeti Gregoriaani Ülikooli professorid välja ning hoone konfiskeeriti riigi poolt. Siin on huvitav tähele panna, et riik oli sunnitud tagasi kutsuma vanu professoreid, kuna riigi poolt ametisse nimetatud õppejõud, kes pidid lugema humanitaar- ja eksaktteadusi, ei osutunud, küllalt kompetentseiks ja kardeti, et teadus hoopis välja sureb. Ajutiselt mõtte- ja usuteaduskond asus kitsendatud oludes ühes hoones Tiberi jõe ääres. Siis lubati fakulteedil asuda üsna oma endise kodu lähedale, kitsale tänavale, mis viis püha Ignatiuse kiriku juurest Pantheoni ja mida nimetatakse »Via del Seminario«. See ehitus oli vanasti olnud seminar ning on »palazzo«, mis kord kuulus Borromeo perekonnale. Siin siis, »Palazzo Borromeo's«, avaski Gregoriaani Ülikool uuesti oma mõtte- ja usuteaduskonna ning jatkas oma püsimist sääl kuni 1926 aastani, mil avati uus ehitus, mis asub otse Quirinali palee varjus. Uut hoonet oli hädasti vaja, kuna üliõpilased »Palazzo Borromeo's« olid nii kokku surutud, et nad ei saanud isegi teha märkmeid, kuna puudus »küünarnuki ruum«. Tänu paavst Pius XI energiale asuti uue hoone ehitamisele ning ehitamine viidi ka lõpule.

Sellesse uude hoonesse lähebki siis kaasaegne üliõpilane, kui ta asub oma filosoofiliste või oma teoloogiliste uurimuste kallale »Gregoriana's«. Kuid mitte kõik filosoofia ja usuteaduse üliõpilased Roomas ei lähe »Gregoriana'sse«, sest on ju ka veel olemas »Angelicum«, kus õpetavad isad dominiiklased, »Anselmo«, mis on benediktiini uurimuste rahvusvaheline keskus, ning Rooma või Laterani seminar, kus kasvatatakse nii Itaalia kui ka teisi üliõpilasi. Pealeselle on olemas veel Propagandakolleegium, kus palju misjonäre kõigilt mailt saavad oma ettevalmistuse preestriametile.

Kuid Gregoriaani Ülikool on paavstlik ülikool ning sääl on kõige suurem üliõpilaste arv.

Üliõpilased, kes jälgivad kursusi Gregoriaani Ülikoolis, tulevad mitmesuguseist Roomas asuvaist kolleegiumest ja usulisist majust. Peamine asi, mis uustulnukale silma torkab, on koha rahvusvaheline iseloom. Ta näeb mehi saksa kolleegiumist, prantsuse, inglise, poola, belgia, iiri, šoti, ameerika, hispaania, lõuna-ameerika kolleegiumist. Võib ka näha mitmete usuliste ordude liikmeid: basiliaani munke, kaputsiine, tsistertslasi, trinitaarlasi, jesuiite, salesiaane jne. Mitmed kolleegiumid kannavad oma iseäralist eraldusvormi. See tuleb ajaloolisest tõigast, et saksa kolleegiumi asutamisel, mis toimus peagu samal ajal, mil kutsuti ellu Gregoriaani Ülikool, anti saksa usuteaduse üliõpilastele Roomas sarlakipunased pikad talaarid. Neid kannavad sakslased praegugi veel. Seda tehti selleks, et saksa üliõpilased oleksid kergesti äratuntavad, sest nende hulgas oli nii mõnigi kord kahtlaste usuliste püüetega kandidaate. Nende sutaan on väga silmatorkavalt helepunane, nii et neid pahatihti esimest korda Rooma sattuvate turistide poolt

eksikombel peetakse kardinalideks. Kellegi kena vana inglise daami kohta justustatakse, et ta, nähes rühma saksa kolleegiumi üliõpilasi loengule minemas, olevat hüüatanud: »Mu kallis, varemalt ma millaski ei teadnud, et kardinalid jalutavad ringi kaheteistkümne kaupa!«

Meie päivil üksikute kolleegiumide eraldusmärgid pole mitte enam nii silmapaistvad. Põhja-ameeriklased näiteks kannavad tumedat kuube punase vööga, punaste nööpidega ja sinise palistusega. Portugaallased kannavad musta mantlit ning punaste ja roheliste triipudega vööd. Hispaanlased kannavad musta kuube ning sinist vööd, poolakad musta kuube ja rohelist vööd. Viimastele sarnlevat vormi kannavad ka lõuna-ameeriklased, kuid nende vöö on heledam roheline. Šotlaste kolleegium kannab tume-purpurset kuube, inglise oma musta sutaani kahe »tiivaga« s. o. kitsa ribaga, mis ripuvad õlalt alla. Säärane sutaan on pärit Pariisist, kus teda kanti reformatsiooni ajal.

Muidugi, näha sadu üliõpilasi kõige mitmekesisemaist kolleegiumest täitmas Gregoriaani Ülikooli suurt aulat üli-kooli avamispäeval, on suureks elamuseks. Kuid see, mis äsjasaabunud üliõpilase südame tõesti paneb rõõmust raevutsema, on asjaolu, et kõik need üliõpilased omavahel seguneyad. Te ei näe mitte lihtsalt siin itaallaste rühma, sääl prantslaste rühma, teisal jälle lõuna-ameeriklaste gruppi. Te näete mitmesuguste rahvuslikkude kolleegiumide ja mitmesuguste ordude ning kongregatsioonide liikmeid koos omavahel vestlemas. Aetakse juttu ja oodatakse loengute algust. Nii võite näiteks näha rühma, mis koosneb ameeriklastest, brasiillastest, hindulastest, lõuna-ameeriklastest ja itaallastest. Ning mitte unustada — nende seas näeme keskustelemas ka eestlasi! Endised Petseri vaimuliku seminari kasvandikud Kurtna ja Raidal jutustavad kirjule kaasvõitlejate perele oma kodumaast. Ja mis keeles nad sääl omavahel vestlevad? Kuna nad on juba tükk aega Itaalias viibinud, siis nad arvatavasti räägivad itaalia keelt, sest Roomas elades pole raske kätte õppida kohalikku keelt. Kuidas aga on lugu loengutega? Järgneme üliõpilastele loengusaali ja vaatame, kuidas asjad sääl arenevad.

Kui kell on helisenud, lähevad mitmesugused erigrupid oma vastavaisse auditooriumidesse, jättes suure saali alumisel korral tühjaks. Sinna jääb vaid suur Kristuse kuju, mis seisab väljasirutatud kätega ja iseloomustab Kristuse läkitust jüngritele: »Minge ja õpetage kõiki rahvaid!« Astume sisse suurimasse auditooriumi, mis võib mahutada üle viiesaja üliõpilase, ning vaatleme mehi töö juures. Ruum on kujult poolsõõr. Poodium, millel istub professor, asub keset sirget seina ning üliõpilaste istmed on ka reastatud poolsõõris. Istmeteread tõusevad järk-järgult kõrgemale saali seinte poole, kus asuvad aknad. Siin professor istub otsekui ringi keskel ning üliõpilased moodustavad nagu kiired, mis temast kulgevad ning täidavad poole sellest ringist. Professor võib olla ükskõik missugusest rahvusest. Kui tema tuleb sisse, jääb jutuajamine vait, loetakse palved ning loeng algab. Kõik loengud kantakse ette ladina keeles, nii et üliõpilane saab aru kõigist loenguist, kuigi tal ehk samal päeval tuleb kuulda loenguid itaallaselt, hispaanlaselt, sakslaselt, inglaselt ja prantslaselt. Üliõpilane ise peab olema ka võimeline ennast väljendama ladina keeles, sest vahest esitatakse loengute ajal küsimusi. Pealegi on ka kõik eksamid ja vaidlused selles keeles, välja arvatud mõned harukordsed kirjalikud eksamid.

Teatud aja järele üliõpilane võib juba kindlaks teha iga uue professori rahvuse, selle järele, kuidas viimane hääldab ladina keelt.

Iga loeng kestab viiskümmend minutit, nii et hommikul on aega kolme loengu jaoks ning pealelõunal kahe jaoks. Usuteaduse üliõpilasel on keskmiselt neli loengut päevas viis päeva nädalas, selle kõrval kaks või isegi kolm loengul käsitatud aine kordamistundi. Need kordamised ehk repetitsioonid leiavad aset mitmesugustes kolleegiumides ja usulistes majades. Igaühes neist on üks preester, kelle kohuseks on nende kordamistundide juhtimine ja üliõpilaste kontrollimine õppeaineis.

Loengud algavad varakult novembrikuus ning jatkuvad pärast lühikest vaheaega jõulude ja ülestõusmispühade ümber kuni juuni lõpuni, millal eksamid algavad. Mõned tähtsamad eksamid, nagu näiteks doktorieksam usuteaduses algavad juunis, kuid suurem osa eksameid hoiab professoreid ja nende ohvreid juulis kinni, kui ilm muutub juba ebamugavalt soojaks. Mees, kes end eksamite vastu valmistab, võib oma elu juulis küll raskeks pidada, kuid ta saab aru, et professori saatus on veelgi kurvem.

Kui eksamid on mööda, lahkuvad kolleegiumid Roomast kuhugile maale, kus pole nii kohutavalt kuum, et sääl puhata, ja pärast lühikest puhkeaega mõned üliõpilased peavad endid ehk oktoobri eksamiteks ette valmistama. Oktoobris kuulatakse neid eksameid, mida teatud põhjusel ei saadud kuulata juulis, või jälle neid eksameid, mida peab kordama esimeste eksamite puuduliku hindega sooritamise tõttu.

Aasta Gregoriaani Ülikoolis möödub väga ruttu, sest iga üliõpilast hoitakse kõvasti töö kallal. Kui üliõpilane Rooma saabub, siis ta vahest mõtleb, et aeg Roomas venib hirmus pikale, kuid tavaliselt ta on õppeaja lõppedes üllatatud, et kõik ta õpingud on möödunud nii ruttu. Ta leiab samuti, et ta on õppinud palju rohkem kui paljalt oma filosoofiat ja oma usuteadust — ta on mitmesugusest rahvusest inimestega kokku puutunud ning kõigi käest ta on midagi õppinud; ta on näinud katoliku kirikut miniatuuris tema tervest maailmast kokkuvoolanud seminaristide ja tulevaste õpetajate näol. Üliõpilane on aru saanud ennetajumatu selgusega, et kiriku missioon on määratud tervele maailmale. Üliõpilane tunneb rõõmu selle läkituse, selle missiooni teadvusest. See missioon on kirikule ju antud Kristuse poolt ja üliõpilasele on eriti vaimustavaks ka teadvus, et seda missiooni veel täidetakse, jah, et selle missiooni täitmine kestab kuni aegade lõpuni.

Lootkem, et praegune sõda mitte kaua ei takista seda suurt tööd, Kristuse preestreid ette valmistada nende õilsale tööle.

Henry Milner.

Sõdida saab ka ilma vägivallata!

Kuidas hindud rakendavad »ahimsa't«.

Käesoleval suvel on Eestis väga palju tähelepanu pööratud Indiale. See huvi on suurelt osalt põhjustatud asjaolust, et sel suvel nii mitmedki külalised säält muinasjutumaalt meie kodumaal käisid. Peab mainima eriti kahte hindulast, kes Tallinna publiku seas tekitasid rohkesti elevust, ja kes huvi India vastu suurel määral tõstsid. Üks neist oli India rahvalaulik Krishna Narayana Swamy Travancore'i osariigist ja teine Mr. Dilip K. Banerjee. Kuigi mõlemad kuulusid brahmiinide kasti ehk kõrgemasse hindu preestriseisusse ja mõlemad olid inglise õppeasutusis saanud tublisti euroopalikku haridust, oli mõlema mehe vahel suur vahe. Esimene neist oli läbi ja läbi kunstnik, kelle tundeelulised iseloomujooned teda paratamatult sidusid vägivallast loobumise kuulutaja Gandhi'ga, teine aga ilmutas rohkem aktiivset ja isegi agressiivset elementi ning arvas, et india rahva õnnelik tulevik on kindlustatud ainult siis, kui india rahvas võitleb.

Kuna india rahva passiivse vastupanu taktika on üheks idamaise vaimuhoiaku iseloomustavamaks nähteks, on India küsimus ka lähedal meie ajakirja huvialadele. Toome allpool lühendatud kujul kompetentse autori kirjelduse India erakondadevahelise sisevõitluse ajendeist. Loodame, et see meie lugejaile võimaldab India ja hindulaste paremat mõistmist.

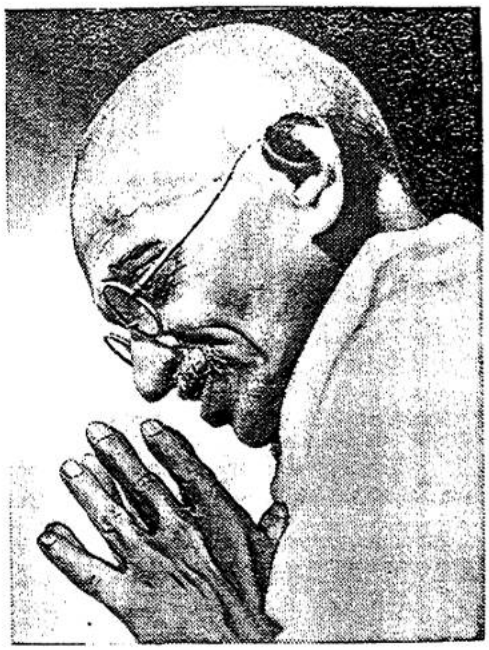
* * *

Gandhi viimane paast on praeguste ärevate sündmuste tõttu Euroopas täiesti tähelepanemata jäänud. Gandhi seekordne paast oli protestiks Rajkoti radža käitumise vastu, kes oma alamate vastu ei pidanud oma kohustusi. Kuid see paast polnud mitte ainult väikese radža korralekutsumiseks. Sest niisuguse väikese sihi kõrval tundub

selle saavutamiseks rakendatud abinõu hiigelsuurena. Gandhi taotles teist eesmärki. Ta tahtis veenduda, kui suur on veel tema mõju massidele. Sest tuleb teada, et Gandhil on ka poliitilised võistlejad Subhas Tšandra Bose ja rahvusliku kongressi näol. Kongress on midagi eraparlamendi taolist, autonomistliku erakonna häälekandja, mis peab oma istanguid tavaliselt detsembris kuski India suuremas linnas. Gandhi võitlust võib nimetada võitluseks bolševiseerivate elementide vastu. Gandhi viimane paast kujunes edukaks. Talle tuli rahva seast igaltpoolt niipalju poolehoiuavaldusi, et ta tulemustega võib jääda täiesti rahule. Gandhi võit on tema erakonna võit. Kõik Gandhi järelkäijad pooldavad passiivset vastupanu inglastele. Nende lööksõnaks on »Non-violence policy« — »vägivallavastane poliitika«. Sellele risti vastukäiv on aga Gandhi vastaste poolt õhutatud tegeliku ja brutaalse vastupanu propageerimine.

Gandhi vastastest on praegu kõige silmapaistvam Subhas Tšandra Bose, kes ise kaua aega töötas koos Gandhiga. Bosel on kõik tema tõust inimese voorused ja mõned hindulastele omased pahed. Otsustavaisse aastaisse jõudes ta ei tahtnud lihtsalt olla teistega kaasajooksja, ta tahtis kujundada oma hinge. Teda vaimustasid bengaali müstiku Sri Ramakrishna Paramahsa ja moodsa hinduismi tõlgitseja Sri Swami Vivekananda mõtted. Bose ümber oli juba koondunud salgake seltsimehi. Kuid Boset ei rahuldanud raamatud. Ühel ilusal päeval ta võttis kepi ja läks india'usumeeste sadhu'de ja yoga'de juure, Kuid ashram'id (kloostrid), mis teda õhtul vastu võtsid, nägid teda hommikul jälle lahkumas.

Ülikoolist Subhas pidi lahkuma oma häirivate vaadete pärast. Kuid sellegipärast andekale noormehele anti kiitev tunnistus, kui talle võimaldati omandada teaduslikku kraadi. Pärast ta veetis mõned kuud Inglismaal ning lõikas Cambridge'is veel akadeemilisi loorbereid. Boset ootas hiilgav karjäär, kui tema ellu astus Gandhi, kes temalt küsis, kas ta oma jõude ei tahaks rakendada isamaa teenistusse. Bose hakkas kogu oma jõu ja energiaga ajama briti-vastast poliitikat ning 1922 a. inglased olid sunnitud teda kaheksaks kuuks paigutama kindlasse kohta. Pärast seda arreteeriti teda veel umbes kümmekond korda. Pahatihti teda peetakse kinni ilma kohtu otsuseta, kuna ta on hädaohtlik avalikule julgeolekule. Oma ideaali eest ta võtab vastu kõik hoobid. Vanglasüsteem on suutnud hävitada täiesti tema tervist, kuid pole millaski saanud vähendada tema opositsiooni. Kinnioleku ajal tal on olnud rohkesti aega oma plaane välja haududa. Kui ta end 1937 a. laseb valida kongressi presidendiks, ta toob endaga kaasa programmi, mis on ilusti vormuleeritud. Selles poliitilises kavas nõutakse, et India olgu rippumatu, vabariiklik ja kahtlemata föderatiivne. Võib-olla võtab ta korra oma koha Briti impeeriumi osaliste seas, kuid mitte iialgi ta ei nõustu jääma alama ümmardajalisse seisusse. Inglismaa peab valima vabade rahvaste föderatsiooni ja langemise vahel. »Divide et impera« poliitika on oma aja ära elanud. India

Mahatma Gandhi.

leiab kõigi oma sotsiaalsete hädade vastu ainukese vahendi põllumajanduse ja suurtööstuse sotsialiseerimise näol. Sotsialism kaotab eesõigused varanduseta isikute kasuks; ta läheb isegi veel kaugemale, ta kukutab inglise kapitalismi. Kui India kuld enam ei veere tema kohvreis, on inglise kapitalism kadunud. Varemeil saab valitsema sotsialism. Oma püüdeis ühinemise poole rahvuslik India austab India usundeid ja kultuurilisi tsükleid, nagu muhameedlasi, ristiusulisi, parse jne.

Praegusel tunnil igatahes ei vasta tegelik elu sugugi lubadustele, vähemalt Madrase ringkonnas mitte. Kuigi haridusministeeriumis on olemas ka üks katoliik-

lane, kes on isegi püha Gregoriuse ordeni kavaler, kipuvad ristiusuliste huvid hoolestusse jääma, sest laialt on maad võtmas ametlik laitsism, ilmiklus, mis lõppudelõpuks töötab hinduismi kasuks.

Mis puutub iseseisvaisse päritavaisse vürstiriikidesse, siis kongress ei saa nende alamaile tuua mingit abi. Siin on tegemist vaid platoonilise sümpaatiaga. Nende iseseisvate vürstiriikide all on aga 81 miljonit isikut, sellepärast on need seletused ennast rahvuslikuks nimetava partei juhi poolt väga üllatavad. Sotsialistid näevad siin ka loogilist viga ja väidavad, et see tähendab rahvastiku kolmandiku osa sihilikku väljajätmist ja et kongress on kaotanud õiguse ennast nimetada rahvuslikuks, ülemaaliseks.

On tõsi, et Bose nõnda kõneldes, nagu tavaline poliitik kunagi, lihtsalt ajas opportunismipoliitikat. Ta ei tahtnud, et vürstid tema peale vihastavad ja seetõttu muutuvad liiga britisõbralikuks. Teisest küljest, töölissündikaadid ja talupojad olid ka liiga rahutuist elementidest koosnevad, et neid oleks võidud lasta kongressi nimel kõnelda.

1937 a. seadusandlikud valimised andsid häälteenamuse kongressierakonna kasuks. Kuna enamus seda soovis, pidi Bose kongressiliikmeid ka kuberneridega koos töötada laskma. Bose oleks eelistanud opositsiooni kõige ja kõigi vastu, kuid ta pidi enamuse tahtele alla andma.

Bose ei valitsenud oma parteid vabalt. Gandhi abil tal õnnestus vabastada poliitilisi vange. Kuid üldiselt ei tähistanud ükski sensatsiooniline sündmus tema presidendiksolemist. Tema pilt riputati tema eelkäijate sappa ning teda ootas tool »Working Commitee's« (midagi kongressi ministeeriumi taolist). Vastu tavalist kommet tahtis aga Bose end veel presidendikohale tagasi valida lasta. Teda hakati kõvasti kritiseerima ning Gandhi andis mõista oma rahulolematust.

Bose vastas oma vastastele suure ägedusega ja süüdistas neid britisõbralikkuses. Ta ütles, et kongress on hädaohus »kodanlikustuda«. Hääletamisel kukkus Gandhi võistleja, dr. Patthabi Sittaramaya, läbi. Gandhi ütles selle kohta, et Patthabi kaotus oli talle isiklikuks kaotuseks.

Äärmuslased koondusid Bose ümber ja töötasid välja miinimum-programmi:

Lühiajaline ultimaatum Inglismaale: kas iseseisvus või offensiiv valitsuse vastu. Kõik maksud tulevad poole võrra vähendada; iga võlg loetakse juba kustutatuks, kui võlausaldaja on osaliste tasumiste või intresside näol saanud kahekordse hulga laenatud summast. Töölistele lubatakse kaheksatunniline tööpäev. Streikijail on õigus saada toetust. Algharidusele antakse tõuge, seda tehes sunduslikuks ja maksutaks. Kõik seadused vabaduse vastu saavad alla surutud.

M. N. Roy, suur Trotski austaja ning õpilane, tahtis selle kongressi kava teostamiseks luua isegi midagi nõukogude süsteemi taolist.

Kuid Bose valvas hästi, et keegi ei kõneleks enam pahempoolseist ja parempoolseist kongressis. Bose läks veel kaugemale: ta avaldas oma kolleegidele otseselt umbusaldust, kuna ta oma haiguse puhul ühtki neist ei tahtnud enda asemele valida lasta. Nüüd eitas Bosega koostöötamise võimalust isegi suur India agitaator Pandit Nehru Jawaharlal, kes muuseas ka rõhutas, et tuleb teha vahet hindu mitte-vägivalla taktika (ahimsa) ja eurooplaste patsifismi vahel. Ta ütles: »Viimane õhutab kurja jõude tegevusele, kuna ta lihtsalt kapituleerub vägivalla ees. Seega ta teeb end kaassüüdlaseks kuriteos. Mitte-vägivalla taktika, mida hindudele jutlustatakse, tähendab aga aktiivset vastupanu kurjale. Siin ei ole tegelikult tegemist sugugi järeleandmisega, vaid võitlemisega. Meetod vaid on eriline, ta on mitte-vägivalla taktika.«

Ja sellal, kui kestis kogu see ärevus Bose ja kongressi ümber, Gandhi rakendaski seda oma taktikat. Ta istus maha ja paastus. Rajkot'i Takore Saheb oma kohaliku tüliga andis siin põhjuse, mida ta võis võtta väliseks ettekäändeks. Ning Mahatma võitles ja võitis. Ühe päeva jooksul ta sai üle kahesaja poolehoiutelegrammi. Seitsmekümneaastane vanamees paastus 71 tundi! See mees, kelle elu india rahvale on nii kallis, paneb selle elu kaalule!

Bose ja tema lähem kaastööline Roy pidid välja töötama eelnõu, mis nägi ette Gandhi juhtnöörid ja tema kaastöö. — Gandhi sõdis ilma vägivallata bolševiseerivate elementide vastu.

E. Gathier.

N. Proide, RISTIUSU OLEMUSEST. Kas katoliku või luteri kristlus? Lk. 84., hind 25 s. Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.

Rahulikult ja sihikindlalt näitab tuntud autor-usuteadlane õiget teed keerulise küsimuse lahendamiseks. Raamat on artikliseeria »Katoliku kiriku võlu» ümbertehtud ja täiendatud trükk. Probleemi allikaks on meie aja rahutu võitlus tõe pärast. — Raamat on saadav trükikojast.

Ühendavat ja eraldavat.

Inglismaa.

Cambridge'i vene suvikool. Tänavu 31. juulist kuni 6. augustini kogunes Cambridge'i Venemaast huvitatud inglaste harrastusring, et kompetentsete lektorite juhatusel põhjalikumalt uurida kõiki vene maasse ja rahvasse puutuvaid küsimusi. See »Cambridge Summer School Russian Group« koosnes inimestest, keda huvitab niihästi vana kui ka uue Venemaa vaimne pale. Peamiselt rõhutati korraldajate poolt, kelle seas oli silmapaistval kohal ka Eestis elanud munkpreester John Ryder, et ettevalmistused Venemaa taasristiusustamiseks tulevad teha juba nüüd. Oma seletavais märkmeis ütleb isa Ryder jumalasalgajate väärnähete paljastamise kohta muuseas järgmist:

»Jällegi on kindel, et Nõukogude liidu ateistliku enamluse nurjumise paljastamine mujal laias maailmas tähendab tema nõrgendamist Moskvas. Sellepärast meil ei ole häbi näha pisut vaeva, et muretseda keppe, millega kommuniste peksa, kuigi me ei piirdu paljalt negatiivse poliitikaga. Meie loodame lääneriikide kogemuste alusel ka endi poolt midagi pakkuda selle probleemi lahendamiseks, millest tänapäeval niipalju sõltub, ja millele Marxi jüngrid on suvatsenud asetada panusena kõik, mis neil on. Ma mõtlen siin nimelt sotsiaalset, ühiskondlikku küsimust.«

Paljud Cambridge'i suvikooli kõnelejaist võisid Nõukogude Venemaast rääkida oma isiklike kogemuste alusel, kuna suur osa lektoreist olid venelased, kellest isegi mitmed on kannatanud Nõukogude vanglates. Vaimulikest kõnelesid Kuzmin Karavajev, P. Mailleux, Dom T. Wesserling O. S. B., J. Ryder; ilmlikest isikuist prl. Danzas, proua Tšernjavina, krahv Bennigsen, krahv Perovski, hr. A. Baikalov, hr. Donald Attwater. Loenguis kõneldi põhjalikult kõigist küsimusist, alates vanausulistega ja lõpetades enamluse olemusega. Erilist huvi tekitas vaidlus Vladimir Solovjevi kohta ning mr. Donald Attwateri loeng »Vene vaimsus nähtud inglase poolt«.

Rumeenia.

Õigeusuline kõneleb katoliiklastest. Ion Agarbiceanu, »Cluj Tribune« toimetaja ja kirjanike ning ajakirjanike koja esindaja Rumeenia senatis, vihjas oma troonikõnele järgnenud vastuses järgmiselt ka katoliiklastele:

»On olemas veel teisi kristlikke rahvusi maailmas ja Euroopas, kes kuuluvad teiste

Vannaema Kallos käis Jerusalemas.

Autoriseeritud tõlge inglise keelest.

Anastasia Kallos — nii on ta nimi sisse kantud perekonnakirjadesse; Neo-Koro's hüüdsid teda aga lapsed vana kreeka kiriku õuel, kus ta elas, lihtsalt »vanaemaks, kes oli käinud Jeruusalemas«.

Teatud mõttes ta on igaühe vanaema, sest igaüks Rhodese linna kreeka linnajaos on uhke sellele vanale daamile, kes on teinud selle suure palverännaku. Esimest korda kuulsin tema juttu Giorgio Mandrach'ilt ja Stefano Papa-Hilarion'ilt.

Sest alati sest ajast peale, kui olin kohanud Anastasiat vana kiriku sisemuses, kus ma tegin visandeid, olin kindel, et tal on mingi omapärane lugu seljataga. Tema karedal, kortsudega kaetud teravalõikeliste kreeka näojoontega talunaise näol lehvis säärane rahu ja rõõmu helk, mis äratas minu uudishimu ja tekitas minus soovi, et ma võiksin olla tema saladuse kaasteadjaks.

Ma vaatlesin teda, kui ta pikkamisi valas õli ikoonaesistesse lampidesse ja neid tulukesi jälle uuesti põlema süütas. Mindki haaras sügav rahu, kui ma nägin, kuidas ta hardalt asetas põlevaid küünlaid meie Issanda ning Neitsi Maarja ikoonade ette.

Kreeklased palvetavad samuti nagu venelasedki seistes. Ning vana Anastasia auväärne toiming küünalde taassüütamisel pimedas kirikus tundus mulle täiusliku palvena.

Vaheajal aga vana Anastasia jatkas oma ülesandeid kirikus. Ning ta naeratas — alati. Ta pani küünlaid imeliku, tiibadega, sümboolse Ristija Johannese kuju ette. Õigeusu kirikuis see taevane eelkäija seisab alati meie Issanda vasakul käel. Kui Anastasia oli asetanud küünla ka püha Jüri hõbedase ikoona ette, astus ta tagasi ja suudles aukartlikult kalli ikoona pealispinda, kuna tema töö oli lõppenud.

Ja kui ma jällegi tuletan meele tema näo vaimset ilu, siis meenuvad mulle ka

usuühenduste hulka, kelle rahvuslik elu ja vaimne ühtlus on mitmes suhtes hädaohus, mis puutub nende kirikut ja nende usku. Meie teame ajaloost, et säärane hädaoht pole mitte ilmaski ähvardanud Rumeenia kirikut selle väikese akna tõttu, mis viimase 230 aasta jooksul meie rahva sees on avanenud Rooma kirikule. Sest selle kiriku kaudu on meie ajaloos ärganud meie rahvuslik teadvus ja meie ladina põlvnemise teadvus. Täna me võime tänada Jumalat, et need terved puhangud väljaspoolt on teinud oma töö. — Aga kes tahaks eitada, et selle väikese akna avamise kaudu katoliku kiriku, tema igapäevaste ja lakkamatute eluavalduste, tema kestvate kõigi ühiskonnakihtide kasuks sügavamale kristlikule elule taasärkamiste, tema elava kiriku ja aktiivsema kristluse ehitamiseks kulutatud hiigeljõudude vägev ja universaalne mõju veelgi meieni võiks ulatuda ning meile tuua seda tervistavat uue elu hingeõhku, mida peaksime tervitama, ilma et kardaksime, et meile liiga tehakse. Kõik, mis toob lisa rahva vaimseile ja kõlbelistele jõududele, võib vaid tuua uut tuge meie rahvuslikele alustele ning õnnistust Rumeenia rahvale.«

Kirikute ühinemisest Rumeenias. Lähis-Ida riikide seas, mis praegu näivad olevat ühinemisaateile kõige rohkem lahti, võtab Rumeenia esikoha. See on peamiselt tingitud kolmest asjaolust: rumeenia rahvas, mis oma päritolult on läänemaine, hellitab veel elavaid sümpaatiaid oma algupära vastu ning kohtleb slaavi ja bütsantsi maailma kaunis allakriipsutatud reservatsiooniga; maa etnograafiline ja usuline ebatasakaalukus toob paljude juures rohkem päevavalgele usulise ühendamise vajaduse; lõppeks hakkab Roomaga ühendatud katoliiklik vähemus ka õigeusulistele silma kui element, mida ei saa välja lülitada rahvuslikust elust. Rumeenia rahvastiku katoliiklik osa on suhteliselt arvukas ja kultuurselt teistest ees (hoolimata tema jagunemisest kahte harru: ladina ja rumeenia ühendatud haru).

Praost Georgescu poolt kaheksakümne ilmliku, nii õigeusuliste kui ka katoliiklaste hulka kuuluva avaliku tegelase juures korraldatud ankeedil uniooni soovitavuse, tema viiside (kas orienteerumine kreeka-slaavi ida poole või jälle ladina lääne poole), tema võimalike tulemuste ja raskuste kohta on olnud suur vastukaja. Küsitud isikuist on vastanud nelikümmend. Nende vastused moodustavad mainitud doomhärra raamatukese peaosa. Kõigi juures ilmneb soov ühinemisele, kuid ühinemise viiside ja selle konkreetsete lootuste suhtes lähevad arvamused lahku.

Paljude juures on dogmaatiline ja usuline küsimus nihkunud tagaplaanile, valitsevaks mureks on rahvusliku ühtluse tasandamine. See kaunis üldine iseloom seletub

---

mõned read Walt Whitman'i luuletusest »Beautiful Women« (Ilusad naised):

»I see Beautiful Women pass to and fro,
old and young,
But the Old are more beautiful than the young!«
(»Ma näen ilusaid naisi edasi-tagasi minemas, vanu ja noori,
kuid vanad on ilusamad kui noored!«)

Praegu kell lööb kaksteist — kuuldub muezzin'i hüüd minaretist vanas türgi linnaosas. Anastasia väljub vaikselt kirikust. Panen kokku oma maalimisesemed ja järgnen talle. Giorgio Mandrach ja Stefano Papa-Hilarion, ühes kisavate poisijõmpsikate salgaga tulevad koolist. Peagi nad ümbritsevad mind ja hakkavad tundma otse liialdatud huvi minu värvikarbi ja paberi vastu. Neid pidi isegi rahustama mõne vana täismaalitud poognaga enne kui nad muutusid vaiksemaks. Juba kogemusest teadsin, et mõned värvituubid ja ülesvõtte lubamine muudaksid mässutegijate juhid, nagu Giorgio ja Stefano, varsti eeskujulisteks noorteks politseinikkudeks, kes oskasid hiilgavalt pisemate poiste seas korda pidada.

Vaheajal vana Anastasia, kes nägi tekkinud segadust, tõusis oma istmelt apelsiinipuude all ja pakkus mulle lahkesti tooli. Kreeka keeles tool on »kathedra«; ja kui see ilus sõna tuli kuuldavale tema huulilt, siis ma tundsin, et vähemalt ükskordki elus ma võisin rääkida nagu paavst ise, »ex cathedra«!

Laste taga oli näha koopasarnast käiku, mis viis preestri maja juure ja sellest ma võisin uduselt näha »papa« enda koonilist kübarat ja pikka habet. Liigutatud minu pisikese altkäemaksu läbi kunstniku materjali näol ja vastu tulles minu korduvaile palveile, Giorgio ja Stefano hakkasid mulle viimati kõnelema juttu vanast Anastasiast.

»Ja kas ta on . . . teie vanaema, poisid?« küsisin otsekui sissejuhatuseks.

»La Nonna Anastasia meie vanaema?« poisid vastasid koos läbisegi. »Oh, ei! Ta ei ole meie vanaema, kuid siiski, ta on siin igaühe vanaema. Ja selle tagajärjel, mida

osaliselt tõsiasjaga, et isikud, kelle poole on pööratud, on ilmlikud tegelased. Võib olla on siin mõõduandvaks ka viis, kuidas küsimused on esitatud. Mis puutub takistusisse, siis tundub, et neid ei tule esmajoones otsida vastavaist dogmaatilisist seisukohtadest, vaid pigemini isikute suhtumisest. Ühestki õigeusuliste poolt antud vastusest ei või leida sõnakestki tõelist vaenlust Rooma kiriku vastu, just vastuoksa, on kirju, mis liigutavad oma lihtsuse ja usulise meelsuse poolest.

Jugoslaavia.

Serbia õigeusulise patriarhi dr. Gavrilo eriliste omaduste hulka kuulub ka agar vana kalendri kaitsemine. Ajakirjast »The Christian East« (nr. 1 ja 2, 1938) leiame huvitava artikli, kus jutustatakse Uue Serbia patriarhi kõrgestipühitsetud dr. Gavrilo elulugu. Artikkel on tõlgitud Serbia patriarhaadi häälekandjast »Glasnik«, niisiis autoriteetsest allikast.

Patriarh on sünnilt monteneegrolane. Juba oma lapsepõlve ta veetis ühe kloostri lähedal ja kloostrikoolis ning sai kogu kasvatuse munkade eestkostmisel ja hoole all. Üheksateistkümneaastase noormehena ta astus ise mungaks. Juba noorurina tõmbas ta oma andekuse tõttu enesele oma ülemuste tähelepanu. Edasiõppimise otstarbel ta käis Konstantinoopolis. Kõrgema usuteadusliku hariduse ta sai Ateenas, kus ta ka promoveerus samas teaduskonnas doktoriks. Enne patriarhikssaamist ta oli veel muil kõrgeil kohtadel teenistuses, näiteks Athose mäel Khilandari kloostri peasekretäriks. Ta on reisinud ka Euroopas, veetes tükk aega Helveetsias ja Prantsusmaal. Helveetsiast tagasi pöördudes ta sai Konstantinoopoli patriarhaadi arhimandriidiks. Pärast seda on valitsenud veel mitmel mitropoliiditoolil.

Tema tegevust ja võitlust kiriku eest kirjeldab kirikuleht muuseas järgmiselt: »Nõnda mitropoliit Gavrilo oli pan-õigeusulisel kongressil Konstantinoopolis 1923 a. meie delegatsiooni peaks ja esindas meie kirikut. Sellel konverentsil, lisaks paljudele teistele väga tähtsatele küsimustele — nagu näiteks õigeusu kiriku küsimus Ameerika Ühendriikides, Ungaris, Albaanias ja Tšehhoslovakkias — otsustati ka kalendrireformi küsimust. Serbia õigeusu kiriku nimel dr. Gavrilo pani kongressile ette väga hoolikalt välja töötatud ja dokumenteeritud memorandumi selle kohta. Tema seletas, et Serbia õigeusu kirik ei või muuta oma kalendrit, millega on ühenduses paljud meie rahvuslikud pühad ja kiriklikud dogmad ega või vastu võtta ühtegi teist kalendrit, sest see oleks patune. (!)

»Pan-õigeusuline kongress võttis vastu selle meie eksperdi dr. Gavrilo seletuse ja tegi resolutsiooni selles mõttes, mis pärast teatati rahvasteliidu nõukogule. Nõukogu,

---

ta tegi kümne aasta eest, hüüame teda vanaemaks, kes on käinud Jeruusalemas.«

»Kuidas see lugu siis tegelikult oli?«

Uhkelt jatkas üks poistest juttu. »Ta on väga vana, la Nonna Anastasia. Te peate teadma, ta on üle kaheksakümne aasta vana; ja kümne aasta eest, kui meie olime noored lapsed ja tema oli juba seitsmekümneaastane, siis ta tegi täitsa üksi palverännaku Jeruusalemma. Kogu oma eluaja, juba oma lapsepõlvest saadik la Nonna Anastasia oli ihanud minna Jeruusalemma, et kasvõi ainult, kui see nii võiks olla, sääl pühis kohis surra, pärast seda, kui ta kõiki neid kohti oli näinud oma silmaga. Selleks otstarbeks la Nonna oli kogunud raha kogu oma eluaja, juba sest ajast alates, kui ta oli alles pisike plika. Igal aastal pandi kõrvale paar piastrit — raha, mida ilmaski ei tahetud puudutada, kui rasked ka ajad ei oleks.« Poiss jäi peatuma, tal oli hing jutustamisest kinni jäänud.

»Ja kas la Nonna siis iialgi ei abiellunud?« oli mu järgmine küsimus.

»Jah, muidugi, la Nonna oli abiellunud, endastmõistagi, ja nüüd ta on lesk; ja oli ka lapsi, nii palju lapsi.« Giorgio ja Stefano kihistasid hindavat naeru. »Ja siis pärast muidugi tuli vaadata lastelaste järele ja pidi veel hoolitsema Nonna Anastasia mehe Dimitrio eest, kes enne surma oli nii kaua põdenud. Ja tööd oli sääl alati — kogu aeg oli tööd. Kuid Nonna Anastasia ei kaotanud iialgi julgust; ja viimati tuli päev, kui ta seitsmekümneaastasena lõppeks oli esimest korda elus vaba; ta oli vaba minna ja tulla nagu talle meeldis! Ja siis Nonna tegi seda: ta võttis Itaalia pangast oma elupõlise kokkuhoiu vilja ja täiesti üksi, seitsmekümne aasta vanuses, asus ta teele Jeruusalema poole, et täita oma ammust südamesoovi ja näha pühi kohti, paludes Issandalt ainult armu, et ta võiks sääl pühas linnas surra. Kuid Nonna Anastasia ei surnud; selle asemel ta jäi kaheks ja pooleks kuuks Jeruusalemma, oodates kuni kõik tema kokkuhoitud veeringud olid otsas; ja siis viimati, õnnelikuna nagu kuningatar, ta lahkus pühast linnast. Jumala rahu oli

nähes, et kogu selle küsimuse raskus on rooma-katoliku kiriku kangekaelse vastuseismise tulemus, ja nentides õigeusu kiriku ja mõne muu kiriku vastupanu, otsustas kalendrireformi küsimuse päevakorrast ära võtta.«

Edasi jutustatakse veel, kuidas mitropoliidina Gavrilo oli üks esimesi, kes avaldas protesti konkordaadi sõlmimise vastu, näidates selles projektis »katastroofilisi klausleid« õigeusu kiriku suhtes.

Artikkel lõpeb sõnadega: »Andkem südamest Kõikvõimsale Jumalale tänu, et Ta pärast nii paljude kuude torme ja segadusi Serbia õigeusu kiriku tüürile on pannud nii targa ja valvsa tüürimehe.«

Soome.

Hollandlasest idariituse preester tutvub soomlastega. Nagu inglise allikast kuuleme, õpib hollandlane preester de Caluwe praegu Terijõel kõvasti soome keelt, et idariitusest soomlastele liturgiat pidada nende emakeeles. Hollandi preester loob praegu sidemeid õigeusuliste soomlastega. Selle töö juures abistavad teda mitmed ilmlikud isikud, kelle seas olevat eriti aktiivne keegi inglanna Cambridge'ist, Miss Molly Marshall. Nimetatud preili viibivat praegu Valamo kloostris, kus ta püüab sisse hingata idamaist vaimu.

Leedu.

Leedus koosneb idamaine kleerus praegu kolmest isikust: ekstsellents piiskop Peeter Bucys, kes ekstsellents Profittlichi piiskopikspühitsemise ajast on tuntud ka eestlastele, hollandlane isa Helwegen ja isa Nedtotšin, keegi venelane, kes äsja Leetu on saabunud. Preester Helwegen on Kaunases pidanud rea loenguid usuteaduslike ja teiste küsimuste üle. Tema kuulajaskond koosnes suurelt osalt õigeusulistest. Liturgiat pühitsetakse ühes katoliku katedrali kabelis. Katedral, mis oma ehituselt on suurejooneline, oli vanasti vene armee sõjaväekirik. Preester Nedtotšin tahab pühenduda vanausulistele Leedu idaosas, kus neid nn. raskolnikuid olevat kaunis rohkearvuliselt.

---

tema südames ja Jumala rõõm oli tema näol. Ja nii ta pööraski tagasi Neo-Koro'sse. Ta on alati õnnelik, meie Nonna Anastasia, nagu te isegi näete, ja sellest on nüüd juba kümme aastat möödas, kuid ta on ikka sama,« lõpetas poiss. »Ja nüüd te näete, Kyria, miks nimetame teda vanaemaks, kes on käinud Jeruusalemas!«

Mina vaatasin jälle vana Anastasia peale ja ma sain aru. Maapealne Jeruusalem oli talle tõesti avanud taevase Jeruusalema väravad, isegi selles maailmas, ning ta oli tagasi tulnud muudetult. Giorgiol ja Stefanol oli õige.

Anastasia ise jutustas mulle veel enam oma elust, kusjuures Giorgio etendas tõlgi osa. Palveränaku päevani ta oli kogu aeg elanud sellel saarel ja iialgi ta pole olnud eemal oma kodust, mis asus siin vana kiriku õuel.

»Kogu oma elu Jeruusalemma minekuni elasin Rhodes'el Neo-Koro's, ning ma olen näinud palju asju ja palju muutusi — mõndi häid ja mõndi halbu. Ma olen tundnud türklasi ja ma olen tundnud itaallasi. Ma olen käinud Jeruusalemas ja olen näinud pühi kohti ning ma olen õnnelik, ükskõik kas ma elan või suren . . .«

Niisugune oli tema elu epitoom. Siis ma esitasin talle korraga selle mõtlematu küsimuse: »Kas olete õnnelikum, Nonna, türklaste või itaallaste all?«

Ootasin pooleldi kiidulaulu neile paljudele ainelistele parandustele, mis saarele on toodud itaallaste poolt, ma tundsin end tõesti otsekui tagasi tõugatuna, kui Anastasia mulle lausa hämmastuses otsa vaatas, et ma võisin tunda huvi millegi nii ütlemata ükskõikse asja vastu nagu on türklaste või itaallaste ülemvalitsus. Ta vastas mulle aeglaselt ja pühalikult, käsi südamel, ikka jälle noogutades oma auväärset hallpead:

»Kui keegi on hea siin,« — ja jällegi ta näitas oma südamele — »kõik on hea . . . türklased on head ja itaallased on head . . . Kui aga keegi on kuri siin, siis on kõik paha . . . türklased on pahad ja itaallased on pahad.«

Ja kuna mul kõrvus kõmasid veel need targad sõnad, jätsin Anastasia Kallos'ega jumalaga, Anastasia Kallos'ega, vanaemaga, kes oli käinud Jeruusalemas.

E. M. Prister Cruttwell.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. || Hind: Üksiknumber 10 senti.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2. ||

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 1939.

ÜHINE KIRIK

Sisu:

Vatikan ja idakirikud.
Peetrus ja Paulus.
Teadus ja usk.
Anglikaani kiriku »jatkuvus«.
Gregoriuse Ülikool – kirik miniatuuris.
Toredus, mis vaesusele liiga ei tee.
Ühe vennasteseltsi üleskutse kirikute ühinemise eest palvetamise kaheksapäevaku puhul.
Sõdida saab ka ilma vägivallata!
Ühendavat ja eraldavat.

3|4

1939

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 3/4 1. Sept. / dets. 1939. a. V aastakäik.

Vatikan ja idakirikud.

Ida-Euroopa kiire muutumine viimase veerandsajandi ajal on toonud endaga ühismeele tihenemise ladina ja kreeka kristlaste vahel. Alles hiljuti on mõned üksikjuhtumid, mis iseenesest on küll vägagi pisikesed, seda suurenenud sõprust tõestanud. Pius XI-da surma puhul saatis patriarh Benjamin delegatsiooni, mille eesotsas oli Monsignore Adamandios, Istanbuli apostliku delegaadi Monsignore Roncalli juure kaastundmust avaldama. Sellele visiidile tehti vastav vastuvisiit ning leinamissal Pius XI eest patriarh oli esindatud M. Constantinides'e, tema esimese tõlgi, kaudu. Monsignore Testa, apostliku delegatsiooni sekretär, kes oli teinud esialgse vastuvisiidi, külastas siis patriarhi ning kutsus teda Te Deum'ile Pius XII troonileastumise puhul. Sel sündmusel viibivat õigeusulist delegatsiooni koheldi silmapaistvate auavaldustega ning talle anti aukoht. Paavst Pius XII tegi siis kardinal Maglione kaudu Monsignore Roncallile korralduse teha isiklik viisit paavsti tänu üleandmiseks.

See on esimene viisit, mis on tehtud apostliku delegaadi poolt õigeusu patriarhile üheteistkümnendal sajandil tekkinud kirikulõhest saadik. Apostlikku delegaati võeti vastu suurte lugupidamisavaldustega ning patriarh väljendas oma lootust paremate suhete jaluleseadmiseks tulevikus. See hetk näib olevat paras silmapilk selleks, et vaadelda laiaulatuslikumalt seda igivana küsimust.

»See, mis meid neist eraldab, polegi nii suur; välja arvatud mõned üksikud erandid, oleme nendega teisis asjus täitsa ühel arvamisel, nii et me katoliku usu kaitsmisel sageli p)ördume väidete ja tunnistuste poole, mis on laenatud ida-maa õpetusest, riitustest ning kommetest. Lahkarvamiste peamiseks punktiks on Rooma paavsti primaat« (paavst Leo XIII-da ringkiri »Præclara gratulationis«, 20. juunil 1894. a.). Nii kõneles too suur paavst, kelle vaevanägemisi ida ja lääne ühendamiseks võib vaid kõrvutada äsja-lahkunud Püha Isa töödega. Kuigi nüüd see arvamine väljendab paavstide üldist meelsust kirikulõhest saadik, ei või meie siiski selle kurva lahutuse parandamist pidada lähema tuleviku asjaks ega meie saa ka Rooma paavsti primaadis näha ainukest takistust.

Ühest hiljutisest isa Congar'i poolt kirjutatud raamatust »Eraldatud ristiusk« loeme mõttemõlgutusi, mis on otsekui kommentaariks ülaltoodule.

> »Sest kuigi meie, ida ja lääne ristiusulised, oleme olulistes punktides ühendatud ning kuigi poliitilised mõjud meid enam nii vägivaldselt ei eralda, jääb siiski tõsiasjaks, et meie sügavasti üksteisest lahku läheme. Kuigi meie hoiame kinni neistsamust tõdedest, me ei saa neist mitte alati samal viisil aru, ja seetõttu näibki, vähemalt teatud määral, et me pole nende suhtes siiski täiel määral ühel nõul. See, mis meid nüüd teravalt eraldab (kuigi oleme veendunud. et isegi see pole mitte üle-

tamatu lahutustegur), pole mitte nii suurel määral meie vastavate veendumuste objektide kogu kui just see viis, millega meie neile läheneme. Sellepärast see on pigemini subjektiivse ‚mentaliteedi' probleem kui objektiivse põhimõtte probleem: Võiks ütelda, et see on antropoloogia ja psühholoogia probleem. On olemas lääne inimese tüüp, ning selles inimtüübis katoliiklus on kõige suuremal määral teostatud. On olemas ka idamaine inimtüüp (mida esindab üksikasjalisemalt vene hing) ning õigeusklikkus langeb tegelikult täiesti selle tüübi osaks.«

Meile tundub, et neid kahte tunnistust võib võrrelda seisukorra hindamisega tundva ehk ‚notsionaalse' jaatamise läbi ja ‚reaalse' ehk tegeliku jaatamise läbi. Et meie nüüd hakkame küsimust arutama ‚tegeliku' jaatusega, see on samm õiges suunas. Sellega me ei taha aga sugugi ütelda, et Leo XIII ainult ‚notsionaalselt, jaatas seda tööd, mis temale oli nii kallis. Ma ei taha ka ütelda, et polnud olemas paljusid, kes tõeliselt, tegelikult oskasid hinnata nende ees seisvat probleemi, kuid siiski julgeme väita, et see tegelik, ‚reaalne' suhtumine on meie päevil palju rohkem levinud, niihästi vaimulikkude kui ka ilmikute keskel. Siin on suured teened paavst Pius XI ühendamispüüetel. Suurel määral aitab siin kaasa ka asjaolu, et ametlikes ringes tehakse kõik selle suhtumise suurendamiseks. See siis ongi väga tähtis ja suure rõõmu põhjus tuleviku jaoks. See tähendab vähemalt seda, et me oleme saanud oma õpitunni Lyoni ja Firenze kokkutulekuilt, mis nurjusid sellepärast, et sääl kummalgi pool rahvamasside seas polnud kirikute ühinemise ihaldust; milgi moel polnud pinda valmistatud.

Võimatu on üles lugeda kõike seda, mis Roomas ja mujal on ette võetud vastava eduvõimelise seisukorra loomiseks. Peame lühidalt piirduma ühinemistööle rakendatud kahe voolu vaatlemisega.

Kui peame silmas, et keskaegsed ja hilisemad seisukohavõtud latinisatsiooni vastu sageli jäid surnud kirjatähtedeks, siis võime näha, et meie ajal paavstide soove teostatakse väga kõrgeprotsendilise lojaalsuse ja truudusega, vähemalt nende poolt, kellel on otsest kokkupuutumist idamaiste ristiusulistega. Need läänepäritoluga isikud, kes ladinariitusest on üle läinud mõnesse idariitusesse, püüavad kõige suurema punktipealsusega oma idariitust puhtalt pidada. Ja tõesti, seda tuleb suuresti tänada ladinapäritoluga idaharu preestritele ja lähis-idas tööta-vaile ladina preestritele, et teatud katoliku idariituslaste ise-latiniseerimistendentsist jagu saadakse.

See pööre »sündmuste müsteeriumis«, mis ladinariituse paljude sajandite vältel on arvuliselt jätnud kõvasti ülekaalu, põhjustas paljude idariituse katoliiklaste juures õnnetu alaväärtuslikkuse tunde. Selles on peamiselt süüdi ka teatud ladinlaste mõistmatus ja »läänemaine uhkus« ehk snoobitsemine ja Roomaga ühendatud idakiriklaste samasugune mõistmatus ja snoobitsemine. Tulemuseks oli ladina kommete ja rituaalide osaline järeleahvimine, mida kiriku ladinariitusest võimukandjad pahatihti soodustasid. Praegu, kus nii paljud ladina preestrid ja seminarid seda on arvanud suureks eesõiguseks, et neile on lubatud eluks-ajaks omaks võtta idamaine riitus, et nad võiksid töötada ristiusulises idas ristiusulise ida pööramise eest, ja kus idamaisel kleerusel ja idamaistel liturgiatel on Rooma enda kiriklikus elus püsiv aukoht, siis hakkavad mõlemad, niihästi ladinlased kui ka idamaalased aru saama, et tõeline katoliiklik seisukoht mitmesuguste riitustega usuvendade seas on vastastikuse armastuse, lugupidamise ja huvi seisukoht, misjuures ühe riituse usklikud ei tohi mõne teise riituse kombeid ja traditsioone järele aimata ega ka põlata.

Need märkused on esitatud peamiselt selleks, et näidata selle idakatoliiklaste eneste poliitika loodetud tulemusi. Kuid on olemas veel üks teine peavalu tekitav murepõhjus — see on lääne kasvatamine ja see ei puuduta mitte ainult vaimulikke ja usuteaduse üliõpilasi, vaid ka tavalisi ilmikuid. Selleks korraldataksegi »idamaa päivi« seminarides ning pühitsetakse idaliturgiaid avalikes kirikuis, nii et lääs oleks teatud määral juba ette valmistatud ida mõistmiseks.

Cambridge'is peetud »Vene õpingute suvikool«, mis leidis aset 31. juulist 5. augustini, on sellise kasvatustöö näiteks.

On aga olemas jälle veel üks teine selle liikumise külg, mis kirikule tõotab kujuneda väga tähtsaks, kuigi ta on praegu alles paljalt algseisukorras. See on idariituse katoliiklaste misjonitöö uskmatute või paganate keskel. Siin on samuti võimalus, et esialgu rakendatakse tööle mõned läänest pärit rahvused, kuni on olemas küllalt pärismaisi vaimulikke. Säärastel misjonäridel näib olevat palju võimalusi muhameedlaste juures kui ka Hiinas ning Jaapanis ja Indias.

Kuid on veelgi üks liikumine, mis on seotud Amay-sur-Meuse'i munkadega ja niisuguste nimedega nagu preester Pribilla ning isa Congar. Peab möönma, et see liikumine ei tegele mitte ainult idakirikutega, kuid nende püüete iseloomu tõttu neil tuleb väga palju tähelepanu pöörata lahutatud idale. Nende järelkäijad on võtnud omaks tõeotsiva inimese lepliku seisukoha teiste inimeste vastu, keda ta õigusega peab samadest kalduvustest hingestatuks nagu ta ise. See meetod nõuab teise poole põhjalikku tundmaõppimist ning sunnib katoliiklast tagasi minema kiriku alustõdedeni, nii et usklik peab süvendama oma vaimulikku elu ja püha Suusõna uurimist teadusliku ajaloolise töö valgusel.

Igaüks võib neid püüdeid hinnata, kuidas ta tahab, kuid igal juhul nad kõnelevad suurest ihaldusest teha lõppu kirikute kahetsusväärsele lõhestusele ja ükski tõelise kristliku vaimuga kristlane ei saa selle vastu olla ükskõikne.

B. W.

Peetrus ja Paulus.

See on tõsiasi, et Peetrusel ja Paulusel on esikoht Kristuse poolt kutsutute hulgas tema kiriku ehitamisel tema enda kaudu. Nad mõlemad on suured pühakud, igaüks omal viisil.

Apostel Paulus oli rahvaste apostel. Pühale Peetrusele anti kuningriigi võtmed. Sellest kõneleb meile ka esimeste kristlaste traditsioon, kuna me sageli näeme, kuidas vanul ikoonel Peetrust kujutatakse teiste apostlite seas võtmetega käes. Kuid tärkab küsimus: Kas Paulus ise tunnustas seda võimu? Mida mõtles Paulus oma apostoolsest vennast Peetrusest?

Mõni arvab, et rahvaste apostel Paulusele mõte, et Peetrus oleks kirikupea, oli päris võõras. Üteldakse näiteks, et Paulus ei tundnud Peetruse juhatust, kuna ta teda oma kirjades ainult üks kord meele tuletab, ja selleks, et ütelda, et ta Peetrusele vastu pani. Tegelikult Paulus räägibki mõnikord Peetrusest. Esimeses kirjas korintlastele ta kahetseb (1. pt. 12. salm), et »meil üteldakse: ma olen Pauluse poolt, ma Apollo poolt, ma Keeva poolt ja mina Kristuse poolt«. Kui Paulus ei tunneks Peetrust, ta ei tuletaks teda meele, ja isegi kohe enne Kristuse mainimist, pealegi võttes arvesse, et Keevas iialgi polnud Korintuses. Sama kirja 9. peatükist loeme: ». . . teistel apostlitel ja Issanda vendadel ja Keeval.« Keevat mainib Paulus eriti, ei arvesta teda teiste arvel. Sama Paulus peab vajaliseks rõhutada, et pärast ülestõusmist Kristus ilmus esiteks Keevale, pärast kaheteistkümnele ja hiljem viiele sajale. Kirjas Galatia rahvale Paulus kirjutas: »Kolme aasta pärast ma läksin Jeruusalemma, et Peetrust näha, ja viibisin tema juures viisteistkümmend päeva. Teisi apostleid ma ei näinud, välja arvatud Jakobit, Issanda venda.« Mingi perekondlik ega isiklik poolehoid ei sidunud Paulust Peetrusega. Pigemini vastuoksa. Kui Paulus ei tunnustaks Peetruse valitsust, kuidas siis seletada seda Pauluse püüet, Peetruselt saada ülesandeid oma apostlikuks tegevuseks? Miks ta ei nõudnud neid ülesandeid apostlite koosolekult? Aga, üteldakse, Paulus isiklikult seisis Peetruse vastu. Mis oli selle põhjus? Antioohhias oli juutkristlaste ja paganakristlaste vahel tüli. »Kui Peetrus Antioohhia sai, . . . siis taganes tema, ja lahkus neist ära, et ta neid kartis, kes ümberlõigatud olid. Ja temaga tegid ka teised juuda mehed endid teistviisi, nõnda et Barnabas . . .«

Nii suur oli Peetruse autoriteet! Paulus, selgesti nähes, et ilma Peetruseta mingit tähtsat kiriklikku küsimust ei saadud lahendada, pöördus tema poole ettepeitega. Ja väga veenev on asjaolu, et ta mitte apostlite koosolekule edasi ei kaevanud, vaid samale Peetrusele. Kõigest sellest selgub, et Paulus ei näinud teist võimalust kiriku ühtluse uuestijaluleseadmiseks kui vaid Peetruse kõigi käskude läbi. Nii selgitavad seda ka püha Johannes Kuldsuu ja paljud teised pühad isad. Teine õigeusu sammas, püha Gregorius Jumalasõnakuulutaja (Dialogus) kirjutas: »Peetrus kuulas hästi apostel Pauluse seletusi, ja David alandlikult võttis kuulda oma alluva etteheidet. Sest head ülemad, kellele enesearmastus võõras, mäletavad alanduse võlga ega arva endale haavavaks alluvate vaba ja õiget sõna.«

Paulus ütles veel: »Sest teist alust ei või ükski seada, kui aga see, mis ju seatud on, see on Jeesus Kristus« (1 Kor 3,11). Nii, väidetakse, Peetrus ei ole kiriku alus. Kontekstist aga selgub, et Paulus siin ei puuduta mitte kiriku alust, vaid uskliku armu elu algust. Kristuses päästmise saavutamiseks on vaja usku Kristusesse ja keegi ei saa seda asendada.

See sõna ei riiva sugugi kaljut, mille peale on rajatud kirik, ja mis on Kristus Peetruse isikus, vaid puudutab inimeste ehtsa vaimuliku elu ülesehitamist. Jumala kaastöölised peavad ainult jutlustama Kristusest, tema õpetusest ja käskudest, hierarhia käskudest. Jah, et Kristus on üksi kiriku alus, sellest ei tule veel sugugi, et ta ei saa teha nõrgast ja võimetust inimesest oma ülemvõimu nähtava väljenduse. Peetruse primaati eitada, see tähendab Kristuse primaadile piiri panna.

Veel: »Teie olete apostlite ja prohvetite aluse peale kinnitatud« (Ef 2,20). Ja jälle püütakse tõendada, et kirik pole ehitatud Peetruse aluse peale.

Peetruse võim ei luuda, vaid just vastupidi, kinnitab apostlite alust. Ja tuleb ka silmas pidada, et ei tohi segi ajada alust (kreeka keele sõna »themelios«), mis on ehitatud, kaljuga (kefas), mille peale ehitatakse alus. Mitmesugused pühakirja kohad kutsuvad meid täpselt piirama nende mõlemate sõnade põhiliselt erinevaid mõisteid. Kristus kiitis inimest, kes pani aluse kalju peale (Lk 6,48). Themeliosena Peetrus on sarnane teistele apostlitele; kaljuna ta käib neist üle. Kirik on asutatud apostlite peale, apostlid ise on rajatud Peetruse peale.

Kristus, mitte Peetrus, on kalju, mille peale on asutatud kirik. »Kõik jõid kaljust, kalju oli Kristus« (1 Kor 10,4). Kristus on nurgakivi (Ef 2,20).

Täiesti selge, et Kristus on kalju, kuhu kirik asutatud, nii kui themelios, nii kui nurgakivi, juutkristlastest ja pagankristlastest koosnev. Sellepärast, et Kristus on kalju, pea, see, kellele on antud kõik võim, ta oli võimeline tegema Siimonist tööriista. Ta oli võimeline tegema Siimonit osanikuks oma omadusest olla kalju, tagades kõike kiriku täielikkust. Mis puutub mõlemasse teksti, siis märgin, et 1 Kor 10,4 kõneldakse Kristusest, mitte nagu kaljust, millele kirik on rajatud, vaid kui pühakstegeva armu ürgallikast; aga Ef 2,20 on kõne nurgakivist kahe müüri liitumisel, ja seda ei tohi segada kalju mõistega: Peetrus ei ole mitte ürgarmu allikas, ta on ainult nurgakivi tööriist.

ARMAS LUGEJA! Kui Te arvate, et mõni selles numbris toodud artikleist huvitaks kedagi Teie tuttavaist või sõpradest, palume seda meile lahkesti teatavaks teha, üles tähendades vastava asjasthuvitatu aadress ja artikkel, mis teda eriti võiks köita. Säärasel korral saadame meeleldi välja oma ajakirja maksuta tutvustamiseksemplari. Võite korraga esitada ka mitme asjasthuvitatu nime.

Toimetus oleks ka väga tänulik lugejate arvustavate märkuste ja sooviavalduste eest. Lugejate arvamised leiaksid järgmistes numbrites võimalust mööda tähelepanu. Ka teaksime meeleldi, missuguste küsimuste käsitlemist meie lugejaskond peaks kõige tarvilikumaks. — Samuti on toimetus tänulik kõige väljaspoolt tulnud trükkimiskõlvuliku kaastöö eest.

Teadus ja usk.

Teaduse otstarbeks on looduse pimedate jõudude valitsemine. Olgu siin siis tegemist arstiteadusega, täheteadusega, keemiaga, füüsikaga või muuga, inimene on ikka kõigi vahendite abil püüdnud tundma õppida neid seadusi, mis valitsevad loodust. Ning inimene on püüdnud loodusnähteid käsutada.

Otstarve, siht on kahekordne: loodust tundma õppida, tema seadusi tähele panna, ainet vaadelda, uurida ja siis mitmesuguste kogemuste varal näha, kuidas loodus reageerib antud oludes; ning siis, teine eesmärk, kõike seda hangitud teadmist kasutada meie tarviduste rahuldamiseks või teatavate ideaalide teostamiseks.

Arstiteaduses näiteks uuritakse keha organite struktuuri: südant, närvisüsteemi, seedimisorganeid; nähakse, missuguste abinõude varal teostuvad need mitmesugused reaktsioonid, mis elu alal hoiavad, vaadeldakse, millest on tingitud nende tegevus, püütakse kindlaks teha, mis nende tegevust häirib või takistab. Kui palju ettevaatusabinõusid võetakse küll tarvitusele, kui palju pikki, kannatlikke uurimusi peab sooritama, et mikroskoobi kaudu lähedalt vaadelda valgete ja punaste vereliblede tegevust, nende reaktsioone, kui elumahlasse tungib mingi võõrkeha. Siin ei tohi ennakuliselt otsustada, mitte kergemeelselt, mitte umbkaudu. Siin ei tohi ka usaldada sõpra, kes millaski on ütelnud, et see asi peab arvatavasti nii või naa toimuma. Ei: paljude uurimuste järele peab nähete arengu suhtes kindel olema; siis võidakse teha järeldusi; ja nende tundemärkide ilmumise puhul, mida nimetatakse haiguseks, osatakse avastada põhjust, mis on esile kutsunud ummiku tegevuses, ja siis võidakse rakendada vajalisi arstimeid.

Siit nähtub, et on olemas kaks vaimset seisukohta, mis iseloomustavad teadlast; esimene on vaatluslik vaim, suur karmus tõiga kindlaksmääramiseks, et ära tunda antud tõsiasja, olgu ta siis missugune tahes, isegi siis, kui ta hävitaks selle, mida meie eelistame, kui ta purustaks meie endi eelarvamused, kui ta käiks meie endi sümpaatiate vastu. See on absoluutne sõnakuulmine antud tõsiasjale, mille kallal on vajalisel määral katsetatud, ilma millestki muust hoolimata. Teine seisukoht, mis eelkõige leidub selle juures, kes teadust rakendab ja teda käsutab, on suur eneseusaldus, usk enesesse, tundmus, et valitsetakse loodust, inimvõime uhkus, valitsemisuhkus, rippumatus igast teisest jõust kui vaid sellest, mida käsitatakse.

Kuid esimese ja teise seisukoha vahel on vahe; esimene seisukoht on teadlasele nimelt tingimata vajalik, see on »conditio sine qua non«, tingimus ilma milleta läbi ei saa, ilma milleta ei teostu mingi töö ega tulemus, kuna teine seisukoht on vaid tagajärg, mis mitte alati pole õigustatud, ja mis sagedasti on pealegi illusoorne. Isegi rohkem, ta on harilikult poolikute teadlaste tundemärgiks, kes oma esimeste tagajärgede tõttu on otsekui purju jäänud, joobunud. Vastupidi, tõelised teadlased on palju rohkem reserveeritud, tagasihoidlikumad. Tõelised teadlased teavad, et suur loodusjõudude enamus on veel väljaspool meie haardepiirkonda. Nad teavad, et meie võim looduse üle on veel väga nõrk, ja et ta ei tähenda midagi, kui inimene samas mitte ühtlasi ei saavuta enesevalitsemist ega õpi ennast õiglaselt ja väärselt asetama sellesse suure kõiksusse, millest ta on ainult pisim osa. Ning olgugi, et vahest ka tõelise teadlase iseloomustavaks omaduseks on uhkus, talle jääb siiski veel teadvus sellest, kui vähe tähendust tal endal on, talle jääb teadvus, kui palju tööd veel tuleb sooritada.

See ei takista meid aga tähendamast, et teaduse põllul töötajate enamikul, suuremal osal nende seast, keda avalik arvamine tunnistab või kes ise avalikku arvamist teevad, on ilmselt olemas need kaks valdavat tundemärki: alistumine tõsiasjale ja eneseusaldus, rippumatus, sõltumatus.

Näib, et usuline tundmus kutsub esile hoopis vastupidise seisukoha, mis teaduse esimese seisukohaga on otsekui lepitamatu. Usuline tundmus areneb usu varjus, peidus. Ta pooldab seda,

mida ta ei näe, ta usub autoriteedi järele ja usaldab kellegi teise sõnu? Siin pole olemas täpseid tähelepanekuid, pole kannatlikke uurimusi loodusseaduste avastamiseks; kuid siin on olemas Nähtamatu uurimine, enese andmine, usaldus sellele, mis ei näi olevat tõeline, tegelik, sellele, mis on katsetamatu, sellele, mis ei lange meelte haardesse. Usk tundub meile unelmasse sukeldumisena, sukeldumisena unelmasse, mis on võluv ja mis meid isegi oma magususstega vangistab ning takistab tagasi tulla puudutatava, käega katsutava tõsiasja juure, nähtud eseme juure. See on otsekui kulissiks, ekraaniks, eesriideks meie ja esemete vahel, see on puur.

Kuid eeldagem, et üks seisukoht kohtab äkki teist, üks vaim valgub teise; siis konflikt teravneb. Võtame näiteks ühe noore inimese, kes parajasti koolist lahkub, keda õpitud teadus on enamvähem voolinud ja hämmastanud, ja kellele sellest teadusest on jäänud järele vaid oskamise ja mingi ameti tundmise uhkus. Ta oskab puutükist teha laua või tooli, vabalt oma tahtmise järele, või jällegi mõningate arvude ja joonte abil ta võib koostada mõne silla või maja plaani. Ja korraga see noorur kohtab kedagi tublit naist, kes palvetab, et Jumal saadaks vihma või teeks haigeid terveks. Ning siis puhkeb halvakspanu: missugune vaimupimedus! Mäherdune lollus, paluda Jumala poole, et saada asju, mida mõni arst või käsitööline võib teha omal jõul. Teadus kukutab usu aujärjelt, teadus avab inimesele tee, annab talle kätte võimu, mida usk tunnistab paljalt Jumala päralt olevaks.

Kuid see on arusaamatus. Unustatakse, et teadusel on olemas oma ala, nagu usulgi on olemas oma ala.

Teadus võtab oma lähtekohaks vaid aine. Olgu see siis elus või eluta aine, materia; ta mõõdab, registreerib, kutsub välja tema reaktsioone. Kuid mida ta võib teha sellega, mis pole mõõdetav? Kas tahetakse ütelda, et seda, mis pole mõõdetav, pole ka olemas? Me ei taha siin selle küsimuse juure edasi minna, hakates käsitelema aine ja vaimu suhteid ja vastolusid. Võime seda teha pärastpoole. Ütleme siin ainult, et teaduse pärisala on mõõta ja loendada seda, mis on meelte valdkonnas. Iga kiindumus, iga ettekujutus, see loogika narrus, on armutult teaduslikust tööst välja peletatud, teaduslikust tööst luudetud, kuna sentiment, tundmus takistab nägemast selgelt ratsionaalses ehk mõistuslikus valdkonnas. Meeldigu see siis või ärgu meeldigu, see on siiski alati õige, et 2 korda 2 = 4.

Usul omaltpoolt on jälle oma pärisala, oma pärismeetodid, milliseid ei saada viia tagasi teadusele.

Tema alaks on vaim.

»Südamel on olemas oma põhjused, mida mõistus ei tunne,« ütles Pascal. Usk näeb, ta tahab näha meid ümbritsevas pimeduses ühte head Olendit, kes meid kutsub ja meid armastab. Saatuse hämarus, surma saladused, patu saladused, hea ja kurja võitluse saladused meie südameis ja teiste inimeste südameis — ta usaldab seda Olendit, et rühkida ühe Ideaali poole, mida ainult võib ähmaselt näha, et jõuda iseenese ja Jumala omamisele armastuses. Usk ilmutab meile, et see headuse, armastuse tarve, mis on kirjutatud meie südameisse, pole asjata, et ta taotleb teatud sihti, triivib teatud Eesmärgi poole, ja et Keegi on annud tõe ja elu sõnad sinna jõudmiseks. Jumala armastus on alistumine Tema sõnale ja Tema lõpmatu lojaalsuse usaldamine.

Kuid ka selle piirijoone juures see alistumine Suurele Vaimule, mida toob enesele igasugune usuline püüdlus, ei ühine suurte teadlaste alandusega, mis tuleb sellest, et nad teavad ja tunnustavad selle kummardamise vajadust nende läbitungimatute saladuste ees, mis meid ümbritsevad. Ja siis nende mõlemate seisukohtade vahel, teadusliku ja usulise seisukoha vahel, ei ole enam vastolu.

Teadus nõuab meilt karmust, kohanemist reaalsele, tõelisele, kõige olemasoleva täpset tunnustamist, absoluutset siirust; ja usklik ei leia sellest midagi, mis tema usule vastu räägib; ta tunnustab kõiges selles looduse imelises korralduses jumalikkude käte jälge, kus kõik on tehtud tasakaalu ja mõõdukusega, mis on säärase Intelligentsi vili, mis ületab kaugelt meie viletsad inimlikud

mõisted. Vaadeldagu tähtede hiilgavat evolutsiooni, sääl pole olemas midagi, mis räägiks vastu Looja ideele. Teadlase vaatlustöö ja analüüsimine seisneb just vastuoksa selles, et ta peab jälgima ja taas kätte leidma pretsisiooni ja korra, mille Jumal sinna on seadnud. Mis puutub pooliku teadlase uhkusse, mis on teadusliku vaimu sohilaps, siis tõeline teadlane heidab selle meeleldi kõrvale, tõestades tegelike andmete alusel, et see uhkus on vaid teadmatus ja jõhker rahulejäämine.

Isa Vassiili.

Anglikaani kiriku »jatkuvus«.

Inglise katoliiklaste — rooma katoliiklaste — seisukoht anglikaani kiriku suhtes tekitab sageli väljaspool Inglismaad elavate inimeste juures võõrastust. Pahatihti süüdistatakse neid armastuse ja arusaamise puuduses nende endi kaaskodanike suhtes, kes end ometi samuti tunnistavad »katoliiklasteks« ja kes oma usulisis toiminguis vahest näivad olevat väga lähedased katoliku kirikule.

Võõral, kes Inglismaal astub anglikaani kirikusse, on vahest suuri raskusi, kui ta tahab seda eraldada kõige lähemast katoliku kirikust; tegelikult tunnevad isegi inglise katoliiklased sedasama raskust võõras linnas.

Sellepärast see polegi vahest ebaloomulik, kui keegi mitte-inglane tunneb kiusatust anglikaani kirikut pidada kirikuks, kus kõik on katoliiklik peale alistumise Püha Toolile, ja kus esineb otsene jatkuvus selle kiriku suhtes, mis valitses Inglismaal kuni reformatsioonini. See on ka müüt, mille propageerimise paljud anglikaanlased on teinud oma ülimaks ülesandeks.

Inglise katoliiklasele, kellel on kasvõi ainult algteadmised reformatsiooni ajaloost tema oma kodumaal, tundub teooria reformatsioonini valitsenud kiriku jatkuvusest Inglismaal nii ebamäärasena, et tal on väga raske uskuda, et keegi heas usus niisuguse teooriaga võiks esineda. Ta võib aru saada vana kooli protestantidest, kes ei väida, et nad on midagi muud kui nad tegelikult on. Kuid inglise katoliiklane ei saa aru, mis on teinud oma loogikaga ja mõtlemisvõimega ning ajalootundmisega see anglikaanlane, kes väidab, et ta on samast kirikust kui püha Augustinus, Inglismaa apostel, püha Thomas Becket'ist, kes suri märtrisurma ühe kuninga türannia pärast kirikulikes asjus, ja nagu pühad Thomas More ja kardinal Fisher, keda saadeti märtrisurma selle eest, et nad keeldusid tunnustamast Henry VIII-le ülemvõimu, mida iialgi ühelgi kuningal ei või olla. Ja kui ta tuletab meele, et nii palju katoliku preestreid, munke ja maailmlikke isikuid mõlemast soost kuninganna Elisabethi all mõisteti surma selle eest, et nad lugesid liturgiateenistust (missat) või liturgiateenistusest osa võtsid, pihtimist kuulasid ja endile pihtimisel andeksandmist kuulutada lasksid, ning keeldusid Elisabethi kiriku vaimseks peaks tunnustamast, siis inglise katoliiklane imestab, kuidas anglikaanlased võivad nõnda väänata ajalugu, et nad mõtlevad, et kirik, mis on rajatud sellisele katoliku kiriku tagakiusamisele ja sellisele Inglismaal üle tuhande aasta valitsenud usu salgamisele, võib olla samane Inglismaa ennereformatsiooniaja kirikuga.

Sellepärast tahaksime oma lugejate ette panna paljalt mõned üksikud ajaloolised tõigad, mida enamik suure lugemuse omandanud inglise katoliiklasi tunneb, kui nad langetavad oma otsuse anglikaani kiriku kohta. Siis lugeja mõistab, miks inglise katoliiklased, kuigi nad soovivad innukalt oma kaasmaalaste pöördumist ainukesse õigesse kirikusse, siiski ei leia ruumi vihjele, et anglikaani kirik võiks ajajooksul saada taasühendatud katoliku kirikuga. See ei saa sündida sel lihtsal põhjusel, et anglikaani kirik, kuigi ta tegelikult kannab seda nime, üldse pole mingi kirik, kuna tal ei ole isegi neid olulisi jooni, mis teda teeksid kirikuks. Tal pole neid jooni rohkem kui mõnel alles äsja kõige viimati asutatud sektil, usulahul.

Esimeses järjekorras tahaksime tähelepanu juhtida sellele, et tänapäeva inglise kiriku ametikandjad — kuulugu nad siis kõrgekiriku, madalkiriku või avarkiriku (High Church, Low Church, Broad Church) — on sama kiriku ametikandjad, mis seadusega pandi kehtima kuninganna Elisabethi valitsemise ajal. Kõrgekirik (keda meie nimetame anglikaanlasteks) on muutnud palju oma usulisi tavasid Elisabethi ajast, kuid nad ei saa muuta seda fakti, et nende kirikule ei pandud alust mitte hiljem kui Elisabethi valitsuse ajal. Kui nad sellepärast tahavad tõendada, et nende kirik

on jatk eelreformatsiooniaegsest Inglismaal valitsenud kirikust, nad peaksid ennem tõestama, et Elisabethi all seadusega maksma pandud kirik oli seesamane kui kirik, mis oli Inglismaal valitsenud sest ajast saadik, kui ristiusk kõige esiti Inglismaale toodi. See aga on selge ajalooline tõde, et need, kes olid vastutavad uue usundi eest Inglismaal, ei mõtelnudki jatkata kirikut, nagu Inglismaa teda oli tundnud püha Augustinuse päevist alates.

Et seda näidata, tahame kõige esiteks tsiteerida pikemat kõnet, mille pidas York'i ülempiiskop Nicholas Heath ülemkojas 1558. a. supremaatia akti vastu, millega Elisabethi taheti kuulutada kiriku peaks Inglismaal. Kõne ise näitab, kas piiskop pidas seda kirikut, mis Elisabethi oma peaks tunnistas, selleks samaks kirikuks, mis seni Inglismaal oli valitsenud.

Lugeja peab meele tuletama, et Elisabethi isa, Henry VIII-da ajal oli olnud teine supremaatia akt, mille mittevastuvõtmise pärast More, Fisher ja veel teisigi hukka saadeti. Edward VI-da ajal Inglismaa oli lõplikult maha jätnud »vana usu« ja siis kuninganna Mary valitsuse ajal restaureeriti vana usk uuesti. Nüüd Inglismaa peab jällegi nägema, kuidas vana kõrvale heidetakse ja »uus usk« või protestantism vägivaldselt kehtima pannakse. Heath'i ja teiste piiskoppide kõnedest hoolimata supremaatia akt sai seaduseks. Aastal 1559 kõik piiskopid peale ühe loobusid oma piiskopitoolilt, kuna nad seda lahkumist eelistasid uue seaduse vastuvõtmisele. Teised, kes kuningannale ja uutele seadustele olid allaheitlikumad, asusid nende kohale.

Ülempiiskop Heath'i kõne ülemkojas (1558) supremaatia akti vastu.

Kõik minu lordid!

Esitades kogu oma kõne alandlikult teie auväärsustele, kavatsen kõnelda selle supremaatiat puudutava akti kogule; ja et selle auväärse koosoleku tehingud selles alati võiksid edasi auväärsed olla, selleks on väga vajalik ja tarvilik, et teie tarkus kahte asja tähele paneb. Esiteks, kui meie selle supremaatia akti põhjal peame maha jätma Rooma Tooli ja säält põgenema, teie tarkus mõtleks järele, missugust liiki hädaohtu ja tüli sellest tuleb, või kas sellest ei tule üldse mitte mingisugust. Teiseks, kui selle akti mõtteks on tema kõrgusele, kuningannale, anda supremaatiat (ülemvõimu), siis teie tarkus mõtleks järele, **mis see supremaatia on ja kas ta seisneb vaimulikus valitsemises või ajalikus.** Kui see seisneb maises valitsemises, missugust autoriteeti võib see koda tema kõrgusele siis veel lisaks anda, kui vaid seda, mis tal juba on olemas pärivuse õiguse tõttu, ja mis tal pole mitte teie andmise tõttu, vaid jumaliku määramise läbi? Tema on ju meie valitsev isand ja valitsejanna, meie kuningas ja kuninganna, meie keiser ja keisrinna; teiste kuningate ja vürstide kohus on talle maksta makse, tema on neist kõigist vaba. Kui teie tahate ütelda, et see supremaatia seisneb vaimulikus valitsemises, siis tuleb järele mõtelda, mis see vaimulik valitsus on ja mis on tema peamised punktid; kui selles suhtes on kokku lepitud, siis teie tarkus peaks edasi arutelema, kas see koda võib neid võimaldada tema kõrgusele või mitte; ja kas tema kõrgus on sobiv isik neid vastu võtma või mitte. Ja kõigi nende osade põhjaliku järeleuurimise läbi teie, auväärsed härrad, jatkate selles asjas läbirääkimisi teadmise põhjal, mitte teadmatusest petetult.

Mis nüüd puutub esimesesse punkti, kus ma lubasin vaatluse alla võtta **selle Rooma Tooli mahajätmise ja temast põgenemise,** missugust kaalu, hädaohtu või tüli see sisaldab? Ja kui selle Rooma Aujärje mahajätmises poleks midagi muud kui vaid meie sõnakuulmisest keeldumist paavsti isiku vastu, kes praegu kannab nime Paul IV, ja kes on kuulutanud enda väga karmiks, rangeks isaks meie vastu, oma esimesest Peetruse Toolile astumisest saadik, siis see asi ei oleks nii suure tähtsusega, nagu ta tõesti on. Kuid Rooma Toolist loobumise ja tema mahajätmise läbi peame maha jätma neli asja ja neist põgenema. Esiteks meie peame maha jätma kõik neli kirikukogu ja neist põgenema. Teiseks peame põgenema kõigist Kristuse kiriku kanoonilistest ja kiriklikkudest seadustest. Kolmandaks, kristlikkude vürstide otsustest. Neljandaks ja kõige viimaseks peame lahkuma ja põgenema Kristuse kiriku ühtlusest, ja hüpates välja Peetruse laevast, andma ennast huupi hädaohtu, saada neelatud

ja uputatud usulõhe, sektide ja killustamiste vetes.

Esiteks, mis puutub kirikukogudesse, ma nimetan teile ainult need neli: Nikea kirikukogu, Konstantinoopoli, Efesuse ja Chalcedoni kirikukogud, mida tunnustavad kõik inimesed ja milles ei kahtle keegi ja mida keegi ei salga. Nende nelja kirikukogu kohta kirjutab püha Gregorius sel viisil: ‚Sicut enim Sancti Evangelii quatuor libros, sic hæc quatuor Concilia scilicet Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum et Chalcedonense suscipere ac venerari me fateor . . . nagu neli evangeeliumi raamatut, nõnda pean vastu võtma ja austama ka nelja kirikukogu, Nikea, Konstantinoopoli, Efesuse ja Chalcedoni kirikukogu.'

Nikea kirikukogul, mis oli nelja seast esimene, kirjutasid kõik kokkutulnud piiskopid oma epistlid (kirjad) Sylvestrile, tolleaegsele Rooma piiskopile, et nende sääl tehtud dekreedid tema autoriteedi poolt kinnitataks. Konstantinoopolis peetud kirikukogul olid kõik piiskopid sääl sõnakuulelikud Damasusele, tolleaegsele Rooma piiskopile. Tema langetas selle kirikukogu peakohtunikuna otsuse eksiõpetajate — makedoonlaste, sabelliaanide ja eunomiaanide — vastu, missugune Eunomius oli ühtlasi aarialane ja ka selle eksiõpetuse esimeseks autoriks, mis väidab, et ainult usk õigeks mõistab; ja muuseas tuleb siinjuures väga selle üle kaevata, et meie, selle kuningriigi elanikud, kaldume palju rohkem õhutama endisi hukkamõistetud eksiõpetusi ja usulahke kui käima katoliiklikkude ja õpetatud Kristuse kiriku isade heakskiidetud õpetuse järele.

Efesuse kirikukogul mõisteti Celestinuse, tolleaegse Rooma piiskopi ja säälse ülema kohtuniku poolt hukka Nestorius Eksiõpetaja. Chalcedonis kõik kokkukogunenud piiskopid kirjutasid oma alandliku alistumiskirja Leole, tolleaegsele Rooma piiskopile, kusjuures nad selles kirjas tunnustasid teda oma ülema peana. Sellepärast Apostliku Tooli eitamine oleks nende nelja kirikukogu otsuste hukkamõistmine ja tühistamine.

Teiseks peame lahkuma ja põgenema kõigist Kristuse kiriku kanoonilistest ja kiriklikkudest seadustest, millistele oleme tunnistanud oma sõnakuulmist juba ristimisallikal, üteldes: ‚Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam . . . usun püha katoliku kirikut', missugune artikkel sisaldab seda, et me ei pea mitte ainult uskuma püha katoliku kiriku olemasolu, vaid et me peame ka vastu võtma selle sama kiriku õpetuse ja sakramendid, kuulama tema seaduste sõna ja elama sellele vastavalt. Need seadused sõltuvad täiesti Apostliku Tooli autoriteedist. Ja nagu siin avalikult tunnistati selle kuningriigi kohtunike poolt, et seadused, mis on tehtud ja milliste suhtes on kokku lepitud selle auväärse parlamendi ülem- ja alamkojas, olgu ainult väikese mõjuga või täitsa mõjuta, enne kui veel pole sellele antud kuninga ja vürsti tõelist nõusolekut; sarnlevalt tehtud kiriklikud seadused ei saa olla siduvad Kristuse ülemaailmsele kirikule ilma Apostliku Tooli tõelise nõusoleku ja kinnitamiseta.

Kolmas: Meie peame lahkuma ja põgenema kõigi kristlikkude vürstide otsustamisest, olgu nad siis protestandid või katoliiklased, kuna keegi neist ei nõustu nende meie tegudega.

Kuningas Henry VIII oli kõige esimene, kes endale võttis supremaatia tiitli. Ja kuna hiljuti keegi auväärne mees siin kojas ütles, et see tiitel õigupoolest kuulub kuningale, sellepärast et ta on kuningas, siis järgneks sellest, et Heroodes, olles kuningas, peaks olema kiriku pea Jeruusalemas, ja keiser Nero Kristuse kiriku kõrgeim pea Roomas. Nad mõlemad aga on uskmatud ja nad pole seega ka Kristuse kiriku liikmed. Ja kui meie Õnnistegija Jeesus Kristus oma lahkumise juures sellest maailmast oma vaimuliku valitsuse oleks jätnud keisrite ja kuningate kätte ja poleks seda annud oma apostlite kätte, kui ükskõikselt oleks ta siis küll oma kiriku maha jätnud!

See nähtub täiesti selgesti sellest, kui ma tuletan teile meele, et keiser Konstantin Suur oli esimene kristlik keiser, ning tema valitses alles kolmsada aastat pärast Kristuse lahkumist. Kui sellepärast teie arvamise järele Konstantin, esimene kristlik keiser, oli esimene Kristuse kiriku kõrgeim pea ja vaimulik valitseja terves impeeriumis, sellest järgneb siis, kuidas meie Õnnistegija Kristus kogu selle kolmesaja aasta ajaks ja vahemikuks kuni selle Konstantin'i tulekuni, jättis oma kiriku, mille ta oli lunastanud oma kalleima vere valamisega, ilma peata.

Kui tõele mittevastav oli selle aadlimehe ütelus, peab edasi nähtuma kuningas Osea eeskujust, ja samuti kuningas Davidi eeskujust. Sest kui kuningas Oseas võttis suitsutamise riista Jumala altari suitsutamiseks, siis hakkas preester Asarias talle vastu ning käskis tal templist lahkuda ja ütles talle need sõnad: ‚Non est officii tui, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed est sacerdotis et filiorum Aaron; ad hujusmodi enim officium consecrati sunt . . . see pole sinu amet, Oseas, Issandale suitsuohvrit tuua; sest see on preestri ja Aaroni poegade kohus; nemad on ju niisugusele ametile pühitsetud.'

Nüüd mina palun teilt kõige aandlikumalt luba küsida, kas preester Asarias kõneles tõtt, kui ta ütles kuningas Oseale: ‚Non est officii tui . .' jne? Kui teie vastate, et tema rääkis tõtt, siis kuningas Oseas ei olnud mitte juutide kiriku kõrgeimaks peaks. Kui teie ütlete, et preester ei kõnelnud tõtt, miks vaevas Jumal kuningat siis pidalitõvega ja mitte preestrit? Kas preester Asarias etendas truu sulase osa, kui ta kuningale vastu hakkas ning tema templist välja heitis, või ei? Kui teie vastate »ei«, miks Jumal siis hoidis preestrit ja vaevas kuningat? Kui teie vastate »jah«, siis on väga silmnähtav, et kuningas ei võinud olla kiriku kõrgeimaks peaks, sellepärast et ta oli kuningas.

Ja samuti liigutav on kuningas Davidi eeskuju: kui ta vilistlaste käest koju tõi seaduselaeka ‚ad civitatem David . . . Davidi riiki', missuguse Jumala laeka supremaatia ja vaimuliku valitsuse võttis David sääl enda peale? Kas ta asetas enda preestrite sekka või kas ta võttis enda peale mõne vaimuliku ülesande, mis kuulus preestritele? Kas ta lähenes laekale või kas ta lubas endale laegast puudutada? Kahtlemata ei. Kui ta nägi Oseast Jumala käe poolt tabatuna seesuguse väljakutsuvuse ja jultumuse pärast, kuningas David eemaldus sellepärast Jumala laeka juurest ja asetas end laulikute keskele. Kuigi ta oli kuningas, alandas ta end nõnda, et ta isegi Jumala laeka ees tantsis ja kargas ning hüppas nagu tema teised alamad. Ta tegi seda isegi nõnda, et kuninganna, kuningas Sauli tütar, kui ta kuningas Davidi suurt alandust tähele pani ja nägi, selle kohta oma põlastust üles näitas. Seepeale ütles kuningas David: ‚Ludam, et vilior fiam, plus quam factus sum coram Domino meo, qui me elegit potius quam Patrem tuum aut Domum Patris tui . . . ma mängin ning saan viletsamaks kui ma olin, oma Issanda ees, kes mind ära valis pigemini kui sinu isa või sinu isa maja'. Ja kuningannat karistati sellepärast Jumala poolt ‚perpetua sterilitate . . . kestva sigimatusega', kuningas David aga sai oma alandlikkuse eest suurt kiitust.

Nüüd auväärsed härrad, võtke heaks, missugust nende mõlemate kuningate eeskujust arvab teie tarkus heaks meie kuninglikule kõrgusele järeleaimamiseks soovitada. Kas kõrgi kuninga Osea oma, millele vastavalt teie veenamised ja nõuanded liigutaksid meie kuningannat vastu võtma oma vaimulikku valitsust, mistõttu teie annaksite ennast hädaohtu, et teid võiks vaevata Jumala käsi, nagu kuningas Oseast omalajal? Või kas annate nõu järgida hea kuninga Davidi eeskuju, kes, keeldudes kõigest vaimulikust valitsusest Jumala laeka suhtes, alandas iseennast, nagu ma teile seletasin? Meie valitsev daam, tema kõrgus kuninganna, oli oma loomu poolest seni heade kalduvustega ja alandlik. Meie võime olla kindlad, et meil tema kõrguse näol on nii alandlik, vooruslik ja jumalakartlik emand, kes meie üle valitseb nagu veel iial keegi pole valitsenud inglise rahvast siin kuningriigis. Kui tema kõrgus seda pole, siis oleks see meie meelitamise ja teesklemise tõttu, mis teda hellitaks, viiks kiusatusse ja rikuks.

Neljandaks ja viimaseks: Meie peame põgenema ja lahkuma Kristuse kiriku ühtlusest.

Kuna aga püha Cyprianus, püha märter, ütleb: »Kristuse kiriku ühtlus sõltub Peetruse autoriteedi ühtlusest. Sellepärast, kui hüppame välja Peetruse laevast, peavad meid paratamatult haarama lõhede, lahkuskude ning jagamiste veed.« Sest seesama püha märter, püha Cyprianus, ütleb oma kirjas Corneliusele, et kõik eksiõpetajad, lahkusud ja kirikulõhed tekivad sinult sellest, et inimesed ei taha olla sõnakuulelikud Jumala peapiiskopile. Ladina keeles üteldakse sellest: ‚Neque enim aliunde hæreses abortæ sunt, aut nata sunt schismata, quin

inde, quod sacerdoti Dei non obtemperatur.' Ja kui õige on see Cypriaanuse sõna, see on igale kuulajale inimesele selge sakslaste ja selle kuningriigi elanikkude näite läbi.

Ja meie Rooma kiriku ühtlusest lahkumise ja põgenemise puhul peab paljude teiste tülikate asjade hulgas järjekindlusest tingitult tulema ka see, et meie peame kas tunnustama Rooma kirikut Jumala kirikuks või vastasel korral halvaks kirikuks. Kui teie vastate, et see on Jumala kirik, kus Jeesus Kristust tõesti õpetatakse ja kus kõiki tema sakramente toimetatakse, kuidas võime end siis sellest süükoormast vabastada, et me sellest kirikust lahkume ja põgeneme, mida me tõesti tunnistame Jumala kirikuks, kuna me selle kirikuga, mis on Jumala kirik, peaksime olema üks? Sellest kirikust eraldumist me ei tohiks üldse mõõnda.

Kui teie vastate, et Rooma kirik ei ole Jumala kirik, vaid on halb kirik, siis järgneb sellest, et meie, selle kuningriigi elanikud, pole veel seni saanud ühtegi heategu Kristuse käest, kuna me **pole saanud mingit teist evangeeliumi**, mingit muud õpetust, mingit muud usku, mingisuguseid teisi sakramente, **kui vaid kõike seda, mis meile on saadetud Rooma kiriku poolt.**

Esiteks, Jeesuse Kristuse, tema evangeeliumi ja tema pühade sakramentide tundmist anti meile kuningas Luciuse päivil, kelle kirja peale püha märter Eleutherius, tolleaegne Rooma piiskop, saatis sellesse kuningriiki kaks püha munka, Faganuse ja Damianuse, kellede käest me saime õpetuse. Teiseks, püha Gregorius, olles Rooma piiskop, saatis siia kuningriiki veel kaks püha munka, püha Augustinuse ja Mellituse, et elustada sedasama Jeesuse Kristuse usku, mis sellesse kuningriiki istutati enne kuningas Luciuse päivil. Kolmandaks ja viimaseks saatis Paulus III, olles Rooma piiskop, kardinal Pole'i, kes oma sünnilt oli selle kuningriigi aadlimees, oma saadikuks, et meid taas kinnitada sellesse ususse, mida püha märter Eleutherius ja püha Gregorius olid siia sellesse kuningriiki aastate eest istutanud.

Kui sellepärast Rooma kirik pole mitte Jumala kirik, vaid on paha kirik, siis meid on kogu selle aja petetud, kuna evangeelium, õpetus, usk ja sakramendid peavad olema samaloomulised nagu kirik, kust nad tulid. Ja sellepärast, kui selle kuningriigi elanikud lahkuvad ja jätavad maha selle kiriku õela kirikuna, siis nad on sunnitud otsima teist Kristuse evangeeliumi, teist õpetust, usku ja teisi sakramente kui need, mida seni oleme saanud. Sellest aga kasvab selline lõhe ja eksiõpetus usus, nagu seda pole millaski kuski kuningriigis olnud. Ja sellepärast teie tarkus peab seda väärikalt läbi mõtlema ja küpselt ette nägema, enne kui te selle supremaatia akti vastu võtate.

Niipalju olgu puudutatud esimest peapunkti. Nüüd teise peapunkti juure, milles ma lubasin juhtida teie tähelepanu, auväärsed härrad, sellele, et teie järele mõtleksite, **mis on see supremaatia**, millist meie selle akti põhjal hakkame tema kõrgusele, kuningannale andma, ja milles see seisneb; kas vaimulikus valitsuses või maises. Kui vaimulikus, nagu akti sõnad väljendavad ‚Inglise kiriku kõrgeim pea, otseselt ja kõige ligemalt Jumala all', siis teie tarkusel tuleks arutella, missugustes punktides see vaimulik valitsus seisneb. Ja kui need punktid on hästi tuntud, siis tuleks järele uurida, kas sellel kojal on autoriteet nende andmiseks ja tema kõrgusel võimed nende vastuvõtmiseks.

Ja mis puutub küsimusse, milles see vaimulik valitsus seisneb, siis olen evangeeliumi lugemisel muu hulgas tähele pannud neid nelja punkti. Neist esimene on sidumise ja lahtipäästmise võim. Kui meie Õnnistegija Peetrust pühitses oma kiriku ülemaks valitsejaks, ütles ta temale: ‚Tibi dabo claves regni cælorum. Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum in cælis; quodcumque solveris, erit solutum in cælis . . . Sulle annan taevariigi võtmed. Mis sa iial maa peal seod, see on seotud taevas; mis sa iial lahti päästad, see on ka taevas lahti päästetud.'

Nüüd teie tarkusel tuleks läbi katsuda, kas teil on küllalt õigust, lubada tema kõrgusele seda vaimuliku valitsuse esimest punkti ja talle ütelda: ‚Tibi dabimus claves regni cælorum . . . sulle anname taevariigi võtmed . . .' Kui teie ütlete »jah«, siis meie

nõuame näha teie volitust ja läkitust Jumala sõna põhjal. Ja kui teie ütlete »ei«, siis teie võite olla kindlad ja veendunud, et teil pole küllalt õiguslikku autoriteeti teha tema kõrgust selles kuningriigis kirikupeaks.

Teine vaimuliku valitsuse punkt on võetud neist meie Õnnistegija Jeesuse Kristuse sõnadest, mis öeldi pühale Peetrusele püha Johannese evangeeliumi 21-ses peatükis, nimelt: ‚Pasce, pasce, pasce . . . hoia mu lambaid, hoia mu lambaid, hoia mu lambaid.' Kui teil, auväärsed härrad, nüüd on autoriteet, selle parlamendi kõrge koja näol meie valitsevale leedile ütelda: ‚Pasce, pasce, pasce,' siis teie peate näitama oma volitust ja läkitust.

Ja edasi, tema kõrgus, olles naine oma sünni ja loomu poolest, pole Jumala sõna järele kvalifitseeritud Kristuse karja karjatamiseks. See selgub kõige ilmekamalt püha Pauluse juures sel viisil: ‚Naised olgu kirikus vait; neile ärgu lubatagu rääkida, vaid nad olgu tagasihoidlikud, nagu ütleb seadus . . . taceant mulieres in ecclesia: non enim permittetur eis loqui, sed subditas esse, sicut dicit lex.' Ja samas kohas järgneb: ‚Quod turpe est mulieri loqui in ecclesia . . . sest naisel on häbi kirikus rääkida.' Ja esimeses kirjas Timoteusele, teises peatükis: ‚Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed in silentio esse . . . naisel ma ei luba õpetada ega mehe üle valitseda, vaid ta peab vait olema.'

Sellepärast on ilmne, et teil, auväärsed härrad, pole mitte Tema volitust anda tema kõrgusele seda vaimuliku valitsuse teist punkti, karjatada Kristuse karja. Nii tema kõrgus ei või Pauluse õpetuse järele ennast mitte sellesse segada. Sellepärast ta ei või olla Kristuse kiriku kõrgeim pea selles kuningriigis.

Vaimuliku valitsuse kolmas ja peapunkt tuleneb neist Jeesuse Kristuse sõnust, mis öeldi Peetrusele, Luuka ev. 22. pt.: ‚Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos . . . mina olen sinu eest palunud, et sinu usk ei pea ära lõppema, ja kui sa pärast saad ümber pööranud, siis kinnita oma vendi.'

Seejuures tuleb ilmsiks, et üks vaimuliku valitsemise peamisi punkte on tema vendade kinnitamine ja nende juhatamine kasuliku õpetuse ja pühade sakramentide valitsemise läbi. Kuid naine ei või jutlustada ega pühi sakramente valitseda. Samuti ei või ta olla Kristuse kiriku kõrgeimaks peaks.

Neljas ja viimane vaimuliku valitsemise punkt, mida ma lubasin tähele panna ja teile näidata, seisneb ekskommunikatsioonis ja vaimulikus karistamises, mille alla langevad kõik need, kes osutuvad Kristuse kiriku sõnakuulmatuiks lasteks. Sellest autoriteedist kõneleb meie Õnnistegija Kristus püha Matteuse evangeeliumis, 13. peatükis, sääl üteldes: ‚Ütle kirikule. Kui ta aga kirikut ei kuule, siis olgu ta nagu pagan ja tölner . . . dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi tamquam ethnicus et publicanus.' Ja püha apostel Paulus heitiski oma apostlivõimu autoriteedi alusel välja kurikuulsa abielurikkuja, kes oli korintlaste seas.

Neile apostlitele jättiski Kristus taeva minnes kogu oma kiriku vaimuliku valitsemise, nagu nähtub Pauluse selgeist sõnust kirjas Efesuse rahvale, neljandas peatükis: ‚Ipse dedit ecclesiæ suæ quosdam apostolos, alios evangelistas, alios pastores et doctores, in opus ministerii; in ædificationem corporis Christi . . . ja seesama on pannud mõningad apostleiks ja mõningad prohveteiks ja mõningad armuõpetuse kuulutajaiks ja mõningad karjaseiks ja õpetajaiks, õpetuse ameti tööle, Kristuse ihu ülesehitamiseks.' Kuid naist ei ole Kristuse kiriku järkudes kutsutud apostliks ega evangeelistiks, ei karjaseks ega õpetajaks, ega ka mitte jutlustajaks. Sellepärast ta ei saa olla Kristuse võitleva kiriku ega ühegi selle osa peaks. — — —

Niipalju ma olen ütelnud selle supremaatia akti vastu, minu väga auväärsed härrad ja head lordid, oma südametunnistuse kergendamiseks, ja selle armastuse, hirmu ja kartuse pärast, mida ma peamiselt võlgnen Jumalale ja meie valitsevale leedile, tema kõrgusele, kuningannale, ja kõigile teile, minu isandad. Sest muidu ja ilma nende eelduste küpse järelemõtlemiseta te ei või kunagi oma nägusid oma vaenlaste ees näidata selle asja pärast. See oleks nii

ennaklik sündmus ja näide Kristuse kirikus, nagu seda leida ainult sellest kuningriigist ja mitte kusagilt mujalt. Auväärsed härrad, ma palun teid alandlikult, võtke heaks seda minu takumatut ja otsekohest kõnet, millega ma siin esinesin. Olgu see minu hea innu ja tahtmise väljenduseks. Lahkun nüüd, et teid, auväärsed härrad, mitte enam kauem tülitada.

* * *

Ja nüüd, lisaks sellele, et supremaatia akt lõikas inglise kiriku ära ainsast, tõelisest Kristuse kirikust, pangem hästi tähele, et nüüd oli keelatud katoliku usu teostamine, nagu seda oli tuntud Inglismaal varematel sajanditel.

Ühetaolisuse akt (Act of Uniformity), mis Elisabethi valitsemise algaastail vastu võeti, tegi isegi missa (liturgiateenistuse) eraviisilise pidamise seaduserikkumiseks, avalikuks kuriteoks ja igaüks, kes ilma küllaldase põhjuseta pühapäevadel keeldus minemast uuele teenistusele, pidi kaksteistkümmend pence'i karistust kandma. Ametivõimud alustasid kohtulikku juurdlust paljude isikute vastu, kes keeldusid täitmast seda uut seadust ja minemast uuele teenistusele ja huvitav oli näha, kuidas need, keda jälitati, ennast kaitsesid. Yorki linnas näiteks ütleb rätsep Peter Porter'i naine mrs. Isabell Porter, »et ta ei tule sellepärast kirikusse, et tema südametunnistus ei taha teenida, kuna asjad kirikus ei ole mitte nõnda, nagu nad olid varemalt tema esiisade aegu«. Mrs. Margaret Taylor seletab, »et tema ei tule kirikusse, kuna sääl ei ole preestrit, nagu sääl peaks olema, ja sääl pole ka Altarisakramenti«; ja keegi noor keeldus kirikusse minemast, »kuna sääl pole preestrit ega õiget sakramenti«. George Wilkinson, keegi kübarategija, palus, et ta võiks jääda samasse usku, millesse ta oli ristitud.

Nüüd anglikaanlased väidavad, et nad loevad missat ja et nende juures jatkub sama kirik, mis valitses enne reformatsiooni Inglismaal — kuid siiski nad on selle sama kiriku liikmed, mis tegi selle kuriteoks, kui keegi luges missat või võttis selle pühitsemisest osa.

1581 a. võeti vastu »Act of Persuasions«, mille alusel on reetmine see, kui keegi leppis ise või lepitas kedagi teist rooma usuga (»Romish Religion«, nagu teda tollal nimetati). Neli aastat pärast seda võeti vastu akt »jesuiitide, seminaripreestrite ja teiste sarnlevate sõnakuulmatute isikute vastu«. See akt seletas, et iga preester Inglismaal oli juba oma palja viibimise läbi kuninganna valitsemisaladel riigiäraandmises süüdi. Selle akti põhjal oli see ka kuritegu, preestrit aidata või vastu võtta.

Ning nüüd mõtelgem järele, miks kõik need, kes surid vanglais või keda hukati pärast piinamist, said ametivõimude poolt niisuguse kohtlemise osalisiks. Sääl polnud midagi muud põhjust kui vaid see, et nad olid kas preestrid, kes jatkasid missa lugemist, teades väga selgesti, et karistus oli vangla või surm, või jällegi need olid ilmalikud isikud, kes võtsid missast osa, või nad olid eksiõpetusest ja kirikulõhest esiisade kiriku rüppe tagasitulnud inimesed või need, kes olid preestreid milgi viisil aidanud. Elisabethi valitsuse katseist hoolimata, neid hukkamisi maailma ees kujutada poliitiliste hukkamistena ja hukkamise ohvreid iseloomustada riigiäraandjatena,

oli tõsiasi see, et nende ainukeseks süüks oli see, et nad ei tahtnud tunnistada, nagu võiks kuninganna olla kiriku või mõne selle osa vaimulikuks peaks.

Need inimesed riskisid isegi oma vabaduse ja oma eluga, pidades kinni sellest samast usust, mida nende esiisad enne neid olid tundnud. Kindlasti see ei toeta seda väidet, et anglikaani kirik, mis Elisabethi all on asutatud, on seesama, mis eelreformatsiooniaegne kirik Inglismaal, eks ju?

Lõppeks kõnelgem veel nende piiskoppide saatusest, kes Elisabethi troonileastumise ajal olid elus ja seisid vastu supremaatia aktile. Kaksteistkümmend nende seast pidid milgi viisil oma vabaduse kaotama. Neid peeti kas vanglas või saadeti sundkülalisteks mõne äsjanimetatud piiskopi juure. Kaks neist põgenesid mandrile ja surid sääl. Üks neist (piiskop Kitchin) alistus usumuudatustele ja ülejäänud osa suri, enne kui Elisabeth suutis oma kiriku rajada. Isegi Kitchinil, kes teistes asjades muudatustega ühines, näis olevat küllalt julgust keelduda osa võtmast Parkeri piiskopikspühitsemisest.

Meil ei ole aega hakata käsitlema anglikaani preestripühitsuste kehtivuse küsimust. Kuid ka selle küsimuse hoopis kõrvalejätmisel nähtub selgesti, miks inglise katoliiklased, ja muidugi kõik katoliiklased, kes neid tõsiasju tunnevad, anglikaani kirikut üldse kirikuks pidama ei peaks. Meil on olemas katoliku piiskoppide tunnistus, kes pigemini meeleldi ja vabatahtlikult kannatasid pikka vangipõlve (piiskopid Watson ja Lincoln veetsid kakskümmend

aastat vangipõlve mitmes kohas) kui alistusid Elisabethi usumuutustele.

Siis on meil tõestusmaterjalina veel seadused ise, mis keelasid missapidamist, missakuulamist ja võtsid kirikuist ära need altarid, kus sajandeid oli missat loetud, nii et isegi kõige lihtsamad inimesed teadsid, et see kindlasti polnud nende esiisade vana usk, millest neil nüüd kästi osa võtta ja mille tähelepanematajätmise eest karistati.

Kui keegi kõiki neid tõsiasju arvesse võtab, kuidas võib ta siis veel tunnustada, et anglikaani kirikul, mis ometi on seesama Elisabethi poolt rajatud kirik, on mingit õigust väita, et ta on lihtsalt Inglismaa eelreformatsiooniaegse kiriku jatk?

H. Nermil.

Gregoriuse Ülikool — kirik miniatuuris.

Üheks Euroopa praeguse seisukorra tulemuseks on kahtlemata suured raskused Rooma Gregoriaani Ülikooli üliõpilaste kogunemisel. Mõne viimase aasta jooksul üliõpilaste arv on sääl järjest tõusnud, nii et mullu üliõpilasi oli üle 1200. Peab kahtlema, kas paljud neist, kes jälgisid kursusi möödunud aastal, saavad tulla tagasi ja kas üldse uusi üliõpilasi juure tuleb.

Gregoriaani Ülikool pakub turistile kiriku katoolsuse elava pildi. Turistijuhid peavad seda õppeasutust üheks neist vaatamisväärsustest, mida keegi ei tohi vaatamata jätta. Eriti viiakse turiste sinna sel ajal, kui üliõpilased lahkuvad oma klassiruumidest ning lähevad oma vastavaisse seminaresse ja usulistesse majadesse mitmesugustes Rooma linnajagudes. Kevadel, mis rahulikel aegadel kutsub rohkesti külalisi Rooma, näeb sagedasti turistide rühmitusi väljas Gregoriaani Ülikooli ees seisvat. Turistid on varustatud kaameratega ning nad tahavad tingimata teha pilti nii paljudest mitmesugusesse erirahvusesse kuuluvatest seminaristidest, kes välja tulles täidavad ülikoolihoone esise tänava ja platsi. Kuid turist, kuigi ta näeb uudset pilti ning saab vähe aimu selle silmapaistva katoliikliku asutuse tähendusest, ei suuda ikkagi nii sügavalt hinnata Gregoriaani Ülikooli väärtust kui keegi, kes ise sääl õpib. Püüdkem lugejale anda mõningaid muljeid, mis on kogutud neilt, kes sääl õpivad mõtte- ja usuteadust.

Gregoriaani Ülikool sai alguse rasketel aegadel. Ta asutati Püha Isa poolt 16. sajandil, et kõigi maade üliõpilased võiksid saada preestriameti jaoks parima võimaliku hariduse, kusjuures erilist tähelepanu pidi pööratama neile uutele vastuväiteile, mis nn. reformaatorid kiriku vastu esile tõid. Paljudel juba puuduski võimalus saada preestriametiks vajaminevat usulist haridust oma kodumaal, näiteks Inglismaal ja Saksamaal, kuna neis mais oli puhkenud katoliiklaste tagakiusamine. Et neile maile siiski ette valmistada tulevasi preestreid, olidki juba saksa ja inglise kolleegiumid Rooma asutatud. Gregoriaani Ülikool või Rooma kolleegium, nagu teda alguses hüüti, pidi moodustama keskuse, kus need ja teised üliõpilased võisid samade õpetajate all õppida koos, kuidas on vaja võidelda eksiõpetuste vastu. Õpilased pidid üksteises äratama misjonäride vaimu, kuna ju paljud neist paratamatult pidid saama märtriteks, usukannatajateks. Ja tegelikult kinnitasidki paljud Rooma kolleegiumi üliõpilased Inglismaal ja mujal oma usku oma verega, kuid mitte enne, kui nad polnud veel suutnud paljusid lepitada oma isade kirikuga ning segadusse viia oma kohtunikke ja tagakiusajaid.

Väikestest algeostest Rooma kolleegium kasvas aegapidi oma üliõpilaste arvu ning oma professorite kuulsuse poolest. Viimati oli ta juba nii tuntud, et kardinal Robert Bellarmini ajal, kes sääl õpetas apologeetikat just siis, kui Inglismaal valitses James I, mitte ainult Roomas asuvad üliõpilased teda kuulama ei tulnud, vaid ka külalisi kõigist Euroopa osadest. Bellarmini erialaks olid kuulsad »Controversiæ«, milles ta elavate kõnekäänudega ümber lükkas »reformaatorite« väiteid. »Controversiæ« olid peamiselt kirjutatud inglise kuninga James I vastu. Tollal polnud usuteaduslik vaidlus mitte ainult seminaristidele suureks atraktsiooniks. Kogu haritud rahvas võttis sellest osa ning »Controversiæ« olid vägagi laialt loetud paladeks. Nende ümber keerles elavaid vaidlusi. Inglismaal nad olid muidugi vande all ja rahvale õpetati, et Bellarmini ja kõiki katoliiklasi tuleb pidada riigivastasteks. Et kuninga vastast usuteaduslikes vaidlusis solvata, inimesed müüsid õlut kannus, mis oli just Bellarmini pea kujuline. Mitmeid niisuguseid kanne võib veel praegu Londoni muuseumis näha. Kui

teil tollal oli janu, siis te nähtavasti küsisite suurt või väikest »Bellarmini«, vastavalt oma janu ulatusele.

Paavst Gregoriuse ajal Rooma kolleegium nimetati ümber Gregoriaani Ülikooliks. See Gregorius on seesama paavst, kes andis oma nime gregoriaani kalendrile. Tema andis Rooma kolleegiumile uue varustuse ning võimaldas paremaid tuluallikaid professorite jne. ülevalpidamiseks. Samuti andis ta ülikoolile mitmeid eesõigusi.

Hoone, milles Gregoriaani Ülikool asus neist päivist alates kuni möödunud sajandi lõpuni, püsib veel. Ta moodustab ühise suure majabloki püha Ignatius Loyola kirikuga. Ta ei seisa mitte väga kaugel Pantheonist, templist, mille vanad roomlased rajasid kõigile jumalaile. Praegu see on Neitsi Maarja kirik, kuigi rahvas teda veel pahatihti hüüab »Il Panteone«.

Pärast Rooma vallutamist 1870. a. aeti Gregoriaani Ülikooli professorid välja ning hoone konfiskeeriti riigi poolt. Siin on huvitav tähele panna, et riik oli sunnitud tagasi kutsuma vanu professoreid, kuna riigi poolt ametisse nimetatud õppejõud, kes pidid lugema humanitaar- ja eksaktteadusi, ei osutunud küllalt kompetentseiks ja kardeti, et teadus hoopis välja sureb. Ajutiselt mõtte- ja usuteaduskond asus kitsendatud oludes ühes hoones Tiberi jõe ääres. Siis lubati fakulteedil asuda üsna oma endise kodu lähedale, kitsale tänavale, mis viis püha Ignatiuse kiriku juurest Pantheoni ja mida nimetatakse »Via del Seminario«. See ehitus oli vanasti olnud seminar ning on »palazzo«, mis kord kuulus Borromeo perekonnale. Siin siis, »Palazzo Borromeo's«, avaski Gregoriaani Ülikool uuesti oma mõtte- ja usuteaduskonna ning jatkas oma püsimist sääl kuni 1926. aastani, mil avati uus ehitus, mis asub otse Quirinali palee varjus. Uut hoonet oli hädasti vaja, kuna üliõpilased »Palazzo Borromeo's« olid nii kokku sufutud, et nad ei saanud isegi teha märkmeid, kuna puudus »küünarnuki ruum«. Tänu paavst Pius XI energiale asuti uue hoone ehitamisele ning ehitamine viidi ka lõpule.

Sellesse uude hoonesse lähebki siis kaasaegne üliõpilane, kui ta asub oma filosoofiliste või oma teoloogiliste uurimuste kallale »Gregoriana's«. Kuid mitte kõik filosoofia ja usuteaduse üliõpilased Roomas ei lähe »Gregoriana'sse«, sest on ju ka veel olemas »Angelicum«, kus õpetavad isad dominiiklased, »Anselmo«, mis on benediktiini uurimuste rahvusvaheline keskus, ning Rooma või Laterani seminar, kus kasvatatakse nii Itaalia kui ka teisi üliõpilasi. Pealeselle on olemas veel Propagandakolleegium, kus palju misjonäre kõigilt mailt saavad oma ettevalmistuse preestriametile.

Kuid Gregoriaani Ülikool on paavstlik ülikool ning sääl on kõige suurem üliõpilaste arv.

Üliõpilased, kes jälgivad kursusi Gregoriaani Ülikoolis, tulevad mitmesugusseist Roomas asuvaist kolleegiumest ja usulisist majust. Peamine asi, mis uustulnukale silma torkab, on koha rahvusvaheline iseloom. Ta näeb mehi saksa kolleegiumist, prantsuse, inglise, poola, belgia, iiri, šoti, ameerika, hispaania, lõuna-ameerika kolleegiumist. Võib ka näha mitmete usuliste ordude liikmeid: basiliaani munke, kaputsiine, tsistertslasi, trinitaarlasi, jesuiite, salesiaane jne. Mitmed kolleegiumid kannavad oma iseäralist eraldusvormi. See tuleb ajaloolisest tõigast, et saksa kolleegiumi asutamisel, mis toimus peagu samal ajal, mil kutsuti ellu Gregoriaani Ülikool, anti saksa usuteaduse üliõpilastele Roomas sarlakipunased pikad talaarid. Neid kannavad sakslased praegugi veel. Seda tehti selleks, et saksa üliõpilased oleksid kergesti äratuntavad, sest nende hulgas oli nii mõnigi kord kahtlaste usuliste püüetega kandidaate. Nende sutaan on väga silmatorkavalt helepunane, nii et neid pahatihti esimest korda Rooma sattuvate turistide poolt eksikombel peetakse kardinalideks. Kellegi kena vana inglise daami kohta jutustatakse, et ta, nähes rühma saksa kolleegiumi üliõpilasi loengule minemas, olevat hüüatanud: »Mu kallis, varemalt ma millaski ei teadnud, et kardinalid jalutavad ringi kaheteistkümne kaupa!«

Meie päivil üksikute kolleegiumide eraldusmärgid pole mitte enam nii silmapaistvad. Põhja-ameeriklased näiteks kannavad tumedat kuube punase vööga, punaste nööpidega ja sinise palistusega. Portugaallased kannavad musta mantlit ning punaste ja roheliste triipudega vööd. Hispaanlased kannavad musta kuube ning sinist vööd, poolakad musta kuube ja rohelist vööd. Viimastele sarnlevat vormi kannavad ka lõuna-ameeriklased, kuid nende vöö on heledam roheline. Šotlaste kolleegium kannab tume-purpurset kuube, inglise oma musta sutaani kahe »tiivaga« s. o. kitsa ribaga, mis ripuvad õlalt alla. Säärane sutaan on pärit Pariisist, kus teda kanti reformatsiooni ajal.

Muidugi, näha sadu üliõpilasi kõige mitmekesisemaist kolleegiumest täitmas Gre-

goriaani Ülikooli suurt aulat ülikooli avamispäeval, on suureks elamuseks. Kuid see, mis äsjasaabunud üliõpilase südame tõesti paneb rõõmust raevutsema, on asjaolu, et kõik need üliõpilased omavahel segunevad. Te ei näe mitte lihtsalt siin itaallaste rühma, sääl prantslaste rühma, teisal jälle lõuna-ameeriklaste gruppi. Te näete mitmesuguste rahvuslikkude kolleegiumide ja mitmesuguste ordude ning kongregatsioonide liikmeid koos omavahel vestlemas. Aetakse juttu ja oodatakse loengute algust. Nii võite näiteks näha rühma, mis koosneb ameeriklastest, brasiillastest, hindulastest, lõuna-ameeriklastest ja itaallastest. Ning mitte unustada — nende seas näeme keskustelemas ka eestlasi! Endised Petseri vaimuliku seminari kasvandikud Kurtna ja Raidal jutustavad kirjule kaasvõitlejate perele oma kodumaast. Ja mis keeles nad sääl omavahel vestlevad? Kuna nad on juba tükk aega Itaalias viibinud, siis nad arvatavasti räägivad itaalia keelt, sest Roomas elades pole raske kätte õppida kohalikku keelt. Kuidas aga on lugu loengutega? Järgneme üliõpilastele loengusaali ja vaatame, kuidas asjad sääl arenevad.

Kui kell on helisenud, lähevad mitmesugused erigrupid oma vastavaisse auditooriumidesse, jättes suure saali alumisel korral tühjaks. Sinna jääb vaid suur Kristuse kuju, mis seisab väljasirutatud kätega ja iseloomustab Kristuse läkitust jüngritele: »Minge ja õpetage kõiki rahvaid!« Astume sisse suurimasse auditooriumi, mis võib mahutada üle viiesaja üliõpilase, ning vaatleme mehi töö juures. Ruum on kujult poolsõõr. Poodium, millel istub professor, asub keset sirget seina ning üliõpilaste istmed on ka reastatud poolsõõris. Istmeteread tõusevad järk-järgult kõrgemale saali seinte poole, kus asuvad aknad. Siin professor istub otsekui ringi keskel ning üliõpilased moodustavad nagu kiired, mis temast kulgevad, ning täidavad poole sellest ringist. Professor võib olla ükskõik missugusest rahvusest. Kui tema tuleb sisse, jääb jutuajamine vait, loetakse palved ning loeng algab. Kõik loengud kantakse ette ladina keeles, nii et üliõpilane saab aru kõigist loenguist, kuigi tal ehk samal päeval tuleb kuulda loenguid itaallaselt, hispaanlaselt, sakslaselt, inglaselt ja prantslaselt. Üliõpilane ise peab olema ka võimeline ennast väljendama ladina keeles, sest vahest esitatakse loengute ajal küsimusi. Pealegi on ka kõik eksamid ja vaidlused selles keeles, välja arvatud mõned harukordsed kirjalikud eksamid.

Teatud aja järele üliõpilane võib juba kindlaks teha iga uue professori rahvuse, selle järele, kuidas viimane hääldab ladina keelt.

Iga loeng kestab viiskümmend minutit, nii et hommikul on aega kolme loengu jaoks ning pealelõunal kahe jaoks. Usuteaduse üliõpilasel on keskmiselt neli loengut päevas viis päeva nädalas, selle kõrval kaks või isegi kolm loengul käsitatud aine kordamistundi. Need kordamised ehk repetitsioonid leiavad aset mitmesugustes kolleegiumides ja usulistes majades. Igaühes neist on üks preester, kelle kohuseks on nende kordamistundide juhtimine ja üliõpilaste kontrollimine õppeaineis.

Loengud algavad varakult novembrikuus ning jatkuvad pärast lühikest vaheaega jõulude ja ülestõusmispühade ümber kuni juuni lõpuni, millal eksamid algavad. Mõned tähtsamad eksamid, nagu näiteks doktorieksam usuteaduses algavad juunis, kuid suurem osa eksameid hoiab professoreid ja nende ohvreid juulis kinni, kui ilm muutub juba ebamugavalt soojaks. Mees, kes end eksamite vastu valmistab, võib oma elu juulis küll raskeks pidada, kuid ta saab aru, et professori saatus on veelgi kurvem.

Kui eksamid on mööda, lahkuvad kolleegiumid Roomast kuhugile maale, kus pole nii kohutavalt kuum, et sääl puhata, ja pärast lühikest puhkeaega mõned üliõpilased peavad endid ehk oktoobri eksamiteks ette valmistama. Oktoobris kuulatakse neid eksameid, mida teatud põhjusel ei saadud kuulata juulis, või jälle neid eksameid, mida peab kordama esimeste eksamite puuduliku hindega sooritamise tõttu.

Aasta Gregoriaani Ülikoolis möödub väga ruttu, sest iga üliõpilast hoitakse kõvasti töö kallal. Üliõpilane tavaliselt on õppeaja lõppedes üllatatud, et kõik ta õpingud on möödunud nii ruttu. Ta leiab samuti, et ta on õppinud palju rohkem kui paljalt oma filosoofiat ja oma usuteadust — ta on mitmesugusest rahvusest inimestega kokku puutunud ning kõigi käest ta on midagi õppinud; ta on näinud katoliku kirikut miniatuuris tema tervest maailmast kokkuvoolanud seminaristide ja tulevaste õpetajate näol. Üliõpilane on aru saanud ennetajumatu selgusega, et kiriku missioon on määratud tervele maailmale. Üliõpilane tunneb rõõmu selle läkituse, selle missiooni teadvusest. See missioon on kirikule ju antud Kristuse poolt ja üliõpilasele on eriti vaimustavaks ka teadvus, et seda missiooni veel täidetakse, jah, et selle missiooni täitmine kestab kuni aegade lõpuni.

Henry Milner.

Toredus, mis vaesusele liiga ei tee.

Mõttemõlgutusi 31. oktoobrile.

Nn. »usupuhastuspüha« pakkus katoliiklaste ründajaile jällegi võimaluse vanade ässituslugude ülessoendamiseks. Võidi taas korrata neid jutte priiskavaist preestreist ja mõnulevaist munkadest, mida mõned oraatorid kantsleist ja kõnetoolidest nii meeleldi maha põrutavad.

Mitmed katolikuvastase meeleolu tekitajad ei pane kirikule mitte ainult süüks uhkuse tagaajamist möödunud aegadel, vaid tahavad kaasaegseski katoliikluses näha sätendava luksuse ja pillava rikkuse kodupaika. Oma väiteile toetuspunkte otsides vihjavad need kallaletungijad tavalisélt sellele hiilgusele, millega katoliku kirik oma jumalateenistusi ümbritseb.

Masside seas need vihjed ei jäta oma mõju avaldamata, kuna mass kaldub kergesti üldistama. Suur osa inimesi on ilma pikema jututa valmis arvama, et jumalateenistuste sära ja pidulikkus kandub üle ka vaimulikkude eraellu. See rahva arvamine on osavalt ärakasutatud massipsühholoogiliste võtete abil saadud tulemus, mille hädaohtu kiriklikud ringkonnad sageli ise ei suuda küllalt hinnata.

Pahatihti vaesemad kihid oletavad, et jumalateenistusil Looja auks võidurõõmutseva kiriku taga peitub võimuahne ja luksushimuline vaimulik seisus, kelle elumõtteks on nautimine ja kelle tegevuseks on valitsevate klasside toetamine. — Usuvastastel ja kirikuvaenulikel õhutajail on õnnestunud kiriku vaimset sisu täiesti varjata oma kihutuskõnede suitsukatte taha ja kuna sellise taktikaga on puudutatud rahva kõike õrnemat kohta, sotsiaalset närvi, siis on mõnes paigas rahva viha vaimulikkude vastu metsikult lõkkele löönud. Säärase õõnestava kihutustöö tõukel tekkinud vihavalangute hilisemaks näiteks on Hispaania kodusõja sündmused.

Suurimaks eksiarvamiste allikaks katolikuvastase propaganda käes on väide, et katoliku vaimulikkude kodune elu toimub samas siidsametises raamistikus nagu nende jumalateenistuski. Selle väitega patustatakse tõe vastu aga rängasti, kuna pahatihti kõige pidulikumaid jumalateenistusi peavad kõige vaesemad ja kõige karmima eluviisiga mungad. Katoliku kiriku liturgilist võlu on ju kõige paremini tabanud benediktiini mungad, kellede ordu haruks või teatud määral sõsarorduks on kuulus trappistide ordu, kellede kotiriidestki ihukate sageli on kokku õmmeldud mitmetest paikadest. Trappistide terve elu on üks pikk paast, kus loobutakse kõige tagasihoidlikumaistki naudinguist. Isegi und ei luba selle kareda ordu liikmed endile tavalisel määral. Kesköö tõusevad nad üles ja lähevad kirikusse palvetama.

Ning trappistid pole mitte ainukesed katoliku vaimulikud, kellede jumalateenistusliku hiilgerüü ja koduse erariietuse vahel haigutab hiigelkuristik. Kellel on olnud küllaldast kokkupuutumist katoliku vaimulikega, see teab, et nende hulgas on ka olemas selliseid mehi, kellede igapäevariietus nende kehvuse tõttu võiks võistelda mõne päti ihukattega. Siin on muidugi olemas see väike vahe, et preester oma riietust tavaliselt ei jäta lohakusse nagu pätt. Niiti ja nõela leidub preestril ikkagi ja, Jumalale tänu, seepi ja vett ei puudu tavaliselt ka. Paadialune aga ei hoolitse enamasti oma hilpude parandamise eest, vaid ootab, kuni ta »Chisabi« või mõne muu heategeva asutuse või isiku käest jälle tervemad asjad selga saab.

Mis puutub liturgilisse särasse, siis võib siin võrdluste tegemiseks peatuda ka Eestis asuvate õigeusu vaimulikkude juures. Eks nende kirikud ilmuta jumalateenistusel ju veel palju rohkem sätendavat ja hinnalist kui kohalikud katoliku kirikud, ja ometi võib eesti õigeusu preestrite enamuse kohta ütelda, et nad on vaesed. Ma võtan õigeusu preestrid siin näiteks sellepärast, et neid Eestis rohkem tuntakse kui katoliku preestreid. Paljukest neid siis on, kes meie katoliku preestritega tihemalt ja lähemalt on kokku puutunud! Õigeusu preestreid aga on nähtud rohkem ja nende vaesus muu-usuliste kirikhärrade kõrval on rohkem silma hakanud.

Ja ometi peetakse eesti õigeusu kirikuis sellest vaesusest hoolimata hiilgavaid jumalateenistusi, milledest osavõtt sagedasti ka kõige külmemale inimesele kujuneb unustamatuks elamuseks.

Ning see vaimulikkude vaesus kultusliku majesteetlikkuse kõrval on õigeusulises rahvastikus üle maa süvendanud suurt ohvrimeelsuse vaimu. Preestrid, kes sõna tõsises mõttes oma palehigis maad künnavad, pakuvad oma koguduseliikmeile ilusamat eeskuju ja aatepilti kui vaimulikud härrasmehed, kes pehmes tugitoolis mõnuledes viilivad pisarnäärmeid kõditavaid jut-

lusi. Sest ka õigeusuline maarahvas on oma suuremas enamuses vaene rahvas, kellele vaesusest võrsuv ohvrimeelsus räägib eriti selget keelt. — Preestrite eeskujul kogu aktiivselt õigeusklik (ma rõhutan: aktiivselt õigeusklik) rahvas toob kestvalt oma ohvreid. Usutruu õigeusuline toob ohvri igakord, kui ta kirikusse tuleb. Vaene eideke annab vahest oma viimse sendikese küünla eest. Vallavaene põletab ohvriks oma küünla, ja preester põletab terve oma koguduse nimel kallist viirukit. Võib-olla see kogudus on üks kõige vaesemaid, kuid siiski tema liikmed panevad oma veeringud kokku viiruki ostmiseks, sest selle koguduse palve ei ole mitte paljalt palve, ta tahab olla ohvripalve. »Olgu mu palve kui suitsutamise rohi su palge ees, mu käte ülestõstmine kui õhtune ohver!«

Kuid kas see pole taeva poole karjuv ühiskondlik ülekohus, vaese naise käest võtta tema viimsed pennid ja osta selle eest healõhnalist suitsurohtu?

Kui see viiruk oleks määratud mõne vaimuliku mehe ninasõõrmete naudinguks, siis see oleks ka ülekohus. Kuid nüüd ta on määratud ohvriks Jumalale ning see asiolu õilistab kogu selle kombe. Me toome Jumalale midagi õilsat, head meie käsutusse antud tagavaradest.

Kulla, kalliskivide, viiruki ja inimlikkude kauniskunstide Jumalale ohverdamine ei ole sotsiaalne ülekohus. Küll aga teostus ilmne sotsiaalne ülekohus siis, kui kõik need Jumalale inimeste poolt kingitud aarded jälle inimestele tagasi võõrandati. Rikkad vürstid ja linnakodanikud, kelledel juba niigi oli varandust küllalt, ei suutnud oma saagiahnust enam taltsutada ning korraldasid suureviisilisi kirikurüüstamisi. Omandati kirikute kallid ehted ja kloostrite kollektiiv-majapidamised. Rikkad muutusid kogu selle aktsiooni tõttu veel rikkamaks ja vaestele ei antud midagi. Selle-pärast pooldasidki nii paljud vürstid »usupuhastust«, et see tõi neile palju »puhast«. Kõik, mis nende härrade arvates kirikusse ei kõlvanud, kõlbas lõppeks neile endile.

Nii rikkad muutusid veel rikkamaks, kuristik rikka ja vaese vahel süvenes veelgi, vaene muutus niisiis suhteliselt veel vaesemaks. Kirikute ja kloostrite maad kuulusid ikkagi enne kirikule, s. t. nad polnud kellegi jõuka üksikisiku eraomanduseks, vaid olid kollektiivi kasutada. Reformatsioon aga liitis nad rikaste ja vägevate eraomanduse külge. Nii võib ka selles toimingus nentida sotsiaalselt ebaõiglasema olukorra võidulepääsu. Tuleb isegi märkida, et Venemaal kirikuvaranduste likvideerimisel revolutsiooni ajal ei tekkinud sellist sotsiaalsest seisukohast ebaühetaolist olukorda, kuna keegi ei saanud kirikuvarandusi endale eraomanduseks, vaid need läksid ühiskonna kasutada.

Usupuhastuse kohta aga peab küll iga objektiivselt ajalukku suhtuv inimene ausalt tunnistama, et siin mõjus suuresti kaasa mõnede üksikute võimumeeste piiritu ahnus. Kuigi protestandid kirikust tahaksid kõrvaldada kõik iluesemed ja väärtasjad, pole protestantlik vaim enesest sugugi lihtsuse ja karge maitsetuse vaim. Protestantism pole sugugi mõni luksusevastane doktriin, nagu vahest esimesel hetkel tahaks paista. Protestandid ei salli aga ilu ja toredust kirikus. Nad sallivad seda küll mujal — ballisaalides, teatrites, esimese klassi restoranides. Katoliiklased jällegi tahavad just vastuoksa kõige kallimat, kõige paremat, kõige ilusamat näha tingimata kirikus, ja nimelt kirikus, kus kõiksuse kuningas aujärjel Sakramendis valitseb ja kus usklik end tavaliselt Jumalale esitleb otsekui igaviku ooteruumis.

Nii mõnigi veendunud katoliku kiriku arvustaja ei taha, et altariastmed oleksid marmorist. Selle vastu aga, et tema tulevane marmorist tantsupõrandal oma taldu kulutab, pole tal midagi. Kas pole olemas neid prouasid, kes siidist ja atlasest kirikulippe peavad ülearuseks, kuid kes sääljuures selle eest hoolitsevad, et siid ja samet nende patust ja võib-olla rasvunud keha embavad? Kuldsed karikadki on üksikuile kirikus jõleduseks, kuid kodus vahest lauldakse joominguis ja mõeldakse sageli unistades kuldsele peekrile. Need samad, kes kulla ja hõbeda kirikus on pannud vande alla, laulavad kodus ja üliõpilasseltsides vaimustusega:

»Gold und Silber hab' ich gern, könnt' es auch gebrauchen,
Wünschte mir ein ganzes Meer, mich darein zu tauchen.«

Ja kuhu siis lõppeks kõik see kuld peab ka jääma? Selle küsimuse taga peitubki üks katoliiklaste ja nende vastaste suuremaid lahkhelisid — nimetame seda lokaalseks lahkheliks. Katoliiklased vastavad: »kirikus«, teised: »meie endi käes«. Muidugi peab möönma, et vastasleeris on olemas neidki, kes ka ise ei taha kulla ja kalliskividega hiilata, kes püüavad tõsiselt puritaanlikku eluviisi harrastada, kuid suur on nende protsent, kes otsekui hüüaksid kirglikult: »Mitte Jumalale, ainult mulle endale toodagu kulda ja kalliskive!«

Muidugi, Jumalale pole vaja meie kulda ega vääriskive, kuid ta tunneb rõõmu sellest, kui me talle anname oma kalleima, oma parima, oma ilusaima. See andmine sünnib meie ohvrimeelsuse tähistamiseks. Kui meie nende maiste varade küljes ei ripu, siis me oleme ka valmis iseennast talle andma.

Liturgiline ohverdamine kirikus olgu ainult eelmänguks, sissejuhatuseks, saateks sellele ülimaile ja tähtsaimaile ohverdamisele — eneseohverdamisele!

Reginald A. Sorokin.

Ühe vennasteseltsi üleskutse kirikute ühinemise eest palvetamise kaheksapäevaku puhul.

Kristliku ühtluse eest palvetamise nädala puhul püha Benediktuse nimeline õigeusuline vennaste selts on saatnud järgmise üleskutse:

Igal aastal, 18. kuni 25. jaanuarini tõuseb terves kristlikus maailmas palveid Jumala aujärje ette, et kiriklik ühtlus ristiusuliste vahel jälle saaks uuesti rajatud.

Palveoktaavi kristlaste ühtluse eest soovitas 1907 a. pidada anglikaani preester Spencer Jones ja see palvenädal seisneb teatud palvete lugemises, ühes vastavate jutlustega. Praegusel tunnil, mil esinevad võitlev ateism ja usuline liberalism, rahvusvahelised ja kodused rahutused, mis on usu vähenemise tagajärg maailmas, unioon ristiusuliste vahel on hädavajaliselt tarvilik.

Lõhestused ristiusuliste vahel takistavad evangeeliumi Aafrika ning Aasia paganate ja muhameedlaste valgustamisel, neile olles komistuskiviks, ja kõige tõsisem on see, nad teevad palju raskemaks võitlust ateismi ja nende mitmete eksituste vastu, mis tungivad Euroopa ning Ameerika ristiusuliste rahvaste sekka.

Lunastaja ütleb: »Sellest tuntakse ära, et teie olete minu jüngrid, et teie üksteist armastate.« Kui kristlik maailm oli ükskord ühendatud, siis tema ühendamine on võimalik ka meie päivil, neil põhimõtteil, millele ühtlus oli rajatud vanasti, kuigi ühel teisel kujul, vastavalt ajaloolisele realiteedile.

Ristiusulised võivad saavutada kristlikku ühtlust, kui kõik palvetavad ja kasvavad vastastikuses arusaamises ning armastuses, kaitstes koos kristliku kultuuri aaret ja püüdes saavutada evangeelses vaimus praegusaja vaevarikaste ühiskondlikkude küsimuste lahendamist.

Palveoktaavi kristlaste ühinemise eest peetakse meie päivil lugematute piiskopkondade, koguduste ja kloostrite poolt anglikaani ja katoliku kirikuis, protestantide ja õigeusuliste juures. Üle tuhande anglikaani vaimuliku ja peagu kõik kloostrid peavad seda oktaavi. Pool rootsi kiriku piiskoppidest ja suur arv vaimulikke on võtnud osa sellest oktaavist, mida samuti peeti Prantsuse reformeeritud kirikus pärast ühte sünodaalset otsust ja paljude Šveitsi, Daani ja Saksa pastorite poolt.

Rooma kirikus paavst isiklikult peab igal aastal 18. jaanuaril ühe liturgia, mida saadavad oktaavipalved. Sama sünnib pidulikult kõigis Ameerika, Kanada, Belgia, Poola piiskopkonnis, uniaatide juures jne. Üle tuhande kardinali ja piiskopi on alla kirjutanud paavstile esitatud palvele, milles soovitakse oktaavi kohustustlikuks muutmist terves Rooma kirikus.

Õigeusu kirikus mitropoliit Eulogius, ülemaailmalise patriarhi eksarh Pariisis, on lubanud oktaavi neis kogudusis, kes seda palusid. Tallinna ja Eestimaa mitropoliit Aleksander on isiklikult pidanud oktaavipalved oma katedraalis 1937 a. ja on pidanud jutluse. Paljusid hierarhe, vaimulikke ja kloostreid mitmesugustel maadel on juba pidanud oktaavi, teiste hulgas ka klooster pühal mäel Athosel. Üks kristlikkude süürlaste klooster Indias lubab oktaavi pidada 1939 a. Püha Benediktuse õigeusuline vennaste selts näeb eriti vaeva oktaavi palvete levitamiseks õigeusu kirikus, välja andes lehti ja trükkides artikleid, teotsedes koosolekuil, võideldes arusaamatuste ja oktaavi mittemõistmise vastu, mis on vältimatud, võttes arvesse tema ülemaailmalist levikut. Vennaste selts kutsub üles kõiki, kes usuvad uniooni vajadust ristiusuliste vahel, lugeda igal oktaavi päeval liturgilisi palveid armastuse suurendamiseks ja kõige vihkamise ning kõige kurjuse allasurumiseks. Vennaste selts palub kõiki hierarhe ja vaimulikke, kes selle asja vastu tunnevad poolehoidu, lugeda palveid (moleben), mille saateks olgu jutlus esimese pühapäeva liturgia järele pärast Issanda ristimist (s. o. kolmas jaanuari pühapäev uue kalendri järele) ja kui võimalik, organiseerida sama

nädala jooksul läbirääkimisi sel samal ainel. Kõik õigeusu kloostrid, vennaste seltsid ja ühingud on osa võtma palutud. Vennaste selts loodab, et nagu varemaltki, kõik õigeusu hierarhid vaatavad neile töile heatahtlikkusega ja õnnistavad oktaavi neile, kes seda soovivad. Vennaste selts palub kõiki, kellel on sümpaatiat, et nad palvetaksid tema tegevuse tagajärjekuse eest ning ta võtab igat liiki abi tänuga vastu, kui keegi talle tahab seda abi pakkuda. Isikud, kes tahavad astuda vennaste seltsi liikmeskonda või vennaste seltsiga kaasa töötada, palun kirjutagu seltsi juhatajale: Protojerei Jeremia Ciocan, Str Cantemir 1, Chisinău, Rumeenia, või seltsi priiorile: M. S. Bolshakoff, Nashdom Abbey, Burnham, Bucks, England. Vennaste selts töötab esimeste kristlaste elu taasülesehitamise kallal maailmas ning töötab vaimulikkudega kaasa sise- ja välismisjoni alal: võitlust ateismi ja eksiõpetuste vastu, misjonite toetus Kaug-Idas, kiriklikud õppeasutused, kodud, kloostrid, vendlused, kiriklik ajakirjandus jne.

Vennaste seltsi eestseisja: Protojerei Jeremia Ciocan. Priior ja sekretär: Sergei Bolshakoff.

Sõdida saab ka ilma vägivallata!

Kuidas hindud rakendavad »ahimsa't«.

Käesoleval aastal on Eestis väga palju tähelepanu pööratud Indiale. See huvi on suurelt osalt põhjustatud asjaolust, et sel aastal nii mitmedki külalised säält muinasjutumaalt meie kodumaal käisid. Peab mainima eriti kahte hindulast, kes Tallinna publiku seas tekitasid rohkesti elevust, ja kes huvi India vastu suurel määral tõstsid. Üks neist oli India rahvalaulik Krishna Narayana Swamy Travancore'i osariigist ja teine Mr. Dilip K. Banerjee. Kuigi mõlemad kuulusid brahmiinide kasti ehk kõrgemasse hindu preestriseisusse ja mõlemad olid inglise õppeasutusis saanud tublisti euroopalikku haridust, oli mõlema mehe vahel suur vahe. Esimene neist oli läbi ja läbi kunstnik, kelle tundeelulised iseloomujooned teda paratamatult sidusid vägivallast loobumise kuulutaja Gandhi'ga, teine aga ilmutas rohkem aktiivset ja isegi agressiivset elementi ning arvas, et india rahva õnnelik tulevik on kindlustatud ainult siis, kui india rahvas võitleb.

Kuna india rahva passiivse vastupanu taktika on üheks idamaise vaimuhoiaku iseloomustavamaks nähteks, on India küsimus ka lähedal meie ajakirja huvialadele. Toome allpool lühendatud kujul kompetentse autori kirjelduse India erakondadevahelise sisevõitluse ajendeist. Loodame, et see meie lugejaile võimaldab India ja hindulaste parimat mõistmist.

* * *

Gandhi viimane paast on praeguste ärevate sündmuste tõttu Euroopas täiesti tähelepanemata jäänud. Gandhi seekordne paast oli protestiks Rajkoti radža käitumise vastu, kes oma alamate vastu ei pidanud oma kohustusi. Kuid see paast polnud mitte ainult väikese radža korralekutsumiseks. Sest niisuguse väikese sihi kõrval tundub selle saavutamiseks rakendatud abinõu hiigelsuurena. Gandhi taotles teist eesmärki. Ta tahtis veenduda, kui suur on veel tema mõju massidele. Sest tuleb teada, et Gandhil on ka poliitilised võistlejad Subhas Tšandra Bose ja rahvusliku kongressi näol. Kongress on midagi era-parlamendi taolist, autonomistliku erakonna häälekandja, mis peab oma istanguid tavaliselt detsembris kuski India suuremas linnas. Gandhi võitlust võib nimetada võitluseks bolševiseerivate elementide vastu. Gandhi viimane paast kujunes edukaks. Talle tuli rahva seast igaltpoolt niipalju poolehoiuavaldusi, et ta tulemustega võib jääda täiesti rahule. Gandhi võit on tema erakonna võit. Kõik Gandhi järelkäijad pooldavad passiivset vastupanu inglastele. Nende lööksõnaks on »Non-violence policy... vägivallavastane poliitika«. Sellele risti vastukäiv on aga Gandhi vastaste poolt õhutatud tegeliku ja brutaalse vastupanu propageerimine.

Gandhi vastastest on praegu kõige silmapaistvam Subhas Tšandra Bose, kes ise kaua aega töötas koos Gandhiga. Bosel on kõik tema tõust inimese voorused ja mõned hindulastele omased pahed. Otsustavaisse aastaisse jõudes ta ei tahtnud lihtsalt olla teistega kaasajooksja, ta tahtis kujundada oma hinge. Teda vaimustasid bengaali müstiku Sri Ramakrishna Paramahsa ja moodsa hinduismi tõlgitseja Sri Swami Vivekananda mõtted. Bose ümber oli juba koondunud salgake seltsimehi. Kuid Boset ei rahuldanud raamatud. Ühel ilusal päeval ta võttis kepi ja läks india usumeeste

sadhu'de ja yoga'de juure. Kuid ashram'id (kloostrid), mis teda õhtul vastu võtsid, nägid teda hommikul jälle lahkumas.

Ülikoolist Subhas pidi lahkuma oma häirivate vaadete pärast. Kuid sellegipärast andekale noormehele anti kiitev tunnistus, kui talle võimaldati omandada teaduslikku kraadi. Pärast ta veetis mõned kuud Inglismaal ning lõikas Cambridge'is veel akadeemilisi loorbereid. Boset ootas hiilgav karjäär, kui tema ellu astus Gandhi, kes temalt küsis, kas ta oma jõude ei tahaks rakendada isamaa teenistusse. Bose hakkas kogu oma jõu ja energiaga ajama britivastast poliitikat ning 1922. a. inglased olid sunnitud teda kaheksaks kuuks paigutama kindlasse kohta. Pärast seda arreteeriti teda veel umbes kümmekond korda. Pahatihti teda peetakse kinni ilma kohtu otsuseta, kuna ta on hädaohtlik avalikule julgeolekule. Oma ideaali eest ta võtab vastu kõik hoobid. Vanglasüsteem on suutnud hävitada täiesti tema tervist, kuid pole millaski saanud vähendada tema opositsiooni. Kinnioleku ajal tal on olnud rohkesti aega oma plaane välja haududa. Kui ta end 1937. a. laseb valida kongressi presidendiks, ta toob endaga kaasa programmi, mis on ilusti vormuleeritud. Selles poliitilises kavas nõutakse, et India olgu rippumatu, vabariiklik ja kahtlemata föderatiivne. Võib-olla võtab ta korra oma koha Briti impeeriumi osaliste seas, kuid mitte iialgi ta ei nõustu jääma alama ümmardajalisse seisusse. Inglismaa peab valima vabade rahvaste föderatsiooni ja langemise vahel. »Divide et impera« poliitika on oma aja ära-elanud. India leiab kõigi oma sotsiaalsete hädade vastu ainukese vahendi põllumajanduse ja suurtööstuse sotsialiseerimise näol. Sotsialism kaotab eesõigused varanduseta isikute kasuks ta läheb isegi veel kaugemale, ta kukutab inglise kapitalismi. Kui India kuld enam ei veere tema kohvreis, on inglise kapitalism kadunud. Varemeil saab valitsema sotsialism. Oma püüdeis ühinemise poole rahvuslik India austab India usundeid ja kultuurilisi tsükleid, nagu muhameedlasi, ristiusulisi, parse jne.

Praegusel tunnil igatahes ei vasta tegelik elu sugugi lubadustele, vähemalt Madrase ringkonnas mitte. Kuigi haridusministeeriumis on olemas ka üks katoliiklane, kes on isegi püha Gregoriuse ordeni kavaler, kipuvad ristiusuliste huvid hooletusse jäämа, sest laialt on maad võtmas ametlik laitsism, ilmiklus, mis lõppudelõpuks töötab hinduismi kasuks.

Mis puutub iseseisvaisse päritavaisse vürstiriikidesse, siis kongress ei saa nende alamaile tuua mingit abi. Siin on tegemist vaid platoonilise sümpaatiaga. Nende iseseisvate vürstiriikide all on aga 81 miljonit isikut, sellepärast on need seletused ennast rahvuslikuks nimetava partei juhi poolt väga üllatavad. Sotsialistid näevad siin ka loogilist viga ja väidavad, et see tähendab rahvastiku kolmandiku osa sihilikku väljajätmist ja et kongress on kaotanud õiguse ennast nimetada rahvuslikuks, ülemaaliseks.

On tõsi, et Bose nõnda kõneles, nagu tavaline poliitik kunagi, lihtsalt ajas opportunismipoliitikat. Ta ei tahtnud, et vürstid

Mahatma Gandhi.

tema peale vihastavad ja seetõttu muutuvad liiga britisõbralikuks. Teisest küljest, töölissündikaadid ja talupojad olid ka liiga rahutuist elementidest koosnevad, et neid oleks võidud lasta kongressi nimel kõnelda.

1937 a. seadusandlikud valimised andsid häälteenamuse kongressierakonna kasuks. Kuna enamus seda soovis, pidi Bose kongressiliikmeid ka kubernеridega koos töötada laskma. Bose oleks eelistanud opositsiooni kõige ja kõigi vastu, kuid ta pidi enamuse tahtele alla andma.

Bose ei valitsenud oma parteid vabalt. Gandhi abil tal õnnestus vabastada poliitilisi vange. Kuid üldiselt ei tähistanud

ükski sensatsiooniline sündmus tema presidendiksolemist. Tema pilt riputati tema eelkäijate sappa ning teda ootas tool »Working Committee's« (midagi kongressi ministeeriumi taolist). Vastu tavalist kommet tahtis aga Bose end veel presidendikohale tagasi valida lasta. Teda hakati kõvasti kritiseerima ning Gandhi andis mõista oma rahulolematust.

Bose vastas oma vastastele suure ägedusega ja süüdistas neid britisõbralikkuses. Ta ütles, et kongress on hädaohus »kodanlikustuda«. Hääletamisel kukkus Gandhi võistleja, dr. Patthabi Sittaramaya, läbi. Gandhi ütles selle kohta, et Patthabi kaotus oli talle isiklikuks kaotuseks.

Äärmuslased koondusid Bose ümber ja töötasid välja miinimum-programmi:

Lühiajaline ultimaatum Inglismaale: kas iseseisvus või offensiiv valitsuse vastu. Kõik maksud tulevad poole võrra vähendada; iga võlg loetakse juba kustutatuks, kui võlausaldaja on osaliste tasumiste või intresside näol saanud kahekordse hulga laenatud summast. Töölistele lubatakse kaheksatunniline tööpäev. Streikijail on õigus saada toetust. Algharidusele antakse tõuge, seda tehes sunduslikuks ja maksutaks. Kõik seadused vabaduse vastu saavad alla surutud.

Kuid Bose valvas hästi, et keegi ei kõneleks enam pahempoolseist ja parempoolseist kongressis. Bose läks veel kaugemale: ta avaldas oma kolleegidele otseselt umbusaldust, kuna ta oma haiguse puhul ühtki neist ei tahtnud enda asemele valida lasta. Nüüd eitas Bosega koostöötamise võimalust isegi suur India agitaator Pandit Nehru Jawaharlal, kes muuseas ka rõhutas, et tuleb teha vahet hindu mittevägivalla taktika (ahimsa) ja eurooplaste patsifismi vahel. Ta ütles:

»Viimane õhutab kurja jõude tegevusele, kuna ta lihtsalt kapituleerub vägivalla ees. Seega ta teeb end kaassüüdlaseks kuriteos. Mitte-vägivalla taktika, mida hindudele jutlustatakse, tähendab aga aktiivset vastupanu kurjale. Siin ei ole tegelikult tegemist sugugi järeleandmisega, vaid võitlemisega. Meetod vaid on eriline, ta on mittevägivalla taktika.«

Ja sellal, kui kestis kogu see ärevus Bose ja kongressi ümber, Gandhi rakendaski seda oma taktikat. Ta istus maha ja paastus. Rajkot'i Takore Saheb oma kohaliku tüliga andis siin põhjuse, mida ta võis võtta väliseks ettekäändeks. Ning Mahatma võitles ja võitis. Ühe päeva jooksul ta sai üle kahesaja poolehoiutelegrammi. Seitsmekümneaastane vanamees paastus 71 tundi! See mees, kelle elu india rahvale on nii kallis, paneb selle elu kaalule!

Bose ja tema lähem kaastööline Roy pidid välja töötama eelnõu, mis nägi ette Gandhi juhtnöörid ja tema kaastöö. — Gandhi sõdis ilma vägivallata.

E. Gathier.

Ühendavat ja eraldavat.

Rumeenia.

Õigeusuline kõneleb katoliiklastest. Ion Agarbiceanu, »Cluj Tribune« toimetaja ja kirjanike ning ajakirjanike koja esindaja Rumeenia senatis, vihjas oma troonikõnele järgnenud vastuses järgmiselt ka katoliiklastele:

»On olemas veel teisi kristlikke rahvusi maailmas ja Euroopas, kes kuuluvad teiste usuühenduste hulka, kelle rahvuslik elu ja vaimne ühtlus on mitmes suhtes hädaohus, mis puutub nende kirikut ja nende usku. Meie teame ajaloost, et säärane hädaoht pole mitte ilmaski ähvardanud Rumeenia kirikut selle väikese akna tõttu, mis viimase 250 aasta jooksul meie rahva sees on avanenud Rooma kirikule. Sest selle kiriku kaudu on meie ajaloos ärganud meie rahvuslik teadvus ja meie ladina põlvnemise teadvus. Täna me võime tänada Jumalat, et need terved puhangud väljaspoolt on teinud oma töö. — Aga kes tahaks eitada, et selle väikese akna avamise kaudu katoliku kiriku, tema igapäevaste ja lakkamatute eluavalduste, tema kestvate kõigi ühiskonnakihtide kasuks sügavamale kristlikule elule taasärkamiste, tema elava kiriku ja aktiivsema kristluse ehitamiseks kulutatud hiigeljõudude vägev ja universaalne mõju veelgi meieni võiks ulatuda ning meile tuua seda tervistavat uue elu hingeõhku, mida peaksime tervitama, ilma et kardaksime, et meile liiga tehakse. Kõik, mis toob lisa rahva vaimseile ja kõlbelistele jõududele, võib vaid tuua uut tuge meie rahvuslikele alustele ning õnnistust Rumeenia rahvale.«

Kirikute ühinemisest Rumeenias. Lähis-Ida rikide seas, mis praegu näivad olevat

ühinemisaateile kõige rohkem lahti, võtab Rumeenia esikoha. See on peamiselt tingitud kolmest asjaolust: rumeenia rahvas, mis oma päritolult on läänemaine, hellitab veel elavaid sümpaatiaid oma algupära vastu ning kohtleb slaavi ja bütsantsi maailma kaunis allakriipsutatud reservatsiooniga; maa etnograafiline ja usuline ebatasakaalukus toob paljude juures rohkem päevavalgele usulise ühendamise vajaduse; lõppeks hakkab Roomaga ühendatud katoliiklik vähemus ka õigeusulistele silma kui element, mida ei saa välja lülitada rahvuslikust elust. Rumeenia rahvastiku katoliiklik osa on suhteliselt arvukas ja kultuurselt teistest ees (hoolimata tema jagunemisest kahte harru: ladina ja rumeenia ühendatud haru).

Praost Georgescu poolt kaheksakümne ilmliku, nii õigeusuliste kui ka katoliiklaste hulka kuuluva avaliku tegelase juures korraldatud ankeedil uniooni soovitavuse, tema viiside (kas orienteerumine greeka-slaavi ida poole või jälle ladina lääne poole), tema võimalike tulemuste ja raskuste kohta on olnud suur vastukaja. Küsitud isikuist on vastanud nelikümmend. Nende vastused moodustavad mainitud doomhärra raamatukese peaosa. Kõigi juures ilmneb soov ühinemisele, kuid ühinemise viiside ja selle konkreetsete lootuste suhtes lähevad arvamused lahku.

Paljude juures on dogmaatiline ja usuline küsimus nihkunud tagaplaanile, valitsevaks mureks on rahvusliku ühtluse tasandamine. See kaunis üldine iseloom seletub osaliselt tõsiasjaga, et isikud, kelle poole on pööratud, on ilmlikud tegelased. Võibolla on siin mõõduandvaks ka viis, kuidas küsimused on esitatud. Mis puutub takistusisse, siis tundub, et neid ei tule esmajoones otsida vastavaist dogmaatilisist seisukohtadest, vaid pigemini isikute suhtumisest. Ühestki õigeusuliste poolt antud vastusest ei või leida sõnakestki tõelist vaenlust Rooma kiriku vastu, just vastuoksa, on kirju, mis liigutavad oma lihtsuse ja usulise meelsuse poolest.

Jugoslaavia.

Serbia õigeusulise patriarhi dr. Gavrilo eriliste omaduste hulka kuulub ka agar vana kalendri kaitsemine. Ajakirjast »The Christian East« (nr. 1 ja 2, 1938) leiame huvitava artikli, kus jutustatakse Uue Serbia patriarhi kõrgestipühitsetud dr. Gavrilo elulugu. Artikkel on tõlgitud Serbia patriarhaadi häälekandjast »Glasnik«, niisiis autoriteetsest allikast.

Patriarh on sünnilt monteneegrolane. Juba oma lapsepõlve ta veetis ühe kloostri lähedal ja kloostrikoolis ning sai kogu kasvatuse munkade eestkostmisel ja hoole all. Üheksateistkümneaastase noormehena ta astus ise mungaks. Juba noorurina tõmbas ta oma andekuse tõttu enesele oma ülemuste tähelepanu. Edasiõppimise otstarbel ta käis Konstantinoopolis. Kõrgema usuteadusliku hariduse ta sai Ateenas, kus ta ka promoveerus samas teaduskonnas doktoriks. Enne patriarhikssaamist ta oli veel muil kõrgeil kohtadel teenistuses, näiteks Athose mäel Khilandari kloostri peasekretäriks. Ta on reisinud ka Euroopas, veetes tükk aega Helveetsias ja Prantsusmaal. Helveetsiast tagasi pöördudes ta sai Konstantinoopoli patriarhaadi arhimandriidiks. Pärast seda on valitsenud veel mitmel mitropoliiditoolil.

Tema tegevust ja võitlust kiriku eest kirjeldab kirikuleht muuseas järgmiselt: »Nõnda mitropoliit Gavrilo oli pan-õigeusulisel kongressil Konstantinoopolis 1923a. meie delegatsiooni peaks ja esindas meie kirikut. Sellel konverentsil, lisaks paljudele teistele väga tähtsatele küsimustele — nagu näiteks õigeusu kiriku küsimus Ameerika Ühendriikides, Ungaris, Albaanias ja Tšehhoslovakkias — otsustati ka kalendrireformi küsimust. Serbia õigeusu kiriku nimel dr. Gavrilo pani kongressile ette väga hoolikalt välja töötatud ja dokumenteeritud memorandumi selle kohta. Tema seletas, et Serbia õigeusu kirik ei või muuta oma kalendrit, millega on ühenduses paljud meie rahvuslikud pühad ja kiriklikud dogmad ega või vastu võtta ühtegi teist kalendrit, sest see oleks patune.(!)

»Pan-õigeusuline kongress võttis vastu selle meie eksperdi dr. Gavrilo seletuse ja tegi resolutsiooni selles mõttes, mis pärast teatati rahvasteliidu nõukogule. Nõukogu, nähes, et kogu selle küsimuse raskus on rooma-katoliku kiriku kangekaelse vastuseismise tulemus, ja nentides õigeusu kiriku ja mõne muu kiriku vastupanu, otsustas kalendrireformi küsimuse päevakorrast ära võtta.«

Edasi jutustatakse veel, kuidas mitropoliidina Gavrilo oli üks esimesi, kes avaldas protesti konkordaadi sõlmimise vastu, näidates selles projektis »katastroofilisi klausleid« õigeusu kiriku suhtes.

Artikkel lõpeb sõnadega: »Andkem südamest Kõikvõimsale Jumalale tänu, et Ta pärast nii paljude kuude torme ja segadusi Serbia õigeusu kiriku tüürile on pannud nii targa ja valvsa tüürimehe.«

Soome.

Hollandlasest idariituse preester tutvub soomlastega. Nagu inglise allikast kuule-

»Ma armastan hommikumaad . . .«

»Kellelegi pole see saladuseks, et see on üheks minu kalleimaks sooviks, kirikuga jälle ühendatud näha neid usklikke, keda õnnetul kombel temast on eraldatud . . . Ma armastan Ida tema raasside ja riituste mitmekesidusega . . ., ma armastan Roomaga ühendatud hommikumaad, sellepärast et ta Meiega on ühenduses, ma armastan lahutatud Ida, kuna ta paraku on eraldatud ja seetõttu vajab meie erilist osavõttu.«

Paavst Pius XI kõnes idakolleegiumile 24. martsil 1927. a.

---

me, õpib hollandlane preester de Caluwe praegu Terijõel kõvasti soome keelt, et idariitusest soomlastele liturgiat pidada nende emakeeles. Hollandi preester loob praegu sidemeid õigeusuliste soomlastega. Selle töö juures abistavad teda mitmed ilmlikud isikud, kelle seas olevat eriti aktiivne keegi inglanna Cambridge'ist, Mis Molly Marshall. Nimetatud preili viibivat praegu Valamo kloostris, kus ta püüab sisse hingata idamaist vaimu.

Hiina.

Isa Wilcock haige. Nagu preester Wilcock meile Šanghaist teatab, paranes ta äsja kahest haigusest, mis teda Kaug-Idas korraga tabasid: malaaria ning päikesepiste. Seetõttu ta pidi lühikeseks ajaks oma töö säälse vene noorsoo ja idakatoliiklaste koguduse kallal katkestama. Šanghai idakatoliiklaste kogudus Prantsuse kontsessioonalal on suurim maailmas.

Süüria.

Beiruti eukaristlikult kongressilt. 1. juunil maabus Beirutis Prantsuse torpeedolaevalt paavstlik delegaat kardinal Tisserant. Kaldal võeti teda vastu kiriku ja riigi esindajate poolt. 150 000 idakatoliiklast oli naaberriikidest Süüriast, Egiptusest, Irakist, Palestiinast ja Transjordaaniast tulnud kongressist osa võtma ja Idakirikute kongregatisooni sekretäri tervitama. Püha Georgiuse katedraali olid kogunenud mitmesuguste idariituste, nagu armeenia, maroniidi, greeka-melkiidi, süüria, kaldea ja kopti riituste ülempiiskopid ning piiskopid. Kirikus viibiva rahvamurru seast torkasid eriti silma mufti ja Beiruti suur-rabi, kes olid ilmunud ühes oma saatjaskonnaga. Kardinal Tisserant oli sedapuhku kaheksandat korda Süürias, kus teda hästi tuntakse heebrea, araabia ja kopti keele uurijana.

Kongress avati õhtul, kui ülempiiskop Maksimos Sayegh, greeka-melkiidi riitusest, araabia keeles kõneles pühast Sakramendist ning võrdles inimeseks-saamise, lunastuse ning Eukaristia kolme saladust. Kongress arenes tavalise kava järele. Vahepeal oli mitmeid vastuvõtte. Lõppaktiks oli protsessioon.

N. Proide, RISTIUSU OLEMUSEST. **Kas katoliku või luteri kristlus?** Lk. 84., hind 25 s. Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.

Rahulikult ja sihikindlalt näitab tuntud autor-usuteadlane õiget teed keerulise küsimuse lahendamiseks. Raamat on artikliseeria »Katoliku kiriku võlu» ümbertehtud ja täiendatud trükk. Probleemi allikaks on meie aja rahutu võitlus tõe pärast. — Raamat on saadav trükikojast.

Thomas a Kempis
KRISTUSE JÄLGEDES
Eestindanud ja eessõnaga varustanud V. Pabson.
Kirjastus »Loodus«, Tartu Tallinn.
327 lk. Hind kr. 2,55; kal.-köites kr. 3,35.
Saadav ka Tallinna rooma-katoliku kiriklast, Tallinn, Munga 4—4.

Raamat, mille kõrgeväärtuslik sisu selges ja tabavas eesti keeles eriti torkab silma, on igale ristiusulisele väga soovitav!

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. || Hind: Üksiknumber 10 senti.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2. ||

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 1939.

ÜHINE KIRIK

1
1940

Sisu:

Sünniõigus.
Võitlus alanduse eest.
Kaitse ja abi hädades.
Kaugused.
Kapital ja selle koormus.
Kolmest kirjanduslikust hällist.
Kaasaegne lugu.
Vanaema Kallos käis Jeruusalemas.
Valveseisak Kõigekõrgema ees.
Ühendavat ja eraldavat.

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile. 180930

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 1 | 1. märtsil 1940 a. | VI aastakäik

Sünniõigus.

Et väärikalt hinnata usu ja armuelu tähtsust, on väga kasulik meele tuletada seda viisi, mille järele püha Paulus meenutab Eesavit, kes oli lahkunud Jumala suurest annist, sünniõigusest, oma noore venna Jakobi kasuks mingisuguse leeme pärast oma nälja rahuldamiseks.

Mõned aastad pärast seda, kui ta tuli oma isa juure, et saada tema õnnistust, vastas talle isa, et ta ei saa enam õnnistust anda, kuna ta oli selle jaganud juba tema vennale Jakobile. Kuuldes seda, Eesav puhkes »suuresti ja väga kibedalt nutma.«

Püha Paulus, pärast seda, kui ta oma kirjas heebrea rahvale on andnud näiteid usu kohta, palub oma kristlikke vendi hoida selle eest, et keegi nende seas ei oleks nagu Eesav, keda ta kutsub profaanseks isikuks«. Ta ei taha, et keegi oleks mõtelnud ja teotsenud nii väikese arusaamisega nähtamatuist asjust. Ta ütleb, et »tuleb hoolikalt vaadata, sest muidu igamees võib Jumala armust mööda minna, et ükski ei ole hoorapidaja ega profaanne, nõnda kui Eesav, kes ühe roa pärast oma esmasündimise õiguse ära andis. sest teie teate, kui tema pärast ka tahtis õnnistamist pärida, siis on ta kui kõlvatu ära heidetud, sest ta ei leidnud kahetsemise maad isa juurest, ehk ta seda küll silmapisaratega otsis.«

See siis ongi Eesavi suure ja kibeda nutmise tähendus, mida meie vahest esimesel pilgul kaldume kahetsema. See on ühe inimese nutt, kes Jumala on ära tõuganud, ja Jumal teiseltpoolt on teda ära heitnud. See on ühe inimese nutt, kes on Jumala armuheitmisi tühjaks pidanud, ja kes neid on püüdnud tagasi võita alles siis, kui oli juba liig hilja. See on ühe inimese nutt, kes pole tähele pannud hoiatust: »Meie manitseme teid ka, et teie Jumala armu asjata ei pea vastu võtma.« See on too nutt, mida targa mehe poolt on ette kuulutatud: »Siis nemad küll mind hüüavad, aga mina ei vasta mitte; küll nemad vara hommikul mind otsivad, aga nemad ei leia mind mitte.« See tema venna Jakobi kavalus ja agarus, millega ta temast ette jõudis ja Jumala riigi vägivaldselt võttis, oli Jumala tegu; see oli Jumala ettenägevus, mis karistas Eesavit eelnenud patu eest. Eesav oli patustanud. Ta oli loobunud oma sünniõigusest, ta ei võinud teda tagasi saada.

See kurb lugu on kirjeldus kellestki, kes oli esiteks profaanne ja pärast liignõudlik. Eesav oli profaanne, kui ta müüs oma sünniõiguse, ta oli liignõudlik, kui ta küsis õnnistust. Pärast, tõsi küll, pärast ta kahetses, kuid see oli siis, kui oli juba liig hilja. Nii on pahatihti liigagi palju ristiusulisi. Nad põlgavad Jumala õnnistusi, kui nad on noored ja tugevad ja terved; siis, kui nad saavad vanaks või vaeseks või jäävad haigeks, nad ei mõtle kahetsemisele ega meeleparandusele, kuid nad mõtlevad, et nad võivad evangeeliumi eesõigusi võtta ja nautida enesestmõistetava asjana, otsekui

poleks eelmiste aastate pattudel üldse mingit tähendust. Ja siis, võib-olla, tuleb nende peale surm ja siis, pärast surma, nad tahaksid kahetseda. Siis nad hüüavad Jumala poole suure, kibeda ja läbitungiva karje.

Kas see pole meestele ja naistele mitte hoopis tavaliseks nähteks usku oma paremail päivil pōlata? Neid on ristitud, neile on õpetatud nende kohustusi, neid on õpetatud palvetama, nad tunnevad oma usutunnistust, nende südametunnistust on valgustatud, neil on võimalusi tulla kirikusse. See on nende sünniõigus, need on nende sünniõigused veest ja Pühast Vaimust. Kuid nad müüvad selle sünniõiguse, nagu tegi Eesav. Saatan kiusab neid mõne selle maailma altkäemaksuga ning nad loobuvad oma sünniõigusest mingi asja eest, mis kindlasti hävib, ja mis viib neid hävingusse endaga ühes. Eesavit kiusas see roasegu, mida ta nägi Jakobi käes. Saatan pani tema himu silmad kiinduma ning ta vahtis läätsaleeme peale, nagu Eeva vahtis puu vilja. Aadam ja Eeva müüsid oma sünniõiguse puuvilja eest — see oli nende tehing. Eesav müüs oma sünniõiguse läätsasupi eest — see oli tema äri. Ja inimesed müüvad pahatihti oma sünniõiguse, kuigi mitte millegi nii lihtsa eest nagu on puuvili või rohi, vaid mõne teissuguse halva kasu pärast, mida nad sel hetkel peavad nii väärtuslikuks, et nad tahavad teda osta iga hinna eest. Võib-olla nad tahavad nautida mõnda erilist pattu või vahest on selleks müügihinnaks üldisse hoolimatusse ja vaimsesse lodevusse sukeldumine, sest nad ei salli ranget, täpset elu ja neil pole südant Jumala teenimiseks.

Ja nii nad on profaansed inimesed, sest nad pōlgavad Jumala suurt annet.

Ja siis, kui kõik on tehtud ja möödas, ja nende hinged on müüdud saatanale, siis nad ei näi kunagi mõistvat, et nad on loobunud oma sünniõigusest. Nad arvavad, et nad seisavad täpselt sääl, kus nad olid vanasti, enne seda, kui nad järgnesid maailmale, lihale ja kuradile. Nad on kindlad, et kui nad suvatsevad saada korralikumaks või usklikumaks, siis neil on kõik vanad eesõigused jälle käes nagu ennegi. Nagu Eesav tulevad nad sünniõiguse kaotamise pärast kahetsemise asemel otsekui enesestmõistetavalt õnnistust tahtma. Eesav läks rõõmsalt jahti pidama ja tõi saagi kohe oma isale. Ta oli heas tujus ja ta häälel oli lustiline kõla. Talle ei tulnudki ette, et Jumal tema peale selle pärast võis pahane olla, mis aastate eest oli sündinud. Ta arvas, et ta õnnistust võis loota niisama kindlasti, nagu polekski ta müünud oma sünniõiguse.

Ja siis, oh häda, välgatas talle tõde; ta nuttis kõvasti ja kibedasti, kui see oli liig hilja.

Me peame meeleparandust oma pattude eest paremini meeles, kui me kirikuga Kreeta saare püha ülempiiskopi Andrease patukahetsemise kaanonis laulame:

»Vihatud Eesavi järele tehes, oled sa, oh hing, oma esiloodud iluduse esisündimise õiguse oma petjale ära müünud ja isa õnnistamisest ilma jäänud, ning oled, oh õnnetu, kaks korda langenud teo ja tundmise poolest. Seepärast paranda nüüd meelt . . . Ma olen pulmakojast välja jäetud, lamp on ära kustunud, sest õli puudub temas. Pulmakoja uks on lukku pandud, kui ma magasin. Õhtusöömaaeg on lõppenud. Aga mina olen käsist ja jalust kinni seotud ja välja heidetud«.

Võitlus alanduse eest.

Püha rauk Pinuphios tahtis vabaneda kõigest sellest aust ja kõigist neist lugupidamisavaldustest, mis talle pakuti selles kloostris, mille ülemaks ta oli. Ta otsustas tõmbuda tagasi kuhugi ümbrusse, kus tal avaneks võimalus elada unustuses ja pōlatuses. Sellepärast lahkus ta salajas oma kloostrist ja läks püha Pachomiuse kloostri, kuna ta teadis, et seal distsipliin ja ind oli väga kõrgel järjel.

Ilmlikus riides matkas ta Pachomiuse kloostri, mis tema oma monasti-

lisest asulast oli väga kaugel. Ta tahtis, et teda sääl, kus ta polnud tuntud, vastu võetaks noviitsina (s. t. kloosterliku elu õpilasena ehk algajana) ja et temast üldse väljagi ei tehtaks. Ta jäi sääl mitmeks päevaks ukse ette ja palus alandlikult mungariietust. Ta heitis silmi maha kõigi vendade ette, kes talle silmnähtavalt põlastust avaldasid. Nad heitsid talle ette, et ta alles oma rauga eas tuleb ennast Jumalale pakkuma, kui talle juba maailm on muutunud vastikuks. Talle öeldi, et ta ei tule sinna oma enda valikul ja selleks, et Jumalat teenida, vaid pigemini sellepärast, et tal oleks pärast kindlustatud äraelamine.

Viimaks võeti ta aga ometi vastu, ja talle anti kloostri aia eest hoolitsemine igapäevaseks tööks. Sääl ta pidi töötama kellegi teise munga käsu all. Pinuphios pidi kõiges selle munga sõna kuulma. Suure täpsuse ja alandusega täitis püha rauk oma kohuseid. Ta katsus ka ikka oma hooleks võtta kloostri kõige raskema ja vastikuma töö. See, mis teistele oli kõige vastumeelsem, sai tema tegevuseks. Nagu poleks ta veel küllalt töötanud päeva jooksul, tõusis ta veel öösi salaja ja püüdis sel ajal teha kõike seda, mida ta võis sooritada, ilma et teised seda märganud oleksid. Mungad ei teadnud, kuidas see võis sündida ja kes seda tegi. Igal hommikul oli tehtud töö neile erakordseks üllatuseks.

Selles varjatud olukorras sai Pinuphios püsida kolm aastat. Ta ise oli selle võimaluse üle üliõnnelik, et ta nüüd sai töötada tundmatuna ja teha ennast põlatuks. Seda ta oli igatsenud juba alati väga suure hardumusega.

Sel ajal aga lasksid teda otsida tema usulised pojad, tema jüngrid ja mungad, kes olid üpris kurvad oma vaimuliku isa äraolemise pärast. Kolme aasta pärast nad olid juba peagu kaotanud lootuse tema taasleidmiseks. Nad olid meeleheitel. Siis ühel päeval aga läks üks neist - läbireisul Pachomiuse kloostri. Munk uskus vaevalt oma silmi, kui ta kloostriaias nägi oma vaimulikku isa ja ülemat sõnnikut laotamas. Ta heitis kohe Pinuphiose ette silmile maha, mis kõik Pachomiuse mungad panid väga imestama. Kui nad nüüd aga kuulsid, kes nende alandlik aednik tõesti oli, kahekordistus nende imestus veelgi. Sest Pinuphios oli neile ju kõigile tuttav kuulu järele. Kohe palusid nad temalt andeks kõige selle kohtlemise eest, mida nad talle kogu selle aja jooksul olid osaks saada lasknud.

Püha rauk aga nuttis haledalt, sest ta pidas enda avastamist suureks õnnetuseks. Tema silmis see avastamine võis sündida ainult deemoni õeluse ja kaduduse läbi, sest selles peidetud elus Pinuphios oli oma hingele ju leidnud ütlemata suure varaallika. Tema mungad võtsid teda võrratu rõõmuga vastu ja võtsid loomulikult ka tarvitusele kõik ettevaatuseabinõud, et endale kindlustada oma vaimulikku isa ja suurt eeskuju.

Nende ettevaatuseabinõud ei osutunud aga siiski küllaldasiks. Sest Pinuphios ihaldas nii väga tähelepanemata ja põlatult elada, et püüdis peagi jälle põgeneda. Tema hinge oli kogu varjatud ja alandliku elu jooksul puudutanud niisugune magusus, et ta seda jällegi tahtis nautida.

Ta tegi salaja ettevalmistusi, et minna ühele sõidukile, mis pidi suuna võtma Palestiina poole. Seejuures ta leidis veel teist korda võimaluse loobuda oma kloostrist, ning ta sõitis minema.

Kuid meie Issand, kes selle eest hoolitseb, et alandlikud saavad ülendatud, seadis asja nii, et Pinuphios jõudis sinna kloostri, kus oli Cassianus. Sääl teda tunti ära mõningate tema munkade poolt, kes olid tulnud külastama pühi kohti.

Nii kõik see, mis ta oli teinud selleks, et elada põlatuses, aitas kaasa, et teda austati ja temast lugu peeti veel palju rohkem kui varemalt.

Evangeelium

püha Matteuse järele

106 lk., köidetud, hind 20 s (postiga 25 s).

Preester H. A. Verling on valmistanud teksti greeka keelest ja lisanud rikkalikke seletusi. Koolinoortele on see hädavajaline usuõpetusel, suurtele liturgilisel jumalateenistusel, piiblitundidel või jutlustel! Esimest korda ilmub Evangeelium selestustega, mis vastavad kõige uuematele teaduslikkudele nõudmistele ja tulemustele. — On loota, et lähemal ajal ilmuvad ka teised kolm Evangeeliumi ja koguni terve Uus Testament. — Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.

Kaitse ja abi hädades.

»Sinu kaitse ja varju alla põgeneme, püha Jumalasünnitaja . . .«

Jumal on kõikjal. Nõder inimmõistus kujutab teda aga igaveses laotuses, — taevases pühaduses, ligisaamatuses — lahutatud kõigest maisest.

Jumalainimene Jeesus Kristus on aga maailma suurima kingitusena külvanud lootuse. Ta on õpetanud, et ka maine inimene võib kord usu ja palve läbi taevase pühadusega ühineda. Juba loomu sunnil igatseb inimene kõige selle järele, mis asub lõpmatuses, mis näib olevat kättesaamatu. Seepärast apostel Paulus, Kristuse armuõpetusega ühendades oma hinge igatsust, ütles kindla veendumusega: »Meie elu on taevas«.

Ja tõesti on meil sisemine tunne, et sinetav taevalaotus meid lahutab, aga ka ühendab kõigevägevama Jumalaga.

Taevalaotus — sinetav taevas päeval ja tähtedest särav öösel — on otsekui Püha Neitsi, Jumalasünnitaja, kate, tema armuvari üle patuse maailma.

On olnud inimesi, pühakuid, kelle de vaimusilmad näevad kaugemale, tungides taevalaotusse.

Niisugune oli Greekamaal vaga Andreas oma õpilase Epifanosega. Nad nägid kõrgel õhus hõljuvat Jumalaema hädaohu ajal. Püha Neitsi, ümbritsetud inglitest, prohvetitest ja apostlitest, oli oma katte laotanud üle inimkonna, palvetades kogu maailma eest Jumala poole.

See nägemus oli kord Konstantinoopolis Vlaherna linnajaos, Püha Neitsi templis jumalateenistuse ajal. Nägemus trööstis linnarahvast, kes härdalt palvetas, et Jumal päästaks linna ja rahva vaenlase pealetungimisel. Ja tõesti oli koguduse usupalve järele Püha Neitsi kaitsel imetegev võim: Linna ümbritsevale vaenlasele oli Jumalast ilmutus saadetud, mis sundis piirajaid taganema linna alt ning sõjapidamist lõpetama. Linna rahvas oli tol korral päästetud ja tänas Püha Neitsit tema kaitse ja eestpalve eest.

Sündmus oli Greeka ajaloos märgitud, mille põhjal kogudus pühitseb imelise sündmuse mälestust iga aasta esimesel oktoobril tähiseks, et maailma rahvad alalõpmata, iseäranis rasketel aegadel, Püha Neitsi kaitset ja armuvarju vajavad.

Ja kui alles mõni aeg tagasi meist kõikidest möödus suurim hädaoht, mis oleks võinud meile saatuslikuks saada, siis nägime selles jällegi Püha Neitsi armuvarju meie kodumaale. Eks katnud ta siis meid oma eestpalvetega, valgustanud ühtlasi meie rahva juhte jumaliku tarkusega, et nad otsustavalt võisid tegutseda, et oma rahva elu ja olemasolu päästa.

Jumalaema me nimetame ristirahva eestkostjaks, eestpalujaks, kaitsjaks. Ühtlasi teame, et Issand Jumal on ise halastuse ja armu allikas, mis on inimkonna lunastanud. Kas vajame siis üldse loodud olevuse eestkostmist ja Püha Neitsi armuvarju Looja ees, kes ise on halastuse ja armu täius?

Meie usk, meie inimmõistus otsib siin selget arusaamist ja selget vastust. Seepärast tungimegi Püha Neitsi armuvarju saladusse ja jõuame veendumusele, et Püha Neitsi tõesti kaitseb inimkonda Jumala nuhtluste eest.

Kui süveneme sellesse imelisse saladusse, kuis Jumal ilmus maa peale inimtütre läbi inimesena, siis peame tundma ja nägema ka seda imelist saladust, kuis Püha Neitsi oma »inimlikkuse« läbi hoiab patust inimkonda hävingu eest. Väga püha on meie Jumal ja väga patune on inimkond. Valgusel ei ole mingit ühist pimedusega, »sest Issand, su Jumal, on üks põletav tuli«. Jumaliku valguse täius, jumaliku jõu allikas on kui tuleleegi meri. Ta saab aga eestpalvetel tagasi hoitud, varjatud, kaetud pühima Neitsi poolt. Püha Neitsi inimesena muutub abistajaks, katteks Jumala ja inimkonna vahel, taeva ja maa vahel.

Ja kui jõuab see päev, mis põleb kui tuleleek, mil Jumal oma pühaduses ilmub inimkonnale, et tema üle õiget kohut mõista; kui hukkub kõdunev, patune maailm, siis on ka Püha Neitsi armuvari ära libisenud Jumala ja ini-

mese vahelt. Siis seisab inimene isiklikult oma jumaliku kohtumõistja ees, et oma tegude järele õiget otsust vastu võtta.

Kuna meilegi elukäigus veel armuaega on pikendatud, siis palugem lakkamatult Püha Neitsi poole:

»Sinu kaitse ja varju alla põgeneme, püha Jumalasünnitaja! Ära põlga hädades meie palvet, vaid päästa meid igal ajal kõigist hädadest, sina õnnistatud Neitsi, ema, meie eestkostja! Sinu ustava kaitse alla, sinu halastuse sülle anname kõik oma olemise ja hinge. Aamen«.

Preester J. M.

Kaugused.

Kahekordsed tähed ei ole paljale silmale nähtavad. Näib, et on tegemist ainult ühe tähega. Vaid teleskoobi abil näeb, et neid tegelikult on kaks. Ja arvestamine näitab meile, et nad on mitmeid miljoneid kilomeetreid üksteisest eemal.

Kuipalju olendeid elab nii küll näiliselt ühes, on üksteisega seotud sama eluga, ja kõige kiuste nad on üksteisele pikki aastaid võõrad ning jäävad üksteisest väga kaugele. Kes hingesügavusist oskab lugeda, näeb, et paljud hinged arvukaist püüdeist hoolimata ei suuda üksteisega ühte sulada, teineteisest läbi tungida, seguneda. Nad võivad üksteist paljugi näha, süüa igapäev sama laua ääres, sama leiba, ja siiski eraldavad neid imelikud, ületamatud üksildused.

Nad taotlevad paralleelseid sihte, nende elud on nagu paralleelsed sirged, rööpjooned, mis näivad olevat samad, kuid mis iialgi kokku ei puutu, mis millaski teineteist ei lõika.

Võib kaua aega elutseda maal, alalises kokkupuutumises taimede eluga, suurte puude vaikusega, kogu neitsiliku looduse magususega, ja siiski võib selle vastu jääda ükskõikseks . . . Ja võib-olla kõige selle juures pea on täis ahnust ja saagihimu ning vastastikust kättemaksuiha — ligimene on vaenlane, naaber on vihamees, üleaedne vastane. Talle tahetakse panna lõkse, sellal kui avatud pilk meid ümbritsevale maailmale peaks igaveseks need kadetsemised peast peletama ja meie südameist peaks tärkama hümn sellele loodusele ja temale, kes looduse on teinud.

Võib kaua elada linnas, suurlinnades, võib elada rafineeritumat elu sääl, kus kunst ja teadus on kergesti kättesaadavad. Võib end suruda salongielu piiridesse, kus domineerivad rumalad moemured ja vaimukad sõnad teiste kaasinimeste vigade arvel. Sääl võib anduda poliitilisile unistusile ja klassivõitluse ägedusele. Rahuldutakse sellega, et saadakse väga väikeseks, pisemaks, kuna aga tsivilisatsioon oleks sama, üsna lähedal, meid kutsudes ja meid vastu võttes.

Võidakse oma elu Jumalale pühendanud olla. Võib-olla on antud tõotus kuulutada evangeeliumi õpetust, ja siiski ehk karjutakse maha oma töökaaslasi, mustatakse naabrikogudust või laimatakse üksteist uskudevaheliselt, hoopis unustades, et me kõik oleme vennad.

Võidakse mööduda üsna Suure Armastuse lähedalt, jumalikust pärandusest, ja siiski oma elu lasta neelata jooksvate tundide tühitähisusist ja pisiasjust.

Võib tarduda usuvõitlusisse, usu mitmesuguste pealiskaudsete, vähem tähtsate nähete labastamisse. Võib ka usu teostajate vaatlemisse kiinduda, selle asemel et aru saada, et seesama jumalik kutse tõmbab ligi kõiki hingi ja et siis võib asuda tõe kallale, kui neist püütakse aru saada, kui asetatakse end nende kohale ja tehakse nende rõõmud ja nende valud oma lohutuseks ja oma kannatuseks. Ollakse nii üksteise lähedal, kui ollakse Kristuse vennad. Ja siiski on niipalju kisa nende vendade vahel. Kui neis elaksid rohkem Kristus ja tema õpetus, siis nad läheneksid üksteisele ja leiaksid, et selle jumaliku päranduse pärast, mis meile Kristuse poolt on jäetud, meie tülid on põlastusväärsed ja et on vaja unustada kõike seda, mis eraldab, et end jälle üheskoos leida sama Kristuse ühtluses.

Ühel päeval külastas rühm noori turiste ühte kloostrit ja õuel nad kohtasid ühte munka. See oli esimest korda, et nad nägid munka. Milline imestamine, millised naeratused selle kohtumise puhul! Kuidas võib ometi nii elada! Kaugel kõigest perekonnaelust, eemal üldse kõigest lõbusast elust! Küll need on ikka imelikud olevused ja otsekui oleksid nad tulnud mõnest teisest ajastust! Ja ometi oli ka see munk, keda nad kohtasid, kord noor olnud. Ka temal olid olnud ihaldused, ka tema oli tundnud sama maitset elu juures, mis nemadki. Ta nägi sama, mida nägid teised, tal on süda nagu ka kõigil teistel on süda. Keegi ei sundinud teda seda tegema, mida ta oli teinud. Ta oli seda teinud täitsa vabatahtlikult. Ta oli kõik selle maha jätnud, kõik selle, mis teie elus valmistab rõõmu, et saada selleks, mis näis olevat nii absurdne ja kasutu. Ta ei pannud millekski kõike seda, mis teid võlub, ja hindas ainult hindamatut pärlit, peidetud aaret. Ja teie, kui kaugel olite teie kõigest sellest! Teie küsite hirmuga: »Kuidas võib ometi niiviisi elada?«

Teie leiate, et see on surm, et on vaja olla loll, kui loobuda kõigest ainelisest kasust, kõigest naudingust, kõigest vabadusest.

Ja siiski, see munk polegi teist nii kaugel. Ka temal on olnud osa teie elust. Ta on tundnud kõiki teie kirgi, teie rõõme ja teie valusid. Kuid tähelepanelikult ta on vaadelnud kõike selles sisalduvat tühjust ja tähendamatust. Ta on aru saanud, et seda elu pole väärt elada, kuna ta koosneb rõõmudest, millel pole homset päeva, ja mis ei jäta teist jälge kui vaid kibedust ja vajadust maitsta ikka uusi lõbusid.

Kas teie pole kord olnud sel ristteel, sel teelahkmel? Kui tuleb mingi kibe pettumus, mis paneb teid tundma kogu selle meelelahutusist ja vigadest kubiseva elu sappi? Kas pole olnud hetke, mil olete tundnud oma hinges headuse kutset, üleskutset kangelaslikule elule, andumusele teiste heaks?

Ja kas kõik see polnud ülimusliku elu vihje? Ning kas see ülimuslik elu poleks võinud olla teie? Kui teie salajas nutsite, kui teie tahtsite välja pääseda rutiinist, madalusest või õelusest, kas te ei olnud selle vaimuliku elu künnisel? Muidugi see vaimulik elu eeldab loobumust, kuid ta avab väravad suurimale rõõmule, samale rõõmule, mida teie nii segaselt ihaldate.

Nagu sõsartähedki, nii ka inimsüdamed, mis elavad samade kirgedega, samade pettumustega, ning vajavad samu pääsmisvahendeid, on vahest elulaintel pillatud väga kaugele üksteisest. Nad on kõik samad, nende elulugu on sarnlev, ja sellest hoolimata neil sageli pole üksteise vastu midagi muud kui vaid arusaamatus ja põlgamine.

Kes võib neid kaugusi taandada?

Isa Vassiili.

Kapital ja selle koormus.

Nürnbergis, mida tema ajalooliste aarete pärast sageli võrreldakse Tallinnaga, on suurepärane püha Sebaldi gooti stiilis kirik. Sellest kirikust võib leida kogu tavalise katoliku kiriku sisustust. Sääl on pühakute pilte, püha Neitsi kuju, pihitool, linaga kaetud altar. Lõppeks, jutustatakse meile doomhärra Coubé poolt, torkab tühja Siioni ees silma üllatav asjaolu: sääl põleb igavene tuluke, pühade andide lambike.

»Kuid kas see on siis katoliku kirik?« küsivad vahest turistid oma juhilt imestunult.

»Ei, sugugi mitte, see on evangeelne kirik.«

»Kuid mida tähendab siis see lamp, kui teil ometi pole tabernaaklit?« *)

»Ta näitab meie ausust. Kui meie esivanemad kuueteistkümnendal sajandil selle kiriku katoliiklaste käest üle võtsid, siis leidsid nad kiriku varanduste hulgast ühe annetuse, mis oli määratud pühade andide tulukese alalhoidmiseks. Kuna me niisiis oleme üle võtnud kapitali, on see õiglane, et me ka tema koormused ja kohustused õiendame ja täidame. Sellepärast see lamp põlebki päeval ja ööl.«

*) Ladinariituse »Siion« ühes pühade andide laekaga.

M. Metsanurk
H. Visnapuu
Joh. Barbarus

Kolmest kirjanduslikust hällist.

Kolme kirjandusinimese sünnipäevade puhul.

Sest ajast saadik, kui meie eelmine number oli juba trükis, pühitses kolm silmapaistvat eesti kirjandustegelast oma sünnipäeva: Mait Metsanurk, Henrik Visnapuu ja Johannes Barbarus.

Kirjandusküsimuste käsitlemine küll ei kuulu kui niisugune meie ajakirja raamesse, kui pole tegemist otseselt katoliikliku või jälle idamaise või kirikuühendusliku kirjandusega. Aga me ei tohi unustada, et eesti kirjandus on puudutanud katoliiklasi, ja isegi väga paljut ja kohati väga valusalt, ja see õigustab ka meie sõnavõttu. Ka kolmest juubilarist kuuluvad esimesed (Mait Metsanurk ja Henrik Visnapuu) katoliiklaste puudutajate hulka ja seepärast on need autorid meile eriti huvitavad.

Osa eesti kirjanike ja eriti meie artiklis käsitletavate autorite töid on tõsisel katoliiklasel raske lugeda ja piinlik arvustada. Nii mõnedki nende kirjameeste teosed langeksid vastavate kiriku seaduste järele keelatud raamatute hulka. Ja seda vahest mitte nende usuvastase sisu pärast, vaid asjaolu pärast, et need raamatud võiksid riivata kõlbelist sündsust. Kahtlemata võib ütelda, et nii mõnelegi noorele hingele oleks see parem olnud, kui ta teatud M. Metsanurga juttu või teatud H. Visnapuu luuletust ei oleks lugenud!

Kui me nüüd need ebameeldivad asjad, mis meie südamel koormana pakitsesid, kohe avameelselt oleme ära ütelnud, võime vabamalt anduda kolme sünnipäevalapse inimliku suuruse imetelule.

* * *

Mait Metsanurk pole mitte ainult erilise andekusega varustatud kirjanik, vaid oma aukartustäratava tahtejõu ja püsivusega võib ta noorsoole olla ilusaks eeskujuks. Kui tuletada meele, kui palju M. Metsanurk on kannatanud ja kirjutanud, kuni teda kord hakati avalikkuses tunnustama, siis selgub, et kirjaniku enda elu võib noorele lugejale pakkuda rohkem tõuget ja õpetust kui kõik raamatud kokku, mis ta oma elu jooksul on kirjutanud.

Mait Metsanurga (Eduard Hubel'i) elus avaldub üks eesti rahva suurimaid voorusi, mida paljud peavad paheks, nimelt jonn. Mait Metsanurk on jonninud eluraskustega, ta pole alla andnud, ta ei taganenud, kuni ta võitis loorberid, milledel ta praegugi veel, pärast oma viiendat aastatosinat, ei suvatse puhata. See väsimatu produktiivsus kõneleb aga ühest teisest eestlase voorusest, raugematust töökusest, mis samuti Ed. Hubeli juures silmapaistvalt esineb. Kuid seda töökustki õilistab jonn, sest kui Metsanurk oma vanadusega ei jonniks, siis ta oleks ammu juba käed rüppe pannud ja loorbereil puhanud.

See Mait Metsanurga eeskuju näitab, et jonni kui tähtsat tegurit iga üksiku eestlase ja ka kogu eesti rahva elus ei tule alahinnata. Seni jonni ei ole üldse tahetud tunnustada voorusena. Kuid tegelikul analüüsimisel peab igal objektiivsel vaatlejal olema päevselge, et just tänu sellele jonnile eesti rahvas püsib. Selles jonnis peitub kogu eesti rahva sajanditepikkuse passiivse vastupanu saladus. Sest jonn on ju juba oma iseloomult passiivne vastupanu. Eestlane on oma võõraste isandatega jonninud, ja sellepärast isandad pole kõigest oma materjaalsest üleolekust hoolimata eestlastest jagu saanud. Võõraste terasrelvad on purunenud eestlaste vaimse raudriide — jonni — vastu ning kuulid pole suutnud läbi tungida sellest hingelisest soomusest. Selles jonnis peegeldub eestlase sitkus, tema visadus, tema püsivus, see jonn näitab, et eestlasel on selgroogu.

Kuna seda ajakirja huvitavad aga väga eestlase suhted idaga, siis on ka eriti märkimisväärne, et see jonn ja selles sisalduv passiivse vastupanu võime eestlase hingeelus on kahtlemata Kaug-Ida päritoluga, et see ongi üks asiaatlikke iseloomujooni eurasiaatlikus eestlases. Eesti rahva enamuses on laialt levinud vaade, et kõik asiaatlik on negatiivne, kuid olgu siin alla kriipsutatud,

et soome ugri-rahvad olid ka ürgse aasia kultuuri kandjaid ning sellena nad olid juba kauges muinasajas tükk maad mitmest praegusest nn. kultuurrahvast ees. [1])

Peale jonni ja töökuse peegeldub Mait Metsanurga elus ja toodangus veel üks kolmas rahvuslik voorus, nimelt siirus. Kirjaniku töist nähtub selgesti, et ta ei põlga midagi rohkem kui teesklemist ja variseerlikkust. See siirus, mis on omane ka mõlemale teisele siin mainitud kirjanduslikule hällilapsele, on aga pahatihti viinud libedale teele. Selles avameelsuses, selles igasuguse varjamise põlgamises peituvad nimelt paljastamismaania eosed. Sellest moodsa kirjanduse kurjast haigusest pole ka meie juubilarid vabad, kuigi nad pole siin jõudnud selliste suursaavutusteni, nagu näiteks Eduard Vilde oma »Mäeküla piimamehes« [2]) või August Jakobson mõnes oma teoses.

Kindlasti ei ole selle vaimse alastikultuuritsemise taga mingit otseselt halba eesmärki. Siin pole lihtsalt osatud õigel ajal peatuda. Ka tegelikus elus leidub sellele hoiangule vaste. On loomulik, et iga aus inimene näitab kartmatult ja katmatult oma nägu. Kui nüüd aga suvelõbude nautimisel see aus ja kartmatu avameelsus avalikkuse ees laieneb veel siledamate kehaosade paljastamisele, siis see »siirus« on sattunud nii libedale pinnale, et ei tea, kas ja kuhu ta viimati peatuma jääb. Õnneks ei saa meil tegelikus elus selline »libisemine« nii hirmus kaugele minnagi, sest — Jumal tänatud! — meil on hea ja valvas politseiaparaat, mis pole kunagi kaotanud oma kõlbelist kriteeriumi.

Kui aga kirjandus hakkab nii libisema, siis võib viimaks keegi avastada, et kõige parem on sopa sees liugu lasta, ainult niikaua, mõistagi, kuni sopp ei käi veel üle pea. Selles suplemisvõimaluses peitubki ühe rahva kirjandusele suurim hädaoht. Tõele au andes peab aga igaüks tunnistama, et Eestis selle hädaohu selgroog on juba murtud, sest kogu kirjanduse kõlbeline tase on eriti viimastel aastatel suuresti paranenud.

Peab möönma, et kõigi maade ja kõigi aegade kirjanike peres on olnud mehi, kellede paljastamisvajaduses on avaldunud nende tung algupäratsemisele. Mitmed kirjanikud kohtlevad paljastamist kui paratamatut nähet. Drastiliselt väljendab selliste autorite seisukohta prantsuse kirjamees André Gide: »Paljastamine on meie elu otstarve. Kunsti ja kõlbluse seadused langevad ühte. Iga töö, mis ei paljasta, on kasutu ja sellepärast halb . . . Kõiki asju peab paljastama, isegi kõige kahjulikumaid... Häda sellele, kelle läbi tuleb skandaal, kuid skandaale peab olema!« [3]) Niisiis võib paljastamisega jõuda välja sellise faasini, kus solgi sees sulistamist võib pidada otse kõlbeliseks kohustuseks! Olgu see tsitaat hernehirmutiseks teisile kirjanikele!

Mis puutub Mait Metsanurga toodangusse puht katoliiklikust seisukohast kitsamas mõttes, siis tuleb meil kahetseda peamiselt neid mükse, mis katoliiklastele on antud teoses »Ümera jõel«. Kuna nende pistete puhul aga juba omal ajal ajakirjas »Kiriku Elu« (1935 nr. 4) ilmus artikkel, siis pole meil enam vaja neid küsimusi kerima hakata.

See teos on aga ka teatud mõttes erakteos. Tema tekkimisel on oma kindel teleoloogiline tagapõhi, ta on sündinud rahvusliku apologeetika õhkkonnas, kus Mait Metsanurga tavalised maitsed, vaatevinklid ja introspektsioonid on jäänud enam-vähem natsionaalse hinnangu varju, on saanud rahvusliku värvingu ja on üldinimlikkuse tasemelt välja lülitunud patrioötilise elamuse kitsamasse ringi.

Kirjanik on oma teoses aga sel juhul üldiselt püüdnud ristiusu prestiiži alla tõmmata ja tembeldada teda inferioorseks usundiks eesti rahvusmüüdi kõrval. Nii on rahvusliku taotlusega ühes raamatusse immitsenud tendentsi, mis õieti just ei ole tavaline metsanurklik nähe. Sest nagu Metsanurga kirjaviisist üldiselt nähtub, on ta harilikult püüdnud olla tendentsita kirjanik. Tundub, et ta on püüdnud luua »kunsti kunsti enda pärast« — »art for art's sake«. Tendentslikku kirjutamisviisi pole vist tavaliselt lubanud kirjaniku ausus, tema loomu-

[1]) Keda eestlaste ja Aasia side lähemalt huvitab, võib selle kohta lähemaid andmeid saada O. Looritsa artiklist »Eesti kultuuri struktuurist, orientatsioonist ja ideoloogiast«, Varamu nr. nr. 6, 7 ja 8, 1938 a.

[2]) Koolide peainspektor J. Aavik soovitas »Mäeküla piimameest« õpilastele mitte serveerida.

[3]) André Gide. Traité de Narcisse.

pärane siirus. Ning kuigi kirjanik ilmselt on tendentsi ja sihilikkuse vastu võidelnud, pole tal õnnestunud tendentsi võidukas väljasurumine oma teostest.

Mait Metsanurga kõige paremaks teoseks on kahtlemata psühholoogiline romaan »Jäljetu haud«, eesti kirjanduse pärle, kus kirjanik on suutnud täiesti jääda erapooletu vaatleja asendisse, kus kunst on tendentsile väärikalt hambaid näidanud. Selle teose vaatlemisel peab ainult kahetsema, et teda pole tõlgitud võõrkeeltesse. See on ühe inimhinge kurbmängu üksikasjaline lahkamine, mis näitab, kui suurt osa mängib usk ka nende inimeste hingeelus, kes oma otsustavaid tegusid ei saada korda usu tähe all. Lapsepõlve usulised elamused, mis omalajal Kristjan Raudma vaimusilmade ette manasid kangelaslikud misjonäriunelmad, ei kustu kunagi pärastise revolutsionääri meelest ja sulavad ühte tema hilisemate maailmaparandusmõtetega. Kristjan Raudma kogu seesmine heitlemine näitab, kuidas usk ja inimhing, kui nad kord juba on paaritatud, ei tunne enam abielulahutust.

»Jäljetu haua« lugemisel paistab silma Mait Metsanurga hea piiblitundmine. Ka teisis tema raamatuis leidub rohkesti tsitaate ning näiteid pühast kirjast. Selle asjaoluga Mait Metsanurk on noorsoole heaks eeskujuks sel kriitilisel ajal, mil piiblitundmine üldiselt näitab kahanemist. Ja Mait Metsanurk ei näita mitte ainult, et ta piiblit on lugenud, tema töö tõendab ka, et ta piiblist on midagi õppinud, kui mitte rohkem, siis vähemalt kirjutamist. Nii on Mait Metsanurk piiblilugemiseks andnud kaudse soovituse.

Üldse tunneb Ed. Hubel elavat huvi usu, kirikutegelaste ja kõige nendega seosesoleva vastu. Ja selle tõsiasja puhul võib optimistlikult nentida, et selles kirjanik kajastab kogu meie lugeva avalikkuse huvi. Oli ju tema raamat »Kutsutud ja seatud« ühevahe raamatukogude loetavamaid teoseid.

On olemas neid, kes otsekui ei tahaks Metsanurka sallida. Säärase vastasrinna kilda kuuluvad eeskätt kõik need, kes end mõnes tema teoses tunnevad tabatuna. Ja igakord ei ole Metsanurga iseloomustus mitte nii eba-adekvaatne kui esimeste ristiusu kuulutajate kirjeldamisel. Nii mõnigi mees võiks Metsanurka lugeda nagu pihipeeglit, s. t. lihtsalt eneseäratundmise otstarbel. Üksikud Metsanurga tüübid karjuvad muidu nii eeskujuliku ja lugupeetud kodaniku poole otse häbematu valjuse ja otsekohesusega: »Maskid maha!« Ja kuigi me ei poolda liigset paljastamist ja inimhinge inetuse kirjeldamist, võime ehk siiski loota, et mõned, kes leiavad Metsanurga tegelastest oma endi teisiku ja peegelpildi, näevad enda inetust, hakkavad ennast, seda inetut ennast vihkama ja toimivad püha Ignatius Loyola loosungi järele »agere contra se« — »võidelda iseenda vastu«.

Ed. Hubel on vist sihilikult endale valinud varjunime, mis iseloomustab kogu tema kirjanduslikku vilja. Hubel on Mait ja Hubel on Metsanurk. Kui tuletada meele nime esimese osa murdelist tähendust, siis teame, et see on täis mürgist sappi, mida kirjanik poetab oma teoste tegelastesse, kui ta neid tahab tõetruult kujutada. Selle sapi pärast vihkabki teda üks osa inimesi, kes unustavad, et ta on ka metsanurk, vaikne, haljas tukake, vaimne puhkepaik, kuhu hing võib tagasi tõmbuda pärast torme ja argipäevaelu rassimisi, ja kõige tähtsam — see metsanurk on vaimne koht, kus inimene võib unustada oma mured ja mõtelda teiste muredele. Need teiste, fiktiivsete inimeste mured ei ole ju meie seisukohast nii suured kui meie omad mured ja sellepärast nad on parimaks arstimiks meie oma murede vastu. Ka Mait Metsanurk ise on meile suurte murede eemalepeletamiseks andnud hea retsepti:

»Väike uus mure on tugevam suurest vanast. Keda mingi suur mure kaua vaevanud, otsigu endale meelega mingi uus väiksem, siis on suur tema varjus, vähemalt ajutiselt«. [4])

Mait Metsanurk on aga ainult siis huvitav ja teda võib ainult siis õiglaselt hinnata, kui teda nähakse terviklikult, kui tema isikus, elus, tegevuses ja toodangus nähakse niihästi Maita kui ka Metsanurka, s. o. kui me näeme tema head — ja ka vead, millistest ükski inimene vaba ei ole.

* * *

[4]) »Jäljetu haud«.

Maria, imeline nukrus sen nimen,
Püha, valukeelne.
Ma palvelusen julgen otsi su ilmen
Lohutust mu rasken muren.
O, jumaline ema, neitsi süütumeelne.

See õrnast hardumusest ja lapselikust palvemeelest kõnelev salm ei ole pärit katoliiklikust lauluraamatust, nagu meie lugeja vahest esimesel hetkel arvas. Ta pole ka sugugi tõlge mõne suure pühaku tervitusist Jumalasünnitajale. See salmike pole tegelikult üldse sündinud kloostrimüüride vahel, sest tema autoriks on eesti luuletaja **Henrik Visnapuu.**

Kui nüüd Visnapuu kirjanduslike viljade seas leidub selliseid hardumuse kobaraid, siis ei tohi sellest veel keegi järeldada, et Visnapuu kogu oma luulega on mõni vagaduse ja hingepuhtuse teerajaja. Vahest keegi ehk satub isegi kiusatusse mõtelda, et mees, kes suudab nõnda laulda Neitsi Maarjale, peab katoliiklikule aatevallale olema väga lähedal.

Sama poeet tõmbas aga katoliiklased möödunud suurlaulupeo ajal massilise pealtvaatajaskonna ees avalikult häbiposti. Temap see nimelt oli, kes lõi lavandi »Maa vabaduse eest«. Selle näidendi sugereeriva mõju suurendamiseks kanti teda siis ka ette helgiheitjate, ilutulestiku, orkestrite, kooride ja muude lavaliste supereffektide saatel.

Kuigi meil kaugeltki ei ole heameel, et seda näidendit etendati rahvamasside ees, kelle seas oli ka palju häid ja rikkumatuid maainimesi, lohutas meid, kaagisrippujaid, siiski asjaolu, et rippusime kaagis ilmsüütult, sest kiimalusest kõrbev paater Hartvig ja tema armetud kaaslased olid puhtakujuline väljamõeldis, andeka luuletaja ajusünnitus, millel pole põrmugi ajaloolist põhja.

Mitte ainult katoliiklikust seisukohast, vaid normaalsest kõlbelisestki seisukohast on kahetsetav, et säärane kuju nagu Hartvigi oma üldse lavale toodi. Või pidi see rõve peletis pala tegema pikantseks? Kui aga mõni kõlbeliselt laitmatu puht kirjanduslik võte näidendit ei suuda teha huvitavaks, siis nilbet viinatoobrit selleks ka ei maksa sisse tuua.

Preester Hartvig ei ole aga H. Visnapuu toodangus sugugi uudiseks, s. t. õigemini, preester Hartvigi poolt kehastatud seksuaalne kõdi ei ole uudiseks. Suures osas Henrik Visnapuu luules kipub kunst kire lainetes lutsu lööma. Muidugi, selle dispositsiooni põhjus ei ole mõistatus. Poeedi suu läbi seletab seda põhjust otsekui päritud patu tütar, Concupiscentia, isiklikult:

»Tead ise, Issand, minul on libujad silmad,
Ringi vahtijad, lihahimujad.
Tead ise, Issand, minul on penitsed kõrvad,
Kõike kuulajad, kõike kimujad«. [5])

Kuid ega silmi ja kõrvu ei maksa liialt süüdistada. Sest ega seda ei tarvitse kohe kõike paberile siblida, mis silmad näevad ja näha tahavad. Ning ega silmadele ja kõrvadele ei tohi anda vaba voli. Mees, kes oma meelte ohje ei suuda taltsutada, sõidab varsti allamäge. Kõrvade kohta näiteks on kuskil Pühakirjas antud väga kena juhtnöör, et neid tuleb ümbritseda okastega. Kuid sellest, kuidas neist libujaist silmist ja kimujaist kõrvust jagu saada, räägib laulik väga vähe või mitte midagi.

Ja sellepärast ei saa kirjanikule mitte niivõrd pahaks panna seda, mis ta on ütelnud, kui pigemini asjaolu, et ta kõige rohke, jah ülirohke ütlemise juures ikka lõpus jätab midagi tähtsat ütlemata. Ja see, mis jääb ütlemata, on kõige olulisem.

Visnapuu näitab meile mõjukalt inimhinge viletsust, tema madalust, hinge põrsaslikku püherdamist ihade tulises põhus. Visnapuu luule on kirjutatud tõlneritele, variseride vastu. Kuid ta ei näita redelit, mida mööda olemise keldrikorralt võib tõusta kõrgemale.

Aga Visnapuu otsib. Ja see otsimine lepitab meid Visnapuuga. See otsimine teeb meile Visnapuu sümpaatseks, kuigi ta ise möönab, et ta otsimisel on sattunud ummikusse, kust ta ei pääse välja. See on nõiaring, circulus vitiosus, mis paneb luuletaja kaebama:

»Kahe ääretuse vahel
Kõigun siia, kõigun sinna.
Kuhugi ei või ma minna.
Seob kinni mingi ahel.
Ükskord tõusen, teistkord vaon
Näoga porri, näoga mutta.
Tõusta ikka: nutta, nutta.
Kuhu tõusen, kuhu vaon?«

See peatükk inimese traagikat oleks samahästi võinud olla mõne katekismuse sissejuhatuseks. Katekismuse eessõnaks ta oleks isegi sobinud rohkem,

---

[5]) Poeem »Kõnelused Issandaga«. Valit värsid. 1924. Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

sest katekismuses ta oleks pärast saanud lõpplahenduse. Sääl oleksid ilmsiks tulnud selle suletud ringi tõelised põhjused, ja mis peaasi, sääl see ring polekski jäänud suletuks, sääl meeleheide oleks pärast võinud muutuda lootuseks, pessimism optimismiks.

Ja selles vastamata küsimises, selles lahendamata probleemitsemises, selles leidmata otsimises peitub suur hädaoht. See on ju meeleheite eelmänguks, mis on vahest veel hädaohtlikum kui autori looritamatu Victor Hugo'line kirjaviis. See Visnapuu luuletusis joonistatud »Quasimodo«, kes kehastab niihästi kirjanikku kui ka süvenenud lugejat, satub nii elumere neelu kohta, kust ei ole pääsu paremale, vasakule, ette, taha ega ülespoole, kus veekeeris puurib paadikese põhja.

Nii naturalistliku väljendusviisi tõttu kui ka lahendamatute tumedate probleemide kuhjumise pärast tuleks järelikult noorsoo juurepääsu kogu Henrik Visnapuu toodangule tõkestada. Ja võib arvata, et noorte eest vastutavad isikud juba niikuinii kasvava põlve kätte annavad ainult valitud, kõrge eetilise ja esteetilise väärtusega palasid meie lugupeetud poeedi tagavarast.

Sest Visnapuul on ju ka lugematuid toredaid luuletusi, täis õilsaid tundeid ja ülevaid elamusi! Kuid neist meil ei maksa enam kirjutada, sest kirjanikul oli hiljuti sünnipäev ja see on selline tähtpäev, kus kiitusi hälli kogub otsekui küllusesarvest. Henrik Visnapuu ei ole kunagi oma mõtteid tahtnud varjata oma sulega, ja me ei tea, miks me peaksime teisiti talitama. Muide, see on võib-olla esimene katse mõista Visnapuud üleloomulikust seisukohast, nii pisut metafüüsika seisukohast, ja sellepärast see peaks uue aspektina olema teatud määral Visnapuu bibliograafia rikastamiseks. Pealegi oleme parema võimise järele püüdnud alla kriipsutada poeedi loomingu õpetlikku väärtust.

Me pole arvustanud loomingu vormilist külge, kuna vorm on meile teisejärgulise tähtsusega. Eufoonia, riim ja värsimõõt on mänguasjad, mis muutuvad aja tujudega. Moodnegi luule on neis nähtusis jälle revolutsiooniseisundis. Võib-olla naerdakse juba paarikümne aasta pärast Visnapuu luule vormi üle. Ka keel, millega vorm on tihedalt seotud, muutub ju järjest ning võib-olla on viiekümne aasta pärast Visnapuu luuletuste lugemiseks vaja tõlki.

Henrik Visnapuu heitlemine probleemidega aga ei vanane kunagi. Ka tulevik saab sellest aru, kui poeet kaebab:

»Igaviku ust
ei mu riiva
hulluse tiibki
kesk otsatust«. [6])

Luuletaja hullus on tema geenius, mis alateadlikult tahaks riivata igavikku. Kuna aga igavik iseenesest ei ole midagi, on vaid ajavaenulise atribuudi abstraktsioon, siis kirjanik kurdab siin lihtsalt, et ta ei suuda riivata Jumalat.

Ja sajandeid pärast Visnapuud tabab ikka veel märki see, millest kõneleb tema »Manitsus pühitsusele«:

Maailma nägu om ropp, maailma käe tilguva verest.
Oo, mõske kõrd puhtass ta nägu ja käe, mis tilguva verest!
Ja viige ta majja, kon sehen om põrmandu küüritu, valge.
Kon istub üits rahvas, kel näo om rõõmsa ja naarva ja valge.
Ent pange ta sälgä üits särk, mis silmaveen palavan mõstu,
Ta henge ümmer üits rõivas, mis omaste vere seen mõstu.
Sis pühäpäiv tulep, suur, pikk. Ning kurbade hengede üle
Tõus valgus ja rahu.

On ka väga võimalik, et tulevik hindab just neid luuletusi, mis kaasaja laadameeleolu on visanud kolikambrisse. Ja tulevik on siis ka võimeline langetama kirjanikule ja tema toodangule palju õiglasemat otsust. Tulevik saab kindlasti luuletajast paremini aru. Sest oleviku ja Visnapuu vahel on olnud juba jämedaid arusaamatusi. Kui Visnapuu luuletas isamaa eest langenud võitlejate mälestuseks:

»Nii ilus on surra kui oled noor,
Nii päikesen magama minna.
Su ümber on sõprade leinai koor.
Sa nende südamen igavest noor,
Said ruttu ju Jumala [7]) linna«.

Siis arvasid mõned noored enesetapjad, et see on neile õhutuseks ja

[6]) Varamu nr. 7. 1938.

[7]) H. Visnapuu kirjutab »Jumala« väikese algtähega. Kuna sel juhul jääb aga tumedaks, kas on tegemist Taara, Zeusi või Votani linnaga, ülendasime »j«otie selguse mõttes ainukese reaalse Jumala esimeseks täheks.

isalikuks õpetuseks. Kuigi see lause »Ilus on surra kui oled noor« esines kuskil juba enne seda luuletust, sattus ta vist küll Visnapuu sule kaudu laiemate hulkade kätte. See on ainult väike näide sellest, kuidas pisike lause luuletuses võib mõjuda, pealegi, kui temast võõriti on aru saadud.

Oma kevadises autobiograafias H. Visnapuu kirjutas kord:

»Nüüd on lehekuu.
Õitseb visnapuu.
Olen Visnapuu.
Ssu! Ssu!«

Kuna see artikkel on kirjutatud luuletaja sünnipäeva puhul, siis peab konventsioonidele vastavalt talle ka midagi soovima. Ning me soovime südamest, et tulevikus H. Visnapuu luuletused ei oleks mitte ainult õied, mis õitsevad ja on ilusad vaadata, vaid et nad kannaksid ka vilja, s. t. mõjutaksid kauni kunsti austajaid ka õilsaile tegudele ja puhtale, aatelisele meelsusele. Olgu Henrik Visnapuu viljarikas visnapuu — sest tõesti, kirjanik on õiteajast möödas, nüüd peavad viljad küpsma.

* * *

Johannes Barbaruse puhul võiksime paljugi korrata, mida mainisime juba eelmiste juubilaride puhul, ja see on mõttetu. Sellepärast püüame olulised asjad ütelda nii lühidalt kui võimalik.

Johannes Barbarus ehk kodanliku nimega dr. J. Vares erineb mõlemast teisest sünnipäevalapsest peamiselt selle poolest, et ta pole oma loomingus läbi teinud mingeid aatevalla alteratsioone, teda pole nii otseselt endaga kaasa haaranud kõige viimasema aja voolud, ta on iseendale jäänud väga radikaalselt truuks. Juba siis, kui Barbarus Muusasse armus, võitlesid nad ühisel jõul vabaduse ja rahu eest barbaarsuse ja kroonuvaimu vastu. Ning täpselt samad aated on tänapäevani kogu Barbaruse luuletoodangu põhiheliks.

Barbarust ei saa nimetada katolitsismi puudutajaks ja see on põhjus, miks meil temast ei ole niipalju kirjutada kui tema kolleegidest.

Arusaadagi meile ei meeldi, kuidas ta oma luuletustes kõneleb usust, kuidas ta on maalinud liiga eredates värvides pilte sõjast ja libudest. Me teame aga, et ta kõneles puhtast veendumusest, et ta inetusi kirjeldas selleks, et näidata nende eemaletõukavust.

Meile ei meeldi viis, kuidas ta kõneleb Jumalast (väikese tähega muidugi). Kuid ta ilmutab samas ka ühe põhjuse, miks tema arvates Jumal pole »summum bonum« — »ülim hüve«:

» . . . jumalgi jõuetu,
sest temal ei ole:
ei ratsaväge, tanke, kahureid,
ei lennukeid, käsigranaate . . . «

Barbaruse arvates »luule on kõrgem igasugu tõdedest, usundeist«. Kuid mis suudab siis luule võimu ja vägivalla vastu?

Ühes asjas me oleme Barbarusega ühel nõul: Ka meie tahame maailma muuta vähem barbaarseks. Dr. Vares parandab maailma luulega, meie püüame seda saavutada tegeliku armastusega, mille kehastus on Kristus ja tema müstiline ihu.

* * *

Metsanurk, Visnapuu, Barbarus — kolm eritähendusega nime. Kas iga nimi väljendab sümboolselt tema kandja missiooni? Ja missugune on see missioon? Seda teab täpselt ainult Jumal, kes andku, et see missioon inimesi üksteisele rohkem lähendaks.

Kõigile sünnipäevalastele aga — palju aastaid!

Reina Nikoros.

Isa M. Brini
töötab Püha Isa riigisekretariaadis.

Itaallasest idariituse preester isa M. Brini, kes mitmeile sõnumeile vastavalt kuuldavasti pidi tulema Eestisse apostliku nuntsiatuuri juure, töötab nüüd, nagu uuemad andmed teatavad, Vatikani riigisekretariaadis. — Ka see, et paavstiriigi valitsevasse organi — riigisekretariaati — kutsutakse idariituse preestreid, kõneleb idaharu osatähtsuse suurenemisest ülemaailmses kirikus.

Kaasaegne lugu.

Ühes teatavas sõjaministeeriumis ilmus relvatoimkonda juhtiva kindrali juure keegi tundmatu leidur, kes keeldus ütlemast oma nime. Leidur oli endaga toonud ühe uue hirmsa pommilennuki plaanid.

Kindral oli vaimustatud.

— Kui palju te tahate oma leiutise ees? küsis ta.

— Üks miljard!

Kindral tegi kohe korralduse, et tundmatule leidurile maksetakse üks miljard. Siis jatkas aga leidur:

— Mul on teile esitada teine leiutis. Siin on nimelt tegemist õhukaitse kahuriga. Ta on erakordne. Ta saadab taeva niipalju kuule, et isegi lennuk, mille ma teile müüsin, ei saaks talle vastu pidada . . . See maksab miljardi!

Kindral võttis ka teise esilduse vastu. Ta ei võinud seda leiutist ostmata jätta. Kui see oleks läinud vaenlase kätte, ta oleks võinud tema eelmise ostu teha mõttetuks.

* * *

Leidur hakkas juba minekut tegema, kui ta veelkord pöördus kindrali poole ja lausus:

— Härra kindral, arvan, et pean teid hoiatama. Olen leiutanud erilise kaitsesoomuse, mis, kui teda kasutatakse lennuki juures, mille teie ennist nii lahkesti omandasite, teeb ta läbitungimatuks isegi kahurile, mille te samuti suvatsesite osta.

Kindral maksis veel miljardi ja sõnas:

— Loodan, et sellega on kõik lõppenud?

— Sugugi mitte, vastas leidur, kuna olen konstrueerinud uut liiki kuuli, ainukese, mis tungib läbi teie poolt ostetud soomuse . . .

Kindral vandus, sülitas . . . ja küsis lõppeks veel äkki:

— Aga mis, kurat, on siis õieti teie nimi?

Teine vastas:

— Minu nimi? Kui te oleksite olnud nupukam, siis te oleksite mind ära tundnud. Ma olen Asjade Tagajärg, millest ei saa nii heas kui ka kurjas kõrvale põigelda . . .

Tundmatu lahkus pool tõsiselt, pool irooniliselt.

* * *

Mina olen paratamatu lunaraha. Kes jõudu tarvitab, see hukub jõu läbi. Vägivallale teie vastate veel suurema vägivallaga, ja teie leiate ikka rohkem vägivalda enda eest.

»Pista oma mõõk tuppe«, ütles Kristus, »sest kõik, kes mõõga võtavad, need saavad mõõga läbi hukka. Ehk mõtled sina, et ma praegu ei võiks Isa paluda, et ta mulle siia saadaks enam kui kaksteistkümmend leegioni ingleid?« (Mk 26, 53.)

Nii me oleme paisatud kinni sellesse kurjuse ummikusse. Igaüks töötab palaviskuliselt, et leida uusi vahendeid teise hävitamiseks. Sellest võib end lahti osta ainult puhta kristliku vaimu läbi, õigluse ja armastusega.

Vanaema Kallos käis Jeruusalemas.

(Autoriseeritud tõlge inglise keelest.)

Anastasia Kallos — nii on ta nimi sisse kantud perekonnakirjadesse; Neo-Koro's hüüdsid teda aga lapsed vana kreeka kiriku õuel, kus ta elas, lihtsalt »vanaemaks, kes oli käinud Jeruusalemas«.

Teatud mõttes ta on igaühe vanaema, sest igaüks Rhodese linna kreeka linnajaos on uhke sellele vanale daamile, kes on teinud selle suure palverännaku. Esimest korda kuulsin tema juttu Giorgio Mandrachiilt ja Stefano Papa-Hilarion'ilt.

Sest alati sest ajast peale, kui olin kohanud Anastasiat vana kiriku sisemuses, kus ma tegin visandeid, olin kindel, et tal on mingi omapärane lugu seljataga. Tema karedal, kortsudega kaetud teravalõikeliste kreeka näojoontega talunaise näol lehvis säärane rahu ja rõõmu helk, mis äratas minu uudishimu ja tekitas minus soovi, et ma võiksin olla tema saladuse kaasteadjaks.

Ma vaatlesin teda, kui ta pikkamisi valas õli ikoonaesistesse lampidesse ja neid tulukesi jälle uuesti põlema süütas. Mindki haaras sügav rahu, kui ma nägin, kuidas ta hardalt asetas põlevaid küünlaid meie Issanda ning Neitsi Maarja ikoonade ette.

Kreeklased palvetavad samuti nagu venelasedki seistes. Ning vana Anastasia auväärne toiming küünalde taassüütamisel pimedas kirikus tundus mulle täiusliku palvena.

Vaheajal aga vana Anastasia jatkas oma ülesandeid kirikus. Ning ta naeratas — alati. Ta pani küünlaid imeliku, tiibadega, sümboolse Ristija Johannese kuju ette. Õigeusu kirikuis see taevane eelkäija seisab alati meie Issanda vasakul käel. Kui

Valveseisak Kõigekõrgema ees.

(»Journal apologétique de la guerre de 1914«, lk. 321—323.)

René Bazin jutustab ühest stseenist, mis leidis aset Termonde'is, ühes väikeses Belgia linnakeses, sakslaste okupatsiooni ajal.

Termonde'is oli vanadekodu. Raukade eest hoolitsesid ühe kohaliku õeskonna nunnad. See nunnade ühendus oli asutatud keskajal ja tema armastustöö polnud asutamisest saadik seni veel kunagi katkenud. Kohalikkude okupatsioonivägede komandant, sakslane, laskis kutsuda kloostri esinaise ja käskis:

»Siit minema! Ja kiiresti!«

Kloostri juhatajanna, kahvatu, laias mantlis daam, tegi nagu ema katset oma kaitsealuste eest seista:

»Ma ei lahku oma vanadeta! Ma ei või neid maha jätta!«

»Siit minema! Mul on käsk põletada. Ma pistan põlema!«

»Ma ei saa neid üksi jätta.«

»Noh, siis viige nad minema!«

»Mul on sääl sees nii nõrku ja kiduraid, et nad ei saa käia.«

»Kas te arvate, et ma hakkan teid sõidukitega varustama? Ma panen tule otsa! Mul on käsk!«

Mõne minuti järele lepiti kokku, et ülemõde viib välja kõik need naised ja mehed, kes käia saavad ja et ohvitser paneb katuse alla kõik liikumisvõimetud. Ettevalmistused ei olnud pikad. Löödi kella. Rutuga riietati mõned pensionärid, kes võisid veel oma jäsemeid liigutada. Samal ajal sõdurid kandsid voodites välja neid hädiseid, kes ei saanud üles tõusta. Need hoopis põdurad koondati ühte eelõue kiriku sissekäigu juure. Sääl siis jäeti jumalaga. Vaevalt komberdavate vanakeste voor liikus nunnade toetusel läbi eelõue, avas värava, möödus relvastatud sõdurite eest ja suundus põldude poole. Hetkel, mil ülemõde tahtis lahkuda majast, nägi ta, et tema poole jooksis üks tema kõige nooremaid tütreid.

»Vaimulik ema,« lausus noor nunn, »meil pole juba enam pihiisa. Ta viidi ju ära. Kas te ei mõtle, et armas Jumal seda lubaks, kui ma ise kannaksin tsibooriumi, milles asub püha Sakrament?«

Ülemõde andis peaga noogutades luba ja noor õde läks veel viimsele käigule läbi kloostriruumide.

Ei möödunudki veerandit tundi, kui vaesed, lombakad, poolpimedad ja muud sandid üksteise järele ennast mööda paremat maantee äärt edasi vedasid. Nad võisid

---

Anastasia oli asetanud küünla ka püha Jüri hõbedase ikoona ette, astus ta tagasi ja suudles aukartlikult kalli ikoona pealispinda, kuna tema töö oli lõppenud.

Ja kui ma jällegi tuletan meele tema näo vaimset ilu, siis meenuvad mulle ka mõned read Walt Whitman'i luuletusest »Beautiful Women« (Ilusad naised):

»I see Beautiful Women pass to and fro,
old and young,
But the Old are more beautiful
than the young!«
(»Ma näen ilusaid naisi edasi-tagasi
minemas, vanu ja noori,
kuid vanad on ilusamad kui noored!«)

Praegu kell lööb kaksteist — kuuldub muezzin'i hüüd minaretist vanas türgi linnaosas. Anastasia väljub vaikselt kirikust. Panen kokku oma maalimisesemed ja järgnen talle. Giorgio Mandrach ja Stefano Papa-Hilarion, ühes kisavate poisijõmpsikate salgaga tulevad koolist. Peagi nad ümbritsevad mind ja hakkavad tundma otse liialdatud huvi minu värvikarbi ja paberi vastu. Neid pidi isegi rahustama mõne vana täismaalitud poognaga enne kui nad muutusid vaiksemaks. Juba kogemusest teadsin, et mõned värvituubid ja ülesvõtte lubamine muudaksid mässutegijate juhid, nagu Giorgio ja Stefano, varsti eeskujulisteks noorteks politseinikkudeks, kes oskasid hiilgavalt pisemate poiste seas korda pidada.

Vaheajal vana Anastasia, kes nägi tekkinud segadust, tõusis oma istmelt apelsiinipuude all ja pakkus mulle lahkesti tooli. Kreeka keeles tool on »kathedra«; ja kui see ilus sõna tuli kuuldavale tema huulilt, siis ma tundsin, et vähemalt ükskordki elus ma võisin rääkida nagu paavst ise, »ex cathedra«!

Laste taga oli näha koopasarnast käiku, mis viis preestri maja juure ja sellest ma võisin uduselt näha »papa« enda koonilist kübarat ja pikka habet. Liigutatud minu pisikese altkäemaksu läbi kunstniku materjali näol ja vastu tulles minu korduvaile palveile, Giorgio ja Stefano hakkasid mulle viimati kõnelema juttu vanast Anastasiast.

kasutada ainult paremapoolset kitsast teeveert, kuna ikka uusi sõjaväeüksusi liikus Termonde'i poole. Haigete kõrval liikusid neid toetades nunnad. Umbes põgenejate rühma keskel käis üsna noor nunn, täitsa üksi. Ta ei toetanud kedagi, vaid hoidis käed risti rinnal ja silmad maa poole pöördud. Ta kõndis nii pühaliku ilmega ja täis rahu...

Üks saksa ohvitser taipas äkki, milles asi seisis. Järsu sõjameheliku sammuga võttis ta valveseisaku ja püsis liikumatult mõõgaga au andes kuni õde oli möödunud.

Taamal tõusid leegid pilvede poole ja sajandeid kestnud klooster põles maani maha.

Isetekkinud gloobus.

Tuntud agnostik ja kristliku loomisõpetuse vastu võitleja Ingersoll külastas kord Henry Ward Beecher'it ja nägi viimase juures ilusat gloobust, mis kujutas taevatähtede konstellatsioone. »Seda ma just otsisingi,« lausus kolonel Robert Ingersoll pärast kunstitöö põhjalikku vaatlemist. »Kes selle on valmistanud?«

»Kes selle on valmistanud?« kordas Beecher simuleeritud imestusega. »Kuidas, kolonel, keegi ju ei valmistanud teda; ta lihtsalt tekkis iseenesest.«

Kuivõrd absurdsed on ometi ususalgajate teooriad maailma loomisest!

* * *

Ühendavat ja eraldavat.

ÜHENDRIIGID.

Eestist Kalifornia. Endine Eestis — Kodasema asunduses — asunud inglasest idariituse preester isa John Ryder on nüüd Inglismaalt sõitnud Põhja-Ameerika Ühendriikidesse, Kaliforniasse, kus teda ootab töö kohalike venelaste, nn. »molokaanide« keskel. — Nagu kuulda, olevat kohaliku piiskopi poolt ka juba vastavad ettevalmistused isa Ryder'i saabumiseks tehtud. Nõnda olevat juba kabel kogu vastava sisustusega korras ja kasutamiskõlblik. Isa Ryder'il oli sõjaolukorra tõttu raskusi üle ookeani pääsemisel, kuid nüüd olevat need raskused juba ületatud ja preester oma piiskopi juures, kes teda on pikisilmi oodanud. Isa Ryder'i töökoht on üsna filmilinna Hollywoodi lähedal.

SÜÜRIA.

Ordumehi sõjaväkke. Sõja algusest saadik on mobiliseeritud ka palju vaimulikke, eriti Prantsusmaal, kus sõjaväkke on kutsutud ka rohkesti ordumehi. Mitmeid teenima kutsutud prantsuse kodanikke oli ka Süürias misjonitööl. Üksikuid kloostreile kuuluvaid hooneid on võetud sõjaväe käsutusse sõjaväelisteks ja sanitaarseteks otstarveteks. Raskustest hoolimata on Beiruti ülikool ja kolledžid oma uksed avanud nagu tavaliselt.

»Ja kes ta on . . . teie vanaema, poisid?« küsisin otsekui sissejuhatuseks.

»La Nonna Anastasia meie vanaema?« poisid vastasid koos läbisegi. »Oh, ei! Ta ei ole meie vanaema, kuid siiski, ta on siin igaühe vanaema. Ja selle tagajärjel, mida ta tegi kümne aasta eest, hüüame teda vanaemaks, kes on käinud Jeruusalemas.«

»Kuidas see lugu siis tegelikult oli?«

Ühkelt jatkas üks poistest juttu. »Ta on väga vana, la Nonna Anastasia. Te peate teadma, ta on üle kaheksakümne aasta vana; ja kümne aasta eest, kui meie olime noored lapsed ja tema oli juba seitsmekümneaastane, siis ta tegi täitsa üksi palverännaku Jeruusalemma. Kogu oma eluaja, juba oma lapsepõlvest saadik la Nonna Anastasia oli ihanud minna Jeruusalemma, et kasvõi ainult, kui see nii võiks olla, sääl pühis kohis surra, pärast seda, kui ta kõiki neid kohti oli näinud oma silmaga. Selleks otstarbeks la Nonna oli kogunud raha kogu oma eluaja, juba sest ajast alates, kui ta oli alles pisike plika. Igal aastal pandi kõrvale paar piastrit — raha, mida ilmaski ei tahetud puudutada, kui rasked ka ajad ei oleks.« Poiss jäi peatuma, tal oli hing jutustamisest kinni jäänud.

»Ja kas la Nonna siis iialgi ei abiellunud?« oli mu järgmine küsimus.

»Jah, muidugi, la Nonna oli abiellunud, endastmõistagi, ja nüüd ta on lesk; ja oli ka lapsi, nii palju lapsi.« Giorgio ja Stefano kihistasid hindavat naeru. »Ja siis pärast muidugi tuli vaadata lastelaste järele ja pidi veel hoolitsema Nonna Anastasia mehe Dimitrio eest, kes enne surma oli nii kaua põdenud. Ja tööd oli sääl alati — kogu aeg oli tööd. Kuid Nonna Anastasia ei kaotanud iialgi julgust; ja viimati tuli päev, kui ta seitsmekümneaastasena lõppeks oli esimest korda elus vaba; ta oli vaba minna ja tulla nagu talle meeldis! Ja siis Nonna tegi seda: ta võttis Itaalia pangast oma elupõlise kokkuhoiu vilja ja täiesti üksi, seitsmekümne aasta vanuses, asus ta teele Jeruusalema poole, et täita oma ammust südamesoovi ja näha pühi kohti, paludes

BELGIA.

Polgu ainuke habe, mida raske »maskeeri-da«. Nagu Belgiast teatatakse, on sääl mobiliseeritud ka Namuri venelaste inter-naadi juhataja, isa Mailleux. Temaga ühes teenivat sõjaväes ka üks benediktiini munk ja kaks ilmik- ehk sekulaarvaimulikku. Kuna isa Mailleux ei saanud sõjaväes kohta väljavaimulikuna, määrati ta sanitariks. Nagu ta ise jutustab, koheldakse Belgia armees vaimulikke väga hästi. Ohvitserid, kelledega neil neljal vaimulikul on tegemist, on kõik head katoliiklased. Ilma kesteab mis raskusteta lubatakse preestreil igapäev lugeda liturgiat. Isa Mailleux kiri ameti-vendadele, millest me oleme saanud andmed, on kirjutatud ühes Põhja-Belgia algkoolis, mis on muudetud laatsaretiks.

Suurt tähelepanu äratab sõjaväes isa Mailleux habe, mis on »polgu ainuke habe« ja kõigile juba tuntud. Veltveebel, kellele muidugi need idarituse kombed pole nii hästi arusaadavad, andnud preestrile nõu habe maha ajada, kuna see ei mahtuvat gaasitorbikusse!

UNGARI.

Hiljutise »Rahvusvahelise Katoliku Espe-rantoühingu« üldkoosoleku tulemusena on Ungaris hakatud välja andma esperantokeelset katoliku ajakirja. Selle töö sihiks on nende katoliiklaste poole pöördumine, keda on nii vähe, et nad ei suuda oma emakeelset vastavat ajakirja trükkida. Kuna esperantot on tarvitatud seni väga palju usu vastu võitlemiseks, siis on selline üritus ungarlaste poolt igapidi tervitatav.

Siinkohal väärib aga meeletuletamist, et Eestiski on tehtud katseid esperantot rakendada usuliste ringide teenistusse. On ju luteri jumalateenistusigi peetud esperanto keeles. Omalajal oli Eestis suureks espe-ranto õhutajaks ja õpetajaks katoliku preester Andreo Ce, kes meie kirikuis ka jutlusi pidas. Ka eesti õigeusuliste seas on silma-paistvaid esperantiste, kellede seas isegi üks preester ja üks munk. Ühes õigeusu kirikus olevat lihavõtte öösel seetõttu ka loetud esperantokeelset ülestõusmisevangee-liumi. Loodame, et esperanto kord ka võib mängida osa ühinemisliikumisel. R. S.

Issandalt ainult armu, et ta võiks sääl pühas linnas surra. Kuid Nonna Anastasia ei surnud; selle asemel ta jäi kaheks ja pooleks kuuks Jeruusalemma, oodates kuni kõik tema kokkuhoitud veeringud olid otsas; ja siis viimati, õnnelikuna nagu kuningatar, ta lahkus pühast linnast. Jumala rahu oli tema südames ja Jumala rõõm oli tema näol. Ja nii ta pööraski tagasi Neo-Koro'sse. Ta on alati õnnelik, meie Nonna Anastasia, nagu te isegi näete, ja sellest on nüüd juba kümme aastat möödas, kuid ta on ikka sama,« lõpetas poiss. »Ja nüüd te näete, Kyrie, miks nimetame teda vanaemaks, kes on käinud Jeruusalemas!«

Anastasia ise jutustas mulle veel enam oma elust, kusjuures Giorgio etendas tõlgi osa. Palverännaku päevani ta oli kogu aeg elanud sellel saarel ja iialgi ta pole olnud eemal oma kodust, mis asus siin vana kiriku õuel.

»Kogu oma elu Jeruusalemma minekuni elasin Rhodes'el Neo-Koro's, ning ma olen näinud palju asju ja palju muutusi — mõndi häid ja mõndi halbu. Ma olen tundnud türklasi ja ma olen tundnud itaallasi. Ma olen käinud Jeruusalemas ja olen näinud pühi kohti ning ma olen õnnelik, ükskõik kas ma elan või suren . . .«

Niisugune oli tema elu epitoom. Siis ma esitasin talle korraga selle mõtlematu küsimuse: »Kas olete õnnelikum, Nonna, türklaste või itaallaste all?«

Ootasin pooleldi kiidulaulu neile palju-dele ainelistele parandustele, mis saarele on toodud itaallaste poolt, ma tundsin end tõesti otsekui tagasi tõugatuna, kui Anastasia mulle lausa hämmastuses otsa vaatas, et ma võisin tunda huvi millegi nii ütlemata ükskõikse asja vastu nagu on türklaste või itaallaste ülemvalitsus. Ta vastas mulle aeglaselt ja pühalikult, käsi südamel, ikka jälle noogutades oma auväärset hallpead:

»Kui keegi on hea siin,« — ja jällegi ta näitas oma südamele — »kõik on hea... türklased on head ja itaallased on head... Kui aga keegi on kuri siin, siis on kõik paha . . . türklased on pahad ja itaallased on pahad.«

Ja kuna mul kõrvus kõmasid veel need targad sõnad, jätsin Anastasia Kallos'ega jumalaga, Anastasia Kallos'ega, vanaemaga, kes oli käinud Jeruusalemas.

E. M. Prister Cruttwell.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. || Hind: Üksiknumber 10 senti.
Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 20. III 1940.

ÜHINE KIRIK

Sisu:

Kirik ja isamaa-armastus.
Liturgiateenistus ameeriklase nähtuna.
»Cocktail« loovutab koha ikoonale.
Moodne kasvatus.
»Ligipääsmatuid« ristiusustamas.
Ühendavat ja eraldavat.

2
1940

Bibliotheca Universitatis Tartuensis
180330
2252,2

ÜHINE KIRIK

Pühendatud kirikuühtluse küsimusile.

Ilmub 4 korda aastas.

Nr. 2 | 1. juunil 1940 a. | VI aastakäik

Kirik ja isamaa-armastus.

Tunnistajad, kes üksteisele vastu räägivad.

Kui ülempreestrid ja kõrge nõukogu Jeesuse vastu otsisid tõendusi ja tema vastu oli toodud palju tunnistusi, oli lõpptulemus ometi niisugune, et ta oleks preestreid pidanud heidutama. »Nende tunnistused ei olnud kooskõlas.« Ja kui kõrge nõukogu siiski ühel häälel otsustas, et Jeesust tuleb süüdi ja surma mõista, siis kirjutab selle kohta evangelist: »Pimedus tuli üle terve maa« (Lk 23, 44; Mk 15, 33). Ning see pimedus pole sest ajast saadik mitte enam kadunud, sest võitlus Kristuse kiriku vastu kestab ikka edasi — veel sajandeid. Ja tunnistajad on üksteisega samuti vasturääkivuses, nende kaksipidi kõne on sama kõva kui juudi kohtuhooneski.

Üks teeb etteheiteid kiriku rahvusvahelisusele, kiriku internatsionalismile, väites, et »ta lülitab tasa kõik rahvad ja natsioonid ja kultuurid«. Teine jälle kirjutab, et kirik tükeldab, jaotab ja killustab, kuna ta tahtvat valitseda.

Kuid vaatame, kuidas need tunnistused üksteisest lahku lähevad.

Suur probleem.

Armas lugeja, see on väga keeruline asi. Kuidas võib rooma-katoliku kirik, mis ju oma suure ulatusega embab kõiki maailmajagusid ja maid ning suguharusid, kuidas võib katoliku kirik seda mitmekesisust ühendada sellega, mida ta nimetab oma tunnusmärkideks: »Üks, püha, katoliiklik ja apostlik.« Ja eriti, kuidas on lugu selle »üksolemisega«? Kas tema ühtlus on võrreldav liivapotiga — lahtiste liivaterade potiga, mida hoiab koos ainult puust kere ja muud midagi? Või kas tema ühtlus on orgaaniline, kas ta on nagu ühtlus inimkehaski tema paljude liikmete ja organitega?

Ja kui me selle küsimuse esitame pisut teravajoonelisemalt, pisut konkreetsemalt: Kas raiub ja kraabib kirik igalt rahvalt ja igalt kultuurilt tema iseloomulikud omadused? Või kas ta ühendab kõik üheks suureks, ilusaks tervikuks, nii nagu üksikuid kive seatakse kokku veel ilusamasse mosaiiki?

Kes annab vastuse?

Ja kuidas see peab sündima? Mina seda ei tea. Peab tähelepanu juhtima paavstlikele ürikuile. Sest võib-olla vahest leidub keegi, kes ajalugu ei tunne. Ning võidakse ju ka etteheiteid teha ja ütelda, et niisugused on küll need sõnad, kuid teod on hoopis teissugused, et tõsiasjad räägivad teist keelt. Või kas esitame ja toome päevavalgele tõigad ning riskeerime, et meile vastu hüütakse: »Need on vahest ainult üksikute kirikuliikmete teod, kuid see pole kiriku õpetus kui niisugune!«

Ei, me ei tohi riskida kumbagi meetodit. Esitame mõlemad elemendid ühes. Avaldame ametliku programmi ning mõõdame tegelikku täidesaatmist kava

järele. Siis peate ise tegema järeldused, kas nii on õige või mitte.

Programm.

Paavst esitab meile oma kava. See on toosama programmgi, mis oli tema eelkäijail. Pius XII-da esimesest ringkirjast »Summi Pontificatus« (20. okt. 1939 a.) loeme:

»Tõsiasi, et rahvad teevad kultuurseid edusamme ja üksteisele saavad ebasarnaseks elu-olu ja kultuuri poolest, ei tohi inimsoo ühtlust tükeldada, vaid peab neid tegema rikkamaks ja ilusamaks iga erilise anni edasiandmise ja nende varade omavahelise vahetamise läbi. See on aga ainult siis võimalik ja teostatav, kui kõik sama Isa lapsed ja sama vere läbi lunastatud Kristuse vennad ja õed jäävad ühendatuks vastastikuses poolehoius ja põlevas armastuses.«

Tugev, kristlik armastus isamaa vastu.

Ka selle suhtes ütleb meile paavst, mis on õige kiriku õpetus:

»Pole vaja karta, et üldise vendluse teadvus — kristliku õpetuse poolt õhutatud — on vastolus armastusega oma isamaa traditsiooni ja au vastu või takistab tema õitsengu ja seaduslikkude huvide avardamist. Seesama õpetus peab ju sellest kinni, et armastuse teostamisel on kord, mis Jumala poolt on seatud ja mille järele neid, kelledega ollakse seotud eriliste sidemete läbi, peab ka rohkem armastama ja neile tuleb oma heategusid rikkalikumalt osaks saada lasta. Meie jumalik õpetaja andis ju ka ise näite, kui ta püha linna ähvardava hukkumise pärast nuttis. Kuid seadusepärane ja õigustatud armastus isamaa vastu ei tohi panna silmi sulguma kristliku armastuse ees üldsuse suhtes, mis vennaliku armastuse rahulises valguses näeb ka teiste maade edu.«

Mitte pealiskaudset ühetaolisust.

»Kristuse kirik — temale Jumala poolt kingitud tarkuse truu kaitsja — pole kunagi tulnud mõttele ega saagi mõttele tulla, puudutada või isegi põlata seda iseloomulikku, mida iga rahvas õigusega oma püha pärandusena armastuse ja jõuga kaitseb. Tema sihiks on üleloomulik ühtlus kõikehaaravas armastuses, tundmuses ja tegudes, mitte ühekujulisus, mis on ainult väline ja pinnapealne ja seeläbi ise oma jõudu nõrgestab. Kõiki juhtnööre ja abinõusid, mis aitavad eriliste jõudude ja püüete head ja korralikku ilmutamist, tervitab kirik rõõmuga ning kaitseb neid, kui nad ainult pole vastolus ühtlusega päritolus ja ühiskondlikus lõppsihis. Sageli on ta oma tegevusega misjonimail tõestanud, et see põhimõte on tema maailmahaarava apostolaadi põhjanaelaks.«

Misjonitöö.

»Lugematuil uurimusil ja töil, mida kõigi aegade misjonäride poolt suurte ohvrite ja armastusega on sooritatud, on sihiks saada täpset ülevaadet täiesti mitmekesiseist kultuurivormest ja nende vaimseid jõude teha viljakandvaiks evangeeliumi nende rahvaste elule sobiva jutlustamise läbi.«

»Kõik, mis selliseis kombeis ja harjumusis pole lahutamatu kindlusega seotud usuliste eksituste külge, leiab alati heatahtlikku uurimist, ja kui see on võimalik, kaitstakse ja varjatakse seda. Meie otsene eelkäija, olgu temast õnnis ja auväärne mälestus, on nende juhtnööridega ühes väga raskes küsimuses teinud täpse ja avara otsuse, mis ka kaugemas tulevikus on tema geeniuse ja põleva apostoolse hoolsuse tunnistuseks. Minu auväärsed vennad, oleks ülearune ütelda, et meie kõhklemata käime sedasama teed. Kõik, kes kirikusse astuvad, peavad teadma, et neil, kuulugu nad siis mistahes tõugu või keelkonda, on ühed ja samad õigused lastena Issanda majas, kus valitsevad Kristuse rahu ja seadus.«

Ning paavst ütleb veel »ut videlicet mentem hanc nostram exemplo demonstremus — nagu näha, demonstreerime oma meelt näitega«, vihjates siinjuures küll seigale, et ta kaksteistkümmend misjonipreestrit mitmesugustest suguharudest ja tõugudest tegi piiskopiks.

Praktika.

Paavsti sõnad on lühikesed ja jõulised ning kahemõttelisus on nende juures võimatu. Nüüd peaksime ainult veel vaatama praktikat, tegelikku aadete teostamist. Pius XII ise on juhtinud meie tähelepanu »avaraile otsuseile«, mis tehtud tema eelkäija poolt »eriti raskes küsimuses«. Arvatavasti — me pole veel saanud ametlikku interpretatsiooni — on siin tegemist instruktsiooniga, mille »Congregatio de Propaganda Fide« (usulevitamise asutus) saatis Msgr. Marella'le (Apostlik Delegaat Jaapanis) 26. mail 1936 a. See instruktsioon puudutab jaapanlasist katoliiklaste hoiakut nende isamaa suhtes.

Jaapani küsimus.

Jaapanis kasvas rahvuslik vaim, rahvuslik teadvus väga tugevasti. 50 aasta jooksul taheti tasa teha seda, millepoolest sajandeid oli maha jäädud. Jaapan tegi endast ise uue, tugeva, iseteadva, ülemaailmse tähtsusega rahva. Rahvuslik tunnetus pidi muutuma ikka tugevamaks, aina tugevamaks. Vanad tseremooniad pidid selleks kaasa aitama, et rahvusühiskonna liikmed ilmutaksid oma rahvuslikku uhkust. See oligi põhjuseks, miks Msgr. Marella 8. detsembril 1935 a. Jaapanis töötavaile usulistele ülemustele saatis instruktsiooni, milles ms. üteldakse (6. punktis), et nad avara sallivusega peavad suhtuma kõigesse, mis ei võitle õige usu vastu, ja meeleldi peavad kaavitama isamaa-armastuse tõelise vooruse kaitsemiseks ja suurendamiseks.

Kuid tseremooniad? Jah, see oli kõrvetav küsimus. Ja kas see polnud ebajumalateenistus? Õigusega ütleb Msgr. Marella, et palju talitusi, millel varemalt oli ekspressiivselt usuline tähendus, nüüd on muutunud paljaiks rahvuslikeks asjuks, paljaiks rahvuslikeks tegudeks, nii et noored ristiusulised sellest ilma raskusteta osa võtta võivad.

Mandžukuo.

Need raskused ei kerkinud mitte ainult Jaapanis, vaid ka Mandžuurias (1932 aastast alates Jaapani mõju all). Ka seal on valitsemas seesama rahvuslik vaim, ka seal tõuseb tseremooniate küsimus, Apostlik Vikaar Kirin'is, Msgr. Gaspais, saatis selles asjas 25. märtsil 1935 a. usulevitamise kongregatsioonile memorandumi, milles ta teatab, et tema, pärast seda kui ta on saanud ametlikku informatsiooni valitsuselt ja on küsinud nõu ka misjonipiiskopelt, nüüd on koostanud kava, mille kohta ta kongregatsiooni palub langetada oma otsust. See kava on üldjoontes samasugune nagu Msgr. Marella'gi poolt koostatud ürik. Ka siin ei tohi me mainimata jätta, et valitsus (haridusministeerium) on rõhutanud, et rahvuslikel pidustusil, millest jutt oli, polevat »üldse mitte mingisugust usulist iseloomu«.

Vastus Roomast.

Seejärele järgnesid vastused Roomast 26. mail Msgr. Marella'le ja 28. mail 1936 a. Msgr. Gaspais'le.

Msgr. Gaspais'le teatas propaganda kardinalprefekt Mandžukuo asjus, et ta küsimuse olevat esitanud paavstile endale. Pius XI käskis tal ette lugeda valitsuse ülalmainitud deklaratsiooni, nõudis kirjalikku kava ja käskis seda teostada, et igast tüliküsimusest võimalikult kõrvale hoida.

Msgr. Marella sai sarnleva instruktsiooni: »Misjonäridele on sünnis tunnustada ja austada jaapanlaste aukartust ja lugupidamist oma isamaa vastu. Nad peavad usklikele õpetama, et nad isamaa-armastuses ei tohi vähem korda saata kui teised rahvuskaaslased.«

* * *

Ja nende põhijoonte järele töötab Rooma edasi. Mitte ainult Jaapanis ja Mandžukuos, vaid igalpool ja igal ajal rõhutab ta misjonäridele: et nad rahvaste juure peavad minema tõelise armastusega, ja et nad õpiksid rahvast tundma avara, lahtise südamega ning andunud hingega, et nad õpiksid rahvast armastama ning tema kultuurist lugu pidama. Niisugused on tõsiasjad. Järeldus on selge.

* * *

Ülalmainitud instruktsiooni võib lugeda hollandikeelsest ajalehest »Maasbode« (24. dets. 1939 a.) ning Paavstliku Gregoriuse Ülikooli häälekandjast »Periodica« (1936 a. ja 1937 a.), avaldatud dr. J. Creyghton,i poolt ja kommenteeritud P. Charles'i poolt.

J. B.

Liturgiateenistus ameeriklase nähtuna.

Alati on huvitav lugeda, missuguse mulje jätab läänemaisele, moodsele inimesele idakiriklik liturgia. Kuna aga liturgia täieliseks nautimiseks on vaja ka liturgia ja selle mõtte tundmist, siis tavaliselt leidub üsna häid kirjeldusi eemalseisjate sulest väga vähe. Leidsime juhuslikult ajakirjast »America« (5. III 1938 a.) Gerard Donnelly artikli ühe idamaise teenistuse pidamisest New Yorgi maailmalinnas. Kuna kirjeldus on paeluv ja tabav, loodame, et meie lugejail midagi selle avaldamise vastu ei ole.

Toimetus.

City lääneosa Kolmekümnendas tänavas lauldi mõne päeva eest liturgiat, ning ühe selle liturgia osa ajal kuulsime altaris viit keelt korraga.

Jah, ma tean. Isegi sellel arenenud ja küllaltki hilisel ajal meie normaalne katoliiklane on hämmastanud, kui te püüate talle selgeks teha, et ladina keele kõrval on veel teisi keeli armulauateenistuse pidamiseks. Ta tõmbab otsaesise kortsu ja sügab kõrvatagust. Ta venitab kaheldes oma kulme ja lausub: »Kuid kas teie tõesti ei kõnele greeklastest või õigeusulistest või mis nad muud veel olla võivad? Kas te mõtlete teisi keeli tõelisel missal, katoliku missal, mis on sama nagu meie omagi ja paavsti oma?«

*

Hüva, siin me siis olemegi ühel pühal missal, liturgiateenistusel — umbes 1300 inimese ümber — kiilutud kokku kirikusse, ja kuuleme, kuidas altaris tarvitatakse viit erisugust keelt. Ma tõttan juure lisama, et see oli täiesti katoliku armulauateenistus, mis Rooma poolt oli heaks kiidetud. Teenistust lauldi kaputsiinide kirikus ja sellest võtsid osa usklikud, kes kindlalt usuvad paavsti ja kellel on meile nii hästituntud kahtlev seisukoht abielus vaimulikkude vastu ning ka iga muu isiku vastu, kes end nimetab idakatoliiklaseks.

*

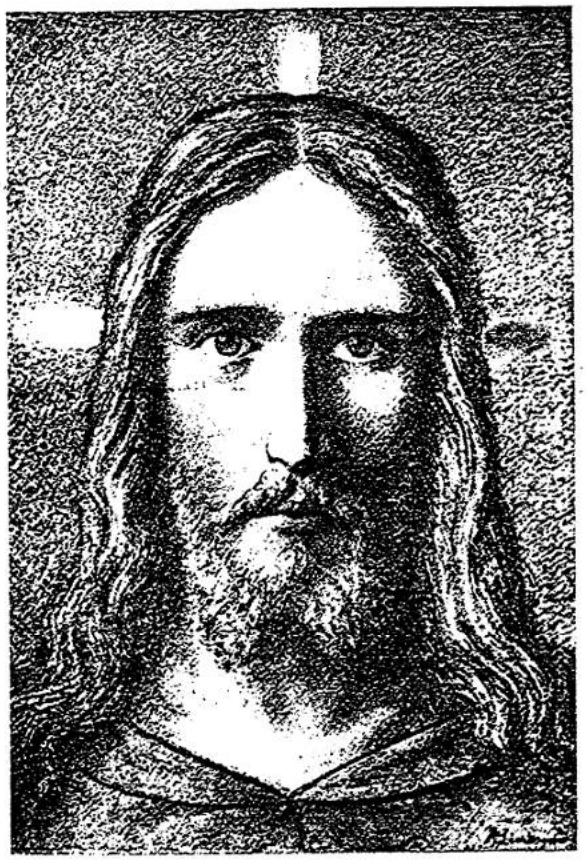
Meie imestus tõusis haripunktile pühakirja lugemisel. Viis preestrit, igaühe käes püha raamat, moodustasid Siioni juurest alates altari välisääreni täies ametiriides jumalasulaste rea. Esimene preester laulis evangeeliumi araabia keeles. Teine preester kordas samu salme greeka keeli. Kolmas algas oma katkendit: »Hæc locutus est Jesus . . .« See oli tuntud ladina tekst. Neljandaks kostis mürisev slaavi evangeelium.

Me küsisime endalt juba, mis küll võib olla järgmine keel, sest seal oli ju veel viies preester kannatlikult oma järjekorda ootamas. Sel hetkel me olime juba valmis kõike kuulama. Kui preester aga algust tegi, läbis meid šokk. Inglise keel! Ta laulis evangeeliumi inglise keeles! Siin me kuulsime esimest korda osa armulauateenistust oma emakeeles. Ja tõesti, ma julgen arvata, et see oli esimene kord, mil Ameerikas tarvitati inglise keelt katoliku armulauateenistusel. (Mõni hetk pärast seda serveeriti meile veel üllatavam silmapilk inglise keelt, kui üks preester pöördus rahva poole, tõstis üles altarileivad ja pühitsemata veini karika ning laulis pika palve — sõnadega, mida igaühe poolt kirikusolijaist hästi mõisteti. Palve oli rahva, riigi ja kohalikkude võimude eest, paavsti, piiskopi, vaimuliku seisuse ja usklikkude eest.)

*

Suur huvi rahva keskel idariituste vastu on üks hämmastavamaid asju hilisemas katoliku ajaloos. Muidugi ma ei saa kõnelda maa ülejäänud osa nimel, kuid siin New Yorgis keskpärane katoliiklane vaatas su peale alles viis aastat tagasi nagu müstikule või vähemalt nagu tolmunud ja kuivanud ajaloolasele, kui püüdsid selle küsimuse vastu tema huvi äratada.

Kuid mõne viimase aasta jooksul on siin sündinud midagi hoopis erakordset. Kestvalt rohkemarvuliselt ja vahest otse üllatavate hulkadena new-yorklased külastavad kirikuid, kus nad võiksid kuulda idariituse armulauateenistust. Meie kohalikus usulises ajakirjanduses võtavad artiklid idaliturgiliste alade üle tähtsa koha oma alla. Uurimisklubid ja lektorid valivad need küsimused ikka sagedamini ja sagedamini vaidlusteemaks. Üsna hiljuti asutati kaks uut ajakirja riituste kohta. Üks rühm noori kolledžiõpilasi on hakanud tuupima mingit eksootilist keelt ja muusikat, millel pole

»Meie kummardame su kõigepuhtama kuju ette, oh helde Kristus Jumal, ja palume su käest pattude andeksandmist: Sest oma tahtmist mööda võtsid sa ihu poolest risti peale minna, et neid, keda sa oled loonud, vaenlase orjusest päästa. Seepärast me hüüame tänulikult su poole: Sa oled kõiki rõõmuga täitnud, oh meie Lunastaja, kes maailma lunastama tulid.«

kõige vähematki seost Benny Goodmani swinglauludega. Need noormehed tahavad endi keskel organiseerida koori idamaiste jumalateenistuste jaoks Mulberry tänaval.

*

Kuna kõige idamaise järele on rahva seas nii suur nõue, siis sellepärast vist plaanitsesidki kaputsiinipreestrid selle üllatava liturgia, millest meie Washingtoni sünnipäeval osa võtsime. Isad ei valinud selle kuupäeva küll mitte patriootilistel põhjustel, kuid pigemini sellepärast, et see oli vaba päev nädala keskpaigas ja nii andis rahvale ja vaimulikele võimaluse takistamatult osa võtta.

Isad tegid oma suursündmuse rahvale teatavaks mitmesuguste bütsantiini riituste preestrite koosteenimise liturgia nime all.

Koosteenimine on tehniline termin. See tähendab, et mitmeid preestreid talitab korraga altaris, pühitsedes ühtainust leiba ja karikat veini ning palvetades ühel häälel kõige tähtsamaid palveid. Nii, kuigi seal altaris on mitmeid preestreid ning kõik pühitsevad tõeliselt, ohverdatakse siiski ainult ühte liturgiat.

Koosteenime, nii näib, pole muide üldse ebatavaline nähe. Tegelikult meie, ladina katoliiklased, võime näha seda tseremooniat alati, kui rühm noormehi pühitsetakse preestriametisse, sest kohe pärast nende salvimist ohverdavad nad missat grupis, lugedes oma ladinakeelseid palveid ühes oma piiskopiga. Kolme aasta eest teenisid mõned ukraina preestrid Clevelandis koos püha liturgiat, mis kuulus euhharistliku kongressi silmapaistvate sündmuste hulka.

*

Aga kõige silmapaistvam asi möödunud nädala liturgia juures oli asjaolu,

et seal kasutati kolme liturgilist keelt ning seal teenis koos mitmesugusest riitusest vaimulikke, et ühiselt tuua veretut ristiohvrit. Kui kujutella säärast sündmust näiteks teie endi kirikus, kus, ütleme, preester laulab oma liturgilisi osi prantsuse keeles, diakon saksa keeles ja alamdiakon tarvitab hispaaniakeelset teksti, siis teil oleks tõesti midagi väga sentsatsioonilist, kuid see poleks tõesti sugugi midagi sentsatsioonilisemat, kui siin see bütsantiini liturgia, mida lauldi mitmes idamaa keeles.

*

Ma ei saa siin, isegi lühidalt mitte, puudutada bütsantiini liturgia ajalugu ja seda liturgiat pidavate rahvaste ajalugu. Kuid kaputsiinlaste kirikus asetleidnud stseenil võis peagu leida bütsantsi ajaloo selustust. Keegi melkiidi preester oli liturgial juhtivaks preestriks. Tema tarvitas oma araabia sünnikeelt kogu teenistuse kestes. Tema kõrval oli altaris esmajoones albaania preester (kelle liturgiliseks keeleks on greeka keel) ja siis järgnes neli slaavi kirikute vaimulikku — üks venelane, üks podkarpaatlane ja kaks ukrainlast.

Ja nii te ei võinud sealt leida mitte ainult märgatavat mitmekesisust keele poolest, vaid ka vägagi tähelepandavat lauluviiside iselaadi.

Peagu satuks kiusatusse nimetada melkiidi preestri laulu türgi lauluks. Halisev, õõtsuv laul tuletab meele muezzini hüüdu minaretilt, ja mõnikord ta kostab nagu kuulsad flöödiapreggio'd »Scheherezade'is«.

»Ülendagem oma südamed!« tegi melkiidi preester algust, muidugi araabia keeles ja viisil, millel oli juures Damaskuse või Aleppo maiku.

Kuid koor andis vastused slaavi keeles ja muusika oli täiesti venepärane. Mõnele meie seast see laul tõi mällu »Volga laevnikkude« akkorde.

Ja ühe või kahe silmapilgu pärast katkestas seda interliturgilist duetti äkki kolmas hääl, hoopis lahkuminev keele ja viisi poolest. Albaania preester hakkas laulma ekteeniat. Tema keeleks oli greeka keel. Tema viis oli kirjutatud sajandeid tagasi Ateenas või Bütsantsis.

Kuid see ei häirinud Volga laevnikke üleval kooris. »Gospodi pomiilui«, vastasid nad südamest. See tähendab ju »Issand, heida armu«, ning Jumal saab ju slaavi keelest samahästi aru nagu greekagi keelest. Kui me aga jõudsime andide pühitsemiseni, oli kõigel keele ja lauluviisi mitmekesisusel järsk lõpp. Sellel liturgia pühalikul hetkel kõik kuus preestrid liitusid ühes keeles, püüdes seejuures veel oma sõnu hoolikalt kooskõlastada, nii et nad täpselt koos võiksid pühitseda. »Touto esti to Soma mou«, laulsid nad evangelisti enda sõnadega. »Touto esti to Haima mou«. Ja isegi pühitsemise hetke hardumuses võis tähele panna, et suur osa idamaisi usklikke ei laskunud põlvili, vaid selle asemel kummardas oma päid sügavasti euhharistia ees.

*

Kaputsiinlaste kirikus võib istet leida umbes tuhat inimest — muidugi ainult siis, kui pingiread on rahvast tulvil täispakitud. Hüva, selleks teenistuseks pingiread olid viimase võimaluseni täiskiilutud ja üks kuni kaks sada seisjat nihkusid ebamugavalt ühelt jalalt teisele kogu selle kahetunnilise teenistuse kestes. Väljaspool kirikut politsei tõrjus tagasi veel mõnesaja trügija ümber. Tungil täidetud jumalakojas välgahtasid sekka fotoreporterite pirnid iga kord, kui teenivad preestrid aga oma seisukohta muutsid.

Kaameramehed, kes otsisid ainult pittoreskset, eelistasid nähtavasti rituaalseid protsessione altari juure, altari juurest ning altari ümber. Kuid usklikele tundus selle liturgia tõeliseks haripunktiks armulaud. Nagu lugeja arvatavasti teab, antakse idas armulaual mõlemaid kujusid. Prosferid lastakse karikasse, kus pühitsetud vein nad läbi immutab, ning antakse siis preestri poolt pikavarelise lusikaga.

*

Sellel teenistusel läks armulauale kuuekümne inimese ümber ja ma olen kindel, et ükski katoliiklane ei saanud seda tseremooniat pealt vaadata sügavaima liigutuseta. Sest altari ette kogunes niihästi ladinariituslasi kui ka slaavlasi ja süürialasi; sinna tuli töölisi ja professoreid, väikseid lapsi ja vanu. Sinna tuli ka üks neegrinaine, kes oma

valgete kaaskatoliiklaste seas ei tundnud vähematki piinlikkust. Ta ei tundnud tõesti vähematki piinlikkust, kui ta võttis osaduse leiva ja karika.

Kõik need armulaualised said sakramendi seistes, mitte põlvili; nende käsivarred olid rinnal risti — nagu oleme näinud piltidel, kus kujutatakse ekstaasis pühakuid. Kohe pärast armulaualt tulemist andis meile keegi teenija väikese kuubiku õnnistatud leiba ja sõõmu sooja vett väikesest hõbetassist — see pidi olema armastuse ja ühtluse sümboliks.

*

Pärast seda oli altari suitsutamine, veel üks teine ekteenia ja võrratut muljet jättev õnnistus, mille juures kuus preestrit seisis rahva poole. Liturgia jõudis lõpule. Kuid ma arvan, et alles siis, kui preestrid tulid altarilt alla, pöörasid ümber ja kummardasid sügavalt Siioni poole, enamik meie seast sai aru, et kogu liturgia vältel polnud olnud ühtegi genufleksiooni ehk kummardust ühel põlvel.

*

Kogu see asi õpetas meile palju asju meie endi usu kohta. Kuid ma söandan ütelda, et see, mille me endiga kaasa võtsime, polnud mitte ainult paljas huvi rituaali vastu. See ei olnud isegi mitte uus huvi selle vastu, et kirik, keskendades oma elu euhharistia ümber, saavutab ülemaailmse ühtluse, ilma et ta kellelegi peale suruks ühesabloonilisust. Ei, see mida meie õppisime, oli veel midagi sügavamat.

Võib-olla seda võiks nimetada katoliikluse katoolsuse uueks ja elavaks tunnetuseks, mis laseb meid aru saada, kuidas müstilises ihus pole olemas juuti ega roomlast, vaba meest ega orja.

Paljudel põhjustel ei tohiks meid, ameerika katoliiklasi, selle eest mitte liiga karmilt süüdistada, et meie idariitusi ei tunne ja et me rinnus kandsime seda rumalat kahtlust, nagu oleks idamaalastel usk, mis meie omast on hoopis madalamal. Me teeme kõik selle ruttu jälle heaks ja paavsti sõnad laskuvad meie hinge.

»Jeesuse Kristuse kirik«, rõhutab Püha Isa, »ei ole ladina ega greeka ega slaavi, vaid on katoliku. Sellele vastavalt ei tee ta ka vahet oma laste vahel, ja greeklased, ladinlased, slaavlased ning kõigi teiste rahvuste liikmed on Apostliku Tooli silmis sarnased.«

Gerard Donnelly.

Toimetuse järelmärkus: Käesolev essee näitab läänemaise katoliiklase ausat tahet ida mõistmiseks. Avameelselt, jah paiguti otse lapselikult tunnistatakse ka ladinlaste teadmatust ja imestust idariituse nähete puhul. Jääb ainult soovida, et ida sama heatahtlikult, ausalt, avameelselt, sallivalt ja kristlikult suhtub läänesse.

Kirikuküsimusi end. Poolas.

Vaimulikus ajakirjanduses Eestis on tulnud kuuldavale süüdistusi, nagu olnuks õigeusuliste ja nende kirikute ulaklikus ja kiuslikus kohtlemises endise Poola territooriumil ka katoliku vaimulikel oma osa. Nende vihjete puhul on meid kompetentsest allikast saadud andmete põhjal volitatud seletama:

»Peame otstarbekohaseks nentida, et kahetsetavad tõsiasjad tegelikult Poolas 1938 a. juuni ja juuli kuul aset leidsid. Kuid neist oli täitsa eemal katoliku vaimulikkude ja usklikkude tegevus. Pealegi kirjutas just vastuoksa- ekstsellents Msgr. Andrei Szeptyckyi, ruteenlaste Lvovi ülempiiskop ja mitropoliit, karjasekirja, et hukka mõista neid vägivallategusid, mis poola võimude poolt on kaadetud ‚lahusolevate vendade' ja nende kirikute kahjuks. Karjasekirja aga ei lubatud avaldada samade võimude keelu tõttu. Siis Püha Tool selgitas vastuvaidlematul viisil, et neis vägivallategudes ei tule näha mingit ühist konventsiooniga, mis 20. juunil 1938 a. sõlmiti Püha Tooli ja Poola Vabariigi vahel ‚maade ja ehituste' kohta, mis katoliku kiriku käest võõrandati ja mis olid Poola riigi valduses. Seda korrati ametlikus teates, mis avaldatud ‚Osservatore Romano's' 17. III 1939, nr. 64 (23.952).«

»Kõik ehmusid sinu jumaliku au pärast; sest sina, oh abielutundmata Neitsi, kandsid omas ihus kõigekõrgemat Jumalat, ja sünnitasid igavesest ajast olnud Poja, ja saatsid rahu kõigile, kes sind kiites laulavad.«

»Cocktail« loovutab koha ikoonale.

Kui nunnade eestpalve põhjustas arhitektoonilise muudatuse.

Minu kodulinna tolmusel ja pisut sompus kõrvaltänaval on kauplus, mille tuhmunud silt kuulutab, et seal müüakse katoliku kunstiesemeid ja raamatuid. Peamiselt just raamatuid. Selle õpetlasliku äri vilus hämaruses panin esimest korda tähele õde Katariinat (see pole küll tema õige nimi, kuid ta on hea küllalt selle loo jutustamiseks), kui ta aegapidi liikus ühe riiuli juurest teise juure, iga köidet takseerides tõsise raamatusõbra kiindunud, embava pilguga. Müüja oli tema kohalviibimisele üsna uhke ja sosistas mulle kõrva, et õde ei ole mitte ainult autoriteet esmatrükkide ja antiikköidete tundmisel, vaid on ka ise poeet. Ta tõi välja ühe väikese raamatu õe loomingut.

Ma olin kindel, et ma millaski enne seda õhtupoolikut polnud näinud seda pruuni, kortsus nägu, mis otse heatahtest säras, kuid mingisuguse seletamatu ja ajendliku eelaimduse tõttu tundsin, et mul on tegemist kellegagi, kes kord saab minu sõbraks. Ma polnud ilmaski varem näinud nii heatujulisi silmi: hallikassinised, nii hoopis erilise pilgutusega, mis, nagu ma vahepeal juba olen suutnud avastada, on talle omane. Bukinist esitles mind ja õde nõustus lahkesti oma nime kirjutama minu poolt ostetud eksemplari.

Kui ma jälle kuulsin seda nime, olin parajasti einetamas kellegi preestri juures, kes on jõudsalt kasvava koguduse hingekarjaseks. Ta oli just lõpetanud kooli ehitamise ja viis nunna õde Katariinaga eesotsas olid tulnud sinna kooliõpeta-

jaiks. Jälle kohtusime õega ning jälle tundsin tema lahkuse soojust. Ta kutsus mind külastama oma väikest konventi. Seda ma varsti tegingi, varustatult šokolaadikarbi ja oma pruudiga. Me kõik saime häiks sõbruks ning õed kutsusid mind neid ikka ja ikka jälle külastama. Nad elasid ühes hõredas aidahoones, sest kuigi koolimaja oli uus, polnud hingekarjasel seni veel raha ehitada sobivat kodu nunnadele. See oli kõige parem maja, mille üürimist preestri raharessursid võimaldasid. Ta oli ka vanasti olnud millaski üürikasarmuks, kusjuures seal olid elanud kõige väiksema tuluga elanikud.

Kuid siiski, selle usu, seebi ja vee rõõmsa seguga, mis nunnadele on nii omane, oli imetegusid korda saadetud. Nende lage vastuvõturuum mõne odavalt ostetud mööblitükiga sai mulle, kellel tollal parajasti oli palju muresid, külalislahkeks sadamaks, mugavaks ja lohutavaks. Usaldasin kord ka oma raskused viiele uuele sõbrale ja iialgi elus ei tundnud ma nii kerget südant kui ühel erilisel parastlõunal, mil minu silmapiiril ähvardasid kõuepilved ja õde Katariina ütles mulle oma rahulises toonis: »Me palvetame teie eest!« Ning ma olen kindel, et nende palveil oli minu raskuste lahendamisega väga palju tegemist.

»Me palvetame teie eest!« Need sõnad kajasid minus veel kaua aega pärast seda. Samal õhtul ma olin külaliseks ühel suurel ja nn. moodsel einel. Kunstiliselt töödeldud söögituba, suurejooneliseks tehtud hiilgava paneeliga, mis kord oli ehtinud ühe kuulsa hertsogipalee seinu, näis olevat väga kaugel sellest endisest üürikasarmust-aidahoonest, kuid selles polnud põrmugi kahtlust, kes kahe maja elanikest oli rohkem rahul. Mis puutus eine peoperenaisesse, siis polnud tema juures märgata üldse mittemingisugust rahulolu. Ja ometi oli tal kõik, mis tema hinnangu järele talle oleks pidanud andma õnne. Tal oli suur nimi, ta oli määratu rikas ja ta oli saanud konventsionaalse kasvatuse oma klassi »kõige paremais« kooles. Kuid tal oli elust ääreni villand ja seda ta tunnistas mulle ka avameelselt ning häbitundmatult. Kuna mul tuli meele too pärastlõunane koosviibimine ja see troost, mida mulle see koosviibimine oli toonud, siis kõnelesin talle sellest. Kuid ta ei suutnud, ja võib-olla ta ei tahtnud ka aru saada. Kui ma nimetasin sõna »nunnad«, naeratas ta sallivalt, kuid sellel naeratusel oli oma iseteadva üleoleku põhiheli. »Nunnad«, lausus ta, »on keskaegse mitteteadmise jäänused. Vaesekesed! Nende elu peab olema õudne. Mitte midagi teha . . .« Siis ta lisas veel järelmõttena juure: »kui vaid palvetada«.

Mitte midagi teha! Ma pidin paratamatult muigama, kui ma mõttes kõrvutasin tema elu ja oma sõprade elu. Mitte midagi teha! Mulle tulid meele need lugematud ülesanded, milliseid õed igapäev kõige varasemast hommikust saadik pidid täitma. Nende maja alaline küürimine, tundide ettevalmistamine, koolitäie kisavate laste karjatamine, naabruse rikaste ja vaeste külastamine. Mitte midagi teha! Minu lauanaaber võpatas äkki üllatanult, kui ma valjusti naerma puhkesin.

* * *

Kogu sellel eessõnal pole küll palju tegemist minu kokteeliruumiga, kuid ta on teatud määral siiski vajaliseks sissejuhatuseks sellele sündmusele, mis algas siis, kui ma läksin õdede juure näitama oma kavatsetava uue maja plaane. Ma olin nendele plaanidele väga uhke, sest nad olid pikkade, ühe targa arhitektiga veedetud tundide tulemus. Ja mina kui vaimustatud omanik ning tema kui õpetatud arhitekt olime mõlemad veendunud, et meie looming pidi saama üheks moodsete kodude parimaks esindajaks. Õdedele hakkas varsti minu erutus külge ning suure huviga süvenesid nad visandisse, kui ma juhtisin neid vaimus läbi projekteeritud hoone. Äkki küsis üks neist — vist see oli õde Marguerite: »Ja milleks on see ruum?« Tuba, millele siin vihjati, pidi olema eriliseks rõõmuks mulle ja arhitektile. Ta asus maja nurgas ja suundus väikesele terrassile, mis avanes aia poole. See nurgake pidi saama kokteeliruumiks, täie varustusega muidugi, kus ei tohtinud puududa moodne lett — baar ja kõik muud sega-

mise abinõud. Kuna ma armastan merd ja kõike, mis sellega ühenduses, siis kogu sisustuse põhimotiiviks pidi olema merenduslik toon. Keegi kunstnikust sõber oli lubanud maalida laevakaunistusi seintele. Toolide seljatoed pidid tuletama meele tüürirattaid. Leti taga pidi seisma väike akvaarium troopiliste kaladega ja kokteeliklaase, mis kaunistatud laevalippudega.

Minu viie sõbratari näod olid tõsise ja aupakliku tähelepanu kehastus, kui ma neile lasin lüürikat oma tulevase baari kiituseks. Nad kuulasid nii suure tõsiduse ja viisakusega, et mulle pikkamisi hakkas meele tulema, missugune kuulajaskond mul oli. Nad olid ju ajastust, või kindlasti elust, mis teadis »cocktail'i« kohta väga vähe või hoopis mitte midagi. Kahtlemata nad teadsid, et sääraseid alkoholseid ergutusjooke oli olemas ja neil polnud küll ka vist midagi nende mõõduka, tsiviliseeritud tarvitamise vastu. »Kas neid jooke peab segama erilises ruumis?« päris õde Bertha kõige tõsidusega (nii mulle vähemalt tundus). »Kas kokteele juuakse kogu päeva kestes?« uuris õde Marguerite. Ma seletasin, et neid võidi segada ükskõik kus kohas ja et neid harilikult joodi selle pooletunni sekka, mis eelnes õhtusöögile. »Siis te vist küll ehitate õudselt suure maja, kui teil on võimalik sisustada eriruumi ainult sellise lühikese tarvitamisaja jaoks«, müksas õde Katariina närviliselt sõrmitsedes plaanide kallal. Ma tõttasin vastama, et ma sugugi ei ehita suurt maja. Kokteeliruum oli tegelikult vaba ruum ning ma ei kavatsenud teda ka pühendada ainuüksi napsude segamiseks. Õde Marianne vahtis läbi oma suurte terasraamidega prillide nagu öökull ja pahvatas otse välja: »Näib, et selles uues majas tuleb üks kõva joomine!«

»Ei«, rõhutasin. »Seal ei tule milgi tingimusel kõva joomine!«

Õdedel polnud selle aine kohta enam midagi ütelda, kuid siiski, kui hakkasin minema, tundsin, et neid midagi rõhus. Tõtt öelda, ka mul endal oli rõhutud meeleolu.

Umbes nädal aega hiljem mul oli jälle võimalust nunni külastada. Viisin neile mõned vanad raamatud, mis olin lubanud kooli raamatukogule. Õde Marguerite võttis mind ukse juures vastu. »Õdedel on praegu just üks töö ees«, sõnas ta. »Kas te vast ei ootaks . . . võib-olla kabelis?« Nii rääkides meelitas ta mind oma lahkusega kabeli poole. See oli väike tuba. Vanasti ta oli küll täitnud söögitoa otstarvet.

Nüüd polnud siin ruumis enam jälgegi endisist inetuist päivist. Seinad olid puhtaks lubjatud ja igavese tulukese värisev valgus heitis tantslevaid varjukesi altaririide pitsidele ning poleeritud küünlajalgadele. Värskelt lõigatud roosside lõhn hõljus ruumis ja ühest pimedast nurgast vaatas mulle otsa suur madonnakuju.

Minu mõtted pöördusid minu oma ehitatava maja juure. Kui ma ometi sinnagi võiksin manada midagi selle pisikese kabeli rahust! Kui mul ainult oleks ruum, kus leiduks sellist rahuküllast vaikust, kuhu ma võiksin tulla ja kus ma võiksin mõtiskella! Ja muidugi ma mõtlesin peagu sedamaid väikesele kokteelitoale. Minu vanad kavatsused purunesid uute sündides. Ma tahtsin sellest toast teha tagasitõmbumise koha. Siin leiaks endale paraja paiga too kallihinnaline vana ikoona, mille mulle kinkis keegi venelasest sõber. Seinale riputaksin eebenipuust ja elevandiluust risti, mille kord ostsin Itaaliast. Samuti võiks siia aset võtta minu nii hinnatud madonna . . .

Riiete sahin katkestas minu mõttelõnga. Õde Katariina seisis künnisel. Tõusin püsti ja läksin teda tervitama. Ta viis mind vastuvõturuumi, kus teised õed ootasid. Õhinal jutustasin neile oma plaanide muutmisest ja panin seejuures tähele, et õed üksteisega vahetasid tähendusrikkaid pilke.

»Sellest tuleb teie vaimne kokteeliruum!« hüüdis õde Katariina rõõmsalt. Tema häälest kuuldus aga mingisugust võidurõõmu.

Siis sain aru, et olin süütu vandenõu ohvriks. Nad olid omavahel plaanitsenud ja palvetanud, et see nii sünniks.

Minu sõbrannad, need nunnad, olid sel päeval väga õnnelikud. Mina olin samuti õnnelik.

J. Farrow.

Moodne kasvatus.

Kirikut süüdistatakse sageli liigses alalhoidlikkuses. Paljud tahaksid näiteks näha, et idamaine kirik jätaks maha kõik oma vanad kombed ja traditsioonid ning alluks rohkem tänapäevatuultele. Kuid jättes kõrvale traditsioonidesse kiindumise teised põhjused, tahame siin alla kriipsutada vaid seda, et teatud alalhoidlikkus on seletatav ka lihtselt terve inimmõistuse, nn. common sense'i seisukohalt. Sest tõsielu näitab pahatihti ülimoodsete voolude tagaajamise pöörasust.

Toome siin näite moodsest kasvatusest.

Jutt on nn. »vabakasvatusest«, mis meile on toodud Ameerikast transiitkaubana mitmete maade kaudu. Vabakasvatus tähendab teiste sõnadega, et vanemad ja õpetajad peavad tantsima laste pilli järele. Selle tulemuseks on olukord, et lapsed vanemaid ja kasvatajaid terroriseerivad. Kuid ega sellest ei hoolita, tahetakse ju olla ameerikalik (mitte eestilik!). Lapsed peavad olema n. ü. »smart« s. t. terased, tragid, nupukad; nad peavad igalpool vahele rääkima, peavad oma tahtmise läbi viima, maksku mis maksab, olgu see siis piripilliliisutamise, lunimise või mõne muu jonnimisvõtte abil. Missugune laps on harilikult seltskonna pailaps? Muidugi ninatark laps! Sest tahetakse ju, et laps sarnleks Shirley Temple'ile, Peter Bosse'le, Bobby Breen'ile või mõnele muule kuulsale filmilapsele. Tegelikult tuleb aga nii välja, et need filmilapsed meie iseteadvate jõnglaste kõrval veel esinevad nagu inglid.

Kuid võtame oma sõnade illustreerimiseks perekonnaidülli vabakasvatuslikust kodust ja vaatleme, kuidas mõni laps paneb vanemad Kaera-Jaani tantsima. Alljärgnev elupildike ilmus ühes ameerika ajakirjas.

Keegi moodne kasvatusteadlane on oma naise ja pisikese tütrega sõitnud maale suvitama. Väike perekond istub söögilaua ääres. Laud on täis maitsvaid toite, kooke ja kõike muud, mis süda aina soovib. Kuid laps ei ole rahul, ta on tujukas, ta jonnib.

»Mis sa tahad siis, mu laps?« küsib hoolitsev isa kaisutava pilguga.

»Ma tahan vihmaussi«, viriseb laps, kellele jälle on tulnud pähe mõni imelik tuju.

»Aga muidugi, papa toob tillu-tillutitale kohe ussi«, ütleb isa ilma vähimagi pahameeleta.

Niisiis papa läheb aeda, kaevab seal pool tundi ja tuleb viimati väiksemakasvulise vihmaussiga tagasi. Uss pannakse ilusa roosa tassikese peale, garneeritakse värskete roheliste lehtedega ja tuuakse pirisejale ette.

»Jaaah«, näugub aga nüüd plikapõngerjas, »ma tahtsin ussi praetult!«

Isa sosistab emale, kes juba tahab ärrituda, kõrva sisse: »Ikka tasa, mu tuvike, mitte erutada!«

Ilus! Roomaja praetakse võiga ära ja serveeritakse jälle maitsekalt taldrikul.

Nüüd plika nuutsumine on jäänud vaiksemaks, tema nõudmised ei ole aga veel lõppenud.

»Ma tahan . . . ma tahan . . .«, piuksub ta, »et papa võtaks poole!«

Nüüd on aga ka isa kannatus niidi otsas. Tal läheb pahaks, kui ta vaatab vastikule roale taldrikul. Ta tahab aga siiski oma põhimõttele truuks jääda. Ta võtab südame rindu, sulgeb silmad, paneb vasaku käe südamele otsekui kaitseks ja — krõmps! — pool ussi on alla neelatud. Ise ta aga mõtleb: »Küll on raske olla hea isa! Küll on raske last rahuldada!«

Kuid võta näpust! Ega laps sellepärast polegi veel rahuldatud. Nüüd see päristorupill hakkabki alles ürgama.

»Mamma, mamma«, jookseb tüdruk ema sülle kaebama, »ma tahtsin just s e d a poolt, mille isa ära sõi!«

»Ligipääsmatuid« ristiusustamas.

Misjoniveste salapärasest Indiast.

Järgneva loo allakirjutaja kuulis 1934. a. endise Bombay ülempiiskopi Alban Goodier'i suust, keda oli kord palutud milgi vabal teemal kõnelda usuteaduse ja filosoofiateaduskonna üliõpilastele.

* * *

Nagu suurem osa inimesi teab, on üks suuremaid raskusi misjonäridele Indias kastisüsteem. Seal on ju mitmed inimklassid usulistel ja tõulistel alustel jaotatud väga rangelt eraldatud osadesse. See mõjub sealsete pärismaalaste elule kuni kõige väiksemate pisiasjadeni. Selle all kannatavad abielu, kaubandus, külalisvastuvõtlikkus ja üldse kogu vastastikune läbikäimine. Kõik see on aga õudseks tõkkeks Kristuse usule, kus ei tunta »juuti ega roomlast ega greeklast«, nagu püha Paulus väljendas. Kristuse usk on tervele inimkonnale.

Kastide skaala kõige madalamal astmel on üks rahvas, mis on isegi madalamal kui »puutumatud«. See on rahvas, kellega isegi kõige madalamad kastid ei tahaks meeleldi läbi käia. Need inimesed elavad, või elasid varemalt, ainult metsades. Nad elasid nii lihtset elu, et seda oleks võinud otsemat teed võrrelda loomade eluga. Nad ei tundnud keedetud toitu, vaid püüdsid lihtsalt väikesi loomakesi ja sõid neid. Nad kasutasid väga vähe tööriistu. Nad elasid puude otsas, neil polnudki õiget peavarju. Nad ei kündnud maapinda ega kasvatanud karja. Nad olid täiesti sõltuvad metsast, kui nad tahtsid edasi elada. Vahest nad kogusid ja müüsid põletispuid ning hangeldasid nii väikest viisi neis külades, mis olid metsa piiril. Kuna nad aga olid nii madalast kastist või kuna neid ehk peeti hoopis väljaspool kaste asuvaiks, siis nad pidid oma puud õhtuks tooma küla piirile ning jätma sinna. Kui nad järgmisel õhtul pärast pimeduse saabumist suurema hulga puudega tagasi tulid, siis nad tavaliselt leidsid samast kohast toiduaineid, mida neile anti vahetuskaubana, tasuna. Kuid nad ei näinud kedagi ega kõnelnud kellegagi, sest isegi kõige madalamast kastist hindu teotaks ennast kui ta nendega räägiks.

Bombay jesuiitide kolleegiumi fakulteedil oli suvekuudel kombeks linna äärmisest kuumusest pageda mõne miili kaugustesse mägedesse, kus ühe oru lähedusse oli ehitatud selleks vastav hoone. Seal oli küllalt jahe, nii et isegi suvel võidi töötada ja õppida. All orus oli mets, mis oli liiga kuum selleks, et mõni eurooplane sel aastaajal seal oleks tahtnud oma aega viita.

Üliõpilasmajas teati, et all metsas elab pärismaalasi sellest madalast kastist, mida kirjeldasime juba ülemal. Keegi fakulteedist polnud neid millaski näinud, sest nad püüdsid vältida kokkupuutumist kõigiga, kes metsa külastasid. Metsaäärse küla elanikud said aga kestvalt oma madalailt vendadelt puid ja panid neile vastutasuks toitu. Loomulikult huvitas preestreid nende kuulujuttude puhul kõige enam küsimus: »Kas on võimalik neid vaeseid metsaelanikke ristiusustada?« Nad teadsid, et juba varemalt anglikaaniusulised ja Päästearmee nende inimestega olid püüdnud ühendusse astuda, kuid neile see ei õnnestunud.

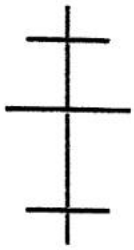
Mõned preestrid katsusid nüüd omalt poolt kontakti nende vaestega luua, nad läksid seks ostarbeks isegi metsa, kuid nad ei saanud metsaelanikke isegi näha. Ka ei leidnud vaimulikud mingisugust kohta, millest oleks võidud järeldada, kus need pelglikud olevused tegelikult asusid. Kuid nende metsinimeste ligiolekut võidi tunda, moraalselt võidi isegi kindel olla, et nad hoolikalt vahtisid iga isikut, kes nende maa-alale astus. Seejuures ei andnud nad iseenestest aga vähematki elumärki.

Nende kartlikkude olendite ristiusustamine tundus otse lootusetu ülesandena. Arutleti, et kuigi lõppeks ehk õnnestub neid näha ja nendega rääkida — missugust keelt pidi selle juures tarvitama? Kuna nad ju võisid kõnelda keelt, mis kohalikust keelest oli sama erinev nagu inglise keel vene keelest.

* * *

Ja ometi lahendati see probleem viimaks väga huvitaval ja õpetlikul viisil.

See algas mõni aasta enne maailmasõda, mis teatavasti puhkes 1914. a. Isik, kes sooritas selle raske ülesande ja sai kontakti nende äärmiste »puutumatutega«, nende ligipääsmatutega, polnud sugugi mõni preester ega professor, vaid üks alandlik jesuiidi ilmikvend saksa päritoluga, kes Bombay kolledžis oli puusepaks ja kes oma suvikuud fakulteediga mägedes veetis. Ta oli juba ära õppinud puhkehoone ümber asuvate külade keelemurded. Ta oli metsinimestest väga huvitatud ning ta püüdis nende kohta kõik teada saada, mis iganes võimalik. Ta kuulis teiste pärismaalaste käest, et nad olid väga kartlikud. Seda ta juba teadis.

PATU
ORJUS,
KURJUS
HÕIRIS KÕIKJAL. INIME' VAID
KORJUS!

PÜSTI
KISTI
RISTI
SIIS JEESUSE KRISTUSE AUVÄÄRNE PATUTA KEHA.
POEG SÜÜTUNA TALUDES TAHTIS JU TASA MEIL' TEHA
VÕLA.
RIKKE,
PATU
IKKE,
ÕNNE
TÕKKE
Õ L A
PEALT MEIL VÕTTIS. INIME' NÜÜD
N I I
ON PRII.

R. S.

Kuid talle jutustati ka, et nende uudishimu ja teadatahtmine on väga suur. Talle tuli mõte, et tal vahest õnnestub nendega kontakti astuda tänu nende teadatahtmisele. Niisiis küsis ta kord orduülema suureks üllatuseks luba veeta mõne aja oma suviskuudest all orus, kus ta kavatses puid lõigata ning lihtseid toole ja laudu valmistada. Ta seletas, et ta tahtis köita nende kartlikkude metsaelanikkude tähelepanu oma tööga. Kui tal oleks küllalt kannatlikkust, kes teab? Vahest tal avaneb võimalus neid näha ja nendega rääkida.

Meeleldi anti talle palutud luba ja hea vend asus üksi oma tööriistadega metsa ning ta asus metsa puid raiuma. Mitmeid päivi töötas ta kannatlikult. Ta viibis kõik see aeg samas kohas ega osutanud millegi vastu huvi peale oma töö. Kuid tegelikult olid tal silmad ja kõrvad lahti ning passisid esimest elumärki rahva poolt, keda ta oli tulnud otsima. Hommik hommiku järele ta läks metsa ja töötas, kuni õhtul varjud langesid. Kuid ikka veel ei leidnud ta midagi kuuldavat ega nähtavat neist inimolendeist, kes, nagu ta teadis, kindlasti ja kahtlematult seal elasid.

* *

Kannatlikkusel oli aga viimati ometi oma tasu. Ühel kenal päeval, mil ta kahtlemata juba oli hakanud eneselt küsima, kas tal tuleb terve see mets muuta toolideks ja laudadeks, kuni ta näeb kedagi oodatud indialastest, kuulis vend äkki vaikset kahinat puuotsas oma pea kohal. Ta jäi siiski ükskõikseks, jatkas oma tööd ega pannud tähelegi, mis tema ümber sünnib. Siis ta nägi, et teda vahivad uudishimulikud silmad läbi lehestiku. Need olid laste silmad, mis vaatlesid eset, mida nad ilmaski ennem polnud näinud. Vend ei pööranud neile ikka veel mingit tähelepanu ja varsti nad kadusid.

See oli väga julgustav. Järgmisel päeval vend läks alla orgu ja tema südames oli suur lootus. Kindlasti lapsed tulevad jälle ja näevad, kuidas neile nii hästituntud keppidest sünnib imelikke esemeid. Ja nii see jatkus mitmeid päivi, kuni vend oli küllalt julge, et oma hakatusega juba edasi minna. Ühel päeval ta otsustas kõnetada neid lapsi, kes seni talle endast polnud näidanud midagi muud, kui vaid oma silmi. Ta kõnetas neid silmi kohalike pärismaalaste keeles, kuid kas nad temast aru said või ei saanud, seda ta ei suutnud kohe kindlaks teha, sest silmad kadusid ning

vend oli jälle üksi metsas. Võib-olla talle tuli isegi kiusatus mõtelda, et ta neist lehestikus säravaist silmist oli und näinud. Kas ta oli need lapsed alatiseks eemale peletanud? Või kas olid need lapsed sama uudishimulikud nagu lapsed üle terve maailma, kes võivad veeta tunde, vahtides kuidas külasepp või mehaanik parandab rikkiläinud autot? Vennal oli kindel tunne, et inimloomus on ürgmetsas sama uudishimulik kui tsiviliseeritud linnades. Sellepärast jatkas vend rahuliselt oma tööd.

Et pikka lugu lühidalt jutustada, märgime kohe ära, et viimati selle erakordselt kannatliku venna vaevanägemisi kroonis edu. Lapsed tulid taas ega kartnudki enam tema häält. Vennale aga oli kõige suuremaks rõõmuks see, et nad tema sõnadest aru said. Nende keel läks ainult väheke lahku neist murrakuist, mida kõnelesid pärismaalased ümberkaudsete mägede otsas. Lahkelt ja kannatlikult näitas vend neile lastele vasarat ja saagi, naelu ja võimalusi nende kasutamiseks. Lapsed tulid jälle tagasi tema juure, et veel rohkem nende imelikkude asjade kohta teada saada. Nad hakkasid nüüd ka kaasa võtma vanemat noorsugu ja mõndi üksikuid täiskasvanuid. Vend pani tähele nende äärmist tagasihoidlikkust, nende kehaehituse nõrgatoimelisust ja kui kiiresti nad vananesid, nii et nad endid neljakümneaastastena juba pidasid vanadeks. Need olid tundemärgid, et nad elasid karmi elu ja neil polnud küllalt süüa.

Kui ta end nende seas juba oli koduseks teinud, õpetades neile mõningate tööriistade lihtset tarvitamist, siis hakkas ta neile õpetama katekismust. Tal polnud aga veel aimu, kus oli nende inimeste alaline kodu, kui neil üldse oli kohta, mida nad selleks oleksid võinud nimetada. Ta polnud ka veel näinud palju täiskasvanuid. Ta teadis aga siiski, et mida ta iial ütles lastele ja murranguaastais noormeestele, seda nad kindlasti jutustavad edasi kodus vanemaile ja teistele. Ta tahtis kannatlikkusega ootama jääda, mis siis viimaks saab olema kogu selle jutustamise ja edasijutustamise vili.

Kord läks ta jälle nagu tavaliselt oma väikest karja vaatama. Talle oli meeldivaks üllatuseks, et sellal, kui ta neid õpetas, kogunes vaikides nende ümber ka rühm vanemaid inimesi. Need seisid kuulates ja teda uurides. Vend jatkas õpetamist otsekui poleks vanemaid üldse seal olnud. Kui ta oli lõpetanud ja tahtis minekut teha, astus üks vanemaist puude varjust tema ette, tutvustas end oma rahva pealikuna ja ütles: »Asjad, mida sina minu rahvale õpetad, on väga head. Annan sulle täie õiguse minu rahva õpetuse jatkamiseks. Sa pead õpetama ka mind ja kogu minu suguharu.«

Sellest järgnes suurem läbikäimine nende vaeste inimestega. Vennale näidati nende teerada läbi metsa, mis oli teistele tundmata. Ta viidi sinna kohale, kus neil oli enam-vähem alaline asukoht — see oli üks pisut kõrgem koht ühes lagedas paigas. Seal oli pealikul ja tema perekonnal isegi midagi toore onni taolist. Teised magasid puis. Vend võis tähele panna, kuidas nad elasid ja mida nad sõid. Neil oli vaid vähe ja ainult nõrku relvi. Nad pidasid nii ainult vähe sõdu suuremate metsloomade vastu. Nad sõid rotte ja teisi väiksemaid loomi, keda nad peagu alati õgisid toorelt.

Niisugune oli nende väljaheidetute ja linnupriide õpetamise algus orduvenna poolt. Nii jatkus ka õpetamine. Kuid kaua aega pidi ta ainuüksi töötama, sest nad olid liiga pelglikud, et keegi teine oleks võinud tulla nende juure. Pealik, kes oli juba umbes neljakümneaastane rauk, sai ristiusuliseks ja palju teisigi veel. Vennale oli selge, et tal võis olla ainult vähe lootusi millegi püsivama saavutamiseks, kui tal ei õnnestunud neid vaeseid veenda, valida endale pisut rohkem paiksamaid eluviise ja lahkuda metsast, kus nad elasid nii viletsalt. See tundus aga peagu võimatu projektina, kuna tuli arvestada nende äärmist tagasihoidlikkust. Nad otse kartsid minna sellesse maailma, mis oli väljaspool metsapiire. Nad tundsid end sellest maailmast olevat välja heidetud. Kuid enne kui me sellest kõneleme, peame mainima nende pealiku surma.

See sündis parajasti suvevaheajal, mil ülempiiskop kolleegiumi fakulteediga oli mägedes. Hea sakslasest vend oli oma neofüütidega juba mõningaid aastaid ametis olnud. Sel päeval ta tuli ülempiiskopi juure ja palus, et see talle osutaks erilise teene.

»Mis see siis peaks olema?«

»Kas kõrgestipühitsetud Isa Ülempiiskop tahaks minuga tulla alla metsa ja kuulata sureva pealiku pihtimist ja talle sakramenti anda?«

»Heameelega, kuid kas ma neid ei hirmuta?«

»Ei. Pealik tahab seda. Tema rahvas ei hakka teid kartma.«

»Siis läki.«

Ülempiiskop võttis pühima Altarisakramendi ning asuti teele. Tuli alla ronida oru järske kaldaid pidi ja siis edasi liikuda

piki nähtamatut metsarada. Ülempiiskop möönis, et ta ei näe ühtegi teed, kuigi vend kinnitas, et nad juba käivadki teed mööda. Viimati nad jõudsid väikese palja koha juure, kus asus pealiku hütt. Pealik ise lebas väljaspool onni vanadel kottidel ja vaevles ilmselt oma viimaste hingetõmmete varal. Mõned naised lehvitasid suurte labalehtedega, et tema viimaseid minuteid rõhuvas kuumuses muuta veidi talutavamaiks.

Pealik avaldas piiskopile oma suurt tänulikkust ja pihtis. Siis küsiti temalt, kas ta tahab vastu võtta teerooga. Ahnelt vastas ta: »Jah, kuid te peate enne mind kandma onni, sest peagu kõik ümberolevad minu rahva liikmed on veel paganad ja see ei ole sünnis, et püha sakrament nende nähes võetakse välja.« Ta kanti kottidel sisse, kus ta vastu võttis oma Issanda ja Isanda, kellele ta varsti pärast seda andis tagasi oma hinge. Ülempiiskop polnud kõigi oma kogemuste juures millaski näinud nii ülendavat surma.

Pealiku surivoodilt tagasi pöördudes märkas ülempiiskop, et vend oli ebatavaliselt vaikiv ja et tema palgeid mööda voolas alla pisaraid. Ülemhingekarjane päris vennalt tema kurbuse põhjusi.

»Ma pole kurb, kõrgestipühitsetud Isa, ma nutan rõõmu pärast, et pealik suri ristiusulisena — ja et lõppeks meie Issand Ise pühima sakramendi tõi selle vaese rahva hulka. Ma iialgi ei lootnud, et ma elus võin kogeda sellist lohutust.«

* * *

Pealiku poeg sai isa järeletulijaks ja nüüd võidi hakata kaaluma võimalust neid metsinimesi muuta rohkem paiksaks. Vend hankis tüki maad oru veerul ja asus küla asutamisele. Ehitati maju, või pigemini onne puust ja kivist. Püstitati ka suurem hoone, mis pidi täitma töökoja ülesandeid.

Järgmise sammuna tuli rahvast mõjutada, et nad metsast välja tuleksid ja külas elaksid. Sellega saadi viimaks hakkama. Esialgu värsked külamehed avaldasid oma elamute vastu aga suurt umbusaldust. Ööseks kobisid nad kõik majadest välja puudesse magama, kuna nad kartsid, et katus võib neile kaela langeda.

Värske pealik nimetati selle uue küla vanemaks. Oli ju ka tema nõustunud lahkuma džunglist. Kuid ta polnud suutnud liigutada kõiki oma rahva liikmeid endaga kaasa tulema. Mõned eelistasid oma elupäevade lõpuni jääda sinna elama, kus nad ikka olid asunud. Sinna polnud midagi parata. Neid pidi lihtsalt jätma, kus nad olid, ja võidi ainult loota, et nad millaski tulevikus haaravad kinni pakkumisest, mis neile ikka veel jäi kättesaadavaks, nimelt tulla ja liituda oma rahvuskaaslastega mäe otsas.

* * *

Suures hoones õpetati uutele asunikudele vaipade sõlmimist, mil alal nad ilmutasid nii suurt vilumust, et see tööstus venna ja nende pealiku juhtimisel sai nende peatuluallikaks. Neile õpetati ka põllupidamist ja mitmeid muid käsitöid. Neil oli oma väike kirik, mida teeniti Bombay kolledži suvila vaimulikkude poolt.

Kui küla iseloom viimati ka juba oma välimuse poolest oli muutunud täitsa paiksaks ja käis majanduslikult tõusuteed, tahtis vend, kelle aeg nüüd muidugi täiesti kulus teda armastajate hoolealuste peale, et külla tuleks piiskoplik visitatsioon. Sellepärast kirjutas ta Bombaysse ülempiiskopile ja esitas oma palve. Eelkõige avaldas ta soovi, et piiskop võiks tema neofüütidele jagada püha leerikinnitust ja neile valmistada rõõmu, teda isiklikult näha. Kui ta rongiga tuleks kõige lähema raudteejaamani, siis viiks teda auto edasi kohani, kus teda võtaks vastu aukompanii, mis on moodustatud mõnest küla elanikust. Ülempiiskopil oli ettepaneku üle väga hea meel ning antud ajal istus ta rongi. Jaamas oli vend autoga vastas.

Sõidul pöördus vend ülemhingekarjase poole: »Ma palun kõrgestipühitsetud Isa ühte asja eriti meeles pidada, kui me aukompanii spaleeriga kokku puutume!«

»Ja see oleks?«

»Olgu teile mõni asi nii naljakas kui tahes, palun ärge naerge, ärge isegi naeratage, sest muidu te solvate seda head rahvast.«

»Hüva, ma olen harjunud imelikke asju nägema. Ma arvan, et suudan oma naeru tagasi hoida.«

* * *

Auto peatus ühe maantee ääres ja sinna oli paigutatud auvahtkond. Kuigi ülempiiskop oma elus oli näinud väga palju imelikke asju, pidi ta teostama suurt enesekontrolli, et mitte naerda. Spaleer koosnes umbes tosinast mehest, kuid ükski neist ei kannud riietust, mis oleks sarnelnud teisele. Üks kandis vana inglise sõjavaeriietust, teine musti pükse ja torukübarat ning ülejäänud osal oli seljas mingisugune segu euroopa ja india riietusest. Nad eskorteerisid ülempiiskopi küla juure, mis oli pisut allpool maanteed.

Oma kõrge külalise auks külainimesed olid ette valmistanud üllatuse. Oma metsiku

elu kestes nad olid harjunud teatud aegadel korraldama mingisugust sõjatantsu (kuigi pole saadud kindlaks teha, kas nad ilmaski kellegagi on sõda pidanud). Seda tantsu oli ette kantud alati öisel ajal, kuid nüüd, esimest korda ajaloos, tantsiti teda ülempiiskopi auks päevavalguse käes.

Ülempiiskopi kirjelduse järele oli selle tantsu mõju temale otse uskumatu. Ta tunnistas, et primitiivne laul ja tants teda nõnda liigutasid, et ta oli valmis oma piiskoplikke galariideid ära heitma ja metsa jooksma, et seal ükskõik keda või mida tappa. Õnneks näis, et see pärismaalastele enestele polnud midagi muud kui paljas meelelahutus ja ajaviide, sest nad ei osutanud mingisuguseid tunnuseid nagu tahaksid nad maha jätta küla, kus nad nüüd küllaltki mugavalt olid sisse seatud.

* * *

Siis tuli 1914 a. maailmasõda ja kõik sakslased Indias said Briti valitsuselt teate, et nad Saksamaale pidid tagasi pöörduma. Siin tekkis raske olukord külale, mis venna näol oleks kaotanud oma juhtiva käe. Kui aga ametivõimudele selgitati, et vend pole mingi hädaohtlik indiviid ja teda ei huvita paljut poliitika, sest tal on liigagi palju tegemist usuõpetusega külainimestele, korraldati asi nti, et vend võib jääda tingimusel, kui ta igapäev politseile esineb. Lugu paistis aga nüüdki küllalt täbarana, kuna politseinik elas hoopis teises külas mitme miili kaugusel ja igapäevane marssimine tema juure oleks seotud suure ajakuluga. Vend väljendas neid muremõtteid politseinikule, kes vastas: »Never mind — pole viga. Lahendame asja nõnda. Kuna teil on liiga vähe aega, mulle igapäev esineda, siis tulen mina ja esinen iga päev teile. See on ju üks ja seesama.« Nii lahendati sõbralikult keeruline olukord.

* * *

See hea vend, kes oma kannatlikkuse tõttu võis näha nii suurt töövilja ja kes tõeliselt on pälvinud apostli nimetuse, suri 1933 aasta lõpul või 1934 aasta algul. Enne tema surma oli India asekuningas küla käinud vaatamas. Kõrge külaline avaldas asula vaatlemisel oma suurt imetelu ja kinkis külale tüki naabruses asuvat maad.

Niisugune oli lugu, mille ülempiiskop meile jutustas. See on alandlikkuse ja kannatlikkuse rekord hingede võitmisel Jumala tundmisele, kusjuures aidati tõsta ka nende ainelist taset. Need on teod, mida iga misjonär võib kadestada.

H. M.

Ühendavat ja eraldavat.

ITAALIA.

Suur vaimustus idamaise nädala puhul Milaano katoliiklik Pühima Südame ülikool oli ka sel aastal jälle andnud tõuke suureformonelise Idamaise palve- ja õppenädala korraldamiseks. Nädal leidis kõrgemais kiriklikes ringes elavat vastukaja. Avamisel viibisid teiste kõrgete kirikutegelaste hulgas ka kardinalid Lavitrano ja Schuster. Oktaavi jooksul peeti hulk idariituse jumalateenistusi ja loenguid tuntud teadlaste poolt. Avaldati rida äratavaid ja huvitavaid mõtteid, milliste lähemaid üksikasju käsitleme tulevases numbris, kuna andmed oktaavi kohta saabusid toimetusele hiljem ja ruumipuuduse tõttu ei saadud neid enam käesolevasse numbrisse mahutada.

ALBAANIA.

Jeesuse Seltsi Veneetsia-Milaano provintsil on **Albaanias laialine misjoniala.** Seal on küll umbes terve sajand olnud kaunis palju raskusi, kuid praegu sellel misjonil on 100 000 katoliiklast, suur seminar, kolledž, vaestelastekodu ja misjonäride elamu. Pealeselle trükitakse albaaniakeelset usulise sisuga sõnumitoojat.

Trükist ilmunud

Püha Markuse Evangeelium

greeka keelest tõlkinud ja seletustega varustanud preester H. Verling

Uuest Testamendist on juba varemini ilmunud Evangeelium püha Matteuse järele

Hind: 20 s., postiga 25 s.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis: Tallinn, Munga 4—4. Vastutav toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2. || Hind: Üksiknumber 10 senti.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 25. VI 1940.